ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1
MARDI
1er DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.629 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 629

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ — ԹԵՀՐԱՆ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԴ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԿՈՐՃԻ ԳՆԱՑ, ԹՈՐԻ ԿՈՒԳԱՅ

ՄԱՌՈՒ ՖՐԵՐՈ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

—×—

Կը թուի որ դաշնապահուքիւնը աւելի ի զօրու էր, այս անգամ: Բացէ ի բաց չըհակասելու համար այս կամ այն Պետութեան, եթէ նոյնիսկ Իրանի հետ յարաբերութեանց քնականոնութեան կ'ակնարկուի: Ինչ որ դաշնակից չէ սակայն, այն է որ Ֆրանսայի երկու պատանդներու ազատագրման մէջ, գլխաւոր դերակատարը եղած է Ներքին նախարարութիւնը: Այլ խօսքով, կիսապաշտօնական բանակցութիւններ, հաւանաբար դաշնի սպասարկութիւններ վճռական դեր խաղացած են, մինչ ընդհանրապէս Պաշտպանութեան եւ Արտաքին նախարարութեանց գործն է: Ուրեմն, Ուրբաթ օր, ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ազատ արձակուեցան Ֆրանսացի երկու պատանդներ եւս՝ Ժան – Լուի Նորմանդէն եւ Ռոժէ Օք, երկուքն ալ լրագրող: Դեռ կը մնան, ամէնէն հինները՝ Մարսէլ Ֆոնթէն, Մարսէլ Քարթոն դիւանագէտներ եւ Ժան – Փօլ Քօֆման, Թղթակից «Ֆիկֆրման տիւ Թէօտի»ի: Յեղափոխական արդարութեան Կազմակերպութիւնն է, որ 1986 Մարտ 8 (Նորմանդէն) եւ 1987 Յունուար 13–ին (Օք) առեւանգած էր այս երկու լրագրողները, թէեւ մէկը երբեք չէր ստանձնուած: Երկու պատանդները կառքի մը արկղին մէջ բերուած էին Պէյրութի չէի Թաղամասը, Սըմըըլանտ պանդոկին մօտ, ապա իրենց ձէր կ'ըլլար Ֆրանսական դեսպանատունը եւ Շաբաթ օր, կիպրոսի, ապա Քորսիքայի ճամբով կը հասնէին Օրլի, ուր մեծ հրմշտուքի մը մէջ, կ'ընդունէին հարազատներու եւ Շիրաքի ու կառավարական անդամներու կողմէ: Օք աւելի դէշ պայմաններու մէջ պահուած է, ըստ իր յայտարարութիւններուն եւ ամէնէն աւելի վախցած է որ մայրին հաւասարակշռութիւնը կը կորսընկնէ: Միւս երեք պատանդները ձիհաթին ձեռքն են: Այս բանակցութիւններ – րուն խորհրդաւոր դէմքն է Ալեքսանդր Սթեֆանի անունով անձ մը, ինչ որ ըսել կուտայ մամուլին թէ կիսապաշտօնական բանագնացները երբեմն չհազրդուած, յաճախ ճախաւեր, անհրաժեշտ են:

Շիրաք բացարձակապէս հերքեց թէ փրկագին մը վճարուած ըլլայ պատանդներուն փոխարէն, ինչպէս հաղորդած էր «Լը Մոնտ» Շաբաթ օր: Թերթին խմբագրութիւնը, սակայն, կրկնեց Կիրակի օր թէ իր տուած տեղեկութիւնը ճիշդ է եւ պրիւրն ալ Փարիզէն է եւ ոչ թէ Պէյրութէն: Բայց, առենէ մը ի վեր, ծանրախոհ «Լը Մոնտ» այն տպաւորութիւնը կը թողու որ սկսած է «զգայացուց»ի հաւէն վազել, ինչ որ ընդհանրապէս այլ մամուլի մը վերապահուած է: Կիրակի իրիկուան դէմ ազդէն, ուրիշ լուր մը տարբեր հակազդեցութիւն կը առիզնէր: Կը յայտնուէր թէ իրականին մէջ «փըրկագին» մը վճարուած է, որ դրամական ընոյթ չունի: Աղդարեւ, Շիրաքի փափաքած յարաբերութեանց կանոնաւորումը Իրանի հետ, արագընթաց ընոյթ կ'առնէր եւ կը հաղորդուէր որ Վահիա Կորճի, որ Յունիս 30–էն ի վեր քաշուած էր պարսկական դեսպանատունը, որովհետեւ կը մերժէր ներկայանալ հարցաքննիչ դատաւորին, կարճ այցելութիւն մը կատարելէ եաք այդ դատաւորին, առօք – վառօք Թեհրանի ճամբան կը բռնէր: Օգտնաւը երկուշաբթի առաւ էջք մը կը կատարէր Քարաչի, ուր կը կատարուէր փոխանակումը Թեհրանի Ֆրանսացի հիւպատոսին՝ Փօլ Թորլիի հետ: Ծանօթ է որ նոյն – Կորճիի – պայմաններուն մէջ կը դանուէր Թորլի Թեհրանի Ֆրանսական դեսպանատունը: Ի վերջոյ, կիրակի ան ալ կը ներկայանար իսլամական յեղափոխութեան դատարանին, նախքան Փարիզ մեկնիլը:

Որքան ալ «յաջողութիւն» որակուի պատանդներու ազատ արձակումը, պարզ է որ Ֆրանսա դինը վճարած է, քանի որ Կորճիի հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ ներկայանալը պարզ ձեւականութիւն մըն էր, որ հազիւ կրնար փրկել Ֆրանսայի արժանապատուութիւնը: Կորճի պիտի հարցաքննուէր իբրեւ պատասխանատու Փարիզի ոճրափորձերուն (1986): Նոյն ձեւակերպութիւնն է, որու կ'ենթարկուէր Թորլի, Թեհրանի մէջ:

Դեռ երեք պատանդներ կան եւ հաւանական չէ որ Թեհրան այսքանով գոհանայ: Ֆրանսա 700 միլիոն տոլարի պարտք մը ունի, Շահին օրէն, եւ քանի մը դատապարտեալներ իր բանտերուն մէջ:

Եթէ մեծամասնութիւնը գոհ է այս «յաջողութիւն»ներէն, աւելի վերապահ են ընկերվարականները, մանաւանդ Կորճիի մեկնումէն եաք, մինչ Ազգ. ձակատը կը գտնէ որ պէտք չէ բանակցիլ առեւանգողներուն հետ, նոր պատանդներ չտալու համար:

Դիւանագիտութիւն եւ քաղաքականութիւն տարբեր մօտեցում ունին եւ հաւանական է որ Ֆրանքեւպարսկական յարաբերութիւններն ալ վերահաստատուին, այս չաբթու իսկ:

**

Փասքուայի, նոյն օրուան միւս յաջողութիւնն էր այս անգամ առանց չակերտի, Մաքս Ֆրերոյի ձերբակալութիւնը, դիպուածով, Լիոն Փատ – Տիէօյի փարդիմածով, Լիոն Փատ – Տիէօյի փարիսեցիներու, որ նոր նախագահ մը եւ խորհրդարանական իրենց ներկայացուցիչները ունենան, բայց հեռուէն խակ Տիւվալիէ կրցաւ տակնուվրայ ընել երկիրը իր «մաքուր»ներով, որոնք խակական ջարդ մը կազմակերպեցին: 22 մեռեալ կար, որոնց մէջ տոմինիքցի լրագրող

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

L'ARMENIE MUNICIPALE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ «ՅԱՌԱՋ», ՊԱԼԹԱՑԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷՆ Հ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԿՈՓԵԿՈՁԷ
ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

—■—

Նուվէլ Օպսերվաթէօրի վերջին թիւը (1203, Նոյ. 27 / Դեկ. 3) երկու չահեկան էջեր նուիրած է «Թաղամասերական Հայաստան»ի, ինչպէս Քարոլին Պրիզար կը խորագրէ իր Թղթակցութիւնը: Քանի մը «խորհրդանիշներով» է, որ յօդուածագիրը կը ջանայ ընդհ. պատկեր մը տալ Փարիզի հայ գաղութի կեանքէն, ջանալով դուրս ելլել ընթացիկ փոլէմոքմը: «Հայաստանը ներկայ է փարիզեան շրջանը, 9–րդ թաղամասէն Ալֆորվիլ, հարկ է սակայն զայն յայտնաբերել», կը դրէ Քարոլին Պրիզար ու յօրդորաբար կ'անդրադառնայ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին կիրակնօրեայ ելքին, քանի մը Հայերու, ապա՝ «Յառաջ»ին՝ «Անհրաժեշտ ընկերակիցը առաւօտեան սուրճին, Սփիւռքի լրատուութեան բազկերակը, ցրուած գաղութներու միջեւ կապը: Թերթը հիմնուած է 1925ին Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, հռչակաւոր մտաւորականը...» Յօդուածին կ'ընկերանայ «Յառաջ»ի Ա. էջի վերարտադրութիւնը: Հոս, կը խօսի նաև լեզուի արդիականացման մասին եւ չես դիտեր ինչո՞ւ կը դրէ թէ «արեւմտահայերէնը անչարժացած է 1915ին», նաեւ այն տպաւորութիւնը տալով թէ նման բան մը լսած է «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Ակնարկելէ եաք Պալթայեանի նպարա-

վաճառատան, հայ մշակոյթի Տան, հեռատեսութեան կեդրոնին, կը հասնի Սամուէլեան պրատունը, որու մասին դրածը կ'արժէ ամբողջութեամբ արտագրել, քանի որ լրագրողուհին յաջողած է լաւագոյնս պատկերացնել ինչ որ կը ներկայացնէ ան: Յօդուածին կ'ընկերանայ գրատան նկարը, ուր կը տեսնուին Արմէն Սամուէլեան Ալիս Ասլանեան եւ Ալեքսանդր Ասլանեան.–

LA CAVERNE DE SAMUELIAN

La librairie *Samuélian*,, «orientale», est une caverne d'Ali Baba, la version contemporaine de la bibliothèque d'Alexandrie, un trésor d'érudit remonté à la surface des temps. Une même lumière blonde baigne les vieux ouvrages reliés cuir, fatigués de leurs pérégrinations, portant tampons et annotations pâlies, et les cartonnés neufs fleurant encore la colle. Empillés jusqu'au plafond sur les rayonnages de chêne qui tapissent trois côtés de cette grande pièce, ils racontent tout du Moyen à l'Extrême-Orient, voire de la Grèce antique ou de l'Afrique. Et de l'Arménie, cela va de soi.

Livres rares, introuvables, qu'on a vainement cherchés ailleurs, et qui attendent ici, comme par miracle. «*On se remue*», disent modestement les maîtres du lieu, Alice Aslanian et Serge Samuélian. En ce qui concerne le rayon Arménie, par exemple, ils reçoivent des livres d'Erevan - quand les Arméniens en laissent, car ils sont friands de lecture -, de Beyrouth, de l'île Saint-Lazare où les Pères Mekhitaristes restent depuis trois cents ans la première maison d'édition arménienne d'Europe. Alice et Serge travaillent aussi avec leur réseau de correspondants : les fonds de bibliothèques spécialisées, les ventes aux enchères, les héritages, rien ne leur échappe. Le quartier Latin est truffé de réserves où ils entreposent leurs trésors. Regardez : c'est un exemplaire du «Trouvère» de Verdi, publié en arménien à Saint - Pétersbourg en 1864 ! Pages piquées, papier cristal pour protéger la couverture. «*Serge, il n'est rien rentré sur l'écriture étrusque?*» «*Et le vocabulaire français-tibétain?*». Voici deux heureux qui repartent avec «les Sanctuaires chrétiens de Syrie», de l'archéologue français Lassius, édité en 1947 à moins de 500 exemplaires. Epuisé.

La librairie a des airs de petite Babel : on y entend toutes les langues. «*Rendez-vous chez Samuélian!*» Les intellectuels s'y retrouvent, parfois sans s'être concertés. Une grande table au centre de la pièce invite à la discussion érudite, sous les chuchotements imperceptibles des ouvrages précieux. Le vieux Hrand Samuélian, qui avait ouvert ce lieu en 1930, est mort il y a une dizaine d'années. Historien, journaliste — il écrivit jusqu'à sa mort dans le quotidien arménien «Haratch», publié à Paris —, il parlait, outre l'arménien et le français bien sur, l'anglais, le turc, l'ottoman d'avant la réforme de Kemal, le persan et l'arabe classique.

Serge et Alice, ses enfants, ont repris le flambeau. Ils savent tout sur tout : connaissent personnellement les auteurs vivants. Les professeurs de persan, de tahitien ou de ouolof, les arménologues. Les thèses en cours. Et les clients. «*Depuis dix ans que je viens ici, je découvre chaque fois quelque rareté*», s'extasie un Oriental à barbe courte. «*Ce monsieur a travaillé sur l'encyclopédie de l'Islam de 1697. Il enseigne à la Sorbonne*», dit Alice. Ici, on se balade à l'envi dans les siècles passés, on trouve de l'aide pour n'importe quelle destination : Samuélian est la plus belle librairie des voyages... dans le temps.

C. B.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻԹիի մէջ, ջարդ, սպանութիւն, սարսափ – Թոյլ չտուին որ ընտրութիւնները կատարուին: Այս քուէարկութիւնը Թոյլ պիտի տար երկու միլիոն Հայիթիցիներու, որ նոր նախագահ մը եւ խորհրդարանական իրենց ներկայացուցիչները ունենան, բայց հեռուէն խակ Տիւվալիէ կրցաւ տակնուվրայ ընել երկիրը իր «մաքուր»ներով, որոնք խակական ջարդ մը կազմակերպեցին: 22 մեռեալ կար, որոնց մէջ տոմինիքցի լրագրող

մը եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Ընտրական ժողովի նախագահը, որ պնդած էր թէ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան, որեւէ գնով, ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր որոշումը գործադրելէ: Ցարձակման ենթարկուած էր նաեւ Ֆրանսական հեռատեսիլի խումբ մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին երկուշաբթի առաւ, բայց մասնակի արդիւնքները արդէն կը հաստատէին ինչ որ նախատեսուած էր, այսինքն Իօզալի «Մայր Հայրենիք» կուսակցութեան յաղթանակը: Ընտրական թրքական օրէնքը որ խառնուրդ մըն է մեծամասնութեան եւ համամասնական դրութեանց Թոյլ կուտայ, այս ձեւով, Իօզալի որ բացարձակ մեծամասնութիւն ունենայ (294 աթոռի խօսք կայ) Խորհրդարանին մէջ: Անառարեան կը յայտնէ, միշտ ըստ մասնակի արդիւնքներուն, Էրտալ Ինէօնիւ–ի Սոսիալ — Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, մինչ Տէմիրէլի աւանդական ազգ – Ուղիղ ճամբան – Գ. դիրքի վրայ է: Էճէվիթի կուսակցութիւնը եւ միւս երեք կուսակցութիւնները չեն յաջողած 10%ը անցնել, ինչ որ նախապայման է Խորհրդարանը ներկայացուցչելու համար: 26 միլիոն քուէարկող կար: Քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է Թուրքիոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼի 20–րդ ենթաշրջանին քուէարկութեան, մեծամասնութեան թեկնածուն ընտրուեցաւ, ինչ որ պարտութիւն մը կը նկատուի Ժ. Մ. Լը Փէնի համար, որ ձեռնպահութիւն հրահան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՏՕՆԵԼ, ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ԹՈՅԼԱՏՐԵԼ, ՆՊԱՍՏԵԼ

Վ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

1987 Թուականի Մայիս Մէկէն կեանքի ուղեգիծը սուացաւ «Անհատական աշխատանքային գործունէութեան մասին» օրէնքը, որու կիրարկութիւնը մեր երկրի անտեսական կեանքին մէջ մեծ վերափոխութիւն պիտի կատարէ:

Անհատական աշխատանքի գործունէութիւնը մարդոց ստեղծագործական եռանդին նոր թափ կը հաղորդէ, իսկ անտեսական կեանքը եւ սպասարկումի ոլորտը աւելի կ'աշխուժանան ու կը զարգանան: Եւ ոչ միայն այդ: Ահա թէ ինչ կը գրէ իր նամակին մէջ Արագածի շրջանի Գեղաւան գիւղի բնակիչ Լ. Աբրահամեան.–

«Տարիներ շարունակ մեր գիւղէն չատ մը վարպետներ զրաղած են բրուտագործութեամբ, եւ անոնց արտադրանքը միշտ պահացուցած է շրջապատը: Այժմ մեծ հեռանկարներ կրնան բացուիլ, եթէ անոնք իւրայատուկ կոոպերատիւ ստեղծեն կամ անհատապէս զրաղին իրենց սիրած գործով»:

Ինչո՞ւ կարեւոր է այս նամակը: Ան մեզ կը յիշեցնէ օրէնքի մէկ այլ կողմը, մէկ այլ նշանակութիւնը եւս:

Տասնամեակներ շարունակ մենք մտահոգուած ենք, որ չատ ու չատ ազդային, ժողովրդական արհեստներ կ'անհետանան կը պակսին անոնց վարպետները եւ մոռացութեան կը տրուի անոնց արհեստը: Կարպետագործութիւն, բրուտագործութիւն, ասեղնագործութիւն, քարագործութիւն եւ վայատաձկակում...:

Այս ցանկը կարելի է շարունակել: Այս բոլոր արհեստներու արտադրանքը չատոնց դարձած է թանգարանային ցուցանմոյշ: Եւ ահա, անհատական աշխատանքի օրէնքը մեծ ազդակ է այդ արհեստները վերածելու, մեր խսկական ազգային զրաղումին՝ որմնադրութեան ու քարագործութեան զարկ տալու, խթանելու:

Օրէնքը ոչ միայն թոյլ կուտայ ժողովրդական արհեստներով զրաղիլ, այլեւ՝ կը խրախուսէ, կը նպաստէ զայն, ըստեղծելով բազմապիսի դիւրութիւններ ու պայմաններ: Տեղական մարմինները կըրնան օգնել անհատներուն՝ անոնց արտադրելով հումք, գործատեղի, նոյնիսկ արտադրութեան միջոցներ: Մինչդեռ անհատներէ զանճուող հարկը կամ արտոնագրի միանուագ վճարը այնքան քիչ է, որ կարելի է զայն խորհրդանշական նկատել:

Պետութիւնը չի միջամտեր արտադրանքի իրացման ու ապառման հարցին. ասոր համար կը գործէ սովորական չուկայական յարաբերութիւնը, այսինքն՝ վաճառող – գնող պայմանաւորումը:

Վիճակագրական քանի մը տուեալներ.

Մեր երկրին մէջ 130 միլիոն մարդ ընդգրկուած է հասարակական արտադրութեան մէջ: Անոնք կրնան աշխատանքէ ազատ ժամանակներու զրաղիլ անհատական գործունէութեամբ:

Այդ աշխատանքով կրնան զրաղիլ 55 միլիոն թոշակառուներ եւ հաշմանդամներ, 5·5 միլիոն ուսանողներ եւ թէքնիք բաժիններու աշակերտներ: Այսինքն, օրէնքը կ'աշխուժացնէ, հասարակական – անտեսական եռանդուն գործունէութեան մէջ կ'առնէ բնակչութեան տարբեր խաւերը, որոնք զուտ սպառողի դիրքէն կը զառնան նաեւ արտադրողներ: Անոնք իրենց աշխատավարձերուն եւ պետական նպաստներուն կ'աւելցնեն լրացուցիչ եկամուտներ, միաժամանակ թեթեւցնելով միլիոնաւոր մարդոց սպասարկումի, կենցաղային ծառայութիւններու գործը: Արդիկա նոր մակարդակի կը բարձրացնէ մարդոց բարեկեցութիւնը, կը բարձրացնէ խորհրդային քաղաքացիներու տնտեսական նախաձեռնութիւնն ու ձեռներէցութիւնը:

Երեւանի Շահումեան շրջանին մէջ, Սեբաստիա փողոցի թիւ 18 Ա. չէնքի պետնայարկը ծնած է կենցաղային սպասարկումի նոր օջախ մը, որու ճակատին փակցուած է արհեստանոցի պիտակը՝ «Հեռուստացոյցներու եւ կենցաղային տարքերի նորոգում»: Երկու երիտասարդներ՝ Լեւոն Նազարեան ու Գոռ Համբարձում – եան կահաւորած են այդ գեռնայարկի լքուած սենեակները եւ ահա քանի մը ամիս է, ստացած են արտօնագրեր՝ անհատական աշխատանքով զրաղելու համար:

– Երկար տարիներ աշխատած եմ «Վառուլ» կենցաղ – սպասարկումի միաւորին մէջ, իսկ հիմա «Շիրակ» հանրախանութի հեռուստացոյցերու բաժնի թեքնիք վերահսկիչ եմ, – կ'ըսէ Լ. Նազարեան: Երբ հրապարակուեցաւ անհատական աշխատանքի օրէնքը, ես եւ ընկերս Գոռը, դիմեցինք Շահումեանի շրջանվեճի գործկոմ՝ արտօնագիր ստանալու: Գուն նաւոր հեռուստացոյցերու նորոգման պահանջը մեծ է, միշտ նման խնդրանքով կը դիմէին: Բայց թոյլատուութիւն չկար, իսկ երբեմն – երբեմն մեր կատարած աշխատանքը կը դիտուէր որպէս անաչխատ եկամուտ ստանալու հանդամանք: Իսկ հիմա ամէն ինչ օրինական է, ունինք արտօնագրեր, եւ մեծ ուրախութեամբ ու ոգեւորութեամբ սկսած ենք աշխատիլ: Մեր ուժերով ստեղծած ենք այս ամէնը եւ կը մտածենք, որ ոչ միայն բարձր որակով կատարենք նորոգումները, այլեւ համելի դարձնենք սպասարկման այն քանի մը վայրկեանները, որ այցելուներ – րը կ'անցընեն մեր արհեստանոցը:

Իսկ Գոռ Համբարձումեան կ'աւելցնէ.–

– Ես սառնարաններ պիտի վերանորոգեմ: Մէկ տարուան համար վճարած եմ արտօնագրի արժէքը, եւ ազատ ժամերուս կրնամ լրացուցիչ վաստակ ապահովել: Ի հարկէ, յոգնեցուցիչ կ'ըլլայ հիմնական աշխատանքէն յետոյ նորէն աշխատիլ, բայց երբ ունինք չնորհք ու հնարաւորութիւն, ինչո՞ւ անգործ նստինք: Բազմազան է թոյլատրուող արհեստներու եւ զբաղումներու ցանկը: Տասնեակ արտադրատեսակներ, ծառայութիւններ, ժողովրդական ստեղծագործութեան եւ արհեստի գործերու արտադրութիւն, կար, աւտօտեխսպասարկում, շինարարական ծառայութիւններ, երթեւեկներ եւ հաշմանդամներու խնամք եւայլն, եւայլն...:

Ամէն հանրապետութիւն իր պայմաններուն համաձայն, ամէն մէկ շրջան ու քաղաք նկատի առած պահանջը, կրնայ նոր նորոնոր ոլորտներ մշակել անհատական աշխատանքի համար:

Ինչպէս ամէն նորութիւն, այս օրէնքի կիրարկումն ալ կ'ունենայ իր դժուարութիւնները, թիւրիմացութիւնները, որոնք պէտք է չեզոքուին ու ճշդուին աշխատանքներու ծաւալման ընթացքին: Նման երեւոյթ նկատուեցաւ նոյնիսկ նախապատրաստական ընթացքին, սակայն դրամական մարմիններու օժանդակութեամբ չատ հարցեր չեզոքացան: Երբ նոր էր ընդունուած օրէնքը, կը պահանջէր, որ ամէն մէկ քաղաքացի անհատական աշխատանքով զրաղելէ առաջ ունենայ իր աշխատավայրի ղեկավարութեան թոյլտուութիւնը, կոլեկտիւ միջնորդութիւնը, որպէսզի անոր օժանդակ աշխատանքը չազդէ հիմնականին վրայ: Այժմ այդ պահանջը վերցած է, որպէս մարդոց նախաձեռնութիւնը արգելակող երեւոյթ:

Ս.Մ.Կ.Կ. 27–րդ համագումարէն յետոյ չատ բան փոխուած է մեր կեանքին մէջ: Կարեւորն այն է, որ կուսակցութիւնը հեռուէ ղեկավարող ձեւով կը կենսագործէ ժողովուրդի բարեկեցութեան, խորհրդային հասարակութեան յետագայ զարգացման քաղաքականութիւնը: Անհատական աշխատանքային գործունէութեան մասին օրէնքը ատոր վկայութիւններէն մէկն է: Վերակառուցում, հասարակական կեանքի յետագայ ժողովրդականացում, կարեւորագոյն ճիշդ քաղաքականութիւն: Ահա այն հիմնական խնդիրները, որոնք զբաղեցուած են մեր օրերուն: Վերակառուցումը իր ոլորտն է առած կեանքի բոլոր կողմերը: Ան իրօք վերակառուցման թարմ շունչ ու թափ բերած է մարդոց տնտեսական, հասարակական, քաղաքական գործունէութեան: Ժողովրդավարութեան զարգացումը զրուած է վերակառուցման հիմերուն մէջ իսկ: Օրէնքն ու օրինականութիւնը հաւասարապէս կը վերաբերին թէ՛ բանուորին եւ թէ՛ նախարարին, հրապարակայնութեան պայմաններուն մէջ քննադատութիւնը իր ոլորտն է առած բոլորը, անոր համար չկան փակ թեմաներ, փակ զօտիներ, փակ պաշտօններ: Եւ միայն այս պայմաններուն մէջ կրնայ զարգանալ մարդոց անհատական գործունէութիւնը: Օրէնքը չարժման անցուցած է հազարաւոր մարդոց ստեղծագործական միտքը, ու չատոչ բերած ձեռներէցութեան մեծ ալիք: Մէկը կ'առաջարկէ ստանձնել միայն Երեւանի քանդուած ու լքուած չուրջ 100 հեկտար ջերմոցներու վերանորոգման գործը եւ մայրաքաղաքը ողողել ծաղիկներով, իսկ ամառը նաեւ լոլիկով ու վարունգով: Ուրիշ մը արդէն տնայնի պայմաններու մէջ հիւանդներ կ'ընդունի, տասով թեթեւցնելով զարմանատուներու եւ հիւանդանոց – ներու մէջ գոյացած հերթերը, երրորդ մը կը կազմակերպէ ինքնաշարժերու այնպիսի մասերու արտադրութիւն, որոնց համար մեր հանրապետութեան ինքնաշարժի ոէրերը որոնումներու կ'ելլեն «այլ միջօրէականներ»: Երեւանի մէջ բացուած առաջին, կոոպերատիւ ճաշարանը, Արարատ գիւղին մէջ՝ հայկական լաւաշի ընտանեկան փուռը: Այս ցուցակը վարելի է շարունակել:

... Երեւանեան աշխոյժ թաղամասերէն մէկուն մէջ Հայկոպի վարչութեան եւ Հայաստանի Առեւտուրի նախարարութեան չանքերով բացուած է անհատական աշխատանքի գործունէութեամբ զբաղողներու եւ երկրորդական հումքն ու թափօնները վերամշակելու կոոպերատիւներու արտադրանքի վաճառքի չուկայ: Այստեղ կայ ամէն ինչ, եւ այցելուներու հոգը ոչ թէ «որեւէ բան ճարելն է», այլ ճիշդ ընտրութիւն կատարելը: Կօշկեզէն եւ հագուստ, կենցաղային իրեր եւ ժողովրդական արհեստներու նմոյշներ, քարէ, կաւէ յուշանուէրներ, զարդեր եւ չատ նման բաներ...:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՄԱՐԶԸ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

(Գ. եւ վերջին մաս)

○ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եզրակացութեան այս բաժինով, պիտի փորձենք աւելի մօտէն քննել այն հարցերն ու դժուարութիւնները, որոնցմէ ներկայիս կը տառապին լիբանանահայ հրատարակչատուները, ինչպէս նաեւ պիտի փորձենք յստակացնել հրատարակչական մարքին վերաբերող այն «մութ» ծալքերը, որոնցմէ, հարցազրոյցներուն ընթացքին, չատ մը պարագաներու, հրատարակչատուներու պատասխանատուները խուսափեցան մեզի պատասխանելէ, իսկ այլ պարագաներու անոնց ըսածները չէին համապատասխաներ չօշափելի իրականութիւններուն:

Այսօր, լիբանանահայ գաղութը ունի հրատարակչատուներ: Այս մէկը, անկասկած, կը ներկայացնէ պատկառելի թիւ մը: Սակայն, իրատացի ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ չատ մը հրատարակչատուներ չեն մնար իրենց առաքելութեան բարձրութեան վրայ, իսկ ուրիշներ, որոնք աւելի նախանձախնդիր են անչահախնդրօրէն հայ գիրքին ծառայելու առաջադրանքին, կը տառապին երկրին արտասովոր պայմաններէն: Հետեւաբար, ներկայիս Լիբանանի մէջ դժբախտաբար գոյութիւն չունի հայկական հրատարակչատուն մը, որ իր դերը լիովին կը կատարէ:

Ստորեւ, առանձնաբար կուսանք այն հիմնական հարցերը, որոնք առհասարակ իւրաքանչիւր հրատարակչատան ցաւերն են եւ որոնց դիմագրաւումը եւ վերացումը հայկական որեւէ հրատարակչատուն մը արժանի կը դարձնէ իր կոչումին:

○ ՑՐԻՒՄ

Անշուշտ, քիչ մը անարդար պիտի ըլլար, եթէ հայ գիրքի ցրւումի դժուար եւ ծանր աշխատանքը նկատենք միայն հրատարակչատուներու առաքելութիւնը: Այս աշխատանքը, հրատարակչատուներէն անկախ նաեւ պատասխանատուութիւնն է հայկական մշակութային մթութիւնները, հայ գիրքի հետ առընչակից հաստատութիւններուն, եւ մշակութասէր անհատներու: Այսօր, բոլորիս ծանօթ է, որ Սփիւռքահայերուն մեծամասնութիւնը հեռու կը մնայ հայ գիրքէն: Այս երեւոյթը, անկասկած, մեծ մասամբ արդիւնքն է սփիւռքի այլասերիչ պայմաններուն, նաեւ՝ հայերէն դիրքերու այլազանութեան պակասին: Այսուհանդերձ, այս մէկը անյաղթահարելի խոչընդոտ մը չէ եւ եթէ կազմակերպուած եւ ուսումնասիրուած դրութեամբ մը տարուին հայ գիրքի ցրւումի աշխատանքները, մեծ տոկոսով հնարաւոր կ'ըլլայ վերաշխուժացնել հայ գիրքի ընթերցանութիւնը:

Ահաւասիկ, այս հարցին չուրջ մեր նկատումները:

○ Առաջին՝ հայ գաղութը աշակերտին գլխաւոր վայրն է, կանուխ տարիքէն, հայ գիրքին հանդէպ անոր սէրը արթնցընելու համար: Ուստի, անհրաժեշտ է առաւելագոյն չափով օգտագործել այս մարզը, երիտասարդ սերունդներուն մօտ հայերէն ընթերցանութեան մթնոլորտ ըստեղծելով: Այսպէս, հայ վարժարաններէն ներս անհրաժեշտ է ապահովել աշակերտական յատուկ դիւներով գիրքերու մուտքը, նաեւ՝ հայերէնի դասախարակներուն կամ անօբէնութեանց կազմակերպելիք քարոզչութիւնը՝ նոր հրատարակութիւններուն առիթով:

○ Երկրորդ՝ ցրւումի աշխատանքին մաս կը կազմէ նաեւ նոր հրատարակուած գիրքին ի նպաստ կատարուած ծանուցումը: Ինչպէս պիտենք, հասարակութիւնը առհասարակ մամուլի միջոցաւ է, որ կը տեղեկանայ նոր լոյս տեսած գիրքի մը, երբ օրաթերթի մը կը յայտարարէ «ստացած ենք» այսինչ հեղինակին գիրքը: Բացառիկ պարագաներու միայն հեղինակ մը իր նախաձեռնութեամբ ծանուցումներ պատրաստել կուտայ՝ մամուլով կամ ձայնասփիւռով: Ուրեմն, անհրաժեշտ է եռակողմանի գործակցութիւն մը հեղինակին, հրատարակչատան եւ մամուլին միջեւ, որպէսզի իւրաքանչիւր հրատարակուող գիրք, մնալով միչտ որակաւոր գիրքերու շրջագիծին մէջ, յաւելեալ ծանուցումի արժանանայ եւ, հետեւաբար՝ յաւելեալ հետաքրքրութիւն ստեղծէ ժողովուրդին մօտ: Այսպէս, հրատարակչատուներուն դերն է նոր հրատարակութեան մը առիթով ծանուցումներ ուղարկել օրաթերթերուն, իսկ այս վերջինները մատչելի գիներով պարտին հրատարակել նմանօրինակ ծանուցումները, նաեւ՝ դրախոսութեան յատուկ սիւնակներ ունենալ եւ հարցազրոյցներ կատարել հեղինակին հետ: Այս բոլորը, անշուշտ, տեղի պէտք է ունենան հետեւողական կերպով եւ գիրքի մը հրատարակչութեան յաջորդած առաջին չաբաթներուն:

Ժողովուրդին մօտ անհրաժեշտ հետաքրքրութիւնը ստեղծելէ առք, կարելի է կազմակերպել նաեւ նոր գիրքերու հրապարակային քննարկումը:

○ Երրորդ՝ ցուցահանդէս: Հայ գիրքի ցուցահանդէսները առիթ մըն են Սփիւռքահայուն, խմբուած հայ գիրքին չուրջ, վերյիշելու, որ արտերկրի մէջ մեր գոյութեան գլխաւոր ապաւէններէն մէկն է հայ գիրքը:

Այս իմաստով, անհրաժեշտ է բազմացընել ցուցահանդէսները եւ չբաւականանալ տարեկան մէկ կամ երկու ցուցահանդէսներով:

Ինչ կը վերաբերի Թարգմանչաց տօնին առիթով կաթողիկոսարանին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցող տարեկան ցուցահանդէսին, պիտի վախաքէինք, որ առանց խորութեան ընդգրկէր անիկա լիբանանահայ բոլոր հրատարակչատուները:

○ ՄԵԿԵՆԱՍՈՒԹԻՒՆ

Պետութեան մը կողմէ յատկացուած նպաստներէ զերծ սփիւռքահայ հրատարակչատուները, չատ մը պարագաներու կը դիմեն մեկենասներու՝ գիրք մը կարենալ հրատարակելու համար: Նախընտրելի պիտի ըլլար, եթէ հայկական հրատարակչատուն մը, մեկենասութեան դրութիւնը օգտագործելէ անկախ, նաեւ ունենար զրական յատուկ մարզ մը ընդգրկող հիմնադրամներ: Օրինակ, ման – կա – պատանեկան գիրքեր հրատարակելու հիմնադրամ: Մեկենասութեան բաժինին մէջ, կ'ուզենք նաեւ յիշել, որ այս ոճով հրատարակուող գիրքերը հարկ է որ նուազագոյն գինով վաճառուին, որովհետեւ անոնք հրատարակչատան համար

կը տպուին, դրեթէ ամբողջութեամբ առանց ծախքի :

○ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Մեր հանդիպումներու ընթացքին կըզգանք հետեւցնել, որ բոլորը սեռի գիրքեր լոյս չեն տեսներ մեր տպարաններէն եւ կամ լոյս տեսած սեռերուն մէջ չկան ուսումնասիրական, գիտական կամ մանկապատանեկան գիրքեր, ինչ որ մեր պատանի եւ երիտասարդ ընթերցողը աւելի եւս կը մղէ դէպի օտար գեղատիպ գիրքերը : Կացութիւնը աւելի կը վատթարանայ, երբ ի մտի ունենանք, որ օտար գիրքերու մագլցող սակագիները անմատչելի կը դարձնեն այս տեսակի գիրքերը՝ արդէն սակաւաթիւ հայ ընթերցողներուն :

Գրեթէ անդամալուծուած է օտար դրամականութեան գլուխ – գործոնները հայերէնի թարգմանելու եւ տպելու, ինչպէս նաեւ հայ գրականութեան որոշ կտոր – ներու հայերէնէ ֆրանսերէնի, անգլերէնի կամ սպաներէնի թարգմանելու աշխատանքը, հայերէն չգիտցող մեր երիտասարդութեան եւ, ինչու չէ, օտար հասարակութեան ճանչցընել տալու համար մեր գլուխ – գործոցները :

Կայ այլ հարց մըն ալ· մեր հրատարակիչներուն մեծամասնութիւնը չի յարմարիր Սփիւռքի հայ առօրեայի պայմաններուն : «Գրպան»ի գիրքերու նման հայերէն գիրքեր քիչ կան եւ առհասարակ դանդաղած է հասուփոր հատորներու խտացման գործը : Այո, կենսական են բանասիրական գիրքերը, բայց այսօր հայ պատանին եւ նորեկ երիտասարդը ուրիշ բան մը կը փնտռէ եւ պէտք չէ գինք խրտչեցնել հայ գիրքէն : Աւելին. եթէ կ'ուզենք մեր երիտասարդներուն յեղափոխականացումն ու քաղաքականացումը, պէտք է, որ իրենց հրամցնենք այդպիսի հատորներ :

Վերջապէս, կարեւոր հարց մըն է նաեւ որոշ պարաններու գործելակերպը, որ հայ գիրքը չահու աղբիւր կը նկատէ : Արդ, երբ այցելեցինք գրախանութ մը եւ անոր տիրոջ հարցուցինք թէ ի՞նչ տեսակի գիրքեր կը ծախէ, պատասխանեց որ սպառումներուն կէսը կը կազմեն միայն բանասիրական, յեղափոխական, գրական, մէկ խօսքով՝ մշակութային գիրքերը, իսկ միւս կէսը՝ երազահաններ, աղթարքներ, ժամանցի այլ գիրքեր, ճաշատիրքեր··· : Ուրեմն, արդէն սակաւաթիւ հայ ընթերցողներուն կէ՞սն է միայն որ հետաքրքրուած է մշակութային արժէքներով : Շատ մը հրատարակիչներ ու տպարաններ, քալ գիտնալով հանդերձ այս իրողութիւնը, զարկ կուտան չուկայիկ հատորներու տպագրութիւնն ու ցրւումին, իրենց կարո – ղութեան մէկ աննշան մասը յատկացնելով հարազատ հայ գիրքին :

○ ՍԱԿԵՐՈՒ ԶԱՐԱՇԱՀՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ անոր, որ բոլոր տպարատէրերն ու հրատարակչատունները մեղի հաւաստիացուցին, որ իրենք միայն «կը ծառայեն հայ մշակոյթին», սակայն, կարգ մը տուեալներ ցոյց կուտան, որ ոմանք հայ գիրքը իբրեւ չահի աղբիւր կը նկատեն : Կարգ մը տպարաններ լիբանանեան սպառումի յատկացուած գրացուցակին վրայ իսկ օտար դրամանիշով սակագրած են հայերէն գիրքերը : Գրատուներ «օրուան տոլարի համաձայն» սակ կը ճշդեն : Շատեր հրատարակիչին կողմէ որոշուածէն չատ աւելին կը գանձեն գրատէրէն : Ուրիշներ հին գիրքերը կը «պատչաճեցնեն» օրուան գիներուն հետ :

Կայ այլ պարագայ մը, որ չատ աւելի անընդունելի կը նկատուի : Հրատարակչատուներ կը հրատարակեն գիրքեր, որոնց ծախքերը կը հոգան հիմնադրամներէ եկած տոկոսները կամ մեկենասները : Եւ սակայն, այս գիրքերը ժողովուրդին կը հրամցուին անմատչելի գիներով : Ու կ'ըսուի, թէ «ներկայիս հայ ժողովուրդը գիրք չի գներ» :

○ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍ

Մեր այցելութիւնները ի յայտ բերին, որ գրեթէ բոլոր տպարաններն ալ կը տառապին գործաւորներու տաղնապէ : Գործաշարներու միջին տարիքը անցած է 50 տարեկանը եւ չկան դանոնք փոխարինող երիտասարդներ : Հայ երիտասարդը կ'ընտրէ այլ արհեստներ եւ գործի մարզեր, ինչպէս՝ ոսկերչութիւն, լինքնաշարժի նորոգութիւն, վաճառականութիւն, լուսանկարչութիւն, քան տպարանային աշխատանքը :

Կը կարծենք, որ որ այս երեւոյթը հետեւանքն է հետեւեալ պատճառներուն :

TRESORS D'ETCHMIADZIN

On peut indéfiniment s'extasier dans ce bel ouvrage relié de 462 pages qui contient des centaines de photos en couleurs : la galerie des trésors est là, pour la jouissance de nos yeux et la dilatation de notre âme. Car les «trésors d'Etchmiadzin» rassemblés dans ce livre sont à la fois des trésors de l'art et de la foi. Ils sont les joyaux qui expriment la vie profonde et obstinée d'un peuple.

L'architecture qui fleurit dès les 5e - 7e siècles est peut être l'expression la plus vigoureuse du génie national. Les Eglises, en pierre volcanique aux couleurs variées, sont petites, massives, et tout à la fois harmonieuses. La coupole centrale, recouverte d'un toit conique, couronne et enlève vers le ciel l'édifice aux belles proportions, cependant qu'à l'intérieur elle crée un sentiment de plénitude.

Au long des siècles, à travers l'architecture et la sculpture, on vit une tradition. La permanence de cet art est la permanence d'une foi et d'une conscience nationale vigoureuse.

On rencontre aussi dans ces «trésors», des chefs-d'œuvre de tapisserie, de merveilleux ornements liturgiques, des miniatures, des manuscrits, de très beaux tableaux de peinture. Comme un bouquet, des siècles parfois lointains sont rapprochés : toujours, une unité de fond demeure perceptible. Ce mémorial de l'histoire et du christianisme de la nation arménienne demeure, au-delà des drames sanglants de notre siècle, une haute attestation porteuse d'avenir : c'est un acte de tradition vivante. Une longue préface, en arménien, et la traduction anglaise, proposent une abondante introduction historique aux Trésors d'Etchmiadzin.

L'œuvre a été réalisée en 1984, à l'initiative de sa sainteté Vasken I, Catholicos de tous les Arméniens(Editions Erebouni)..

GERARD BESSIERE

P.S. : Eglise Arménienne de Paris, 15, rue Jean Goujon - 75008 Paris, peut vous expédier le livre que vous désirez - Téléphone : 43. 59. 67. 03.

Նախ դժուար է անհատի մը համար իր անձնական տպարանը ունենալ եւ տիպլուած՝ ան պաշտօնապէս դառնայ այլ տպարանի մը մէջ, բան մը՝ որ հաճելի չի թուիր չատերուն : Երկրորդ՝ ներկայ տերունդին ընդհանրապէս անծանօթ է տպարանային տպագրէզը : Գալով նիւթական վարձատրութեան, ժամանակին տպարանային աշխատանքի մը համար աշխատաւոր մը քիչ մամակաւ կը տանար, սակայն ներկայիս տպարանատէրը կը փորձէն նւթապէս զոհացնել թիւով քիչ աշխատաւորները : Տովորական պրաշար մը, օրինակ, ժամական կը ստանայ 80 լիր· ոսկի (1 ՓՓ·) :

○ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Լիբանանի տնտեսական տաղնապը անխուսափելիօրէն իր ազդեցութիւնը ունեցած է նաեւ տպարանային մարզին վրայ : Այս հիմնական պատճառով ներկայիս անկում կրած է հայ գիրքերու տպագրութիւնը :

***

Լիբանանի մէջ գործող հայկական հրատարակչատուներուն անդրադարձող մեր այս ընդհանուր պատկերով կը յուսանք, կրցանք փոխանցել մեր որոշ մտահոգութիւնները : Մեր արդար սպասումը եւ անխուսափելի պարտականութիւնն է, որ այդ մտահոգութիւններու լուծման համար գործնական քայլեր առնուին, որպէսզի հեռու այս մէկը խափանէ մեր կարելիութենց սահմաններուն մէջ կը դանուի ու անպայմա՛ն, իր չատ դրական անդրադարձը պիտի ունենայ թէ՛ լիբանանահայ եւ թէ ամբողջ սփիւռքահայութեան կեանքին ներս :

Պատրաստեցին՝
Ա. ԹՈՐԻԿԵԱՆ
Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Հ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

«Ագդակ»

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀԸ

«Գիւանի» թատերախումբը, որ անցեալ եղանակին իր մասին զնահատական արտայայտութիւններու տեղի տուաւ յատկապէս «Նորայրի օրագիրը» ներկայացումով, Նոյեմբեր 17, Երեքշաբթի, կազմակերպած էր բոլորովին այլ բնոյթի երեկոյթ մը, Իսի լէ Մուլինոյի Ս· Նիկողայոս Աւետարանական ազգօթատեղիին մէջ : Հանրութեան ուղղուած հրաւէրը կ'առաջարկէր լուսապատկերներով ճամբորդութիւն մը դէպի մեր կորսնցուցած աշխարհը : «Գիւանի» խումբին երիտասարդ մը ֆրանսական խումբի մը հետ մեկնած էր Արեւմտահայաստանի որոշ վայրերը ու իր տեսածը, լուսապատկերներու ներած չափով, բերեր էր բաժնելու բոլորիս հետ :

Ճամբորդութիւնը կը սկսէր Տրապիզոնէն, ուրկէ տեսարժան վայրերու – յուշական վանքերու, եկեղեցիներու – նըկարներէն եառ, ազօթատեղին դրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած բազմութիւնը դարձաւ դէպի Արարատ ու Կարս : Որքան որ կարելի եղած էր լուսանկարել գինուորական զօրքի մը հսկողութեան տակ, դիտեցինք Անիի պարիսպները, տաճարներու վիրտահներ, համատարած ամայութիւնը որ այսօր կը տարածուի Բագրատունիներու երբեմնի մայրաքաղաքին չուրջբոլորը, յետոյ խումբին հետ բրտնեցինք Արարատի զագաթը տանող ճամբան : Սակայն բաւական տեղ մագլցելէ եառ անակնկալ ձիւնն ու փոթորիկը արգելք եղած էին զագաթը հասնելու եւ խումբը հրաժարելով իր ծրագիրէն, ըսպիսպուած էր նահանջել :

Լուսապատկերներու ճամբորդութեան ուղեգիծը անկէ կը թեքէր հարաւ, դէպի Վան : Նախկին հայկական չէն գիւղերէ, աւաններէ մնացած էին փլատակները, խնամքի կարօտ մնացորդներ որոնց փորւած աչքերը կարծես կչտամբող հայեացքներով զարձած էին մեզի : Հայերէն արձանագրութիւններով քարեր, կամ երբեմն նաեւ խաչքարեր կը տեսնէինք գործածուած զանազան չէնքերու պատերուն վրայ, որպէս ճամբու սալաքար կամ սանդխամատ :

Ցետոյ բազմաթիւ նկարներով չրջեցանք Վանայ լճին ափերուն վրայ· դադրինք Ախթամար կղզին, մտանք Ս· Խաչ Եկեղեցին, անդօր յուսահատութեամբ մը հաստատելու, թէ բնութիւնը որքան անդթաբար իր աւերը կը գործէր լքուած յուշարձանին վրայ :

Այս մարզով հետաքրքրուողներու համար թէեւ մեծ նորութիւններ չէին բերեր երիտասարդ զրօսաչրջիկին լուսապատկերները, սակայն ան յաջողեցաւ իր ապրումներուն եւս որոշ չափով հաղորդակից ընել մեզ, ներկայացնելով օրինակ տեզացի տիպարներու – այրեր, կիներ, մանուկներ – պատկերներ, կամ պատկերներ նաեւ պատմական այս վայրերու բնաչխարհէն : Հայութեան, թրքութեան ու քրտութեան խաչմերուկներուն վրայ չփոթած կիներ, մանուկներ, որոնք կարծես բան մը ըսել կ'ուզէին քեզի, կամ որոնց աչքերը տեսած են տեղ մը եւ որոնք սակայն կը լռեն : Բնաչխարհը՝ ուրկէ կարծես երբէք ճամբայ ելար ու կը մնայ այնպէս զալար ու առոյգ, որ չես կրնայ ակամայ բաղդատական մը չընել ու չհակադրել ներկայի ունեցածիդ՝ Հայաստանի այնքան քարքարուտ ու ժայռոտ, լեռնային բնութեան հետ : Բաղդատականը կ'ընկերանայ մինչեւ Վանայ լիճ, որու ջուրերը կը բարձրանան ընկղզելով կղզիները, մինչ անդին, Սեւանի տխուր իրականութիւնը ծանօթ է բոլորին : Արդեօք աչխարհի վրայ կա՞յ ուրիշ սահման մը եւս որ այսքան կտրուկ կերպով հակադրէ երկու հողամաս, որոնք տակաւին ոչ իսկ զար մը առաջ, բնակուած էին նոյն ժողովուրդէն :

Լուսապատկերներու երկու ժամուան չարքով մը, անոր ընկերացող բացատրութիւններով ու վայրերու պատմականը ոգեկոչող բնագիրներու ընթերցումներով հիւսուած երեկոյթին յաջողութեան մեծ մասէն նպաստող ազդակներ եղան ընտրուած երաժչտութիւնը ու կազմակերպչական աչխատանքը : Ու բոլորը՝ կարծես ըսելու համար, թէ յաջողութիւնը երկինքէն իյնալիք պարգեւ մը չէ, ու կարելի է արուարճանի մը ընդարձակ մէկ սրահն ալ լեցնել երբ կազմակերպիչները վճռած են լուրջ աչխատանքի մը փորձառութեան :

Վեր· Ռուբէն Լեւոնեանի հովանաւորութեան տակ կազմակերպուած երեկոյթը աւարտեցաւ հին երգի մը հետեւեալ խօսքերով· – «Թէեւ հեռու են այս գիւղերն ու չէները, բայց չեն զպրիր մերը ըլլալէ» :

Ա· Թ·

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԶԱՐԶԱՐՈՒԱԾ, ԲԱՑԱ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒԱԾ

Առիթ ունեցանք խօսակցելու պահ մը Նիւ – Եորքի մարաթոնին մասնակցած Ֆրանսահայ վազողներուն հետ : Բոլորն ալ քիչ չատ չարչարուած են, մանաւանդ երեսուն քիլոմեթրէն անդին, այս երկար վազքին ընթացքին (42·195 քմ·), բայց բոլորն ալ վերադարձած են հրապուրուած անով, այնքան հաճելի եղած է տեսնել պրչաւին առթած խանդավառութիւնը հանդիսատեսներուն մօտ եւ ասոնց քաջալերութիւնները իւրաքանչիւր վազողի, ըլլայ ան համբաւաւոր մարզիկ մը, թէ անծանօթ օտար մը :

Կրնայ ըլլալ որ դալ տարի ալ Ֆրանսահայեր դոնուին Նիւ – Եորքի մարաթոնին մէջ եւ նաեւ՝ անկասկած, ուրիշ միջազգային մէկ քանի մարաթոններու մէջ : Այս ժողովրդական վազքերը կրնան ըլլալ սփիւռքահայ երիտասարդներէն տմանց հանդիպման առիթ մը, ինչպէս որ եղած է, մասամբ, Նիւ – Եորքի մարաթոնին՝ ուր, Ֆրանսահայերէն զատ, չուրջ երեք տասնեակ հայ տղաք, աղջիկներ ալ (5 հատ) մասնակցած են վազքին, բացի մէկէն, բոլորն ալ Միացեալ – Նահանգներէն : Այդ մէկը՝ իրանցի մը, բայց չէ յայտնած տակնիլ մինչեւ վազքին աւարտագծին :

Ամբողջացնենք մեր տեղեկութիւնները Ֆրանսահայերու մասին, նչելով որ Մոբիս Ղազարեան (Լիոն), 48 տարեկան յաջողած է նաեւ վազել մինչեւ լրումը, դասուած է 14739–րդ : Մասնակցողներուն ամբողջ թիւն էր 22950, երկու սեռէ : 21143 հոգի միայն յաջողած են ողջառողջ վերջացնել արչաւը եւ անցնիլ պաշտօնական դասաւորումին մէջ :

Վ· Մ·

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՖԻՔՍի Լեւոն եւ Սոֆիա Ճակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտ· 26–ին, տեղի ունեցած է Ճակոբ Պարոնեանի նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպուած թեամբ Հ· Ճ· Դ· Պատանեկանի «Զարթօնք» խումբին : Ներկայ եղած է ոստուհի Եերոպայի ախոյեան Ռոբերթ Էմմիեան : Բացումը կատարած է Դաւիթ Պետրոսեան : Հայկան Խաչատուրեան անդրադարձած է Պարոնեանի մտածումներուն, իսկ Սոնա Մինասեան տուած է երգիծաբանին կենսագրականը : Ներկայացուած են դերատեղներ Պարոնեանի էջերէն :

***

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ Գեղարուեստից Ակադեմիայի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8–ին, նուագահանդէս մը տուած է դաչնակահար Զաւէն Խաչատուրեան (Միացեալ – Նահանգներէն) : Ներկայ եղած են 500 հոգի, մեծ մասամբ օտարներ : Ճայտագրերը բաղկացած է Պէթհովէնի, Շոփէնի, Խաչատրեանի եւ Բաբաջանեանի գործերէ : Հանդիսէն ետք, Տիգրան Երկաթ Մշակութային Միութեան «Նազարէթ Չամպաքեան» սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ արուեստագէտին :

***

ԹԵՀՐԱՆի Ս· Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 1–ին, Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Աբգ· Մանուկեան, սարկաւագ ձեռնադրած է երեք դպիրներ՝ Յովնան Բաղդասեան, Արտուշ Ներսիսեան եւ Նորիկ Աւետեան, որոնք Նոյեմբեր 15–ին քահանայ ձեռնադրուած են :

կերպիչները վճռած տուած են լուրջ աչխատանքի մը փորձառութեան :

Վեր· Ռուբէն Լեւոնեանի հովանաւորութեան տակ կազմակերպուած երեկոյթը աւարտեցաւ հին երգի մը հետեւեալ խօսքերով· – «Թէեւ հեռու են այս գիւղերն ու չէները, բայց չեն զպրիր մերը ըլլալէ» :

Ա· Թ·

(Շար. Ա. էջէն)

զած էր իր ընտրողներուն: Ասիկա ցոյց կուտայ թէ ոչ ոք տէրն է «իր» ձայնե – րուն: Մեծամասնութեան թեկնածուն 52·34%–ով ընտրուեցաւ, մինչ ձախին (ընկերվարական) թեկնածուն 47·66% կը ստանար:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ – ՌՈՔՔԱՐ անոյշ – անոյշ խօսեցան, մօտ երկու ժամ, Կիրակի իրիկուն հեռատեսիլի Ա. կայանէն: Քաղաքավար, կրթուած, մէկը (Պալատիւր) մինչեւ իսկ «կոճկուած» սալոնական խօսակցութիւն մը ունեցան, որ երբեք բանավէճի բնոյթ չառաւ, եթէ նոյնիսկ իւրաքանչիւրը ամուր մնաց իր դիրքին վրայ, միշտ պահելով քիչ մը վարժապետական չեչտ մը: Ռոքքար, յաճախ դրծածեց «միամիտ» ածականը Պալատիւրի եմտական որոշումներուն առթիւ, հաստատեց թէ թեկնածու է եւ յայտնեց իր նախապատուութիւնները: Կ'ուզէ որ նախարարներու թիւը նուազի եւ թէ նախարարապետը կրթական նախարար ըլլայ, որովհետեւ առաջին տեղը պէտք է տալ սերունդի կազմաւորման: Պալատիւր կ'ուզէ չարունակել իր քաղաքականութիւնը, ազատական քաղաքականութիւն մը: Կը ցաւի որ – դոնէ այս անգամ – մեծամասնութիւնը մէկ թեկնածու պիտի չունենայ: Ռոքքար, որքան ալ կարծիք չուզեց յայտնել Տըլորի յայտարարութեանց մասին, ցոյց տուաւ թէ ինք ալ Սոսիալ – Դեմոկրատ մըն է եւ հոն կը տեսնէ այն քաղաքականութիւնը զոր պէտք է վարել:

Ս. Օ. Ս. ՌԱՄԻԶՄ ցոյցի մը հրաւիրած էր Կիրակի օր, անգամ մը եւս պաշտպանելու համար ցեղապաշտութեան դէմ պայքարը: Ցոյցը, սակայն աւելի քաղաքական բնոյթ առած է, մասնաւորաբար ձախ կուսակցութեանց եւ սենտիքաներու ներկայութեան պատճառով: Հարիւ եղած — եւ մանաւանդ ակնկալուած — բազմութիւնն ալ չկար: Եթէ կազմակերպիչները 80 հազարի մասին կը խօսին («Իւմանիթէ» 100 հազարի կ'երթայ), մամուլի Ս. – Է – Փէ գործակալութիւնը 40 հազար կը նկատէ ցուցարարներու թիւը, ոստիկանութիւնն ալ՝ 25·000:

ՍԱՈՒՏ — Ա.ՖՐԻԲԱ ԷՌՈՒԼԷԶ–ի 747 պօյինկ մը ինկած է Մօռիս կղզիին բացը 159 ճամբորդով: Օդանաւային երկրորդ արկած մը պատահած է չաբաթավերջին, այս անգամ Քորէական Էռլայնզի Պօյինկ 707 մըն է, որ կորսուած է 115 հոգիով, երբ Պիրմանիոյ վրայ էր:

ԵԻՐՈՊԱՑԻ ՅՈՐՀՈՒՐԴԻ ցանճնախումբը չարչարանքի դէմ պայքարի համաձայնագիր մը պատրաստած է: Համաձայնագիրը առորագրած են 19 երկիրներու Արտաքին նախարարները: Զեն առորագրած Թուրքիա եւ Իրլանտա: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ յատուկ յանձնախումբի մը կազմութիւնը, որ իրաւասու պիտի ըլլայ առանց կանխաւ իմաց տալու այցելել եւ քննութիւն կատարելու ոստիկանատուները, բանտեր եւայլն:

ՌԵՄՈՆ ՆԱԳԱՇԵԱՆ, իշխանուհին եւ փոքրիկն Մելոտի ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանի հիւրերն էին Կիրակի, կէսօրէ ետք: Հնդամեայ աղջնակը քաշ մի՛սկ չուզեց արտասանել, մինչ մայրը եւ մանաւանդ հայրը բաւական խօսեցան: Կը թուէր որ առիթ մը որուած էր Նագաշեանի լուսաբանելու իր անցեալը, որու մասին բաւական պղտոր տեղեկութիւններ որուած էին երախային առեւանգման առեն: Նագաշեան յայտարարեց թէ ամբողջ կեանքին ընթացքին, միայն մէկ գործ տեսած է որ չատ օրինաւոր չէր՝ ոսկի ներածած է ձախոն, որու համար տուգանքի դատապարտուած է եւ չէ իսկ վճարած: Ասկէ զատ, ապօրինի ոչինչ ըրած է եւ ամէն բան Անգլիացիները, որոնք, կը չեչտէ Նագաշեան. – «Ամէնէն կեղծաւոր մարդիկն են աչխարհի» («ո՛չ բոլորը» կը փորձէ մեղմացնել Փուավր տ'Աւիօր...) երեւակայած են: Ինք միայն մեծ եւ լաւ գործեր տեսած է, նոյնիսկ տիսֆոքէֆ բառը ինք հնարած է: Սիրունիք աղջնակը, որ չորս լեզու կը խօսի (անգլերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն եւ անչուշտ ... քորէերէն) ոչ մէկ խօսք ըսաւ, բացի հազիւ լսելի ուի մը արտասանելէ: Կը թուի որ ֆրանսական հեռատեսիլը ուզած էր անպայման առիթ տալ Նագաշեանի, որ պարկեշտ քաղաքացիի մը դիմագիծը ներկայացնէ:

ՅՈՐՊԱՒԻ մէջ (Մոզէլ) կրթելու համար իր ութնամեայ աղջնակը որ տեղը կ'ընէր, թուրք հայր մը զայն բռնի նրստեցուցած է վառարանի մը վրայ: Ուսուցչուհին նկատած է որ երախան չի կրնար նստիլ ու ոստիկանութեան լուր տուած: Աղջիկը այրած էր 3–րդ աստիճանի վրայ: Հայրը ձերբակալուած է:

ԱԷՆ – ԹԷԹԻԷՆ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկտեմբեր 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՎԻԷՆ
ՊԱՏԱՐԱԳ

Դեկտեմբեր 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէնի Դպրաց Դասին կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՅՄԱՁի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Աւժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 7, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

ՔԱՋ ՆԱՋԱՐԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Փարիզի, Պանէէօլի, Քլամարի, Կրենոպլի, Վալանսի, Լոնտոնի եւ Գահիրէի յաջողութիւններէն ետք՝

ՔԱՋ ՆԱՋԱՐ

Մարսէյլ կուզայ կրկին, կազմակերպութեամբ Հայ Աւրէնոյչներու Միութեան, Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 15–ին՝

ESPACE JULIEN
33, Cours Julien — MARSEILLE

Vente et réservation
à La Garance
Place Notre-Dame du Mont
13006 MARSEILLE
Tél. : 91. 42. 79. 40

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սահակ - Մեսրոպ
ԵՐԳՉԱԽՕՒՄԲԻՆ
ԵՒ
Սահակ - Մեսրոպ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
10–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Պատարագ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 10–ին, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ Նորակազմ Սահակ – Մեսրոպ Մանկանց Դպրաց Դասը կ'երգէ իր առաջին պատարագը (Մակար Եկմալեանի) զեկավարութեամբ՝ ՅԱՋԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆի երգէոնի ընկերակցութեամբ՝ ԺԻԼԼԻԹ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆի:

Հանդիսութեան կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԼԻՋԵԱՆ

Ցետ պատարագի հաչ «Ա· Ջրբաչեան» սրահին մէջ՝ ի պատիւ Սահակ – Մեսրոպ Մանկանց Դպրաց Դասի փոքրիկներուն եւ հիւրերուն:

Սոյն ճաշին մասնաեցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝ 91 – 77 – 84 – 70 թիւին:

ՁԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑ ՅՄԱՋ–ի Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը սրտագին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ գործօն ընկերուհի Մատլէն Վարդանեանի իր ամուսնոյն յանկարծական մահուան առիթով:

Փոխան ծաղիկի՝ ընկերուհիները կը նուիրեն՝ 500 Ֆր· Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ 500 Ֆ· Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին:

RECHERCHE LOCAL

SOCIETE CHERCHE LOCAL
A LOUER OU A ACHETER
EN VUE D'UN ATELIER
- De plein pied si possible -
AVEC PARKING - ENV. 1000 M²
PERIPHERIE NORD DE PARIS

TEL. : 46. 61. 94. 34

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ԵՒ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՁԸ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 12–էն սկսեալ, Ալֆորվիլի «Սեւան» ճաչարանին մէջ (1 Պուլվար Գառնօ), Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հանգստեան Տուներուն բնակիչներուն ի պատիւ ճաչ մը կազմակերպուած է:

Կը մասնակցին երգիչներ՝ Մարտիկ Ճանըգեան, Մասիս եւ Անուշ Նուագախումբը եւ ճոխ անակնկալներ:

Ձեղ բոլորիդ կը սպասենք: Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել ամէն օր ժամը 19–էն յետոյ՝

48 — 93 — 92 — 25 *թիւին:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ՝

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

HOMMAGE
A
K. M. ALEMSHAH

Compositeur - Chef d'Orchestre
Chef des Chœurs Sipan - Komitas

à l'occasion
du 40ème anniversaire de sa mort
survenue le 14 Décembre 1947

par Garbis APRIKIAN
Compositeur et chef des chœurs
SIPAN - KOMITAS

Vendredi 4 Décembre à 20 h 45

Programme :

- Exposé
- Analyse des œuvres de K.M. Alemshah
- Illustrée d'enregistrements sonores
- Propos sur l'esthétique de la musique arménienne.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LA F.R.A. NOR SEROUND
organise

DEUX GRANDS MEETINGS - GALA

pour soutenir

LES PRISONNIERS POLITIQUES ARMENIENS

CES JEUNES VONT PASSER UN NOUVEAU NOEL EN PRISON
EXPRIMONS LEUR TOUS ENSEMBLE NOTRE SOLIDARITE !
NE LES LAISSONS PAS SEULS !

PARIS

Le Dimanche 6 Décembre à partir de 15 heures au SOFITEL Pte de Sèvres, 8, rue Louis Armand, 75015 PARIS. Partie artistique animée par le chanteur d'Italie Haroutioun KEUCHEYAN, avec la participation de l'orchestre ANI de Décines.

LYON

Le Dimanche 13 Décembre à partir de 15 heures au SOFITEL, 20, quai Gailleton, 69002 LYON. Partie artistique animée par le chanteur Haroutioun KEUCHEYAN.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

Տարեկան Մեծ
Յերեկոյթ
Պարահանդէսը

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԻՐ ՏԻԿՆԱՆՑ եւ ՍԱՄՈՒԷԼ–ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Վարժարաններուն

Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 17–էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V, Paris 8e

AVEC LA PARTICIPATION DE L'ENSEMBLE

GAÏDZAG'S

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
47 – 63 – 38 – 54 *թիւին*

Մուտք՝ 100 Ֆր·: *Ուսանողներու՝* կէս գին:

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2
MERCREDI
2 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 630
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.630

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՕԶԱԼԻ ԲԱՑԱՌՁԱԿ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՇԻՐԱԶ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ
«ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ»

◆

*Առաջին արդիւնքները ճշդուօրէն կը պարզեն վերջնական արդիւնքներուն պակերը: Նախարարապետին կուսակցութիւնը՝ Անավոթան (Մայր – Հայրենիք), կ'ապահովէր ձայներու 36·5%–ը եւ 450 ներփոխանցներէ բաղկացած Ազգային ժողովի մը մէջ, կ'ունենար 294 աթոռ, ընտրիւ, անշուշտ, ընտրական օրէնքի մը տեղական կարգադրութեան: Արդարեւ, ձայներու եւ ձեռք ձգուած աթոռներու այս տարօրինակ համեմատութիւնը հետեւանք է այն դրութեան, ըստ որուն ընտրական իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, ուր չորս ընտրեալներն աւելի կայ, այն կուսակցութիւններուն ձայները, որոնք չեն հասած ընտրական պահանջին (10%) կը ընտրուին գլուխը հասնող կուսակցութեան: Ա լա Թուրքա ընտրական խիստ չհեկան դրութիւն մը, որ երազել պէտք է տայ չատեր···: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը բողոքեն եւ կը ձագկեն, քիչ մը յապաղումով, այս «հնրամատութիւնը», բայց եղածը եղած է, սկզբունքով հինգ տարուան համար: ԱՆԱՓ–ի կը հետեւի՝ էրտալ Ինէօնիւ–ի Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ ձայներու 24·5%–ով միայն 97 աթոռ ունի: Երրորդ դիրքի վրայ է Տէմիրէլի «Ուղիղ ճամբայ», որ 19·5%–ով 59 աթոռ ունի: Միւս չորս կուսակցութիւններէն, ինչպէս Պուլկնթ Եճեվիթի Դեմոկրատ ճախը, ծայրայեղ ալ Թուրքէշի ազգայնամոլ խմբակցութիւնը, կամ էրպագանի նոյնքան աւանդապաշտ «Բարգաւաճման» կուսակցութիւնը, ոչ մէկը կրցած է ճակատագրական 10%–ը անցնիլ: Տեղւոյն վրայ, եւրոպական պատուիրակութիւն մը զարմացած էր, հակելու համար ժողովրդավար ընտրութիւններու կիրարկման: Նախագահը, պելճ մը, առիթուեր է խոստովանիլ որ· – «Ընտրական Օրէնքը հաւասար կարելիութիւններ չէր տար զանազան կուսակցութեանց եւ 10% սահմանը չատ բարձր արգելք մըն է»: Զար լեզուները սպիտի ըսէին՝ եթէ պելճին իսկ անդրադարձեր է···: Եճեվիթ, այնքան դառնացեր է, որ որոշեր է քաշուիլ քաղաքական կեանքէ, հրաժարած է կուսակցապետի իր պաշտօնէն եւ մամուլի առուիս մը տուած է, որ շատ նմաններ է քաղաքական հրաժեշտի մը: Ըստ մասնագէտներու, եթէ միացած ըլլար Ինէօնիւի հետ, կրնար ընդդիմադիր մեծ կուսակցութիւն մը ձեւնել հանել թերեւս, բայց միշտ մերժած է՝ «Անգիջող ըլլալով ճախի արժէքներուն նկատմամբ»:

Նախարարապետ Շիրաք չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Էօզալի իր «փառաւոր յաջողութեան» համար: Փարիզեան մամուլը չի կրնար անշուշտ չձագկել ընտրական այս հրաշալի դրութիւնը («որ երազել պէտք է տայ Փասքուան» կը գրէ «Իւմանիթէ») եւ խորհրդերներն իսկ շատ յատկանշական են: Օրինակ՝ «Լիպերասիոն» կը խորագրէ՝ «Էօզալ՝ ձայներու մէկ երրորդ, աթոռներու՝ երկու երրորդ»···:

«Ֆիկարօ», պարզ է, շատ դրական համարողութիւն ունի եւ նոյնիսկ «Քաղաքի դասեր» կը մատնանշէ: Ըստ երեւոյթին շատ հաւնած է ընտրական այս դիւրաւոր դրութեան եւ երեք հատ դաս կը տեսնէ այս ընտրութեան մէջ, որոնցմէ մէկն է· – «Ընտրութեան եւ իր արդիւնքին ՈՐԱԿՐ, որ պէտք չէ վրիպի Հասարակաց Շուկայի 12 երկիրներու ուշադրութենէն···»: Տըլոր իսկ դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, ոչ ոք Թուրքիան «պատրաստ» կը դտնէ նման քայլի մը, բայց կայ «Ֆիկարօ»ն, որ լաւագոյն վաստարանը կը մնայ Անգարայի վարչակարգին:

× Իօզալ, երեքշաբթի օր, Եւսեբեն մեկնեցաւ, առողջական վիճակի քննութեան մը համար: Անցեալ Փետրուարին սրտի երբեակ «կամրջում»ի մը ենթարկուած էր, վերջերս ալ աչքի ներքին արիւնահոսութիւններ ունեցեր է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԵՐԸ «Ոչ» ըսին Ժարուզելսկիի առաջարկած հանրավճիռին, ինչ որ անհաւնելի երեւոյթ մըն է, նման վարչակարգի տակ գտնուող երկրի մը համար: Հոս ալ, ընտրական դրութիւնը իր դերը խաղացած է, բայց այս անգամ ի վնաս վարչակարգին: Արդարեւ արձանագրուածներու միայն 44% այո՛ ըսած է առաջին հարցումին, որ կը վերաբերէր տնտեսական քաղաքականութեան փոփոխութեան եւ միայն 46%–ը այո՛, երկրորդ հարցումին որ կը վերաբերէր ժողովրդավարացման: Լեհական դրութիւնը հաշիւը կ'ընէ ոչ քուէարկողներու համեմատութեամբ, այլ՝ արձանագրուածներու, այսինքն՝ ձեռնպահութիւնը «ոչ»ի կը համապատասխանէ: Թէեւ լեհ վարեզա ձեռնպահութիւն թելադրած էր, բայց Լեհերու 68%–ը մասնակցած է քուէարկութեան: Ժարուզելսկիի արուած էարկութեան այս դասը բարդ կացութիւն կը ստեղծէ, ոչ միայն իրեն, այլեւս «բարենորոգիչ» Կորբաչովի համար:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25 — 27)

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 26–ին Երեւան հասած է Փորթուկալի նախագահը Մարիօ Սոարէս, որ պաշտօնական այցելութեամբ կը գտնուէր Խորհրդային Միութիւն: «Զուարթնոց» օդակայանը դիմաւորեցին Հայաստանի նախագահ՝ Հ. Ոսկանեան, Արտաքին նախարար՝ Ռ. Արզումանեան, Հայաստանի գերագոյն սովետի փոխ–նախագահ՝ Վ. Զաքարեան: Երեւան ժամանեցին նաեւ Փորթուկալի Խորհրդային Միութեան դեսպանը Ս. Կապրալ, փորթուկալցի երեսփոխաններ, խումբ մը լրագրողներ: Նոյն օրն իսկ Սոարէս հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար Կ. Դէմիրճեանի, Նախագահ՝ Հ. Ոսկանեանի եւ վարչապետ՝ Ֆադէյ Սարգսեանի հետ: Կարէն Դէմիրճեան յայն բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի ներկայ մեծ փոփոխութիւններուն մասին: Սոարէս ալ իր կարգին ընդգծեց իր ժողովուրդին ընկերվար պետութիւններու հետ բազմակողմանի կապեր զարգացնելու ձգտումը, եւ բաւ թէ այս շրջանակին մէջ Փորթուկալ պատրաստ է դործօն համագործակցութիւն ունենալու Հայաստանի հետ: Ան բաւ թէ իր երկիրը առանձին համակրանք կը տածէ Հայաստանին հանդէպ, որու ծանօթ են ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն չնորհիւ: Ապա Փորթուկալի նախագահը չրջեցաւ Երեւանի տեսարժան վայրերը, ինչպէս՝ հին ձեռագրերու պահատեղծատան հիմնարկը, Մատենադարանը, «Ցաղթանակ» զբօսայդիին, ուր պսակ դրաւ անյայտ զինուորի դամբարանին: Երեւանի կամերային երաժշտութեան տունն ալ Սոարէսի ի պատիւ համերգ մը տուաւ:

*

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹՐԱՄՎԱՑ – ՍՐՃԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՓԱՍՏԱՆԱԿԱՐ ՄԸ ՅՈՑՑ ՏՐՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը պատկերազարդած է «Սրճարանը անիւներու վրայ» վաստանկարը, որ կը ներկայացնէ Երեւանի Թրամվայ սրճարանի մը գործունէութիւնը: Երեւանի մէջ երրորդ տարին է, որ կ'երթեւեկէ տօնականօրէն զարդարուած վագոն – սրճարանը, որուն երթը կը սկսի Էրեբունի թանգարանի մօտէն, կ'անցնի օդակաճեւ զբօսայդիէն եւ կ'աւարտի «Նայիրի» չարժանկարի սրահին մօտ:

*
*

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է խորհրդային ամերիկեան սեմինար մը, որու մասնակից ամերիկացի կիներու պատուիրակութիւնը այցելած է նաեւ Բելոռուսիա եւ Հայաստան: Այսպէսով անոնք հնարաւորութիւն ունեցած են ծանօթանալու խորհրդային կիներու աշխատանքի ու կեանքի պայմաններուն, ընկերային ծառայութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու աշխատանքին: Այցելած են Հայաստանի տեսարժան վայրերը· Էջմիածին, Մատենադարան, ու տեսած հայկ· ճարտարապետութեան գլուխգործոցներէն ոմանք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԴԵՐԱՍԱՆ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԱՐԳՈՒՆԻԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Նոյեմբեր 18–ի թիւը կը գուժէ մահը Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատրոնի դերասանուհին Վաղինակ Աչատուրի Մարգունիի: Ծնած էր 1909–ին՝ Աչտարակ: 1928–ին աւարտած է Երեւանի մանկավարժական ուսումնարանը եւ մաս կազմած Ամօ Խարազեանի չրջիկ թատրոնին: 1929 – 1930 թատերաշրջանին հրաւիրուած է Սունդուկեան թատրոն, ուր՝ աւելի քան կէս դարու ընթացքին, մարմնաւորած է չուրջ երկու հարիւր դերեր: Իր մարմնաւորած կերպարներէն չիշատակելի են Ծառուկեան եւ Տրդատ Ճարտարապետ (Դ. Դեմիրճեանի «Նափոլէոն Կոտոման» եւ «Երկիր հայրենի»), Արխտոդմ աղա եւ Երկաթ (Ց. Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ» եւ «Պաղտասար աղքար»), Գասպար (Ժ. Ցարուեանի «Աչմերուկ») եւայլն: Վաղչակ Մարգունի կարեւոր նպաստ բերած է նաեւ հայկական չարժանկարի արուեստին, դերեր ստանձնելով ժապաւէններու, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի բեմադրութիւններու մէջ: «Աչմերուկ»ի ներկայացման մէջ Գասպարի փայլուն դերակատարութեան համար պարգեւատրուած է Հայաստանի պետական մրցանակով:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՀԱՍՆԻ 7ՐԴ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻՆ

Քանի մը տարիներէ ի վեր, Վալանսի Հ. Մ.–ը երկար ասպարէզ չէր ունեցած Ֆրանսայի բաժակին մէջ: Այս անգամ յաջողած է: Ցաղթելէ եաք Աննսիի (1 – 0), կը մտնէ 7–րդ հանգրուանին մէջ՝ որուն խաղերը նախատեսուած են Դեկտեմբեր 19–ին համար: Այդ 7–րդ չրջանին, մրցակցութեան մէջ կը մտնեն նաեւ արհեստավարժ երկրորդ բաժանումին խումբերը:

Ախոյեանութեան գծով Հ.Մ.Ը.Մ. – Լիոն Տէսինի եւ Վալանսի Հ.Մ.ի (Բ. խումբը) անցեալ Կիրակի օրուան խաղերը յետաձգուած են, որովհետեւ իրենց մրցակիցները զբաղած էին բաժակախաղերով:

Վ. Մ.

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օրուան 18–րդ հանդիպումէն ետք (Ուրբաթ չհաշացին) արդիւնքը հաւասար է՝ 9 — 9 :

ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ – Ի. ԴԱՐՈՒ ՍԿԻԶԲ)

ԱՐՄԷՆ ՄԻՒՐԱՅԷԼԵԱՆ

ԺԹ. դարու վերջին քառորդին – Ի. դարու սկիզբը Վան Արեւմտեան Հայաստանի համանուն նահանգի կեդրոնն էր եւ Հայաստանի հայաշատ քաղաքներէն մէկը: Ան կը գտնուէր Վանայ լիճէն արեւելք 0·8 — 7·5 քմ. հեռաւորութեան վրայ (արեւմտեան ու արեւելեան ծայրերը): Նշուած ժամանակահատուածին Վան քաղաքը բաժնուած էր երկու հիմնական մասի. առաջինը՝ քաղաքի արեւմտեան մասը, որ կը կոչուէր Քաղաքամէջ եւ կը պարփակէր Վանի միջնադարեան բերդի տարածքը (մօտ 1 քառ. քմ.): Երկրորդը այսպէս կոչուած Այգեստանն էր, որ նախկին քանի մը դիւղերու ամբողջու – թիւնն էր եւ ունէր մօտ 22 քառակուսի քմ. տարածութիւն:

Օսմանեան կայսրութեան մէջ բնակ – չութեան թիւը որոշելու երկու մեթոտ կը կիրառուէր: Առաջինը ինչպէս նաեւ ներկայիս, մարդահամարն էր: Այդի մարդահամարէն կը տարբերէր անով որ կը կիրարկուէր տարուան տարբեր ժամանակներուն եւ յաճախ միայն մէկ հոդիի կողմէ: Ոլքան ալ Թերի ըլլայ նման մեթոտ, այնուամենայնիւ անոր միջոցով հաւաքուած թիւերը ամէնէն հաւաստիներն են: Միւսը գնահատումի մեթոտն է, երբ հեռագօտողը հարցուփորձով կամ աչքի չափով կ'որոշէ որեւէ բնակավայրի բնակիչներու թիւը կամ նման տեղեկութիւններ կը ստանայ միջնորդ անձերէ: Այսպիսի տուեալներ, որպէս կանոն, մօտաւոր են, իսկ յաճախ, պարզապէս սխալ: Ցեառագայ հաշուարկներու մէջ մենք նախապատուութիւնը կուտանք մարդահամարներու տուեալներուն:

Կայ հարց մը եւս. բնակիչներու վերաբերող թիւերը տրուած են ըստ ընտանիքներու (տուն, ծուխ, երդ, մնտեսու – թիւն եւայլն) քանակի: Հետեւաբար բնակչութեան քանակի որոշումը կախում ունի ընտանիքի միջին մեծութենէն:

Վան քաղաքի ընդհանուր բնակչութեան թուաքանակը որոշելէ առաջ առանձին — առանձին քննենք տարբեր ազգերու վերաբերող թուական տուեալները:

ԺԹ. դարու վերջին քառորդին — Ի. դարու սկիզբը Վանի մէջ կը բնակէին Հայեր, Թուրքեր, Գնչուներ, Քիւրտեր, Պարսիկներ, եւրոպացի եւ ամերիկացի զանազան պաշտօնեաներ ու միսիոներներ: Քաղաքի բնակչութեան ամենամեծ եւ միակ բնիկ տարրը Հայերն էին, որոնց թուաքանակին վերաբերեալ պահպանուած են բաւական մանրամասն տեղեկութիւններ: Նշուած ժամանակի հատուածին հայ բնակչութեան քանակին վերաբերող առաջին տեղեկութիւնը կը տանի 1872 Փետրուարին կատարուած մարզահամարէն, ըստ որու Վան ունէր 8007 արական հայ բնակչութիւն: Համաձայն 1880–ի Վասպուրականի վիճակագրութեան, քաղաքի հայ բնակչութեան 52·1%–ը արական սեռէ էր, իսկ 47·9%–ը՝ իգական: Ենթադրելով որ նման յարաբերութիւն գոյութիւն ունէր նաեւ 1872–ին ամբողջ հայ բնակչութեան համար, կ'ունենանք 15·369 անձ:

Ըստ Ա. Երիցեանի հաղորդած տեղեկութիւններուն, 1876–ի հայ բնակչութիւնը 18·460 անձ էր: Հետեւաբար՝ 1872 – 1876 ժամանակահատուածին հայ բնակչութեան աճումի տարեկան թափը 4·6% էր: Այսպիսի բարձր թափ հաւանօրէն պայմանաւորուած էր Հայերու ներգաղթով: 1878–ին Հայերու թուաքանակը արդէն հասած էր 18·752–ի: Սակայն յաջորդ տարիներուն կը նկատուի հայ բնակչութեան թուաքանակի որոշ նուազում մը՝ 17·399 անձ՝ ըստ Վասպուրականի 1880–ի վիճակագրութեան: Այս նուազումը, հաւանաբար, պէտք է վերագրել 1878 թուականին, երբ 1877 — 1878 ռուս — Թրքական պատերազմէն յետոյ Հայերու մէկ մասը արտագաղթած էր: Այս թուականներու համար ունինք նաեւ դնահատման մեթոտով կատարուած հաշուարկներ: Այսպէս, ըստ Վանի մէջ գործող եւրոպացի քարոզիչներու՝ քաղաքը 1878–ին ունէր 4500 ընտանիք հայ բնակչութիւն, իսկ ըստ Մ. Մխրտչեանի՝ 1855–ին հոն կար 3000 հայ ընտանիք: Ինչպէս կարելի է նկատել, երկու թիւերն ալ կ'ընդգրկեն հայ բնակչութեան քանակը չափաւոր: Ինդգարող տարբեր են հաւանօրէն արտագաղթն ու պանդխտութիւնը: Ըստ Ծերուկի տեղեկութեան («Մուրճ», Թիֆլիս, 1904), 1904–ի սկիզբին (կամ 1903–ին) Վանի մէջ 15·000 հայ կար: Կացութիւնը նոյնն էր նաեւ 1904 — 1908: Ժողովրդագրական իրավիճակը փոխուեցաւ 1908–ի երիտթուրքական յեղափոխութենէն յետոյ, երբ սկսաւ տարագիրը Հայերու ներդաղթը, դէպի իրենց ծննդավայրերը: Այս ժամանակին կը վերաբերի Վանի հայ բնակչութեան կտրուկ աճը. 1904–ի 15·000–ին փոխարէն, 1909–ին հոն կը բնակի 20·000 հայ (4000 ընտանիք): Ցեառագայ տարիներուն հայ բնակչութիւնը անչեղօրէն կ'աճէր եւ 1914–ին հասաւ 22·470–ի: Այս թիւը առնուած է 1914 Ապրիլի մարդահամարի տուեալներէն: Այդ մարդահամարը կատարուած է ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին եւ ամբողջական պատկերացում կուտայ հայ բնակչութեան թուաքանակին մասին: Մարդահամարը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Վանի հայ բնակչութեան մասին. այսպէս 1914–ին Վանի մէջ կար 4132 ընտանիք, 2755 տուն (շինութիւն), 22·470 բնակիչ, որոնց 11·586 արական եւ 10·884 իգական սեռի, այդ թիւին մէջ էին 3851 արհեստաւոր, 1171 առեւտրական, 729 օրավարձով բանուոր, 139 պաշտօնեայ 529 ուսուցիչ, 26 հոգեւորական, 47 վիճուոր, 4450 աշակերտ, 78 ուսանող, 12·287 դրամանուէ (հայ բնակչութեան 54·7%ը): Ակռ գատ, պանդուխտ էին 2197 հոգի հիմնականին մէջ (Թուրքիոյ տարբեր քաղաքները եւ Ռուսաստան):

Ցաջորդ երկու տեղեկութիւնները կը վերաբերին 1915 Թուականին: Առաջինը կը բերէ Լեփսիուս՝ 30·000 անձ, երկրորդը՝ 34·000, Վանի առաջնորդարանի տուեալներն են: Կը կարծենք որ այս տուեալները չեն վերաբերիր Վանի բուն բնակիչներուն: Այլապէս տարեկան միջին աճը կը ներկայանայ 28% համեմատութեամբ (30·000–ի պարագային) կամ՝ 40·8% (34·000–ի պարագային), որ ի հարկէ անհեթեթ է: Այս թիւերը, հաւանօրէն պարզապէս սխալ են, թէեւ կարելի չէ բացառել որ Վանի մէջ 1915–ին այդքան հայ բնակչութիւն ըլլար: Ա. Աշխարհամարտի արհաւիրքներուն հետեւանքով տեղի ունեցած պիւզական բնակչութեան նուազքի չնորհիւ: Ամէն պարագայի, աշխարհամարտի նախօրեակին վերաբերող վերջնական ճշգրիտ թիւը կը մնայ 22·470–ը՝ 1914 Ապրիլի համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՃԱՏՐԱԿ

ԵՐԿՈՒ «Գ»ԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Որպէս երկու հակառակորդներ ու ոխերիմ հակառակորդներ կը ներկայանան անոնք, որոնք հետամուտ են նոյն ուխտղոսին՝ ճատրակի աշխարհի ախոյեանութեան: Այս իրադրութեան մէջ գրեթէ պիտի չըլլա՞յ խօսիլ Գասպարով – Գարբով բարեկամութեան մը մասին: Սակայն բազմաթիւ պատահարներ, որոնք կ'երկարին մինչեւ 1986–ի սկիզբը, կը թուին հաստատել բարեկամութեան մը վարկածը:

Այդ տարուան Յունուարի վերջաւորութեան երկու ախոյեանները Զուիցերիա, ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան կեդրոնատեղին կը գտնուէին Լոնտոնի եւ Մոսկուայի հանդիպումներուն պայմանները ճշդելու համար: Մութը լեցած էր ու երկուքն ալ չէին երեւեր, երբ Քամփոմանէս, նախագահը, անձամբ գնաց գիրենք փնտռելու: Պանդոկին մէջ Գարբովին սենեակը մարդ չկար. զարկաւ Գասպարովին դուռը: Բացողը Գարբովը եղաւ. Գասպարովին հետ թուղթ կը խաղային:

Խաղերու մանրամասնութիւնները չուտով ճշդուեցան ու երկու մրցակիցները վերագարձան իրենց ընդմիջուած խաղին: Յաջորդ օրը մարդիկ տեսան որ երկուքը միասնաբար գնումներ կ'ընեն քաղաքին մէջ: Այս մասին Գասպարով «Եւ խենթը որ արքայ դարձաւ» հատորին մէջ հետեւեալը կը գրէ. – «Ոչ ընելիք ուրիշ բան կար, ոչ ալ ուրիշ մէկը հետը բան մը ընելու»: Հակառակ այս բացատրութեան, իրենց մտերմութիւնը սակայն մակերեսային բան չէր թուեր. մինչեւ իսկ հեռատեսիլ միասին կը դիտէին:

Նոյնիսկ քանի մը ամիս առաջ գիրենք Լոնտոնէն Լենինկրատ տանող օդանաւին մէջ քով – քովի նստած թուղթ կը խաղային:

Անոնց բարեկամութեան ամէնէն ցայտուն ապացոյցը տրուեցաւ անցեալ տարի, պաշտօնապէս, «Մեծ Վարպետներու խորհուրդ»ին կազմութեան ընթացքին. այս խորհուրդը, ինչպէս կը գրէ Գասպարով, «իշխանութիւնը կուտայ խաղացողներու, որոշելու համար անոնց վարձատրութեան կամ մրցաշարքերու կազմակերպութեան հարցերը»: Այս խորհուրդը ուղղակի կը յարձակէր քամփոմանէսի, որ մինչ այդ Գարբովի հովանաւորն էր: Ու դժուար չէ երեւակայել ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութեան գործադրը, երբ կը տեղեկանան խորհուրդի կազմին, նախագահ՝ Կարլ Գասպարով, փոխ – նախագահ՝ Անաթոլի Գարբով:

Այս բոլորը չեն նշանակեր անշուշտ, թէ երկու ախոյեանները մեծ բարեկամներ են, այլ պարզապէս իրենց յարաբերութիւնը արտառոց ոչինչ ունի, ինչպէս՝ մարդիկ սովոր են ընդհանրապէս նկատել նման դէմքերու մօտ:

Ոչ ոք մոռցած է Ֆիչէրը, որ 1972–ին Ռէյքյաւիկի հանդիպումներու ընթացքին պահանջեց որ բոլոր ազգալոյսերը կանանչ ըլլան իր բնակավայրին ու խաղասրահին մէջեւ, ուր Սփասքի իրեն կը սպասէր: Ամէն մարդ կը յիշէ Քորչնոյը որ 1978–ին խաղի սեղանին տակ արգելք մը դնեցեղ տուած էր որպէսզի Գարբով չկարենայ իրեն կիցեր տալ... Հոն տակաւին կային հիփնոզի վարպետ մը ու Անանտա Մարկա աղանդին պատկանողներ: Այս բոլորը կրցած էին լրատուական – ներու լայն հետաքրքրութեան արժանացնել, ինչ որ պարտան չեղաւ ներկայ ախոյեանութեան, հակառակ որ 3·5 միլիոն տոլար արժեց ան Սեվիլլայի: Ծախքը սակայն չի բաւեր, որ մէկը կանայ հեռատեսելու իրաւունքը գնել: Ամերիկացիները որոնք մտադիր էին այդ իրաւունքը գնելու, յետոյ հրաժարեցան. ո՞վ կը հետաքրքրուէր երկու խելքը գլուխը Ռուսերով:

Այսուհանդերձ, ախոյեանութեան սկիզբէն ի վեր կազմակերպիչները այս երկուքին ծայրայեղութիւնները լայնօրէն կը փոխանցեն մամուլին. չէ՞ որ անոնք խընդիր յարուցած էին սրահին լուսաւորութեան համար, չէին հանած իրենց անուններ կրող պլտակները ու վերսին սրսկել տուած: Չէ՞ որ վիլլաներ պահանջած էին ուր մասնաւոր արկղեր պիտի ըլլային իրենց խաղագիտեաները պահելու համար: Գարբով Սինաթրայի, Իկլէսիասի, Փըրսլէյի ձայնապնակները ուզած էր, նաեւ տանիքի յատուկ սարքաւորում մը ու կարճ ոտքերով սեղան մը: Իսկ Գասպարով իր մօրը համար կարմիր վարդեր բերել տուաւ բոլոր սենեակները, ուչթէրնի տեսերիզներ, երեք լեզուանի խոհարար մը, ճաճանակաւոր պատի ժամացոյց եւ պանդոկի տնօրէնին գրասեղանը: Տակաւին պէտք չէ մոռնալ գաղտնի սպասարկութեան մարդիկը որոնք կուգան երկու խաղացողներու վիլլաներուն պատի թուղթերը, առաստաղի, գետնի ծածկերը քանդելու, հոն ընկալուչ սարքեր փնտռելու համար:

Ու իրենք, անզոյգ օրերուն, կէսօրէ ետքերը կ'անցնէին իրենց սեղանին դուխը, ուր արտակարգ ոչինչ կը պատահի. ներկայիս երկուքն ալ կը զոհանան արժանի ըլլալ իրենց տարեկան եկամուտին (1·5 միլիոն Ֆրանք):

Ու իրենք, անզոյգ օրերուն, կէսօրէ վերադառնէ իր կինը՝ Նաթալիան, իսկ կարի, որ բաժնուած է իր խօսեցեալէն, կ'ընթերէ մօրը Քլարայի հետ, որ հոն ներկայ է միշտ: Հոն իրեն հետ է միշտ, նաեւ բանաստեղծ Վլատոյքի ձայնը զոր Գասպարով մտիկ կ'ընէր նախորդ ախոյեանութեան ընթացքին, ամէն հանդիպումէ առաջ: Այդ ձայնը ապահովութիւն կը ներշնչէ իրեն, քանի որ ամէն օր յառեզոյնին կը պատրաստէ գինք, կրկնելով. – «Եակատագիրը աւելի հզօր էր իրմէ, ինձ ըրաւ ինչ որ կրցաւ, ինչ որ պարտ էր ... կարգը ինծի պիտի գայ, կը զգամ որ հովը յառաջ կը մղէ զիս. – Ինչպէս մըղաւանջի մը մէջ, կը ճախզգամ որ ես եւս Պիտի ջախջախուիմ / Եւ մարդիկ հեռուէն ֆիչ մը պիտի ցաւին մահուանս»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐԻՔՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԻՒՆԻԽԷՆ

Նոյեմբեր 11ին Միւնիխէնի «Ժան» պատկերասրահին մէջ հայ կերպարուեստի ցուցահանդէսի բացումը կատարուեցաւ, Գերմանիոյ մշակութային, քաղաքական կարեւոր անձնաւորութիւններու, Միւնխէնի Ֆրանսայի մշակութային տան ներկայացուցիչի եւ տարբեր արուեստասէրներու կողմէ:

Գազանճեան, Պարսամեան եւ Աբշակ երեք տարբեր ստեղծագործական մօտեցումներ, վերացական կառոյցներ եւ ձեւեր, բայց խորքը այդ արուեստներու՝ հայ կերպարուեստի արտայայտութիւնն է:

Աբշակի «Շարականը» չարականի պատկերացումը դոյներու եւ նոր ձեւերու միջոցով տալու փորձ մըն է, իսկ «Քոմփոզիսիոն ռուժ»ը իր ամենայայտնի ստեղծագործութիւններէն մէկն է, մեծ պատառի վրայ տիրող դոյնը կարմիրն է, իսկ մոմի լոյսի եւ ուղղահայեաց գծերու ներդաշնակութիւնը կը կազմեն այդ ըստեղծագործութեան ամբողջութիւնը:

Գազանճեանի «Ժէօն օմ»ը նուրբ աշխատանք մըն է, վերացականի եւ իրականի /թոնալ – ամոնալ/ խաղնուրդ, ինքնուրոյն եւ արուեստագէտի նկարչական տեսողութեան իրագործում, որ արժանի է բարձր գնահատանքի: Հետաքրքրական են Գազանճեանի նկարչական նոր փորձերը այս վերջին ժամանակաշրջանին, հեռանալով սիւռռէալիզմէն, ան կը փորձէ վերացական աշխատանքներու միջոցով իր գեղարուեստական միտքը իրագործել:

Գոյնի եւ ձեւի համադրումը յաջող է Պարսամեանի աշխատանքներուն մէջ, ան իր քնարական ստեղծագործութիւններուն մէջ կը հասնի տարբեր գեղարուեստական բովանդակութիւններու, որոնք կը հարստացնեն իր ստեղծագործական արուեստը:

Գնահատելի են Տիկին Ժանէթ Նոյման – Գազանճեանի սկսած նոր ձեռնարկները, որոնք կը ծանօթացնեն եւ կը քաջալերեն հայ նկարիչները միջազգային գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ:

Լ. Բ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՑԱՋՈՂ ՁԱՇ ՄԸ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ

—×—

Հ. Բ. Ը. Միւթեան Մարսէյլի Տիկնանց մասնաճիւղը կազմակերպած էր ճաշ մը Նոյ. 22–ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին:

Յարգելի նախագահուհին՝ Տիկին Գարամեան բացումը կատարեց, նախ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որոնք իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին ձեռնարկը:

Ցետոյ Տիկին Գարամեան թուելէ ետք Միւթեան անցեալի հակայական աշխատանքները, թելադրեց չարունակել ճիգերը, ի նպաստ հայ դպրոցին եւ մշակոյթին, վեր առնելով ազգօգուտ ձեռնարկները, եւ դալիք ծրագիրները, կոչ ըրաւ բոլորին, որպէսզի անդամագրուին եւ բոլորուին Միւթեան շուրջ եւ օգնեն անոր յաջողութեան:

Դպրոցի պզտիկներէն երեքը արտասանեցին անթերի կերպով, սքանչելի առոգանութեամբ, շնորհիւ իրենց ուսուցչուհիին՝ Տիկին Գրիգորեանի անխոնջ աշխատանքներուն: Սոյն պզտիկները աս–կէ երկու տարի առաջ բառ մը հայերէն չէին գիտեր, քրտախօս պզտիկներ էին, բայց այսօր երգեցին եւ արտասանեցին մաքուր հայերէնով:

Ճաշը չատ հաճելի անցաւ, սպասարկութիւնը անթերի էր, համադամ ճաշերը պատրաստուած էին տիկիններու կողմէ:

Ծօսք արուեցաւ Տիկին Ջրբաշեանին, որ շնորհաւորեց նորակազմ վարչութիւնը, որուն աշխատանքը անուրանալի է ըսաւ, քաջալերեց զայն, որպէսզի չարունակէ իր սկսած նուիրական գործը:

Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ, Տիկին Արթինեանի եւ Պ. Կիւզէլեանի կողմէ:

Եղան բազմաթիւ արտարուխ նուիրատուութիւններ ի նպաստ դպրոցին:

Հաճելի մթնոլորտի մէջ, ժողովուրդը մեկնեցաւ չատ ուշ, լաւ տրամադրութիւններով:

ՍԱՐԱՔՍԻ ՊԱՊԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Տարիներու սովորութիւն է այլեւս, Սէն – Լուի ծուխէն ներս, Նոյեմբերի վերջին կամ նախավերջին կիրակին, այս անգամ Նոյեմբեր 22–ին, յատուկ հանդիսաւոր պատարագ մատուցանել եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել առ ի երախտագիտութիւն հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջին առաջնորդ՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանին, որուն առաջնորդութեան շրջանին է, 1927 – 1934, որ կառուցուած է Ս. Գէորգ Եկեղեցին, ինչպէս նաեւ եթէ հարկ է կրկնել, Մարսէյլի միւս եօթը Առաքելական եկեղեցիները եւս: Նոյնպէս, երախտապարտ ըզգացումներով յիշել շրջանին առ յաւէտ բաժնուած հոգեւոր հովիւները՝ Եղիշէ Արք. Ա. քհնյ. Մխիթարեան (վախճանած Փրկչնօ, 1985–ին), Տէր Թադէոս քհնյ., Բարգէն քհնյ. Արսլանեան (վախճանած Մարսէյլ, 1953–ին) եւ այցելու քահանաներ՝ Գիւտ Մխքայէլեան, Պօղոս Հայրապետեան: Այս հանդիսաւոր օրեան առիթով Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը չի մոռնար նաեւ եկեղեցւոյ հիմնադիրները, բարերարները, թաղական անդամները, ծառայողները, հիմնադրութենէն մինչեւ այսօր, եւ առ հասարակ համայն ծխականներու ննջեցեալները, որոնց ցանկը երկար է, շատ երկար, եւ կը յիշեցնէ ամբողջ անցեալ մը հարուստ իր ազգային, եկեղեցական, մշակութային կեանքով եւ որուն վկաներուն կամ ղեկավարներուն թիւը այսօր մէկ ձեռքի մատներու վրայ կը հաշըւի: Այս բոլոր ննջեցեալները կրնան անդենականին մէջ հանգիստ գտնել, ժողովուրդը, իրենց հարազատները չեն մոռցած զիրենք քանի՝ Ս. Գէորգ Եկեղեցին անխախտ կեցուն էր եւ չատ – չատեր ստիպուեցան բանկալի անցքէն կամ ուղղակի եկեղեցւոյ բակէն հետեւիլ արարողութեանց: Նաեւ ներկայ ժողովուրդը իր սրտաբուխ նուէրներով ցոյց տուաւ թէ միշտ կը գուրգուրայ այս հաստատութեան վրայ. հաստատութիւն մը որ կանգնեցաւ եւ զարգացաւ իրենց հայրերուն եւ մայրերուն բազուկովը, զոհաբերութեամբը, հաւատքովը, եւ ասիկա ամէնէն գժուար չրջանին:

Այս առթիւ հրաւիրուած էր Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան որ մատոյց պատարագը: Պատարագին երգեցողութիւնը կատարեց Գուսան երգչախումբը Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի առաջնորդութեամբ: Օրուան Աւետարանի ընթերցումածէն քաղելով Քրիստոսի առակներէն մին, հարուստին առակը, որ կ'ըսէ՝ «Մարդերս պիտի ընդարձակեմ, եւ այս տարուան հունձքս ալ պիտի տեղաւորեմ եւ պիտի ըսեմ անձիս. ո՛վ անձ, կե՛ր, խմէ՛ եւ ուրախ եղի՛ր» եւ Քրիստոսի պատասխանը. – «Անմիտ այս գիշեր պիտի առնեմ հոգիդ», Եպիսկոպոսը բացատրեց թէ Աւետարանին մէջ հարստութիւնը չարհամարհուիր, այլ կը դատապարտուի հարստութեան գործածութիւնը միայն ու միայն իր անձին համար եւ ուրեղյուց. – «Մեր ժողովուրդը միշտ ունեցաւ իր հարուստները, մանաւանդ հոգիով իր հարուստները, որոնք իրենց վաստակը վերածեցին հոգեւոր արժէքներու: Այսպէս, Ֆրանսայի հայ գաղութը գաղթականութեան ամէնէն ծանր օրերուն իսկ շինեց իր եկեղեցիները, դպրոցները...: Բայց դպրոցներու հարցին մէջ պարտականութիւններ ունինք տակաւին»: Անդրադառնալով օրուան յիշատակի խմաստին վրայ Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըսաւ թէ մեր մեռելները երբ կը բաժնուին մեզմէ, մենք անոնց հոգիովը կը զօրանանք եւ անոնց հոգին մեր մշակոյթն է ազգային գիտակցութիւնն է մեղի փոխանցուած, ու աւարտեց իր քարոզը հետեւեալ խօսքերով. – «Մեր պապերէն կ'առնենք, մեր զաւակներուն եւ թոռներուն կը փոխանցենք եւ ատով կանգուն կը պահենք կամուրջը ձգուած անցեալէն ներկան, մինչեւ ապագան, կամուրջը մեր հայկականութեան»:

Պատարագի աւարտին, կատարուեցաւ հոգեհանդստեան կարգը եւ «Հոգւոց»էն յետոյ, եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեան կարդաց մէկ առ մէկ անունները բոլոր անոնց որոնց յիշատակի օրն էր այս Նոյեմբեր 22–ը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՌՕՊԷՐ ԷՄՄԻԵԱՆ՝ մարզաւիթ օրը հինգուկէս ժամ

Ի՞նչ լուր Ռոպէր Էմմիեանէն. այս հարցումը կ'ուղղուի երբեմն մեզի: Լենինականցի երիտասարդ մարզիկը, աթլէթիզմի մէջ, միջազգային մակարդակի միակ հայ աստղն է, եւ Սիւրեքի մէջ ալ, չատեր կը հետաքրքրուին անոր կեանքով:

Աթլէթիզմի եղանակ չէ, ներկայիս, Եւրոպայի մէջ եւ թնական է թէ մամուլին մէջ նոր տեղեկութիւններ չեն երեւնար իր մասին: Այսուհանդերձ, «Հայաստանի Փիզկուլտուրնիկ» թերթին համագործին հետ իր տնեցած մէկ խօսակցութենէն կը տեղեկանանք, թէ կը չարունակէ իր մարզումները. կը ջանայ մանաւանդ իր վազքի արագութիւնը զարգացնել: Հեռաւորութիւն ցատքելու համար թափավազքը, արդարեւ, պէտք է չատ արագ ըլլայ:

Հակառակ անոր որ Էմմիեան Եւրոպայի մրցանիշին (8·86 մէթր) տէրն է, մինչեւ հիմա չէ պարտադրած ինքզինքը իրեւ արագ վազող մը, ինչպէս իր պլհատուր մրցակիցը՝ սեւամորթ Ամերիկացի Քարլ Լէվիս:

1988–ին տեղի կ'ունենան ողիմպիական խաղերը Սէուլի մէջ: Տակաւին յայտնի չէ թէ Հոր. Միւթիւնը պիտի մասնակցի՞ այդ խաղերուն թէ չէ: Սակայն իր մարզիկները – Էմմիեանն ալ – կը չարունակեն պատրաստուիլ այդ նպատակաւ:

Ռոպէր Էմմիեան ծրագրած է ներկայ ըլլալ 1988–ին չորս կարեւոր մրցումներու մէջ, երկուքը ձմեռնային: Նշենք որ Եւրոպայի առաջնութիւնները, սրահի մէջ, նախատեսուած են Մարտ 5 եւ 6–ի համար, Պուտափէշտ: Հոն պիտի ըլլայ Էմմիեան անկասկած:

Մինչ այդ, Եւրոպայի հայ աթլէթները պիտի չընդհատեն իր փորձերը եւ զանազան ձեւի մրցումներուն չարքը. կ'ըսէ թէ՝ մարզանքները կրնան զինքը զրաղեցնել օրը մինչեւ հինգուկէս ժամ, առանց ձանձրացնելու:

Անոնց համար՝ որոնք կը հետաքրքրուին Հայաստանի թիւ մէկ մարզիկին ծագումովը, ճշդենք որ Ռոպէր Էմմիեան ծնած է 1965, Փետ. 16–ին, Քունաստանէն ներգաղթած ընտանիքի մը մէջ, Լենինական:

Հայրը՝ Ժիրայր, Հայաստան եկած է 1946–ին, 18 տարեկանին: Մայրը՝ Ազատուհի, 11 տարեկանին, ան ալ Քունաստանէն, իր ծնողքին հետ: Մօրը մայրը ծնունդով յոյն է եղած, բայց «հայացած» է անշուշտ Հայաստանի մէջ: Միայն Հայերը չեն որ կ'օտարանան: Հակառակն ալ կը պատահի...

Ռոպէր Էմմիեան կը խորհի նաեւ թէ ի՛նչ պիտի ընէ, երբ իր մարզական գործունէութիւնը վերջ գտնէ: Կը հետեւի ժողովրդական տնտեսական գասընթացքներու:

Քանի մը երկար տարիներ տակաւին – քանի որ 22 տարեկան է միայն – Էմմիեանի կեանքը պիտի մնայ կապուած աթլէթիզմի հետ, եթէ սակայն արկած մը չխանգարէ իր փայլուն ասպարէզը: Հեռաւորութիւն ցատքելու մէջ մանաւանդ, մկանային վնասուածքներ հազուադէպ չեն դժբախտաբար:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՄՔՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԻՔՍԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Նոյեմբեր 15–ին, Քալիֆէյլի Պոնտոսցիներու սրահին մէջ տօնուած է Հ. Յ. Դ.–ի 97–րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Գրիգոր Մինասեանի: Բանախօսած է Վարանդ Փափազեան (Պէյրութէն): Երիտասարդականի կողմէ ոգջոյնի խօսք արտասանած է Շողիկ Պապոյեան: Ցայտագրի երկրորդ բաժնին կատարուած է ներկայացում մը՝ «Հայ հողը, հայ մարդը եւ յարատեւ կռիւ» խորագրով, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ եւ խօսքի ու երաժշտութեան ընկերակցութեամբ:

***

ԴՈՔԻՆԻՈՑ Զաւարեան սրահին մէջ, Հ. Յ. Դ. 97–րդ տարեդարձին առթիւ, Նոյեմբեր 15–ին տեղի ունեցած է խրախճանք մը: Հանդիսութիւնը վարած է Թագուոր Ցովակիմեան: Բանախօսած է Կիրակոս Մկրտիչեան:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Մար Եւսէփ չրջանի Լ. Օ. Խաչի Աշահիա մասնաճիւղը օժտուած է կեդրոնով մը, որուն բացումը կատարուած է Հոկտեմբեր 24–ին: Ներկայ եղած են առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ տոքթոր Զաքար Մկրեան, երեսփոխան Յակիմ Պապիկեան, Տան բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Աբշալոյս Ներսէսեան եւ հիւրեր: Բացումը կատարած է մասնաճիւղի առենապետուհին՝ Իսկուհի Թիւթիւնճեան: Ցանուն Շրջ. Վարչութեան ողջոյնի խօսք արտասանած է Տիկին Ծովակ Խաչերեան: Դրուատանքի իր խօսքին մէջ Առաջնորդը չեշտը դրած է Օգնութեան Խաչի ծառայութիւններուն վրայ: Գնուած յարկաբաժինը ունի սրահ մը եւ քանի մը սենեակներ: Սրահը կոչուած է բարերարին անունով:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ արդի արուեստներու Թանգարանին մէջ, Հոկտեմբեր 27–ին, բացուած է իրանահայ նկարիչներու, մանրանկարիչներու, արձանագործներու եւ զգեստ ծանկարիչներու գործերուցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայ Մշակ. «Արարատ» Միութեան: Ծօսք առած են Արման Սահակեան եւ Լիդա Բերբերեան. առաջինը համառօտ ակնարկ մը նետած է հայկական կերպարուեստի պատմութեան եւ անոր արժէքին վրայ, իսկ երկրորդը անդրադարձած է իրանահայ նկարչութեան անցեալին եւ ներկային: Ցուցադրուած են իրանահայ 41 նկարիչներէ 110 պատառներ:

***

ԻՐԱՔԻ Հայոց Թեմը հոգեւորականներով օժտելու համար Առաջնորդն ու կեդրոնական վարչութիւնը ծրագիր մը մշակած են եւ հաստատած քահանայից դասարան մը: Երկու հոգեւորականներ եւ երեք աշխարհականներ կը դասաւանդեն (չորս տարի): Դասընթացքներուն կը հետեւին նաեւ Թեհրանի երկու քահանայ հայրերը, իրենց ընդհանուր զարգացումը կատարելագործելու համար: Իրաքի Ռազմական նախարարութիւնը զօրավիգ կը կենայ Առաջնորդարանի ծրագրին, դասընթացքներուն հետեւող 8 երիտասարդները ազատ կացութեանելով զինուորական ծառայութենէ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Պօյաճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց սիրասնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՄԱՐՈՒԿԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին, եղբօր, մօր – եղբօր եւ հօր – եղբօր՝

ԳԱԼՕՍՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան 50–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Conférence - Débat

Le Vendredi 4 Décembre
à 20 h 30 précises

«La situation de la politique française actuelle et la cause arménienne»

par GUILLAUME HAMALIAN

Salle Paroissiale
de l'Eglise Arménienne Catholique
d'Arnouville
69, avenue Henri Barbusse
95400 ARRNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél : 39. 85. 15. 56 / 43. 38. 38. 40

MARTEN YORGANTZ

informe ses amis et toutes les organisations arméniennes que pour tout contact avec lui, on peut téléphoner:

48. 93. 42. 69

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի ժօնաճառը՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 20–ին, վարժարանի սրահին մէջ, ժամը 13–էն սկսեալ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան լօթոյի խաղը, 1988, Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓՕ. – Ազատի Պետիկեան իր մայրիկին 97–րդ տարեդարձին առթիւ, 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՋ

Դեկտեմբեր 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

ARMENIEN
LANGUE
VIVANTE

Adultes,
Vous voulez vous exprimer en arménien,
Vous le pourrez en suivant les
COURS DE CONVERSATION

tous les jeudis de 19h à 21h
donnés par :
MOVSES BITCHAKDJIAN

— Inscrivez-vous sans attendre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՏՕՆԱԾԱՌ

ARBRE DE NOEL

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre
ժամը՝ 17–էն սկսեալ:
A partir de 17 heures
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Երուանդ Քրիքորեան կը փնտռէ Տիկին Սաթենիկ Կոնտաքեանը իրեն յանձնելու համար իր նահատակ քրոջ լուսանկարը:

Krikorian Yervant
Résidence L'Eglantier
7, rue de L'Eglantier - 95500 GONESSE

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմրգեան եւ զաւակները, փոխան ծաղկեպսակի Պարոյր Վարդանեան – Նռանեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆր. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 500 Ֆր. Իսկի զպրոցին (ըստանալ «Ծառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Ծառաջ»ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 5ին, ժամը 15–ին, Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան – Կուժօն 75008, Փարիզ:

Օրակարգ. —

– Հաշիւներու քննարկում եւ վաւերացում:

– Գնահատում քարոյական գործունէութեան:

– Վաւերացում էմոտական տեղեկագրի:

– Ապագայի հեռանկարներ եւ զանազան:

Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ բերել իրենց թանկագին աջակցութիւնը անոր աշխատանքներուն:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Դեկտեմբեր 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէնի Դպրաց Դասին կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր հաւատացեալ ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Աբժանթէօյլ Սօսէ Մայրիկ մատնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 7, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ԵՒ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՇԸ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 12–էն սկսեալ, Ալֆորվիլլի «Մեւան» ճաշարանին մէջ (1 Պուլվար Գաւռիօ), Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հանգստեան Տուներուն բնակիչներուն ի պատիւ ճաշ մը կազմակերպուած է:

Կը մասնակցին երգիչներ՝ Մարտիկ Ճանըգեան, Մասիս եւ Անուշ Նուռադեանները եւ ճոխ անակնկալներ:

Զեզ բոլորիդ կը սպասենք: Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել ամէն օր ժամը 19–էն յետոյ՝

48 — 93 — 92 — 25 *թիւին:*

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

HOMMAGE
A
K. M. ALEMSHAH
Compositeur - Chef d'Orchestre
Chef des Chœurs Sipan - Komitas

à l'occasion
du 40ème anniversaire de sa mort
survenue le 14 Décembre 1947

par Garbis APRIKIAN
Compositeur et chef des chœurs
SIPAN - KOMITAS

Vendredi 4 Décembre à 20 h 45

Programme :

- Exposé
- Analyse des œuvres de K.M. Alemshah
- Illustrée d'enregistrements sonores
- Propos sur l'esthétique de la musique arménienne.

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յօրինող – խմբավարին մահուան 40ամեակին առիթով
կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Յօրինող, խմբավար՝ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 21–ին

- *Գ. Ալէմշահի կենսագրական դիծերը եւ իր գործին վերլուծումը*
- *Յօրինողին կողմէ մեկնաբանուած գործերուն ունկնդրութիւն*
- *Հայկական երաժշտութեան զեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:*

UGAB — Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍԸ

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՒ ՍԱՄՈՒԷԼ–ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Վարժարաններուն

Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 17–էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V, Paris 8e
AVEC LA PARTICIPATION DE L'ENSEMBLE

GAÏDZAG'S

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
47 – 63 – 38 – 54 *թիւին*

Մուտք՝ 100 Ֆր.: *Ուսանողներու՝ կէս գին:*

AGENCE A *et* MEDIACONSULT
présentent

Concert du 10 Anniversaire de

L'Ensemble de Musique Arménienne
«KOTCHNAK»

Dimanche 13 Décembre à 16 heures
Salle Gaveau, 45, rue La Boétie — Paris 8e

Prix des places : 80 et 100 francs.
Réservations : 3 FNAC; Librairie Samuélian (43 26 88 65)
Hay Disc (48 78 22 79); Kérovpyan (42 09 55 51)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
3
JEUDI
3 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.631 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.631

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25 — 27)

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ
ԵՒ ԱՅԼ ՉԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Երեւանի օփերային մէջ տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի ծննդեան 275–ամեակին նուիրուած պաշտօնական հանդիսութիւնը: Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ատեաններէ կողքին ներկայ եղած են նաեւ Մոսկուայէն եւ խորհրդային հանրապետութիւններէ հիւրեր: Բացումը կատարած է յոբելենական յանձնաժողովի նախագահ, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան: Բանախօսած է Հրաչեայ Յովհաննիսեան: Սայաթ Նովա սիրերդակի, փիլիսոփայ բանաստեղծի, մարդասէրի, ժողովուրդներու բարեկամութեան երգչի մասին խօսած են Խորհրդային Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Նիկոլայ Գորբաչով, ուկրանացի բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկի, Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Իվոդի Ցիցիշվիլի, ադրբեջանցի ակադեմական Բեքիր Նաբիեւ, իւղբեկիստանցի Մոհամմատ Ալի, Վիկտոր Ռոզով, Ելենա Նիկոլայեւսկայա եւ երգահան Ալեքսանդր Յարութիւնեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է համերգով մը, որուն մասնակցած են Անդրկովկասի արուեստագէտները, մեկնաբանելով Սայաթ Նովային երգեր եւ անոր նուիրուած գործեր, ինչպէս նաեւ հատուածներ «Սայաթ Նովա» օփերայէն:

***

Ալեքսանդր Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է Սայաթ Նովայի նուիրուած ցուցահանդէս մը՝ որուն բնարանը եղած են՝ «Գիր սիրէ, գալամ սիրէ, գաւթար սիրէ...» Սայաթ Նովայի խօսքերը: Ցուցադրուած են բանաստեղծին երկերու տարբեր տարիներու հրատարակութիւնները, իրեն նուիրուած գործեր, իր երկերու ռուսերէն, վրացերէն, արաբերէն, անգլերէն, գերմաներէն, լեհերէն, իտալերէն թարգմանութիւնները, իր դիմանկարներու եւ քանդակներու լուսապատճէնները, երգերու նոթաներ, բազմաթիւ լուսանկարներ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Ճարտարապետներու Տունը բացուած է «Սովետական Հայաստանի Ճարտարապետութիւնը» լուսանկարներու ցուցահանդէս մը, նուիրուած՝ Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան յոբելեանական: Լուսանկարներով ցոյց տրուած են Հայաստանի գլխաւոր բնակավայրերու մէջ իրագործուած նշանակալից կառոյցները, ինչպէս նաեւ նախագծային առաջնակարգ կազմակերպութիւններու մշակումները:

***

ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն սովետի նախագահութեան հրամանագրով «խաղաղութեան եւ մայր հայրենիքի հետ կապերու ամրապնդման օգտին ակտիւ գործունէութեան համար» մրցանակ շնորհուած է լիբանանահայ հանրային գործիչ, Պէյրութի «Արարատ» օրաթերթի խմբագիր Թէրայր Նալչեին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԺԱՒ ՇԻՐԱՔ որոշեց խնդրոյ առարկայ ընել իր քաղաքականութիւնը, այսինքն վստահութեան քուէ պահանջել Ազգային Ժողովէն: Նախարարապետէն աւելի, բացայայտ է որ թեկնածուն նախաձեռնութիւն մըն է, դիմաւորաբար ուղղուած Պառլ: Այս քուէով, Շիրաք կ'ուզէ նեղը դնել միւս թեկնածուն: Արդարեւ, Պառ եւ Իւ – Տի – Էֆ–ը ուզեն – չուզեն պիտի յայտնեն իրենց վստահութիւնը Շիրաքի տարած քաղաքականութեան հանդէպ եւ այն առեն, Շիրաք կրնայ առարկել կամ աւելի հիշդ դիտել տալ· – Համաձայն էք իմ կառավարութեանս քաղաքականութեանս հետ, ուրեմն ինչո՞ւ ուրիշ թեկնածու...: Շիրաք այս փորձին կը դիմէ չրջանի մը մէջ, ուր իր «սակը» կը բարձրանայ: Ազգային ճակատը պիտի չտայ վստահութեան քուէ, դիմաւորաբար պատասխանատու հարցին կարզադրութեան ձեւին պատճառաւ, ուր Լը Փէն համաձայն է Տիկին Թաչըրի հետ: Ընդդիմութիւնն ալ, անշուշտ, չի վաւերացներ Շիրաքի քաղաքականութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ կառոյած է Ֆրանսայի դէմ, զոր կ'ամբաստանէ դաւաճանութեամբ, Իրանի հետ վարած բանակցութիւններուն համար: Տիկին Թաչըր կը նկատէ որ Շիրաք եւրոպական համակարմութեան դէմ գործեց իր այս ընթացքով: Ինչ կը վերաբերի մամուլին, ածական չի մնար խնդրոն անիծելու համար Ֆրանսայի, որ նոյնիսկ զինք ծախած կ'ըլլայ Թեհրանի (Փարիզ հեռքեց): «Նենդամիտ ալպիոն» մականիրով ծանօթ երկրի մը համար, նըման ամբաստանութիւններ քիչ մը չատ են, ըստ Ֆրանսական ազդիւրներուն:

ՃԷՔՄՍ ՊՈՒԼՏՈՒԻՆ, սեւ ամերիկացի դերասանը, մեռաւ առջի օր Սէն – Փօլ տը Վանս, ուր քաչուած կեանք մը կ'ապրէր տարիներէ ի վեր: 63 տարեկան, իր գործերով է զլխաւորաբար որ պայքար տարած է խտրականութեան դէմ: Իր ամէնէն ծախուած վէպն է՝ «Ուրիշ երկիր մը» որ կը պատմէ սեւ կնոջ մը եւ սպիտակ մորթի մը սէրը:

ՄԱՔՍ ՖՐԻՇՕ, Աֆսիոն Տիուէքթի ամէնէն փնտռուած անդամը, որ ձերբակալուեցաւ առջի օր, 51 տարիէ մեղադրանքներու ներքեւ է: Ի մօտոյ Փարիզ պիտի փոխադրուի: Պաշտպան փաստաբան ընտրեց՝ Ժ· Վերժէս:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխանները, ընտրուած 15 տարի առաջ, մինչեւ 1990 երկարաձգեցին պաշտօնավարման իրենց չրջանը: Դեռ պաշտօնի գլուխ 79 երեսփոխաններէն 41–ը ներկայ եղած են առջի օրուան նիստին եւ մեծամասնութեամբ քուէարկած իրենց չրջանին վերանորոգումը երեք տարուան համար:

ՍԷՆ ԹՈՒԻՆԻ մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, բացուեցաւ Համաչխարհային կուսակցութեան 26–րդ համագումարը, որ պիտի տեւէ մինչեւ կիրակի: Վերջ կը դնէ եզրափակիչ բանաճեւով մը, որ կ'ամփոփէ կուսակցութեան քաղաքականութեան երեք գլխաւոր թեմաները· – Խաղաղութիւն, արդարութիւն, ազատութիւն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ պաշտօնական բացումը կատարեց Փարիզի «Արաբական աշխարհի հիմնարկ»ին եւ այս առթիւ, իր ելոյթին մէջ չեչտեց· – «Այս հիմնարկին կառուցումը փաստն է Ֆրանսայի կամեցողութեան, որ կ'ուզէ ի վիճակի ըլլալ ծառայելու մեր երկու մշակոյթներու միջեւ կապին»: Իր պատասխանին մէջ, արաբական լիկայի ընդհ· քարտուղարը ըսած է որ արաբական աշխարհը չի չփոթուիր մոլորումներու եւ պատանդներու հարցին հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընտրութիւնները հազիւ կատարուած, դիներու ահաւոր յաւելում մը կատարուեցաւ, հասնելով աւելի քան 40%–ի եւ այս բոլոր ճիւղերուն մէջ: Որքան ալ կը սպասուէր այս յաւելումնե – րուն, համեմատութիւնը չզմեցուցած է բոլորը:

ԼՈՒԱՑՔ
ՓՈՒԱԼԸ
ՏԱՆԻՔԻ
ԿՐԱՅ

ԼՈՆԿՈՒԻԷՆ ՉԵՌՆՈՊԻԼ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵԾԱՄՈՐ

Անսովոր ժամ մը, ֆափէ: Սովորական լրագրիս փոխարէն կը գնեմ «*Մաթէն*»ը: Նախազգացո՞ւմ: Ա՛հ, առաջին իսկ էջին, խմբագրութիւնը կը ծանուցանէ, թէ ընթերցողը ներփակ պիտի գտնէ չորս էջանոց յաւելուած մը՝ նուիրուած խորհ· Միութեան Ցեղափոխութեան հօբանասունամեակին:

Անմիջապէս կ'անցնիմ այդ էջերուն: «1917 — 1987 *երկու յեղափոխութիւն*» յօդուածը մեծ բան չաւելցներ գիտցածիս վրայ, պահ մը կը տնտնամ Ռասփութինի մասին հրատարակուած երկու ակնարկ – ներու վրայ: Քանի մը կարճ գրութիւններ հազիւ կը շարժեն հետաքրքրութիւնս, երբ նայուածքս կը բարձրանայ «*Ապականութիւն՝ կ'առարկեմ, ընկեր*» յօդուածին վրայ: Տակաւին նոր իմացած եմ, որ խորհ· Միութեան հօբը առաւելագոյնս ապականած բաղաքներուն հիւգը կը գըտնուի Հայատանի մէջ, հետեւաբար երբ յօդուածին մուտքը կը կարդամ, յօնքերս կը կիտուին ու *դայթակղիլ* բայը ոչինչ, ոչինչ կրնայ փոխանցել ցասումս: Պարզապէս կ'ըսուի, թէ վերջերս, խորհրդային հեռատեսիլի առաջին կայաանէն, անուանի վիրաբոյժ մը յայտարարած է, թէ խորհ· Միութեան մէջ, *ապականութեան* հարցը առայժմ կը վերաբերի երկրի բնակչութեան մէկ *չնչին հատուածին*, la pollution ne concerne qu'une infime partie, ու թէեւ խորհրդային լրագրող մը բուռն կերպով առարկած է Նիֆոլայ Ամոսով անուն այդ վերաբոյժին յայտարարութեան դէմ՝ ցոյց տալով որ վտանգը այդքան ալ արհամարհելի չէ, առաւօտեան զուարթ տրամադրութիւնս խանդուած է արդէն ու ատելութեամբ կը նայիմ բոլոր, բոլոր անցորդներուն: Բնակչութեան այդ *չնչին հատուածը* կը ներկայացնէ ամբողջ *ժողովուրդ* մը, ամբողջ *հայրենիք* մը ու գիտնականի մը այս թեթեւութիւնը չեմ յաջողիր տեղաւորել հասկացողութեանս մէջ:

Ժամադրեալս կ'ուշանայ, կ'ապսպրեմ սուրճ մըն ալ, կը զգամ որ կը սկսիմ հանդարտիլ, երբ յիշողութիւնս կը տանի զիս շուրջ տասնմէկ տարի առաջ, այն օրերը, երբ *Արեւելքէն* կը հասնէի *Արեւմուտք* ու Փարիզի հեռատեսիլին պատասխանը կը գըտնէի յղփացած ցուցարարներով, անողոք լոզունգներով, զինուած անհամար զինուորներով: Կը յիշեմ թէ ինչպէս ապշած կը դիտէի *Լոնկուիի* հիւլէական կայաանին փակումը պահանջող ցուցարարներուն կատաղութիւնը, երբ գիտէի, որ Արեւմուտքի բարօրութեան ու գիտական բարձր մակարդակին հիմնաքարը կը կազմէին հիւլէական կայաանները: Չէ՞ որ անոնք է որ ուժանիւթ կը հայթայթէին գործարաններուն, կը դիւրացնէին ապրանքի արտադրութիւնը ու կը հմայէին Երրորդ Աշխարհի երկիրները: Չէի ըմբռներ, թէ մարդիկ ի՞նչպէս կրնային կասկածիլ ատոմային էներկիային, ի՞նչպէս ընտրութեան կրնային մասնակցիլ ու յաջողութիւն ալ արձանագրել:

Ցիշողութիւնս դէպի առաջ ֆայլ մը եւս կը ետք, պահ մը կանգ կ'առնեմ նման ուրիշ դէպքերու վրայ, պարզապէս խօսնակի մը նման կը կարդամ լուրերը ուրիշ ցոյցերու, կը հասնիմ մինչեւ *Չեռնոպիլ*, կը վերյիշեմ հեռատեսիլէն ներկայացուած տեսարանները, լրագիրներու մէջ արձակուած խուճապային ահազանգերը ու ահա կ'ուզեմ գիտնալ թէ ճանի՞ բիլոմեթր տարածութիւն այդ կայանը կը բաժնէ Երեւանէն ու այդ միջոցը բաւարա՞ր է ապականութեան վտանգին դէմ ապահով զգալու: Նման մտմտուքներով յիշողութիւնս կը շարունակէ ճանապարհը՝ կանգ առնելու համար այն յուշագրին վրայ զոր հայրենի երեք հարիւր գրող – գիտնական – արուեստագէտ – մտաւորական կը յղէին Մոսկուա՝ կեդրոնական իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով Հայաստանին սպառնացող վտանգին վրայ: Փաստերով նկատել կուտային անոնք, թէ որպէս հետեւանք օդի ապականութեան, երկրին մէջ անհամեմատ կերպով կ'աճէր քաղցկեղաւորներու, ամլութեան դատապարտուած երիտասարդներու, տկարամիտ նորածիններու թիւը:

– Եթէ ջարդով, սպանդով, ցեղասպանութեամբ չկարողացան բնաջնջել մեզ՝ ահա վերջապէս գտնուած է ձեւը սրբելու մեր ժողովուրդը երկրագունտէն՝ եղած էր անմիջական հակազդեցութիւնս:

Ու ցոյցեր Երեւանի մէջ՝ պահանջելով թունաւոր կազ արձակող գործարաններու, մանաւանդ ֆաուչուկի գործարանին եւ *Մեծամորի* հիւլէական կայանին *փակումը*: Հո՞ս միայն իմաստ կը ստանար *Լոնկուիի* ցուցարարներուն կատաղութիւնը, նո՞ր միայն գոյութեան իրաւունք կը ստանար *Չեռնոպիլը* ու յանկարծ չէի կըրնար յետս չկոչել Մոսկուայի այդ վիրաբոյժին դէմ արձակած ծանր յիշոցս: Մոսկուան մէ՞ջն է խորհ· Միութեան եօթը առաւելագոյնս *ապականած* բաղաքներուն: Չէ՞ որ օդանաւէն դիտած՝ մարդիկ կը շփոթուին *միջատներու* հետ ու ի՞նչպէս կրնամ ակնկալել որ Մոսկուա ներստած՝ ան կարենայ յստակօրէն տեսնել հազարաւոր մղոն հեռու գտնուող Հայաստանի մը սպառնացող ոչնչացման վտանգը, մանաւանդ որ երեք միլիոնը իսկապէս *չնչին հատուած* մը կը կազմէ երկու հարիւր միլիոնի վրայ: Հապա աշխարհի երեք միլիառին վրա՞յ:

Մեր եակատագիրը հայրենի իշխանութիւններու շուտափոյթ միջոցառումներէն կախեալ է: Նման հարցի մը առջեւ որքան ծիծաղելի կը հնչեն տնտեսական հրամայականները: Կառավարել կը նշանակէ *նախատեսել*, իսկ երբ շատոնց անցած ենք այդ հանգրուանը, *կառավարել* այլեւս կրնայ նշանակել միայն *որոշում տալու քաջութիւն ունենալ*:

Մ· ՊԶՈՒՌՃԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս յայտնած էինք Նոյեմբեր 26–ի մեր թիւով, Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքը Լոնտոն մեկնած էր վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուելու համար:

Գործողութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 1–ին, ժամը 14–ին:

Այժմ Պատրիարքը խնամքի տակ կը մնայ, բայց հաւանական է որ շաբաթէ մը վերադառնայ իր Աթոռը:

ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ – Ի. ԴԱՐՈՒ ՍԿԻԶԲ)

ԱՐՄԷՆ ՄԻՒՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յայտնի է որ 1915–ի Յուլիսի սկիզբին հայ բնակչութիւնը քաղաքէն արտագաղթեց եւ ապաստանեցաւ Արեւելեան Հայաստան: Սակայն ռուսական զօրքերու կողմէ Վանի վերագրաւմէն առաք Հայերու չնչին մէկ մասը վերադարձաւ հայրենի վայրերը: այսպէս 1915 Դեկտեմբերին Այգեստանի մէջ կար 263 հայ ընտանիք (1370 անձ:, իսկ Քաղաքամէջը՝ 90 ընտանիք (360 անձ), ընդամէնը՝ 353 ընտանիք կամ 1730 անձ: Հայ ընտանիքի միջին մեծութիւնը 4·9 մարդու հաւասար էր, 1914–ի 5·4–ին փոխարէն: Այլ մարդահամարի մը համաձայն, 1916 Յունուար 1–ին Վանի Հայերու ընդհանուր թիւն էր 2063: Հայ բնակչութիւնը երկրորդ անգամ իր հայրենի հողէն բաժնուեցաւ 1918 Մարտ — Ապրիլի սկիզբը, իսկ Ապրիլ 7–ին Թրքական զօրքերը վերջնականապէս գրաւեցին աւերուած քաղաքը:

Վանի Թուրք բնակչութեան թուաքանակին մասին աւելի քիչ տեղեկութիւններ պահպանուած են: Ըստ Ա. Երիցեանի, 1876–ին հոն կը բնակէր 12050 Թուրք: Այնուհետեւ Գ. Պաուլիի հաղորդումով, 1878 — 1879 կար 2500 Թուրք ընտանիք կամ 12·500 անձ: Հեղինակը Թուրք ընտանիքի միջին մեծութիւնը կը հաշուէ հինգ մարդ:

Այս երկու տեղեկութիւններն ալ ճիշդ չեն հետեւեալ պատճառներով: Նախ, ըստ Վանի առաջնորդարանի կատարած մանրամասն վիճակագրութեան, Թուրք բնակչութեան քանակը 1877 — 1878 8450 անձ էր: Երկրորդ, քաղաքի Թուրք բնակչութիւնը կը դառնար արտօնեալ եւ ապահով վիճակի մէջ. բնական աճը կատեցնող ոչ մէկ խոչընդոտ կար, հետեւաբար Թուրքերու թիւը հետզհետէ պիտի աւելնար: Մինչդեռ 1899–ի համար կայ Վ. Մանուկիի ճշդրիտ վիճակագրութիւնը՝ 2012 Թուրք ընտանիք: Թէեւ չկան վիճակագրական հաւաստի տուեալներ, սակայն կը խորհինք Թուրք ընտանիքի միջին մեծութիւնը Ի. դարու սկիզբին համար նկատել 5·4 մարդ՝ ժողովրդագրական տեսակէտէ առանձնապէս տարբերութիւն չտեսնելով Վան քաղաքի հայ եւ Թուրք ընտանիքներու կազմին միջեւ: Ընտանիքներու քանակը բազմապատկելով այս գործանիշով՝ 1899–ի Թուրք բնակչութեան համար կ'ունենանք 10·865 անձ:

Նոյնպէս սխալ է դնահատման մեթոտով Մ. Միրախորեանի հաշուարկած թիւը՝ 2500 Թուրք ընտանիք 1885–ին:

Լինչ Թուրքերու թիւը 1890–ին կը հաշուէ 10·000 անձ: Հեղինակը հետաքրքրական փաստ կը հաղորդէ Վանի Թուրք բնակչութեան վերաբերեալ: «Ներկայիս, – կը դրէ ան, – Վան եւ չրջակայքը ոչինչ չի վկայեր Թրքական որեւէ բնակավայրի գոյութեան մասին: Քաղաքի մահմետական բնակչութենէն վեց ընտանիք կամ տոհմ, ամէն մէկը մօտաւոր հաշուով 50 մարդ, կրնան Թրքական ծագում ունենգող նկատուիլ: Առանցմէ ամէնէն նշանաւորներն են. – Թիմուր օղլի տոհմը, Ճամուշճի օղլին եւ Թուփչի օղլին»:

Թուրք բնակչութեան Թուաքանակը չատ մօտաւոր ներկայացուած է Վ. Մաւուկիի աշխատութեան առաջին (1901) հրատարակութեան մէջ: Հեղինակը քաղաքի 30·000 բնակչութենէն 20 — 25 հազարը կը համարի հայ, իսկ մնացածը, այսինքն՝ 5 — 10 հազարը՝ Թուրք:

Ի. դարու սկիզբի տարիներուն Թուրք բնակչութիւնը դրեթէ չէր աճած. ըստ Ծերուկի՝ 11·000 անձ 1903–ին կամ 1904–ի սկիզբը: Հոս պատճառը կամ առողջապահական վատթար պայմաններն էին կամ ալ պարզապէս Ծերուկի թիւերուն անճշդութիւնը: Հետաքրքրական է, որ 1899 — 1904 տարիներուն չէր աճած նաեւ հայ բնակչութիւնը:

Անչուշտ սխալ պիտի համարիլ Ա. Դոյի 18·000 թիւը՝ 1909–ի համար, այլապէս տարեկան միջին աճը 1899 — 1909 կազմած պիտի ըլլար 4·9%, որ միայն բնական աճով կարելի չէր, իսկ այդ տարիներուն Թուրք բնակչութեան ներգաղթի մասին փաստեր չկան: Աւելի հաւանական է Ռ. Բեկզուլեանցի տեղեկութիւնը՝ 1914–ին մօտ 15 հազար մահմետական, որու մեծագոյն մասը Թուրքեր էին: Տարեկան միջին աճը այս պարագային կ'ըլլայ 2·1% (1899 — 1914): Ակնկ կը հետեւի որ ճիշդ չեն նաեւ Աչ. Յարութիւնեանի եւ Լեփսիուսի բերած տեղեկութիւնները. համապատասխան ձեւով 21·000 եւ 20·000 Թուրք՝ 1915–ի համար: 1914–ին համար հաշուելով նոյնիսկ 18·000 Թուրք, 1914 — 1915–ի համար կ'ունենանք 15·4% (21·000–ի պարագային) 10·5% աճ (20·000–ի պարագային) ինչ որ անչուշտ անհնար է: 15·000 մահմետականներու մէջ, պէտք է հաշուել նաեւ 216 քիւրտ, ուստի Թուրքերու թուաքանակը կ'ըլլայ 14·784:

1915 Մայիսէն մինչեւ 1918 Ապրիլ Վանի մէջ Թուրք բնակչութիւն չկար: Անոնք սկսան վերադառնալ միայն Թրքական զօրքերու կողմէ քաղաքը վերագրաւուելէ ետք:

Ցետադարձ հաշուարկով կարելի է որոշել նաեւ Վանի Թուրք բնակչութեան թուաքանակը 1876–ի համար: Ինչպէս տեսանք՝ 1899ին քաղաքը կար 10·865 Թուրք, իսկ 1878–ին՝ 8450, հետեւաբար տարեկան միջին աճը 1878 — 1899 եղած է 1·2%: Համարելով որ նոյնքան եղած է նաեւ Թուրքերու աճը, 1876 — 1878, 1876–ի համար կը ստանանք մօտ 8250 անձ:

Վանի երրորդ հիմնական ազգաբնակչութիւնը գնչուներն էին: Անոնց թուաքանակին մասին եղած սակաւաթիւ տուեալներն են, ըստ Ա. Երիցեանի՝ 120 անձ 1876–ին, ըստ Մ. Փորթուգալեանի՝ 400 անձ 1890–ին, ըստ Ծերուկի՝ 30 ընտանիք 1903 – 1904–ին:

Ա. Երիցեանի յիշատակած թիւը կասկածելի չէ, քանի որ ինք անձամբ խնամքով հաւաքած է թուական տուեալները: կասկածելի է Մ. Փորթուգալեանի տուած 400–ը, քանի որ տարեկան միջին աճը 1876 — 1890 կ'ըլլայ 9%: Նման աճ հնարաւոր էր միայն ներգաղթի չնորհիւ: Այդպիսի տեղեկութիւն մը կը դանենք Ծերուկի նոյն յօդուածին մէջ: Հոն հեղինակը կը նչէ, որ գնչուները «վերջին տարիներս հողեր եւ կալուածներ ձեռք բերին եւ բնակութիւն հաստատեցին քաղաքամիջի պարիսպներէն դուրս, դէպի արեւելք Այգեստան արեւմտեան ծայր կազմող «Փչով փողան» կոչուած փողոցի մէջ»: Ինչու բնակչութեան յետագայ նուազումը (54 ընտանիք կամ 4·3–ով բազմապատկած 232 անձ) պէտք է բացատրել միայն 1896 – 1897 ձմրան համաճարակով: Թէեւ փաստեր չկան այս մասին, սակայն բնական է, որ իրենք եւս վարակուած ըլլային: 1903 – 4–ի համար Ծերուկի տուած 30 ընտանիք թիւը կը վկայէ որ գնչուներու մէջ նոր համաճարակներ եղած են եւ կամ անոնց մէկ մասը արտագաղթած է այլ վայրեր: Կրնան նաեւ թիւերը թերի ըլլալ:

Եթէ գնչուներու տարեկան միջին բնական աճը ընդունինք 1%, 1914–ին գնչուներու Թուաքանակը պիտի ըլլար մօտ 270 անձ (1899–ին՝ 232 անձ էր):

Վանի մէջ կը բնակէին նաեւ Քիւրտեր ու Պարսիկներ: Քիւրտերու մասին Ծերուկը կը դրէ. – «Վանում կան 40 տան չափ Քուրդեր, որոնք գանազան գիւղերից գաղթելով քաղաք, իրանց բնակութիւն հաստատել են քաղաքի գանազան մասերում եւ մանաւանդ Շամիրամ կոչուած Թուրքական թաղում: Սրանցից չատերը արդէն ժամանակի ընթացքում ... Թուրքացել են»: Կը կարծենք, որ 40 ընտանիք Քիւրտերը 1914–ին այդքան ալ մնացած էին՝ նորեկներու եւ ուծացածներու թուաքանակին թերեւս հաւասար ըլլալուն հետեւանքով:

Բացի յիշեալ ազգութիւններէն, Վանի մէջ, ըստ Վ. Մաւուկիի, «աչտպէս կը բնակէին մօտ 40 — 50 մարդ Պարսիկ առեւտրականներ...: Եւրոպացիները միայն մի քանի ընտանիք էին, այդ կարգին՝ 2 – 3 ընտանիք ամերիկացի միսիոներներ, ռուս հիւպատոսը, անգլիացի հիւպատոսը եւ դոմինիկեան ուխտի 2 – 3 կաթողիկէ վանական»: Ըստ Լինչի՝ Վանի անգլիական հիւպատոսարանին մէջ մըշտապէս կը բնակէին երեք բրիտանահպատակ: Սակայն քանի որ այս ազգութիւնները քաղաքի մշտական բնակիչ չէին նկատուեր, մենք եւս զանոնք նկատի չենք առներ մեր վիճակագրութեան մէջ:

Ըստ Վ. Քինէի տուեալներուն Վանի մէջ կը բնակէր 500 հրեայ: Ահա թէ ինչ կը դրէ այդ մասին Լինչ. – «Վիտալ Քինէ ... որու վիճակագրական տուեալները, ըստ իս, չատ վստահութիւն չեն ներշնչեր, բնակչութեան թիւին մէջ կը հաշուէ 500 հրեայ՝ Ազատչէսեան Տիգրանի կողմէ հոն բերուած գաղութի մնացորդ մը: Ես տարբեր մարդոցմէ տեղեկացած եմ այս մասին. բայց բոլորը պատասխանած են, որ քաղաքին ու գաւառին մէջ եւ ոչ մէկ հրեայ կայ, բայց Պաչքալէի մէջ կ'ապրին հրեայ 25 ընտանիք»: Նոյն կարծիքն ունի նաեւ Վ. Մաւուկի, որ կը դրէ. – «Ըստ Վ. Քինէի տուեալներու, Վան քաղաքին ու մօտակայ գաւառներուն մէջ կը հաշուուին 1000–ի չափ Հրեայ: Ասիկա, անկասկած, ճիշդ չէ: Ո՛չ Վան քաղաքին մէջ, ո՛չ ալ շրջակայքը, յամենայնդէպս, 50 վերստ չառաւիղով, ոչ մէկ հրեայ կայ»:

Ինչպէս կ'երեւի, Վանի հայ բնակչութիւնը 1876–ին կազմած է ընդհանուր բնակչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը (68·8%): Ցետադային, Թուրք իշխանութիւններու հայահալած քաղաքականութեան հետեւանքով, անոր տեսակարար կշիռը խիստ նուազած է: աշխարհամարտի նախօրեակին հասնելով 59·5%–ի: Թուրք բնակչութիւնը, ընդհակառակն, աճած է թէ՛ թուաքանակով, թէ՛ տոկոսային յարաբերութեամբ, 1876 – 1914–ի միջեւ աւելնալով 79%, մինչդեռ հայ բնակչութիւնը նոյն թուականներուն աւելցած է ընդամէնը 22%: Ակնյայտ է, որ հայ բնակչութեան ժողովրդագրական հոլովոյթները, բոլորովին այլ ընթացք կ'ունենային, եթէ հայ ժողովուրդը Աբեմտեան Հայաստանի տարածքին վրայ քիչ թէ չատ բնականոն զարգացում ունենար:

ՀՈՂՎԱՐՏՈՒԹ

ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս վերջին չաբաթներուն ճակատագիրը չխնայեց Պլ. Օտտոյի չրջանը, որ Հայկ Սարգիսեանէն քանի մը օր յետոյ, կորնգուց այլ ծանօթ, համակրելի եւ նուիրուած դէմք մը՝ Յովսէփ Արզումանեանը:

Անուն մը որ կապուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան չարքերէն ներս, Պլ. Օտտոյի երբեմնի Վոամեան խումբին հետ, որ երկար տաեն տիրական դեր կատարեց այդ հայահոծ չրջանին մէջ առաջնորդելով եւ վարելով ազգային կեանքը:

Յովսէփ Արզումանեան կանուխէն, չատ կանուխէն թրծուած էր հայկականութեամբ: Նախ ընտանիքին մէջ. հայրը՝ Խաչիկ Արզումանեան առաջին օրերու դաշնակցական եղած էր եւ կամաւոր դինուոր Ա. աչխարհամարտի ընթացքին, մասնակցելով հայկական լեգէոնին. մայրը՝ Գնարիկ Արզումանեան եղած էր 1930 թուականներուն Պլ. Օտտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի հիմնադիրներէն: Ապա, մանելով Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ կազմակերպութեան մէջ, սկիզբէն իսկ, 1945–ին, եւ մաս կազմելով ու ղեկավարելով տեզուոյն Խաւտիսեան խումբը, եւ հուսկ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան չարքերուն մէջ:

Իր պարտականութիւններուն դիտակից դաշնակցական, Յովսէփ Արզումանեան խորապէս հաւատաց, յուսաց եւ պայքարեցաւ իր կուսակցութեան դադափարներու իրականացման: Ապրեցաւ, գործեց լուսաւոր ապագայի մը յոյսով ներչնչուած: Համեստ կարողութիւններու տէր բայց պարտաճանաչ եւ կարգապահ չարքային հետեւեցաւ Դաշնակցութեան ղեկավարութեան: Գիտցաւ նաեւ ի պահանջել հարկին չիզ եւ կորով յոյց տալ, մերժել անարդարութիւնները եւ չանալ միչտ տեսնել իր չուրջը, իր ընկերներուն մէջ միայն ու միայն ոգին, գաղափարը որ կը միացնէ: Յովսէփ Արզումանեան դիտէր տալ իր անձէն: Ներկայ էր հոն ուր ազգային արժանապատուութիւնն ու չահերը կը պահանջէին, հոն ուր բարուկ պէտք էր, աչխատանքի կարիքը կար:

Երկար տարիներ եղաւ Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութեան անդամ, դանձապահ, եւ չատ բծախնդրօրէն կատարեց իր պարտականութիւնները: Յովսէփ Արզումանեան նաեւ հիմնադիրներէն էր Արծիւ Մարզական Միութեան, որ ապա ձուլուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ:

Բնաւորութեամբ պարկեչտ, անկեղծ, խառնուածքով՝ աչխոյժ, ընկերական, անձնուէր. նկարագրով՝ ուղիղ, անչահախնդիր, անաչառ, Յովսէփ Արզումանեան սիրուած էր իր չրջանակէն: Կը ձգէ իր ընկերներուն, իր բարեկամներուն պարզ եւ մաքուր կուսակցականի մը, հաւատարիմ քարեկամի մը օրինակը:

Իր յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյ. 7–ին, Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Յարգանք իր յիչատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐՄՐԱՄԱՐԹԵՐՈՒ ՅԱՍՈՒՄԸ

Քանատայի արեւմտեան չրջանին մէջ մոռցուած կարմրամորթ ցեղախումբ մը այսօր իր մասին խօսիլ կուտայ, որպէս հեղինակը բազդի չարժումի մը:

Քրի ցեղախումբի պետը Պէռնար Օմինայաք կը պատմէ. – «Աւտօտա մը գետնափոր մեքենայի մը ազմուկով արթընցանք. սպիտակամորթներ հողը կը փորէին. չմտահոգուեցանք, որովհետեւ ամէնօք արդէն դպրոց մը կառուցանած էին, խորհեցանք որ ուրիչ բան մըն ալ չինելու եկած են: Սակայն երբ տեսանք որ ուժանակները կը պայթին ու բեռնակառքեր իրարու կը յաջորդեն, հասկըցանք թէ տարբեր է իրենց մտադրութիւնը: Մինչ այդ ոչ ոք տեղեակ պահած էր մեզ, հակառակ որ գարերէ ի վեր հոս կ'ապրինք մենք»:

Այս ցեղախումբը մոռացութեան մատնուած է արդարեւ, 1899–էն ի վեր: Այդ տարին պատուիրակութիւն մը Ալպերթայէն ճամբայ կ'ելլէ կարմրամորթ բոլոր ցեղախումբերուն հետ համաձայնութիւն կնքելու, որպէսզի օրինական հիմքերու վրայ գրուի երկու ժողովուրդներու համակեցութեան հարցը: Այս պատուիրակութիւնը սակայն, որ կը ճամբորդէ գետերու երկայնքով, չի հանդիպիր կարգ մը ցեղախումբերու. ատոնցմէ մէկն են Քրիները. «սկսանք մտահոգուիլ տեսնելով մեր երկրամասը հաստատուող սպիտակամորթերու չարաճան թիւը, – կը չարունակէ պատմել անոնց խմաստուն ծերունիներէն մէկը, ու որոչեցինք երթալ դիրենք տեսնելու, սակայն մեր միջեւ ոչ ոք անդլերէն գիտէր»:

1939–ին քննիչ մը կ'այցելէ իրենց, սակայն չետոյ վարչարարութեան իրարայումին մէջ կրկին մոռացութեան կը մատնուին անոնք: Ձիրենք մոռնալ կը նչանակէ նաեւ մոռնալ չրջանի ստորերկրեայ հարստութիւնները. այս կացութիւնը կը չարունակուի մինչեւ 60–ական թուականները, երբ հանքախոյզներու քննութիւնները դրական արդիւնք կուտան: Այնուհետեւ ջրաբնածուխի հարուստ հանքերը հոն կը բերեն նաեւ բնակութիւններ: Հինգ տարի ետք ճամբան անբաւարար կը նկատուի. կառավարութիւնը չաճախակի կը դառնան: Ձիրենք երթեւեկը կ'արգիլուի մայրուղիին վրայ, անտառներու առաջին հրդեհներ կը ծագին: Նաւթահորերու պատճառած ապականութիւնը կը ծաւալի չրջանին մէջ: Այս բոլորին համար ոչ ոք պէտք կը տեսնէ դիմելու, կամ խօսելու ցեղապետներուն հետ: Ի վերջոյ Պեռնար կը ձեռնարկէ դատական պայքարի մը, ուր ի չառաջադունէ արդարացի կողմը իրենք են: Սակայն անցքերը կը գարգանան այնպիսի զարմանալի ընթացքով մը, որ ցեղախումբին պաչտպան փաստաբանը կ'ըսէ. «այս դատը ամօթ մըն է քանատական արդարութեան համար, որ այս կերպով կը չարունակէ թէ կախում ունի քաղաքական իչխանութենէն»: Ան կը չարունակէ. – «այս ցեղախումբին հանդէպ կատարուած իրաւազանցումներ պատճառ եղան որ ան մատնուի թերաճ երկիրներու ամէնէն թչուառ ժողովուրդներու կացութեան. ու այս իրո-

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՑ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ Ա. ԺՈՂՈՎ

Փարիզ, Եւրոպա ... Ո՞վ չի գիտեր փարիզեան եւ եւրոպական դժուարութիւնները ... Աչխարհի զանազան կողմերէն, զանազան «հովերէն քշուած» Հայ ժողովուրդի բեկորները, շուրջ 80 տարիներէ ի վեր, ժամանակ առ ժամանակ, բայց անընդհատ, կեանքի գոնութենէն եւ դժբախտութենէն «մազապուրծ փրկուածի» պէս կ'իյնան այս մեծ ոստանները, «դրախտներ»ը, ուր դրացին չի ճանչնար իր դրացին, եւ յաճախ, եղբայրները շատոնց մոռցած են իրենց հարազատ եղբայրներն ու քոյրերը ...

Բարեբախտաբար, այս հզօր կոհակներուն դիմաց կը մաքառին «Հայ գաղթականները» չնայելով պահել իրենց ազգային եւ ընտանեկան առաւորութիւնները: Եթէ իրենց առաջին քայլը կ'առնեն ապրուստի համար, անպայման երկրորդը կ'ըլլայ Հայ մը փնտռել, հայ տուն մը, հայ սրահ մը գտնել, եւ ըստ այնմ ապահով եւ հարազատ «չունչ մը քաշել» ...

Այս իրողութիւնը, հայկական չունչ, հայկական կեանք ստեղծելու պահանջքը բարեբախտաբար չէ վրիպած հայ կազմակերպուած հատաքականութեան աչքէն, եւ կազմակերպութիւններ, միութիւններ եւ անհատ հերոսներ անսահման զոհողութիւններ եւ ամբողջ կեանքեր նուիրած են հայը պահելու համար հայ ...

Ահա այս վերիվայրումներուն, այս հովերուն դէմ, այլ կազմակերպութիւններու հետ, Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը եւս իր կարելին եւ անկարելին անչահնդրօրէն նուիրաբերեց հայ ժողովուրդի ապահովութեան: Նոյնիսկ «Առանց երդի նահանջէն» ետք, անոնք եւ հատատա կամքով մաքառեցաւ հայապահպանման նուիրական գործին: Իր մամուլով, մատուռական փաղանգով, կեդրոններով, բարեկամ միութիւններով եւ թղթակիցներով, մերթ համեստօրէն, մերթ չհայլօրէն տուաւ իր բաժինը հայկականութեան կարօտ հայ օճարներուն, հայ մշակոյթին եւ հայ գիրին, որուն կարօտ է միշտ արտասահմանի ժողովուրդը:

Վերջին քսանամեակին, ՌԱԿ-ի աչխատանքի «առիւծի բաժինը» եւ նժարը հակած էր դէպի Միացեալ – Նահանգներ եւ Միջին – Արեւելք: Այս երեւոյթը, եւ Եւրոպայի չրջանակին համար ստեղծուած պահանջը, ստաղանդ մը եղաւ ղեկավարներու մօտ, որպէսզի նոր թափ, նոր զարկ եւ նոր աւիւն ընծայուի կուսակցական գործունէութեան եւրոպական չրջանակէն ներս, նորէն եւ նորէն լայնօրէն ծառայելու համար հայ ժողովուրդին:

Վերջին երկու տարիներուն, Նիս – Մարսէյլ – Վալանս – Վիէն – Լիոն – Ժընեւ – Փարիզ եւ Պրիւսել առանցքին վրայ ստեղծուած նոր աչխատութիւնը 1986 Յուլիս 6-է Ա. Խորհրդակցական ժողովը, եւ հիմնուած նոր ակումբները, բարձր գնահատանքի արժանացան ՌԱԿ-ի կեդրոնական վարչութեան կողմէ, եւ անոնք, յատուկ հրամանագրով հրահանգուեցան Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ակումբներուն, որպէսզի իրենց չրջանակին պատգամաւորական ժողովը գումարեն, եւ Շրջանային վարչութեան մը ընտրութեամբ օժտեն իրենց չրջանակը:

Ռ. Ա. Կուսակցութեան Եւրոպայի չրջանակին համար, Նոյեմբեր 21 եւ 22-ին էր այդ կարեւոր թուականը: Այլ քաղաքներէն եւ չրջաններէն պատգամաւորներ խանդավառութեամբ կը ժամանէին Փարիզի Ռուայալ Մոնսօ պանդոկը, ուր տեղի ունեցաւ պատգամաւորական ժողովը:

Երկօրեայ երկարաչունչ ժողովները անցան դեմոկրատական եւ ազատ վիճաբանութիւններով և արտայայտութիւններով:

Ժողովին նախագահը, Լեւոն Քէպապճեան, վարեց ժողովը, եւ օրակարգերուն յաջող ընթացքը լիուլի ապահովեց եւ յղեց զանոնք նորընտիր Շրջանային վարչութեան, առ ի գործադրութիւն:

Երկօրեայ ժողովներու աւարտին, Շրջանային վարչութեան նորընտիր նախագահը, Յակոբ Գասարճեան, ժողովասրահի ելքին, իր առաջին արտայայտութեամբ յայտնեց. –

– Նորընտիր Շրջ. Վարչութիւնը, պահելով իր ուրոյն ազգային վարքագիծը, ոչ այլամերժ քաղաքականութեամբ պիտի գործակցի բոլոր կազմակերպութիւններու հետ, ծառայելու համար հայապահպանման սուրբ գործին, հայրենիքին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին:

– Ամէն գնով, եւ ամէն զոհողութեամբ, կուսակցութիւնը պիտի օգնէ հայ մամուլին, հայ գիրին պահպանման եւ զոյատեւման, ի մասնաւորի Ֆրանսայի մէջ:

– Հայ գաղթի հետապնդումը գլխաւոր նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ կուսակցութեան:

– Ռ.Ա.Կ.-ը պիտի սատարէ հայ ժողովուրդը հիւրընկալող երկիրներու օրէնսդրութեան եւ ապահովութեան:

– Ռ.Ա.Կ.-ի նորընտիր Շրջանային վարչութիւնը լիուլի կը սատարէ իրեն յաջորդած իշխանութիւնը, եւ պիտի չանայ արժեւորել իր հեղինակութիւնը Եւրոպայի չրջանակէն ներս:

Հուսկ, զանազան քաղաքներէ ժամանող հաւատարմներ եւ բարեկամներ անհամբեր կը սպասէին պանդոկի սրահներուն մէջ, մասնակից ըլլալու համար եղբայրական ճաշին: Խանդավառ էր մթնոլորտը եւ ուրախ էին բոլորը: Եղան բաժակաճառեր եւ ելոյթներ:

Այն պահը եկած էր որ՝ Ա. Քէչիչեան պաշտօնապէս յայտարարեց Ռ.Ա.Կ. Շրջանային վարչութեան ընտրութիւնը, եւ ըսաւ. –

– Գաղթաչխարհի զանազան ռեժիմներու տակ, դժուար է ռամկավար ըլլալ, եւ Ռամկավար կուսակցութեան ազգային հաստատ եւ միատեսակ ուղեգծով ապրիլ ու գործել ...

Շնորհաւորութեանց եւ յաջողութեանց մաղթանքներու «արարողութիւն»ով վերջ գտաւ Պատգամաւորական ժողովը:

Ա. Փ.

ՏԱՃԱՐԱՆՔ

ՆՇԱՆԱԳԻՐ
Հեղինակ՝ ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՓԵԱՆ
Միացեալ – Նահանգներ, 1987

ղութեան ո՛չ մէկ դատարան արձագանգից»:

Ներկայիս քարիւղի ընկերութիւններ օրական 1·2 միլիոնի քարիւղ եւ կազ կ'արտահանեն Քրիներու հողամասէն: Ու ցեղախումբի 350 անդամներէն 330-ը կ'ապրին պետական յատկացումով: Ընկերութիւններէն մէկուն գլխաւոր ճարտարապետը կ'ըսէ տեղացիներու ակնարկելով. – «Պէտք է օգնել կարմրամորթերուն. սակայն այն պայմանով որ իրենք ալ ըմբռնեն թէ ժ-թ. դարուն մէջ չենք այլեւս: Ժամանակն է որ այլեւս գործի անցնին, եթէ ասիկա իրապէս իրենց երկիրն է»: Քարիւղի աչխատանքներու պատճառած ապականութենէն զատ այս ամառ թոքախտի համաճարակ մը ծագած է որ վարակած է 48 հոգի:

Թէ ինչպէ՛ս կրնան կարմրամորթերը ձերբազատիլ այս փորձանքներէ, ցեղապետը կ'ըսէ. – «Մեզի համար կեանքը այսօր ժամանակի հարցն է»· ան լաւ գիտէ թէ նոյնիսկ ապականութեան ազդրիւրները այսօր մէջտեղէն վերցուելու պարագային, տասնամեակներ կը տեւէ հոն անասուններու վերադարձը:

1981-ին Ողիմպիականներու միջազգային կոմիտէն Ալպերթայի երկրորդ քաղաքը՝ Քալկարին ընտրեց 1988-ի ձմեռնային Ողիմպիականներուն համար: Այս որոշումը առիթ մը նկատուեցաւ կարմրամորթներուն կողմէ, որոնք պոյիքոթի ենթարկեցին խաղերը: Ու Քանատա, որ ոչինչ կը խնայէ աչխարհի բոլոր անկիւնները պաչտպան կանգնելու համար մարդկային իրաւանց, այս հարցով միջամտեց կ'ըլլայ կարմրամորթերու բնակչութեան նոր պարագայի մը:

Ա. Թ. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Նիւ – ԵՈՐՔի Ս. Բարթողիմէոս տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, նշուած է Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80-ամեակը: Բացումը կատարած է Օննիկ Մարաշեան: Անուշատուն վրդ. Դանիէլեան կարդացած է Գարեգին Բ.ի կոնդակը, Խրիմեան Հայրիկի վախճանման 80-ամեակին առթիւ: Ապա կարդացուած է Խրիմեան Հայրիկի պատգամը՝ ուղղուած Ամերիկահայութեան (1895): Բանախօսած է Նիւ – Եորքի հանրային գրադարանի վարիչ – տնօրէն տոքթ. Վարդան Գրիգորեան: Լուսապատկերներով՝ երաժչտութեան եւ խօսքի ընկերացութեամբ, ներկայացուած է Խրիմեանի կեանքը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի երգչախումբը, զեկավարութեամբ Վարդկէս Պապոդեանի, երգիչ Արա Պէրպէրեան եւ արտասանող Մայքըլ Քրմոյեան: Խօսք առնելով Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան անդրադարձած է Խրիմեան Հայրիկի հոգեկան արժէքներուն, չեչտելով անոր հայրենասիրութիւնը, մարդասիրութիւնը, խոնարհութիւնը, անխտրական ոգին եւ երկաթէ կամքն ու ժողովուրդին հանդէպ ցուցաբերած հայրութիւնը: Իր խօսքին մէջ Առաջնորդը յայտնած է իր ծրագիրը՝ Խրիմեան Հայրիկի արձանը կանգնեցնելու Նիւ – Ճըրզիի Լիվըրթի Փարքին մէջ:

***

ՊԻՔՐՈՒԹի Համազգային Մշակ. ընկերակցութիւնը՝ երեք տարի առաջ «Բարսեղ Կանաչեան» երաժչտանոցը հիմնելէ ետք, ծրագրած է հիմնել նաեւ «Թորոս Ռոսլին» կերպարուեստի Ակադեմիան, որ կը սկսի գործել ընթացիկ տարեշրջանին: Կերպարուեստի վարժարանի մը բացումը հին երազ մըն է Համազգայինի համար: Ժամանակին, կեդր. Վարչութիւնը փորձած է մարմին տալ այս երազին, քանի մը տարիէ ի վեր ալ Շրջ. Վարչութիւնը հետամուտ է անոր իրականացումին: Այնքան ատեն, որ Համազգայինը չունէր իր սեփական տունը, դժուար էր իրագործումը նման ծրագիրի մը: Հիմա սակայն երբ աւարտելու վրայ է կառուցումը եւ սարքաւորումը «Լեւոն Շանթ» Մշակ. կեդրոնին, հին երազը կը դառնայ մատչելի եւ անոր իրագործումը՝ ըստ ամենայնի հնարաւոր: Շնորհիւ Կիւլպէնկեան հատատութեան նպաստին եւ Շրջ. Վարչութեան յատկացումին՝ ակադեմիայի պիւտճէն պատրաստ է: Պատրաստ է նաեւ մանկավարժական անձնակազմը: Կը դասաւանդուին գծագրութիւն, իւղանկարչութիւն, արձանագործութիւն եւ կիրարական արուեստներ:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍի «Լիպերթատոր» պանդոկի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին, տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 60-ամեակը: Խօսք առած են Միութեան կեդր. Վարչութեան տաճենապետ տոքթ. Միհաք Արզումանեան (Պէյրութէն) եւ Արթուրօ Յովհաննիսեան: Հանդէս եկած է երգիչ Յարութ Փամպուքճեան (Լոս – Անճըլըսէն):

***

ԹԵՀՐԱՆի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Նոյեմբեր 4-ին, այցելած է Մաչհատ, Թեմական Խորհուրդի անդամներու ընկերակցութեամբ: Յաջորդ օրը՝ Իրիկունը, Մաչհատի եկեղեցական խորհուրդը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Առաջնորդին: Խօսք առած են Թեհրանի կանանց Եկեղեցասէր Միութեան նախագահուհի Նուարդ Մադաթեան, երեսփոխան Վարդան Վարդանեան եւ Արտակ Արք.: Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան պատարագած է Վարագդատ քհնյ. Տէրտէրեան: Քարոզած է Առաջնորդը թելադրելով ներկաներուն ընթանալ նախնիներու բացատ լուսաւոր ուղիներով: Կէսօրին տեղի ունեցած է հաւաքական ճաշ մը զպրոցի սրահին մէջ: Կէսօրէ ետք՝ այցելութիւն հայկական զերեզմանատուն, ուր հոգեհանգստեան պաչտօն կատարուած է: Մաչհատի մէջ ներկայիս կ'ապրին 15 հայ ընտանիքներ: 11 աչակերտներ Ուրբաթ օրերը կը հետեւին հայերէն լեզուի եւ կրօնքի դասերու:

ՀԱՅ – ՀՐԵԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՈՆՓԼԻԷԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 22, կիրակի երեկոյ Մոնփըլիէի հայ գաղութին ու «Հրէական եւ իսրայելեան չարժարուեստի Փառատօն»ին կողմէ կազմակերպուած էր հանդիպում մը երկու գաղութներուն միջեւ: Անոնք արդէն փոխադարձ պատուիրակութիւններով ներկայ կ'ըլլան Ապրիլ 24-ի եւ Հրեաներու տեղահանութեան տարեդարձի արարողութիւններուն: Այս երեկոյթին նորութիւնը այն էր, որ երկու գաղութէն մարդիկ առաջին անգամ քովէ քով կու գային խօսելու համար ցեղասպանութեան մասին:

«Աֆիլ ռուժ» ժապաւէնին ցուցադրութենէն ետք ներկաներու առաջին հարցումները ուղղուեցան բեմադիր Ֆ. Քասէնթիի. ան ըսաւ թէ ինք լսելով Մանուչեանի խումբին վերապրողներու յիչատակները եւ այս մասին լոյս տեսած հրատարակութիւնները, ուզած է հանրութեան ծանօթացնել դիմադրական այս խումբին գործունէութիւնը: Ժապաւէնը պատրաստուած էր 1975-ին:

Բեմադիր Քասէնթիէ ետք խօսելու հրաւիրուեցաւ տոքթ. Իվ Թէրնոն որ իր ուրախութիւնը յայտնեց նման երեկոյթէ մը, համագործակցութեան ամրապնդում մաղթեց, ու ըսաւ թէ նման ձեռնարկներով կարելի պիտի ըլլայ հարթել կարգ մը սխալ հասկացողութիւններ երկու գաղութներու միջեւ: Ապա ան յայտնեց թէ հրէական ցեղասպանութիւնը իր ընոյթով միակը կը մնայ եւ անբացատրելի, քանի որ կատարուած է քրիստոնեայ աչխարհին մէջ. միակն էր նաեւ այլ հանգամանքով մը. անով, որ նացիական գաղափարախօսութիւնը ցեղերու համար երկրին վրայ դոյութիւն ունենալ – չունենալու իրաւունքը կ'որոչէր:

Մինչդեռ Հայերու ցեղասպանութիւնը քաղաքական տարնապի մը որպէս լուծում կատարուած արարք մըն էր. տեղահանութեամբ եւ ցեղասպանութեամբ խնդրի լուծում որոնելու միջոց մը:

Իվ Թէրնոն եզրափակեց, ըսելով որ բնական է որ ներկայի Թուրքիան չի կընար ընդունիլ Հայերու ցեղասպանութիւնը, քանի որ հակառակ պարագային պիտի պատրաստուի հայկ. իրաւունքներու մասին դիւրքորոչում մը ունենալու: Ան ապա պատասխանեց Ժ. Փ. Թահմազեանի այն հարցումին, թէ ի՞նչ կը հասկնար «երկու գաղութներու միջեւ սխալ հասկացողութիւն» գաղափարէն: Ըսաւ թէ խնդիրը կը վերաբերէր ԱՄԱՍ-ի գործունէութեան, քանի այս կազմակերպութիւնը պաղեստինցիները կը նկատէ Իսրայէլի զոհ, ինչպէս Հայերը՝ Թուրքիոյ: Ինչ որ Հրեաներու համար անկարելի, անընդունելի զուգահեռ մըն է:

Երեկոյթի ընթացքին խօսք առաւ Լ. Լազար –Երուսաղէմէն– ու անդրադարձաւ Ֆրանսայի մէջ Բ. աչխարհամարտի հրէական դիմադրութեան: Ըսաւ թէ այս մասին Ֆրանսացիները շատ քիչ բան գիտեն. ան 10 հազար գնահատեց դիմադրականներ չարժումին մասնակցող Հրեաներու թիւը, չեչտելով թէ դիմադրութիւնը միայն զինեալ գործունէութիւն չէր, այլ նաեւ փրկութեան գանազան արարքներ: Լ. Լազար այս մասին տուաւ նաեւ մանրամասնութիւններ:

Երեկոյթին խօսողներէն մէկն էր Ժ. Տէտէեան. ան աւելի կանգ առաւ Հայերու եւ Հրեաներու փոխադարձ զօրակցութեան վրայ. ըսաւ թէ Հայեր ներկայ եղած են Պարպիի դատավարութեան, իսկ Հրեաներ ալ Սթրազպուրկ: Համաձայն իր եզրակացութեան, երկու կողմերը՝ Հայն ու Հրեան պէտք է աւելի յաճախ հանդիպումներ ունենային քանի որ ընելիք բաւական բան ունէին իրարու:

Ուչադրաւ էին նաեւ Ժ. Փ. Թահմազեանի վկայութիւնները, որոնք կու գային անձնական փորձառութենէ: Հրէուհիի մը հետ ամուսնացած ըլլալով, ան ապրած էր երկու գաղութներու մէջ ալ ու կ'ըսէր, թէ հրէական պատմութիւնը Հայերուն պէտք է ներչնչէ այն իրողութիւնը, թէ ժողովուրդ մը 2000 տարի Սփիւռքի մէջ ապրելով կրնայ իր գոյութիւնը պահել, ու պէտք չէ յուսահատութեան մատնուիլ միայն 70 տարուան սփիւռքեան փորձառութեամբ մը:

Ուչադրաւ է որ Մոնփըլիէի չուրջ հաստիւր հոգինոց հայ համայնքը, որու մասին վերջերս խօսուեցաւ Երեւան – Մոնփըլիէի համալսարաններու զուգորդութեան առիթով, նման երեկոյթներով ալ կը չարունակէ գործունէութիւն ցոյց տալ:

ՆԵՐԿԱՑ

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Գալաֆեան,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գալուքեան,
Տիկին Լեւոն Պետրոսեան,
Թալին եւ Աստղիկ Գալուքեան,
Ժիւլիէթ եւ Գեղամ Գալաֆեան,
Պետրոսեան, Գասարճեան, Ազարեան,
Գալուքեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, մեծ – մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԵՂԱՄ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Թագուհի Սուխիասեան)

մահը, որ պատահած է 1987, Հոկտեմբեր 13–ին, Երեքշաբթի օր։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան մտերմութեան մէջ։

***

Այս առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի, Դեկտեմբեր 6, կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, նորոգ հանգուցեալ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

եւ իր ամուսնոյն, Պոլսոյ Ազգ. կեդրո – նական վարժարանի տասնամեայ տնօրէն (1917 – 1927), 1951 թուին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի ընտրական Ազգային Ժողովի նախագահ, ճարտարապետ՝

ԳԵՂԱՄ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

յիշատակին։

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԼԻԱՁՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆԻՒՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցիի մատաղօրհնութեան առթիւ 1000 Ֆր.։

Conférence - Débat

Le Vendredi 4 Décembre
à 20 h 30 précises

«La situation de la politique française actuelle et la cause arménienne»

par GUILLAUME HAMALIAN

Salle Paroissiale
de l'Eglise Arménienne Catholique
d'Arnouville
69, avenue Henri Barbusse
95400 ARRNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél : 39. 85. 15. 56 / 43. 38. 38. 40

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OFFRE D'EMPLOI

Société **diététique esthétique produits naturels** recherche femmes motivées min. 25 ans

Goût vente contacts. **Poss. temps partiel.**

Formation assurée. Evolution vers postes responsabilités. Paris et sa région ou depts. 27 - 28 - 61 - 72 - 53.

Tél. : (9h - 12h) (1) 34. 84. 11. 16

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 5ին, ժամը 15–ին, Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 15 ռիւ ժան – կուժօն 75008, Փարիզ։

Օրակարգ. —

– Հաշիւներու քննարկում եւ վաւերացում։

– Գնահատում բարոյական գործունէութեան։

– Վաւերացում երմտական տեղեկագրի։

– Ապագայի հեռանկարներ եւ զանազան – զանք։

Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ բերել իրենց թանկագին աջակցութիւնը անոր աշխատանքներուն։

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անկէտ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյլ Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 7, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին։

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 5, ժամը 16·30–ին Փարիզի Հայ Մըշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեթրօ՝ Քատէ։

OFFRE

Recherchons VENDEUR
Prêt à Porter Luxe Homme

Références exigées

MARCEL BUR
138, rue du Fbg. St. Honoré
Tél. : 43. 59. 51. 53

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՕՒՄԲԻՆ

ԵՒ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄՐՉԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
10–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Պատարագ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 10–ին, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ Նորակազմ Սահակ – Մեսրոպ Մանկանց Դպրաց Դասը կ'երգէ իր առաջին պատարագը (Մակար Եկմալեանի) զեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆի երգէոնի ընկերակցութեամբ՝ ԺԻԼԻԼԻԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆի։

Հանդիսութեան կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Վ.ՐԴ. ՊԼԻՃԵԱՆ

Յետ պատարագի ճաշ «Ա. Զրաշեան» սրահին մէջ՝ ի պատիւ Սահակ – Մեսրոպ Մանկանց Դպրաց Դասի փոքրիկներուն եւ հիւրերուն։

Սոյն ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝ 91 – 77 – 84 – 70 թիւին։

LA F.R.A. NOR SEROUND
organise

DEUX GRANDS MEETINGS - GALA
pour soutenir

LES PRISONNIERS POLITIQUES ARMENIENS

CES JEUNES VONT PASSER UN NOUVEAU NOEL EN PRISON
EXPRIMONS LEUR TOUS ENSEMBLE NOTRE SOLIDARITE !
NE LES LAISSONS PAS SEULS !

PARIS

Le Dimanche 6 Décembre à partir de 15 heures au SOFITEL Pte de Sèvres, 8, rue Louis Armand, 75015 PARIS. Partie artistique animée par le chanteur d'Italie Haroutioun KEUCHEYAN, avec la participation de l'orchestre ANI de Décines.

LYON

Le Dimanche 13 Décembre à partir de 15 heures au SOFITEL, 20, quai Gailleton, 69002 LYON. Partie artistique animée par le chanteur Haroutioun KEUCHEYAN.

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART

TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES

TRAITEUR

ÉPICERIE FINE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ – Սիրէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձկիով)։

■ Մանքը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփքէ
■ Հերիսա (ապսպրաճիոով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուքէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրաճիոով)
■ Արեւելեան եօքը տեսակ աւուշեղէն

** ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ **

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

SAISON 87 / 88
9 MANIFESTATIONS ARTISTIQUES

Grand Concert Symphonique Inaugural
à l'occasion de son 15ème anniversaire
SALLE GAVEAU
Sous le haut patronage de Monsieur MARCEL LANDOWSKI
de l'Institut de France

VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1987 à 20h30 précises

GALA DE LA QUATRA
avec la participation de
ANNIE JODRY
NARINE HAROUTIUNIAN
PHILIPPE MULLER
SUSANA MILDONIAN
RAFFI PETROSSIAN
BERNARD SOUSTROT
L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIQUE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Haydn - Ravel - Haroutiunian - Khatchaturian

Prix des places : 300F - 250F - 150F - 100F. Etudiants - C. V. 50F
Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.632
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.632

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՏԻԱԶ, մաերթմբը Շ· Լոնիի, որ նախագահն է ընկերվարական կուսակցութեան Ռոնի եւմտական հակակշռի յանձնախումբին, մեղադրանքի տակ առնուեցաւ՝ «գեղծարարութեան մեղսակցութեան, վատահաւատութեան չահադործման ընկերային ինչքերու» համար եւայլն: Հարցը կը վերաբերի կեղծ հաշուեցոյցերու, որոնց չնորհիւ որոշ եկամուտ ապահոված է կուսակցութիւնը:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻՒՍ, որ եթէ ոչ 88ի, բայց յետագայ եօթնամեակներու ախորժակ ունեցող մըն է, չատ ջղագրգիռ հակադեցութիւններ ցոյց տուաւ Զորեքչաբթի իրիկուն հեռատեսիլի «ձշմարտութեան ժամուն»: Նման պատկեր մը չի համապատասխաններ պետական դէմքի մը, բայց, երբ հարցը ընկերվարական «հարցերուն» կը վերաբերի, նախկին նախարարապետը չի կրնար ինքզինքը զսպել եւ ուղ աւելի կը պոռթկայ «կը բաւէ՛, կը բաւէ», երբ միաժամանակ կատարուած հարցախոյզ մը ցոյց կուտայ որ չի համոզեր ունկնդիրները որ անկեղծ է, երբ կը խօսի Իրանի ծախուած զէնքերու մասին (Լիւշէոն հարցը): Այս արդիւնքին վերայ, չատ աւելի կը բարկանայ, նոր բացատրութիւններ կուտայ, նոր հաւրցատխոյզ կը պահանջէ եւ օ՛հրաշք, արդիւնքը կը փոխուի ի նպաստ իրեն... : Կոմմնակից է որ քաղաքական դէմքերու հաբըստութիւնը «թափանցիկ» ըլլայ, չի ծածկեր որ հարուստի զաւակ է եւ որովհետեւ Պանթէոնի հրապարակը կ'ապրի, գաղթողներու դրացնութեան հարցը չունի, այդ պատճառով ալ կ'ընդունի որ Լը Փէն «իրաւ հարցումներ կը դնէ», որոնց պատասխաններուն, սակայն, Ֆապիւս համաձայն չէ:

ՊՈԼՈՑ տիեզերական պատրիարք՝ Դիմիարխոս Ա·ի Վատիկան այցելութիւնը էքիմենիք մեծ դէպք մը կը նկատուի կրօնական շրջանակներու մէջ, իբրեւ աննախընթաց իր տեսակին մէջ: Մայիսէն ի վեր, Պատրիարքը բաւական այցելութիւններ տուաւ. — Եգիպտոս, Իսրայէլ, Սորհրդային Միութիւն, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Լեհաստան: Ժողովրդավարութիւնները հիմնական խոչընդոտներ չունենալով հանդերձ, բարդ հարցեր ունին քաղաքական թէ կրօնական դեմնի վրայ, որոնք նորէն հրապարակ կուգան քրիստոնէութեան հազարամեակին (1988) առթիւ Ռուսաստան: Այդ հարցերէն ամէնէն փափուկն է Հռոմի ենթակայ, արեւելեան ծէսի կաթողիկէներու ներկայութիւնը մեծամասնութեամբ օրթոտոքս երկիրներու մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ մարզապանը ձերբակալուեցաւ դիպուածով, ուր ու Շապրոլի ոստիկանատան ոստիկանապետի մը կողմէ: Մարթինիքցի, Թիէրի Փօլէն, 24 տարեկան, չուրջ 20 գինեալ յարձակում գործած է, որոնց 14–ը՝ ապանութիւն: Կը յարձակէր առանձին տարեց կիներու վրայ կողոպտելու համար: Խուսափանալէ ետք իր բոլոր ոճիրները, յայտնած է նաեւ իր մեղսակիցին ինքնութիւնը: Փօլէն թմրեցուցիչի մոլի մըն է, բայց տոքթ· Օլիվընշմայն յայտարարեց թէ մեայն թմրեցուցիչով չի բացատրուիր այսքան վայրագ ոճիրներ տարիքոտ կիներու դէմ եւ պէտք է խորհիլ կ'ըսէ բժիշկը որ «հարցեր ունի իր մօր եւ մեծ – մօր հետ»: Այլ խօսքով

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԵՍԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27 — 30)

ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ՝ ՍՓԻԹՈՒՔԱՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ

Համապատասխան նախարարութիւններու, Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային եւ ստեղծագործական միութիւններու որոշումներով հետեւեալ մըրցանակները տրուած են սփիւռքահայ գործիչներուն, «Լրաքեր» թերթի խմբագիր Լիւթվիկ Թապաճեանի (ԱՄՆ)՝ Գրողներու եւ ժուռնալիստներու միութիւններուն «Մ· Աբովեան» մրցանակը, դպրոցի անօքէն՝ Յովհ· Թապաճեանին (Լիբանան)՝ Լուսաւորութեան նախարարութեան «Մեսրոպ Մաշտոց» մրցանակը, պատմաբան Նինա Գարսոյեանին (ԱՄՆ)՝ Գիտութիւններու ակադեմիայի «Անանիա Շիրակացի» մրցանակը, երգահան Թաճ Ալմուխեանին (Արժանթին)՝ Կոմպոզիտորներու միութեան «Կոմիտաս» մրցանակը, նկարիչ Ռիշար Թերաճեանին (Ֆրանսա) Նկարիչներու Միութեան «Մարտիրոս Սարեան» մրցանակը, Բեմադիր – Թատերագիր Վարուժան Խշճեանին (Լիբանան)՝ Մշակոյթի նախարարութեան «Պետրոս Ադամեան» մրցանակը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան յինամեակը կը տօնուի Երեւան, Լենինական, Ղափան, Արարատ, Էջմիածին, Զարենցաւան եւ այլուր: Հանդիսաւոր տուներ կ'ունենան Ճարտարապետներու հետ, ցուցահանդէսներ կը կազմակերպուին ամէնուրեք: Այդ շրջագիծին մէջ, «Լոյս» արտադրական ձեռնարկութիւնը հանդիսաւոր մը ունեցած է Ճարտարապետներու միութեան նախագահ Արծուին Գրիգորեանի հետ: Ներկայ եղած են նաեւ ծանօթ Ճարտարապետներ: Հանդիսաւորը վերջ գտած է «Ալեքսանդր Թամանեան» Ճարտարապետի տան «Աւետիս» ազգագրական խումբի համերգով:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Զորեքշաբթի օր, Գարբով եւ Գասպարով յետաձգեցին խաղին չարունակութիւնը, յաջորդ օրուան: Ըստ դէպերու Գասպարով կրնայ կորսնցնել: Այդ խաղէն առաջ երկու ախոյեանները հաւասար կը մնային 9 / 9 :

Ֆրօյտին չնորհիւ ամէն ինչ կարելի է եթէ ոչ արդարացնել, գոնէ «լուսաբանել»...: Մնացեալը դժուար չէ նախատեսել:

ՓԻՔԱՍՕ իր իսկ մրցանիշը կոտրած է Լոնտոնի Սոթպիղի մէկ վաճառքին: Իր մէկ քիւլիսթ գործը ծախուած է աւելի քան 41 միլիոն ֆրանքի, ինչ որ ցարդ չէր պատահած մեծ նկարիչին մէկ որեւէ գործին:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՄԲԱԿԻ ՄԸ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

—×—

Սոլիտարիթէ ֆրանքոֆոնիենիէնի նախաձեռնութեամբ, Զորեքչաբթի իրիկուն, Դեկտեմբեր 2, Ազգ· Ժողովի մէկ սրահին մէջ, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ հայկական հարցին ուսումնասիրութեանց խմբակի մը ստեղծման առթիւ: Շքեղ ընդունելութիւն մը, հաղորդական եւ չահեկան, որու ընթացքին չատեր կրցան առանձին խօսակցութիւններով ալ չփոխանակութիւններ ունենալ: Բազմաթիւ անձնաւորութիւններու կարգին, յիշենք երեք յարանուանութեանց պետերը՝ Գիւտ Եպիսկոպոս, Գրիգոր Եպիսկոպոս եւ պատուելի Լեւոնեան, Ֆրանսացի երեսփոխաններ, անդամ կազմուած խումբին, զանազան անձնաւորութիւններ ինչպէս՝ պ· պ· Նոկէռ, Փ· Պլոք (լիէքռա) Լ· Մեքսանտօ, նախկին ենթանախարար եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, տոքթ· Իվ Թերնոն, հայկական կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ, եւայլն, եւայլն:

Ընդունելութեան ընթացքին, կարճ եւ լոյթով մը Սոլիտարիթէի նախագահը՝ Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց այս հաւաքոյթին առթիւ եւ չնորհակալութիւնը՝ Տիկին Մառի–Ֆրանս Լէքիւրի, Վալ տ'Ուազի երեսփոխան, որու չնորհիւ կարելի եղած էր կազմակերպել այս ընդունելութիւնը Ազգ· Ժողովի չրջագծին մէջ: Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան, ապա, չեշտեց դէպքին կարեւորութիւնը, այսինքն կառոյց մը տալ հայկական հարցի ուսումնասիրութեանց Ազգ· Ժողովին մէջ, յիշելով թէ անոր ստեղծումը պայմանագրական չէր եղած եւ ամբողջ արժանիքը կ'իյնար նախագահին՝ Միչէլ Սափէնի, որու յարատեւ աչխատանքին արդիւնքն էր: Աւելի քան տարի ու կէս պէտք եղած էր սակայն, որպէսզի դիմումը արդիւնաւորուի եւ այդ առընչութեամբ եւրոպական Խորհրդարանին քանաձեւը, որոշ չափով, դեր կատարած էր:

Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան անդրադարձաւ նաեւ Թուրքիոյ վարած հետեւողական քաղաքականութեան, ցեղասպանութեան ուրացման մասին, աւելցնելով թէ որպէսզի, մի անգամ ընդ միչտ պատմական ճչմարտութիւնը ենթակայ չըլլայ փոփոխական քաղաքական մեծամասնութեանց, դիմում մը եղած է որ օրինագիծ մը ճշդէ ցեղասպանութեանց ոգեկոչման օր մը: Իր ուղերձին եզրափակիչ մասին մէջ, Ք· Տէր – Ստեփանեան կրկին ծանրացաւ Թուրքիոյ վրայ, անոր ներկայ վերաբերումին փոքրամասնութեանց նկատմամբ, յոյս յայտնելով որ այս նորակազմ խումբը դառնայ այն անհրաժեչտ դործիքը որ թոյլ տայ այս արդար դատին յառաջդիմութիւն արձանագրել, քաղաքական ազգային դաչտին վրայ:

Միչէլ Սափէն, քանի մը հակիրճ խօսքերով, բացատրեց կազմուած խումբին իմաստն ու տարողութիւնը, չեշտելով մանաւանդ թէ իրրեւ նախագահ, գանազան հոսանքներէ կազմուած այդ խումբին, պարտի յարգել իւրաքանչիւրին մօտեցումը, եթէ նոյնիսկ, ինք ի՛ր կուսակցութեան ծոցը (ընկերվարական) տարբեր դիրք ունի, աւելի բացայայտ: Պատմեց թէ զարմացած էր, որ մինչ հազարումէկ խումբեր կան Ազգային Ժողովին չրջագծին մէջ, հատ մը չկար հայկական հարցին վերաբերեալ եւ 1986 Ապրիլէն, ամէն ինչ ըրած էր գլուխ հանելու համար նման խումբ մը: Այնոր միջոցաւ, կարելի պէտք է ըլլայ այլեւս յառաջդիմել տալ հայկական հարցը, որպէսզի Խորհրդարանն ալ յատակ դիրքեր որդեգրէ: Այդ ուղղութեամբ է որ ինք ալ պիտի աչխատի:

Ընդունելութիւնը չարունակուեցաւ չերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋ· ԹՂԹԱԿԻՑ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՑ ԽԱՂԵՐԸ

■

Շաբթուան վերջը, Վալանսի Հ·Մ·–ը երթ մրցումներուն վերջինը կը խաղայ, իր դաչտին վրայ, Մոնաքոյի դէմ՝ որ 3–րդ է դասաւորումին վրայ:

Մարսէյլի մեր երկու ակումբները պաշտօնական խաղ չունէին անցեալ Կիրակի: Դեկտեմբեր 6–ին, Սէն – Թ'Էթիէնի Հ· Մ·–ը կ'ընդունի Անտուամ խումբը՝ որ ախոյեանութեան առաջատարն է եւ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ, ան ալ իր դաչտին վրայ, կը խաղայ Իւ· – Ֆ· – Բ· – 7–րդի հետ՝ որ խմբակին լաւագոյններէնն է: Դժուար հանդիպումներ հայանուն ակումբներուն համար:

Ռոն – Ալպ չրջանին մէջ նախատեսուած է Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին՝ Միզբիէօյի մէջ եւ Վալանսի Հ· Մ·–ին պահեստին՝ տեղւոյն Ֆ· Բ·–ի պահեստին դէմ:

Անցեալ Կիրակիի արդիւնքները, հանգային առաջնութիւններուն մէջ.

Լորէթ 4 – Արարատ Սէն – Շամոն – 0
Լորէթ առաջատար է:

Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն – Տէսին Բ· խումբ 1 – Պէլվիլ 1, Անտա 1 – Վիէն Հ· Մ· 0 :

Փարիզեան չրջան, Ալֆորվիլ յաղողած է աստիճան մը աւելի յառաջանալ Վալ դը Մարնի բաժակին մէջ, յաղթելով Էնթէր 6–րդի, երկու ժամուան պայքարէ վերջ՝ 5 – 4 :

***

ԼՈՒԻՐԵՐ ԱՐԾԱՆԹԻՆԷՆ

Պուէնոս – Այրէսի Արմենիօ ակումբը՝ որ կը մրցի Արժանթինի արհեստա – վարժներու ախոյեանութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ, կը չարունակէ զահացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերել: Արդէն խաղացած է 16 մըրցումներ եւ կը գրաւէ դասաւորումին 13րդ աստիճանը, քանի մրցակիցներու մէջեւ: Իր երկու վերջին արդիւնքները՝ յաղթանակ մը Իւնիւյոն ակումբին վրայ 2 – 1, եւ, անցեալ Կիրակի, հաւասարութիւն Ռասինկի հետ՝ 1 – 1, Ռասինկը առաջատարներէն մէկն է:

***

Լ Ո Ղ

Քաննի մէջ, համակումբային մրցումներու ընթացքին, Քրիսթոֆ Գալֆայեան չահած է 100 մեթր ազատ լողը 51·7''ով: Իր լաւագոյն ժամանակը չէ այս, բայց Գալֆայեան պատրաստական չրջանի մէջ է, ձմեռնային առաջնութիւններէն առաջ:

Լիոնէն Պօռոյեան քոյրերը կը չարունակեն մասնակցիլ տեղական մրցումներու: 200 մեթր պրաս լողի մէջ Ս· Պօռոյեան երկրորդ եղած է (2'54·62'') եւ Բ· Պօռոյեան՝ 4–րդ 100 մեթր կռնակի վրայ (1'24·21'') :

Վ· Մ·

«ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ ԿԱՄ ՄԱՀ» Կ'ԸՍԷ ԱՔԻ ԱՂԱՆՊԷԿԵԱՆ

Օր չանցնիր որ օտար մամուլը Աբէլ Աղանպէկեանի մասին լուր կամ յօդուած չհրատարակէ. խորհրդային ներկայ իշխանաւորութեան մէջ անոր կատարած կարեւոր դերէն զատ «Վերակառուցում» հասկացողութեան հրատարակութիւնն ու յատկապէս իր ներկայութիւնը Փարիզ, կրկնակի առիթ հանդիսացաւ իր մասին դրելու, իրեն հետ հարցազրոյցներ ունենալու :

«Լը Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» հանդէսը Նոյեմբեր 20–ի թիւին մէջ վերոյիշեալ խոհրդարով տեսակցութիւն մը հրատարակած էր, ուր անդամ մը եւս կը յիշուին անոր կենսագրական տուեալները՝ ծնած Գիւղաքաղաքի Ակադեմիայի անդամ եւ ... վրացի : Մտացի նայուածք մը ունի, կը ժպտի երբ կ'ըսէ թէ կը սիրէ ինքնաշարժերը, պալզաքը, Վերտին ու Մոցարթը, իտալական չարժարուեստը, սօճաճ եւ քալելը :

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Կ'առաջարկէք առանց ոգեկոչման աշխատանքը ներառել ու ձեռնարկները արդիականացնել : Գործազրկում եւս կը նախատեսէ՞ք :

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – *Այո, անշուշտ : Ճարտարարուեստի պաշտօնէութեան թիւին նուազումը անհրաժեշտ է : Սակայն ձեռնարկի աշխատանքի աւելի պէտք ունինք, դաստիարակչական, առողջական, հանրային սպասարկութիւններու, քնակարանային մարզերուն մէջ : Ինչպէս ուրիշներ, մենք եւս ունինք ժողովրդավարական նկատելի պակաս մը, որ հետեւանք է Բ. աշխարհամարտին. անզործութիւն չունինք : Խորհրդային Միութիւնը պէտք ունի ձեռնարկի աշխատանքի : Այնպէս որ վերազասակարգումը ոչ մէկ խնդիր պիտի յարուցանէ :*

Հ. – Շատ յստակ չէ ձեր գիրքին մէջ, թէ իրապէս կը յանձնարէ՞ք վերադարձ մը դէպի շահը ու շուկայի տնտեսութիւնը :

Պ. – *Պէտք է չեշտել, թէ մեր մօտ չուկան սահմանափակ է : Մենք ոչ ձեռնարկի աշխատանքի կամ բնական հարստութիւններու ազատ շուկայ մը կը նախատեսենք, ոչ ալ ապազդայնացում կամ ձեռնարկներու վաճառք. ուրեմն, ցնցումներ պատճառելիք կացութիւններ չունինք : Մեր նպատակը չուկան կանոնաւորել է : Առանձնահատուկ ապրանքներու գինը պետութեան կողմէ պիտի որոշուի : Պետութիւնը պիտի կարենայ ազդել նաեւ պահանջքին : Սակայն չուկան աւելի պիտի ընդլայնի : Մեծաքանակի չուկան ազատ պիտի ըլլայ : Ու աւելի ժողովրդավար սկզբունքներով պիտի ճշդուին գիները : Շահու յատկացուած դերը նկատելի կերպով պիտի աւելնայ : Այս ձեւով, տնտեսալ ձեռնարկի մը աշխատանքին տարողունակութեան մէկ ազդակը պիտի ըլլայ ան, քանի որ գլխաւոր ցուցանիշը ձեռնարկին անտեսական դեկավարութեան չահն է :*

Հ. – Ի՞նչպէս պիտի ճշդուի աշխատավարձը :

Պ. – *Երկու ձեւ կարելի է : Առաջինին մէջ ան հնգամեայ ծրագրով կ'որոշուի : Աշխատավարձը ապրանքի արժէգինին վրայ կատարուած յաւելումին մէկ որոշ համեմատութիւնը կը կազմէ : Եթէ կատարուած յաւելումը մեծնայ, աշխատավարձի յատկացումն ալ նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնայ : Երկրորդ ձեւին մէջ ձեռնարկը աշխատավարձի հիմնադրամ կը նկատէ իրեն մնացածը : Առաջին ձեւը, որ աւելի ապահով է, իրեն կողմնակից ունի բանուոր տարրին մեծամասնութիւնը :*

Հ. – Եթէ ձեռնարկները երկրորդ ձեւը նախընտրեն, նոյն աշխատանքին համար

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱԿԱԴ. Յ. ՕՐԲԵԼԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Ակադեմականին ծննդեան հարիւրամեակին առիթով էջ մը կը տրամադրուի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մէջ, Նոյեմբերի կէսերուն : Զանազան դրութիւններէ, – յօդուածներ, – կը տեսնուի, թէ ակադեմականը համբաւաւոր արեւելագէտ եւ կովկասագէտ եղած է : Կը նշուի, թէ 1914 – 16–ին, ան կը ծանօթանայ մեր պատմական Արեւմտեան Հայաստանի, (Ներկայիս, Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուի), յուշարձաններուն. կը հաւաքէ արձանագրութիւններ եւ, միաժամանակ, կ'ուսումնասիրէ տեղական բարբառները, յատկապէս Մոկացիներուն եւ Բիւրակէրն : Մասնաւորաբար ուշադրաւ կը մնայ անոր կոդմէ 1916–ին յայտնաբերումը Վանի ժայռին մեծ յուշարձանին՝ Արղիշտիի զաւակ Սարդուրի տարերգրութիւնը : Վոյս աշխարհ կը բերէ ան :

Անկէ առաջ կ'ուսումնասիրէ ակադեմական Նիկոդոս Մառի հետ Անի–ն : Կ'աւելցընենք մեր կոդմէ, թէ առաջինը՝ Վրացի, յետագային Ցարեթական լեզուաբանութեան տեսութիւնը հրապարակ կը

կարելի պիտի ըլլայ վարձատրութեան կարեւոր տարբերութիւններու հանդիպիլ :

Պ. – *Պէտք չէ : Կանոնը հետեւեալը պէտք է ըլլայ. հաւասար աշխատանքի հաւասար վարձատրութիւն :*

Հ. – Որո՞նք են վերակառուցումի թշնամիները :

Պ. – *Նոյնինքն մենք. մեր սովորութիւնները, մտայնութիւնը, մեր պահպանողականութիւնը, նորութիւններու հանդէպ մեր անտեղեակ կեցուածքը, մեր թուլակամութիւնը որպէս գլխաւոր թշնամի, ժողովրդական որոշ խաւեր, մաս մը վարչարարութիւն, յատկապէս անոնք, որոնք վարչապետութեամբ կը ըզբաղին, նաեւ բանուորներէ մաս մը, որոնք անփոյթ են ամէն բանի հանդէպ անոնք որոնք վատորակ ապրանք կ'արտադրեն, զանազան մակարդակի որոշ դեկավարներ, տնօրէններ, նախարարներ, տակաւին, ալքոլամոլներ, գողեր եւ բոլոր անոնք, որոնք կ'ապրին ընկերութեան կպած :*

Հ. – Ի՞նչպէս պիտի յաջողիք առանց ընկերային շարժումի մը ներգուկին :

Պ. – *Վերակառուցումը չի կրնար իրագործուիլ առանց ժողովուրդին կարեւոր քաջալերանքին :*

Հ. – Նման շարժումի մը գոյութիւնը հաստատող շօշափելի փաստեր ունի՞ք :

Պ. – *Մեկ պատասխանս այն է, որ արտադրականութիւնը աւելցած է : Ցաւելումը 1986 – 87–ին 9% է. նախորդ երկու տարիներուն 6 – 7% էր : Ինչի՞ արդիւնք է ասիկա :*

Հ. – Ի՞նչպէս պիտի պայքարիք վերակառուցումի թշնամիներուն դէմ :

Պ. – *Վարչարարութիւնը կը սիրէ գաղտնապահութիւնը : Մենք հրապարակայնութիւն կը բերենք. ամէն բան պիտի ընենք վարչարար դէմքերը իրենց պաշտօնէն ու իրենց իշխանութենէն հեռացնելու համար : Զիրենք պիտի գործադրենք : Օրէնքը պիտի գործադրենք ու հանդրսան կանչենք բոլոր անոնք, որոնք հետեւ չեն այդ սահմանին. ու այսպէսով պիտի խուսափինք օրական կեանքին անոնց միջամտութենէն :*

Հ. – Կորբաչով ըսաւ : «Ձենք կրնար ներել» : Իսկ դուք գրեցիք. «կենսական փորձարկումի մը ձեռնարկած ենք» : Վերակառուցում կամ մա՞հ, ուրեմն :

Պ. – *Այո՛ ; այո՛ : Մեր երկրի ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է : Ուրիշ փոխզիջում չունինք : Դանակը ոսկորին հասած է :*

դէպ Ստալինի հետաքրքրութեամբ : Այս վերջինը կ'որդեգրէ զայն : Այլ, սակայն, մակերեսային, ո՛չ գիտական հիմունքներով : Մեծ լեզուաբանը ու լեզուագէտը Հր. Աճառեան, նոյնպէս ակադեմական, կը մերժէ ընդունիլ զայն եւ, այդ իսկ պատճառով, երկար տարիներ չարունակ կը հալածուի եւ դուրս կը ձգուի իր պաշտօնէն : Աճառեան միշտ հաւատարիմ կը մնայ հնդեւրոպական լեզուաբանութեան ուղեգիծին՝ Ֆրանսացի Մեյէի հետեւութեամբ : Ի դէպ, այսօր, այս գիծն է, որ լուսարձակի տակ կը մնայ : Յօդուածագիրը՝ ակադ. Սուրէն Երեմեան չ'անդրադառնար այս կէտին : Յամենայն դէպս, Օրբելի Ն. Մառի հետ կը ձգտի Անի–ի մէջ թանդարան մը հիմնել : Այս հաստատումը կատարելով հանդերձ, Սուրէն Երեմեան կ'անտեսէ այն իրողութիւնը, թէ Օրբելիի եւ Մառի ծրագիրը հրապարակ կը գրուի նախախորհրդային ժամանակաշրջանին : Օրբելի, կ'աւելցնենք, նոյն մտածումը կ'առաջադրէ արդէն Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան օրերուն :

Բառին բուն իսկ իմաստով ան պատմաբան կը մնայ, երբ 1956–ին լոյս կ'ընծայէ հայկական հերոսական էպոսը, այսինքն՝ դիւցազնավէպը՝ Սասունցի Դաւիթի մասին, Մհեր, Ջէնով Օհան :

Օրբելի–ի հետաքրքրութիւնները ծիրը լայն տեսադաշտ կ'ընդդրկէ : Կ'ուսումնասիրէ, ըստ յօդուածագրիչին, Սուզդալեան Ռուսիոյ տաճարներուն բարձրաքանդակները, Սասանեան Հարստութեան արուեստները, Ազուանական կաթսաներուն քանդակները, Կիլիկիա, Կիպրոս, Սրիմ եւ Պուլկարիա : Մուսուլէն մինչեւ Շիրուան, Հնդկաստանէն կեդր. Ասիա եւայլն : Կ'ուսումնասիրէ մերձ – յարաբերութիւնները Հայերու, Բիւրակերու, Վրացիներու, Ագերիներու, Պարսիկներու Բիւզանդացիներու եւ Թուրքերու միջեւ :

Անի–ի պեղումներուն եւ ուսումնասիրութիւններուն ընթացքին ան կ'ընդգծէ այսպէս կոչուած յետագայի «սելճուք – եան» մշակոյթին արմատները, որոնք կը գտնուին Հայ – Վրացական կառոյցներուն մէջ : Յօդուածագիրը չանդրադառնար, այլ սակայն կը հասկնայ իրաւամբ, թէ առաջինը կը բխի հայկական եւ վրացական ճարտարապետութենէն եւ այլ հիմունքներէն :

Շահեկան կը մնայ Ակադ. Բորիս Պիոտրովսկիի այն հաստատումը, թէ Յ. Օրբելիի չնորհիւ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին Լենինգրադի աշխարհահռչակ էրմիտաժի հարստութիւնները Սվերդլովսկ (*) կը փոխադրուին, որպէսզի պաշարող զերման բանակի ոմբակոծութիւններէն ազատին :

Կ'ըսէ, թէ ասիկա բարդ խնդիրը կը մնար, «բայց Օրբելու ղեկավարութեամբ դա արուեց յստակ, ճշդրիտ հաշուարկումներով, խնամքով, առանց աւելորդ խուճապի» :

Կ'աւելցնէ, թէ 1945–ի աշնան, Նոյեմբերեան օրերէն մէկուն (**), էրմիտաժի 69 սրահները ճիշդ նոյն տեսքը կ'ունենան, ոչ ոք կը նշմարէ 1941–ին պարպուածը : Եկող այցելուները կը լսեն Ակադ. Յ. Օրբելիի խօսքերը՝ էրմիտաժը քաց է :

Ուրախալի է հաստատել, թէ աշխարհի մեծագոյն թանգարաններէն մէկուն պահպանումը հայ ակադեմականին կողմէ կ'ապահովուի :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Սվերդլովսկ, Ուրալ, մետաղագործութեան կարեւոր կեդրոն մը խորհրդային Միութեան մէջ : (**) Տէր Հերմիթաժ անգլերէն պլպոմ – գրէոյկին մէջ կը յիշատակուի, թէ պատերազմի առաջին տարիներուն իսկ դէպի Ուրալ կը փոխադրուին 1·118·000 իրեր, ցուցանմոյշներ : Մնացեալը, առհասարակ գարդանկար առարկաներ Զմեռուան Պալատին նկուղներուն մէջ կը թաքցուին : Ռմբակոծութիւնները աւերներ կը գործեն : Մեր ձեռքին տակ գտնուող պլպոմ – գրէոյկը կ'ըսէ նոյնպէս, թէ չորս տարուան դադարէ մը ետք, բացումը կը կատարուի 1945 Նոյեմբեր 8–ին :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆ
1695 — 1758
Հեղինակ՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ
Հայագիտական Մատենադարան «Բազմավէպ»ի թիւ 24
Վենետիկ, Ս. Ղազար 1987

ՀԱՑ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԹ. դարու սկիզբը Եւրոպայի պատմութեան մէջ կը նշէն պզտոր եւ խռովակի ժամանակաշրջան մը : Ասպրա – ռուս – թրքական պատերազմը, որ սկսած էր 1787–ին, վերջ գտնէր 1792–ին, եւայլ խաղաղութեան պայմանագրով, իսկ ռուս – թրքական պատերազմը (1808 – 1812) վերջ կը գտնէր Պուքրէշի դաշինքով : Ռումանիոյ իշխանապետութիւնները գտնուած էին, այդ տարիներուն, ռուս եւ օսմանեան կայսրութիւններուն ռազմային եւ դիւանագիտական գործողութիւններու բեմ :

Ռումանիոյ դիւանագիտականներուն մէջ այդ ժամանակաշրջանին վերաբերեալ թրքական բազմաթիւ վաւերաթուղթեր պահուած են : Անոնց մեծ մասին մէջ ի յայտ կուգայ Պուքրէշ հաստատուած հայ վաճառական Մանուկ Պէյին անունը, որ դիւանագիտական գաղտնի գործունէութեամբ մը թիկունք կանգնեցուր Ռումէներու ազատագրումը նպատակ ունեցող ռուսական քաղաքականութեան : Բայց ակադեմիայի հրատարակչութեան վերջերս լոյս ընծայած «Ռումանիոյ պատմութեան վերաբերեալ թրքական փաստաթուղթեր» հատորը կը բացայայտէ Մոլտովա եւ ռումանական երկիրը հաստատուած ուրիշ հայ վաճառականներու անուններ եւս, որոնք ծառայած են նոյն քաղաքական նպատակին :

Մանուկ պէյ առանձին պիտի չկարենար կարգ մը գաղտնի դիւանագիտական պատասխանատուութիւններ կատարել, եթէ իրեն չօգնէին այդ հայրենասէր եւ բարեացակամ վաճառականները, որոնք քաղաքական տեղեկութիւններու եւ որոնք չումներու փոխանցման ընդարձակ ցանց մը կը կազմէին : Վաճառականութիւնը, որուն չնորհիւ բազում երկիրներ կը ըզբոջէին, իրենց թոյլ կուտար ծանօթանալու թուրք, ռուս եւ աւստրիացի տարբեր դիրքերու տէր անձերու : 1799 Ապրիլ Մէկի փերմանը ուշադրութիւնը կը սեւեռէ Մանճուկ պէյի վրայ, աւստրիական հպատակ, հիւսիսային Մոլտովայի բնակիչ (իսկական անունը՝ Մանճուկ Պոկտան), որ իր ծառաներով ու կառքերով կ'անցնէր մեծ տարածութեան մը բնակավայրէն՝ Կ. Պոլիս, Սելանիկ, Վառնա, Պելկրատ, Ռուսճուք, Սիլիստրա, Վիտին : Ան կը վաճառէր չատ փնտռուած ապրանքներ, ինչպէս՝ բամպակ, մեղրամոմ, կաշի : Վաւերաթուղթերուն մէջ, պինք անուանած են աղա, ուրեմն հարուստ մարդ էր : Վերադիմել Փերմանով, Սուլթան Սելիմ Գ. կ'ազատէր Մանճուկը յաւելեալ մաքսային տուրքեր վճարելու պարտականութենէն, թրքական տիրապետութեան տակ գտնուող հողամասերէն անցնելու պարագային : Փերմանը արձակելու համար, Բարձրագոյն Դռնէն այդ պահանջած էր Աւստրիոյ դեսպանը՝ Հերպերթ Ռոթհոլ, ուրեմն Մանճուկ ազդեցիկ մարդ էր :

Ինչպէս Մանուկ պէյ, Մանճուկ եւս յարաբերութիւններ ունէր ոչ միայն աւստրիացի եւ ռուս բարձր պաշտօնեաներու, այլեւ Մանուկի բարեկամ եւ հովանաւոր՝ պայրաքթար Մուսթաֆա Փաչայի բարենորոգումներու քաղաքական նպատակներ կանդնող Թուրքերու հետ : Մեծ վէզիրի պաշտօնը վարելով, Մուսթաֆա Փաչա պիտի ջանար կնքել ռուս – թրքական խաղաղութիւն մը, բայց 1803–ին զոհ կ'երթայ Կ. Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած հակարարենորոգիչ ապստամբութեան մը : Իր համախոհները ստիպուած են արտագաղթել Ռուսիա, ուր կը շարունակեն գործել ի նպաստ երկու երկիրներուն քաղաքական մերձեցման : Այս նպատակով անոնք կը դիմեն ռուսէն իշխանապետութիւնները դտնուող հայ վաճառականներու օգնութեան, ոչ միայն նիւթական օժանդակութեան, այլ մանաւանդ Կ. Պոլիս գաղտնի լուրեր փոխանցելու համար :

Մանուկ պէյի թղթակցութեան մէջ նշուած են այս հայ վաճառականներուն ա-

ՀՈՂՎԱՐՏԻՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, – Նոյեմբեր 26–ին յուրա հողին յանձնեցինք Ապրիլեան արհաւիրքին վերջին վկաներէն, վաստակաւոր դերասան Կարապետ Մուրաֆեանը:

Ան ալ, անձայրածիր կարաւանակերտուն հետ, իր կրասեր եղբօր ձեռքէն բռնած, ձեղքեց Սարսխոյ կիզիչ անապատները: Թուրք ժանտասմանակրու մարակ – ներուն եւ խժդուժութեանց հետեւանքով կորսնցուց իր եղբայրը, որուն կսկիծը անբուժելի վէրք մը խարանեց իր սրտին մէջ:

Զինադադարէն վերջ, ուժասպառ հասաւ Պոլիս, ուր Մխիթարեան Հայրերը զինք խնամելէ վերջ ուղարկեցին Վենետիկ, ուր առացաւ հայերէի հիմնական կրթութիւն մը: Ան կանուխէն ընտրեց իր ճամբան: Հայասիրանման ճամբան էր այդ, տառապոտ՝ բայց ազնիւ ճամբայ: Օժտուած բեմական բազմակողմանի յատկութիւններով ան եռանդով մասնակցեցաւ Փարիզի «Հայ տրամաթիք»ի ներկայացումներուն, աջակցելով նոյնպէս մեր բեմին հսկաներէն՝ Յովհաննէս Զարիֆեանի, Արշաւիր Շահխաթունիի, Մանուէլ Մարութեանի, Տրդատ Նշանեանի, Աբրահամ Գմբէթեանի ու բազմաթիւ այլ արուեստագէտներու: Ֆրանսայի զանազան շրջանները ղեգերելէ վերջ, 1930–ին վերջնապէս հաստատուեցաւ Մարսէյլ, ու կազմեց հայադրօշմ ընտանիք մը, հասցնելով երեք զաւակներ:

Երկրորդ Աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, հիմնադիրներէն մէկը եղաւ Պօմոնի «Շանթ» թատերախումբին, որու չնորհիւ Մարսէյլի հայ բեմը առանձնակ մը ապրեցաւ փայլուն շրջան մը:

Ճարտասան եւ արտիստ՝ միշտ լուսաւորութիւն կը սփռեր իր շուրջը:

Սովորական մահկանացու մը չէր «Մուրաֆ»ը, այլ՝ արժէքաւոր հայորդի մը բառին իսկական առումով: Ութ տարի առաջ ենթարկուեցաւ խոչափողի ծանր գործողութեան մը, որ կինք դատապարտեց լռութեան: Անապատներու քայլարի Մուրաֆը, սակայն, չընկրկեցաւ բախտի այս դժնդակ հարուածէն ու համբերութեամբ տոկաց մինչեւ իր վերջին շունչը:

Հանգի՛ստ բազմաչարչար ոսկորներուդ, սիրելի Մուրաֆ:

ԳՐ. ՔԻՆՏԻՐԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Նոյեմբեր 20–ին Կրընոպլի Մշակութային Տան մէջ, քաղաքապետի կցորդ Օր. Ժընըվիեւ Զիհէմեան, Մարսիլիներու Միութեան նախագահ Կարապետ Մանճեանին յանձնեց իր քառանամեայ գործունէութեան համար՝ Մեծագ վերմէյ սը լա վիլ տը Կրընոպլը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷ զացած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., մասնակցելու համար Միջին Արեւելեան Եկեղեցիներու գործադիր խորհուրդի նստաշրջանին, Ուսոմի Նախրուանի Անապատ Պիշոյ վանքին մէջ: Հայրապետը Նոյեմբեր 16–ին ժամանած է Գահիրէի օդանաւակայանը, ուր դիմաւորուած է Թեմին առաջնորդ Զաւէն Սրբ. Զինչինեանի, Թեմական ժողովի առենապետ Փօլ Քիլիտճեանի, «Ցուսաբեր» ընկերակցութեան նախագահ Աւետիս Զաղըճեանի, քաղաքական ժողովի առենապետ Նուպար Սիմոնեանի, զոյգ եկեղեցւոյ Առաջնորդին կողմէ: Հայրապետը առաջնորդուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցի, ուր կարճ ազօթքէ մը ետք, բարի գալուստի իր խօսքով Առաջնորդը խնդրած է Հայրապետէն օրհնել զաղութային կառոյցները: Գարեգին Բ. արեւշատութիւն մաղթելէ ետք Ամենայն Հայոց Հայրապետին, զոհունակութիւն յայտնած է, որ եպիսկոպոս զաղութը իր աւանդներու հաւատարմութեան ոգին կը շարունակէ պահել: Հայրապետին ընկերացած են Սուրէն Վրդ. Տողրամաճեան եւ Միջին Արեւելեան Եկեղեցիներու խորհուրդի գրասենեակէն՝ Սեդա Ղուկասեան:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հայոց առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեան շրջապտոյտ մը կատարած է Իրանի հարաւի պատերազմական շրջանները: Նոյեմբեր 8–ին, Առաջնորդը՝ ընկերակցութեամբ երեսփոխան Արտաւազդ Բազումեանի, այցելած է Դարխոյնի ռազմաճակատը եւ ամբողջ օր մը անցուցած պահակաղօրքի զինուորներուն հետ: Հրամանատարին տեղեկացուցած է բացատրութիւններ տուած է զօրաբանակի գործունէութեան մասին: Կորիւն Արք. քաջալերական խօսքեր արտասանած է: Յաջորդ օրը Առաջնորդը այցելած է Ահուազի Հայոց «Գարուն» վարժարան, հանդիպում ունեցած տեսուչի, ուսուցիչներու, աշակերտներու եւ ծնողքներու հետ, իսկ իրիկունը տեղի ունեցած է ժողովրդական հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին խօսք առած են Կորիւն Արք. եւ Արտաւազդ Բազումեան: Նոյեմբեր 10–ին, Առաջնորդը կատարած է Ահուազի Հայոց մարզա – մշակութային համադրոյթին հիմնարկէքը: Համադրոյթը՝ որ ունի ութ հազար քառակուսի մեթր տարածութիւն, պիտի ծառայէ իբրեւ զպրոց, մշակոյթի տուն, մարզադաշտ եւ քոյր միութիւններու կեդրոնատեղի:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼՍԻ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի սբրահին մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է լիբանանահայ լուսանկարիչ Յովհաննէս Ձէրէճեանի (Շիրազ) լուսանկարներու ցուցահանդէսը՝ «Աչխարհ Հայաստան» խորագրին տակ: Բացումը կատարած է Ամերիկահայ Միջազգային Գործի նախագահ Կարպիս Տէր – Եղիայեան: Տոքթ. Յովսէփ Ֆիտանեան ներկայացուցած է լուսանկարիչը: Ցուցադրուած են չուրջ 50 նկարներ:

Նոյեմբեր 15–ին, Յովհաննէս Ձէրէճեան պատմական եւ արդի Հայաստանի նուիրուած լուսապատկերներ ցուցադրած է: Որ տպաւորութիւն թողուցած են Սանտունէն, Վանէն, Եղեսիայէն, Աչնթապէն, Մուչէն, Պիթլիսէն, Խարբերդէն եւ Տէր – Զօրէն առնուած լուսանկարները:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Նոյեմբեր 9–էն 20, տեղի ունեցած է մանկական արուեստի փառատօն մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակութային «Արարատ» կազմակերպութեան եւ «Սիփան» ու «Անահիտ» միութիւններու համագործակցութեամբ: Մասնակցած են 300 մանուկներ: Ցայտադիրը բաղկացած է արուեստանոցներէ, լուսապատկերներու ցուցադրութենէ, խամաճիկներու եւ թատերախաղի ներկայացումներէ, մանկական ժապաւէններու ցուցադրութենէ, երգչախումբի ելոյթէ եւայլն:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Թանգարանը ստացած է ձեռագիր մատեան մը՝ Յովհաննէս Երզնկացիի «քերականի տեսութիւն»ը, որ գրուած է 1613–ին: Ձեռագիրը կաթողիկոսարանին նուիրած է Լոնտոնէն Մանուէլ Սասունեան:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ. – Օգոստոս 19–ի եւ Սեպտեմբեր 11–ի մեր թիւերով, արձագանգած էինք այն ցոյցերուն եւ դիմումներուն, որոնք եղած էին Հայաստան, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի կցումին և խնդիր: Բացի այն ուղ էջնոց դիմումնագրէն, զոր այդ թուականներուն արդէն ստորագրած էին աւելի քան 400 հազար հոգի, կար աւելի երկար եւ հանգամանօրէն պատրաստուած դիմում մը, որու հեղինակն է Սուրէն Այվազեան: Ռուսերէն քնագրէն, արեւմտահայերէնով յաջորդաբար պիտի տանիք այս դիմումնագրին ամբողջութիւնը, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար եւ փաստաթուղթ, անշուշտ, հեղինակին հաւանութեամբ. —

ՅՈՒՇԱԳԻՐ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

«Ոչինչ այնպէս կ'արգիլէ պրոլետարական դասակարգային համերաշխութեան զարգացումն ու ամրապնդումը, ինչպէս՝ ազգային անարդարութիւնը»:

Վ. ԼԵՆԻՆ

Մեծայարգ Միխայիլ Սերգեեւիչ,

Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի Հայաստանի սահմաններուն մէջ չգտնուելու պարագան կը հանդիսանայ անարդարութեան դիմաց արտայայտութիւն, որ բացարձակ հակասութիւն կը կազմէ Խորհրդային Միութեան Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածներուն եւ լենինիզմի դաշտարարականին հետ:

Նախիջեւանը հայ ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ նոյնքան սերտօրէն կապուած է Հայաստանին, որքան, օրինակ, Մոսկուան կամ Նովկորոտը ռուս ժողովուրդի համար՝ Ռուսաստանին:

Ըստ աւանդութեան, առասպելական Նոյը իջնելով Արարատի զագաթէն, զեղաւետիլ Գողթն զաւառին մէջ, Հայոց դեւերու մայր՝ Արաքսի ափին հիմնած է Նախիջեւան քաղաքը, որ հայերէն կը նշանակէ նախնական կամ սկզբնական կայան, առաջին հանգրուան: Արդէն հինգ հազար տարի է որ ուր որ յայտնուած են Հայերը, իրենց բնակավայրերը սիրով «Նախիջեւան» կը կոչեն. այսինքն՝ կապի խորհրդանշան մայր հայրենիքի հետ: Արաքսի ափին, Նախիջեւանը միշտ եղած է հայ ժողովուրդի հոգեւոր եւ մշակութային կեանքի կեդրոն: Հոն կան հազարաւոր հայկական տաճարներ՝ ինչպէս հեթանոսական, նոյնպէս եւ քրիստոնէական շրջանէն. խաչքարեր, կիկլոպեան շինութիւններ, պալատներ, ամրոցներ: Այստեղ կը գտնուի Նոյ նահապետին վերաշրուող դամբարանը, ուր ժողովրդական աւանդութեան համաձայն կը հանդիսի Նոյի ածիւնը: Ըստ նոյն աւանդութեան, հոն թաղուած են Քրիստոսի երկու աշակերտները՝ Թադէոս եւ Բարդողիմէոս առաքեալները, որոնք Քրիստոսի մահուան թուականին՝ (33) Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը տարածած են:

Լեռնային Ղարաբաղը (պատմական Սիւնիքն ու Արցախը) միշտ եղած են հայերու համար երաժշտութեան ու քաջութեան երկիր: Դեռ Ե. դարուն հայկական տառերու ստեղծիչը՝ Մեսրոպ Մաշտոց առաջին անգամ հոս տարածած է հայրենի դիրն ու դպրութիւնը, հոն բացած է հայկական առաջին դպրոցները: Հոն կը բարձրանայ համաշխարհային ճանաչում գտած ԺԹ. դարու ճարտարապետութեան դպրոց գործոցներէն մէկը՝ Գանձասարի վանքը, ուրկէ Ղարաբաղի մելիքները տակաւ 285 տարի առաջ դիմած են ռուս ցարին, Թուրք – պարսկական լուծէն ազատագրուելու եւ Ռուսաստանին միանալու խնդրանքով:

Այո՛, անարդարութեան դերագոյն արտայայտութիւն է այն, որ Թրքական Թաղանին կողմէ զրկուելով իր արգասանդ հողերէն՝ միջերկրականեան Կիլիկիայէն մինչեւ Վան, Էրզրում, Արաքատ, Կարս ու Տրապիզոն, հրաբխային սարահարթին փոքր մէկ կտորին վրայ տեղաւորուած Խորհրդային Հայաստանը ի լրումն այս բոլորի, չի կրնար նաեւ իր կազմին մէջ ունենալ իր հողին այն մասը, որ կը գտնուի Խորհրդային Միութեան տարածքին մէջ եւ որու հետ առնչուած է հայ ժողովուրդի բազմադարեան, հերոսական ամբողջ պատմութիւնը: Այսօր Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Խորհրդային Հայաստանէն բաժնուած են իսկական չինական պարիսպով մը. հայ բնակչութիւնը ստիպուած է լքել իր հայրենիքը, իսկ հայկական մշակոյթի յուշարձանները կամ արդէն պղծուած են, կամ անգթօրէն կ'ոչնչացուին: «Ինտերնացիոնալիզմի ու բարեկամութեան» քողին տակ այստեղ կը բարգաւաճի թրքական լիակատար գաղութացումը:

Ինչպէս յայտնի է, Խորհրդային Միութեան մէջ ազգային հարցերու լուծումը կատարուած է Լենինի ազգայնամօլութեան մէկ տարատեսակը, ահաւոր չովինիզմին ու սրբագրապղծութիւնը:

Այն օրէն որ Հայաստան դարձաւ հաւասարներու մէջ հաւասար խորհրդային հանրապետութիւն, չատ բնական պիտի ըլլար որ Հայերը որպէս ազգ բաժան – բաժան չըլլային: Այդ նպատակով իսկ դեռ 1920–ին Ազրբեջանի Հեղկոմի նախագահ Նարիմանով ամբողջ աշխարհի յայտարարեց, որ «այսօրուընէ Լեռնային Ղարաբաղը, Զանգեզուրն ու Նախիջեւանը Հայաստանի սոցիալական հանրապետութեան մաս կը կազմեն»:

Կուսակցութեան Ազգերովկատեան չորրորդ Բիւրոյի 1921 Յուլիս 4–ի նիստին, որուն կը մասնակցէին Կիրով, Օրջոնիկիձէ, Միասնիկեան, Ֆիղատներ եւ ուրիշներ, որոշուեցաւ որ Լեռնային Ղարաբաղը պիտի մնայ Խորհրդային Հայաստանի կազմին մէջ:

Ոչինչ այնպէս չի հակասեր լենինեան ազգային քաղաքականութեան, սոցիալիստական կարգերու ոգիին ու էութեան, ինչպէս հայկական ինքնավար մարզի առկայութիւնը Ազրբեջանի կազմին մէջ, այն պարագային երբ հայկական հանրապետութիւնը քովը կը գտնուի:

Համաձայն խորհրդային Սահմանադրութեան՝ մեր երկրի պարտադիր օրէնքին, ամբողջապէս ու լիովին միութենական հանրապետութեան մը մէջ գտնուող ամէն մէկ ինքնավար հանրապետութիւն պէտք է ենթարկուի տուեալ միութենական հանրապետութեան: Խորհրդային այս օրէնքը կոպտօրէն խախտած է Նախիջեւանի պարագային, որ կ'ենթարկուի Ազրբեջանի, եւ ոչ թէ Հայաստանի, որու մաս կը կազմէ:

Խորհրդային Սահմանադրութեան այս խախտումէն օգտուելով ՕԹԱՆ–ի անդամ Թուրքիան ուղղակի հակախորհրդային հետախուզական նպատակներ հետապնդելով, իր հարաւային սահմանին վրայ ընդարձակ տարածութիւնը որ պիջած է Իրանի, միայն որպէսզի Արաքսի ափին, Նախիջեւանի ինքնավար մարզին սահմանակից 9 քմ. երկարութեամբ չերտ մը ձեռք ձգէ: Այսպէսով, խորհրդային օրէնքին խախտումը Խորհրդային երկրին մէջ կը յանգի օտար Պետութեան մը տուեալ պարագային ՕԹԱՆ–ի անդամ Թուրքիոյ – Խորհրդային Միութեան հանդէպ քայքայիչ գործունէութիւնը խրախուսելու:

Խորհրդային Հայաստանէն Ղարաբաղն ու Ազրբեջանը խլելով ու մտցնելով Ազրբեջանի սահմաններէն ներս, ոմանք անցեալին առաջ քշած են «հակասովետական խմբաւորումներ»ու հանդէպ գոյութիւն չունեցող «վախ»ի առասպելական խրտուիլակը, որ իբր թէ գոյութիւն ունեցած է Խորհրդային Ազրբեջանի մէջ: Վարկաբեկելով Բաքուի հերոսական պրոլետարիատի կամքն ու պրոլետարական դիտակցութիւնը, զրպարտելով ու վախցընելով ծիծաղելի «հակախորհրդային խմբաւորումներ»ով զորս երբեք ոչ ոք չէ տեսած (իսկ եթէ տեսած ըլլային, ապա մերկացուած կ'ըլլային, ինչպէս ամէն տեղ, խորհրդային ամբողջ երկրին մէջ), ազգամոլ – չովինիստները, որոնց անունները ծանօթ են, ամէն տեսակ սուտի դիմելով յաջողեցան լենինեան ազգ. քաղաքականութեան խեղաթիւրումին, Խորհրդային Սահմանադրութեամբ հաստատուած Խորհրդային օրէնսդրութեան խախտումին: Ցայտնի կ'ըլլայ որ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը ցարերու օրով, ռուսահպատակներու օրով, պարսկական օտար բռնակալութեան օրով, միշտ կրնային Հայաստանի կազմին մէջ գտնուիլ, իսկ բուն ժողովրդական խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ետք անոնք չեն կրնար Հայաստանի պատկանիլ:

Ինչո՞ւ:

ՍՈՒՐԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այլ Տիկին Գէորգ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Անրի Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Թաք Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, Փարիզի Ս. Ցավհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր՝

ԳԷՈՐԳ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի պիտոյիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

IRMA

fourrures

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌԷ

ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԻՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝

հայկական հաստատութեան մը

- ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ՏՕՆԱԾԱՌ

ARBRE DE NOEL

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre

De 16h à 17h
Opération portes ouvertes
dans les classes

à 17 heures
Spectacle présenté par le jardin d'enfants du Collège
Chorale dirigée par STEPAN AKIAN

A partir de 19h30

DINER MUSICAL

avec
VICKEN
LEVON CLARIAN
L'ENSEMBLE DE DANSES AKHTAMAR
Tombola — Bar — Buffet
Présentation par Alex ALTOUNIAN

A partir de 23 heures
DISCO ARMENIEN
POUR LES JEUNES

Réservation au Collège :
TEL. : 45. 34. 68. 28

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մանաճխւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 5, ժամը 16·30–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեթրօ՝ Փատէ։

La Grande Famille du
CENTRE CULTUREL TEKEYAN
vous invite à son

REVEILLON

traditionnel du Nouvel An
sous la présidence de
M. ET MME H. AVAKIAN de Genève
Un programme exceptionnel animé par
Adiss HARMANDIAN
et l'Orchestre NAÏRI
le 31 Décembre à partir de 20 heures
SALLE AGORA — GRANGES-LES-VALENCE

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՐԵԿՈՅՔ ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍԸ

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ եւ ՍԱՄՈՒԷԼ–ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Վարժարաններուն

Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 17–էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V, Paris 8e
AVEC LA PARTICIPATION DE L'ENSEMBLE

GAÏDZAG'S

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝
47 – 63 – 38 – 54 *թիւին*

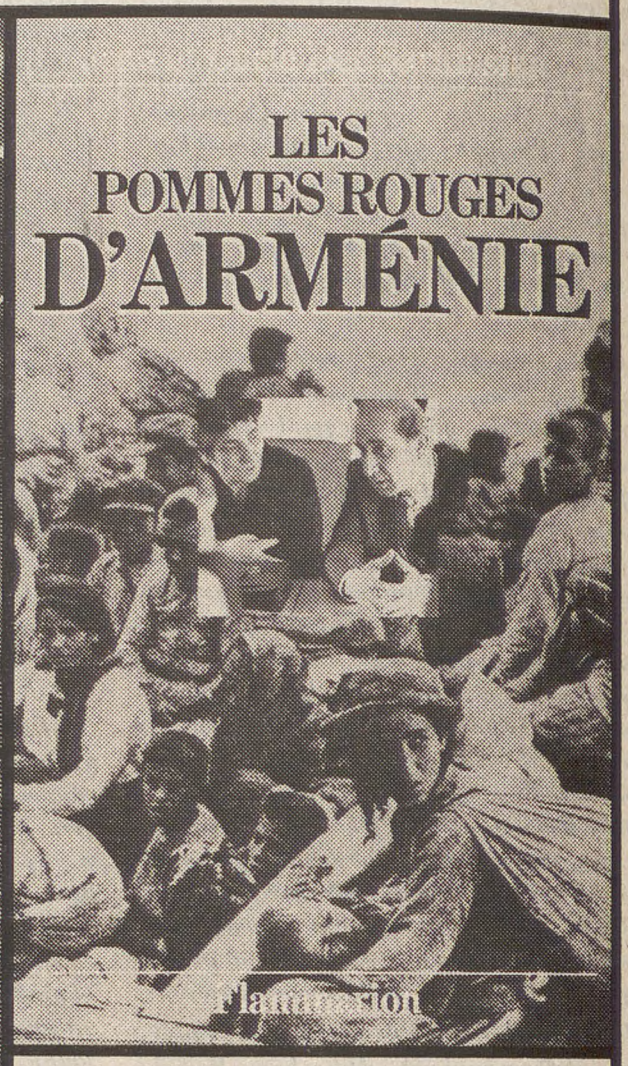
Մուտք՝ 100 Ֆր.։ *Ուսանողներու՝ կէս գին։*

JEAN ET LUCIE DER SARKISSIAN.

LES POMMES ROUGES D'ARMÉNIE

En librairie, 85 F.

Flammarion

ՇԱՐՔ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Եկեղեցւոյ պայծառութեան, – Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ.– Վարդավառ Ղամպարեան 200 Ֆ., Տիկին Ալիս Շահում եւ ժապլին Կարապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Խոճ Սարգիսեան 1000, Պաղըրճեան ընտանիք (Փարիզ) 2000, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մանուկեան 1000, Տիկին Մատլէն Խօքսիւզեան 500, Պր. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 500, Տէր եւ Տիկին ժապ Կրիկորեան 500, Պր. Մեհրան Փափազեան 600, Տիկին Շաքէ Գրիգորեան 500, Խաչիկեան – Թաչճեան ընտանիքներ 500, Պր. Նազարէթ Սըրմաքէշեան (Սիւիս) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Շէլէլէքեան 500, Տէր եւ Տիկին Մարիուս Րիսթիկեան 400, Տէր եւ Տիկին Ութուզեան 300, Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 250, Պր. Համբարձում Նեվսկեան 200, Վահագն Թուրսարգիսեան ընտանիք (Փարիզ) 200, Տէր եւ Տիկին Տալոյեան (Կարտան) 200, Տիկին Ազաւնի Ճըլըզեան 200, Պր. Դաւիթ Ղազրիեան 200, Տիկին Վարդերեսեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Տիկին Լուսինէ Թալասլեան 100, Տիկին Սեդա Սարգիսեան 100, Ճարութիւն Ստեփանեան ընտանիք 100, Տիկին Փերուզ Տէր – Մարզարեան 100, Տիկին Մաքրուհի Մուխպիրեան 50, Տիկին Ֆիլոր Ապաճեան 50, Պր. Ցակոբ Յովսէփեան 100, Պր. Մալիքեան 100, Պր. Հայկազ Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին ժան Քէչեան 500։

Սարաֆեանի հոգ.ին առթիւ.– Օրդ. Վարդուհի Սարաֆեան 100։

Պօղոսեանի հոգ.ին առթիւ.– Օր. Իրմա Պօղոսեան 100 Ֆր.։

Շամպակլեանի թաղման առթիւ.– Արման Շամպակլեան 100 Ֆր.։

Վարդերեսեանի մկրտութեան առթիւ.– Տիկին Անժէլ Վարդերեսեան 100 Ֆ.։

(Շար.)

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
ET
L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
organisent

Une rencontre autour des

"CONTES ARMENIENS"

de
Mme. Chaké DER-MELKONIAN - MINASSIAN

(présentation de l'ouvrage, projection de diapositives, lecture d'extraits).

avec la participation de
Séta Mouradian (Historienne)
Ara Krikorian (Editeur)
et de la *M.C.A. d'Alfortville*

Débat animé par *Hasmig Kévonian*
(*Directrice de la M.C.A. d'Alfortville*)

Le Samedi 12 Décembre de 17h à 19h
à la Médiathèque Municipale de Chaville
2, rue de Stalingrad — 92370 CHAVILLE

Entrée libre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէտ – Պուա – Գոլոմպ եւ Աւժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 7, երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.633
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.633

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐԱՔԻ, ԹԷԵՒ...

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Երրորդ անգամն է, որ Շիրաք Ժորժը-դարանին վստահութեան քուէին կը դիմէր: Այս անգամ, սակայն, ընտրական ընոյթ ալ ունէր եւ կը վերաբերէր գլխաւորաբար մեծամասնութեան միւս թեւին՝ Իր – Տէ – Էֆ–ին եւ գլխաւորաբար Պառէ, որ ներկայ չէր նիստին (Նուզ մեկնած էր), բայց ըսած էր թէ կուտայ վստահութեան քուէն:

Վստահութիւնը ստացաւ մեծամասնութեան ամբողջական ձայներով, վստահութիւնը մերժեցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ ազգային ճակատը:

Ազգ· Ժողովի նիստը սակայն, քանի մը միլիադէլի առիթ տուաւ, որու ամէնէն ծանր ընոյթ ունեցողը կը վերաբերէր Ժողովին նախագահին՝ Շապան – Տէլմաս եւ Ժոսփէնի միջեւ պատահածին:

Նախ, Շիրաք կը ներկայացնէր իր տեղեկագիրը, չեշտելով թէ իր վարած քաղաքականութիւնը դադար պիտի չունենայ: կարեւոր կը նկատէ, ինչ որ կը միացնէ Ֆրանսացիները՝ Եւրոպա, հիմնարկները, ազգային պաշտպանութիւնը եւայլն: Յայտնեց նաեւ կարգ մը միջոցներ, գոր ձեռք պիտի առնէ կառավարութիւնը· – Ապրիլ 1–էն, ծխախոտը 10% յաւելում կը կրէ:

– 2 ֆրանք յաւելում կը կրէ հիւանդանոցի այն գումարը, որ պատասպարեալը պէտք է վճարէ օրական, ընկերային ապահովութեան հատուցումէն զատ (ընկերվարականներու օրով որոշուած), 25 ֆրանքէն կը բարձրանայ 27 ֆրանքի:

– Թէ – Վէ – Ա–ն կը զեղչուի անկար – ներու վերաբերեալ գործիքներու համար (հատուածաբար 18·60%–էն 7%–ի):

– Բացարձակ բաժանում ընկերային ապահովութեան չորս ճիւղերուն· – ընտանեկան պաշտօն, աշխատանքի արկած, հիւանդութիւն հանգստեան կոչուիլ: Երկար տեւն առաջին երկու ճիւղերուն յաւելեալ եկամուտները միւս երկուքին բացը կը պոցէին: Կարգ մը այլ միջոցներ ալ, որոնք պէտք է ծառայեն ընկերային ապահովութեան պիւտճէն հաւասարակշռելու:

Նախարարապետին այս ելոյթէն ետք, խօսքը ընդդիմութեանն է: Ազգային Ժողովի կանոնադիրը կէս ժամ ժամանակամիջոց ճշդած է: Ժոսփէնի պատասխանը կ'երկարի: Սկիզբը հարց կուտայ թէ ինչ անհրաժեշտութիւն տեսած է Շիրաք վստահութիւն ուզելու: Ու կը խօսի Պառի մասին, մինչ չիրաքեան երեսփոխանները, խանգարելու համար, կ'ընդմիջեն «Խոնիւ, Խոնիւ» պոռալով: Բայց, Ժոսփէն չի վերջացներ ու նախագահը պնդքը կը հրաւիրէ «կարճ կապելու»: Կը յիշեցնէ որ երկու վայրկեան մնացած է: Ժոսփէն կարեւորութիւն չի տար, ու Շապան – Տէլմաս կը հրաւիրէ Ժոսփէնը որ ելլէ երթայ: Ընդվզած են ընկերվարականները եւ Ժոսփէնի հետ, կ'ելլեն կ'երթան, կը մնայ միայն խումբին նախագահը՝ Փիէր Ժոքս:

Ցաջորդ խօսողներն են կօտէն, որու համար վստահութիւնը ոչ թուատակնի, ոչ եղանակի հարց է: Համայնավար Ռոլան Լըրուա կը ձաղկէ Շիրաքի անչնորհք քաղաքականութիւնը· իրեն կը յաջորդէ Լը Փէն, որու համար Շիրաքի ելոյթը վայել է արմատական – ընկերվարականի մը: Շարքը կը փակէ չիրաքեան Մէմէո:

Նիստէն կը մնայ գլխաւորաբար Շապան – Ժոսփէն միջադէպը, որ լայն տեղ կը գրաւէր Ուրբաթ օրուան մամուլին մէջ: Ժոքս, «հանդիսաւոր րոպէ» մը բարձրացուցած էր յանուն իր խումբին: Շապան – Տէլմաս կ'առարկէ – «եթէ որեւէ ոտնձգութիւն թոյլ տամ կանոնադրի գործադրութեան մէջ, այլեւս Ազգ· Ժողով չըլլար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, փոխադարձ հասկացողութեան համբայ մը կրնան բերել, ըստ էօզալի, որ ի պատասխան Փոփանարէուի չնորհաւորութիւններուն, յայտ յայտնած է, որ «անձնական հաղորդակցութեան չարունակութիւնը թոյլ պիտի տայ, ոչ միայն երկկողմանի յարաբերութեանց սկիզբ մը այլեւ հասկացողութեան եւ գործակցութեան նոր շրջան մը երկու երկիրներուն միջեւ»:

Ֆ· ՏԱՄԻԹ ըսելիքը ըսաւ համաչխարհային կուսակցութեան 26–րդ համագումարին բեմէն, քաջ դիտնալով թէ, դեռ քաղաքական բիւրոյի անդամ, վերջին «բարենորոգիչն» է, եւ այլեւս առիթ չունենար քննադատութիւններ ընելու: Սուլոցներու արժանացաւ Տամէթ: Իրեն յաջորդեց, բուռն ծափահարութեանց մէջ, խորհ· պատուիրակը՝ Լիկաչեւ:

ՏՄՐԵՑ ԿԻՆԵՐՈՒ երկու ոճրագործները 21 ոճիր խոստովանած են, ինչ որ աննախընթաց կը թուի Լանտրիւէն ի վեր (բայց Փըթիօ զերազանցած էր): Փոլէն, չատ պաղարիւն կը մնայ հարցաքննութեան առեն եւ չատ բնական ձեւով ու ճշդրտօրէն կը նկարագրէ իր ոճիրները:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

19րդ հանդիպումը վերջ դասաւ հաւասարութեան արդիւնքով, երկուքին հաւանութեամբ: Հինգշաբթի իրիկուն, ուրեմն, 9·5 / 9·5 էր արդիւնքը: 20րդ խաղը տեղի պիտի ունենար Որբաթ օր:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (122) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

«Յառաջ»ի տեսակցութիւնը «Գարուն»ի խմբագրին հետ — Ա. Թ.

Քալէիտոսկոպ արուեստասէրի մը օրագրէն — Գ.Ր. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ ՈՒՆԻՆՔ

Պոլսոյ պատրիարքարանին օրացոյցը իր բովանդակութեամբ անգամ մը եւս կուգայ կենդանացնել մարդկային կորսուած յատկանիշ մը, որ զարմանալու կարողութիւնը է· արդարեւ, յատկապէս արեւմտեան աշխարհին մէջ ուր տարօրինակութիւններ ուրիշ բանի շատ տեղ չեն ձգած այսօր, իրենց յանախանճով բթացուցած են մեր այս զգացումը: Յոգնած ենք զարմանալէ ու որոշած այլեւս ոչ մէկ բանի զարմանալ, խուսափելու համար աւելորդ ու անօգուտ զեղումներէ:

Ուրեմն, այս օրացոյցը տօնական ու պահքի օրերէն, սուրբերու, սրբուհիներու տողանցքէն, արձակուրդի ու աշխատանքի շրջանները նշելէ զատ, յաւելուածական բաժինով մը, թուական տուեալներով կը գծէ ամբողջ համայնքի մը պատկերը: Համայնք մը, որու անդամներու թիւը առաւելագոյն 50 հազար միայն կը գնահատուի այսօր, եւ որուն շուրջ մէկ երրորդն ալ ցրուած է գաւառի զանազան անկիւնները, գուրկ՝ հայութեան ամէնէն անհրաժեշտ շունչէն: Ու այս համայնքը, ի միջի այլոց, կը պահէ 4500 աշակերտներով աւելի քան երկու տասնեակ վարժարան, հսկայ հիւանդանոց մը, երկու օրաթերթ, եկեղեցիներ եւայլն:

Ո՞վ պիտի կարենար անտարբերութեամբ, կամ շատ շատ մեծաղայական գնահատանքի բանի մը կարգ խօսքերով մէկդի ընել այս տուեալները ու խելօքիկ, հանգիստ մնալ տեղը, առանց ակամայ բաղդատական մը ընելու այլուր պարզուած պատկերներու հետ:

Ակամայ այդ բաղդատութիւնը մեր աչվերդով հանգիստին դասաճանաչողի մը զգոյշ շարժուձեւերով այդ 50 հազարին կը հակադրէ 300 հազարի նման պատկառելի թիւ մը (որ ոչ մէկ շօշափելի տուեալի ալ կը յենու, բանի որ ատոր մտահոգութենէն շատ աւելի կարեւոր գործեր ունին հոն պատասխանատու իշխանութիւնները ու ժամանակ չկայ նման անշահ համրանքներով զբաղելու): Բաղդատութեան չարուրականը այդ անով չի գոհանար· բրտօրէն կը մատնանշէ, թէ 50 հազարին մօտաւորապէս *տասնէն մէկը* հայկական վարժարանի աշակերտ է, իսկ անդին՝ 300 հազարին ոչ իսկ հարիւրէն մէկը···:

***

Սակայն այս տակնուվրայ աշխարհին մէջ կարեւորը հաւասարակշռութիւնը պահելն է, եթէ տեղ մը տասնեակներով հայկական դպրոցներ կան, ուրիշ տեղեր ալ նոյնիսկ, թերեւս աւելի, հայկական ճաշարաններ, նպարավաճառներ, բոլորն ալ նոյնիսկ հայկական ոգի ցոլացնող· անոնց գրեթէ բոլորն ալ մկրտուած են «Երեւան», «Նայիրի», «Հայրենիք», «Սեւան» եւայլն: Եթէ առաջինները հայկական ոգի կը կերտեն, երկրորդներն ալ՝ մարմին:

Ուրեմն պահպանուած է կարեւորը: Դերերը իմիսին լա՛ւ բաշխուած են, թէեւ անդին ոչ ոք օրն ի բուն Մասիս կ'երգէ, ոչ մէկ խանութ Նայիրի կը կոչուի ու մարդիկ «հոգիով հայ»ու վարկածներով կամ իրենց իմիսիաշարժին փակցուած «հայ» պիտակներով չեն շրջիր հպարտ ու երջանիկ···:

Թ. ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՆՈՑԵՄԲԵՐ 27 — 30)

ՀԱՑ ԵՐԳՋՈՒՀԻՆ ՀԻՒՐ ՍՔԱԼԱՑԻՆ

Մարիա Մուրադեան – Գուլեղինա Մինակի օփերայի երիտասարդ մեներգչուհին է: Մոսկուայի մէջ ունկնդրութեան մը ընթացքին գինք նկատած է Միլանոյի «Լա Սքալա»ի գեղարուեստական ղեկավարը ու անմիջապէս պայմանագիր մը ստորագրած վերտիի «Պարահանդէս – դիմակահանդէս» օփերային Ամելիայի դերին համար: Մարիա Մուրադեան այս պայմանագրին համաձայն պիտի երգէր մէկ անգամ միայն, սակայն իր արձանագրած մեծ յաջողութիւնը պատճառ եղած է որ այդ թիւը բարձրանայ երեքի: Իսկ այս յաջողութեան հետեւող նոր պայմանագիր մը գինք Միլան կը հրաւիրէ կրկին, այս անգամ երկու ամսուան համար: Մարիա Մուրադեան – Գուլեղինա Դեկտեմբերին մենահամերգ մը պիտի տայ նախ հոն, Զայքովսկիի, եւ Ռախմանինովի ստեղծագործութիւններով:

***

ՎԻ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդհ· ժողովի յօբելենական նիստին «Հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան 70–ամեակը եւ գիտութեան զարգացումը Սովետական – Հայաստանում» զեկուցումով հանդէս եկած է նախագահ Վ· Համբարձումեան:

Ան անդրադարձած է կարճ շրջանի մէջ Հայաստանի մէջ արձանագրուած գիտական զարգացումին ու ներկայի աշխատանքներուն:

***

ՀԻՒՐԵՐ ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ

Միլանոյէն խօսացի դերասան – բեմադիր Վալէէր Գիարի եւ փաստագրական ժապաւէններու հեղինակ Ջանիկեան այցելած են Հայաստան, որպէս հիւրը Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի: Խօսացի բեմադիրը կը ծրագրէ ժապաւէն մը պատրաստել Հայերու մասին, որպէս նախանիւթ գործածելով Եր· Ջանիկեանի հօր յուշերը: Վ· Գիարի այցելելէ ետք Հայաստանի տեսարժան վայրերը հանդիպումներ ունեցած է նաեւ արուեստագէտներու՝ Սոս Սարգսեանի, Ալ· Մկրտչեանի, Բագրատ Ցովհաննիսեանի, Մհեր Մկրտչեանի հետ:

***

ԹՈՒՉՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ժամանակակից արուեստի թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է «Թուչուն – 87» համամիութենական մրցոյթ մը, որուն մասնակցած են աւելի քան հազար երդեցիկ ու զարդարիկ թռչուններ, գոր ներկայացուցած են Խորհ· Միութեան զանազան քաղաքներէ սիրող թռչնապահներու երկու տասնեակ ակումբներ: Այդ անսովոր մրցումին իրենց ջնորհքը ցուցադրած են դեղձանիկներ, սոխակներ, կեռնեխներ, հաւազղիներու ընտանիքի այլազան ներկայացուցիչներ: Դատակազմը յաղթական հռչակած է «Կռունկ» ակումբի ներկայացուցիչները· երկրորդ եւ երրորդ տեղերը գրաւած են Մոսկուայի եւ Լենինգրադի ակումբներու ներկայացուցած թեւաւորները:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ

ՊԱՊԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Հայ կաթողիկէ եւ Հռոմի եկեղեցւոյ պատմութեան էջերու մէջ՝ անջնջելի կերպով արձանագրուած պիտի մնայ այն հայրապետական հանդիսաւոր պատարագը, զոր մատոյց Ցովհաննէս Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան Կաթողիկոս – Պատրիարքը, ի ներկայութեան եւ հանդիսութեամբ՝ Ցովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապի: Արդարեւ հայ ծէսը իր ամբողջ չքեղութեան մէջ փառաւորուեցաւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 21–ի երեկոյին, Հռոմի Ս. Աստուածածնի Նըւիրուած հոյակերտ տաճարին մէջ մատուցուած հայրապետական պատարագի մեծաշուք ծիսակատարութեամբ, միացած երգերու եւ չարականներու ներդաշնակ երգեցողութեան:

ՆԵՐԿԱՆԵՐԸ

Որոշեալ ժամուն Սուրբ Քահանայապետը մուտք կը գործէր Սանթա – Մարիա–ին Թրասթէվերէ Եկեղեցին, ընկերացած իր չքերթով: Տասնեակ մը կարդինալներ զգեստած էին արդէն իրենց յատուկ աթոռները. անոնք կը պատկանէին զանազան ազգերու, խտալացի, Ֆրանսացի, գերմանացի, հնդիկ, Ափրիկեցի, պրազիլցի եւ կը վարէին Եկեղեցւոյ վարչական կազմի ամենաբարձր պաշտօնները: Անոնցմէ հեռ կուգային Վատիկանի պաշտօնէութեան պատկանող եպիսկոպոսները: Այ կողմի չարքը յատկացուած էր արեւելեան եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն. առաջին կարգը վերապահուած էր հայ եկեղեցականներուն, եկած էին Լիբանանէն ու Ֆրանսայէն, Վենետիկէն եւ Վիեննայէն: Միւս կարգերուն վրայ կը գտնուէին ռուս, ուկրայնացի, ռումանացի, լեհ, հունգար եւ Միջին – Արեւելքի Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները: Ապա հաւատացեալներու հոծ բազմութիւն մը կը լեցնէր եկեղեցին. այսեղ ալ նախապատուութիւնը ընծայուած էր հայ ուխտաւորներուն որոնք եկած էին զանազան երկիրներէն:

ՊԱՊԻՆ ՄՈՒՏՔԸ

Պապին մուտքը ողջունուեցաւ ներկաներու ջերմ ծափահարութեամբ: Ան ժողովուրդը օրհնելով յառաջացաւ մինչեւ Խորան եւ բարձրացաւ բեմին ալ կողմը պապական գահին վրայ: Ապա մուտք կատարեց պատարագիչ հայրապետը՝ հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարքը, ներկաներու նոյնքան խանդավառ ընդունելութեամբ եւ համակրանքի ծափերուն մէջ: Իրեն կ'ընկերանային տասնեւերկու արքեպիսկոպոսներն ու եպիսկոպոսները. Անդրէաս Եպիսկոպոս Պետոզեան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կասպրոյեան, Ներսէս Աբգ. Սեթեան, Վարդան Եպիսկոպոս Պօղոսեան, Ռափայէլ Եպիսկոպոս Պայեան, Պօղոս Աբգ. Գուսան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Էյվազեան եւ Հ. Ներսէս Տէր – Ներսէսեան, Մխիթարեան մխբանութեան ատենապետ:

ՁԳԵՍՏԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Հայրապետական թափօրին մաս կը կազմէին նաեւ խաչակիրներն եւ մոմակիրները, բուրվառակիրներն ու երգիչ սարկաւագները, քչոցակիրներն ու առնթերակայ վարդապետները: Ամէնք բոլորը իրենց յատուկ ղեկտատորումով՝ կը մասնակցէին Խորանի տպատարկութեան: Տեղին է նշել թէ Պապը կը կրէր իր վրայ այն ոսկեթել եւ թանկագին քարերով զարդարուած ճերմակ չուրջառը ու թագը որ 1954–ին, Հռոմի մէջ կատարուած բացառիկ արարողութեան մը առիթով, պատրաստել տուած էր Պիոս Թ. Պապը եւ զանոնք զործածած այդ հանդիսութեան: Պատարագիչ Հայրապետը զգեստաւորուած էր ծիրանագոյն չուրջառով եւ թագով, ճոխացած ոսկեհիւս զարդարանքներով եւ պատրաստուած այս բացառիկ առիթին համար:

ՀՈԳԵԶՄԱՅԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սակայն արտաքին այս պերճանքէն զատ, որ ներկաներուն աչքերը սքանչացումի մէջ կը պահէր, կար աւելի մեծ ճոխութիւն մը. ան ալ հոգեկան անկաթագրելի զմայլանքն է որու մթնոլորտին մէջ պարուրուած մնացին ներկաները երեք ժամ տեւող այս ծիսակատարութեան ընթացքին: Ջերմեռանդ աղօթքի ու պատանքի, հրեշտակային երգերու ու զովաբանութեան եւ հոգեւոր վերացումի անգերազանցելի պահեր անցուցին անոնք՝ հայ թէ օտար՝ որոնք ներկայ եղան այդ օր հայրապետական պատարագի մատուցման:

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԳՐՔՈՑԿ

Պապն ու ծիրանաւորները, Արքեպիս – կոպոսներն ու եպիսկոպոսները, կղերն ու հաւատացեալները, բոլորը իրենց ձեռքն ունէին զրքոյկ մը երկվեղուէ՝ հայերէն եւ իտալերէն, որու մէջ բովանդակուած էր հայածէս պատարագը իր ամբողջութեամբ եւ միջնադարեան հարուստութեամբ: Եզեզ հրատարակութիւն մը ճոխացած հայկական մանրանկարներով, որուն բարեհաճած էր ձեռնարկել Վատիկանը եւ պատրաստել առած էր զայն այս արարողութեան համար Սուրբ Ղազարի վանքին մէջ:

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՕՐԸ ԵՒ ՎԱՅՐԸ

Պապը ընտրած էր Թուականը եւ առաջարկած էր կաթողիկոս – պատրիարքին, որ Շաբաթ, Նոյեմբեր 21–ին, Ս. Կոյս Մարիամի տաճար ընծայման տօնին առթիւ մատուցանէ հայածէս պատարագ իր հանդիսադրութեամբ, Մարեմեան տաճարի չքնաղակին մէջ, մեծարելով այսպէս Արեւելեան եկեղեցիի՝ հայ եկեղեցիի՝ ծիսական հարստութիւնը միջազգային չափանիշով:

Ինքն էր նաեւ որ ընտրած էր արարողութեան կատարման վայրը՝ Հռոմի Սանթա – Մարիա ին Թրասթէվերէ կոչուած եկեղեցին: Հռոմի մէջ, Աստուածածնի նուիրուած երեսուն եկեղեցիներ կան, սա անոնցմէ ամէնէն հինաւուրց եւ պատմականն է, կառուցուած Գալիստոս Պապի կողմէ 3–րդ դարուն, 276 Թուին: Ատկէ եռք, երեք անգամ վերակառուցուելու ենթարկուած է ան, ներկայացնելով այսօրուան հոյակերտ ոճի եւ զարդարանքի չքեղութիւնը՝ ոսկի որմնազարդերով եւ ժԲ. դարու պատկանող թանկագին խճանկարներով, հայ ծէսի ծառայող զոյգ վարագոյրներ կարուած եւ զետեղուած էին յատկապէս այդ օրուան համար:

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Եկեղեցւոյ այս հմայիչ ներքնամասին մէջ կատարուեցաւ հայածէս վսեմաշուք արարողութիւնը: «Ուրախ լեր»ի եւ «Հրաշափառ»ի երգերէն եռք, որոնցմով Պապին եւ պատարագիչ հայրապետին մուտքը ողջունեցաւ եկեղեցիէն ներս, երգչախումբը այժմ կ'երգէր պատարագի քառաձայն երգերը, – Խորհուրդ Խորին, բարեխօսութեամբ, խնկարկութիւն եւ առաջադրութիւն ընծայարանի: Խունկ կը մատուցանենք առջեւդ Քրիստոս, հոգեւորական բուրումդ, ընդունէ՛ զայն իբրեւ հոտ անուշ քոյ երկնային եւ անի – մանալի մատուցարանիդ մէջ եւ առաքէ՛ մեզի անոր փոխարէն Ս. Հոգւոյ շնորհքն ու պարգեւները:

Մարիամի տօնն էր. անոր համար երգչախումբը կը հնչեցնէր Մեծացուսցէ–ի հրեշտակային մեղեդին: Սուրբ Աստուածի երեքսրբեան օրհնութիւնը կը հետեւէր անոր: Աւետարանի ընթերցումը կը վերաբերէր Մարիամին, դրուատելով՝ անոր հրեշտակային Աւետումը ընդունելէ եռք՝ եղիսաբեթին տուած այցելութիւնը: Ասոր աւարտին, պատարագիչ հայրապետը իր ուղերձը կը կատարէր հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով:

ՊԱՊԻՆ ՔԱՐՈԶԸ

Պապին քարոզին պահն էր: Բնաբանը առնուած էր Ջաքարիա Մարգարէէն. – «Ցնծա՛, ուրախացի՛ր դուտր Սիոնի, որովհետեւ ահա ես կուգամ բնակելու ձեր մէջ»: Մարգարէն կ'ակնարկէր Մարգեղութեան խորհուրդին՝ որ պիտի կատարուէր Մարիամի միջոցաւ իր Աստուածամայրութեամբ: Ցովհաննէս – Պօղոս Բ. կ'ուզէր խօսքը հայ եկեղեցւոյ իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն. կ'ողեկոչէր բազմութիւնը քանասունեղ Սուրբ հայրապետներու՝ որոնք հրաշալի կերպով կըրցած են արտայայտել իրենց դրութեան մէջ՝ այս աստուածաւանդ խորհուրդը: Սակայն այդ բոլոր հոյլի մէջէն կ'ուզէր մէջբերել այդ թանկագին վկայութիւնը Ս. Գրիգոր Նարեկացիի՝ որուն մասին արտայայտուած էր արդէն իր Փրկչին Մայրը վերնատառով հրատարակած վերջին չրջաբերական թուղթին մէջ:

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Պապին պատգամին ամբողջութիւնը կ'արժէ հրատարակել առանձինն, ի վայելում բովանդակ հայ ժողովուրդի. պոհանանք այստեղ քանի մը մէջբերումներով, որոնք Պապին հայրական գնահատանքն ու համակրանքը կ'արտայայտեն հայ ազգի հանդէպ, անոր զարաւոր պատմութեան, քրիստոնեայ ժողովուրդին, անոր հաւատքի յարատեւին եւ կրած հալածանքներուն ու մարտիրոսութեան՝ անոր պատասխան պահելու համար իր կրօնքը: «Ձեր պատմութիւնը՝ տառապանքի ու մարտիրոսութեան՝ թանկագին գոհար մըն է որմէ պէտք է հպարտ ըլլայ ընդհանրական եկեղեցին:

«Ձեր հաւատքը Քրիստոսի՝ մարդկային փրկչին հանդէպ՝ ձեզի ներշնչած է քանչելի քաջութիւն մը ձեր կեանքի ուղիին վրայ, որ յաճախ այդքան նման եղած է խաչի ճանապարհին՝ որու վրայ վճռակամութեամբ յառաջացաք՝ ձեր ինքնութիւնը պահպանելու առաջադրութեամբ թէ՛ իբրեւ քրիստոնեայ եւ թէ՛ իբրեւ Հայ:

«Քրիստոնեայ հաւատքականութիւնը չի կրնար հրաժարիլ այդ հարուստ նպատակէն՝ որ յառաջ եկած է Հայերու հաւատքէն:

«Ձեր յարումը կաթողիկէ եկեղեցւոյ չի սահմանափակեր ձեր Հայու ինքնութիւնը, այլ կը հաստատէ զայն եւ կը հայցէ ձեզմէ որ արտայայտէք զայն իր բոլոր ուշադրաւ հարստութիւններով ի շահ ընդհանուրին:

«Եկեղեցւոյ ուղին՝ միութեան ուղին է. մենք կը դատապարտենք Քրիստոսի պատուէրին՝ եթէ չունենանք այդ միութեան եռանդը:

«Ինձի համար յատուկ կերպով ցանկալի է մաղթել որ ծիսակատարութեան համախորհուրդ ուսումնասիրութիւնը եւ անոր պատշաճ յարմարեցումները՝ համագործակցութեան արգասաբեր դաշտ մը դառնայ հայ կաթողիկէ եւ առաքելական եղբայրներու միջեւ»:

Պապը՝ իր օծումն ու խմասատալից քարոզը կը վերջացնէր սքանչելի աղօթքով մը ուղղուած Աստուածածնին եւ ներչնչուած Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի դրութենէն:

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւատամքն ու Մարմին Տէրունականը, վերաբերումն ու Քրիստոս ի մէջը կը հասցնէին հաւատացեալները Աւէ՛տ, կերէքի խորհրդաւոր պահուն, հացի եւ գինիի գոյացափոխութեան: Ներկաները կը չարունակէին յուզումով եւ երկիւղածութեամբ հետեւիլ հայածէս արարողութեան հոգեմտալ երգերուն ու պազատագին աղօթքներուն՝ որոնք խորանի կամարներու վերեւ խունկի բուրումնաւէտ ծուխի հետ դէպի երկինք կը բարձրանային: Աստ, ով տէր, չնորհէ՛ մեզի սէր, հաստատութիւն եւ ըղձալի խաղաղութիւն ամենայն աշխարհի:

Գոհութիւն եւ փառաբանութիւն կը մատուցանենք քեզի Տէր Աստուած մեր, այս սուրբ եւ անմահ պատարագի համար: Ներկաները պիտի ճաշակէին սրբութեամբ պատուական մարմինն ու արիւնը փրկչին Ցիսուսի Քրիստոսի:

Ցովհ. Պօղոս Բ. ու կարդինալները հաղորդուեցան պատարագիչ հայրապետի ձեռքէն. իսկ ուրիշ համապատարագիչ եպիսկոպոսները հազորդութիւնը կը բաշխէին հաւատացեալներուն եւ երգչախումբը կը չարունակէր քաղցրահնչիւն երգել. ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է Տէր:

ՊԱՊԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հուսկ, Պապը կ'իջնէր իր գահէն, կը յառաջանար դէպի խորանը, կը կանգնէր պատարագիչ հայրապետի կողքին, որովհետեւ լինք պիտի տար վերջին օրհնութիւնը հայերէն լեզուով, համաձայն ծէսի: Ահա ան կ'արտասանէ անթերի ոռոգանութեամբ. – Օրհնեալ եղերուք ի շնորհաց Ս. հոգւոյն. երբայք խաղաղութեամբ եւ Տէր եղիցի ընդ ձեզ ընդ ամենեսեան:

ՔՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցողնութեան ոչ մէկ նշոյլ նշմարուեցաւ քահանայապետին ու կարդինալներուն դէմքի վրայ, ինչպէս նաեւ միւս ներկաներուն որոնք ամէնքը հոգեմտալ հետեւեցան հայրապետական պատարագին: Անոնց, չատերէն լսուեցաւ գնահատանքի եւ չնորհաւորութեան խօսքեր եւ արտայայտութեան հիացումի ջերմ զգացումներ՝ մատուցուած փառաչուք արարողութեան համար:

Պապը՝ մարեմեան այս տարիի ընթացքին, առիթներ պիտի ունենայ ներկայ գտնուելու արեւելեան այլ եկեղեցիներու արարողութիւններուն: Հայածէս պատարագը անոնցմէ առաջիններէն մին եղաւ. պանծացուց հայ եկեղեցւոյ մեծաշուք արարողութիւնը, երգեցողութիւնն ու ծիսակատարութիւնը: Պարծանքը կ'ընծայենք հայ եկեղեցւոյ եւ փառքը թող երթայ մեր չնորհազարդ հայրապետներուն՝ որոնք 5–րդ դարէն մինչեւ 12–րդ դարը կերտեցին այս հոգեպարար արարողութիւնները, երգերն ու չարականները՝ որոնք հոգեկան ապրում կ'առթեն հաւատացեալներուն, կը պարուրեն դիրկնք երկնասլաց վերացումով եւ գերբնական հմայքով կը համակեն Հայերը եւ օտարները:

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

Յ. Գ. — ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Աւելցընենք որ Վատիկանի կիսապաշտօնական օրգանը՝ «*Օսեռվաթոռէ Ռոմանօ*», Նոյեմբեր 23 – 24–ի իր թիւին մէջ լայն տեղ տուած է այս եզակի դէպքին: Նախ առաջին էջը, ընկարով մըն ալ, ապա 6–րդ եւ 7–րդ էջերը ամբողջութեամբ: Հոն տեղ գրաւած են թղթակցութենէն զատ, պապին բարոզին ամբողջական բնագիրը, յօդուած մը Նարեկացիի մասին, զոր բնագրագրած է Հ. Լեւոն Զէրիեան եւ որուն կողքին կայ կլաուճօ վիացցիի (Ցովսէփ Աշրաֆեան) մէկ թարգմանութիւնը Նարեկացիէն: Իրապէս բացառիկ եւ խիստ գնահատելի երեւոյթ մը:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գր. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ԵՐԿԱՅԱՑՆԷ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

Մի վշտանաք հարցուփորձ – ճանչցա՞ծ էք Գրիգոր Համբարձումեանը, կամ լսա՞ծ էք իր մասին. եթէ ոչ՝ թերի է ձեր պատկերացումը Փարիզի մշակութային ու գեղարուեստական կեանքին մասին, եթէ ոչ ամբողջովին խաւարամած:

Աւելի քան երեք տասնամեակէ ի վեր Փարիզի մէջ արուեստ կը ճաշակէ, արուեստ կը մարսէ եւ արուեստ կ'արտաշնչէ Համբարձումեան, ու մանաւանդ՝ գեղարուեստական կոչունքներու կը հրաւիրէ արուեստի ծարաւի հոգիները, որոնցմէ օտարազգիները չաճախ աւելի չափ – ած կը մեկնին քան մեր ազգակիցները: Ինչպէս, օրինակ, «Լը Մոնտ»ի խստապահանջ քննադատները:

Համբարձումեանի հոգին արուեստի տաճար մըն է, ուր աբսպեսէներու աքանչազարթ համադրութեամբ մը կը ներդաշնակուին բոլոր արուեստները՝ նկարչութիւն, երաժշտութիւն, դրականութիւն, թատրոն ու Ֆիլմարուեստ եւ ուր արուեստագէտին վճիտ հոգին կը չնչէ մանկական թարմութեամբ ու կայտառութեամբ:

Համբարձումեան տէրն է Կալըրի Ֆրամոնին, որ հանդիսացած է իր պատուանդանը պատկառելի դիրք մը կերտելու Ֆրանսացի արուեստագէտներու չրջանակներուն մէջ: Ան դրեթէ յեզափոխականի խիզախութեամբ մը հիմնադրած է ՔԱԹՐԱ–ն, Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւնը լճացումէ փրկելով փարիզահայ մշակութային կեանքը: Ինչպէս

պատարագիչ հայրապետի կողքին, որովհետեւ լինք պիտի տար վերջին օրհնութիւնը հայերէն լեզուով, համաձայն ծէսի: Ահա ան կ'արտասանէ անթերի ոռոգանութեամբ. – Օրհնեալ եղերուք ի շնորհաց Ս. հոգւոյն. երբայք խաղաղութեամբ եւ Տէր եղիցի ընդ ձեզ ընդ ամենեսեան:

ՔՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցողնութեան ոչ մէկ նշոյլ նշմարուեցաւ քահանայապետին ու կարդինալներուն դէմքի վրայ, ինչպէս նաեւ միւս ներկաներուն որոնք ամէնքը հոգեմտալ հետեւեցան հայրապետական պատարագին: Անոնց, չատերէն լսուեցաւ գնահատանքի եւ չնորհաւորութեան խօսքեր եւ արտայայտութեան հիացումի ջերմ զգացումներ՝ մատուցուած փառաչուք արարողութեան համար:

Պապը՝ մարեմեան այս տարիի ընթացքին, առիթներ պիտի ունենայ ներկայ գտնուելու արեւելեան այլ եկեղեցիներու արարողութիւններուն: Հայածէս պատարագը անոնցմէ առաջիններէն մին եղաւ. պանծացուց հայ եկեղեցւոյ մեծաշուք արարողութիւնը, երգեցողութիւնն ու ծիսակատարութիւնը: Պարծանքը կ'ընծայենք հայ եկեղեցւոյ եւ փառքը թող երթայ մեր չնորհազարդ հայրապետներուն՝ որոնք 5–րդ դարէն մինչեւ 12–րդ դարը կերտեցին այս հոգեպարար արարողութիւնները, երգերն ու չարականները՝ որոնք հոգեկան ապրում կ'առթեն հաւատացեալներուն, կը պարուրեն դիրկնք երկնասլաց վերացումով եւ գերբնական հմայքով կը համակեն Հայերը եւ օտարները:

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

Յ. Գ. — ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Աւելցընենք որ Վատիկանի կիսապաշտօնական օրգանը՝ «*Օսեռվաթոռէ Ռոմանօ*», Նոյեմբեր 23 – 24–ի իր թիւին մէջ լայն տեղ տուած է այս եզակի դէպքին: Նախ առաջին էջը, ընկարով մըն ալ, ապա 6–րդ եւ 7–րդ էջերը ամբողջութեամբ: Հոն տեղ գրաւած են թղթակցութենէն զատ, պապին բարոզին ամբողջական բնագիրը, յօդուած մը Նարեկացիի մասին, զոր բնագրագրած է Հ. Լեւոն Զէրիեան եւ որուն կողքին կայ կլաուճօ վիացցիի (Ցովսէփ Աշրաֆեան) մէկ թարգմանութիւնը Նարեկացիէն: Իրապէս բացառիկ եւ խիստ գնահատելի երեւոյթ մը:

եղած են անոր նախաձեռնութիւնները, հետեւաբար, բազմածախս, խոովիչ, ինքնատիպ եւ յաճախ՝ անյարիր հետեւակի մեր ճաշակներուն :

Համբարձումեան բուռն է արուեստի իր սիրոյն մէջ. բուռն՝ այլ մտացի :

Շատոնց ձախողած պէտք էր ըլլար ան իր նախաձեռնութեանց մէջ. չէ ձախողած ու կը մաղթենք որ չձախողի : Որովհետեւ, մենք՝ Հայերս, որ միշտ կը հպարտանանք մեր մշակութասիրութեամբ, յաճախ հանճարը ցուցաբերած ենք քանդելու եւ յուսալքելու արուեստագէտ տեսողներն ու նորարարները : Սակայն դեռ չենք կրցած վճռատեղնել Համբարձումեանը, ոչ անպայման անոր համար որ չենք փորձած, այլ հաւանաբար, այն պատճառով որ իր սէրը արուեստներուն հանդէպ եւ իր արբեցող կիրքը հայ արուեստն ու արուեստագէտները օտարին ծանօթացնելու՝ աւելի տակուն եղած են քան մեր նեղմտութիւնը, արուեստ անդաստաններուն դիմաց բացուած պատուհանները փակելու մեր կամքը :

Այսօր, Համբարձումեան, ակամայ դադարէ մը եաք, կրկին կը վերադառնայ իր հին սէրերուն, իր հին խենթութիւններուն ու գարձեալ առաջի կը հանէ ՔԱՔԹԱՆ, հրդեհներ կը բանկեցնէ փայլփլահայ արուեստագէտներու երեւակայութեան մէջ ու կարծէք թէ ան այս անգամ վճռած է գադութը հրաւիրելու իր պարտաւորութեանց՝ արդարացնելու համար մշակոյթ պահպանողի, արուեստագէտ դնահատողի եւ հայկական դեղարուեստական ժառանգութեան պահպան կանգնելու իր յաւակնութիւնները :

«ՔԱԼԷՒԻՏՈՍՔՈՓ»

Գրիգոր Համբարձումեանի դեղարուեստական գործունէութեան լուսանցքային ցոլացումն է իր «Քալէյիտոսքոփ»ը, որ իրեւ ենթախորագիր կը կրէ հետեւեալ նշումը «Արուեստասէրի մը օրագրէն» : Հատորին տպագրութիւնը աւարտած է 1987–ին Վենետիկի Մխիթարեան տպարանին մէջ, ընտիր թուղթով ու ճաշակաւոր տպագրութեամբ : Գիրքը 272 էջերու վրայ կը պարունակէ մտերիմ նշումներ համերգներէ, տպաւորութիւններ, ապրումներ, դիպուկ դատումներ. ազգային խորունկ մտահոգութիւններ եւ արուեստի խօլաթեւ վերապրումները, բոլորը՝ քիմիագէտի մը ճշդրիտ վերլուծումով եւ բոլորը անկրկնելիօրէն բանաստեղծական քաղցր, վառ ու գունագեղ մթնոլորտի մը օծումին մէջ :

Կարգալով Համբարձումեանի «Քալէյիտոսքոփ»ը ընթերցողը կը համակուի հեղինակին հետքոտ կեանքի դրոյթին, կը վազէ թանգարանէ թանգարան, համերգասրահ — համերգասրահ, կը զրուցէ փոլ Քլէի ու Պէթհովէնի հոգիներուն հետ, կը հանդիպի Տավիտ Օյմթրախի ու կը մասնակցի բանաստեղծ – նկարիչ Բիւզանդ Թօփալեանի յուզարկաւորութեան : Ընթերցողը կը համոզուի թէ հեղինակին հոգին հսկայ երկինք մըն է ուր կը թեւածեն բոլոր ժամանակներու արուեստի մեծերը, եւ հայու կտրած թեւերով հրեշտակներն ալ աննշմարելի չեն :

Գիրքը կը կարդացուի վայելքով՝ սկիզբէն մինչեւ վերջ կամ ... վերջէն մինչեւ սկիզբը, առանց խախտումի կամ մեղանչումի, որովհետեւ նիւթերու դասաւորումը կատարած է այնպիսի ձեւով մը որ վայելքը երաշխաւորուած ըլլայ՝ որ մասէն որ ալ սկսիք կարդալու դիրքը :

Հատորին կողքի ձեւաւորումը կատարած է՝ օգտագործելով փարիզահայ երիտասարդ նկարիչ Ասատուրի մէկ գունագեղ գործը, որ հիւսուած է հայկական գորգերու վառ գոյներով, գորգ մը որ իր արդիական հակումով ու հատումներով տպաւորութիւնը կը թողու հայկական բնանկարի մը դիտուած ... էյֆէլի աշտարակին բարձունքէն : Մնացեալ էջերը եւս զարդարուած են միեւնոյն արուեստագէտին 20 գծանկարներով ու վիմանկարներով, որոնք խելացի կերպով ընդելուզուած են գիրքին նիւթերուն հետ :

Որքան որ ալ թերթ առ թերթ ու հատուած առ հատուած մատուցուած են նիւթերը՝ անոնք ունին ընդհանուր պատգամ մը, որ է արդի հայ մարդուն հաւատամքը–թէ արուեստի սիրահար հոգի մը որքան մտերմանայ աշխարհի մեծերուն՝ այնքան խոր-ունկ կերպով կը կապուի իրեններուն, իր ժողովուրդին հարազատ ու տոհմիկ արուեստին :

Այս է կարծեմ Գրիգոր Համբարձումեանի պատգամը մեզի :

«Պայքար», (Նոյեմբեր 28)

ՓԱՂԱՒՈՒՔ ՓԱՂԱՒՈՒՔ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍի Մխիթարեան Թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է «Արաքս» երգչախումբի յոբելենական համերգը, երգչախումբին երեսնամեակին առթիւ : Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Կարապետ Թոփալեան : Ցայտաղիրը ամբողջութեամբ բաղկացած է Կոմիտասի երգերէ : Դադարին դրուատանքի խօսքեր արտասանած են Եկեղեցւոյ Կեդր. Վարչութեան նախագահ Խոսրովտոս Սէֆէրեան, Արշամ Ա. քհնյ. Պողոսեան եւ առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան, չեշտելով «Արաքս» երգչախումբին եւ դեկավար Ժան Ալմուխեանի դերը գաղութին մէջ :

**

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ գացած է Հ.Օ.Մ.–ի Կեդր. Վարչութեան առենապետուհի Արփի Պալեան, դասախօսութիւններ տալու, ժողովներու մասնակցելու եւ հանդիպումներ ունենալու նպատակով : Ժամանման յաջորդ օրն իսկ՝ Նոյեմբեր 10ին, Արփի Պալեան մասնակցած է սեմինարի մը՝ «Տաղտեան» գրադարանին մէջ, ուր ներկայ եղած են 80 անդամուհիներ : Առենապետուհին երկու զեկուցումներ տուած է՝ Հ.Օ.Մ.–ի կառոյցին եւ անդամարշաւի կարեւորութեան մասին : Նոյեմբեր 11–ին, Սան Մարթին սրահը տեղի ունեցած սեմինարին՝ որուն նիւթը եղած է «կամաւոր ծառայութիւնը», Արփի Պալեան հանդիպումներ ունեցած է տեղական կանացի կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ : Իրիկունը՝ «Տաղտեան» գրադարանին մէջ, ան հանդիպում մը ունեցած է նաեւ հայկական կանացի զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ : Նոյեմբեր 12–ին եւ 13–ին Արփի Պալեան այցելած է Թեմին Առաջնորդին, Հ.Օ.Մ.–ի Հանգստեան Տունը եւ մասնակցած Հ.Օ.Մ.–ի երկրորդ սեմինարին, ուր խօսած է ժողովրդավարական օրէնքներու մասին : Նոյեմբեր 14 – 15 այցելած է Գորտոպա : Վերադառնալով Պուէնոս – Այրէս, առենապետուհին Նոյեմբեր 18–ին այցելած է Արմենիս – Արիւնթինա վարժարան. նոյն օրը՝ իրիկունը, «Արմենիա» չէնքին մէջ ընդունելութիւն տրուած է ի պատիւ իրեն : Ժօսք առնելով Արփի Պալեան անդրադարձած է Մխիթեան գործունէութեան եւ ծրագիրներուն, ծանրանալով մեր ազգային կեանքի ամէնէն դրական երեւոյթներէն մին եղող բարերարութեան վրայ :

**

ՊԻՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ գացած է Հ.Օ.Մ.–ի Կեդր. Վարչութեան առենապետ տոքթ. Մխաք Արզումանեան : Հոկտեմբեր 27–ին տոքթ. Արզումանեան այցելած է Սահակ Մեսրոպ վարժարան. իրիկունը Անդրանիկ ակումբին մէջ տրուած է ճաշ մը ի պատիւ հիւրին : Յաջորդ օր տոքթ. Արզումանեան դասախօսութիւն մը տուած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի մասին :

**

ՊԻԷՑՈՂԼՈՒԻ Նարեկեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 15–ին, տեղի ունեցած է Նայեաթ ճազի խումբի նուագահանդէսը : Հայկական ժողովրդական եւ ճազի երգերու մեկնաբանութեամբ խումբը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ գնահատուած ներկաներուն կողմէ :

**

ԳՈՐՏՈՊԱ. այցելած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Կեդր. Վարչութեան առենապետ տոքթ. Մխաք Արզումանեան : Հոկտեմբեր 27–ին տոքթ. Արզումանեան այցելած է Սահակ Մեսրոպ վարժարան. իրիկունը Անդրանիկ ակումբին մէջ տրուած է ճաշ մը ի պատիւ հիւրին : Յաջորդ օր տոքթ. Արզումանեան դասախօսութիւն մը տուած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի մասին :

**

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պզըրճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ժօսք առած է Սուրէն Թորգոմեան : Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած՝ երգերէ, նուագներէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ : Փակման խօսքը արտասանած է Աւետիս քահանայ Թորոսեան :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Մեծ Լենինը չէր կրնար երեւակայել իսկ թէ ինչպիսի անհեթեթութեան պիտի յանդէր Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցը եւ թէ ի՛նչպէս այդ անհեթեթութիւնը, Խորհրդային Սահմանադրութեան խառնուքը, մեր օրերուն արբաղըզծօրէն կը վերագրուին «լենինեան դիծ»ին, կը յայտարարուին որպէս լենինեան «ազգային քաղաքականութեան յաղթանակ» :

Ոչ թէ առասպելական «հակախորհրդային խմբաւորում»ներու հանդէպ վախն էր Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հայաստանին անջատողներու ձեռքը չարժողը, այլ՝ հայ ժողովուրդին իր հայրենիքին հանդէպ ունեցած իշխանութեան իրաւունքներն ու բաքուի խորհուրդին յայտարարութիւնը, ինչպէս նաեւ կուսակցութեան Անդրկովկասի կոմիտէին որոշումը ոտնահարելու ոճրագործ ցանկութիւնը :

Այս տողերուն ոչ հմուտ ընթերցողին կրնայ թուիլ, թէ կոչ ընելով Հայաստանին վերադարձնել Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, «վնաս» կը հասցնենք կամ կը վիրաւորենք ոմանց «ազգային զգացումները» : Ժօսքը կը վերաբերի Ազրբեջանացիներուն եւ Ազրբեջանին, ուստի եւ հարկ է համառօտակի կանդ առնել այս հասկացողութիւններուն վրայ :

Ի՞նչ երկիր է ասիկա, ո՞ւրկէ կուգայ այս անունը եւ իրականութեան մէջ ի՞նչ կը նշանակէ :

Հարցին պատմութիւնը հետեւեալն է.– Ք.Ա. 331–ին Աղեքսանդր Մակեդոնացին կռուելով անցած է Հայաստանի հարաւէն ու մտած Պարսկաստան : Արեւելեան Հայաստանի չարք մը գաւառները, որոնք կը գտնուէին Կապուտան (Ուրմիա) լիճին եւ Կասպից ծովու միջեւ եւ կը կոչուէին՝ Վարաբատ, Ճակարատ, Պաթի – ժազար, Միհրական, Շանչան, Գանձակ, Մատեան, Գելան եւ Պարսկահայք, անոնք իր զօրականներէն մէկուն, որու անունը Ատրոպատես էր. եւ այդ ժամանակէն այդ նահանգը սկսաւ կոչուիլ «Ատրըպատական» : Պարսիկները զայն անուանած են Ազերբէյճան, Ազրեբաղադան, Յոյները՝ Ատրոպատենէ, իսկ Արաբները՝ Ազարբայջան, Ազրիբէյճան, Ազրեբաղադան :

Ատրպատականը (Ազերբաղադան, Ազրբէյճան) միշտ «կռուախնճոյր» եղած է Հայաստանի եւ Պարսկաստանի միջեւ : Պարսիկները յաճախ ներխուժած են հայկական այս նահանգը, դրաւած զայն, մխացնելով անոր նաեւ չուրջի մասերը հիւսիսը՝ Քուռ եւ Արաքս գետերու ստորին հոսանքներու միջեւ գտնուող Փայտակարանը (Բաքուրակերտ կամ Բաքու մայրաքաղաքով), Արցախը, Ուտիքը, Սիւնիքը, Հարդմանը եւ Ազուանքը, այդ իսկ պատճառով ալ «Ազրբէյճան» հասկացողութիւնը երբեմն նեղցած, երբեմն ալ ընդարձակուած է Պարսիկներու մօտ :

Ժ.Դ. դարուն, Հայաստանի բաժանուած մէն եաք Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ «Ատրպատական — Ազրբէյճան» նահանգը Արեւելեան Հայաստանի հողերուն հետ մաս կազմեց Պարսկաստանի, զեկավարուելով Պարսիկ փոխանորդ խաներու կողմէ, մինչեւ Արեւելեան Հայաստանի Ռուսաստանի միացումը :

Իրենց ինքնավարութիւնը պահեցին միայն Լեռնային Ղարաբաղի մելիքութիւնները :

1828–ին պարսկական լուծէն ազատեցաւ եւ Ռուսաստանի կազմին մէջ մտաւ Արեւելեան Հայաստանի միայն մէկ մասը՝ ոչ թէ իսկական Ատրպատականը (Ազրբէյճան), որ մնաց Պարսկաստան (պարսկական Ազրբէյճան), այլ՝ անկէ հիւսիս ինկած Քուռ եւ Արաքս գետերու ստորին աւազանը գտնուող չրջանները, դրա Պարսիկները երբեմն սխալմամբ կոչած են «Ազրբէյճան» :

Միջին դարուն Արեւելեան Հայաստանի մէջ Հայերու, Պարսիկներու, Քիւրտերու, Աւարիներու կողքին կը յայտնուին նաեւ Թուրքերը : Բայց ասիկա՝ Ժ.Դ. — Ժէ. դարերուն միայն : Ատոնք լինչ խօսք, որ Թրքերէն կը խօսէին (Թրքերէնի բարբառմը), ունէին իրենց ժողովրդական Ֆոլքլորը, իրենք զիրենք Թուրք իսլամներ կը համարէին եւ անտարակոյս Թուրք ժողովուրդին մէկ մասը կը կազմէին :

Այս նոյն Թուրքերն էին, որ Ռուսաստանի 1913–ի մարդահամարի ընթացքին «Կովկասեան Թաթարներ» կոչուեցան : Զանոնք իրենց աշխատութիւններուն մէջ այդպէս կոչած են Լենինը եւ Մ. Կորքին, եւ մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը կոչեն Վրացիները : Նոյնպէս անոնք էին որ 1920–ին Ազրբէյճանական միջազգային (այսինքն՝ որեւէ ազգի ազգային սահմաններու հետ առընչութիւն չունեցող) հանրապետութեան ստեղծումէն եաք կոչուեցան «Ազրբէյճանցիներ» : Նոյն բանը տեղի կ'ունենար, եթէ օրինակ, Դոնի կամ Կուբանի մէջ ստեղծուէին «Դոնի հանրապետութիւն» կամ «Կուբանի հանրապետութիւն» եւ այդտեղ ապրող ու փոքրամասնութիւն կազմող գնչուները իրենք զիրենք «Կուբանցիներ» կամ «Դոնցիներ» յայտարարէին : Թուրքերը Պարսկաստանի մէջ աննշան փոքրամասնութիւն կը կազմէին. այդպէս էին անոնք նաեւ Բաքուի մէջ (քաղաքային բնակչութեան 3%) : Ղարաբաղի (Արցախ) հայ իշխան-մելիքները հաճոյքով իրենց հողերուն վրայ տեղ կուտային այս վաչկատուն Թուրքերուն, որոնք որպէս խաչնարած-ներ կուգային Պարսկաստանի խորքերէն, պատմական Ատրպատական – Ազրբէյճանէն : Անոնք խաղաղ կ'արածէին իրենց ոչխարները հայկական լեռնաշխարհի պարարտ մարզագետիններուն վրայ մըշտապէս քոչելով տօթահարկ հովիտներու եւ ալպեան մարգագետիններու վրայ, ապատօրէն անցնիլ դառնալով Թուրքիայէն Պարսկաստան ու Ռուսաստան, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որոշ աֆղանական ցեղեր Աֆղանիստանի եւ Փաքիստանի միջեւ, չճանչնալով ո՛չ սահմաններ, եւ ոչ ալ միջպետական հաղորդակցութիւններուն վերաբերեալ օրէնքներ :

Ժամանակակից որոշ Թուրք եւ ազերբէյճանցի «պատմաբան»ներու ճիգերը՝ ցոյց տալու որ Ազրբէյճանցիները մեդացիներու կամ աղուաններու հետեւորդներն են, ոչ մէկ քննադատութեան կը դիմանայ եւ կեղծիք է սկիզբէն մինչեւ վերջ : Բոլորին ծանօթ է որ մեդացիները Պարսիկներու նախնիներն են եղած ու ձուլուած անոնց հետ դեռ Ք.Ա. – Զ. դարերուն, Ք.Ա. : Իսկ Աղուանները հնդեւրոպական ծագում ունեցած են (ինչպէս Հայերը, եւ ոչ թէ Թուրքերը) եւ ձուլուած Հայերու հետ Ք.Ա. – Ը. դարերուն, այսինքն՝ Թուրք սելճուքներու – ներկայիս իրենք զիրենք «ազրբէյճանցի» կոչողներու նախնիներուն – Հայաստան դալէն դեռ 1000 տարի առաջ :

1920–ի բազմազգ Ազրբէյճանական հանրապետութիւնը ստեղծուած է Արեւելեան Հայաստանի կարգ մը չրջաններու տարածքին : Ատոնք էին՝ Փայտակարանը, Ուտիքը, Արցախը, Ազուանքը եւ Հարդմանը : Ընդ որում այս մարզերը ոչ թէ Հայաստանի, այլ Ազրբէյճանի միացնելու որպէս պատրուակ ծառայած են այնպիսի պատճառներ, ինչպէս՝ օրինակ. «Ճանապարհներու պակաս»ը, «Բաքուի բանուորական ուժ մատակարարելու պահանջը» եւայլն, եւայլն : Կ'ընդգծենք որ ստեղծուածը ոչ թէ ազգային, այլ բազմազգ հանրապետութիւն էր, քանի որ հիմնուած էր, ոչ թէ որեւէ ազգի հողային — ազգային իշխանութեան սկզբունքով, այլ հարցին զուտ վարչական նկատումին վրայ : Տարբերե-լով խորհրդային Ազրբէյճան բնակող այլ ազգերու, 1920–էն սկսեալ «կովկասեան թաթարներ»ը (Թուրքերը) սկսան պաշտօնապէս կոչուիլ «Ազրբէյճանցիներ» :

ՍՈՒՐԻՆ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

(Շար. 2)

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 9, ժօն է Ծղուխեան Սուրբ Աստուածածնի Ծան – նայէ :

Այս առթիւ Փարիզի Հայոց Ս· Ծով – հաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

***

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժօն է սրբոցն Ցակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարու– գէն Ճղնաւորին եւ Մելիտոսէ Եպիսկո – պոսներուն :

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս· Ծով– հաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ԵՒ ԿՈՆԷՍԻ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 12–էն սկսեալ, Ալֆորվիլի «Սեւան» ճաշարանին մէջ (1 Պուլվար Գառնօ), Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հանգստեան Տուներուն բնա– կիչներուն ի պատիւ ճաշ մը կազմա– կերպուած է :

Կը մասնակցին երգիչներ՝ Մարտիկ Ճանըզեան, Մասիս եւ Ա.Նուշ Նուա– դախումբը եւ ճոխ անակնկալներ :

Ձեզ բոլորիդ կը սպասենք : Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել ամէն օր ժամը 19–էն յետոյ՝

48 — 93 — 92 — 25 *թիւին :*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժէրմէն Ս· Սահակ – Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը սաւցած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի՝ Մարիամ Սաթ-Գեաւի մահուան առթիւ· – Այրի Տիկին Շիրին– եան 500, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սիվազ– լեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Կիւզել, Այրի Տիկին Սիրարփի Մարգարեան 100–ական, Մինասեան ըն– տանիք 50 Ֆ· :

Միհասեան ընտանիքի հոգեհանգստեան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Ճընտրզեան, Տէր եւ Տիկին Եսայեան 200–ական, Մի– նասեան ընտանիք 100, դպրոցին 100, դըպ– րաց դասին 100, Գարագաշեան ընտանիք, Համբարձում Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Յակիկ Եըմտզեան, Տէր եւ Տիկին Եու– սուֆեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Եզակէլ– եան, Այրի Տիկին Գարաօղլանեան, Մա– րի Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Կիրա– կոսեան, Քարամեան ընտանիք, Պր· Գա– լուստ Հարունեան 100–ական, Տէր եւ Տի– կին Զաքրճեան 100, եւ 100 Երգչախում– բին :

Ժամկոչեանին հոգեհանգստեան առթիւ Այրի Տիկին Սիվազլեան դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Ժամկոչեան, Այրի Տիկին Զօրպաճեան 100–ական :

Մանկասարեանի հոգեհանգստեան առ– թիւ՝ Զէօրէքճեան ընտանիք, Ստեփան Պալեան 100–ական Ֆ· :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՏՕՆԱԾԱՌ
ARBRE DE NOEL

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՒԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre

De 16h à 17h
Opération portes ouvertes
dans les classes

à 17 heures
Spectacle présenté par le jardin d'enfants du Collège
Chorale dirigée par STEPAN AKIAN

A partir de 19h30
DINER MUSICAL
avec
VICKEN
LEVON CLARIAN
L'ENSEMBLE DE DANSES AKHTAMAR
Tombola —— Bar —— Buffet
Présentation par Alex ALTOUNIAN

A partir de 23 heures
DISCO ARMENIEN
POUR LES JEUNES

Réservation au Collège :
TEL. : 45. 34. 68. 28

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
ET
L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
organisent
Une rencontre autour des
"CONTES ARMENIENS"
de
Mme. Chaké DER-MELKONIAN . MINASSIAN
(présentation de l'ouvrage, projection de diapositives, lecture d'extraits).
avec la participation de
Séta Mouradian (Historienne)
Ara Krikorian (Editeur)
et de la *M.C.A. d'Alfortville*
Débat animé par *Hasmig Kévonian*
(*Directrice de la M.C.A. d'Alfortville*)
Le Samedi 12 Décembre de 17h à 19h
à la Médiathèque Municipale de Chaville
2, rue de Stalingrad — 92370 CHAVILLE
Entrée libre

– ԼՕԹՕ –

Սէն – Ժէրմէն Կապոյտ Խաչի Ջ· Շաթ մասնաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակ– պէ Թղթախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս· Սա– հակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը· –

Դեկտեմբեր 12–ին, Շաբաթ դիւրը ժամը 8½–ին :

Դեկտեմբեր 20–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին :

Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին :

AGENCE A *et* MEDIACONSULT
présentent
Concert du 10 Anniversaire de
L'Ensemble
de Musique Arménienne
«KOTCHNAK»
Dimanche 13 Décembre à 16 heures
Salle Gaveau, 45, rue La Boétie — Paris 8e

Prix des places : 80 et 100 francs.
Réservations : 3 FNAC; Librairie Samuélian (43 26 88 65)
Hay Disc (48 78 22 79); Kérovpyan (42 09 55 51)

U. G. A. B. — CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
- CONFERENCE -
«Autour de K. M. ALEMSHAH»
en hommage au compositeur et chef d'orchestre
à l'occasion du 40e anniversaire de sa mort
par Garbis APRIKIAN
Compositeur et chef des chœurs SIPAN - KOMITAS
Le Samedi 12 Décembre à 21 heures
- *Vie et œuvre de K. ALEMSHAH*
- *Analyse des œuvres et audition de documents sonores sous la direction du compositeur*
- *Propos sur l'esthétique de la musique arménienne.*

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS — M° Courcelles

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղէ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

NOUVEL AN EN ARMENIE

DU 26 DECEMBRE 87 AU 08 JANVIER 88
AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR
A MOSCOU
TRANSPORT PARIS / MOSCOU / PARIS
PAR LA COMPAGNIE AIR FRANCE

- PENSION COMPLETE
- EXCURSIONS QUOTIDIENNES
- REVEILLON DU JOUR DE L'AN

Prix : PARIS / PARIS PAR PERSONNE : **5795 Frs**
MARSEILLE / MARSEILLE
du 26 DECEMBRE au 08 JANVIER 5 795 Frs. par personne

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia **COUMRYANTZ**
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon **BAGHDASSARIAN**
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan **SARKISSIAN**
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques **CHELELEKIAN**
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière
13001 Marseille
Tél. 91 - 03 - 16 - 28
91 - 95 - 90 - 12

Lic. A 130

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
6
DIMANCHE
6 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 122

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.634 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.634

«ՅԱՌԱՋ»ի տեսակցութիւնները

«ԳԱՐՈՒՆ»ի ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐ ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ-ԳՈՒԼԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Այս թիւի մեր հիւրը ամսաթերթ մըն է. Հայաստանի «Գարուն»ը. երիտասարդութեան այս երիտասարդ հանդէսը, որ այս տարի ոտնեց իր քառնամեակը:

«Գարուն» 1967–ին ճամբայ կ'ելլէ պատասխանելու համար կարեւոր պահանջի մը. ու այսօր դատած իր քան տարուան անցեալէն ու ղեկաւոր խմբագիր Մերուժան Տէր–Գուլանեանի վկայութիւններէն, պէտք է ըսել որ մեծ մասով յաջողած է իր առաջադրանքին մէջ:

Հայաստանի պատկերազարդ այս ամսագիրը որ ներկայի դրական հանդէսներուն մէջ ամենամեծ տպաքանակը ունի, ամէնէն աւելի փնտռուածն է նաեւ Սփիւռքի մէջ. կը հրատարակուի շուրջ 100 էջերով: Հոն ամէնէն լայն տեղը կը գրաւեն երիտասարդները. բանաստեղծ, արձակագիրը, քննադատ, նաեւ երգիչ, նկարիչ, մարզիկ եւլն.: «Գարուն» այս բոլորէն զատ բազմաթիւ էջեր կը յատկացնէ տակաւին նիւթերու, որոնք ունին ընկերային կամ հասարակական բնոյթ, ինչպէս՝ ապօրինի զաւակներու հարցը, փնտռտուքի հարցեր, հին յուշարձաններու պահպանութեան պարագայ եւլն. եւլն.:

Ու այս բոլորին մասին կը խօսի այս տեսակցութիւնը, կատարուած «Գարուն»ի գլխաւոր խմբագիր արձակագիր Մերուժան Տէր–Գուլանեանի հետ, 1987 Հոկտեմբերին, Երեւան:

**

Հ.– Ի՞նչ ազդակներ ծնունդ տուին «Գարուն»ին ու ի՞նչ եղաւ ասոր դերը:

Պ.– «Գարուն»ը հիմնուած է 1967 թուին. եւ առաջին իսկ համարիս գրուեց ընթերցողի ուշադրութիւնը. յատկապէս երիտասարդ ընթերցողի: «Գարուն»ի հրատարակութիւնը պատահական չէր. անհրաժեշտ պահանջ էր. վաղուց հասունցել էր պէտքը: Որովհետեւ կային երիտասարդութեան կեանքի ու բարոյական խնդիրները, նաեւ ստեղծագործ երիտասարդութեան խնդիրները. տպագրութեան հնարաւորութիւնները մինչ այդ չատ սուղ էին, քիչ էին: Եւ «Գարուն»ը լրացնելու բացը: Տարիների ընթացքում երիտասարդութեան մէջ չհասած խօսք էր կուտակուել եւ «Գարուն»ը միանգամից մի մեծակ հնարաւորութիւն տուեց տարիների չհասուած խօսքը դարձնել գրաւոր փաստ:

«Գարուն»ի հրատարակութիւնը համընկաւ հայկական եւ սովետական կեանքում –եթէ կարելի է այսպէս ասել– հոգեւոր վերելքի, ինչպէս նաեւ ազգային խնդիրների զարթօնքի հետ: Սակայն այս ամէնը ինչքան էլ ճիշդ է, կարեւոր է թէ ով էր առաջին խմբագիրը: Այդ խմբագիրը Վ. Պետրոսեանը եղաւ. եւ «Գարուն»ի այն օրուայ եւ այսօրուայ դիրքի համար մենք չատ բան պարտական ենք իրեն, նաեւ Մ. Գալշոյեանին, Ալ. Թոփչեանին, Մ. Ղուկասեանին, Բ. խմբագիր Ա. Յակոբեանին եւ ուրիշ չատերի, որոնց նաեւ անձնական ճաշակով որոշուեց «Գարուն»ի դէմքը:

Հ.– Ո՞րքան էր սկիզբի շրջանի տպաքանակը:

Պ.– Առաջին տարին 15 հազար էր, բաժանորդ չունէր. անմիջապէս մի տարի ետք դառաւ 50 հազար, յետոյ հասաւ մինչեւ 65 հազարի, հիմա 70 հազար է:

Ամսագրի ժողովրդականութիւնը ինքնաբերաբար ասում է որ սկզբնական կողմնորոշումը ճիշդ էր, որովհետեւ ամսագիրը մատը դրել էր երիտասարդութեան բաց ջիղին: Բազմաթիւ հարցերի՝ երիտասարդական, բարոյական, հողի, ջրի հարցերի վրայ տարիներ թապու էր դրած. խօսում էին միայն նուաճումների մասին. «Գարուն» փորձ արեց ներկայացնել հանրապետութեան իրական պատկերը:

Չի կարելի ասել թէ այն տարիների համար այդ այնքան հեշտ էր, պէտք էր բազմաթիւ արգելքներ յաղթահարել. ամէնէն կարեւորը սովորութեան քարացած ուժն էր: Պիտի ասել որ ամսագրին այդ բանը յաջողուեց անել:

70ական թուականներին մենք չատ երիտասարդ էինք. երազելի էր «Գարուն»ում տպագրուել. մի անգամ տպագրուել բաւական էր որ քեզ իմանային: Շատեր չատ անգամ թիւրիմացութեան մէջ են, կարծելով թէ «Գարուն»ը ամսագիր է երիտասարդութեան մասին. մինչդեռ երիտասարդութեան համա՛ր է: Այդ չի նշանակեր որ պիտի միայն երիտասարդութեան մասին գրել, սակայն դիմաւորը այդ է: «Գարուն»ը քննարկում է հանրապետական հարցերը, որովհետեւ պէտք է երիտասարդութիւնը այդ հարցերում ճիշդ դաստիարակել, որպէսզի կարենայ ճիշդ կողմնորոշուել: Եւ պատահական չէ որ այդ քաղաքականութիւնն էր թերեւս որ այսօր մենք ունենք ազգային դէմք ունեցող երիտասարդութիւն, որը նաեւ ինտերնացիոնալ մտածում ունի: «Գարուն»ը իր դերն ունի անպայման այդ գործում: Ուրեմն, ինչպէս ասացի, տարիների ընթացքին կուտակուել էր չատ խօսք, գիր. «Գարուն»ը բացեց այդ դռները բոլորի առաջ: Այսօր յիսունի հասած մեր գրողները իրենց բոլոր լաւագոյն գործերը տպագրել են «Գարուն»ում:

Ամսագիրը նաեւ քննադատուեց. բայց նրա խնդիրը ոչ միայն անմահներին տպագրելն էր, այլեւ բոլոր այն մարդկանց ովքեր քիչ թէ չատ չափով հետաքրքիր ինքնութիւն ունեն եւ յոյս կայ որ գրող կը դառնան:

«Գարուն»ը երիտասարդութեան տուեց սխալուելու իրաւունք: Եւ բոլորովին պարտադիր չէ որ բոլորը նշանաւոր գրող դառնան. սա նաեւ դաստիարակչական աշխատանք է: Ուրեմն, եթէ նկատել էք բոլոր համարներում նոր անուններ են տպագրւում: «Գարուն»ի դերն է այդ. նոր մարդկանց յայտնաբերել, նոր անուններ տպագրել, նաեւ հետեւել այդ մարդկանց ստեղծագործական ճակատագրին:

Հ.– «Գարուն»ի պատմութիւնն ու դերը ճանչնալէ ետք, քանաւիք անոր էջերը···

Պ.– Ինչպէս նկատել էք, ամսագիրը միայն գրական չէ, այլ նաեւ ընկերային – հասարակական: Եւ ես կարծում եմ որ հրապարակախօսական երանգը անպայման պէտք է. հարցեր կան որոնք պէտք է տասել յօդուածների հրապարակագրութիւնով. ուսանողի կեանքը, դիւղի աշխատաւորութեան հարցերը, երիտասարդութեան բարոյական դաստիարակութիւնը, հատարիմ մնալը ազգային ոգուն: Ամէն մի մամուլ ինքն իր համար պիտի ճշդէ ազդեցութեան չափը, այսինքն թէ դէպի ուր առաջնորդում է երիտասարդութիւնը:

Հարցը դարերով ստեղծուած արժէքներին հաւատարիմ մնալն է: Ես կարծում եմ որ ամէն մի ժողովուրդ ստեղծում է համաշխարհային քաղաքակրթութեան մի մասը. ստեղծում է անպայման իր անկրկնելի տեսակը, իր չափանիշերով. հոգեւոր արժէքների իր տեսակն է ստեղծում: Եւ ահա չատ կարեւոր է թէ ինչպէս ես պաշտպանում, պահպանում այդ քո ստեղծածը եւ քո տեսակը. ինչքանով անխաթար է մնում մարդու, այսօրուայ երիտասարդ մարդու կերպարը:

Ժամանակները փոխուել են. հիմա մարդու հնարաւորութիւնները մեծ են ինֆորմացիա ստանալու եւ այդ մի կողմից լաւ, միւս կողմից վտանգ է. ըստ էութեան քեզ երբեմն կարող է թուալ թէ դու քաղաքակիրթ ես. գիտես թէ այսինչ երկրում ով է նախագահը կամ լաւագոյն երգիչը. եւ դա երեւութական խաբկանք է, որովհետեւ քաղաքակրթութիւնը սեփական ժողովրդի հոգեկան արժէքները ունենալն է իր մէջ, իմ կարծիքով: Օրինակ, ես տարօրինակ մի գան ասեմ. ինձ թուում է որ լաւաչ հացը մեր հայկական բարձր քաղաքակրթութեան արդիւնքն է. այդ լաւաչը թխող կինը կարող է չունենալ բարձր դրագիտութիւն. ինքը իր տեսակի մէջ չատ աւելի քաղաքակրթութիւն պահող է, որովհետեւ պահում է մի ամբողջ ազգի ջարերով ստեղծած նիւթական յիշողութիւնը:

Մեր ամսագրի նպատակն է երիտասարդութեան մէջ կարողանալ արմատաւորել քաղաքակրթութեան այդ տեսակը: Այսինքն դու քո ժողովուրդի տեսակն ու բնաւորութիւնը եթէ չես կարողանում պահպանել, չես կարող մնալ քաղաքակիրթ: Քաղաքակրթութիւնը լեզուն է, աւանդոյթներն են, այն ներքին եւ չզբաւած օրէնքները, որոնց խախտելու դէպքում ոչ ոք քեզ չի գատի, այս կէտը գատական օրէնքների դրքի մէջ չի մտնի: Ոչ ոք քեզ չի գատի երբ դու անարգալից վերաբերուես հօրդ. բայց գոյութիւն ունի բարոյականութիւն, խղճի օրէնքը, որ չատ աւելի դաժան է երբեմն. ու ինչպէս անել որ այս կարգի օրէնքները կարողանանք պահպանել: Ի հարկէ այստեղ մեծ դեր ունի եւ լեզուն, եւ հայրենի մշակոյթի իմացութիւնը եւ աւանդների պահպանութիւնը: Օրինակ, ես ցաւով վերյիշում եմ, Բարեկենդանի հրաշք մի սովորութիւն կար. ես մեծ տղայ էի արդէն. գնում էինք աղջիկների հետ պարելու. դա միակ դէպքն էր որ գիւղի աղջիկը կամ տղան դիշերը ուշ կարող էր գնալ տուն. ոչ մի ծնող նրա չէր մեղադրի դրա համար: Օրինակ, յիշում եմ որ մեր գիւղում էրզրումից բերած իրենց սովորոյթները պահել էին, երբ գարնանը արդէն արտերը ցանել, վերջացրել էին, մի շրջան կար որ աշխատանք չկար գիւղում. հողը, երկիրը ծաղկի մէջ կորել էին: Եւ ահա այդ չաբաթ – կիրակիները երբոր մարդիկ աշխատանքից ազատէին, հաւաքւում էին մօտիկ մի քանի գիւղերով եւ դհոլ զուռնայով այնպիսի զեղեցիկ հանդիսութիւններ էին լինում: Ուրախութեան նպատակ էր. տղայ – աղջիկ ճանաչում էին իրար, պատանիները աղջիկ էին փախցնում: Սակայն կամաց կամաց դրանք վերանում են եւ մնում է միայն յիշողութիւնը:

Այսօր պիտի երիտասարդութեանը դաստիարակել կարելի չափով դէպի այդ ուղղութիւնը: Նիւթական արժէքները անպայմանօրէն կարեւոր են. պիտի ստեղծել դա: Վատ է այն հայրը որ չի ուզում որ երեխան լաւ ապրի: Մեր երկրում ալ բոլորս մաքառում ենք որ բարիք ստեղծենք յանուն մեր զաւակների: Բայց համոզուած եմ որ վատ է նաեւ այն հայրը որ իր իմացածը, այն ինչ իրեն ազնիւ, բարի է պահել, չի փոխանցել իր երեխաներին: Այս է նաեւ մեր ամսագրի մաքառումներից մէկը:

Հ.– Իսկ գալով ընկերային հարցերու, որոնց արձագանգին միշտ կը հանդիպինք «Գարուն»ի մէջ···

Պ.– Այո, սոցիալական հարցեր կան. երիտասարդութեան վերաբերող. օրինակ, ապօրինի զաւակների հարցը: Կարող է թուալ որ Հայաստան իր կառուցուածքի մէջ ունենալով այսպէս բաւականին աւանդական ամբողջականութիւն, մեր մօտ նման հարցեր, ինչպէս բաժանումը, քիչ են. սակայն այդ չի նշանակում թէ չկան. դրանք կան. եթէ այսօր չմտահոգուենք դրանց մասին, անպայմանօրէն վաղը կը լինեն աւելի: Զգիտեմ, ինչո՛ւ երբեմն ազգերը, ժողովուրդները որպէս քաղաքակրթութիւն այլ ազգերի վատ կողմերն են վերցնում. օրինակ բաժանումը համարում են չատ բնական բան: Մինչդեռ ես եւ խմբագրութիւնը մտածում ենք, թէ ընտանիքը այն է, ինչ՝ ազգը: Ինչքան ուժեղ լինի ընտանիքը, այնքան ուժեղ է պետութիւնը: Կան այլ հարցեր: Հանրապետութիւնում էլի քիչ է դա. միայնակ, չամուսնացած աղջիկների հարցը: Երեսունն անց քառմաթիւ են Հայաստանի մէջ չամուսնացած աղջիկները: Այստեղ առաջին հայեացքով թուում է «քո ի՞նչ գործն է այդ աղջիկը». ճիշդ է այդ հարցը տուողը. յամենայնդէպս մի սակ կայ, որ ա՛յո, մեր բոլորի գործն է դա:

Մենք փոքր ժողովուրդ ենք, ունենք ինքնապահպանութեան խնդիր. ես քնաւ այն կարծիքին չեմ որ մենք հնարաւորութիւն կ'ունենանք այդպէս չատ տարածուելու. բայց մենք հնարաւորութիւնը պիտի ունենանք պահպանելու որ ամ տայ մեր ժողովուրդը եւ չմնայ այս քանակի վրայ: Այսինքն դա միայն անձնական հարց չի դառնում. ոչ էլ միայն ընկերային, այլ՝ ազգային խնդիր: Եթէ օրինակ, ասենք 30 հազար աղջիկ չի ամուսնանալու, 30 հազար երեխայ չպիտի ծնուի. ամենաքիչը: Սա դառնում է համազգային ցաւ. ընդհանրապէս ժողովրդի մէջ այդ տագնապը արդէն կայ: Պահպանողական ժողովուրդ ենք եւ չենք ներում այն աղջիկներին, որոնք առանց ամուսնու են երեխայ բերում: Բայց վերջի շրջաններում այդ աղջիկները յամենայնդէպս յայտնուել են:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱԼԵՒՏՈՍԲՈՓ

արուեստաւէրի մը օրագրէն

Փարիզ, Նոյեմբեր 20, 1987

11.- Ռաուտ Լուփու

Եղանակին առաջին մեծ համբերդն էր։

Ցամքաքայլ կը բաժնուէինք Փլեյէլի սրահէն, դաշնակահար Րաֆֆի Մինասդանեանի հետ՝ նման ապաւորութիւններ փոխանակելով։ Երբ թաւչային ձայներուն հնչողութեան կ'ակնարկէի, ան՝ երիտներանգ դէմքերուն վէմէտող ալիքները կը յիշէր։ Իրաւամբ ամէն ձայն հեչտաւէտ էր այս դիշեր։

Ռումանացի դաշնակահարը, քառասնամեայ, ծանօթ է թէեւ արուեստասէրներու սեղմ շրջանակին՝ բայց արժանի է նաեւ լայն ժողովրդականութեան։

Շումանի քոնչէրթոն, վիրտուոզ այդ ոճով՝ արուած արտակարգ կեղրոնացումով՝ ստեղծեց բուն մթնոլորտը բանաստեղծական գործին պահանջած։ Հոգեկան բարձունքներ՝ որոնց կրնանք մօտենալ նման արուեստագէտներու հետ հաղորդուելով։ Առոյգ՝ ստեղծագործ չունչով մըն է տոգորուն իր մեկնաբանութիւնը։ Առանց սեթեւեթի՝ ուժեղ։ Ոչ մէկ աւելորդաբանութիւն, ոչ մէկ պճնանք իր հայեացքին հարուստ ոլորտներուն մէջ։ Տաք չունչը միայն՝ ղլուխդործոցին։ Գործնակէտ մը երդահանին ընդհանուր գործին մէջ։ Շուման գրի առած է զայն կեանքին վերջին շրջանին։ Առաջին ունկընդրութիւնը՝ կ'ապահովէր իր սիրելի Գլարան, Լայփցիկի Կէվանտհաուզին երկերակցութեամբ՝ Մէնտէլսոնի ճգնաժին տակ։ Պատմական գործ։ Պատմական դիշեր։ Մինչ հո՛ս, այս դիշեր ունէինք Փարիզի նուագախումբը, Տանիէլ Պարէնպոյմի ղեկավարութեամբ։ Ցաջող ընկերակցութիւն մըն էր իրը, զոր զետեղեց քոնչէրթոն՝ համանուագին ու սոնաթին սահմաններուն միջեւ։ Ճիշդ տեղը։

Համերգը կը սկսէր Պէթհովէնի Ֆանթէզիով՝ դաշնակ, խմբերդ ու նուագախումբի համար գրի առնուած։ Հազուագիւտօրէն կը հանդիպինք սոյն գործին ընթացիկ յայտագիրներու մէջ։ Մեկնաբանութիւնը վստահուած էր դարձեալ Ռաուտ Լուփուլի։ Նոյնքան կենսալիր ու խոհուեմաբար միանգամայն քան իր Շումանը։

Գործը կը յիշեցնէ նոյն Պէթհովէնին իններորդ համանուագը։ Աւելի բուռն եղեւնիներով, մնալով հանդերձ լինքնեկ, հակառակ բարդ բովանդակութեան։ Ինքնատիտան, զուարթ, լաւատես Պէթհովէնն է որ ունինք մեր դիմաց հոս առաւելապար։

Լոյս, սէր, կեանք՝ եւ մանաւանդ յոյս կը ներշնչէր Ռաուտ Լուփուլի նուագը։ Մեր պատմաններով, խիստ զուտ մը կը խորհի՞ս որ աւելի օգտակար կը հանդիսանար։

Երկրորդ դիտողութիւնդ աւելի կենսական բնոյթ ունի։ Ապդեցութիւնները զորս կրած են։ Ծայրայեղ կը գանեմ։ Ոչ մէկ պահ երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին հասունցած գրողներ են։ Առօրեային կշռոյթը Թրքական էր։ Ի՞նչպէս չընդունիլ չրջապատը։ Ժխտական միայն նկատել օրուան փերածը։ Կ'արժէ դիտել ատ որ փրկվէրեան որոշակի չունչ մըն ալ կը տիրէր անոնց բանաստեղծութեան մէջ։ Ի վերջոյ խաչաձեւ մնացին այդ ազդեցիկ ուժերը։ Եւ կը կարծե՞ս որ իրենց բուն լինքնութիւնը կորնցուցին անձնատուր ըլլալով անոնց։

Գէթ ամենակարեւորները փաղանգին հայ բանաստեղծական խորքին հաւատարիմ մնացին։ Հակառակ իրաւացիօրէն մատնանշած յայտնի ազդեցութիւններուդ։

Փորձէ՛ զանոնք թարգմանել։ Պիտի տեսնես թէ հայ են մնացած։ Խորքով՝ մտքով՝ զգայումներով։ Ջեւն էր միայն չօչափելիօրէն նման։

Տե՛ս, ահաւասիկ երկու նոր զեղեցիկ հրատարակութիւններ։ Կարդացի յուզումով։

Մին Խրախունիի «Ուղիները», միւսը՝ Պըլտեանի «Մանարա»ները։

Խնդրեմ, գրի՛ր, կարդա՛ ու գրէ՛ այս խիստ հետաքրքրական գործերուն մասին։ Հո՛ն ալ պիտի գտնես անչուշտ ազդեցութիւններ։ Բայց պիտի գտնես նաեւ հայ սփիւռքին ընծայած իրաւ բանաստեղծներէն երկուքը։ Նորարար բանաստեղծներ։ Նոր նչաններով՝ նոր ըղձանքներով։ Մտածման տարբեր կարգի երեսակներով։

Առաջինը հրճուանքով կը պեղէ ադամանդեայ հանքը, հարուստ տեսիլքով։ Կը խորհրդածէ՝ իրեն յատուկ տեսակարար առարկայական խորհրդապաշտութեան մը ուղիով։ Սրտակից կ'ըլլաս իրեն չուտով՝ գտնուելով կենսալից խորհուրդներով զեղուն բանաստեղծութեան մը ճառագայթումին ենթակայ։ Փարթամ է լեզուն։

Մինչ միւսը՝ չարչարուած հոգի, քերելով մորթը արիւնելու աստիճան զայն, հպատակիւտ յանդգնութեամբ մը պերճախօս, մտավախութիւնը ունենար կարծես ենթակայ ըլլալու նուագագոյն չափով իակ ընթերցողին, ջանք չի խնայեր ներքին ընկերումները անմեկնելի դարձընելու։ Ձղտումի առարկայ ոսկիպղութեան մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, փոխանակ զայն մտերիմ դարձնելու։

Ցստակ ճանաչումը իր արիւնած սրտին կը խրտչեցնէ զինքը, բայց զորովագութ, առանց սակայն լինքնամատոյց արարողութեան կ'առաջնորդէ քեզ իր խցիկը։ Քօղարկուած է ամէն լինչ։ Մութ է խցիկը։

Նմանին սէրը որքան կրնայ տառապեցուցած ըլլալ կամ մը կը խորհիս։ Ու կը գանես պատասխանը իր բանաստեղծութեան մէջ։ Գիրքը սպիացած վէրքերու արդասիքը չէ, այլ կաթիլ կաթիլ մչտնջենապէս արիւնող սրտի մը կոտտացող ցաւը։ Տրուած անսովոր հեւքով։ Դժուար գնացքով։ Հմմ՛, Սիրելի Տիգրան, երբ այս է տպաւորութիւնս՝ թէ իրաւ բան մը կայ այս գիրքին մէջ՝ լինչպէս խօսիլ միայն ապդեցութիւններու մասին։

Սփիւռքը, դիւրին թէ դժուար՝ կ'ապրեցնէ իր ծոցին մէջ այսպիսի անպէտ բաներու ալ ժամանակ վատնող ուժեղ բանաստեղծներ։ Արեւմտահայերէնը պանծացնող գրիչներ։ Անոնք կ'ապրին մեր մօտ, գժգոհ՝ բայց որոշ լրութեան մը սահմանին մօտիկ, զուգէ չռայլելով իրենց տաղանդը վաղանցուկ տաղ մը երգած ըլլալու մտավախութեամբ։

Ի՞նչու զարմանալ եթէ իրենց բանաստեղծութեան բոլորը յիշեցնէ վայրի վարդամածուխ մը պլուխ ցցող մասրենիի մը համայքը։

Ուրեմն, կրնա՞մ խնդրել որ դուն մեզի վերլուծական աշխատանք մը հրամցնես, այս գիրքերը կարդալէ ետք։ Կարդանք զայն լրագրի սիւնակներուն մէջ։

Տրամաբանօրէն կը պարտիս՝ որովհետեւ քննադատը մեր մշակոյթին պարտիզպանը պէտք է մնայ Սփիւռքի տարածքին։

13.- Ներմին մտերմութիւն

Երբ ներս մտնես նեղ դռնէն, ու դէպի ձախ դառնաս, անմիջապէս կը ցցուի դէմդ դղեականման ապարանքը։ Ժաղրմաս Անտռէի տուն թանգարանին անդուդական քառակուսի հիւրասրահին մէջ կը գտնուինք։

Հոյակապ չինքը, չռայլ գեղեցկութիւններով է զարդարուն։ ուր ապրեր են նկարչական ու երաժշտական ակրը իրենց մէջ զուգընթաց յառաջացնող մարդիկ։

Ունկնդրին համար երաժշտութեան ըստեղծած մթնոլորտը կարելի չէ բոլորովին անջատել սրահին ապահոված ներքին մըտերմութենէն։ Ջիրար կ'ամրողջացնեն։ Թէ ոչ դժուար է կեդրոնանալ, ու լսողութիւնն ալ անթաւարար կը մնայ։

Զոր օրինակ այս գիշերուան յայտագիրը եթէ ներկայացուէր Փլեյէլի սրահին մէջ նոյն հոգեկան բաւարարութիւնը պիտի չկարենայինք ունենալ։

Րաֆֆի ու Անի Պետրոսեան զոյգը Մոզքովսկիի գործերէն բաղկացող վիպական երգացանկ մըն էր պատրաստած։ Ցարմար սրահին մէջ լսեցինք։ յարմար յայտագիրը։

Մինչ Րաֆֆի Պետրոսեան իրեն յատուկ քնքոյշ երեք նուագովը կու տար, երկրորդ մասին սկիզբը՝ Շոփէնէ երեք նոքթիւրներ ու Լիսթի վեցերորդ ռափսոտին առնական հնչեղ կշռոյթով։

14.- Լը Քորպիւզիէ

Հարիւր տարեկան պիտի ըլլար այս տարի։ Ոմանց համար՝ դարուն լաւագոյն ճարտարապետը։ Արժանի էր ուրեմն բազմաթիւ ճոխ ցուցահանդէսներու, թէ՛ Փարիզ, թէ՛ այլուր։

Կ'ընդունուէր ընդհանրապէս իրր՝ «միահամուռ ամրողջութիւններու» ծնունդ տուող մարդը։ Կը քննադատուէր սակայն չատերէ, տուած ըլլալով կերպընկալ ձեւաւորութիւններու արժէքին չատ աւելի կարեւորութիւն, քան մասնագիտական կարելիութեանց։ Ուրիշ խօսքով՝ չէր ուզած գոհել միշտ գեղեցիկը՝ իր ինքնուրոյն ոճով՝ օգտակարին։

Պօպուրի ցուցահանդէսը կ'արդարացնէ մասամբ ճարտարապետին տեսակէտը, ցոյց տալով վաթսուն փոքր մաքէթներ, եւ քանի մը հատ ալ ճշգրիտ չափերով իրագործուած աշխատանք։ Ամէնէն յուզիչ մասը ցուցահանդէսին՝ գծագրութեան տետրակները, որոնք միշտ պահած է կեանքի ընթացքին իր բազմաթիւ գըրպաններուն խորը։ Ամորղջ կեանք մը նուիրուած քարերուն։

Ա՛յդ է ցուցահանդէսին թողած տպաւորութիւնը։ Ու եթէ ճարտարապետ չես, սա՛ բանաձեւը կրնաս ընդունիլ՝ Լը Քորպիւզիէ յեղափոխական չինարար միտք, որ դիմեր է ակերուն իրագործելու համար իր աշխարհը։ Ճարտարապետին աչքով։

15.- Անուրաս Շիֆ

Հունգարական գպրոցը դաշնակի լաւագոյններէն մին է այսօր։ Ու Անտրաս Շիֆ անոր երիտասարդ ներկայացուցիչը։ Արժանի Ֆրանց Լիսթի բերած ըստեղնաշարի մասնագիտական աւանդութեան։

Նոյն գպրոցին պատկանող դաշնակահարներուն կարգին կարելի է գասել վարդամեռիկ Կէզա Անտան, անմոռանալի՝ Փէթեր Ֆրանգը կամ Անի Ֆիչէրը։

Բոլորն ալ ստեղնաչարի լուրջ մասնագէտներ են։ Գալով Անտրաս Շիֆի՝ ունի գրեթէ ամէն լինչ։ Հասկացողութիւն, հզօր խազ որ պիտի նաեւ նրբերանգներն ալ տալու յատուկ ձեւերը, անցնելով թաւչայինէն մինչեւ իսկ հատու կասումներու։ Ունի նաեւ անսայթաք նուագ, ճշգարար ոտտումներ ու հարազատ մեկնաբանութիւն։

Եւ կ'ըսես՝ լինչո՞ւ այս բոլոր առաքինութիւններուն մէկտեղումը, երաժշտական համոզիչ հասունութեան մը տպաւորութիւնը չի ձգեր։ Գուցէ նախադասելու կերպը։ Գուցէ սրահը՝ փլեյէլ։ Գուցէ յայտագիրը՝ Պախի փրէլիւտ եւ ֆիւկերը։ Զգալիօրէն ծանր պատրաստուած ունկնդրին համար իսկ։

Իրաւ ալ առաջին զարմացողը Սեպաստիան Պախ պիտի ըլլար, երբ իմանար թէ երկու հազարով լսելու կ'երթանք իր այդ սենեկային մտերմութեան գրոչմը կրող գլուխդործոցները։ Հաւանաբար տիրէր փոխանակ ուրախանալու՝ քանի լսյնատարած սրահին կէսը պարպուած պիտի տեսնէր դադարէն ետք։

Սպասել ուրիչ գիշերուան մը, կարենալ սիրելու համար Անտրաս Շիֆը՝ տազանդաւոր քայլարին։

16.- Առուեստի Տօնավաճառ

Անունը՝ Տօնավաճառ. բացայայտօրէն կը նկարագրէ սպասուած արդիւնքը։ Վաճառել չուտով՝ լաւ դինով։

Փարիզի «ՖԻԱՓ»ը հետզհետէ գրաւել սկսաւ ուշադրութիւնները, ծրագրուած ու տարուէ տարի աւելի կազմակերպուած վիթխարի առեւտրական ձեռնարկի մը վերածուելով։

Անխղճութիւն պիտի ըլլար քննադատել զայն իրր այդ, որովհետեւ ձեռնարկը ինքնին յաջողած է։

Կարելի է՞ սակայն նուազագոյն չափով իակ ըմբռնել արուեստի գործ մը այդ պայմաններով ու այդ ժխորին մէջ։

Ան որ պիտի գոհանայ այդքանով, իրաւ արուեստասէր պիտի չըլլայ։

Տարակուսելի է որ գտնէ հոն մտքին գոհացումը։ Շատ բան կարելի է սորվիլ անշուշտ այս տեսակ խառնարաններու մէջ, բայց հասկնալ ու սիրելու համար արուեստի գործը, պայման է մինակ մնալ անոր հետ։ Ժխորէն հեռու։

Երեւակայութեանդ անձնատուր ներանձնաւոր հետաքրքրութեամբ։

17.- Աճտռէ Մասոն

Անտռէ Պոտէնէ ու Ֆրանսիսքօ Պօրխէ եւք, ահա երրորդը նոյն ցուցասրահի նկարիչներէն՝ մտերիմները Փիքասոյի՝ որ կ'աւարտէ իր անզուգական ուղին։ Մշտակառոյց ու ամրողջական գործ մը ձգելով։

Սրամիտ ու հմուտ արուեստագէտ մըն էր։

Ժորժրդապաշտ դպրոցին չուքին նախ՝ եւ յետոյ խօսեցնելով ու հարածուելով էնթագիտակցութիւնը հասած էր իր չատ աւելի վայրկեանական, լինքնարուխ ոճին։ Գերիրապաշտ։ Ակներեւ էին նաեւ իր գործերուն մէջ մասնագիտական փնտրտուքները՝ լինչպէս աւազի սրսկումները պատառաին վրայ ուր նախապէս խէժ էր սփռուած։

Աշխատած էր Օտէոնի առաստաղին որ եղաւ վերջին իր կաբեւոր աշխատութիւնը։ Դարուս մեծ նկարիչներէն մէկն է որ կ'անհետի։

18.- Կէորկի Ցիֆրա

Պուտափէշթէն Փարիզ հասաւ տիտան դաշնակահար մը. մօտաւորապէս երեսուն տարիներ առաջ։ Կը պատկանէր մասուն տարիներ առաջ։ Կը պատկանէր մասնագէտներու այն չարքին, որոնց՝ չսիրես իակ խազը, այնքան զարմանահրաչ է ան ստեղնաչարին վրայ որ կը խոնարհիս իր աճպարարութեան դիմաց։

Կէորկի Ցիֆրա ոչ միայն լաւագոյնս կը

մեկնաբանուէը իր ազդակից Լիսթի ընդհանուր երգացանկը, բայց նաև Մէնահէսոնի, Շոփէնի, Պրամսի երկարաշունչ գործերը նոյն ճարտարութեամբ, նուագը մրնալով աւելի համայիչ քան խորունկ:

Այս մեծ դաշնակահարը վերջերս կլսուվ քաշուած էր իր անկիւնը. մասամբ ընտանեկան ազէտի մըն ալ պատճառաւ:

Սրտաց հետաքրքրութեամբ կը լսէինք ուրեմն գինքը դարձեալ, հոս այս գիշեր, թէպէտ ան Շան զ'Էլիզէի փարեփոխուած ու նորոգուած բեմին վրայ, գրեթէ նոյն իր հին յայտագրով:

Եթէ չունի նոյն թարմութիւնը, նոյն անմայթաք կշռոյթը, նոյն հնչեղ խաղը, կը մնայ դարձեալ հունդար ոգիին իրաւ թարգմանը, պարզ ու յուղիչ իր մեկնաբանութիւններով: Ջափաւորուեր է ամէն ինչ տարիներու ընթացքին, մնալով միշտ նշանակետ ճշդրիտ սահմաններու վրայ, առանց ահելու անճաշակ չափազանցութիւններու ոլորտին մէջ:

Երբեմն հինը վնտռեցինք՝ բայց սիրելի մնաց մշտանան համակրելի հունդար դաշնակահարը:

19.- Սպանական Ոսկեդար

Դար որ կ'ըսեմ՝ ճշդրիտ հարիւր տարիներ չեն՝ մօտաւոր բայց աւելի երկար ժամանակ մը կ'ըղգրկէ այդ շրջանը: Այդ ա՛յն շրջանն է որուն ընթացքին սպանական նկարչական դպրոցը կազմուեր ու ինքզինքը պարտադրեր է: Եւ ի՞նչ արդեօք ներու ճնշման տակ՝ ըլլան անոնք դատակարգային, ընկերային, գինուորական թէ քաղաքական: Հակառակ բոլոր դժուարութեանց կը հանդիպինք Սերվանթէսի, Գալէրոնի կամ Լուի տը Վէկայի նման անմահներու գրականութեան կալուածէն ներս:

Եւ սպանական նկարչութիւնն ալ կը ձերբազատուի այդ շրջանի ընթացքին օտար ազդեցութիւններէ:

Ֆրանսա կը ճանչնայ սպանացի նկարիչները առանձինները որոշ դարու ընթացքին:

Հարիւր յիսուն դլուխգործոցներու նուիրուած հոյակապ ցուցահանդէսով մը փարիզ կու գայ այսօր հովանաւորել՝ եւ ծանօթացնել միանդամայն տիտաններու կողքին, ինչպէս Կոյա, Էլ Կռէքօ, Վելազկեզ թէ Զիւրարան՝ մասամբ չուքին մնացած նկարիչներ, ինչպէս Քանօ, Ռիպալթօ, Վիլավիչենսիօ կամ Իրիարթէ:

Այս վերջիններն աւելի ազդուած են շրջապատէն, ըլլայ նիւթերու ընտրութեան տեսանկիւնէն, ըլլայ կրօնական գեանի վրայ: Բազմաթիւ եկեղեցական ապսպրանքներու շարքին քով կան նաեւ դիմանկարները: Ռիպէրա՝ յետոյ, Կոյա: Հոյակապօրէն տուած են տագնապի օրերուն հոգեվիճակը: Ազատութիւն քարոզած են իրենց ուժեղ արուեստով: Անկեղծօրէն: Առանց խամաճիկը ըլլալու իրենց պաշտպան իշխաններուն, ընդհակառակն՝ մատնանշելով կարծես անոնց անբաւարարութիւնները:

Ինանկարները քիչ չեն թիւով:

Փրթի Փալէի ցուցահանդէսը կու գայ կռթնիլ Փիքասոյի շրջանին: Ուրիշ մը՝ նոյնքան գեղեցիկ կը շարունակէ գայն Փարիզի Արդի Արուեստից Թանգարանին մէջ, հասնելով մինչեւ մեր ժամանակները: Փիքասոյի դարն է այդ:

Այդպէսով հինդ դարեր ունինք մեր դիմաց օրերս: Փարիզ կը հաստատէ իր պարտքը սպանական նկարչութեան:

բութեամբ ուզած է գոհացնել բոլոր սերունդները, մինչեւ իսկ երախաները, ուշադրութիւնը կամովին կեդրոնացուցած ըլլալով բեմին վրայ: Մոռցած ըլլալ կը թուի թէ բուն ոգին կը մնայ անպայմանօրէն երաժշտական: Խականը: Ամէն ինչ որ նոր է, կրնայ գեղեցիկ ու իրաւ չըլլալ:

21.- Ֆրանսիս Պէյոն

Վերջին չրջանի պատուաոներն են որ կը ներկայացուին Տանիէլ Լըլոնի մօտ:

Որ կողմէն ալ մօտենանք իր գործին Ֆրանսիս Պէյքոն պիտի մնայ մեր ժամանակներու մեծագոյն նկարիչներուն կողքին: Կախարդիչ ու մխանգամայն ընդվզեցուցիչ միջնինակ արուեստ մը կը թուի ըլլալ իրը առաջին ակնարկով, եւ մեր բոլոր չանքերն ու վերլուծումները կրնան ապարդիւն մնալ զայն բացատրելու համար: Կայ ու կը մնայ գործը: Ի՞նչու արդէն անպայման արուեստը հասկնալու այդ փորձը:

Ներքին անդուսպ ճիգով մըն է որ կը ծնի արուեստի գործը առանց թէ արուեստագէտը ինքն ալ բոլորովին գիտնայ այդ ուժին ելակէտը: Միտք, ձեռք, սիրտ: Պէքոնի պարագային, այդ երրորդութիւնը կանդարող ուժի մըն է կարծես որ ծնունդ կու տայ:

Ընդհանուր առմամբ, անրնական ձեւերու մէջ՝ ապեղ դէմքեր, գալարուած անդամներ, պրկուած իրաններ, յոդնած մկաններ են որ կը պատրկին գրեթէ միշտ գոց միջոցի մը մէջ:

Մերկութիւն, որ մեռնակեացութեան նշանը կը ներկայանայ: Մարդն է մինակ: Զսպուած: Բանտարկուած: Զսպուած կեանքէն իսկ: Նոր ժամանակներու հոգեկան տագնապն է որ կ'ներգուի: Հայելիին դիմաց: Շուրջը մարդուն՝ առօրեային կշռոյթ տուող սովորական առարկաներ: Կրնաս խորչիլ, կրնաս խրտչիլ, կրնաս զարմանալ. բայց կ'ենթարկուիս: Պատահական վրձինով մը չեն դրուած այդ բոլորը: Կշռուած, ճարտարօրէն ծրագրուած, ամէն ինչ հաշուուած է հոս:

Վառ գոյներ, կու գան պատուաոին վրայ զետեղել Պէքոնի յատկանշական երկրաչափութիւնը:

Գեղեցիկ ըլլալէ հեռու է նկարը տեսքով, բայց զգլխիչ ուժ մը թելադրական քեզ ալ մասնակից կ'ընէ անոր յղացման: Մղում մը յառաջ կը զգրէ՝ մոքիդ թռիչք կու տայ ու տատապանքը իր խցիկին մէջ բանտարկուած մարդուն զգալի կը դառնայ:

Ֆրանսիս Պէքոնի վրձինը ունի կամքը ամրացնող ճառագայթներ, որոնք կ'ստիպեն դիտող աչքը: Հակայ նկարիչ:

Կրկին տեսնել՝ լաւ տրամադրութեամբ:

22.- Քառասնամեակ

Արուեստի ցուցասրահի մը մէջ կ'աշխատիմ: Իր քառասնամեակը կը տօնէ: Վերջին քանուէ տարիներս հոն անցուցի: Իմացայ նաեւ թաղին նօտարէն, թէ ան կրնար տօնել իր հարիւրամեակը եթէ նկատի առնուէը իր հասակէն: Ու իր աշխատանքը: Քանի միշտ արուեստի գործեր է ներկայացուցեր: Նախ վիմագրութիւններ, գծագրութիւններ՝ յետոյ իւղաներկ պատուաոներ:

Բայց գծագրութիւնն ալ նոյն յուզումը կրնայ յառաջ բերել: Երբ կ'ներեւան կայես անոր յղացման պահը, թուղթին վրայ՝ ու կը հետեւիս ստեղծագործ ձեռքին չարժումներուն ներքնապէս: Կը զգաս հեւքն իսկ չնչառութեան՝ գծին երկայնքին:

Ուրեմն նոյն այս սրահներուն մէջ հարիւր տարի առաջ ալ կային մարդիկ, ոմանք նոյն այս պատերուն վրայ արուեստի գործեր զետեղեր են: Հաղորդիչ աշխարհագրութեան մը սկիզբն է այդ: Ցոյց տալ: Հասկնալու փորձը: Ցեսոյ գայն ընկալել: Վայելել: Նիւթական ոչինչ այս արարողութեան ընթացքին. բաւ է մրցքին հետազօտիչ կեցուածքը:

Ու եթէ հետախուզող ախորժակը հետաքրքրութեան ծաւալի, պահ մը եաք պիտի ուզես անոր տիրանալ՝ ապրելու համար անոր հետ: Միշտ:

Հաւաքածոյին ծնունդ տուող պահն է այդ: Անդուսպ, խելամտիչ իղձ մը՝ որ ուզես յագեցնել նման ծարաւին:

Եթէ դիտակիչ է արուեստագէտը, պըտուղը պիտի հասունցնայ տակաւ առ տակաւ:

Առաջին ակրերդ գերազանց յաջողութիւն պատած մեծ արուեստագէտներով կրնայ չսկսիլ: Այլ աղուոր գործերով միայն, որոնք տարապայմանօրէն թանկարժէք պիտի չըլլան: Բայց վճռական կամքով՝ եթէ սիրես՝ ա՛ն քուկդ պիտի ըլլայ:

Առաջին քայլերուն՝ եթէ յաջորդէ որոշ նիւթական առաւելութեան գերած բաղմապատակիչ ճոխութիւնը՝ հաւաքածոն հետզհետէ բոլորին համար ուրախ ոճնի կրնայ վերածուիլ, որովհետեւ արուեստագէտը ունի նաեւ իր սէրը ուրիշներու հետ բաժնելու իղձը՝ պատկառելու համար աւելի իր ընտրեալները:

Սերմանիչ սրտի տրոփում մըն է այդ գոր ունին արուեստի սիրահարները, եւ որ բոլորին պատկանելու բախտը կ'ընծայէ բոլոր մեծ հաւաքածոներուն: Կը մըտածեմ՝ հարիւր տարուան ընթացքին գտընտրուած երեւակայական հաւաքածոյի մը մասին: Աղուոր պէտք էր ըլլար:

23.- Փորձ մը եւս

Ցառաջիկայ ամիսներուն՝ քանի մը հատերգներէ ու մշակութային ձեռնարկներէ եաք որոշ չափով դէթ յայտնի պիտի ըլլայ թէ Քաթրայի չարժումը վերսկսելու փորձը յաջողելու առակ է՞, թէ՛ ոչ:

Շուրջս՝ յոռետեսութիւնն է որ կը տիրէ: Հակազդեցութիւնը տեսնելով՝ պատասխանատու ընկերներէս ոմանք կը խրտչին: Ու կ'ըսեն՝ ի՞նչպէս եւ ի՞նչու՝ այսօրուան պայմաններով, առանց որեւէ ապահովութեան, առանց յատկացումի, առանց վարչական թէ նիւթական հիմքի, հայ արուեստի զարգացման հեռանկարով ուժ վատնել:

Տուեալները նախ:

Հայ արուեստագէտը ժանիք չունի՝ դէթ Սփիւռքի տարածքին: Ինքնածանօթացման հարցը բան մը աւելի դժուար է իրեն համար:

Միւս կողմէ՝ լաւագոյնները անոնց, մեր դեսպանները կրնան ըլլալ մէկէ աւելի ուղղութեամբ:

Եւ ա՛յս իրողութիւն է, ոչ միայն երաժշտական կալուածէն ներս՝ ա՛յլ բոլոր դեռիններուն վրայ: Երբեմն ըսրծուն: Ցարդ կարելիութիւնները չեն օգտագործուած: Հակառակը պնդողները՝ եթէ կան, իրազէկ չեն ընդհանուր կացութեան:

Գալով հայ արուեստագէրներու հոյլին. ան ա՛լ ատոդերու խումբի մը չքեղութիւնը չունի: Աւելին՝ քաղքենի դասակարգը որ կրնայ մասնակցիլ վերելքի չինարար աշխատանքին, այն տպաւորութիւնը ունի թէ նախընտրաբար աւելի առաջնակարգ պարտաւորութիւններ դրուած են իր առջեւ: Դիտուած որոշ անկիւնէ՝ պատրուակը համոզիչ բնոյթ ունի այդ տարազով: Նամանաւանդ մակերեսէն՝ ճշդրիտ կը թուի: Մինչ ոխալ է վերլուծումը: Մարդիկ՝ հանգիստ սրտով ուրեմն կը մերժեն մասնակցիլ: Համակերպի՞լ կացութեան: Միայն մասհոդուիլ: Զփորձե՞լ: Թէ՛ եւքի ճամբայ մը փնտռել:

Փորձ մը եւս ընել:

Այդ ուղին նախընտրեցինք՝ քանի մը ընկերներ: Այն յոյսով որ եթէ հետեւողականօրէն «աշխատելու գեռինը» պատրաստ է, Քաթրայի չարժումը կրնայ, ո՛չ միայն հայ արուեստի տարածման ծառայել որոշ չափով՝ ընդհանուր առմամբ հայ մշակոյթին սատարելով՝ այլ նա՛եւ, մեր գտնուած բազմաթիւ չրջաններուն մէջ իսկ տեղական մշակոյթին մաս կազմել: Պիտանի փոխ յարաբերութիւններու ցանցը ստեղծելով: Հայ սփիւռքին համար նոյնքան կարեւոր: Ու ա՛յդ բոլոր արուեստի գեռիններուն վրայ:

Երաժշտութեան մարզը մնալով ամենամօտիկը՝ ըլլալով ամենաաերացականը արուեստներուն: Դիւրահաս բոլորին: Ու եթէ աշխատանքը կարելի ըլլայ համապատասխան չափերով յառաջացնել, ձգտելով համաչխարհային որակին՝ աշխատանքին մերձեցումն ալ պէտք է ըլլայ ծրագրեալ ձեւով:

Ոչ մէկ զգուշք ուժն ունի յաջողելու միս մինակ: Ուրեմն չափ աւելի մերձեցումի հարց է նախ: Ցաջողութեան գաղտնիքն ալ ամէն գանկ առաջ այդ հաւաքին մէջ պէտք է փնտռել: Հակառակը՝ ահաւոր ժամանակի կորուստ է ըստիւռքին համար: Որ արդէն իսկ չատ ուշ է արթնցած: Նաեւ յաջողիլ ուզել: Կապեր ստեղծելով: Կապեր ազատ՝ պատշաճող բոլորին: Կազապարուած սեղմ ձեւերու ստիպման լուծէն դուրս: Առանց խորութեան: Լաւ արուեստագէտներու միջոցաւ՝ մայր հայրենիքէն թէ Սփիւռքէն: Անոնց կռթնելիք պատին հիմքը ըլլալով: Հեռհեռէ ամրացնելով զայն: Գանի բեկերկեալ է՝ առաջին օրէն:

Միամտութիւնը ունիմ հաւատալու, որ Սփիւռքը ունի այդ պատին որմնադիրը ըլլալու ողջմտութիւնը: Եթէ երազ է՞... կ'արժէ՞ր տեսնել:

Առաջին պատասխանը՝ Դեկտեմբեր 11–ի դիւերը՝ Սալ Կալօ:

24.- Վերջ տալ

Պատուաոին պատմութիւնը հետեւեալն էր:

«Վեց ամիս առաջ վերջացուցի: Զուիցերիա գրկեցի՝ յուցադրութեան: Հո՛ն, փարիզ ապրող արուեստագէտ մը գծեր է: Իրեն պիտի յանձնեմ, բայց յանձնելէ առաջ կ'ուզեմ քիչ մը աղուորցնել զայն»:

Ցերեկ է: Ցայտնի նկարիչի մը աշխատանոցը կը գտնուինք: Հեռաճայնած էր՝ ըսելիք ունէր: Թէ վ'աշխատէր, թէ՛ կը խօսէր: Ժամի մը չափ այդպէս աշխատեցաւ... վերջացած պատուաոին վրայ:

Լուռ կը մնայի: Միակ մտավախութիւնըս՝ եթէ պիտի դադրեցնէ, կրնայ ա՛լ մեռցնել նկարը: Փոխանակ աղուորցնելու: Բայց, արուեստի գործին վերջակէտ մը դնել, քիչ մըն ալ մեռցնել չէ՞ զայն:

Երբ նկարիչը վերջին անգամ կը պըտտցնէ վրձինը պատուաոին մէկ անկիւնը, երաժիշտը որ կը զետեղէ վերջին նօթը հինգ գծիկին վրայ, գրողը վերջակէտը դրած պահուն, չունի՞ն բոլորն ալ այն տպաւորութիւնը, թէ՝ քանի դադրեցուցած պիտի ըլլան իրենց գործը անաւարտ ձգելու դժգոհութեան զգացումը, քանի մը վերջ տուած պիտի ըլլան: Բանը՝ արուեստի գործին ծնունդ տուող յուզումն է: Ցղացումը: Տառապանքը՝ ելակէտէն սկսեալ ամբողջ ճամբուն ընթացքին: Այդ տառապանքի զգացումը սակայն որ ստեղծագործ միտքին փնտռտուքն է, նոյն ատեն ուրախութիւն առթող ինքնագիւտ ցաւ մըն է:

Հոգեկան զբաղումները այդ անվերջանալի յուզումներուն չարքին մէջ է որ կը գտնէ արուեստագէտը իր ենթադիտակցութեանը անձնատուր:

Գործը այդ հուրով է պայմանաւորուած: Եւ ի վերջոյ գործին վերջնական ձեւը խաղի մը լուծման արդիւնքն է:

Երբեմն հանելուկային կնիքով մը կըրնայ ներկայանալ մեղի: Ինչպէս իրեն: Որովհետեւ լուծման բուն եղանակը, ըստեղծագործը ինքն ալ չի կրնար բացատրել: Տագնապն է որ կը գտնէ: Երբեմն փնտռելով:

Ընկերհումներէ՝ վհատումներէ՝ նահանջումներէ անցնելէ եաք: Գուցէ տղայական խաղ մըն է այս մէկը:

Ազատ՝ անկաշկանդ:

Վտանգաւոր սակայն:

Որովհետեւ ո՛չ նոյնքան անմեղ ու անվնաս:

Ընդհակառակն՝ հարուածող, երբեմն ալ մեռցնող: Մտքին պարգեւած ամենաստոյգ մարտահրաւէրն է նիւթին ուղղուած:

Երբ դադրեցուց վրձինը պոլտցնելէ պատուաոին վրայ, մաքրեց զայն ու հարցուց.

– «Ի՞նչ կ'ըսես, ազնուացուցի՞ք քիչ մը նկարս, չէ՞»:

– Շոյեցիր պուպրիկդ: Փնացուցիր: Շուտով յանձնէ, չարթնայ:

Ի՞նչ ըսել: Երջանիկ պահ:

Կ՞ան տակաւին մարդիկ, որ արուեստը... լուրջ գործողութեան արդիւնք չնկատեն:

Գործողութիւն, որ տեսակ մը զգացական դիլոութեամբ կը սկսի, ու նիւթին հետ գօտեմարտելէ եաք ծնունդ կու տայ մտքին արտադրած ու վերացական կարողութիւնով օժտուած ինքնանկարի մը: Երազային պահ՝ վաղանցուկ՝ չատ անգամ անմատոյց քայց միշտ լուսաւորիչ ճառագայթումներով յղի:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

22 / 11 / 1987

«ԳԱՐՈՒՆ»Ի ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ-ԳՈՒԼԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Շար. Ա. Էջէն)

Եւ ահա այս հարցերը մեզ մղում են, եւ զարմանալի բան է որ չատ մեծ արձագանգ տուեց. ես յիշում եմ որ հարիւրաւոր նամակներ ստացանք: Զարմանալի էր որ բոլորն էլ այդ հարցը ներկայացնող նամակի կողմն էին. մինչեւ տարեց մարդիկ, որ թուում էր իրենք զէմ կը լինէին: Պատգամներ, ճակատագրեր էին պատմում իրենց նամակներում: Այս տարուան վերջերով համարում փակեցինք այդ խօսակցութիւնը: Բաւական երկարեցաւ:

Հ.– Ի վերջոյ հասարակութիւնն ալ պէտք է առիթը ունենայ խօսելու:

Պ.– Այդ առիթը տրուեց մամուլով, իրենք բացուեցին եւ ասացին, թէ ինչ էին մտածում: Հիմա չգիտեմ թէ դա ինչքանով կ'օգնի մեր երիտասարդութեան, սակայն միշտ պիտի մտածենք որ մամուլը օրէնքներ չի հրապարակում. մամուլը հասարակական կարծիք է ստեղծում: Հարցեր է առաջադրում: Մեր երկրում ի դէպ չատ լաւ վերաբերմունք կայ միայնակ մայրերի հանդէպ: Եւ փնակարանները առաջին հերթ են տալիս նրանց, որոնց արձակուրդն աւելի երկար է: Ցաւուկ պետական օրէնք դուրս եկաւ վերջի չրջանում:

Վերակառուցումը ջահելների եւ մամուլին առիթ տուաւ աւելի բաց, ներքին չերտերի վրայ գնալ. մինչեւ այսօր ընդունում էր արտաքին կեցուածքը. երեւութականը: Թէ ներսում դու ինչ ես մտածում, մարդ չէր հետաքրքրում. լսկ հիմա հնարաւորութիւն որ ստեղծուեց, մամուլն էլ սկսեց թափանցել թէ ինչը ըստ էութեան ինչպէս է մտածում:

Հ.– Եւ միայն երեւոյթ փրկելով մարդ աւելի հաւանական է որ սխալ տեղ հասնի. ասոր օրինակները բազմաթիւ են նաեւ Սփիւռքի մէջ:

Պ.– Այո. այս եւ նման բազմաթիւ խնդիրներ. հայրենիքի հանդէպ սէրը, եղբայրական ընտանիքում ապրելու պատրաստակամութիւնը. մենք ապրում ենք բազմաթիւ ժողովուրդների երկրում:

Մենք չատ սիրուն մի վերտառութիւն ունենք որ կոչւում է «Համատեղութիւն». այդ բաժնի մէջ արտատպում ենք եղբայրական հանրապետութիւնների երիտասարդ գրողներին: Կարեւոր է որ ճանաչենք մեր հարեւաններին. այդպէս, մենք մեզ ենք հարստացնում: Դա նոյն աւանդութեան չարունակութիւնն է որ Մեսրոպ Մաշտոցը դրեց: Ես չեմ կարծում որ յոյն գրողներին, փիլիսոփաներին կամ պատմիչներին չատ պէտք էր որ իրենց հայերէն թարգմանեն:

Հ.– Մեզի՛ համար էր այդ աշխատանքը:

Պ.– Այս դէպքում էլ առաջին հերթին մենք պիտի ճանաչենք իրենց: «Գարուն»ը ստիպուած է այս անելու, որովհետեւ մենք թարգմանական ամսագիր չունենք, որ ի դէպ չատ կարեւոր բան է: Տխուր է որ լինես հին մշակոյթի ժողովուրդ եւ ի. դարուն չունենաս թարգմանական ամսագիր: Վաղուց երազում ենք. յոյս ունենք որ կը լինի. ժամանակը հասել է արդէն: Այդ իսկ պատճառով մեր ամսագիրը իր վրայ է վերցնում, ասենք ամերիկացի, Ֆրանսացի եւլն. այսօրուայ լաւագոյն գրողներից նմոյշներ տպագրելու գործը: Այսպէս, պղտունց պղտունց ներկայացնում ենք ճաշակ մը տալու համար:

Հ.– Իսկ Սփիւռքի գրողներու յատկացուած էջերուն մասին ի՞նչ կ'ըսէիք:

Պ.– Մենք սովորաբար ասում ենք մի ժողովուրդ, մի մշակոյթ. այս խօսքերի հեղինակը ես չեմ, ես դա լսել եմ. խորհած եմ որ ճիշդ է: Մենք խորին համոզմամբ Սփիւռքի լաւագոյն գրականութիւնը –իսկական գրողների մասին է խօսքը– պիտի ամէն կերպ, անպայման տպագրենք: Ոչ մի խմբագիր իրաւունքը չունի իր քմահաճոյքով ժողովրդին զրկել սեփական արժէքներից. ո՛չ ոք: Ոչ մի արդարացում չունի դա:

Խմբագրութիւնում մտածեցինք որ եթէ ասում ենք «մի հայրենիք, մի ժողովուրդ, մի մշակոյթ» դա գործով ապացուցենք. մինչեւ այդ էլ լինում էր դա, բայց ծրագրուած չէր: Դէպքից դէպք անդրադառնում էինք «Սփիւռքահայ գրողներ» վերտառութեամբ: Ցետոյ մտածեցինք որ այդ վերտառութիւնը ինքը արդէն գրողին օտարացնում է հայրենիքին: Որոշեցինք նախ այդ վերտառութիւնը ջնջել, ու պարզապէս գրել. «այսինչ, օրինակ՝ Փարիզ» որտեղ որ ապրում է գրողը:

Թէ ինչպէս ենք ընտրում. առաջին նպատակը, ծրագիրը լիարժէք գրականութիւնն է. ճշմարիտ գրականութիւնը, հաչուի չառնելով թէ ոչ ինչ վիճակում է, ով որտեղ է. թէեւ միեւնոյն առեն ուզենք թէ չուզենք այդ էլ հաշուի ենք առնում. այսինքն երբեմն տպագրում ենք գործեր, որ այնքան էլ չենք հաւանում, բայց նկատի առնելով այդ մարդի հասարակական գործունէութիւնը, տարիների վաստակը՝ յանուն Սփիւռքի, յանուն Հայրենիք – Սփիւռք կապի... այսպիսի զեղչ երբեմն անում ենք, եթէ կարելի է ասել:

Հ.– Նախընտրութիւն մը ունի՞ք, ընփիւռքի ժամանակակից, ապրող գրողներ հրատարակելու:

Պ.– Անպայմանօրէն այդ պահանջքը կայ. ամսագիրը ապրող, կենդանի գոյութիւն է. այսինքն ժամանակագրութիւն. հնարաւորին չափ աշխատում ենք տպագրել կենդանի գրողներին:

Հ.– Հարցուցի, որովհետեւ կ'ըսէիք թէ Համատեղ եւլն. տպելու ծրագիր կայ:

Պ.– Որովհետեւ Համատեղ չի տպագրուել քանաւ:

Հ.– Ոչ միայն Համատեղ...:

Պ.– Այո, օրինակ՝ նաեւ երուանդ Օտեան: Մ. Իշխան տպագրեցինք արդէն. ենթագրում եմ կը տպագրենք Ս. Սիմոնեան, անպայման Օշական –անտիպներ մասին է խօսքս–, Թէքէեան –անտիպներ կան իրմէ եւս–: Այսինքն մահացածներ եւս: Ամերիկա, Պէյրութ եւ այլուր ապրող մարդիկը որոնք տաղանդ ունեն, անպայման, հերթով բոլորին պիտի անդրադառնանք: Որովհետեւ Սփիւռքի պարագան բարդ է, սակայն կարծում եմ որ մեր վերակառուցման այս չրջանում կարելիութիւն կը ստեղծուի որ նոր հայեացք մշակուի: Եւ դա կը լինի յօդուտ Սփիւռքին եւ յօդուտ մեզ:

Հ.– Սփիւռքի առընչութեամբ, աւունեք հրատարակելէ զատ ուրիշ ծրագիրներ ալ ունի՞ք:

Պ.– Այո. մամուլին մէջ կան այնպիսի լուրեր, որոնց մենք տեղեակ չենք. բազմաթիւ լուրեր կան, որոնք արժէ որ տրուեն. մամուլի միջոցով ստեղծուի համահայկական կեանք:

Եկող տարուայ առաջին համարից երկու էջ կ'ունենանք ու Սփիւռքի մամուլէն կ'արտատպենք որ մեր ընթերցողը տեղեկութիւն ունենայ թէ ինչ է կատարւում, օրինակ՝ Պէյրութում: Ամօթ է ինձ, որպէս հայ գրողի, հայ մտաւորականի, հայ խմբագրի, չիմանալ թէ Պէյրութ ինչ է կատարւում:

Հ.– Միևչդեռ վստահաբար Պէյրութի մէջ շատ լաւ գիտեն թէ Հայաստանի մէջ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ:

Պ.– Ցետոյ ես այն կարծիքին եմ որ մենք Սփիւռքը մի երեսով ենք ճանաչում: ճանաչում ենք համահարթեցուած մի տեսակի. իսկ իմ այս չիտումների ընթացքին, ինչքան եմ նկատում, Սփիւռքը բազմաթիւ չերտեր ունի...:

Հ.– Այս բոլորէն զատ «Գարուն» յաճախ կը հակի նաեւ այլ խնդիրներու, որոնք միայն երիտասարդական բնոյթ չունին, այլ աւելի ընդհանրական են, ու յաճախ աւելի լուրջ. ինչպէս՝ Սեւանի հարցը...

Պ.– Այո, Սեւանի հարցի չուրջ, ու այդ մասին մի անգամ գրել չէ, պէտք է հետապընդել: Կայ օրինակ, նաեւ լեռնային գիւղերու խնդիրը. տարիներ առաջ ինչ որ կերպով տեղի ունեցել էր սխալ. այսօր հարց է սխալը դարմանել. տակաւին վերանորոգելու դէպքում յառաջ են գալիս նոր խնդիրներ. օրինակ՝ մարդիկ որ այդ գիւղերում ապրում էին արդէն ծերեր են, իսկ ջահելները հոգից մի տեսակ օտարացել են, գիւղը լաւ չեն յիշում. դա դժուար գործընթաց է. հեչ չէ այնպէս որոշել ու մի անգամից գիւղը վերականդնել: Այնչուչա կան մարդիկ որոնք ուզում են եւս վերադառնալ, իրենց գիւղը: Իմ խորին համոզմամբ գիւղը ապրին մայրն է. վա՛յ էն ազգին որի գիւղը կը վերանայ. որովհետեւ ոչ միայն գիւղը ազգի մայրն է նիւթական իմաստով, բարիքներ ստեղծելու իմաստով, այլ նաեւ հոգեւոր իմաստով: Գիւղը պահպանում է ամէն ինչ. գիւղը ոչինչ չի ուզում կորցընել: Կառչում է, բոլոր ծէսերից, ամէն ինչից կառչում է գիւղը. եւ աւելացրած դրան, գիւղը մեր աւանդութիւնները, սովորութիւնները կը պահում. ազգի հոգեւոր – ազգային բարոյականութիւնը:

Մշակոյթի հետ կապուած մեր մեծերը՝ դրող, ճարտարապետ, նկարիչ եւայլն, մինչեւ այսօր մեծաւ մասով գիւղից են՝ այսինքն ուղղակի ասֆալթի վրայից, մի տեսակ աւանդոյթներից կտրած, ոչինչ տեղից չի կարող արուեստագէտը ծընուել: Արուեստագէտը ի՞նչ է վերջին հաշուով. իր ժողովրդի յիշողութիւնն է առաջին հերթին, որը բերում իր միջից հանում, դարձնում է ինչ որ բան:

Ցետոյ գիւղը չատ ամուր է պահում լեզուն: Առանց բարբառի պատկերացնո՞ւմ էք թէ ինչքան աղքատ կը լինի հայ լեզուն: Ռուս գրող Տոսթոյեւսքին ասում է «այն մարդը որը կրթութիւն է ստանում ոչ մայրենի լեզուով, այլ օրեէ օտար լեզուով, նա չի կարող լինել մտածող. նա կարող է մլայն կատարող լինել». հետաքրքիր է, պիտի մտածել նաեւ այն տղան որ ծնւում, մեծանում է աւանդութիւններից զուրկ, բարոյական, ազգային արժէքներից զուրկ պետնի վրայ. նա չի կարող հոգեւոր արժէքներով ըզբաղուել:

Աւանդութիւն պահպանող մեր գլխաւոր քաղաքը Լենինականն է եւ զարմանալի չէ որ մեր յայտնի մեծ նկարիչների մեծ մասը Լենինականից է: Վերջին հաշուով սրանք մեզ պիտի հետեւութիւնների տանեն: Երեւանը տարբեր է. արագութեամբ մեծցած քաղաք է. ամէն կողմից եկան, ամէնը իր սովորոյթը բերեց:

Հ.– Այս բոլոր հարցերը ի՞նչպէս կու գան «Գարուն»:

Պ.– Այս հարցերը կը գան ժամանակի թելադրանքով. մտաւորականը, գրողը տեսնում է թէ ինչը ժողովրդի համար կենսական է. ինչ պիտի տեսնի եւ ուշադիր լինի, որպէսզի այդ հարցերը լսուեն: Ինչպէս ասացինք, ունենք լեռնային գիւղերի հարցը, որը չատ կարեւոր եմ համարում. դա առաջին հերթին բարոյական – ազգային խնդիր է: Հայաստանի քարտէսի վրայից կորսուած ամէն գիւղ պիտի հնչի վէրքի պէս: Չի կարելի այդպէս բան թոյլ տալ: Թէեւ ի հարկէ կան նոր գիւղեր, որոնք ստեղծուել են:

Հ.– Ի՞նչ հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ գրել այս բոլորը:

Պ.– Հիմնականում չատ դրական հակազդեցութիւն. այսինքն ճիշդ են գըտնում որ պէտք է վերականդնել գիւղերը. բայց էլի եմ ասում, չատ դժուար խնդիր է, օրինակ գիւղում ուսուցիչ, ինժէնէր պահելու խնդիրը: Մեր մամուլը եւ նաեւ մեր թերթը մեղադրում ենք երիտասարդներին, թէ ինչո՛ւ գիւղ չես գնում: Բայց մենք նայում ենք միայն զղացմունքային կողմով: Գիւղացուն ասում ենք. «ինչո՞ւ ես դու գիւղը թողնում, չէ՞ որ մարդ չի կարող իր հողը լքել. դու հայրենիք ես դաւաճանում»: Բայց գիւղացին ինչո՞ւ է թողնում գիւղը, ինչո՞ւ երիտասարդը գալիս է քաղաք. հարցեր են: Այսօրուայ չրջանը թոյլ է տալիս հարցին նայել նաեւ երկրորդ կողմից. ասենք, երիտասարդը եկաւ գիւղը, բայց գիւղը ի՞նչպէս է ընդունում իրեն. նա գնացել է հեռաւոր տեղ աչխատելու. ի՞նչ ենք տալիս իրեն:

Ինչքան էլ տարօրինակ թուայ, ժամանակին ձեռ առանք մէկին. ձեռ առանք մամուլով էլ, որովհետեւ մարդը ասել էր որ սովոր է ամէն օր լոգնալ. չատ բնական բան է դա. բայց հոն ոչ բաղնիք կար, ոչ բան: Այն ժամանակ մենք այդ տգիտին համարեցինք թուլամորթ: Բայց հիմա խորհում եմ որ չատ բնական բան էր: Ոչ մի դաստապարտելի բան չկար այնտեղ: Ուրեմն ի՞նչ անել, որ այսօր մարդիկ եւս գնան այնտեղ ապրելու: Այսօր պետութիւնը մեծ չանք է թափում. տուն է կառուցում ու տալիս, որ մարդիկ ապրեն...: Բայց էլի եմ ասում, բաներ կան որ թեթեւ ձեռով անում ենք, յետոյ տարիներ գնում սրբագրելու համար:

Հ.– Մտահոգութիւններու այս մարզէն այլ օրինակ մըն ալ կրնա՞ք տալ:

Պ.– Ամսագրի միւս մի մտահոգութիւնն էլ, քանի տարուայ ընթացքում եւ այսօր, Հանրապետութեան հողի խնդիրն է. վարելահողի խնդիրը: Դա երիտասարդութեան հետ կապ չունի. երբեմն հարցնում են. «դա ձեր ի՞նչ գործն է»: Բայց ես չեմ հասկանում. ո՞ւմ գործն է: Ամսագիրը երիտասարդութեան համար ամսագիր է, այդ հողերն էլ են երիտասարդութեան համար, մենք ջահելներին ի՞նչ ենք թողնելու. քարի վրա՞յ ապրեն նրանք:

Երեւանի, ընդհանրապէս մեր երկրի օդի մասին յօդուած ենք գրել. այդ մասին համարից համար հետապնդում ենք: Երեւանի օդն է, ջուրն է, բոլորը Հանրապետութեան հարցերն են: Մեր ունեցածը այնքան փոքր է եւ այնքան չատ. փոքր է, այն իմաստով որ իրաւունքը չունենք մի թիզ հող կորցնելու. մենք արդէն կորցրած ողովուրդ ենք. այլեւս բան չունենք կորցրելու. դրա համար մի թիզ հողը հարիւր անգամ աւելի սիրելի է դառնում. չի կարելի թոյլ տալ որ մի թիզ հող կորչի: Հայաստանում չկայ մի ժայռ, մի քար, որ ասես «ոչի՛նչ»: Եւ մեծ՝ այն իմաստով, որ եթէ կարողանանք պահել ինչպէս պէտք է պահել, նա մեզ հրաչալի կը պահի: Աստուած տուել է քարքարոտ երկիր, բայց դա աքանչելի քարեր է:

Այս խնդիրներն ահա ամսագրի ուչադրութեան կեդրոնում են: Ինչպէս նաեւ երիտասարդ գրողներ, քննադատներ: Ամէն չորեքչաբթի մեր մօտ հերթական նիստերով երիտասարդ քննադատներ են հաւաքւում, իրենց կարծիքը տալիս ու այդ նիստը տպագրւում է: Մինչեւ հաչուով, մի հայեացքով չի կարող առաջ գնալ գործը:

Ամսագրում կայ նաեւ երիտասարդ լրագրողների «Պատուհան». տարին մի քանի անգամ ամսագրի մէջ ամսագիր են հրատարակում: Խմբագրութեան աչխատողները ոչինչ չեն անում. դրեթէ ոչ մի բան: Դրա նպատակը ոչ միայն երիտասարդական կեանքը աչխուժացնելն է, երիտասարդական ոգին դաստիարակելը, այլ նաեւ երիտասարդ լրագրող դաստիարակելը, որպէսզի նրանց միջից գտնես մարդիկ, որոնք վաղը գործը չարունակեն:

**

«Մի ժողովուրդ, մի մշակոյթ, մի հայրենիք» կ'ըսէ Մերուժան Տէր – Գուլանեան, անդրադառնալով Հայաստան – Սփիւռք իրականութեան: Երկար ճանապարհ ու առողջ երթ մաղթելով «Գարուն»ի, կը մաղթենք նաեւ որ ան չարունակէ ըլլալ այն վայրերէն մին, ուր լաւագոյնս իրագործուի վերի գաղափարականը:

Տեսակցեցաւ՝

Ա. Թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
8
MARDI
8 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատ. : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.635
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16 635

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ

ԻՈՆԶՊԷՍ ՔՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾԵԼ ՊՐԻՒՍԵԼ

Եւրոպա կը չարունակէ պիտակդուրթիւն չունենալ թէ իրաւունք չունի ձախողելու, թէ աւելի քան երբեք, ի տես մանուանդ Կորբաչով – Ռեակըն համաձայնութեան, պարտի վերկել իր միասնականութիւնը, եթէ կ'ուզէ երբորդ ուժն ըլլալ եւ իր խօսքն ունենալ ընդդէմ երկու մեծերու: Որպէսզի բոլորովին ձախողուրթիւն չնկատուի, այսինքն վերջնական բնոյթ չառնէ, 12 Եւրոպացիները նոր ժամադրութիւն մը տուին՝ Փետ. 11 եւ 12, այս անգամ Պրիւսէլ: Հոն պիտի կարգադրեն ինչ որ չկրցան կարգադրել Քոփընհակընի մէջ: Տարակարծութիւնները զուտ նիւթական բնոյթ ունին եւ կը վերաբերին Շուկային ղրամական հայթայթումին: Մէկ կողմն են.– Հոլանտացիք եւ Դանիացիք որոնք ոչ մէկ պիտի կ'ընեն դիւղատնտեսական ծախքերուն չուրջ, անդին՝ Ֆրանսացիք եւ Գերմանացիք կառչած իրենց դիւղացիներուն չահերու պաշտպանութեան, մինչ հարաւի նորերը չյաջողեցան իրենց նպաստ յաւելումներ ձեռք ձգել: Փոքր, գծուճ հաշիւներու չուրջ Մեծերը ոչ մէկ լուծում գտան, բայց չեն ուզեր յոռետես ըլլալ ու Միթերան մինչեւ իսկ կ'ուզէ համոզել թէ տագնապները երբեմն փրկարար դեր կը խաղան: Այս բացասական ժողովին դրական կողմն էր Միթերան – Շիրաք բացարձակ համաձայնութիւնը, ինչ որ գոնէ խորհրդածութիւններ ընել կու տար չաբաթավերջին: Ֆրանսայի նախագահը կը ցաւի սակայն որ «հարկ ըլլայ հիւանդութենէն անցնիլ ի սէր ապաքինման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՐԲԱՋՈՎ դէպի Ուաշինկթըն իր ճամբուն վրայ, Երկուշաբթի օր, Լոնտոնէն անցաւ երկու ժամ տեւտեւելու համար Տիկին Թաչըրի հետ: Ամերիկեան դաշնակցային մայրաքաղաքին մէջ, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են այս պատմական հանդիպումին համար:

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ եւ բանուորական կուսակցութիւններու ընդհ· քարտուղարները Քուէթլու եւ Սարկըն որոնք հսկողութեան տակ կը դանուէին 14 օրէ ի վեր, իրենց նախնական հարցաքննութիւնը աւարտած ըլլալով բանտարկուած են: Գետնական ապահովութեան դատարանէն երբ դուրս հանուած են Անգարայի բանտը փոխադրուելու համար, բանուորական կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարը պիրենք չրջապատող լրագրողներուն ազդակած է թէ «չարչարանքի ենթարկուած են»: Միւս կողմէ Սարկընի եւ Քուէթլուի հարցաքննութեան ընթացքին յայտնուած են համախոհներու եւ գործակից անձերու անուններ, որոնց առաջին մասը եւս հսկողութեան տակ առնուած է: Այս վերջիններուն մէջ կան ուսուցիչներ, ուսանողներ, զանազան մտաւորականներ: Սարկընի եւ Քուէթլուի դէմ պատրաստուած ամբաստանագիրը անոնց իւրաքանչիւրին համար 70 տարի բանտարկութիւն կ'ենթադրէ:

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 26–րդ համագումարը վերջ գտաւ առանց նորութիւն բերելու: Եօթներորդ անգամ ըլլալով, Ժորժ Մառչէ ընդհ· քարտուղար վերընտրուեցաւ եւ իր ներկայացուցած տեղեկագիրն ալ վաւերացուեցաւ ձայներու 99,3%–ով, ինչ որ մրցանիշ մըն է, նոյնիսկ համայնավարներուն համար: Վերջին «բարեխորհրդիչը», ինչպէս կ'ակընկալուէր չվերընտրուեցաւ քաղաքական բիւրոյի անդամ: Ֆ· Տամէթի տեղը կը գրաւէ Սէ – ժէ – Թէ–ի ուժանիւթի ճիւղին պարագլուխը՝ Ֆ· Տիւթէյ: Համագումարը անորոշ ձգեց կուսակցութեան դիրքը նախագահական ընտրութեան Բ· չրջանին համար: Մառչէ կոչ ըրաւ «ընկերվարականներէն յուսախարներուն», որպէսզի համայնավար չարքերը մտնելով նոր յոյսեր գտնեն:

Ժ· Մ· Լը Փէն նախ Մարթինիքէն, ապա Կուատըլուփէն վռնտուեցաւ, օդակայանը տեղի ունեցող ցոյցերու պատճառաւ: Աղգ· ճակատի պարագլուխը ծրագրած էր Մարթինիք երթալ, բայց ցուցարարները թոյլ չտուին որ օդանաւէն իջնէ իր երեսուն կուսակիցներուն հետ: Օդանաւը, ապա, Փուէն Թ'ա Փիթր գնաց, ուր նոյն տեսարանը պարզուած էր եւ արդէն Ժ· Մ· Լը Փէն չէր ուզեր կուատըլուպի իջնել, որովհետեւ իր ճամբորդութեան նպատակը Մարթինիք էր: Ի վերջոյ, Երկուշաբթի օր, Փարիզի ճամբան բռնեց: Դէպքը աննախընթաց է Ֆրանսայի քաղաքական պատմութեան մէջ:

ՌԵՄՈՆ ՊԱՌ, Կիրակի օր, 7 / 7 հեռատեսիլի յայտագրէն, մասնաւոր յայտնութիւն մը չըրաւ, բայց նկարագրեց նախագահի մը դիմագիծը, այսինքն՝ իրը: Ինքնատիպ չըլլալու գնով, Պառ ըսաւ Շիրաքի մասին՝ ան՝ ան է, ես՝ ես եմ: Ընտրութենէն առաջ, պիտի լուծէ խորհրդարանը: Ըսաւ նաեւ թէ Ֆրանսա միշտ կեդրոնի քաղաքականութիւն վարած է, չի կրնար տարբեր ըլլալ: Եթէ պիտի յաղթէ ընկերվարական թեկնածուին, կը նախընտրէ որ այդ թեկնածուն Միթերանն ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒՆ ազատագրման պայմաններուն չուրջ բանավէճը կը չարունակուի: Անգլիական, ամերիկեան եւ լիբանանեան թերթերը զանազան տակարկութիւններու մասին կը խօսին, հակառակ Ֆրանսական հերքումներու: Ըստ Լոնտոնի «Օպզերվըր»ին, Ֆրանսա ոչ միայն Իրանի իր պարտքին իրրեւ կանխավճար 1,3 միլիառ տոլար տուած է, այլեւ 5 միլիոն տոլարի փրկագին մը: Այս փրկագինը երկու մասէ բաղկացած կ'ըլլայ, 2 միլիոն զուտ փրկագին, 3 միլիոն ալ 1982–ին Պաալպէքի Ֆրանսական յարձակման զոհ 55 յեղափոխականներու ընտանիքներուն: Փարիզի պաշտօնական չրջանակները կը զարմանան, դիտել տալով թէ նախ Ֆրանսայի ամբողջ պարտքը 1 միլիառ տոլար ըլլալով եւ որու 330 միլիոնն ալ արդէն վճարուած է, ի՞նչպէս 1,3 միլիառի խօսք կ'ըլլայ: Իսկ Պաալպէքի զոհերու թիւն ալ 2 մեռեալ էր: Պէյրութի մէկ չաբաթաթերթը, մօտ իրանեան չրջանակներուն, կը գրէ թէ Ֆրանսա պատանդ գլուխ մէկուկէս միլիոն տոլար վճարած է եւ յանձն առած դադրեցնել զինամթերքի հայթայթումը Իրաքի:

ՄԱՀ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 6–ին, Պեվըրլի Հիլզ (Քալիֆորնիա), ուր կը բնակէր, իր մահկանացուն կնքած է 7–րդ արուեստին, չարժանկարի մեծագոյն դէմքերէն՝ Ռուբէն Մամուլեան, 90 տարեկանին:

Ծնած էր Թիֆլիս, 1897 Հոկտեմբեր 8–ին, արուեստագէտ ընտանիքի մը ծոցը: Ուսումը կատարած է Մոսկուայի եւ Լոնտոնի համալսարանները (իրաւաբանութիւն): 1920–էն սկսեալ աշխատած է Լոնտոնի, Փարիզի եւ Նիւ – Եորքի թատրոնները, կատարած է բազմաթիւ երաժշտական բեմադրութիւններ, բայց չարժանկարի մէջ է, որ երեւան պիտի ելլէր մեծ վարպետը, բառին բուն իմաստով, քանի որ Ռուբէն Մամուլեան մաս կը կազմէ ցանկին այն մեծ անուններուն, որոնք իրենց դրոշմը դրած են չարժարուեստին վրայ եւ դրած անոր պատմութիւնը:

Ինք է որ առաջին դերը տուած է Կրեթա Կառպոյի՝ Քրիսթին Թագուհիին, եղակի ֆիլմը, որ ցարդ չէ մոռցուիր, քանի որ չարժարուեստի «դասական» մըն է այլեւս: Ամրի Վերնէօյ (Աչոտ Մալաքեան) միշտ կը յիշէ թէ այդ ֆիլմը տեսնելով է, որ առաւելաբար ընտրած է իր ճամբան:

Ռուբէն Մամուլեանի ծանօթ ֆիլմերն են բացի «Քրիսթին Թագուհի»էն՝ «Տոքթ· Ճէքիլ եւ մրմռըր Հայտ», «Լէ գ'առէն սանկլանթ», «Լը սինեը որ Զորօ» եւ տասնեակ ուրիչներ, ուր խաղացած են մեծագոյն դերասանները:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՒՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

20–րդ հանդիպումն ալ վերջ գտաւ հաւասարութեամբ: Գարրով — Գասպարով 10 / 10 արդիւնքով, կը չարունակէին իրենց խաղը Երկուշաբթի օր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Նոյեմբեր 24–ի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը կ'արձագանգէ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին նըչումներուն: Թերթի մը մէջ ուր մինչեւ վերջերս կը կարդայինք աւելի նուաճումներու, գերազանցուած «պլան»ներու մասին, այսօր տեսնել թէ առաջին երեք սիւնակները յատկացուած են զանազան մարզերու թերինները մատնանշող նախարարներու նիստի մը, ուղղակի յուսադրիչ է: Վերջերս չատ գրուեցաւ Հայաստանի լուրջ խնդիրներուն մասին. Սեւանի հարցը, օդի ապականութիւնը բաւական մեծ սպառեցին, սիրտ մաշեցուցին հոն թէ հոս՝ Սփիւռքի մէջ: Բնապահական այս ծանրակչիռ պարագաներու մասին դրել, արտայայտուիլ էր նշանակեր թէ երկրին միակ հարցը այս մարզին պատկանողն էր:

Արդարեւ, նախարարներու վերյիչեալ խորհուրդի օրակարգին բերուած նիւթերը կը պատկանին զանազան մարզերու. հոն նախ կը նչուի թէ անբաւարար է հոգամչակութեան չէնքերու կառուցումի վիճակը. չեն կատարուիր հարկաւոր ներդրումները, ինչ որ վտանգի կ'ենթարկէ 12–րդ հնգամեակի առաջադրանքներու իրագործումները:

Ներդրումներու եւ չինարարական աշխատանքներու թերացումները պատճառ դարձած են որ 1987–ի առաջին ինը ամիսներուն ձախողութիւններ արձանագրուին միսի արտադրութեան, կենդանաբուծական որոշ մարզերու, կարգ մը գործատուներու նպատակակէտերու գործարկումին մէջ:

Կը մեղադրուի Հայաստանի Շինարարութեան նախարարութիւնը, որ անհրաժեչտ միջոցները ձեռք չէ առած վիւղական վայրերու մշակութային տուներն ու ակումբները կառուցանելու համար: Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է արագացնել չինարարական աշխատանքներու թափը, ու կը պահանջէ որ առընչուած վարչութիւնները ընեն իրենց բաժին ինկածը, որպէսզի կացութիւնը բարեփոխուի:

Շինարարական ընդհանուր հարցերէ առաջ խորհուրդը արտայայտուած է վերելակներու տեսչութեան աշխատանքին մէջ նկատուած թերութիւններու մասին: Վերելակներու գործածութեան ընթացքին ապահովութեան չափանիչները չեն յարգուիր յաճախ, պատճառ դառնալով արկածներու: Նախարարներու Խորհուրդը մասնանչելէ ետք թերութիւնները, սրբագրելու համար անոնց հետեւանքները, որոշած է պարտադրել այս մարզին առընչուած վարչութիւնները, որ նախազգուչական միջոցառումներու դիմեն, ապահովեն անհրաժեչտ կարդապահութիւնը:

Նախարարներու Խորհուրդի օրակարգին չինարարական — տնտեսական այս հարցերէն ետք ներկայացուած է Երեւանի բնակիչներու դրանցումի պարագան: Ինչպէս կ'երեւի, Երեւանի մէջ քիչ չէ թիւը այն բնակիչներուն, որոնք հոն ապրելով հանդերձ չեն արձանագրուած քաղաքի տոմարներուն մէջ, ոչ ալ ուրիչ վայրի մէջ արձանագրութիւն ունին: Նախարարներու Խորհուրդը ուրեմն որոշ կէտեր ճչդելով կը ձեռնարկէ գոյութիւն ունեցող անկարգութեան վերջ դնելու, ապահովելու որ այսուհետեւ Երեւանի քաղաքացիներու արձանագրութեան եւ բնակեցման մարզին մէջ խախտումներ չըլլան:

Նախարարներու Խորհուրդը մտիկ ըրած է նաեւ կապի նախարար Հ· Միրզոյեանի զեկուցումը՝ «Անաչխատ եկամուտներու դէմ պայքարը զօրացնելու միջոցառումներու» մասին: Անաչխատ եկամուտները կ'ապահովուին զլխաւորաբար, ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ, ղրամական կարգապահութեան խախտումներով. այս բաժնին մէջ կը խօսուի պարգեւավճարներու, կենսաթոչակներու, նպաստներու, աչխատավարձի ապօրինի վճարումներու մասին: Ու Նախարարներու Խորհուրդը պարտաւորած է կապի նախարարութիւնը, որ պատչաճ վերահսկողութիւն կատարէ անաչխատ եկամուտներու դէմ պայքարը զօրացնելու համար:

*

Մատնանչուած թերինները մեծ մասով կը վերաբերին վարչական, պատասխանատու մարմիններու գործընթացի բնոյթին. սակայն տարիներով կրկնուած, սովորութիւն դարձած «բացթողում»ներ, իրենց պատճառած նիւթական վնասներէն զատ ունին աւելի լուրջ հետեւանք մը, որ այդ պայմաններուն մէջ հասակ առնող սերունդներու դաստիարակութեան պարագան է: Տղայ մը, որ տարիներով տեսած է թէ հայրը ոչ մէկ աչխատանք կը կատարէ եւ սակայն կը ստանայ իր «աչխատավարձ»ը, ո՞րքանով կարելի է սպասել որ անհանդիստ ըլլայ անաչխատ եկամուտներէ, կամ կեանքի տարբեր ճամբու հետեւի:

Այս կարգի սովորամոլութիւններու արթագրումը արդարեւ անհրաժեչտ է տուեալ չրջանի մը, երբ Խորհրդային Միութեան մէջ ընկերային փոփոխութիւններու հիմ կը դառնան տնտեսական կարեւոր նորարարութիւններ. նորարարութիւններ, որոնք լայն տեղ կուտան անհատական ձեռնարկներու, ուր յաջողութեան համար պայման են աչխատանքի լուրջ ըմբռնում, մրցակցութեան ոգի ու պատասխանատուութեան զգացում:

Ա· Թ·

ԱՆՍՈՎՈՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Գրեց՝ ԱԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Իւ – Սի – էլ – էյ համալսարանի Նարեկացի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Աւետիս Սանճեանի կազմակերպած գիտաժողովները, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ 1979–ին, արժէքաւոր հանդիպումներու, զեկուցումներու եւ մըտաւորական խմորումի առիթներ կուտան ամերիկահայ ակադեմականներու: Սա կայն Նոյեմբեր 20 – 22–ին տեղի ունեցած գիտաժողովը իսկապէ՛ս եզակի երեւոյթ մըն էր, երկար ու մանրամասն թղթակցութեան արժանի: Իմ այս զրուցիս կը միտի պարզապէս նշել երեւոյթը:

Սփիւռքի պատմութեան մէջ, ասկէ առաջ, երբեք տեղի չէ ունեցած գիտաժողով մը, որուն նիւթը զրական քննադատութիւնը ըլլայ, անոր տեսութիւններու եւ մեթոտներու վերլուծումը: Փրոֆ. Սանճեանի կազմակերպած այս համագումարը յանդուգն էր իր յղացք եւ չատ յաջող, իբր երեւոյթ: Երկու օր, նայած ժամուն, 40–էն 100 Հայեր ներկայ եղան չորս երկար նիստերու, որոնց ընթացքին սովորական դիջումները, յանուն մատչելիութեան կատարուած պարզացումները տեղի չունեցան: Հակառակ ատոր, ներկաները ոչ միայն սեւեռուած, նոյնիսկ կարելի է ըսել լարուած ձեւով հետեւեցան զեկուցումներուն, նաեւ ունեցան հակազդեցութիւններ, որոնց մակարդակը զոհացուցիչ էր:

Փրոֆ. Սանճեան իրաւացիօրէն «Միջազգային» կոչած էր այս գիտաժողովը: Ազգականը քիչ մը ժխտական է վերջերս, սակայն բոլորովին տեղին էր այս պարագային: Ժողովին լրենց մասնակցութիւնը բերողները եկած էին Պէյրութէն, Փարիզէն, Լիոնէն, Մոնրէալէն, Սան – Ֆրանսիսքոյէն, Քոնէթիքըթէն, եւ Իթհաքա նահանգի Սօլթ Լէյք Սիթիէն: Կը պատկանէին Սփիւռքահայութեան մի քանի սերունդներուն, 35–էն 65 տարու: Կ'ուզեմ հակիրճ ձեւով ներկայացնել գանոնք, իրենց նիւթերով:

Գրիգոր Պըլտեանի զեկուցումը, «ընթերցումին ընթերքը», ներկայացումն էր այն տեսական հանգանակին, որ յեցակէտն է իր քննադատական ու զրական վաստակին, վաստակ մը՝ որ արդէն իսկ պատկառելի է: 42 տարու, պէյրութածին ու փարիզաբնակ մտաւորականը ծանօթ է զրասէր հասարակութեան, կարդացուած է, համեմատաբար, քիչերու կողմէ, սակայն այդ քիչերը զրողներ են, քննադատներ են, ապա նաեւ փրոֆ. Սանճեանի ուսանողներն ե՛ն, Նարեկացի ամպիոնի հունձքը: Թերեւս պէտք է ժլատ ըլլալ, երբ կը խօսուի Սփիւռքի տեսան կիւնէն «երիտասարդ» համարուող մտաւորականի մը մասին, սակայն Պըլտեանի զեկուցումը կ'ապրոնէ ըսել որ հոն ունկընդրեցինք մտածուած, համապարփակ, ինքնավստահ սակայն ոչ ինքնագոհ, կարգապահ մտքի մը, որուն անթերի եւ բարդ բառապաշարը, ապա նաեւ քննուած եւ ազուցուած զաղափարներու, յղացքներու կառոյցը պատկառելի էին: Մեր զրաբար եւ աշխարհաբար զրականութեան ընթերցումին վրայ հիմնուած, Ֆրանքֆեւրտերման քննադատական – զեղագիտական մտքէն օգտուած այս տեսական հանդնակը պարզեց Պըլտեանի կարծիքը, ընթերցումի, գործի մը մեկնաբանութեան, խմաստի մը կառուցումին մասին: Դատաստուածութիւն մըն էր, որուն հիմնական նիւթադրեալներէն ոմանց հիմնովին անհամաձայն է այս տողերը ստորագրողը, սակայն հիացումով միայն կարելի է արտայայտուիլ՝ Պըլտեանի ելոյթին մասին:

Երկրորդ զեկուցումն էր փրոֆ. Լէօնարտօ Ալիշանի ուսումնասիրութիւնը, 15–րդ դարու զրող՝ Ազաքել Բալիչեցիի «Ողբ»ին մասին, զրի առնուած 1453–ին, Պոլսոյ անկումին առթիւ: Ալիշան, իրանահայ, Թեհրան եւ Թէքսաս ուսանած է իրանական եւ բաղդատական զրականութիւն, նիւթեր՝ որոնց դասաւոու է ներկայիս, Իւթահի նահանգային համալսարանին մէջ: Իր մօտեցումը օգտագործեց ռումէն, կրօնքի տեսաբան Միրչէա Էլիայի եւ քանատացի քննադատ՝ Նորթրոփ Ֆրայի տեսութիւնները, եւ հիմնուած էր այն հաստատումին վրայ՝ թէ կարելի չէ՛ հասկնալ Բալիչեցիի եւ անոր ժամանակակիցներուն զործը, առանց փորձել – հասկնալու Քրիստոնէական աշխարհիմացութիւնը, որ ինքնին զուտ դահեստներ ունի աւելի հին, սրբազնական աշխարհիմացութեան մը, հետ: Ըստ անոր Բալիչեցիի համար Կոստանդնուպոլիսը միայն աշխարհիկ ոստան մը չէ, այլ մարդարնալ աշխարհագրական տարածքի մէկ սուրբ կէտը, որմէ առանցք մը կ'անցնի՝ երկրէն դէպի երկինք: Ալիշան բացատրեց որ Երուսաղէմը տիպարն է նման քաղաքներու, քրիստոնէութեան համար, եւ էջմիածին – Վաղարշապատը այդ եղած է, ապագային, հայութեան համար: Ալիշան կատարեց ընթերցումը Բալիչեցիի ողբին, պարզելով ժամանակի, պատմութեան եւ կանոնի հակազդութիւնը, որ կը զործէ «Ողբ»ին մէջ:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 21–ին, առաջին նիստի առաջին զեկուցողը եղաւ Մոնրէալի համալսարանէն, փրոֆ. Շաքէ Տէր – Մելքոնեան — Մինասեան, որ խօսեցաւ «Արդի Հայ Գրականութեան Քննադատութիւնը՝ իր թապուներով» նիւթին չուրջ: Ան սահմանեց թապուն, իբր կիրարկելի արգելքներու լայն հասկացողութիւնը, որ կ'ընդդրկէ ժխտական հրամայականներու եւ պարտադրուած լռութիւններու գանց մը, որուն առջեւ անմեղ զիրք չկայ: Բազմաթիւ «լռութիւններ» թուեց փրոֆէսէօր Մինասեան, Սփիւռքի եւ մանաւանդ Սովետական – Հայաստանի մէջ: Պարզեց լեզուի, անցեալի հանդէպ ի զօրու եղող թապուներ, եւ ունկնդիրները թուեցին ուրիշներ, – սեռային թապու, քրիստոնէութեան դէմ թապու՝ զրականութեան մէջ, եւայլն:

Ցաջորդ զեկուցողը եղաւ Նորվան Եպիսկոպոս Ջաքարեան, պէյրութահայ, այժմ առաջնորդ Լիոնի Հայոց (Ֆրանսա), հեղինակ՝ զանազան աստուածարանական եւ մատենագրական գրութիւններու, ապա նաեւ «Ցաղագս Գրիգոր Պըլտեանի Քերթողութեան» գրքին (1987): Անոր նիւթն էր «Մեկնարանութեան պաշտօնը»: Խօսեցաւ աւանդական, կրօնական (Սբ. Գրքի) մեկնաբանութեան եւ զրական մեկնաբանութեան զերերու մասին: Նշեց որ Քրիստոսը, Նոր Կտակարանը, հայրաբանական գրողները՝ քրիստոնէութեան առաջին հազարամեակին, բոլո՛րն ալ մեկնաբանողներ էին: Մեր աստուածաբաններն ու մատածողները չէին մոռցած, եւ մեր արդի մեկնաբանական աշխատանքը չի կրնար չրջանցնել մեկնաբանական գործունէութիւնը, որ հի՛մը կը կազմէ զրութեան մը խմաստի բացայայտումին: Հիմնաւորելէ ետք որ մեկնաբանական աշխատանքը էապէս կապուած է աստուածաչնչական աւանդութեան, Նորվան Եպիսկոպոս մանրամասնեց մեկնաբանական արարքի որոշ յատկանիշներ: Մեկնաբանական խօսքը, ըսաւ ան, խօսք մըն է՝ խօսքի մը մասին, որ կրնայ սուրբ նկատուիլ, կամ պարզապէս՝ կարեւոր: Երկու պարագային ալ, մեկնողական խօսքը կ'ընդունի զերիվեր տարբերութիւն մը առաջին խօսքին եւ ի՛ր միջեւ: Զուգեր նուազեցնել այդ տարբերութիւնը, կ'ուզէ զայն մեկին–ա–բանել, մեկնիի վերածել: Մեկնողական խօսքին այս խոնարհութիւնը կրկնութիւն մը չէ: Զգտում մըն է ծածկուած խմաստը ի յայտ բերելու, կամ՝ ինչպէս կ'ըսէ Ղազար Փարպեցի, «զծածուկս մարգարէիցն ի յայտնութիւն բերել» (դրուագ Ա., պարբերութիւն 11): Մեկնաբանութիւնը քակտումի զործողութիւն մըն է, որ զժուար զրութիւններու հետ յարաբերութիւն կը մշակէ, կը քակէ հոս, կը ստորագծէ հոն, կ'անջատէ, կ'առընչէ, եւ այս բոլորը՝ իմաստներ յայտնաբերելու համար:

Նոյեմբեր 21–ի կէսօրէ վերջ զեկուցեց այս տողերը ստորագրողը, «Ֆեմինիստ քննադատութիւն եւ հայ զրականութիւն» նիւթին մասին: Նշուեցաւ ֆեմինիզմի զրաւած զերը, ամերիկեան ակադեմական – քննադատական աշխարհին մէջ: Պարզուեցան ֆեմինիզմի զլխաւոր սկզբունքները, թէ՛ իբր ընդհանուր տեսութիւն, թէ՛ ալ իբր քննադատական մօտեցումներու համալիր, զոր կարելի է կիրարկել որեւէ զրութեան վրայ, – այս պարագային՝ հայ զրականութեան: Զապէլ Եսայեանի «Վերջին Բաժակը» զործը քննուեցաւ ֆեմինիզմի լուսարձակին տակ, եւ յայտնաբերուեցան Եսայեանին յատուկ հայկական ֆեմինիզմի յատկանիշները:

Ապա խօսք առաւ Վահէ Օշական, որուն նիւթին էր «Ցակոբ Օշականը՝ Քննադատ»: Օշական հաստատեց որ Ցակոբ Օշականի վիպասանական հսկայ վաստակը կ'անտեսուի, մինչ «բամբասանքի մը պէս պինք կը հալածէ իր քննադատի համբաւը»: «Դարը չէմնացած հոգեհանգիստի պատարագ մը ընենք, զերեզմանը հասցնենք քննադատի այս համբաւը՝ որ անկծքի պէս կառչած է իր անունին», ըսաւ Օշական, «քանի որ այդ համբաւը զործիք մըն է, որով հայ ժողովուրդը կը չարունակէ պատժել Ցակոբ Օշականը, իր զլուխ բերնելուն համար», կաղապարացած եւ անիմաստ ակնկալութիւններու դէմ մերզանչած ըլլալուն համար: Ապա, պատասխանը հարց տուաւ թէ «կեանք» ըսելով ի՞նչ կը հասկնայ Օշական, եւ ի՞նչ են կապերը կեանքին ու զործին միջեւ, Օշական – վիպասանին եւ Օշական վիպակատնացած հերոսին միջեւ: «Ահաւոր միացում մը» կայ երկուքին միջեւ, հաստատեց ան, եւ բացատրեց թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս պէտք է առաջնահերթութիւն տալ կեանք – զործի այս յղացքին, եւ քննադատական վաստակը հասկնալ իբր անոր ենթակայ մասնիկ մը, ոչ թէ անջատ ու զերադաս աշխատանք մը:

Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 22–ին առաջին զեկուցողը եղաւ Ցարութիւն Պէրպէրեան: Պէյրութաբնակ բանաստեղծը, հեղինակը՝ «Կորիզ» եւ «Ոսպնեակ» հատորներուն, անդամ՝ «Բագին»ի խմբագրական կազմին՝ 1978–էն ի վեր, իբր իր նիւթը ստանձնած էր «Փորձ՝ բրնութագրելու հայրենի բանաստեղծութեան 60–ական սերունդը»: Ան կեդրոնացաւ հինգ քերթողներու ստեղծագործութեանց վրայ, այսինքն՝ Հենրիկ Լեդոյեանի, Արտեմ Ցարութիւնեանի, Յովհաննէս Գրիգորեանի, Արմէն Մարտիրոսեանի եւ Դաւիթ Ցովհաննէսի վաստակին վրայ, նաեւ՝ նոյն սերունդի քննադատը նկատուող Ալեքսանդր Թումչեանին վրայ: Այս սերունդին մուտքը սովետահայ արդի քերթողութեան մէջ՝ յատկանչուեցաւ տեսակէտ, սուր բանավէճերով, քանզի ան յատակօրէն կը հարցադրէր քերթողական արարքը, կը հաստատէր մեթաֆորի կամ փոխաբերութեան առանցքային դերը, տեսաբանական կարեւոր ներդրում կը կատարէր խորհրդահայ բանաստեղծութեան մէջ: Խմբակի ոչ – միշտ միատարր հանդանակի հոլովոյթին ընդարձակ վերլուծումը կատարեց Պէրպէրեան, առանց անտեսելու Թումչեանի եւ Պարոյր Սեւակի դերը: Թէեւ վերջինս մաս չէր կազմեր խմբակին, ազդեցիկ էին իր արտայայտութիւնները՝ անոր հանդէպ:

Գիտաժողովի վերջին նիստին վերջին խօսողը եղաւ Ֆրանսահայ Մարկ Նշանեան, որ 1979ին ստացած է իր տոքթորան, մանանպիտանալով զերման փիլիսոփայութեան մէջ: Ան 1970–ին սկսած է հայերէն զրել, եւ հեղինակն է բազմաթիւ յօդուածներու՝ որոնք լոյս տեսած են «Ահեկան»ի, «Հորիզոն»ի եւ մանաւանդ «Ցառաջ»ի մէջ: Խօսեցաւ Ցակոբ Օշականի մէկ խօսքին մասին, խօսք՝ որ ան 1931–ին ըսած է Բենիամին Թաչեանին, տեսակցութեան մը ընթացքին: Սակայն այդ խօսքը – «զրելը այնքան ընդարձակ եւ հանրային երեւոյթ է, որ կրնանք բաղդատել զայն միայն հին զաթերու մէջ յօրինուած բարեխառնութեան» – առեզծուա՛ծ մըն է, զոր քիչ թէ չատ հասկնալ կարելի կ'ըլլայ մի՛այն եթէ տեզաւորենք զայն, Օշականի ամբողջական մտածումի շրջանակին մէջ, իսկ այդ իր կարգին՝ կ'ենթադրէ հասկնալ եւրոպական որոշ մտածելակերպ մը: Այս կրկնակ զեռ – զումը կատարելու եւ անոր միջոցաւ առեղծուածը խմաստաւորելու աշխատանքը, զոր իրագործեց Նշանեան, ակնառու՝ իր արժանի էր, – բարդ եւ համապարփակ:

Նշանեան նախ պարզեց թէ ինչո՞ւ կարելի է եզրակացնել, թէ երբ հին դարերու մասին կը խօսի, Օշական կը մտածէ կրօնքներու մասին (նախնական ազգախումբերու, Հրէութեան, Ցոյն բազմաստուածութեան եւ հին քրիստոնէութեան մասին), որոնց բոլորին մէջ սրբազնութեան կորիզը զոհաբերութիւնն է: Զոհաբերութիւն՝ որ սերտ կապեր ունի ոչ միայն սրբազնութեան զաղափարին հետ, այլ նաեւ՝ անոր հանրային կատարումին եւ փորձառութեան: Այս զաղափարը հիմնաւորեց Նշանեան, ապա անդրադարձաւ Ֆրանսայի մէջ 1893–էն 1939 չրջանին զարգացած կրօնա – ընկերային մտածումին՝ որուն ակունքն է Էմիլ Տիւրքհայմի զործը (մանաւանդ՝ «Կրօնքի տարրական ձեւերը», 1912): Անոր զոր – ծէն մեկնելով՝ եղան չատեր, որոնք ուզեցին պարզել մարդկային ընկերութիւնները կազմաւորող սկզբնական երեւոյթները, մանաւանդ՝ սրբազնականը (լը սաքրէ, տէր սէյքրըտ): Այդ սրբազնական արարքին վերաբեմադրութեամբ, ոմանք (օրինակ՝ Ժորժ Պաթայ) կը յուսային յաղթահարել արդի ընկերութիւններու անջատուած, բազմաբաշխ, տարտղնուած վիճակին: Այս մտածումի չրջանակին մէջ զետեղելով Օշականի խօսքերը, Նշանեան ենթադրեց որ քննադատական զրութիւնը, ըստ անոր, կրնար սրբազնական արարք մը ըլլալ, թէեւ յատակ չէ թէ ինչո՞ւ ինք կը հաւատար այդ կարելիութեան: Ապա, Նշանեան խօսեցաւ «Մեհեան»ական չարժումի մասին, իր խմբագրած «Կամ» պարբերագիրքի մասին, վերլուծման մասին: Թղթակցութեան մը սահմաններուն մէջ կարելի չէ ընթերցողին փոխանցել անոր մէկ ժամ տեւող վերլուծումին հարստութիւնը, ընդարձակ տարածքն ու խոր մտածումը:

Կը մնայ չնորհաւորել փրոֆ. Սանճեանը, որ յղացաւ եւ կազմակերպեց այս գիտաժողովը, եւ որուն օժանդակեցին խումբ մը նուիրեալներ, մանաւանդ՝ Ծիածան Ազմազեան, Սբօ Պօզիկեան, Ռուբինա Փիրումեան եւ Տիկին Հելէն Սանճեան: Նարեկացի ամպիոնը եղաւ մէկը այն (գժբախտաբար) չա՛տ սակաւաթիւ ամպիոններէն որ իր հիմնադրրամին վրայ նստած չէ խոկար միայն, այլ նաեւ՝ կը ծառայէ գաղութի մը հայութեան եւ Սփիւռքահայ մտքի զարգացումին:

ԳՂՊՈՒԹԷ ԳՂՊՈՒԹ

ՊԱԳԸՐԳԻԻՂԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է մեծ հանդիսութեամբ, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Ցաւարտ ապարոզութեանց, եկեղեցւոյ կից Տատեան վարժարանի սրահին մէջ ճաշ մը սրուած է: Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդի ատենապետ Յորէն Մանավեան կարդացած է տեղեկագիր մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտեան: Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը: Ծօսք առած է Մանուէլ Վարդապետ: Իր հուսկ – բանքին մէջ Շնորհք Պատրիարք՝ անդրադառնալով օտար վարժարան յաճախող աչակերտութեան հարցին, ըսած է.– «Մենք ամէն ազգի արիւն տուած ենք, Լեհերուն, Ռումանացիներուն, Հունգարներուն, Պուլկարներուն, մանաւանդ Թուրքերուն. այսպէսով պակաս ենք, միւս կողմէ ալ ամէնուս ծանօթ պատճառներով պակաս ենք: Այսուհանդերձ մեզի կ'իյնայ «աճիլ ու բազմանալ»: Այս թաղն ալ կ'աճի ու հետզհետէ կը բազմանայ, բնականաբար կը բազմանայ նաեւ յարակից Տատեան վարժարանի աշակերտութիւնը: Աւիկա պատճառ մը չէ որ կարգ մը ծնողքներ իրենց զաւակները զրկեն օտար եւ այլ վարժարաններ: Սիրոյ եւ ազգային պարտականութիւն պիտի նկատենք որ մեր զաւակները առնուազն նախակրթարանը սովորին մեր վարժարաններուն մէջ: Ամէն հայ աչակերտ, հայ անունը կրող աչակերտ նախակրթարան մը պէտք է աւարտէ հայկական վարժարանի մը մէջ»:

**

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Մշակութային «Սիփան» Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ գիտական դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 19–ին «Մարդամեքենաներու եւ թեքնոլոժիի ապագայ»ի մասին: Նիւթը ներկայացուցած են «Գիտութիւն եւ ճարտարարուեստ» համալսարանի ուսանողներ՝ Է. Աբգարեան եւ Ա. Քոչարեան: Դասախօսութեան զուգահեռ ցուցադրուած են նաեւ ժապաւէններ եւ լուսապատկերներ մարդամեքենաներու կարողութիւններուն եւ զարգացման մասին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆ

Նոր գիրք մըն ալ լոյս տեսաւ Ս. Ղազարի տպարանէն «Յովհաննէս Պատկերահան» վերնագրով, որու հեղինակն է Հ. Ս. Ձեմճեմեան: Գիրքին նիւթը քաղուած է նոյն վանքին դիւանէն, օգտագործելով բազմաթիւ նամակներ եւ նոյն Յովհան – նէսի ձեռագիր կենսագրութիւնը, որ հրատարակուած է այս հատորիկին մէջ:

Յովհաննէս Պատկերահան ապրած է 1695 – 1758 տարիներուն: Նոյն շրջանին՝ կեսարիա բնակած է բարեկեցիկ ընտանիքի հայր մը, Շէհրի անունով, արհեստով չրջուն վաճառական, որ ունեցած է երեք աղջիկ, Կէօզէլ, Մէլիք եւ Մարիամ: Դրացի թուրք կին մը, անունով Մէլիքի զեղեցկութիւնը, զանազան խաբէութիւններով եւ դրեթէ բռնութեամբ՝ զայն կը հարկադնէ իր միակ որդիին՝ Էմիրի: Այս ամուսնութենէն կը ծնի մանչուկ մը, ապագայ Յովհաննէս Պատկերահանը, որ կը կոչուի Հօրը անունով՝ Օսման – Էմիր:

Չորս տարեկանին կը վախճանի հայրը: Այդ տարիներուն իր մօրաքրոջ՝ Մարիամի, պատկին տրիթով, առաջին անգամ կը մտնէ եկեղեցի, ուր փոքրիկին Օսման – Էմիրի ուշադրութիւնը կը գրաւէ խորանի Ս. Աստուածածնի պատկերը, ու իրեն կը թուի որ Աստուածածին իրեն կը նայի՝ չարժելով աչքերը: Այնուհետեւ կը յարի մօրաքրոջ՝ Մարիամի, որմէ կը սորվի քրիստոնէական վարդապետութիւնն ու պօթելը:

Ութ տարեկանին մօրաքրոջ հետ կ'երթայ Հալէպ: Հայերու հետ բարեկամութիւն ընելով՝ կը սորվի հայերէն դրել ու կարդալ. առանձին կը սերտէ Աւետարան ու Ցայսմաւուրք, ու զաղանի կերպով կը մկրտուի Մարտիրոս Վարդապետէ, առնելով Յովհաննէս անունը:

Քաղաքին մէջ իբր մահմետական ճանչցուած ըլլալով՝ կը ստիպուի մզկիթ յաճախել, ու տեսնելով որ խիղճը դինք կը տառապեցնէ, բարեկամներու խորհուրդով կը մտածէ փախչիլ Եւրոպա: Նաւով կ'ուղղուի Ֆրանսա, ու Մարսէյլէն կ'անցնի Հռոմ, մտածելով որ հոն քրիստոնէական հաւատքի կեդրոն ըլլալով՝ ամէնքը պիտի օգնեն: Հռոմ հասած օրն իսկ, երբ ունեցածները եկեղեցւոյ առջեւ թողած, կը մտնէ աղօթելու, դարձին կը տեսնէ թէ անհետացած են ինչքերը...:

Ապրելու համար կը գրուի գինուորութեան, մէկ ժամանակ կը նուիրուի գծագրութեան, զեղարուեստի հանդէպ ըզգալով յատուկ հակում մը: Կը ծանօթանայ Մխիթար Աբբահօր, ու Ս. Ղազար Հայոց վանքին համար կը գծէ զանազան սրբազան պատկերներ: Այսօր անոնցմէ պահուած են թիւով հինգ հատ, որոնցմէ նշանաւորն է՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մեծադիր նկարը, գծուած 1720–ին, վանքին եկեղեցւոյ Մորանին համար:

Բացի գծած նկարներէն, իրմէ հասած են հարիւրի չափ նամակներ, մեծ մասով ուղղուած Մխիթար Աբբահօր: Ան իր բոլոր նամակներուն կը ստորագրէ՝ «Յովհաննէս Պատկերահան»: Նամակները հարուստ են տեղական լուրերով, յատկապէս նոյն տարիներուն Հռոմի մէջ բնակող կամ ուխտաւոր ազգայիններու մասին ծանօթութիւններով:

Մեռած է 1758 Փետրուար 21–ին, 62 տարեկանին: Թաղուած է Հռոմի մօտ Ալպանօ կոչուած գիւղը, իտալացի կուսաններու եկեղեցւոյ մէջ, ուր մինչեւ այսօր պահուած է տապանաքարը՝ իտալերէն լեզուով:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺԳԻՏ

Արջը մեղուների կողմից չատ էր հալածուել:

Բայց մի օր նրան անսպասելիօրէն յայտնեցին.

– Կարող ես հրճուել. մեղուները որոշել են բարեկամանալ քեզ հետ:

Արջն իսկոյն նկատեց.

– Իսկ ինչքա՞ն մեղր են խոստացել...:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՅԱՋՈՂ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ ՄԸ ՆԻՍԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Լիոնի Հայերն ալ առիթը ունեցան տեսնելու «Դրամօժիտը պայման է» թատերախաղը: Շաբաթ, Նոյեմբեր 28–ի իրիկունը, չուրջ չորս հարիւր հոգի ներկայ էին, Հայերուն չատ ծանօթ Սալ Ռամոյին մէջ, հետեւելու համար Գէորգ Գապաոաճեանի բեմադրած այս կատակերգութեան երեք արարներուն:

Կատակերգութիւն մը՝ որ կրնար ողբերգութիւն ալ ըլլալ, եթէ հեղինակը, Սիրարփի Գապաոաճեան, ուզած ըլլար այդ ճեւը տալ իր ստեղծագործութեան, ինչպէս որ կ'ըսէ, իրաւամբ, բեմադիրը ժողովուրդին տրամադրուած զեղատիպ յայտագրին մէջ:

Ծանօթ է, Նիսի Մշակութային Միութեան խումբն է որ կը խաղայ, քանի մը ամիսներէ ի վեր արդէն, «Դրամօժիտը պայման է»ն: Ու լաւ կը խաղայ, ինչպէս որ, Լիոնէն առաջ, Նիսի, Մարսէյլի եւ Փարիզի թատերասէրները առիթ ունեցան հաստատելու անձամբ:

Նիւթին մասին գրուեցաւ արդէն քանի մը անգամներ «Յառաջ»ի մէջ: Ցիշենք միայն որ պատմութիւնն է ամուսնութեան մը՝ որուն սկիզբն է դրամ եւ փառասիրութիւն եւ վերջը՝ անփառունակ հիասթափութիւն:

Իր խորքին մէջ սխուր դէպք մը՝ որ սակայն, հանդիսականներուն մէջ, պատճառ կ'ըլլայ դրեթէ յարատեւ ծիծաղի, չնորհիւ բեմադիրին եւ հեղինակին հնարքներուն եւ անկասկած՝ դերասան – դերասանուհիներուն ալ խանդին:

Տասնեւչորս դերակատարները – բոլորն ալ սիրողներ – աշխատած են կ'երեւի մեծ խանդավառութեամբ այս բեմադրութեան յաջողութեանը համար: Արժանի են դրնահատանքի եւ արդարօրէն ծափահարութեան երկար:

«Դրամօժիտը պայման է»ն, իր ներկայ բեմադրուած ձեւով, որ չէ պահանջած մեծ ծախքեր, կը կարծենք որ կրնայ դանել լաւ ընդունելութիւն՝ ուր որ ալ խաղացուի: Առանց մեծ յաւակնութիւն – ներու կատր մը՝ որ երկու զուարթ ժամեր անցնել կուտայ հանդիսատեսին: Հաւանաբար Ֆրանսայի եւ Ֆրանսայէն դուրս ուրիչ քիչ չատ հայահոծ վայրերու մէջ ալ, առիթ տրուի Նիսի թատերախումբին յաջող կերպով արտայայտուելու, ինչպէս որ եղաւ Լիոնի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ մասնաւորապէս Տիկին Անժէլ Մարմիյոնի եւ Պ. Շէրէֆի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած այս երեկոյթին ընթացքին:

Իր այս ձեռնարկով Պր. Գապաոաճեան ապացոյցը կուտայ մեզի թէ կարելի է ներկայիս ալ հետաքրքրել Սփիւռքը – դոնէ անոր մէկ մասը – հայ բեմով, եթէ գործօն եւ յարատեւ աշխատանք մը տարւի այդ ուղղութեամբ: Կը պահանջէ անշուշտ մեծ սէր եւ անձնուիրութիւն թատրոնին հանդէպ: Գէորգ Գապաոաճեան մեզի այն տպաւորութիւնը ձգեց որ ունի այդ երկուքն ալ. եւ՝ խանդավառութիւն որ չէ մարած իր քով, հակառակ Պոլսոյ մէջ իր ունեցած թատերական բեղուն անցեալին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԱՌՔՍ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Անուան նման փոփոխութիւնը այլ ազգերը – ռուս, հայ, քիւրտ – դրաւ երկիմաստ կացութեան մէջ. յայտնի կը դառնայ որ Խորհրդային Ադրբեջանի մէջ «ադրբեջանցի» կոչուելու (համեմատեցէք՝ «Դոնի Հանրապետութեան» մէջ «Դոնցիները») իրաւունքը կը վերապահուի ոչ թէ բոլոր անոնց որոնք կը բնակին այս հանրապետութեան մէջ, անկախ իրենց ազգային պատկանելիութենէն, այլ միայն անոնց, որոնք իրականութեան մէջ թուրքեր են, որոնք մինչեւ 1913 (Ռուսաստանի մարդահամարը) կը կոչուէին «կովկասեան թաթարներ», իսկ 1920–էն յետոյ (խորհրդային կարգերու հաստատումով) սկսան «ադրբեջանցի» կոչուիլ:

Եւ այսպէս, 1920–ին պատմական Արեւելեան Հայաստանի տարածքին ստեղծուեցաւ Ադրբեջանական Խորհրդային Հանրապետութիւնը, ուր նախապէս «կով – կասեան թաթարներ» կոչուող թուրքերը սկսան «ադրբեջանցի» կոչուիլ եւ կազմելով հանդերձ ինչպէս Բաքուի, այնպէս ալ ամբողջ Հանրապետութեան բնակչութեան բացարձակ փոքրամասնութիւնը իրաւունք ստացան կիրարկելու իրենց ազգային գերիշխանութիւնը Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին, որպէս ղեկատար ազգ: Տրամաբանական պիտի ըլլար եթէ Խորհրդային Ադրբեջանի կազմին մէջ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի եւ Նախիջեւանի ինքնավար Հանրապետութեան կողքին ստեղծուէր նաեւ «Թրքական ինքնավար Հանրապետութիւն» եւ «քրտական ինքնավար մարզ». նման դաշնակցութեան ստեղծումը հաւանաբար ամէն բան իր տեղը դնէր:

Բայց ոչ. եղաւ այնպէս որ Թուրքերը («կովկասեան թաթարները», «Ադրբեջանցիները») միմիայն իրենց անուանումով դարձան ոչ միայն միւսներուն համար գերիշխան ազգ Ադրբեջանի Հանրապետութեան մէջ այլ նաեւ սկսան իրագործել այդ գերիշխանութիւնը, որպէս ամբողջ Հանրապետութեան մէջ իշխող ազգ:

Դեռ աւելին. Իրան գտնուող բուն Ադրբեջանը սկսաւ կոչուիլ «Իրանական Ադրբեջան», իսկ աւելի հիւսիս գտնուող Ադրբեջանի Խորհրդային Հանրապետութիւնը կարճ ձեւով՝ «Խորհրդային Ադրբեջան»:

Հասկացողութիւններու ինչպիսի ճարպիկ խառնաշփոթ, այնպէս չէ՞:

Ուրեմն, Արեւելեան Հայաստանի բոլորովին այլ կողմը գտնուող Նախիջեւանը «Ադրբեջան» է (միայն այն պատճառով որ Թուրք – քեմալիստները «ցանկացած» են դայն տեսնել Խորհ. Ադրբեջանի կազմին մէջ) եւ Լեռնային Ղարաբաղը նոյնպէս «Ադրբեջան» է (քանի որ մէկու մը խելքին փչած է այստեղէն «բանուորական ուժ» մատակարարել Բաքուին եւ ցանկացած գայն տեսնել Խորհրդային Ադրբեջանի կազմին մէջ):

«Թուրքեր», «Կովկասեան թաթարներ», «Ադրբեջանցիներ» եւ ապա «Ադրբեջանական ՍՍՀ» ու «Խորհ. Ադրբեջան» հասկացողութիւններով կատարուած ապշեցուցիչ մեքենայութիւնները յանգած են բացարձակ անհեթեթութեան: Այսօր երբ որեւէ մէկը կը ժամանէ Նախիջեւան կամ Ղարաբաղ, կ'ըսէ թէ եկած է ... Ադրբեջան:

– Բայց ներեցէք, – կը պատասխանեն տեղեակ մարդիկ, – չէ՞ որ Ադրբեջան կը գտնուի Իրան. ան արեւելեան Հայաստանի մէկ մարզն էր, որ ներկայիս Իրանի մաս կը կազմէ (Աւրպատական, Ադերբադական, Ադրբեջան), իսկ Խորհ. Ադրբեջանական Հանրապետութիւնը ստեղծուած է Քուռ գետի հովտին մէջ, այսինքն աւելի հիւսիս, Ռուսաստանի սահմաններուն մօտ, Արեւելեան Հայաստանի Փայտակարան, Ուտիք, Արցախ եւ այլ պատմական մարզերու հողերուն վրայ:

Թուրք – «Ադրբեջանցիներ»ը անշուշտ չատ լաւ կը հասկնան ասիկա, բայց ինչպէս կ'ըսեն՝ «պղտոր ջուրի մէջ ձուկն ա-

ւելի լաւ կարելի է որսալ»: Ինչպէս ծանօթ է, ազգ եւ ժողովուրդ հարիւր, կամ 5–6 հարիւր տարուան մէջ չեն ստեղծուիր: Թէ ինչպէ՛ս թրքական լեզուի արեւելեան բարբառով խօսող Թուրքերը Ռուսաստանի մէջ դարձած են «Կովկասեան թաթարներ», դժուար է ըսել, որովհետեւ Թուրքերու եւ Թաթարներու միջեւ նոյն տարբերութիւնը կայ, ինչ որ օրինակ Բաշկիրներու եւ Կիրղիզներու միջեւ: Բայց որ «Կովկասեան թաթարներ»ը յետագային՝ 1913 – 20 յանկարծ փոխուեցան, դարձան «ադրբեջանցիներ» եւ արագօրէն բազմանալով սկսան բառին բուն իմաստով դուրս վռնտել «իրենց» Ադրբեջանական հանրապետութենէն բոլոր միւս ազգերը եւ յատկապէս բնիկ ազգը՝ Հայը, այս մէկը արդէն քաղաքական հանելուկ – ներու չարքին պէտք է դասել ու լուծել միայն քաղաքական նկատառումներով:

«Անկախ Ադրբեջան»ի ստեղծման գաղափարը դեռ ԺԹ. դարու վերջաւորութենէն կը փայփայէր անգլիական հետախուզութիւնը: Անոր ձայնատարը դարձաւ հրեայ նշանաւոր քարիւղատէր Ռոչիլտը, որ բաժին ունէր Բաքուի եւ Իրանի նաւթահանքներուն մէջ: Անգլիա մեծ չահագրգռութիւն ցոյց կուտար, որ Ռուսաստան «խցանուած» մնայ Կովկասի մէջ, ու ոչ մէկ ելք ունենայ հայկական Կիլիկիոյ վրայով դէպի Միջերկրական կամ Իրանի վրայով դէպի Պարսկական ծոց: Անհրաժեշտ էր Միջնադեայ չրջան մը, վարչա – աշխարհագրական «խցան» մը: Կարեւոր չէր թէ ինչ բնոյթ կ'ունենար ան. խանութիւն, սուլթանութիւն թէ հանրապետութիւն, միեւնոյնն էր: Կարեւորն էր՝ Ռուսաստանի ճանապարհը վախկել դէպի հարաւ, Միջերկրականի եւ Պարսկաստանի չրջանին մէջ ռուսական կապիտալէն պաշտպանել անգլիական շահերը:

Պարսկաստան — Իրանի արեւմտեան կողմը բնակող Թուրքերը կամ «Կովկասեան թաթարներ»ը ԺԹ. դարու վերջաւորութեան Անգլիոյ «երկրաքաղաքական» խաղին համար ամէնէն նպաստաւոր տարրն էին: Մէկ կողմէն անոնք ըլլալով շիի – մահմետականներ կրնային լաւ յարաբերութիւններու մէջ ըլլալ շիի – մահմետականներու հետ, եւ միւս կողմէն, քանի որ այնուամենայնիւ Թուրքեր էին, եւ ոչ թէ Պարսիկներ, ապա ունէին իրենց կեդրոնախոյս հակումները: Իսկ Թուրքիոյ սիւննի – Թուրքերու հետ ամբողջապէս ձուլուելէ զերծնէ որոշակի կերպով կ'արգիլէր կրօնական պատնէշը:

Անգլիա կը մտածէր իրականացնել այս ծրագիրը, բայց անոր «խաղաթուղթեր»ը խառնեց Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը...

Նախ Բաքուի կոմունայի, ապա նաեւ Ադրբեջանական ՍՍՀ–ի ստեղծման ժամանակ բոլշեւիկ — Լենինեանները վ. Ի. Լենինի գլխաւորութեամբ իրենց հիմնական խնդիրը կը նկատեն այն, որ բոլշեւեան պայմաններ ստեղծուէր ազգերու համախմբումին ու Բաքուի նաւթի արդիւնահանման արագ զարգացման համար: Խորհրդային Ռուսաստանին անհրաժեշտ էր Բաքուի նաւթը: Ստեփան Շահումեան եւ Սերգէյ Կիրով կը հասկնային տնտեսական այս առաջնահերթ հարցին կարեւորութիւնը եւ նոր ստեղծուած վարչական միաւորը՝ Ադրբեջանական ՍՍՀ–ը պէտք է լաւագոյն ձեւով լուծէր խնդիրը՝ բաւարարէր Խորհրդային Ռուսաստանի պահանջները: Այսպէս էր, որ երեւան եկաւ Ադրբեջանական բազմազգ հանրապետութիւնը (այլ ոչ թէ բրէական ազգային խորհրդային հանրապետութիւնը), ուր բոլոր ազգերը՝ Ռուսերը, Հայերը, Թուրքերը, Պարսիկները, Քիւրտերը, Վրացիները, Տաղստանցիները, բոլորն ալ հաւասարապէս «ադրբեջանցիներ» էին, այսինքն՝ Ադրբեջանական ՍՍՀ–ի քնակիչներ:

ՍՈՒՐԻՆ ԱՑՎԱՉԵԱՆ

(Շար. 3)

Այրի Տիկին Արամայիս Յակոբեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան եւ զաւակը,
Տիկին Հռիփսիմէ Յակոբեան եւ զաւակը,
Եաղըճեան ընտանիքը,
Աճէմեան ընտանիքը
յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր՝

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկ· 5–ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Դեկ· 9, ժամը 14–ին Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ եկեղեցին, ուր–կէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէօնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

AVIS DE REMERCIEMENT

Suite au décès de *Kévork Kévorkian*, de Pavillons s/Bois, La Croix Bleue de Sevran - Livry, Section Dirouhie Missakian a reçu les dons suivants.- Dr.. Astrig Jamgotchian 500, Mr. et Mme. Sébouh Tehitdjian 500, Mr. et Mme. Drouard 500, Mr. J. C. Neveu 500, Mr. et Mme. Vilnoy 300, Mr. Dicran Dévédjian 300, Mr.. Henri Vallet 100 frs.

- PROJECTION -

Le Vendredi 11 Décembre
à 20 h 30 précises
«*Sur les pas de St. - Paul*»
Voyage à travers la Turquie et la Grèce
par THIERRY VALCKE
Salle Paroissiale
de l'Egilse Arménienne Catholique
d'Arnouville
69, avenue Henri Barbusse
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. 39. 85. 15. 56 / 43. 38. 38. 40

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Միացեալ – Նահանգներէն կը փնտռուին ողբացեալ Ռուբէն Աբգումանեանի (մեռած հեծանիւի արկածէ Բ· Աչխարհամարտի վաղորդայնին) ընտանիքը, զաւկին անունը Յարութիւն (Արթօ): Բնիկ ոտոսթոցի, Ֆրանսա եկած են Պուլկարիայէն: Լուր ունեցողներէն հեռաձայնել Պր· Գամէկեանի:

48 — 08 — 50 — 21

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ԵՒ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 12–էն սկսեալ, Ալֆորվիլի «Սեւան» ճաշարանին մէջ (1 Պուլվար Գառնօ), Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հանգստեան Տուներուն բնակիչներուն ի պատիւ ճաշ մը կազմակերպուած է:

Կը մասնակցին երգիչները՝ Մարտիկ Ճանըգեան, Մասիս եւ Անուշ Նուազախումբը եւ ճոխ անակնկալներ:

Ձեզ բոլորիդ կը սպասենք: Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել ամէն օր ժամը 19–էն յետոյ՝

48 — 93 — 92 — 25 *թիւին:*

ՏՕՆԱԾԱՌ

ARBRE DE NOEL

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆԿԱՐԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre

De 16h à 17h
Opération portes ouvertes
dans les classes

à 17 heures
Spectacle présenté par le jardin d'enfants
du Collège
Chorale dirigée par STEPAN AKIAN

A partir de 19h30

DINER MUSICAL

avec
VICKEN
LEVON CLARIAN
L'ENSEMBLE DE DANSES
AKHTAMAR
Tombola — Bar — Buffet
Présentation par Alex ALTOUNIAN

A partir de 23 heures
DISCO ARMENIEN
POUR LES JEUNES

Réservation au Collège :
TEL. : 45. 34. 68. 28

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իր ողբացեալ ղեկավարներուն·–

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ
մահուան հառասնամեակին
ՍԱՔՈ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
եւ
ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՑԵԱՆԻ
ինչպէս նաեւ՝
ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ
յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 9, ոտն է Ցղուէեան Սուրբ Աստուածածնի Յանձնայէ:

Այս առթիւ Փարիզի Հայոց Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

***

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ոտն է սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուզէի Ճգնաւորին եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսներուն:

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

APRES PARIS

LA F.R.A. NOR SEROUND

organise

UN DEUXIEME GRAND MEETING - GALA

pour soutenir

LES PRISONNIERS POLITIQUES ARMENIENS

CES JEUNES VONT PASSER UN NOUVEAU NOEL EN PRISON
EXPRIMONS LEUR TOUS ENSEMBLE NOTRE SOLIDARITE !
NE LES LAISSONS PAS SEULS !

LYON

Le Dimanche 13 Décembre à partir de 15 heures au SOFITEL, 20, quai Gailleton, 69002 LYON. Partie artistique animée par le chanteur Haroutioun KEUCHEYAN.

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

DINER

au cours duquel sera tirée une *tombola* dotée de nombreux prix
Vendredi 11 Décembre à 20 heures
au Y A N' S
5, AVENUE REILLE — 75014 PARIS
Sous la présidence de
HENRI VERNEUIL
PARTICIPATION 300 FRS.
— *Places limitées* —
Prière de s'inscrire en envoyant le chèque correspondant à l'adresse suivante :
Amis de la Fondation Marie - Nubar
57, boulevard Jourdan — 75014 Paris

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES

TRAITEUR

ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ – Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով):

■ Մանթը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միչուկով էէօփթէ
■ Հերիսա (ապսպրանիով), ■ Լուբիա (*փլաքի*)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Ֆանի մը տեսակ խորոված (ապսպրանիով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ* *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յօրինող – խմբավարին մահուան 40ամեակին առիթով
կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Յօրինող, խմբավար՝ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 21–ին

- *Գ· Ալէմշահի կենսագրական դիծերը եւ իր գործին վերլուծումը*
- *Յօրինողին կողմէ մեկնաբանուած գործերուն ունկնդրութիւն*
- *Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:*

UGAB — Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

La Grande Famille du
CENTRE CULTUREL TEKEYAN
vous invite à son

REVEILLON

traditionnel du Nouvel An
sous la présidence de
M. ET MME H. AVAKIAN de Genève
Un programme exceptionnel animé par
Adiss HARMANDIAN
et l'Orchestre NAÏRI
le 31 Décembre à partir de 20 heures
SALLE AGORA — GRANGES-LES-VALENCE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.636
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.636

ՌԵԿԼՄ — ԿՈՐԲԱՋՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ԱՌԱՆՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Լոնտոնէն անցնելով, ուր սերտալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տիկին Թաչըրի հետ, Կորբաչով հասաւ Ուաշինկթըն եւ անմիջապէս տեղաւորուեցաւ խորհրդանոցը, խորհրդային եւ ամերիկեան ապահովութեան ուժերու խիստ պաշտպանութեան ներքեւ։

Ամէն ինչ պատրաստ է համաձայնութեան համար։ Անգլերէն եւ ռուսերէն 180 էջնոց բնագիրը հասած է Ժընեւէն եւ երեքշաբթի օր, Ռեյկըն եւ Կորբաչով դայն պիտի առորոշեն։ Անգամ մը եւս «ֆօքիւս»ն եւրոպան է, քանի որ բոլոր այս հրթիռներու վերացման կամ բնաջնջման հարցը իրեն կը վերաբերի, եւ ոչ իսկ իրեւ դէտ հրաւիրուած է, պիտանալու համար թէ ի՞նչ որոշում կը տրուի իր ճակատագրին համար։ Իր հողին վրայ գրանուղղ զէնքերու կը վերաբերի համաձայիրը ու ինք խօսք չունի։ Վախը, ոչինչ կ'ապահովէ որ պաշտպանուի որեւէ թիկուղ ենթադրեալ – յարձակման դէմ։ Ինչ որ կը կատարուի աւելի քան եալթա մըն է, քանի որ հոն գոնէ Զրչիլը կար, կէտ նոյնիսկ թոյլ չտուին որ տեսակէտ ունենայ, աւելի ճիշդ հասկցուցին թէ իր տեսակէտը արժէք չունի, նկատի իսկ չառնուիր։ Պէտք է անչուշտ ընդունիլ, որ եւրոպան ալ փայլուն պատկեր մը չի պարզեր, մանաւանդ այս օրերուն, որ պէտք իրեն ալ խօսք տրուի։ Այսուհանդերձ պատմական համաձայնագիր մըն է եւ սկիզբ մը աւելի մեծ տարողութեամբ ապագինման։ Աշխարհի մայրաքաղաքը դարձած է Ուաշինկթըն, ուր 6000 լրագրող համախմբուած են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լը Փէնի ձախողած ճամբորդութիւնը Մարթինիք բաւական հետեւանքներ կ'ունենայ, երբեմն նոյնիսկ անսպասելի, երբ փոպիէն իսկ կը պարտաւորուի խոստովանիլ թէ պատահածը արդելք մըն է երթեւեկի ազատութեան եւ ասիկա անընդունելի, անկախ Անթիլեաններու հակալրփէն զգացումներէն։ Ուրիշ ընկերվարական – ներ այքան լայնախոհ չեն եւ ուրախ են տրուած դասէն։ Գալով Լը Փէնի, որ ետ կու երկուշաբթի օր, բնաւ տրամադիր չէ համակերպելու եւ Հանրապետութեան նախագահէն տեսակցութիւն մը ուզած է։ Կը մեղադրէ կառավարութիւնը եւ մանաւանդ Ներքին նախարարը, որոնք չեն կրնար ապահովել Ֆրանսացի քաղաքացիի մը երթեւեկը անդրծովեան նահանգներուն մէջ։ Ակէ գատ, էտ – Ֆրանսի ալ երկու ուրիշ մլլիոն Ֆրանքի նատած է Մարթինիք – Կուատըլուփ երթուղարձերն ու յատելեալ օդանաւերը, զորս երթեւեկի դրած էր ճամբորդները փոխադրելու համար։

17 ՊԱՐՍԻԿՆԵՐ, որոնց 12–ը՝ քաղաքական ապաստանեալի կանոնագիր կը վայելէին արտաքսուեցան Ֆրանսայէն, դէպի իրենց «ուզած երկիրը»։ Մուճահետեւներու այս ձերբակալութիւնն ու արտաքսումը բաւական վրդովում կը պատճառէ, քանի յատակ է, որ մաս կը կազմէ Իրանի հետ յարաբերութեանց բարելաւման։ Կարելի չէ չնկատել թէ Ֆրանսացի պատանդները բաւական սուղի կը նստին, որքան ալ Փասքուա փորձէ արդարացնել գործուածը, յայտնելով թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել որ «անոնք իրենց կազմակերպութեան ծոցը վարեն գործունէութիւն մը որ վնասակար հանրային կարգուկանոնի»։ Ցիշենք որ Մուճահետեւիններու գաղափարականը տեսակ մը համադրումն է իսլամի եւ մարքսիստ կանոններուն։ Իրենց պետն է Մասուտ Ռաճավի, որ Փարիզի մը երթեւեկը անդրծովեան նահանգներուն մէջ։ Ակէ գատ, էտ – Ֆրանսի ալ երկու ուրիշ մլլիոն Ֆրանքի նատած է Մարթինիք – Կուատըլուփ երթուղարձերն ու յատելեալ օդանաւերը, զորս երթեւեկի դրած էր ճամբորդները փոխադրելու համար։

17 ՊԱՐՍԻԿՆԵՐ, որոնց 12–ը՝ քաղաքական ապաստանեալի կանոնագիր կը վայելէին արտաքսուեցան Ֆրանսայէն, դէպի իրենց «ուզած երկիրը»։ Մուճահետեւիններու այս ձերբակալութիւնն ու արտաքսումը բաւական վրդովում կը պատճառէ, քանի յատակ է, որ մաս կը կազմէ Իրանի հետ յարաբերութեանց բարելաւման։ Կարելի չէ չնկատել թէ Ֆրանսացի պատանդները բաւական սուղի կը նստին, որքան ալ Փասքուա փորձէ արդարացնել գործուածը, յայտնելով թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել որ «անոնք իրենց կազմակերպութեան ծոցը վարեն գործունէութիւն մը որ վնասակար հանրային կարգուկանոնի»։ Ցիշենք որ Մուճահետեւիններու գաղափարականը տեսակ մը համադրումն է իսլամի եւ մարքսիստ կանոններուն։ Իրենց պետն է Մասուտ Ռաճավի, որ Փարիզի

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

Երեքշաբթի օր, փարիզեան օրաթերթերուն մէջ, «Լիպերասիոն»ն էր որ առջինէն լայն տեղը կուտար Մամուլեանի, արձագանգ հանդիսանալով անոր վերջին արտայայտութեանց։ Թերթը կը պատմէր, արդարեւ, որ հեռաձայնային կապ հաստատած էր մեծ բեմադրիչին հետ, Քաննի փառատօնին նախօրեակին (ուրեմն՝ Մայիսին) եւ կը խորհի որ այդ խօսակցութիւնը վերջինը եղած է սինեմայի մասին։ «Լիպերասիոն» կ'ակնարկէ նաեւ յաջողութեանց կողքին, կարգ մը ձախողութեանց, որոնց պատճառով Մամուլեան 25 տարի է դադրացած կ'ապրէր։ Թերթին աշխատակիցը անդամ մը խօսած է հետը, 1965–ին ու կը գրէ «Տխուր էր, բայց պայծառամիտ»։ Ասպարէզը վերջացած էր։ Իր վերջին ֆիլմը Լա պէլ տը Մոսկու, 1957–ին էր եւ այն առեն ոչ ոք հասկցած էր երբութիւնն ու քնքուշութիւնը այս երաժշտական կատակերգութեան։ Մամուլեան չէր խօսեր այդ մասին, կը նախընտրէր ողեկոչել Պէթհո – վընի մէկ գործը։ 1958, 1961–ին փորձեր ըրած էր նոր ֆիլմ մը գարձնելու, բայց 2 անդամներուն ալ ճամբու դրուած էր, եւ ուրիշներ չարունակած էին։ Վերջին անդամ, Ռուբէն Մամուլեան սպէս արտայայտուած է, հազիւ լսելի ձայնով մը. – «Մտիկ ըրէք, պիտի ըսեմ ձեզի թէ ինչո՞ւ ֆիլմեր դարձուցի։ Կը սիրեմ այդ։ Այդ սիրեցի ամէնէն աւելի աշխարհի մէջ։ Սինեման չատ դեղեցիկ բան մըն է, հարկ է յարգանքով խօսիլ անոր մասին։ Մէկ դրդապատճառ ձեզ պէտք է մղէ ֆիլմեր դարձնելու՝ մարդիկ աւելի ազնուացնելու համար»։

Մամուլեանի մասին կ'արտայայտուին նաեւ «Ֆիկարօ», որու համար վրացի է, «Մաթէն» որ նկարը կը հրատարակէ «Վըրաստանի այս Հայուն», որ բծախնդիր բեմադրիչ մըն էր, «Ռոթխտիէն տը Փարի», որ կենսագրականը կուտայ ու զայն կը դետեղէ «հոլիվուտեան փառասպանծ դերդաստանին մէջ», «Իւմանիթէ» եւայլն, եւայլն։

րանային արտաքսուեցաւ 1986 Յունի – սին, ընդդիմադիր են Խոմէյնիի վարչակարգին։ Հեռագիր մը ղրկելով Միթերանի, Ռաճավի «ստորին սակարկութիւն» կ'որակէ կատարուածը, «ժամանակակից աշխարհին ամէնէն ահաբեկիչ եւ տաեւի մենաշնորհութեան հետ»։ Արտաքսուած պարսիկները կամաւոր ծոմի դիմեցին, Երեքշաբթի օր։

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ թուրք պարագլուխներու Քուէյտի եւ Սարկընի փաստաթուղթերէն երկուքն ալ իրենց կարդին հակադրութեան տակ առնուած են երկուշաբթի, կէսօրէ ետք։ Անոնք Նոյ. 16էն ի վեր վերջապէս արտօնութիւն ստացած էին իրենց պաշտպանեալներուն հետ տեսակցելու, եւ տեսակցութեան աւարտին հակադրութեան տակ առնուած են։

ՏԻՑԱՐՊԱԳՐԻ ապահովութեան Ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտած է Ֆրանսացի առաջնորդ Մ. Քարամինօն, որ ձերբակալուած էր Յունիս 17–ին Ուրֆա։ Ան կ'ամբաստանուէր իր առաջնորդած գրօսաչրջիկներու խումբին «քրտական ու հայկական քարոզչութիւն ընել»ու և «Թուրք ժողովուրդին ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորել»ու յանցանքով։ Քարամինօ Ֆրանսա վերադարձած էր Հոկտեմբերին։

ԼՈՍ–ԱՆՃԼԷՍ — ՍԱՆ–ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ օդանաւը ճգմուած է ափը ապահովող օդանաւը ճգմուած է ափը ապահովող օդանաւը առջի օր 44 հոգիով։ Նախքան օդանաւին փճացումը, օդաչուն հաղորդած էր կեդրոնին որ կրակոցներ կը լսուէին օդանաւին խորէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Զախակոդմեան խմբակի մը, քաղաքական նախկին դեկավարներու, իշզալի վարչութեան ամէն տեսակի այլախոհներուն եւ 50 միլիոն բնակչութեան մը մեծ մէկ տոկոսին դժգոհութիւնները–, առաւելաբար ապրուստի աղուէնէն–, չկրնան արդիլել յաղթանակը երկրին մեծագոյն կուսակցութեան։ Նոյեմբեր 29–ի Թուրքիոյ ընտրութիւններուն նախորդող չրջանին ամէն տեսակ ամբաստանութիւններու դլխաւոր թիրախը՝ իշզալի դլխաւորած «Մայր Հայրենիք» կուսակցութիւնը ստացաւ քուէներու մեծամասնութիւնը (37%) եւ չնորհիւ իր ճարպիկ կուսակցապետին տեղին մէկ հնարքին, տիրացաւ խորհրդարանային բացարձակ մեծամասնութեան, ինչ որ զարմանք պատճառեց արեւմտեան քաղաքական դէտեր։

«Անափ»ի ուղղուած այլազան ամբաստանութիւններու դէմ անոր չպղտութեան սատարեցին դլխաւորարար նախկին դեկավար դէմքերու «Հինգած» ըլլալու պարագան ու ձախին անմխիթարան պատկերը։ Արդարեւ, որքան ալ հրապարակները նախկիններու — յատկապէս Սիւլէյման Տէմիրէլի — ուղղուած կարօտի կանչերու արձագանգած ըլլան ընտրապայքարի հաւաքոյթներուն, այդ պոռթկումը բաւարար չեղաւ անոնց վճռական դեր մը տալու Թուրքիոյ քաղաքականութեան յառաջիկայ հնգամեակին։ Իսկ միւս կողմէ, իշխանութեան յամառ մերժումը՝ մխանալու ինչօնիւի չարքերուն, բաժան – բաժան ըրաւ ձախին տրուած քուէները։ Այսպէս, մինչ ինչօնիւի դլխաւորած Ընկերային դեմոկրատ ժողովրդային կուսակցութիւնը կը դառնար ընդդիմադիր ճակատին պարագլուխը, իշխանութեան վազորդային կը յայտարարէր թէ կը բաժնուէր քաղաքական բեմէն։

Այս իրավիճակին մէջ Էօզալ բաւական ամուր դիրք մը կ'ունենայ յառաջիկայ հինգ տարուան համար։ Ամուր դիրք մը, որ Խորհրդարանի իր ունեցած աթոռները նկատի առած, կրնար համեմատաբար հանդիսատ դիրք մըն ալ կոչուիլ, եթէ չըլլային վրդովեցուցիչ կարգ մը պատճառներ։

Այս պատճառներու դլխաւորները ընտրութեան յաջորդ օրուն իսկ ծանուցուած յաւելումներն են. անոնց համեմատութիւնը – երբեմն մինչեւ 50% – գլած անցած է ամէն ենթադրութիւն, չուարդամի մատնելով զանգուածները։ Ցաւելումի այս արտասովոր ու անսպասելի թափը հետը բերած է նաեւ դրամահոսքը ու թրքական դրամը – որ արդէն յարատեւ անկումի մէջ է – մէկ անդամով արժէքի մեծ կորուստ արձանագրած է։

***

Էօզալի քաղաքական յետագայ ընթացքը պէտք է նկատի ունենայ տակաւին, բոլորովին այլ մարզի խանդարիչ ազդակ մը. համաչնաւար երկու գործիչներու հարցն է այդ ալ, որ ինչպէս ծանօթ է, արեւմտեան քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Թուրքիոյ վրայ։ Համաչնաւար ու բանուորական կուսակցութիւններու ընդհ. քարտուղարներուն երկիր վերադարձի պահուն իսկ հսկողութեան տակ առնուելու պարագան, ապա անոնց բանտարկութիւնը եւ մանաւանդ անոնց երկու չաբթուան հարցաքննութեան հիման վրայ նոր ձերբակալութիւններ, բաւական անճպատաստ պատկեր մը կը ցոլացնեն երկրէ մը, որ երկար տաեւնէ ի վեր Եւրոպայի տնտեսական հասարակապետութեան դուռները կը բախէ, ժողովրդավարութեան դարձի խոստումներ կրկնելով։ Արդէն համայնավար երկու պարագլուխներու գործակցութեամբ ամբաստանուած ու հսկողութեան տակ առնուած են երկու տասնեակի չափ մտաւորականներ, ուսուցիչներ, ուսանողներ, Պոլսոյ, Անգարայի եւ Պուրսայի մէջ։ Ազկասակած Քուէյտի եւ Սարկընի դատաւարութիւնը օրէ օր պիտի աւելցնէ այս թիւը։

Էօզալի ժողովրդավարութիւնը կասկածի ենթարկող այս նորայայտ պարագային քով, կայ նաեւ հինցած վէրքը քիւրտ «անջատողական»ներու։ Անոնց յարձակումները, խափանարարութիւնները կը չարունակուին յատկապէս արեւելեան ու հարաւ – արեւելեան Անատոլուի չրջաններուն մէջ։ Նորագոյն արարք մը այն պայթումն էր որ տեղի ունեցաւ «Անափ» կուսակցութեան Նուսայպինի կեդրոնատեղիին մէջ, նիւթական մեծ վնաս պատճառելով։ Միշտ նոյն խմբակին գործն է նաեւ ոստիկանի մը սպանութիւն, ու ոստիկանապետի մը վիրաւորուիլը Քըզըլթէփէ գաւառակին մէջ։

Թխատական այսքան տուեալներու դէմ, Էօզալ պիտի չանայ անչուշտ դրական կէտեր հայթայթել իր քաղաքական վարքագիծին. առ այժմ դլխաւոր երկու պարագայի մասին կը դրուի ու կը խօսուի. անոնցմէ մէկը եւ առաւել կարեւորն է ամերիկեան օժանդակութեան անակնկալ «նուէր»ը իր դաշնակիցին, իսկ երկրորդը, Թուրքիա – Յունաստան մերձեցումի մը հաւանական հեռանկարը։

Արդարեւ, Թուրքիոյ նախարարապետը առողջական պատճառներով ընտրութիւններու յաջորդ օրն իսկ մեկնած է Միացեալ – Նահանգներ. իսկ իր ժամանումէն հազիւ երկու – երեք օր ետք Թուրքիոյ 6·5 միլիառ տոլարի պարտքը յետաձգելու հնարաւորութիւն ծագած է։ Ակէ գատ ամերիկեան Ներահոյտը «անակնկալ դրական քայլ»ով մը կը նախատեսէ 1988–ի արտաքին զինուորական օժանդակութեան 490 միլիոն տոլարի գումարը Թուրքիոյ տալ որպէս նուէր։ Այս մասին վերջնական որոշումը պիտի տրուի Դեկտեմբեր 16–ին։

Գալով Թուրքիա – Յունաստան մերձեցումի մը, կը սպասուի որ Միացեալ – Նահանգներէ վերադարձին Էօզալ եւ Փափանդրէու հանդիպում մը ունենան երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերու մասին խօսելու եւ զանոնք հարթելու նպատակով։ Այս հանդիպումին որպէս թեական առայժմ կը տրուի Յունուար 30 – 31–ը, սակայն տակաւին ոչինչ որոշ է, գոնէ մամուլի էջերուն մէջ։

Էօզալի համար, որ բաւական ծանրա – կշիռ տուեալներով ճամբայ կ'ելլէ հինգ տարուան նոր երթուղիով մը, արդեօք դրական սա մէկ – երկու տուեալները պիտի յաջողի՞ն դերակշիռ դիրք ունենալ ապահով ընթացք մը բանալով իր իշխանութեան։

Ամէն պարագայի դժուար է որ Թուրք ժողովուրդը կարճ ժամանակի մէջ դժգոհութեան արտայայտութիւնները վճռական գործօնի վերածէ ու ստիպէ Էօզալը որ փոխէ իր քաղաքական ուղեգիծը։

Ա. Թ.

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր ալ, 21–րդ հանդիպումը վերջ գտաւ հաւասարութեամբ եւ իւրաքանչիւրը 10½ կէտ ունի։ Գաղարով ճերմակներով կը սկսի Չորեքշաբթի օր։

ՍԱՅԱԹ — ՆՈՎԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ

275–ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԻՉԸ

Մեծ աշուղին ծննդեան 275–ամեակը առիթ կը դառնայ ի յայտ բերելու, կարեւորութեան չափ ակնարկներով, անոր մարդկային եւ սիրոյ անխառն զգացումներով արտայայտուող ԵՐԳԸ: Առիթ մը, արձանագրելու համար, թէ ի՜նչ մեծ դէմք կը պարզէ աշուղը մեր իրականութեան մէջ:

Նիկոլ Աղբալեան, այնքան ժլատ եւ անզիջող իր արտայայտութիւններուն եւ խորհրդածութիւններուն մէջ, Սայաթ – Նովան կը նկատէ բացառիկ դէմք մը ո՛չ միայն հայ իրականութեան մէջ, այլեւ, ընդհանրապէս, Կովկաս, քանի ան կը ստեղծագործէ երեք լեզուներով՝ ադրբեջաներէն, դրեթէ պարսկերէն, Վրացերէն եւ Հայերէն:

Նիկոլ Աղբալեանի սէրը հանդէպ աշուղը, ո՛չ միայն գիտական հիմունքներու վրայ կը հաստատուի՝ վկայ անոր դասախօսութիւնները, որոնք կ'ամփոփուին Համազգայինի հրատարակութեան Բ. հատորին մէջ, 1966, այլեւ գրաղատին տածած վերամբարձ թոհւէքը, քանի աշուղին ծնած Թիֆլիսի հայաշատ թաղը՝ Հալաբար, իբրեւ մնացորդացը այդ հին օրերու, դեռ գիտէ լաւ հասկնալ այն լեզուն եւ բարքը, որոնք կ'երեւին Սայաթ – Նովայի գործին մէջ:

Վերլուծումներու ճամբով ան կը խորհրդածէ, կ'ուսումնասիրէ աշուղին զանազան տաղերը: Զէ՞ որ ասոնք իր ականջներուն մէջ կը հնչեն իրենց հարազատ դոյներով, երանգներով եւ հոգեխառնութիւններով: Լեզուն եւս հարազատ կը մնայ գրաղատին մօտ, ինչպէս նաեւ մթնոլորտը:

Մենք չատ բան կը պարտինք Նիկոլ Աղբալեանի վերլուծումներուն եւ բացատրութիւններուն, ինչպէս նաեւ խորհրդածութիւններուն: Անոր դատումները աշուղին 275–ամեակին առիթով կը մնան միշտ դանճառունի մը բանալին: Արժանաւոր դէմք մը երեւան հանելու ուղղութեամբ: Կը կրկնենք ու կը ճշդենք, թէ ան միշտ կը մնայ կշռադատ քննադատը, այն որ գիտէ քիչ խօսքերով համապատասխակ դարձնել մեծ աշուղը:

Սայաթ Նովան տեւական կերպով, – հակառակ գրեթէ երեք դարերու հեռութեան, անցեալին, – դեռ միշտ կը մնայ ժամանակակից, քանի ան իր ժամանակը ջրջանի մարդուն հոգիին ու յոյզերը կ'արձագանդէ, օրուան իր հակասական երեւոյթները, աւատապետական, ճորտատիրական երեսներուն, ըսենք՝ բռնատիրական, առնուազն՝ ստրկական, ճնշող իրավիճակներուն դէմ կը պայքարի խօսքով, այլ մանաւանդ, սիրոյ երգերով: Զարին դէմ ան բարի կը մնայ, իշխողին դէմ – յանդիման կը դառնայ խըռոմայոյզ, նոյնիսկ՝ ըմբռոստ: Կրակ էղ տաս, ճշմարիտին մահ չըկայ, կ'ըսէ ան առիթով մը:

Սիրոյ երգերուն մէջ ան ազատատենչ մարդու մը գաղափարները, իղձերը կ'արտայայտէ, անոր սիրած կինը բանաստեղծական այլակերպութեամբ հրաւառ հոգի մը կը դառնայ, տանջալից աշխարհին մէջ այս վերջինը թէեւ մատ – պատկեր, – նոյնիսկ իրողութիւն, – կը վերածուի իր մէջ եւ իրմով այրող հոգիի: Զի համակերպիր, ինչպէս նուաստ մարդը, այլ կ'ըմբոստանայ, կը ձգտի մարդը վերածել իր իսկական դիմագիծին մէջ· ասոր իրական էութիւնը հաստատել:

Ուշադիր եղէք, երբ ան իր խօսքերը կ'ուղղէ իրմէ վեր դասակարգով մատնանշուող սիրուհիին: Երգելով հանդերձ դեղեցկութիւնը, պանծացնելով հանդերձ վառ դիմագիծը ասոր, ան մէկ կողմէ կ'ըմբռնէ, կը գիտակցի իր կիսաճորտ դիւզացիի զաւակ մը ըլլալու հանգամանքին, առանց սակայն, հլու – հնազանդ ըլլալու հոգեվիճակ մը արտայայտելով· ընդհակառակն՝ կը մնայ գիտակից իր մարդու եւ ձիրքերու ընծայած արժանիքներուն վրայ, տեւաբար յիշեցընելով, թէ, օրինակ, ամէն մարդ չի կրնար խմել իր ջուրը, քանի ան ուրիշ է, ամէն մարդ չի կրնար կարդալ իր գիրը, քանի ան ուրիշ գիրէն է: Ուրեմն՝ գիտակցութիւն իր մարդու արժանաւորութեան նկատմամբ, նաեւ ձեւով մը խարազանում տիրող բարքերու, տիրապետող յաւակնոտութիւններու դէմ:

Միջնադարեան աշուղը կամ տաղերգուն կը մնայ, կը դառնայ երգիչը արքունի մէջլիսներուն, սիրահարը գեղեցկութեան, գեղուհիին, անկասկած: Մարդկային յոյզեր, անտարակոյս: Միաժամանակ մեծ իր մարդու ըմբռնումով, ընկերային ցաւերու արտայայտութեամբ եւ դանդաղ ընդմիջում քանդելու մտասեւեռումներով:

Սիրոյ մէջ ՄԱՐԴՆ է, որ կը ցցուի, իր էութիւնը արտայայտելով:

Այսպէս ան կ'ըլլայ մարդկայնութեան եւ սիրոյ երգիչը միաժամանակ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԻՒՑԱԶՆԸ

Ֆ. ՍՄԻՐՆՈՎ

ԽՄԲ. — Այս յօդուածը զոր կ'արտատպենք «*Սովետական Հայաստան*» ամսագրի 1987 Հոկտեմբերի թիւէն, լոյս տեսած է 1916 Օգոստոս 10–ին «*Թերեք*» թերթին մէջ որ հրատարակուած է վլատիկավկազ (ներկայիս՝ Օրջոնիկիձէ) քաղաքին մէջ:

***

Ամէն ժողովուրդ ունի իր Աստուածաչունչը:

Մէկը յօրինուած է տեսանելի ու անտեսանելի արարչի բազմազարեան որոնումներուն ընթացքին, ծնծղաններու եւ տաւիղներու հնչիւններու տակ: Մէկ ուրիշը՝ հրանօթներու որոտին ու յաղթանակի ցնծագին կանչերու ներքեւ:

Հայ ժողովուրդի Աստուածաչունչը գրուած է արիւնով ու արցունքով, մանուկներու երկիւղալի լացով, բոցավառուած գիւղերու հրացոլքով: Անոր մէջ մի–այն տառապանքներ կան, դառնակսկիծ պատմութիւններ՝ սրբապղծուած տաճարներու, անարգուած կին ու աղջիկներու, տանջահար աղամարդոց, պատառ – պատառ եղած մանուկներու մասին:

Իւրաքանչիւր էջի վրայ՝ արիւն ու արցունք:

Այդ պատճառով ալ անդին է ան: Կը չողշողայ ալմաստի ու սուտակի պէս, կարծես արցունքի իւրաքանչիւր կաթիլ, արեան ամէն մէկ չիթ անոր մէջ թանկագին քարերու փոխակերպուած են: Այդ քարերուն, որպէս սրբութեան մասունք – ներ, գալիք սերունդները պատկառանքով պէտք է մօտենան:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդի համար հոգեհարազատ, սրտանց սիրելի անուն գոյութիւն ունի: Այդ անունը հպարտութեամբ կ'արտասանուի՝ նոյնիսկ ծածկելով ցեղին սա կամ նա արատը:

Հայ ժողովուրդի Աստուածաչունչին լատազոյն էջերէն մէկը՝ բազմաթիւ տանջանքներու, բայց նաեւ լուսապայծառ ապագայի մեծ յոյսերու էջը կը զարդարէ Անդրանիկի անունը:

Հայոց Իլիա Մուրոմեցն է ան՝ ուժի եւ հոգիի կարողութեամբ:

Ինչպէս երեսուն տարի անշարժ այդ դիւղացին, այնպէս ալ Անդրանիկ հայրենի հողի ծնունդը ըլլալով, իր մէջ մարմնաւորած է ժողովուրդի հինաւուրց իրաւացիութիւնը:

Աչխարհ հիացումով կը նայի անոր:

Թուրքերը՝ ահ ու դողով: Ան Թուրքերու համար զօրեղ է, սոսկալի գազան, որ արագ սլանալով Թուրքիայէն իր ճամբուն վրայ բաւիբողոքներու դիակներ կը ձգէ:

Այո՛, «գազան», բայց մայրութեան բնազանցին զգացումներով: Ինչպէս մայր առիւծը իր ձագերուն համար, այդպէս նաեւ ան կռուած է յանուն իր հարազատ ժողովուրդին, յանուն անարգուած Հայաստանին, յանուն զաւերու ընթացքին Թուրքերու ձեռքով թափուած Հայերու արեան վրէժին:

Անդրանիկի անունը լսելով Հայը յոյսով կը լեցուի: Դիւցազնի ձեռքը կը գտնուի Հայաստանի փրկութեան սուրը ու այդ ձեռքը չի դողար, վար չի դներ սուրը:

Դիւցազնները կը ծնին ժողովուրդի յատկապէս ծանր փորձութիւններուն ժամանակ, բայց կը մեռնին միայն այն ատեն, երբ կը մեռնի այդ ժողովուրդի մասին յիշողութիւնը:

Այդպէս ալ Անդրանիկի անունին վի – ճակուած է ապրիլ այնքան ժամանակ, քանի դեռ կ'ապրի Հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը:

Հայաստանի դիւցազնին մէջ, ինչպէս յղկուած ադամանդի, պայծառ գոյներով կը չողան ժողովրդական ոգիին դարերու ընթացքին ստեղծած յատկանիշերը: Այն ամէնը, որ կայ Հայերու սրտին մէջ, մարմնաւորուած է Անդրանիկի կերպարին մէջ: Անոր անուան չուրջ աւանդութիւն – ներ կը հիւսուին. զայն կը փառաբանեն ազգմաչունչ երգերով, նշանաւոր դէպքերը կը կապեն անոր անունին հետ:

Դեռ կենդանութեան օրով ան յաւերժ փառք չհաճ է:

Ինչո՞ւ համար ... այն բանին, որ անոր մէջ ճուլուած է ամբողջ Հայաստանը:

Անոր ամբողջ կեանքը տանջանք եղած է: Ամբողջ կեանքը կռիւներու մէջ անցած: Գոյութեան ամբողջ նպատակը եղած է հարազատ ժողովուրդին ազատագրութիւնը: Տանջանքները կոփած են եւ օգնած անոր, արիաբար մարտնչելու ազատագրութեան համար:

Եւ ահա, երբ դիւցազնը իր մէջ ուժ զգաց, երբ գիտակցեցաւ թէ տուեալ բարեյաջող պահուն կռիւը պէտք է ազատագրութիւն բերէ, ան յոյց տուաւ անվեհերութիւն ու քաջութեան հրաշքներ:

Եւ սուրը, իրօք, չինկաւ Անդրանիկի ձեռքէն: Ժողովուրդի կամքով ընտրուած ըլլալով որպէս Հայաստանի զլխաւոր զօրավար, ան սուրը ամուր պահեց իր ձեռքին մէջ: Անոր սուրին պողպատի հնչեղ ձայնը կը տարածուէր լեռներուն ու կիրճերուն մէջ, ուժ ներարկելով կռտրածներէ ապրատած վախկոտականներու: Ան կոչ կ'ուղղէ անոնց՝ կռուելու յանուն մօտալուտ ազատագրութեան:

Անդրանիկ դիւցազնական սխրագործութիւններ կատարեց՝ զարմանք պատճառելով ամբողջ աշխարհին: Բայց ան պաշտօնական բարձր դիրքի որեւէ յատկնութիւն չունէր, չէր ձգտեր փառաբանումներու, այլ կը պահանջէր, բուռն կերպով կը պահանջէր քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնը արիւնաքամ Հայաստանի հանդէպ:

Հայաստանի փառապանծ զաւակին անձնական «ես»ը հարազատ ժողովուրդի ծառայողին «ես»ն է:

Ինչ լաւ բան որ կայ անոր մէջ, ուրիշ բանի համար չէ, այլ միայն հայրենի երկրին ու անոր ժողովուրդին: Այդպիսի արիութեան տակ թաքնուած է անոր հոգիին վսեմութիւնը:

Բնաւորութեան այդ դիծը հայ ժողովուրդին հոգեկան թանկարժէք առանձնայատկութիւններէն է:

– Ընդհանուր երջանկութեան համար զոհել իրը:

– Հայաստանի մեծութեան համար կորսընցնել իր «ես»ը:

Անդրանիկը վլատիկավկազ է:

Հայերը կը մեծարեն իրենց առաջնորդը:

Մենք եւս, անոնց հետ կը խոնարհինք մեր գլուխները թանկագին հիւրին առջեւ:

Կ'ողջունենք դիւցազնը:

ՅՈՒՇԵՐ ԱՅՆ ՕՐԵՐԷՆ...

Աչուն էր:

Համաշխարհային աւերիչ պատերազմը վերջացած է ըսին. Թրքական գեհենէն ազատած Հայու բեկորներ որբահաւաք մարմիններու կողմէ կը հաւաքուէին Սուրուճ եւ Թրապլուսի վրայով կը զըրկուէին Հալէպ:

Այդ մարմինները մուաք կը դործէին Միջադետքի տարածքին վրայ գտնուող ամենահեռաւոր գիւղերը, յաճախ անհրեւակայելի խոչընդոտներու հանդիպելով. այդ խեղճերուն գլխուն վրայէն ամբողջ չորս տարի անպակաս եղած էր մահակը, ի խնդիր օրական լաւաչ հացի մը:

Այդ օրերուն, մեր հասկցած լեզուներով ըսին մեզի, որ հեռաւոր Արաբատի սահրատը ծնունդ առած է անկախ ու ազատ Հայաստան մը, ու այլեւս մեր գլխուն վրայ Թուրքին եաթաղանը պիտի չտեսնենք, չնորհիւ «իր քալ որդւոց սուրը արիւն»ին:

Դարերով կորաքամակ Հայը, չհաւատալով մէկ կողմէն, կարծես թէ յաջորդ օրը նոր տարի է: Մեզ առաջնորդեցին չտեմարան սրահ մը. մէկ – մէկ անուշահոտ նարինջ բաժնեցին, քիչիկ մըն ալ չամիչ եւ խորոված սիսեռ (լեպլեպի). մատի ցուցմունքներով «բախտակ հայ կերէք» ըսին մեզի: Տասըեակ տարիներ ետք դեռ երկուան պէս կը վառէ մեր սրտերուն մէջ այդ երեկոյեան պահակները...:

Յաջորդական օրերուն նախաճաշէն յետոյ մեր դրացումը եղաւ մարզանք ընել վայրէ հրացաններով. ժամանակով նորեկներս ալ վարժուեցանք երդելու. –

«Մենք ենք Հայոց բաջ զօրքեր
Ունինք հաւասար բայլեր,
Շարժենք մենք մեր սուր զէնքեր
Վանենք թշնամեաց գունտեր
Օ՛ն յառաջ, միշտ յառաջ»:

եւ կամ՝

«Մենք ալ մենք ալ հիմա ունինք
Ազատ անկախ մեր հայրենիք,
Ան Հայաստանն է փոքր հիմա
Սակայն վաղը պիտի մեծնայ»:

Ուրիշ մը՝

«Եկէք երթանք Հայաստան
Պարզենք դրօշն հայկական
Որուն տեսքէն պանծալի
Թող վատ Թուրքը սասանի»:

Այդ օրերուն մարզանքի մեր ուսուցիչը Պր. Անդրանիկ կ'ըսէր թէ պէտք է լաւ մարզունք, որովհետեւ վաղուան Հայաստանին զինուորներ պիտի ըլլայինք: Ուրախ էինք բոլորս ալ. ազգային ոգին օրէ օր աւելի քան երբեք տեղ կը գրաւէր մեր մատղաշ սիրտերուն մէջ:

Ամիսներ յետոյ քանի մը տասնեակ չափահաս տղաք Կիլիկիոյ վրայով դրկուեցան դէպի նորաստեղծ Հայաստան: Տասնեակ տարիներ յետոյ մենք ալ դարձանք մեր լեզուին ու կրօնքին նախանձախընդիր Հայեր: Իրաւ է որ մեր մանկութեան չրջանին դժոխային օրեր անցուցինք անապատներու մէջ, Քիւրտի, չերկէզի սեմերէ ներս, սակայն այդ օրհնեալ յարկերուն տակ ամէն ինչ նոր էր եւ ուրախ էինք որ վերջ գտած է մեր Գողգոթան:

Դեռ երկուան պէս կը յիշեմ այդ նոր տարին որքանոց կոչուած յարկին տակ...

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ԱՀԱԲԵԿԶՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

(ՇԱՒԼ ՎԻԼԸՆՏՕՎ ԵՒ Ժ. Փ. ՓԼՈՒՏ)

ՓԼՈՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԻԼ. — («Յառաջ»). —

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրեց, Նոյեմբեր 20-ին, Եւրոպա Թիւ Մէկ Ջայնասփիւռի կայանին տեղեկատուութեան պետ Շաւլ Վիլընէօվ, մօրմէն հայ եւ ծնած՝ Պէյրութ:

Լրագրողի իր ասպարէզը հարուստ է պատերազմական տեղեկագրութիւններով եւ յատկապէս Մէջին – Արեւելքի մէջ՝ Սուրիա, Իսրայէլ, Լիբանան: Լատնաժնօթ է պաղեստինեան չարժումներուն, տեսակցութիւններ ունեցած է անոնց պատասխանատուներուն հետ: Ներկայ եղած է, 1982-ին, Պէյրութի ահաւոր կռիւներուն եւ պաշարման վիճակին: Ականատես եղած է ԱՄԱԼԱ-ի ստեղծումին: Ցաճախ կը ճամբորդէ վերոյիշեալ գօտիին մէջ ըլլալով ունենալով գանազան շրջանակներուն հետ: Հետեւաբար, նոր ժամանակներու ապէտին եկած է Մէջին – Արեւելքէն, որ կը կոչուի ահաբեկչութիւն, քանի ծանօթ է, եւ զայն կը բաժնէ երեք շրջաններու. –

Ա. շրջանը կը սկսի, 1970-ական թուականներուն, պաղեստինեան չարժումներով: Օդանաւերու դրաւում, ամբարտաւան – ծութիւններ մանաւանդ հաւաքական (ինչպէս Միւնիխ 1972-ին) եւ այլ արիւնահեղ արարքներ, որոնք կը ստորագրին, տէր կ'ունենան: Այլ խօսքով քարոզչական եւ «մեսիճթիք» ահաբեկչութիւն մը: Սակայն, 1974-էն սկսեալ, փոթը կը հաստատուի: ՄԱԿ-ը կ'ընդունի Արաֆաթը, ճանչնալով գրեթէ պաշտօնապէս պաղեստինեան չարժումը, որ կը մտնէ, կամ փոխարէնն կը պարտադրուի որ մտնէ, նոր փուլի մէջ. այսինքն ահաբեկչականէն դառնայ քաղաքական: Եւ առաջին քայլը կ'ըլլայ «Սեւ Սեպտեմբեր» ահաբեկչական խումբին լուծումը: Անկէ յետոյ առաջ կուգայ խղում եւ կը կազմուի «Մերժումի ճակատը» օժանդակութեամբ՝ Իրաքին, Հարաւային – Եմէնի, Լիբիոյ, Սուրիոյ եւ Ալժերիոյ: 1975-էն 1980, այս հինգ երկիրները ամէն միջոցներու պիտի դիմեն ճախողեցնելու համար «Քան Տավիտ»ի համաձայնութիւնները: Եւ հոս է որ կը սկսին բուռն կերպով հակասիոնական արարքները. «Ռիւ Քոփերնիք»ը ըլլալով մէկ օրինակ մը: Այլեւս Սուրիան է որ իր հակակշռին տակ կ'առնէ պաղեստինեան ահաբեկչական խումբերը:

Բ. Շրջանը կարելի է սահմանել 1975-էն 1982: Արարքները կը կատարուին անծանօթ անուններու տակ, որոնք յաճախ կը փոխուին: Կը տիրէ կատարեալ խառնաշփոթի վիճակ մը: Սակայն, իւրաքանչիւր ահաբեկչական արարքին եռեւ կայ յստակ նպատակ մը՝ պատանդ առնել կառավարութիւնները, մանաւանդ ժողովրդավար կառավարութիւնները: 1980ին, իրանեան յեղափոխութիւնը կ'աւելցնէ այլ ազդակ մը՝ կրօնական մոլեռանդութիւնը որ առաւել կ'ընդլայնէ եւ կը տարածէ ահաբեկչութիւնը: Իսրայէլ կ'ուզէ կատարել Լիբանանը, որ այսօր բաժնուած է զանազան գօտիներու:

Գ. շրջանը կը սկսի, 1982-ին, ունենալով որպէս մենաշնորհեալ վայր՝ Լիբանանը որ հետզհետէ կը դառնայ ահաբեկչութեան գեր – չուկան: Իրանը այս գեր – չուկային մէջ կը չինէ ահաբեկչական ազդու ցանց մը, որուն մէջ կը կը տիրապետէ «Ձիհատ»ը, գանուելով իրանեան եւ սուրիական ազդեցութեան տակ:

Այս ներկայացումէն յետոյ, Շաւլ Վիլընէօվ համառօտ կերպով խօսեցաւ հայկական ահաբեկչական չարժումի մասին: «Ցեղասպանութեան Արդարադատ»ները վերոյիշեալ ահաբեկչութեան հետ գործ չունին ըսաւ, աւելցնելով թէ ահաբեկիչներ չեն: Շրջանէ մը ի վեր ինքզինքը մոռցնել կու տայ, բայց չի նշանակեր թէ վաղը չվերսկսի իր գործունէութիւնները: Իսկ, ԱՍԱԼԱ-ն, ըսաւ Շաւլ Վիլընէօվ, բոլորովին ուրիշ բան է: Ստեղծուեցաւ անկեղծ եւ պարկեշտ մարդոց կողմէ ճիշդ նպատակի մը համար, բայց կրեց ազդեցութիւններ, որոնք առջնորդեցին «Օռլի»ի մահափորձին, որմէ յետոյ ամէն ինչ խեղաթիւրուեցաւ:

Հետաքրքիր բազմութիւն մը հետեւեցաւ Շաւլ Վիլընէօվի խօսքերուն, այսինքն նիւթի ներկայացումին, նիւթ մը որ ապա ընդլայնուեցաւ զանազան հարցումներով: Զրոյցը վարեց Լեւոն Ճոլաքեան որ նախապէս ներկայացուց «Ահաբեկչութեան գաղտնի պատմութիւնը» գիրքին հեղինակը, ինչպէս նախ անդրադարձաւ բովանդակութեան մասին:

Շաւլ Վիլընէօվ յայտարարեց թէ իր յաջորդ գիրքը, որ պատրաստութեան մէջ է, պիտի ըլլայ ԱՍԱԼԱ-ի եւ Ցեղասպանութեան Արդարադատներու պատկանող երկու հայ երիտասարդներու նկարագրութիւնը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին ծննդեան առթիւ, Նոյ. 8-ին Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին մէջ նչուած է մխիթարեան երիցապոյն անդամ՝ Ղեւոնդ արք. Զէպէճեանի քահանայական ձեռնադրութեան յիսնամեակը: Պատարագած ու քարոզած է յոբելեար հոգեւորականը: Քարոզէն ետք ան վերահաստատած է իր ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ ուսանողութիւններուն եւ սրբութիւններուն, նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Ղեւոնդ արք. Անթիլիասի մէջ վարած է լուսարարապետի, տեսուչի, ուսուցչի եւ Պէյրութի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ քարոզիչի պաշտօն: Իբրեւ առաջնորդ 1946 – 1967 դանուած է Կիպրոս, Հալէպ, Նոր Ջուղա: Հրատարակած է երկու հատորներ «Ցիշատակարան Կիլիկահայ դաղութի» եւ «Մխիթարեան դիտելիքներ»: Ապա Պոլսոյ Պատրիարք Շնորհք արք.ի հրաւէրով չորս տարի գործունէութիւն ունեցած է Պոլիս: Ցիսնամեակի հանդիսութեան առաթին խօսք առած է Գարեգին Բ. ու դնահատանքով արտայայտուած Ղեւոնդ արք.ի առաքելութիւններուն մասին: Ան ողջոյն դեղեցիկ մատանի մըն ալ նուիրած է յոբելեարին: Հանդիսութիւնը վերջացած է Ղեւոնդ արք.ի երախտագիտական ու չնորհակալական խօսքերով:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը նոր եղանակի բացումը կատարած է Նոյ. 21, Շաբաթ դիշեր «Մշակութային սիրոյ սեղան»ով մը: Մասնակցած են դրական, թատերական, երաժշտական, նկարչական մարդերէն չատ մը ծանօթ անուններ, ինչպէս՝ Բ. Թուղլաճեան, Վ. Կոմիկեան, Ռ. Հատտէճեան, Մ. Մարկոսեան, Ս. Կոմիկեան, Զ. Խրախունի եւայլն: Ներկայ եղած են նաեւ Մխիթարեան միաբանութեան մեծաւոր հայրը եւ կաթողիկէ այլ կրօնաւորներ: Երաժշտութեամբ, արտասանութիւններով յանպատրաստից յայտագրով մը հաւաքոյթը տեւած է մինչեւ ուշ ժամեր:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց Թեմական Խորհուրդը հետեւելով պատերազմին թիկունք հանդիսացող բարձրագոյն Խորհուրդի պատգամին, որոշած է յանձն առնել 25 ռազմիկի երեք ամսուան ծախքը: Թեմական Խորհուրդի առենապետը որոշումը հաղորդագրութեամբ մը յայտնած է մամուլին, ուր կ'ըսուի. «Պատրաստակամութիւն ենք յայտնում դիմագրաւելու Ամերիկայի դլխաւորած համաշխարհային մեծապետականութեան եւ անհաւատութեան դաւերն ու ոտնձգութիւնները...»: Հաղորդագրութեան կցուած է 25 ռազմիկի ծախքի համապատասխան հինդ միլիոն ռիալի դումարին փոխարէն առնուած ըստացագիրին լուսապատճէնը:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ հայ մշակութային «Արարատ» Միութեան նախաձեռնութեամբ Նոյ. 19-էն սկսեալ տօնուած է հայ մշակոյթի շաբաթը: Ներկայացուած է «Թիւ հինդ խեղագարը» թատերգութիւնը եւ եղոյթ ունեցած է Միութեան «Կռունկ» երգչախումբը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքերը («Կովկասեան Թաթարները» ըստ 1913-ի մարզահամարին) «Ադրբեջանցիներ» յայտարարելով, ժամանակի ընթացքին կացութիւնը սկսաւ փոխուիլ: Թուրքերը – «Թաթարները» – «Ադրբեջանցիները» յայտարարեցին թէ ասիկա իրենց ազգային հանրապետութիւնն է, թէ իրենք հոն ապրած են դեռ Նոյի ժամանակէն եւ որ միւս ժողովուրդները եկուորներ են: Անոնք՝ «Ադրբեջանցիներ»ը պէտք է կիրարկեն իրենց ազգային ինքնուրոյնութիւնը Ադրբեջանական Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին, ստեղծեն իրենց «ազգային կադրեր»ը հանրապետութեան մշակութա – քաղաքական կեանքի բոլոր մակարդակներուն վրայ: Կարճ խօսքով, անոնք՝ Թուրքերը – «Ադրբեջանցիները» պէտք է համարուին «իրենց» Ազգրբեջանական հանրապետութեան գլխաւոր ազգը եւ պէտք է վարեն իրենց կադրային քաղաքականութիւնը, որ ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ ... դուրս վռնտել բնիկ հայ բնակչութիւնը դեկավար պաշտօններէն եւ նստակեաց վայրերէն, մեկնելով հանրապետութեան «ադրբեջանականացման» սկզբունքէն: «Ասիկա մեր հանրապետութիւնն է» սկսան պոռչտալ Թուրք – «Ադրբեջանցիները», – «մենք ենք հոս տնօրէնները եւ 10 հազար տարիէ ի վեր հոս կ'ապրինք մենք, իսկ մնացած բոլորը եկուորներ են: Կորսուեցէ՛ք հոսկէ եւ պարպեցէ՛ք մեր հողը»: Եւ հետեւողական կերպով, կարելի է ըսել՝ մոլեգնօրէն անոնք սկսան հասնիլ իրենց նպատակին: 1913-ին, եթէ Հայաստանի սրտին վրայ՝ Նախիջեւանի նահանգին 80%-ը Հայեր էին, ապա այսօր մնացած է ընդամէնը 1·5%: Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնը 95%էն դարձած է 80%, իսկ Ադրբեջանի այլ շրջաններուն մէջ անոնց բացարձակ թիւը տարուէ տարի կը նուազի:

Բայց եթէ մարդիկ կրնան լքել իրենց օջախը, տեղափոխուիլ եւ նոր օջախ ստեղծել, ապա քարերը, պատմական յուշարձաններն ո՞ւր երթան: Զանոնք բարբարոսաբար կ'ոչնչացնեն Ի. դարու նոր վանդալները, միայն այն պատճառով, որ անոնք հայկական են եւ որ զանոնք դոյնալու, թուրք – «Ադրբեջանականացնել»ու ոչ մէկ հնար կայ: Ըսենք որ հայկական խաչքարներու հետ այդպիսի փորձեր արդէն եղած են: «Ադրբեջանցի» եռանդուն պատմաբանները սկսած են թալանել գերեզմանները, յայտարարելով քրիստոնէական խաչքարերը թուրք մահմետականներու ստեղծագործութիւններ:

Օրինականացուած աւելութեամբ եւ անօրէն կամայականութեամբ պատուած են այսօր հայկական քարերը Ադրբեջանական խորհրդային հանրապետութեան մէջ: Հայկական գլուխ – գործոցներէն մէկը՝ Գանձասարի վանքը Լեռնային Ղարաբաղի, կը գտնուի աւերուած վիճակի մէջ. պատերը ամբողջութեամբ ճաքճքուած են, առաստաղը կը փլչէ: Նոյնիսկ նման անվիճելի մշակութային արժէք մը որ կը զարդարէ հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած թէ մեր մօտ, թէ արտասահմանի մէջ հրատարակուող բազմաթիւ յուշագիրքեր, չէ յիշատակուած «Ադրբեջանական գրօսաշրջային դիրք»ին մէջ (Մոսկուա, 1970): Եւ ատիկա այն ժամանակ, երբ հոն նչուած են Լեռնային Ղարաբաղի 14 յուշարձանները եւ բոլորը բացի մէկէն, «ադրբեջանական» են, այսինքն Թրքական: Ամբողջ Ղարաբաղի մէջ սփռուած եղակի նշանակութիւն ունեցող հարիւրաւոր յուշարձաններ ընդհանրապէս ոչ մէկ գուցակի մէջ տեղ կը գրաւեն: Անոնց մասին, յամառօրէն կը լռեն, ինչպէս՝ հարուստ հանգուցեալի դագաղի մօտ դտնուող հեռաւոր ազգականները կը լռեն անոր հեռաւոր վայրեր գտնուող հարազատ դաւակներուն, իսկական ժառանգորդներուն մասին...:

Ադրբեջան հրատարակուող ժողովածուներու, ալպոմներու, դասագիրքերու Լեռնային Ղարաբաղին վերաբերող բաժիններուն մէջ, որպէս օրէնք, կարելի է միայն այս «հեռաւոր ազգականի»ները տեսնել. մեճիտներ, զանազան տեսակի խաներու տուներ եւ նոյնիսկ չրջանի սահմաններէն հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռու որեւէ մեճիտի պատկեր:

Ե. դարու եղակի յուշարձան Խութավանքը ներկայիս անառանապահական վայրի մը վերածուած է. կառոյցի արտաքինը հիանալի փորագրութիւններ ունի, իսկ ներսը մէկ մեթր հաստութեամբ պարսպանիւթ դիզուած է: Ճարտարապետական այս գլուխ – գործոցը վերջերս խափանարարներ պայթեցուցին «երկրաբանական աշխատանքներ» կատարելու պատրուակով:

Ի դէպ, երբ հարցը կը վերաբերի հայկական մշակոյթի յուշարձան քանդելու «ադրբեջանցի» գործիչները պատճառ դտնելու համար նեղութիւն չեն կրեր: Վերջերս ճամբայ չինելու պատրուակով Նախիջեւան քաղաքի ամէնէն կեդրոնական մասին մէջ քանդեցին Ե. դարու եղակի արժէք ներկայացնող հայկական դամբարան մը որ հրաչքով ազատած էր ամբողջ արշաւողներու է. դարու չարձակումներէն: Ներկայիս Նախիջեւանի Ա. դուլիս քաղաքին մէջ Ե. – Ժ-Գ. դարերու եղակի 13 դամբարաններ բարբարոսաբար կ'ոչնչացուին եւ կը թալանուին. իսկ հիանալի փորագրութիւններով խաչքարերը՝ ճարտարապետական փոքր ձեւերու նմոյշները կը փշրուին քար չարդող մեքենաներով ու խճաքարերու կը վերածուին ճամբաներու սալապատման դոր – ծածուելու համար: Խաչքարերու հետ մեր օրերու վայրենիները անխղճօրէն կ'ոչընչացնեն զանազան յուշակոթողներ, հայկական դիրերով եւ խաչերով. այսինքն՝ այն բոլորը ինչ որ կը կազմէ հայ ազգի հպարտութիւնը, հազարաւոր տարիներու անոր արուեստի ժառանգութիւնը: Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս այդ բանը կըրնայ տեղի ունենալ քաղաքակիրթ մեր երկրին մէջ: Որովհետեւ իւրաքանչիւր քար, իւրաքանչիւր տոզ, մշակոյթի իւրաքանչիւր յուշարձան իր «ոչ տեղին» դոյութեամբ կը ժխտէ վերջին իջած սուտ տեսակէտը Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի տեղին մասին: Կը ժխտէ ու կը ճչայ, ինչպէս քարերը՝ անապատին մէջ: Բերիայի համադործակից, ոչ բարի յիշատակ թողած Բաչիրովի ժամանակներէն – այն որ «անքաժան մաս» հասկացութիւնը բերաւ Ադրբեջանի դեկավարներու ճառերուն մէջ, – Ղարաբաղի դեկավարները որպէս «ինտերնացիոնալիզմ» կը ձգտին պարտադիր յարգանք մատուցանել տալ այն բոլորին որ ադրբեջանական է եւ հրաժարեցնել հայկական մշակոյթէ, սովորոյթներէ, աւանդութիւններէ ու Հայաստանի պատմութենէն: Ազգային արժանապատուութեան արժէքներու ոտնահարումը անոնց մօտ վերածուեցաւ «ադրբեջանական հայրենասիրութեան» եւ «ինտերնացիոնալիզմ»ի արտայայտութեան:

Իր ժողովուրդի տէրը, ազգային մշակոյթի եւ պատմութեան հանդէպ հպարտութեան ամենաչնչին արտայայտութիւնը, Խորհրդային Հայաստանի հետ կապը վտանգուած կը համարուին ահաբեկչութեամբ, Լեռնային Ղարաբաղի մէջ համարկումով, «ազգամոլութեամբ», «ազգային սահմանափակում»ով, «հինի պաշտամունք»ով, «պատմական երեւոյթներ – րու գնահատման ոչ դասակարգային մօտեցում»ով: Նման «մեղադրանքներ» ու պիտակներ բաւական են որ մարդիկ ճբնշումներու ենթարկուին, հեռացնուին, աշխատանքէ հանուին, կուսակցութենէ վտարուին, ստիպուին լքել իրենց հայրենիքը: Այս ճակատագիրը վիճակեցաւ բազմաթիւ համամշակներու, իսկական ինտերնացիոնալիստներու, բոլորին՝ որոնք դէմ էին քմահաճոյքներու:

ՍՈՒՐԻՆ ԱՃԵՄԱՋԵԱՆ

(Շար. 4)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Այս կիրակի, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ Ս. Յակոբի տօնին առթիւ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

FRANCE - MUSIQUE

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 8ին
«Demain, la veille»
յայտագրին մէջ, հարցազրոյց Գրիգոր Համբարձումեանի հետ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻՋ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

1988–Ը ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 60–ԱՄԵԱԿՆ Է

Այս առիթով, Համազգայինի Փարիզի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, տեղի պիտի ունենան զրական, գեղարուեստական, թատերական եւ մշակութային ձեռնարկներ, որոնց լրիւ ցանկը եւ ժամանակագրութիւնը, ի մօտոյ, կը յանձնենք բոլորի ուշադրութեան։

Համազգայինը, իր 60 տարիներու գործունէութեան ընթացքին, հինգ ցամաքամասերու վրայ, նպաստած է հայ ազգային մշակոյթի զարգացման, տարածման եւ անոր ճամբով եղած ստեղծագործական ճիգերուն, մշակութային եւ գեղարուեստական մարզերու մէջ։

Նշան փալանճեան ճեմարանով, անփոխարինելի նպաստ բերած է ան սփիւռքահայ կեանքին։ Այժմ այդ աշխատանքին տուած է աւելի մեծ թափ Մարսէյլի եւ Սիտնիի նոր վարժարաններով, եւ նորաբաց Լոնտոնի մանկապարտէզով։

60–ամեակը առիթ պիտի ըլլայ որ Ֆրանսահայութիւնը աւելի մօտէն ծանօթ – թանայ մշակութային եւ կրթական այս մեծ կազմակերպութեան ծառայութիւններուն եւ ծրագիրներուն։

Այդ նպատակով լոյս պիտի ընծայուի դրքոյկ մը՝ պատմական ուրուագծով, վկայութիւններով, ձեռնարկներու յայտագրով։ Միաժամանակ, դրքոյկին մէջ պիտի գետեղուին ծանուցումներ, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմագրաւել մեծածախս ձեռնարկներու պարտադրանքները։

60–ամեակի ձեռնարկներու յաջողութիւնը այլապէս մեծ նպաստ կրնայ ըլլալ հայ ժողովուրդի ինքնութիւն պահելու փորձերուն եւ մանաւանդ՝ այդ ինքնութիւնը օտարներու ծանօթացնելու կենսական գործին։

Ձեր նուէրները կրնաք ղրկել ճշդելով՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 60–ԱՄԵԱԿ։

Շնորհակալութիւն։

HAMASKAINE PARIS
Association Culturelle et Educative Arménienne
17, RUE BLEUE — 75009 PARIS

AGENCE A *et* MEDIACONSULT
présentent
Concert du 10 Anniversaire de
L'Ensemble de Musique Arménienne
« KOTCHNAK »
Dimanche 13 Décembre à 16 heures
Salle Gaveau, 45, rue La Boétie — Paris 8e

Prix des places : 80 et 100 francs.
Réservations : 3 FNAC; Librairie Samuélian (43 26 88 65)
Hay Disc (48 78 22 79); Kérovpyan (42 09 55 51)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

կիրակի, Դեկտեմբեր 13,
ժամը 12·30–ին

YAN'S CLUB
5, ave. Reille, 75014 Paris

Ձաշգին՝ 150 Ֆր.։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի կանխաւ ապահովել՝ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.–

43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ԵՒ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՇԸ

Դեկտեմբեր 13, ժամը 12–էն սկսեալ, Ալֆորվիլի «Սեւան» ճաշարանին մէջ (1 Պուլվար Գառնիօ), Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հանգստեան Տուներուն բնակիչները ի պատիւ ճաշ մը կազմակերպած է։

Կը մասնակցին երգիչներ՝ Մարտիկ Ճանսըզեան, Մասիս եւ Անուշ Նուադախումբը եւ ճոխ անակնկալներ։

Զեզ բոլորիդ կը սպասենք։ Տեղերու ապահովութեան համար հեռաձայնել ամէն օր ժամը 19–էն յետոյ՝

48 — 93 — 92 — 25 *թիւին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տեսչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. — Տիկին Շաքէ Թաշճեան 300 Ֆր. իր խնամիին՝ Ժիրայր Պառաւեանի մահուան առթիւ։ Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ազնաւուրեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մուրատեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ծաղիկ Մանուկեան Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Պալասանեան, Այրի Տիկին Հիւսեան, Այրի Տիկին Աբշալոյա Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Մատոյեան 1000 Ֆր. (500–ը՝ Հայ դատին)։

***

Ժիրայր Պառաւեանի մահուան առթիւ, կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն յայտնելով ողբացեալին ընտանիքին, 500 Ֆր. նուիրած է փոխան ծաղիկի Հայաստան ձախնամիւռին։

***

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան նոյն առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն Տէսինի Մշակոյթ Տան եւ 200 Ֆր. Հայաստան ձախնամիւռին։

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Պուլվար Օստոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան Սուրբ Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ԲՀՆՑ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն երջանկայիշատակ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

եւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, եւ սատարողներուն հոգիներուն համար։

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Հոգեհանգստեան պաշտամունքին կը յաջորդէ բացման հանդիսութիւնը «Սերովբէ Մանուկեան» դրադարանին։

Ժամը 12·30–ին Ազգային Տան սրահին մէջ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Ճաշգինն է 120 Ֆր.։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու, իր բարեպաշտական ուխտը կատարելու եւ հոգեպէս եւ ազգայնօրէն ներշնչուելու օրուան սուրբ խորհրդով։

Ս. ԳՈՒԼՃԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ուր է սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուքէի Ճգնաւորին եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսներուն։

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Գուլհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
ET
L'EGLISE ARMENIENNE
DE CHAVILLE
organisent
Une rencontre autour des
"CONTES ARMENIENS"
de
Mme. Chaké DER-MELKONIAN - MINASSIAN
(présentation de l'ouvrage, projection de diapositives, lecture d'extraits).
avec la participation de
Séta Mouradian (Historienne)
Ara Krikorian (Editeur)
et de la *M.C.A. d'Alfortville*
Débat animé par *Hasmig Kévonian*
(*Directrice de la M.C.A. d'Alfortville*)
Le Samedi 12 Décembre de 17h à 19h
à la Médiathèque Municipale de Chaville
2, rue de Stalingrad — 92370 CHAVILLE
Entrée libre

- PROJECTION -

Le Vendredi 11 Décembre
à 20 h 30 précises
«*Sur les pas de St. - Paul*»
Voyage à travers la Turquie et la Grèce
par THIERRY VALCKE
Salle Paroissiale
de l'Egilse Arménienne Catholique
d'Arnouville
69, avenue Henri Barbusse
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. 39. 85. 15. 56 / 43. 38. 38. 40

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

SAISON 87 / 88
9 MANIFESTATIONS ARTISTIQUES

Grand Concert Symphonique Inaugural
à l'occasion de son 15ème anniversaire
SALLE GAVEAU
Sous le haut patronage de Monsieur MARCEL LANDOWSKI
de l'Institut de France
VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1987 à 20h30 précises

GALA DE LA QUATRA
avec la participation de
ANNIE JODRY
NARINE HAROUTIUNIAN
PHILIPPE MULLER
SUSANA MILDONIAN
RAFFI PETROSSIAN
BERNARD SOUSTROT
L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIQUE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER
Haydn - Ravel - Haroutiunian - Khatchaturian

Prix des places : 300F - 250F - 150F - 100F. Etudiants - C. V. 50F
Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
10
JEUDI
10 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.637 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.637

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ ՁԻՆԱԹԱՓ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Ամերիկացին ու Ռուսը որոշեցին ապագինել Եւրոպան Հանդրուան առ Հանդրուան: Պատմական համաձայնագիր մը որու չնորհիւ Ռեկըն — 77 տարեկան — կ'ուզէ փառքով վերջացնել նախագահականի իր չրջանը, մինչ Կորբաչով կ'ուզէ լաւ սկսիլ իր ժամանակաչրջանը: 6 տարիներու բանակցութեանց արդիւնք է այս համաձայնագիրը կը նախատեսէ վճարումը 1119 կարճ եւ միջին տարողութեամբ Եւրոպա զետեղուած հրթիռներէ — րուն: Ռեկըն ուզած է սրամտութիւն ընել եւ յիշած է ռուսական առած մը՝ «վստահութիւն ըրէ, բայց ստուգէ»: Մնաց որ բաւական դժուար է այդ ստուգումը, քանի որ ոչ ոք գիտէ թէ Ռուսերը որքա՞ն հրթիռ ունին:

Բայց եւ այնպէս որքան ալ ապագինման նման համաձայնագիր մը (որ պէտք է անչուշտ վաւերացուի Քոնկրըսական ներու կողմէ եւ ամերիկեան Սենաթորը կրնայ անակնկալներ ստեղծել) ուրախալի ըլլայ, չի կրնար չմտահոգել Եւրոպան, որու ճակատագիրն է, զոր կ'որոշեն Ռուսն ու Ամերիկացին, անգամ մը եւս:

× Նախագահ Միթերան յայտարարեց թէ կողմնակից է ապագինելու, որովհետեւ, ըսաւ, ով որ չուզեր ապագինել պէտք է զերազինէ: Շիրաք, որ հիւրախօս կ'այցելէր, այս համաձայնագիրը դրական կը գտնէ, եթէ անոր հետեւին այլ համաձայնագրեր, որոնք թոյլ տան ամրապնդել աչխարհի եւ Եւրոպայի ապահովութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կատարած արտաքսումները մեծ աղմուկ կը հանեն, կրնան նոյնիսկ զարմանք պատճառել, երբ նկատի առնուի թէ նման արարք մը գործողը, ծանօթ է որպէս «ապաստանի երկիր», ասպանջական ու հիւրընկալ: Ճչդուեցաւ որ արտաքսուածները 17 հոգի են, 14 Պարսիկ եւ 3 Թուրք, այս վերջիններուն մէջ (ծագումով Քիւրտ) մէկը, որ ապաստանեալի անձնաթուղթ ալ ունի: Բոլորը կապոն ղըրկուած են, թէեւ ընտանիքները լուր իսկ չունին եւ չեն կրցած տեսնուիլ: Ոմանք երեքչաբթի ամբողջ դիչերը անցուցած են զաղթականաց բարձր – մարզպետութեան չէնքին առջեւ (Նէօյի) լուռ բողոքի ցոյց ընելով: Փաստաբանները կը յայտնեն թէ արտաքսումները գործադրուած են նախքան վարչական դատարանի եղած դիմումներու (առկախումի կամ չեղումի) քննութիւնը: Ընկերվարականները ընդվզած են, ինչպէս չատեր, որոնք կը դանեն թէ իսկապէս չատ սուղ է Ֆոմէնկի վճարուած հաչուեցոյցը: Դեռ արտաքսուածներէն զատ, ութ ուրիչ Պարսիկներ եւ մէկ Թուրք (Թուրքերը քրտական ծագում ունեցողներ են անչուչտ) պարտադիր բնակութեան ենթարկուած են: Կը թուի որ Շիրաք Ֆոմէնկիէն զատ, Խօզալի ալ հաչուեցոյց մը կը վճարէ:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ աչխատաւորներու գործադուլը, որ սկսած էր Դեկտեմբեր 1-ին, բաւական ծանր բնոյթ առաւ երեքչաբթիէն Զորեքչաբթի լուսնալիք գիչեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ
ՄԻՔԱՅԵԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Նոյեմբեր 27-ի թիւէն կ'իմանանք թէ մահացած է բանաստեղծ, թատերագիր, թարգմանիչ Միքայել Յարութիւնեան:

Ծնած էր 1918-ին, Շուչի: 1941-ին ատրած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղը: 1942 – 44 եղած է Ադրբեջանի Գրողներու Միութեան Լեռնային Ղարաբաղի մարզի բաժնի պատասխանատու քարտուղարը, 1944 – 46 դրական աչխատող «Սովետական Ղարաբաղ» թերթին: 1946 – 50 մաս կազմած է Լենինականի «Բանուոր» թերթի խմբագրու – թեան, 1951 – 1970 ուազ. խմբագիրն է. «Հայաստան» հրատարակչութեան 1970 – 1971՝ դիտաքարտուղար Հայաստանի մամուլի պետական կոմիտէի գրապալատը, եւ 1972 – 1983 խմբագիրներէն Հայկ. Հանրագիտարանին:

1940-էն սկսեալ հրատարակած է բանաստեղծական ժողովածուներ, որոնց ամէնէն ծանօթներն են «Լեռնագրիւը», «Պատիւ», «Օրեր եւ Ժոհեր», «Ղարաբաղեան նուագներ», «Հաւատամք», «Մինչեւ այստեղ»: Միքայել Յարութիւնեան նկատելի նպաստ ունեցած է նաեւ մանկական գրականութեան: Իր յայտնի թատերգութիւններն են «Երկու հանդիպում» եւ «Ժամանակի ատուդում»:

Հակառակ աւելի քան քառասուն տարիէ ի վեր բնակութիւն հաստատած ըլլալով իր ծննդավայրէն դուրս, Միքայել Յարութիւնեան միչտ սերտօրէն կապուած մնացած է Ղարաբաղի:

րը: Արդարեւ, բանթողները պատանդ կը պահէին դրամատան երկու ենթակառավարիչները եւ ապահովութեան ուժերը միջամտեցին առաւօտեան 3-ին ու բախումներ ծայր տուին: Բանթողներէն 5 հոգի վիրաւորուած է, մէկը ծանր վիճակի մէջ: Պատանդները ազատ են, բայց մթնոլորտը միչտ լարուած է եւ դրամատունն ալ գրաւուած կը մնայ: Պահանջը այն է որ անճնակազմերը չնուազին: Այս գործադուլին հետեւանքներէն մէկն ալ այն է որ դրամ հայթայթող ինքնաչխատ կրպակները կը պարպուին եւ ի մօտոյ կացութիւնը կը ծանրանայ: Արդէն իսկ, գաւառի կարգ մը քաղաքներուն մէջ, կրպակները պարապ են:

*ԱՆԳԱՐԱ, ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԻՋՄԻՐ ձերբակալուած համայնավարներու թիւը 37-ի հասած է, որոնց մէջ կան երկու համայնավար պարապմունքներու փաստաբաններէն մէկը: Կը կարծուի որ փաստաբաններէն մէկը՝ Աթիլլա Քէօչկիւն պիտի քանտարկուի արգիլուած կազմակերպութեան մը որպէս անդամ: Գալով երկու կուսակցապետերուն, տեսնուած են իրենց միւս փաստաբաններուն հետ եւ բողոք բարձրացուցած, այն չարչարանքներուն համար, որոնց ենթարկուած են: Ցայտնած են թէ դիրենք կախած են թեւերէն, ջրած, սաստած ջուրով, էլեկտրական ցնցումներ կատարած, 170 ժամ ալ աթոռի վրայ նըստած պահած, առանց քունի եւ թունաւոր պահած, առանց քունի եւ թունաւորոտած պահած, առանց քունի եւ թունաւորոտած պահած, առանց քունի եւ թունաւոտած պահած, առանց քունի եւ թունաւոտած պահած, առանց քունի եւ թունաւ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյն խորագիրով յօդուածի մը («Յառաջ», – Փետրուար 5) ղրղըպատճառ ու աղբիւր դարձած էր տարեսկզբին, Պոլսոյ պատրիարքարանին օրացոյցը: Հասած է արդէն անոր 1988–ի համար պատրաստուածը. նոյն ծաւալով, գունաւոր, պատկերազարդ, ու ինչ որ ամէնէն կարեւորն է պոլսահայ համայնքին ամբողջական պատկերը պարզող յաւելուածական ճոխ բաժինով մը որ արդիւնք է լուրջ, բծախնդիր աշխատանքի մը:

Այս բաժնին մէջ կրկին նախ կը տրուի հոգեւորական դասը՝ 1 պատրիարք, երկու եպիսկոպոս, երկու վարդապետ, 27 ամուսնացեալ քահանայ, 30 սարկաւագ, 1 մայրապետ սարկաւագուհի եւ 46 ուրարակիր դպիրներով: Ամուսնացեալ քահանաներէն երեքը կը գործեն զաւառի մէջ: Հոգեւորական դասէն եռք կը տրուի 1961 Հոկտեմբեր 11–ին ընտրուած կրօնական ժողովին կազմը, որու կը նահազահէ Շնորհք Պատրիարք, եւ որ կը բաղկանայ վեց կրօնաւորներէ: Իսկ Պոլսոյ պատրիարքարանի վարչական կազմը կը բաղկանայ դիւանէն, եմտական սենեակէն, հինգ յանձնախումբէ, չորս կատկէ ու հրատարակութեան ֆոնտէ մը:

Պոլսոյ պատրիարքարանին կապուած են 42 եկեղեցիներ, չորս մատուռ, որոնց եօթը կը գտնուին զաւառի զանազան շրջանները – կեսարիա, Տիգրանակերտ (2), Մարտին, Իսքէնտէրուն, Հաթայ եւ Վաքֆ դիւղ: Ինչպէս անցեալ տարի, նշուած է իւրաքանչիւրին չինութեան թուականը, պատասխանատու հոգեւորականին անունը, թաղային խորհուրդի կազմը, հասցէն եւայլն: Ցեղոյ յիշուած են այն շրջանները ուր կ'ապրին մեծ կամ փոքր հայկական համայնքներ, որոնք ենկեղեցի չունին. այցելու քահանայ մը տարին առնուազն անգամ մը կ'այցելէ, կատարելու համար անհրաժեշտ խորհուրդները: Այդ շրջանները հետեւեալներն են. – Ամասիա, Անգարա, Գասթամոնու, Գոնիա, Եոզկատ, Էլազըղ, Թոքատ, Մալաթիա, Մէրսին, Պլէճիկ, Պօղազլըեան, Սասուն (Սղերդ), Սեբաստիա: Պոլսոյ եկեղեցիները ունին 19 դըպրաց դաս – երգչախումբ, որոնց ամենահինը կը հանդիսանայ Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Սահակեան դպրացդաս երգչախումբը, որու հիմնադրութեան թուականը կը տրուի՝ 1461 :

Կրօնական բաժնին կը յաջորդէ համայնքի հաստատութիւններու ցանկը, զոր կը ղեկավարէ Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցը: Ան ունի 12 բաժին, ուր կը պաշտօնավարեն 25 հայ բժիշկներ: Հայկական երկրորդ հիւանդանոցը — Ս. Յակոբ — կը պատկանի հայ կաթողիկէ համայնքին: Պոլսոյ հայ վարժարաններու պատկերին մէջ – հինգ բարձրագոյն, չորս միջնակարգ, երկու որբանոց — նախակրթարան, տասը նախակրթարան — փոխոխութիւն չկայ. աշակերտութեան թիւը — 170 աւելի անցեալ տարուընէ — կը ներկայանայ 4458: Իսկ 3000–ի չուրջ հայ աշակերտներ, կ'ըսուի թէ կը յաճախեն պետական, մասնաւոր կամ օտար վարժարաններ: Այս թիւին վրայ պէտք է աւելցուի նաեւ զաւառաբնակ հայութեան առնուազն 500 աշակերտները, որոնք բոլորն ալ պետական վարժարաններ կը յաճախեն: Պոլսոյ նորագոյն կրթական հաստատութիւնը Գնալը կղզիի Կազդուրման կայանն է (1966), ուր 1986–ի ամառուան իրենց արձակուրդը անցուցած են 254 պատանիներ: Հայկական վարժարաններու մէջ կը պաշտօնավարեն 217 հայ եւ 151 թուրք ուսուցիչներ: Դպրոցական բաժնին մէջ վերջին հաստատութիւնն է «Թրքահայ ուսուցչաց հիմնարկը» (1965):

Հայկական վարժարաններու աշակերտութեան թիւէն կարելի է որոշ եզրակացութիւններու յանգիլ Պոլսոյ հայ համայնքին խուացած չրջաններուն մասին. մինչ Ֆէրիտիւղի, Սամաթիոյ, Պաղըրգիւղի, Եշիլգիւղի նման թաղերու վարժարանները հարիւրաւոր աշակերտներ ունին, անդին, Սկիւտարի, Օրթագիւղի նման անցեալի կարեւոր թաղեր դրեթէ բոլորովին դատարկուած են հայ բնակչութենէ ու այդ թաղերու հայ աշակերտութեան թիւը կը սահմանափակուի 2 – 3 տասնեակով:

Հայկական վարժարաններու չարքին կը յաջորդէ հայկական միութիւններու թուումը. հոն կան 9 մշակութային (Սանուց), 2 կրթական, 2 մարզական միութիւններ եւ երգի — պարի համոյթ մը. ասոնցմէ տասը հատ ունին իրենց սեփական ակումբները:

Մեծ մասով անցեալի հայկական չէն թաղերուն մէջ, Պոլիս կան 15 հայկական գերեզմանատուներ, որոնց մեծ մասը կը մատակարարուի թաղային խորհուրդին կողմէ:

Վերջապէս, պոլսահայ համայնքի պատկերը կ'ամբողջանայ երկու օրաթերթով — «Ժամանակ», — «Մարմարա» — եւ որոնց առաջինը (1908) երկրին ապրող ամէնէն հին օրաթերթը կը հանդիսանայ: Կան նաեւ «Փուլիս» կիսամսեայ գրական – գեղարուեստական հանդէսն ու Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի համանուն ամսաթերթը, որոնք լոյս կը տեսնեն կանոնաւոր կերպով:

Ամփոփ պատկերը հայ համայնքի մը, որ այնքան բան կորսնցուցած անցեալի իր փայլէն, կը պահէ սակայն իր մեծութիւնը – ոչ անչուշտ թուական–, ամէնէն աւելի զարմանք պատճառելու եւ օրինակ հանդիսանալու հանգամանքով: Արդարեւ գնահատանքի, հիացմունքի ամէն արտայայտութիւն կը վերագանգէ վերոյիշեալ պատկերը իր պատճառած զարմանքով, երբ այս բոլորին իբրեւ տէր, պատասխանատու, մատակարար կը ներկայացուի համայնք մը, որու մօտաւոր առաւելագոյն թիւը տրուած է 55 հազար հոգի. 35 — 40 հազարը Պոլիս, 10 — 15 հազարը ցրուած Անատոլուի մէջ:

Ա. Թ.

ՕԴԱԻԱԶԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ՝ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ

Հայաստանի «Առողջապահութիւն» հանդէսի հինգերորդ թիւն ալ կ'անդրադառնայ Երեւանի օդի ապականութեան հարցին. հանդէսի աշխատակիցներէն՝ Լ. Դաւթեան այս մասին հարցազրոյց մը ունեցած է Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան սանիտարահակահամաճարակային վարչութեան պետ՝ Ա. Մայրապետեանի հետ:

Հ. – Ի՞նչ կարող էք ասել մայրաքաղաքի մթնոլորտային օդի այսօրուայ վիճակի մասին:

Պ. — Արտաքին միջավայրի պահպանութիւնը եւ մասնաւորապէս մթնոլորտային օդն աղտոտումից զերծ պահելը ժամանակակից խոշոր քաղաքների լուրջ հարցերից են: Դա վերաբերում է նաեւ Երեւանին, որն այսօր մթնոլորտային օդի առողջական մաքրութեան տեսակէտից խիստ աղտոտուած բնակավայրերի շարքին է դասւում: Որո՞նք են այդ հարցերը յարուցող գործօնները: Դրանք երեքն են. ինքնաշարժի փոխադրութիւնը, ուժանիւթի հետ կապուած ձեռնարկութիւնները՝ սկսած տեղային սակաւագոր կաթսայատներից մինչեւ հզօր ջերմաէլեկտրակենտրոնը, եւ արդիւնաբերութեան որոշակի ճիւղեր: Տարբեր քաղաքներում այդ գործօններն ի յայտ են գալիս տարբեր ձեւերով, տարբեր քանակութեամբ եւ տարբեր զուգորդումներով: Երեւան քաղաքի մթնոլորտային օդի կեղտոտման հոլովոյթի իւրայատկութիւնն այն է, որ վերոյիշեալ երեք գլխաւոր աղբիւրներն էլ այստեղ «յորդաբուխ են», հարուստ, այսինքն՝ մեծ քանակութիւն են կազմում է՛ւ փոխադրութեան միջոցները, յատկապէս անհատական օգտագործման, է՛ւ կաթսայատները, որոնց թիւն աւելի խոշոր – ները կառուցելու միջոցով աստիճանաբար նուազում է: Սակայն այդ հոլովոյթը դեռ չարունակւում է, որովհետեւ դրա համար ժամանակ է պահանջւում: Գործում է ջերմաէլեկտրակենտրոնը, որը մթնոլորտային օդի կեղտոտման հզօր աղբիւր է: Այն ամէն օր մթնոլորտ է նետում մեծ քանակութեամբ ազոտական ու ծծմբական միացութիւններ: Դրանք աւելի են չատանում, երբ ձեռնարկութիւնն աշխատում է մազութով: Շատ են նաեւ Երեւանում տեղադրուած արդիւնաբերական խոշոր ձեռնարկութիւնները, այդ թուում՝ քիմիական արդիւնաբերութեան: Էական նշանակութիւն չունի, թէ նշուած գործօններից որին է պատկանում «առաջնութիւնը»: Հիմնականում դրանք լրացրնում են մէկը միւսին, եւ իւրաքանչիւրի դէմ պէտք է պայքարել հաւասարապէս:

Որպէսզի պատկերը պարզ լինի, ասուածին աւելացնենք նաեւ Երեւան քաղաքի բնակլիմայական պայմանների եւ դիրքի առանձնայատուկ լինելը: Գտնուելով փոսորակի մէջ եւ ունենալով բնական օդափոխութեան անբաւարար պայմաններ, այն իր օդի մէջ մշտապէս պահպանում է վնասակար արտանետումները:

Հ. — Եթէ կարելի է, աւելի մանրամասն խօսէք օդի կեղտոտման հարցում փոխադրամիջոցների դերի մասին:

Պ. — Փոխադրամիջոցների արտանետումներն իրենց մէջ պարունակում են բազմաթիւ վնասակար նիւթեր՝ ածխածին, ածխաջրածիններ, ազոտի օքսիտներ եւայլն: Զգալի քանակութիւն է կազմում նաեւ բենզպիրինը, որը դասւում է քաղցկեզածին նիւթերի չարքը: Լուրջ հարց են ստեղծում փոխադրամիջոցների մեծ քանակը եւ Երեւանի փողոցների, եթէ կարելի է այսպէս ասել՝ ցածր թողունակութիւնը, նեղութիւնը:

Կառուցուած լինելով հիմնականում նախքան դիատեխնիկական յեղափոխութիւնն ու փոխադրամիջոցի լայն զարգացումը, դրանք այսօրուայ պահանջները բաւարարել չեն կարող: Բացի այդ, մայրաքաղաքում համարեա չկան չրջանցող ճանապարհները, եւ փոխադրամիջոցը մի ծայրից միւսը գնալու համար անցնում է կենտրոնով՝ դառնալով կեղտոտման լրացուցիչ աղբիւր: Դրան աւելացնենք նաեւ այն, որ մինչեւ վերջերս հանրապետութեան տարբեր չրջանները միմիանց կապող՝ չրջանցող ճանապարհները, եւ այնտեղ մեկնող փոխադրամիջոցները նոյնպէս անցնում էին Երեւանի միջով: Այդ հարցն այսօր մասամբ լուծուած է:

Հ. — Օդի աղտոտուածութեան մասին խօսելիս շատ է շօշափւում «Նաիրիտ» գիտարտադրական միաւորման անունը: Որո՞ւնք են այդ ձեռնարկութեան հասցրած վնասները:

Պ. — Մթնոլորտային օդի աղտոտման տեսակէտից լուրջ վտանգ են ներկայացնում է՛ւ «Նաիրիտ» գիտարտադրական, է՛ւ «Հայկենցաղքիմ» միաւորումները, է՛ւ «Պոլիվինիլացետատ» գործարանն ու մի շարք այլ ձեռնարկութիւններ: «Նաիրիտ»ը օդ է նետում բազմաթիւ վնասակար նիւթեր, մասնաւորապէս քլորոպրեին, որի քանակն այսօր հասնում է տարեկան 3 հազար տոննայի: Դա խիստ վնասակար է բնակչութեան առողջութեան համար: Գիտական ու գործնական դիտումները, որոնք իրականացուել են մեր առողջապահների, մասնագէտ բժիշկների ու այլ դիտնականների կողմից, աներկրայօրէն հաստատում են քլորոպրենի եւ միւս քիմիական նիւթերի վնասակար ազդեցութիւնը յատկապէս յղի կանանց, պտղի եւ երեխաների առողջութեան վրայ: Ահա թէ ինչու այդ արտադրութեան վնասակար ազդեցութիւնների վերացումն այսօր դարձել է անյետաձգելի ու հրամայական պահանջ:

Հ. — Այդ, ինչպէս նաեւ հանրապետութեան օդային աւազանը մաքրելու նպատակով ինչպիսի՞ արմատական միջոցառումներ են մշակւում եւ իրականացւում:

Պ. — Չի կարելի ասել, որ Երեւանի օդային աւազանը կեղտոտումից զերծ պահելու ուղղութեամբ մինչեւ այսօր ոչինչ չի արուած: Դրա հետ առընչուղ հարցերը մշտապէս գտնուել են հանրապետութեան ղեկավար օրգանների, հրատկող կազմակերպութիւնների եւ մասնաւորապէս առողջական հսկողութեան մարմինների ուշադրութեան կենտրոնում: Ահա թէ ինչու հնարաւոր եղաւ 11–րդ հնգամեակում ալիւմինի գործարանում դադարեցնել էլեկտրոլիզի եղանակով արտադրութիւնը, որը բաւական նաչափ ապականում էր արտաքին միջավայրը, մասնաւորապէս մթնոլորտային օդը՝ բաւական լուրջ բացասական դործօն դառնալով չրջապատի եւ յատկապէս մանկական ազգաբնակչութեան առողջութեան համար: Խոշոր ծախսեր են կատարուել «Նաիրիտ» գիտարտադրական միաւորման տեխնոլոգիան կատարելագործելու եւ բնապահպանական միջոցներ ձեռնարկելու, մթնոլորտ արտանետուող վնասակար նիւթերի քանակը պակասեցնելու նպատակով: Առողջացուցիչ մի շարք միջոցառումներ են իրականացուել արդիւնաբերական միւս ձեռնարկութիւններում (քիմաէկսպերիների գործարան, «Հայկենցաղքիմ» արտադրական միաւորում եւայլն):

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան եւ նրա հակահամաճարակային ծառայութեան կողմից պարբերաբար բարձրացուել է «Նաիրիտ»ի արտանետումների բացասական ազդեցութիւնները նուազագոյնի հասցնելու հարցը: Մի քանի անգամ որոշում է կայացուել վնասակար արտադրամասերի աշխատանքը դադարեցնելու մասին: Դադարեցուել է, օրինակ, կալցիում կարբիդի, քլոր բենզոլի, մոնովինիլ ացետիլենի արտադրութիւնը, որը որոշակիօրէն բեռնաթափել է էդոլոկիական ծանր իրավիճակը:

Դժբախտաբար, պետանհսկողութեան ձեռնարկած միջոցները ոչ միշտ են պըսակուել յաջողութեամբ. վնասակար չատ արտադրութիւններ չարունակում են գործել ու ապականել արտաքին միջավայրը, քանի որ «Նաիրիտ»ի եւ Խորհրդային Միութեան քիմիական արդիւնաբերութեան մինիստրութեան ղեկավարները դեռեւս լուրջ ու պատասխանատու մօտեցում հանդէս չեն բերում եւ վեր չեն բարձրանում նեղ գերատեսչական չահերից:

Մեր միջոցառումները չեն սահմանափակւում միայն Երեւանով. էդոլոկիական լարուած դրութիւն է ստեղծուած նաեւ Կիրովական, Ալավերդի, Հրազդան ու Արարատ քաղաքներում: Կիրովականում չրջակայ միջավայրի ազտոտումը կապուած է յատկապէս քիմիական գործարանի, Ալավերդում՝ լեռնամետալուրգիական կոմբինատի, Հրազդան եւ Արարատ քաղաքներում ցեմենտի արտադրութեան հետ: Վերջին տարիներս որոշ բարեփոխութիւններ են տեղի ունեցել Ալավերդի քաղաքում: Սակայն կատարածը դեռեւս գոհացնել չի կարող, քանի որ նշուած կոմբինատը չարունակում է կեղտոտել եւ՛ մթնոլորտային օդը, եւ՛ ջրային աղբիւրները, եւ՛ հողը՝ լուրջ վնաս հասցնելով ինչպէս մարդկանց առողջութեանը, այնպէս էլ գիւղատնտեսութեանը:

Մի քանի տարի առաջ դադարեցուեց Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատի չինարարութիւնը, որը եւ հեռանկարային տեսակէտից լուծեց այդ չրջանի արտաքին միջավայրի պահպանութեան հարցերը, մանաւանդ, եթէ նկատի ունենանք, որ Հրազդանի գօտում կան մանկական առողջարանային համալիրներ եւ հանգրաստեան վայրեր: Սակայն ցեմենտի գործարանը չարունակում է աշխատել՝ ապականելով չրջապատի օդը, հողը, բուսականութիւնը: Նրա աւերածութիւնները կանխելու նպատակով այժմ Արարատում կառուցւում է ցեմենտի նոր, առաջաւոր տեխնոլոգիա ունեցող գործարան, որը հնարաւորութիւն կը տայ զգալիօրէն առողջացնելու Արարատի էդոլոգիական վիճակը եւ դադարեցնելու ցեմենտի արտադրութիւնը Հրազդանում:

Երկու խօսք Կիրովականի մասին: Երկար տարիներ Հայաստանի առողջապահութեան մինիստրութեան եւ Կիրովականի հակահամաճարակային ծառայութեան աշխատողների ուշադրութեան կենտրոնում են գտնուում Կիրովական քաղաքի արտաքին միջավայրի վիճակի բարելաւման հարցերը: Մեզ յաջողուել է փակել քիմիական գործարանի առաւել վտանգաւոր մի քանի արտադրամասեր (քլորկիում ցինամիդի, դիցիանադիամիդի, նրանից առացուող մելամինի եւայլն): Սակայն վիճակը մնում է խիստ լարուած, քանի որ ինչպէս երեւանի «Նաիրիտ»ը, այնպէս էլ Կիրովականի քիմիական գործարանը չունի առողջապահական գօտի, եւ նրա վնասակար արտանետումներն անմիջական սպառնալիք են դառնում չրջակայ ազգաբնակչութեան առողջութեան համար: Պայքարը կարող է պսակուել յաջողութեամբ, եթէ գործարանի եւ Խորհրդային Միութեան պաշտպանութեան Արդիւնաբերութեան նախարարութեան ղեկավարները ճիշդ ըմբռնեն, չրջակայ միջավայրի աղտոտման հետ կապուած, մարդկանց առողջութեան չահերը: Ներկայումս առողջապահական հսկողութեան կողմից դրուել են մի շարք կարուկ պահանջներ, որոնց կատարումը կ'ապահովի էդոլոգիական վիճակի բարելաւումը Կիրովական քաղաքում:

Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ վերջին ժամանակներս արտաքին միջավայրի մաքրութեան հարցերին գործնապէս մասնակցում են հասարակութիւնը, մասսայական ինֆորմացիայի միջոցները: Այդ տեսակէտից ուշադրաւ է յատկապէս «Լիտերատուրնայա Գազետա»– մէջ լոյս տեսած՝ «Երեւանը զբաղատութեան մէջ է» յօդուածը, որը պատասխան մարմինների եւ հասարակայնութեան ուշադրութիւնը սրեց նշուած հարցի վրայ: Վերջերս Խորհրդային Միութեան Նախարարների Խորհուրդի յանձնարարութեամբ ստեղծուեց միութենական — հանրապետական յանձնաժողով, որի առջեւ խնդիր դրուեց կարճ ժամկէտում. ուսումնասիրել մայրաքաղաքի օդատարանի վիճակը եւ կառավարութեանը ներկայացնել համապատասխան եզրակացութիւն ու առաջարկներ:

Ծանօթանալով մթնոլորտային օդի վի-

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԴԷՊԻ ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ...

Լիոնի Հայ Արիներու խումբը արդէն 17 տարուան կեանք ունի: Կը կարծենք որ ան կը կազմէ Գուրգէն Մեծատուրեանի, փարիզի մէջ, 1928–ին, հիմնած միութեան ամենատարողջ ճիւղաւորումը: Անշուշտ Լիոնի հայութեան մօտ սկաուտութիւնը «Հայ Արի»ներով չէ սկսած: Եղած են խումբեր անկէ առաջ, բայց ներկայ կազմակերպութիւնը ամէնէն յարատեւն է հանդիսացած, ընդհուպ, արդար է յիշել, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տօնապետեանի եւ Օր. Անայիս Տէր – Մարխասեանի հաւատարմութեանը եւ անձնուիրութեան դէպի այս օդտաչատ շարժումը:

Ծանօթ է որ այս տարուան վերջաւորութեան, հեռաւոր Աւստրալիոյ մէջ, Սիտնէյի մօտ, կը բացուի սկաուտական միջազգային ճէմպորին: Հաւաքոյթ մը՝ որուն կը յուսացուի թէ ներկայ պիտի ըլլան 15·000 մանչեր եւ աղջիկներ՝ եկած հոն աշխարհի չատ մը երկիրներէ, բացի խորհրդային աշխարհէն: Բայց Հայաստան բացակայ պիտի չըլլայ: Սկիզբէն ի վեր, Ֆրանսայի Հայ Արիներու Միութիւնը ընդունուած է, բոլոր ճէմպորիներու մէջ, իբրեւ Հայաստանը ներկայացնող կազմակերպութիւն, իր դրօշակով, իր սեփական բանակավայրով:

Լիոնցի հայ 12 տղաք եւ աղջիկներ պիտի մասնակցին Սիտնէյի համախմբումին, ընկերակցութեամբ Փարիզի եւ Մարսէյլի խումբերուն ներկայացուցիչներուն:

Կարենալու համար փոքր բաժին մը ունենալ այս երկար ճամբորդութեան պիտոյքին, Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպեց, Նոյեմբեր 29–ին, ճաշ մը Ազգային Տան սրահին մէջ: Սպասարկեցին սկաուտները, դոհարերուեցան մանուկներ իրենց մայրիկները՝ պատրաստելով ներկայանալի համեղ ճաշացուցակ մը:

Այս հաւաքոյթը առիթ եղաւ նաեւ նորեկներու սկաուտական խոստումի արարողութեանը: Նոր խմբապետ, փոխ – խմբապետներ կարգուեցան: Արարողութիւնը կատարուեցաւ բեմին վրայ, կէս հայերէն ուելի չատ ֆրանսերէն – դոնէ հակառակ համեմատութիւնը ուելի պատշաճ կրնար ըլլալ – ամբողջ խումբին ներկայութեանը եւ վկայութեամբը ուելի քան հարիւր սեղանակիցներու՝ որոնց մէջն էին Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան եւ Ջատիկ Վրդ. Աւետիքեան:

Առաւօտուն, Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ մէջ՝ ուր երգեցողութեան մէկ մասը կատարեցաւ Խահակ Ֆչկր. Քհնյ. Հեքիմեանի մարգած մանկական երգչախումբին կողմէ, ներկայ էին Հայ Արիները՝ զգեստաւորուած: Հաղորդուեցան: Երգչախումբին երախաները՝ եւս: Այդքան մանուկներու, պատանիներու ու պարմանուհի – ներու հաւաքական ներկայութիւնը խոր – բանին առջեւ տպաւորիչ էր: Ոմանք յուզուեցան...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԻՒ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Շնորհք պատրիարքի նախագահութեամբ կրօնական պատշաճ հանդիսութեամբ մը Նոյ. 22–ին տօնուած է Գալֆայեան Որբանոցի հիմնադրութեան 121–րդ տարեդարձը: Օրուան պատարագը մատուցանած է Մանուէլ վրդ. Երկաթեան, ներկայ եղած են համայնքի կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Շնորհք պատրիարք իր քարոզին մէջ անդրադարձած է Ս. Կոյսի ընծայման տօնին ու Սրբուհի մայրապետ Գալֆայեանի զոհողութեան ոգիին: Պատարագէն ետք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Սրբուհի մայրապետի, անոր յաջորդներուն եւ հասատատութեան բարերարներու յիշատակին:

**

ՍԵԼԱՆԻԿի մէջ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ քառաձայն երկեռ երգչախումբը երկու համերգ տուած է Գէորգ Գանատահարեանի ղեկավարութեամբ: Առաջինը, Նոյ. 2–ին տեղի ունեցած է քաղաքին պետական թատերասրահը հայ եկեղեցական երգերու յայտագրով մը. ներկայ եղած են պաշտօնական անձնաւորութիւններ, թերթերու թղթակիցներ, երաժշտական քննադատներ եւլն.: Երկրորդ համերգը Նոյ. 4–ին տեղի ունեցած է նոյն սրահին մէջ: Հեղինէ ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, ինչպէս նաեւ մամուլը գնահատանքով արտայայտուած են հայ մշակոյթին ու երաժշտութեան մասին:

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԷՍԻ հայ կաթողիկէ Թադէոսի Մարտիրոսաց եկեղեցին մատուցած պատարագ մը եւք, հիւսիսային – Ամերիկայի հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեան Նոյեմբեր 15–ին քացումը կատարած է վերանորոգուած սրահին: Սրահը կոչուած է «Գրիգորեան» ի պատիւ համանուն ընտանիքին, որ հոգացած էր նորոգութեան ծախքին մեծ մասը: Բացումի արարողութենէն ետք ներկաները բոլորուելով սեղանի մը չուրջ, ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ ուրախ պահեր ապրած են:

*

ՇԻԿԱԳՈՑԻ մէջ տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 74–րդ ընդհ. ժողովը: Բացումը կատարած է ցկեանս նախագահ Ա. Մանուկեան: Ան ընդարձակ ճառով մը անդրադարձած է անցեալ տարեշրջանի գործունէութեան: Ներկայացուած է տարեկան եւեմտացոյցը ու ընտրութիւն կատարուած կեդր. վարչական ժողովի: Ապա իրենց տեղեկագիրները տրուած են զանազան պատուիրակներ ու անդամներ: Յայտարարուած է «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան հիմնադրամ»ի հաստատումը: Որոշուած է յաջորդ, 75–րդ ընդհ. ժողովը դումարել Երեւան:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Հայաստանէն ժամանած զրոյցները, դիտանկանները, մշակոյթի գործիչները կ'ընդունուին որպէս խռովարարներ, եւ վատառողջ տրամադրութիւն ցանողներ. կ'ենթարկուին բաց կամ գաղտնի հետապնդումի. անօրէնութենէ տուժածներուն կարելի չափով օգնելու անոնց ամենա – փոքր փորձը կը նկատուի «այլ հանրա – պետութեան մը գործերուն բացայայտ միջամտութիւն»: Հոգեբանական այս բաւական տպաւորիչ եւ խորամանկ յար – ձակումը, ուղղուած՝ Խորհրդային Հայաստանի մարզոց, նպատակ ունի զանոնք լռեցնել, որպէսզի անոնք որոնք դիրենք կը համարեն Ղարաբաղի «տէրերը» կարենան ա՛լ աւելի ազատ գործել մինչեւ վերջ անպատիժ մնալով:

Արհեստականօրէն կ'արգելակուի Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսական եւ մշա – կութային զարգացումը. կը ձգտին կարելի չափով չատ, այս «օտար» մարմինը ադրբեջանականացնել, անկէ անհետացնել «հայկական ոգին», «բարոյա – քաղաքական» կլիման կը յատկանշուի ճնշումով ու ահաբեկումով:

Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի ղեկավար – ներու բոլոր զեկուցումները կը պատ – կերեն չարագործ եւ միֆային «հայկական ազդամոլութիւն»ը, եւ ի հարկէ, չկայ «ադրբեջանական ազգամոլութեան» դէմ միակ օրինակ մը, դոնէ մէկ ադրբեջանցի մը որ մասնակից ըլլայ այս մեղքին: Ցարձակումներ կը գործուին մարդոց վրայ, որպէսզի մարդոց արտաքսումի եւ փախուստի փաստերը արդարացնեն իրենց իսկ վերագրուած, բոլորովին սուտ մեղքերով: Կը մեղադրեն պոտը, որպէսզի արդարացնեն իրենց սեփական քմահաճոյքը: Անմարդկային գործերու Նախիջեւանի դիւղերը՝ «մեղաւորը հայերն են»: Հայերը կը փախչին Լեռնային Ղարաբաղէն եւ Ադրբեջանի միւս շրջաններէն, բաքուէն, «մեղաւորը» կրկի՛ն հայերն են, մեղաւորը անոնց «ազգամոլութիւնն» է:

Կարծես «ադրբեջանական ազգամոլութիւն» գոյութիւն իսկ չունի, փոխարէնը, Ադրբեջանի հայ բնակչութեան նուա – զումին հետ յամառօրէն կ'ներկարի Ադրբեջանցիներու կողմէ գաղտնաբար սպանուած հայերու ցուցակը: Միայն թէ մարդասպաններու անունները չես գիտեր ինչո՛ւ քիչ անգամ կը նշուին, անոնք բոլորն ալ կամ չեն բանուիր կամ տարօրինակ կերպով պատիժէ կը փրկուին: Իսկ կարմիր հայկական դիւղէն հայ կնոջ մը սպանութեան պարագային զարմանալի ձեւախոխումներ տեղի ունեցան: Ադրբեջանցի մարդասպանները փոխարինուեցան հայերով, որպէսզի չրջկոմի նախկին Ա. քարտուղար Մելքումեանի կարծիքով «չբորբոքեն ազգային կիրքերը»...:

1966 – 67 թուականներուն Ղարաբաղի Մարտունի չրջանին մէջ չարագործ ձեռքերը չատ մեթոտիկ կերպով հայեր կը սպաննէին: Մասնաւորաբար պէտք է նըշենք Կուրապօտկինեան սովխոզի գլխաւոր դիւղատնտեսին սպանութիւնը: Տարի մը ետք սպաննուեցաւ նաեւ գայն փոխարինողը: Վերջապէս ամիս մը ետք զոհ գարձաւ անոր տասը տարեկան որդին: Տղան բռնարարեցին եւ գաղտնաբար սպաննեցին, աչքերը փորելով եւ գլուխը մեխելով: Պարզուեցաւ որ գաղտնութեան կազմակերպիչը եւ մասնակիցը Կուրապօտկինեան դպրոցի տնօրէն Արչադ Մամեդովն էր...: Անոր հայրը 20–ական թուականներուն հրոսակախումբ մը կը գլխաւորէր եւ դնդակահարուեցաւ:

Քննութիւնն ու դատավարութիւնը կը չարունակուէր տարի մը, եւ այդ ամբողջ տեւողութեան դատավարութեան գահլիճէն ներս թէ պատերէն դուրս, Մամեդովի կինը եւ աղգականները կը գոռային, «Արչադ, մի՛ վախնար, քու կշիռով ոսկի կուտանք եւ քեզ կ'ազատենք»:

Եւ ահա, արդարադատ դատարանը կը յայտարարէ վճիռը. գահիճը 10 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի: Թէ դատարանը գնուած էր, հասկնալի է ամէնքս: Անհասկնալին այն էր, թէ որո՞ւ պէտք էր արդեօք այս խայտառակ դատավճիռը յայտարարել դատարանի պատերէն դուրս, մշակոյթի զբօսայգիին մէջ, բաց երկնքի տակ: Արդեօ՞ք անոր համար, որ որոշ բեմադիր – դրդողներ նախատեսած էին թէ ինչպէս պէտք է զարգանար այս ահաւոր ողբերգութիւնը: Եւ զարգացաւ. բորբոքած ամբոխը, կատղած՝ դատարանին արդարութեան հանդէպ ցոյց տուած ծաղրական վերաբերումին, յարձակեցաւ քանտի կառքին վրայ, տապալեց գայն ու ծագած հրդեհէն երկու յանցագործներն ալ մեռան:

Ու ցանկալի փաստը տրուած էր «բեմադիր»ներուն համար. ապստամբ Հայերը այրեցի՛ն Ադրբեջանցիները: Ու ըսկըսան լայնարձակ հալածանքներ: Բանտ նետեցին քանի մը տասնեակ մարդիկ, ոմանց մէկ քանին զոհուեցան տանջահարութենէ տ քաղցէ: Բանտի պատերէն դուրս նոյնպէս աւելցան մարդասպանութիւնը, ահաբեկչութիւնը եւ հետապըն – դումները: «Բեմադիրները» հասան գլխաւոր նպատակին. վախի եւ ճնշումի մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Դրդում – ները հասան իրենց նպատակին:

Այս բոլորը կ'ըլլար վերջնականապէս խեղդելու համար 1965–ի «փոքրիկ վերածընունդ»ի թափը Ղարաբաղցիներու կեանքին մէջ, երբ անոնք Մոսկուայի դիմեցին հայկական ինքնավար չրջանը Խորհրդային Հայաստանի վերադարձնելու խնդրանքով, երբ Կեդր. Կոմիտէն Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ղեկավարներուն յանձնարարեց քննարկման ենթարկելու համար նախապատրաստել այդ հարցը...:

Ամբողջ այս պատմութեան մէջ ողբերգա – կատակերգականը Արչադ Մամեդովի ցուցադրական թաղումն էր եւ ի՞նչ կը մտածէք եթէ ըսենք որ բազմամարդ թափօրը կը դիմաւորէր ոչ ուրիշ մէկը, քան ի՛նք, Ադրբեջանի Նախարարներու Խորհուրդի այն ժամանակուան նախագահ Ա. Ալիեւանովը, որ մոլլաներով չրջապատուած եւ վարձու ողբացողներով ինք անձամբ հողին յանձնեց մարդասպանը, աւազակ – մուսաֆթաֆականի որդիի դին:

Աւազակի որդին ցուցադրաբար կը թաղէր ինք՝ Ադրբեջանի կառավարութեան ղեկավարը...: Աւազակ, որ պայքարած էր խորհրդային կարգերու դէմ, իսկ որդին սպանուած էր երեք խորհրդային մարդ, մէկը՝ երախայ:

Ահա «զասակարգային» մօտեցումը հասարակական կեանքի երեւոյթներուն, ահա այն միջավայրը, ուր կը գտնուի Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ ամբողջ Ադրբեջանի հայ բնակչութիւնը:

Ամբողջ այս պատմութիւնը աւարտելու համար ըսենք, որ ի պատիւ աւազակին եւ հակախորհրդային մարդու որդիին, մարդասպան Արչադ Մամեդովի, յուշարձան մը կառուցուեցաւ, որու վրայ դրուած է. – լուսաւորութեան նշանաբանը...:

Ո՞ւր է անպատկառութեան սահմանը:

Չկա՛յ:

Արդեօ՞ք կարելի է երեւակայել, որ Ադրբեջանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը յանցագործ մը թաղելու երթայ: Կամ որեւէ ինքնավար հանրապետութեան մէջ ազգային չրջանի ոտնակատարութիւններու ժամանակ ղեկավարը բարձր ամպիոնէն յայտարարէ որ այս կամ այն չրջանը Ռուսաստանի անբաժան մասը կը նկատուի: Միայն հարցադրումէն իսկ արդէն անհեթեթութիւն կը փչէ: Բայց Ադրբեջանի մէջ այդպիսի բան հնարաւոր է: Այդպիսի գործերը, եւ խօսքերը հոն կը կատարուին եւ կ'արտասանուին բարձր ամպիոններէ, համահաւասար՝ «Կոմունիզմի կառուցում»ի, «Համագումարի որոշումները կեանքի մէջ կիրարկել»ու կոչերուն:

ՍՈՒՐԻՆ ԱՃԵՄԱՋԵԱՆ

(Շար. 5)

ճակին ու տարբեր ձեռնարկութիւնների արտադրական հոլովոյթին, յանձնաժողովն արձանագրեց մթնոլորտի գերազոտուածութեան փաստը եւ նշեց այն վերացնելու նպատակին ուղղուած արմատական միջոցառումներ. յանձնարարուեց Խորհրդային Միութեան էներգետիկայի ու ելեկտրաֆիկացման եւ Խորհրդային Միութեան գազարդիւնաբերութեան նախարարութիւններին՝ 1987–ի երրորդ եռամսեակից իրականացնել Երեւանի ջերմաելեկտրակենտրոնի փոխադրումը բնական գազի (առանց մազութի օգտագործման), ինչպէս նաեւ՝ այդ ձեռնարկութեան աշխատանքների հետ կապուած այլ անելիքներ: Հայաստանի Նախարարների Խորհուրդին յանձնարարուեց 1988 թուականի առաջին եռամսեակում քննարկել ու հաստատել այն ձեռնարկութիւնների ցուցակը, որոնք 12–րդ եւ 13–րդ հնգամեակներում դուրս են բերուելու Երեւանից: Նախատեսուել է 1988–ին վերանայել մայրաքաղաքի փոխադրամիջոցներու զարգացման՝ հաշուի առնելով էկոլոգիական նկատառումները: Յանձնարարութիւն է արուած նաեւ Երեւանի մետրոպոլիտենի յետագայ կառուցման եւ առօրեականեայ ուղիների ընդհանուր ցանցի զարգացման վերաբերեալ: Եւ ամենակարեւորը՝ Խորհրդային Միութեան քիմիական արդիւնաբերութեան նախարարութեանն առաջարկուած է մինչեւ 1988–ի վերջը փակել «Նաիրիտ»ի գլորոցային կաուչուկի եւ լատեքսների ըստ ցանման ամբողջ արտադրութիւնը եւ այն դուրս բերել մայրաքաղաքի սահմաններից:

Յանձնաժողովի որոշումը հաստատուել է Հայաստանի Նախարարների Խորհրդի նիստում: Այն ներկայացուած է միութենական կառավարութեան հաստատմանը:

Օր· Օր· Զարուհի եւ Լօրա Մեհտերեան,

Մեհտերեան եւ Ակօրովիչ ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ եւ ազգականին՝

ԷԼԻԶ ՄԵՀՏԵՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 7–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 14·15–ին Անկենի եկեղեցին։

Place du Cardinal Mercier
Enghien-les-Bains

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Տէր եւ Տիկին Արման Անոյշեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Նեկտար Կարապետեան,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Կարապետեան,

Տէր եւ Տիկին Արսէն Կարապետեան,

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՆԱԹԱՆ ԱՆՈՅՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 8–ին, 83 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Օզուար – լա – Ֆէռիէռի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Անահիտ, Միհրան, Ֆիլոր Խանճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՇԱՒՔ ԲԵՆԻԱՄԻՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Խսիւ Ս· Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցին։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կտակած, կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իր ողբացեալ ղեկավարներուն։ –

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

մահուան խառնամեակին

ՍԱՓՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

եւ

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՑԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՒԱՔԵԼԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները· – Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Զազալեանէ 500, Փիրայր Պառաւեանի մահուան առթիւ (Տէրսին)։ Իսկ Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Փաշայեանէ 100 Ֆր· Նոյեմբեր 15–ին տեղի ունեցած հոգեճաշին առթիւ։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՒԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն երջանկայիշատակ՝

ՍԵՐՈՎԲԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

եւ եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, եւ սատարողներուն հոգիներուն համար։

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Հոգեհանգստեան պաշտամունքին կը յաջորդէ բացման հանդիսութիւնը «Սեռովբէ Մանուկեան» զբաղարանին։

Ժամը 12·30–ին Ազգային Տան սրբարանին մէջ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս դիւանատունը։

Ճաշադրամն է 120 Ֆր–։

- ՀԱՒԱՔՈՂՔ -

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, եկեղեցւոյ պայծառութեան Տիկնանց Միութիւնը կը կազմակերպէ իր 3–րդ հանդիսութիւնը Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային սրահին մէջ, 6 Ավընիւ Պուռկէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 15·30–ին։

Զուարճալի – կարկանդակ – դեղարւեստական ճոխ բաժին։

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սերոբ Արամեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին Յովսէփ Արզումանեանի մահուան (Մարսէյլ) առթիւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս պատիւն ու հաճոյքը ունի հաղորդելու Փարիզի եւ Շրջակայից Հայ հասարակութեան թէ՝ Ամանորի եւ Ս· Ծնունդի տօնախմբութեանց առթիւ, կիրակի, 1988, Յունուար 31, երեկոյեան ժամը 5–ին Փարիզի Նօթրը – Տամ Մայր տաճարին մէջ, Հայատառնեայց Եկեղեցւոյ սրբազան երգեցողութիւններու համերգով մը ելոյթ պիտի ունենայ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը։

Այս բարերաշուք առիթով՝ երգչախումբը անհրաժեշտաբար պէտք պիտի ունենայ զօրացնելու՝ արական թէ իգական ձայներէ բաղկացեալ իր կազմը, անհամեմատօրէն աւելի ընդարձակ սրբատեղիի մը մէջ երգելու համար։

Արդ, հոգաբարձութիւնս ներկայիս կոչ կ'ուղղէ՝ անխտիրաբար բոլոր անոնց, մէջն ըլլալով Հայց· Առաքելական, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու երգչախումբերու բոլոր անդամները, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ կրօնական այս Համերգին, Թող բարեհաճին հեռաձայնել՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 20, – 1987–ը, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին, Թիւ 15, Ժան Կուժօն փողոց – 75008, Փարիզ։ Հեռ· – 43 – 59 – 67 – 03 կամ՝ Պր· Կ· Գէորգեանի – Հեռաձայն· – 45 – 89 – 95 – 46, հաղորդելով իրենց անունը, հասցէն եւ հեռաձայնին թիւը։

Կը յուսանք որ՝ Ազգային նախանձախընդրութեամբ տոգորուած եւ բրիստոնէական կրօնքը ազգովին ընդունող առաջին ժողովուրդին հարազատ զաւակներն ու ժառանգորդները ըլլալու հպարտութեամբ պիտի ընդառաջեն խմբովին, գեղեցիկ ձայներով օժտուած Փարիզի հայ ժողովուրդին զաւակները, իրագործելու համար այլապէս պատուաբեր այս ձեռնարկը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՒՃՄԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ուխտի մը առթիւ, Ոմն 300 Ֆր·։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, տօն է սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուքէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսապետներուն։

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՊՈՒԼՎԱ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս· ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Պուլվար Օսոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտօնական Սուրբ Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆԾ· ԳՈՒՅՄՈՒՄՃԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Այս Կիրակի, ժամը 10–ին հանդիսաւոր պատարագ Ս· Յակոբի տօնին առթիւ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

L'AGREABLE ET L'UTILE
seront à la
Vente - Kermesse
à la veille des fêtes
SAMEDI 12
DECEMBRE
DIMANCHE 13
de 10h à 20h sans interruption
au ,et au profit
du CENTRE CULTUREL
et ARTISTIQUE ARMENIEN
UCFAF - JAF
6, Cité Wauxhall - 75010 Paris
(M° République)
Entrée libre
Faites des affaires en étant efficaces
DES PRIX .... DES PRIX .... DES PRIX
POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

U. G. A. B. — CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
- CONFERENCE -
«Autour de K. M. ALEMSHAH»
en hommage au compositeur et chef d'orchestre
à l'occasion du 40e anniversaire de sa mort
par Garbis APRIKIAN
Compositeur et chef des chœurs SIPAN - KOMITAS
Le Samedi 12 Décembre à 21 heures
□ *Vie et œuvre de K. ALEMSHAH*
□ *Analyse des œuvres et audition de documents sonores sous la direction du compositeur*
□ *Propos sur l'esthétique de la musique arménienne.*
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS — M° Courcelles

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
ET
L'EGLISE ARMENIENNE
DE CHAVILLE
organisent
Une rencontre autour des
"CONTES ARMENIENS"
de
Mme. Chaké DER-MELKONIAN - MINASSIAN
(présentation de l'ouvrage, projection de diapositives, lecture d'extraits).
avec la participation de
Séta Mouradian (Historienne)
Ara Krikorian (Editeur)
et de la *M.C.A. d'Alfortville*
Débat animé par *Hasmig Kévonian*
(*Directrice de la M.C.A. d'Alfortville*)
Le Samedi 12 Décembre de 17h à 19h
à la Médiathèque Municipale de Chaville
2, rue de Stalingrad — 92370 CHAVILLE
Entrée libre

AGENCE A *et* MEDIACONSULT
présentent
Concert du 10 Anniversaire de
L'Ensemble de Musique Arménienne
«KOTCHNAK»
Dimanche 13 Décembre à 16 heures
Salle Gaveau, 45, rue La Boétie — Paris 8e
Prix des places : 80 et 100 francs.
Réservations : 3 FNAC; Librairie Samuélian (43 26 88 65)
Hay Disc (48 78 22 79); Kérovpyan (42 09 55 51)

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT
ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ
ARBRE DE NOEL
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre
De 16h à 17h
Opération portes ouvertes
dans les classes
à 17 heures
Spectacle présenté par le jardin d'enfants du Collège
Chorale dirigée par STEPAN AKIAN
A partir de 19h30
DINER MUSICAL
avec
VICKEN
LEVON CLARIAN
L'ENSEMBLE DE DANSES AKHTAMAR
Tombola — Bar — Buffet
Présentation par Alex ALTOUNIAN
A partir de 23 heures
DISCO ARMENIEN
POUR LES JEUNES
Réservation au Collège :
TEL. : 45. 34. 68. 28

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
11
VENDREDI
11 DÉCEMBRE
1987
LE NUMERO : 4.00 F

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.638
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.638

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «փրիւա՛հոմալ» ընտրութիւններու մէջ, յաղթանակը տարին ... ձեռնպահները: Արդարեւ այս ընտրութիւնը (վերջինը՝ 1982–ին էր) երբեք այսքան անտարբեր չէր ձգած աշխատաւոր դասակարգը: Ծանօթ է որ փրիւա՛հոմները այն դատարաններն են, որոնք կը պրակին գործատէր – աշխատաւոր դատերով եւ ընտրուած են հաւասար թիւով, ամէն հինգ տարի: Որեւէ ազգային ընտրութիւն երբեք չէր հասած ձեռնպահութեան այս համեմատութեան, քանի որ 54 առ հարիւրի հասաւ Դեկտեմբեր 9–ին: Արդիւնքները մեծ նորութիւններ չեն բերեր, Սէ – Ժէ – Թէ–ն պլուրը կուգայ 36%–ով, կայուն է նաեւ Սէ – Էֆ – Տէ – Թէ–ն, Էֆ Օ–ն կը յառաջդիմէ (2 կէտով), բայց զգալի նահանջ մը կ'արձանագրէ Սէ – Ժէ – Սէ–ն (fծատր): Նախապար Սէկէն կը ջանայ բացատրել ձեռնպահութեան երեւոյթը, ըսելով թէ հարկ եղած տեղեկատուութիւնը չէր կատարուած եւ թէ այլ այժմէական լուրեր աւելի ուշադրութիւն դրաւած են: Ցիշենք որ այս ընտրութիւններուն կը մասնակցին բոլոր աշխատաւորները ու գործատէրերը, անխտրաբար, այսինքն՝ Ֆրանսայի թէ օտար:

ՇԻՐԱՔի մօտ դամբարուեցաւ կուսակցութեանց նիւթականին վերաբերող երկրորդ ժողովը, մասնակցութեամբ վուսակցապետերու: Կը թուի որ որոշ հատարակաց տեսակէտներ կան եւ հաւանական է որ օրինագիծ մը պատրաստուի Ցունուարին եւ Խորհրդարանի վաւերացման ենթարկուի, այսինքն՝ նախագահական ընտրութենէն առաջ: Հարցը, հանրային կամ անձնական դրամադրութիւններու հայթայթումն է եւ կը թուի որ մինչեւ ճամբայ մը դտնուի, այսինքն՝ խառն:

ԱՆԿԼԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ մէկ կանոնիկոսին անձնասպանութիւնը մեծ իրարանցում առեղծած է Անգլիոյ կրօնական շրջանակներուն մէջ: Պարնէթ, նախքան անձնասպան ըլլալը, շատ խիտ խմբագրականի մը հրատարակած էր Քանթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին դէմ, զոր կը մեղադրէր որպէս «թուլամորթ», վարանող, խոցելի եւ ենթակայ յառաջդիմական զանազան հոսանքներու ճնշումներուն: 58 տարեկան այս աստուածաբանին տեսակէտը, միայն անձնական բնոյթ չունի, այլ ցոլացումն է ընդհանուր մթնոլորտի մը: Քանթերպըրիի արքեպիսկոպոսը կը մեղադրուի, ընդհանրապէս զանազան հարցերու մէջ, ինչպէս՝ վիժում, ամուսնալուծում ուր վճռական դիրք չէ բռնած:

ԼՈՍ–ԱՆՁԼԷՍ – ՍԱՆ–ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ գիծը ապահովող օդանաւը, որ ճգմուած էր առջի օր իր 43 ճամբորդներով, դարձագրկուած պաշտօնեայի մը վրէժին հետեւանքն է: Գրած էինք թէ օդաչուն վերջին անդամ մը հաղորդած էր կեդրոնին որ կրակոցներ լսած է օդանաւին խորը: Ցետ – քննութեան եւ դտնուած նամակի մը ընթերցում, կը հաստատուի որ օդանաւային այդ գիծին մէկ պաշտօնեան է որ ուզած էր գործազրկման իր վրէժը լուծել, սպաննելով գործատէրը, որ այլ օդանաւով պիտի ճամբորդէր, ապա՝ անձնասպան ըլլալով: Այսուհանդերձ կարելի չէ գիտնալ թէ իսկապէս ի՞նչ անցած դարձած է օդանաւին մէջ:

ԼՈ – ՖՐԱՆՍԻ օդաչունները գործադուլի չարժումի մը ձեռնարկեցին Հինգշաբթի օր, որ պիտի տեւէ մինչեւ Կիրակի: Հարցը միշտ էռ – պիւսներու կը վերաբերի, այսինքն քանի որ երկու օդաչու միայն պիտի վարեն նոր էռ – պիւսները (կ'ուզէին որ երեք ըլլայ) պէտք է որ աշխատավարձը յաւելում կրէ: Ընկերութիւնը կը խորհի, սակայն, թէ այդ 3 – 4 օրուան ընթացքին պիտի կարենայ թռիչքներուն 60%–ը ապահովել:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՏՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7 — 8)

ԱԻՍՏՐԱԼԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն Երեւան հասած է Աւստրալիոյ Արտաքին գործերու եւ Արտաքին առեւտուրի նախարարը՝ Ու. Հէյտըն: Ջինք դիմաւորած են Հայաստանի Արտաքին նախարարը Ա. Մկրտչեան եւ պաշտօնական այլ անձեր: Երկու նախարարները հանդիպում մը ունեցած են, ու նոյն օրը Ու. Հէյտըն եւ իրեն ընկերացողները այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը, իսկ երեկոյեան դիտած «Գայեանէ» պալէն:

***

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԿՐՕՆԱՒՈՐԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Եւրոպայի Եկեղեցիներու Միութեան գլխաւոր քարտուղար՝ Թագ Ֆիլեր քանի մը օր Հայաստան դտնուած է: Ան այցելած է Վազգէն Ա.–ի ու անոնք զրոյց ունեցած են խաղաղութեան օգտին եկեղեցիներու գործունէութեան հրատապ հարցին մասին: Հիւր կրօնաւորը գնահատանքով անդրադարձած է խաղաղութեան, էքիւմէնիք, վնասթափումի ու կրիզային գէնքերը արդիլելու չարժումներուն հայկ. եկեղեցին բերած նպաստին:

***

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐ

Մորհրդային արտաքսհամանեան գլխաւոր վարչութեան պետական կոմիտէի հրաւիրով Երեւան գտնուած են Իրլանտայի «կօկօ» հեռատեսիլի ընկերութեան տնօրէն Փօլ Տուգան եւ լրագրող Իզապէլ Քէլլի: Անոնք այցելած են տեսարժան վայրեր ու ծանօթացած՝ Հայաստանի աշխատաւորներու նուաճումներուն: Փօլ Տուգան ըսած է թէ Հայաստան իր մշակոյթով, ժողովուրդին ժամանակակից կեանքով մեծապէս կը հետաքրքրէ Իրլանտացիները, քանի որ անոնք շատ բան պիտնալով հանդերձ Մորհրդային Միութեան մասին, միայն կցկտուր տեղեկութիւններ ունին յատկապէս Անդրկովկասի մասին: Անոնց պատրաստած յաղորդները պիտի սիրուին հեռատեսիլէն, ապրիլ տալով որ Իրլանտայի ժողովուրդը ծանօթանայ Հայաստանին ու այցելէ:

***

ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՄԵԾՆԱՑ

Պետվինը հաստատած է Երեւանի կայարանամերձ Բուխանիա շրջանի կառուցապատման գլխաւոր յատակագիծը: Քաղաքին այս անկիւնի ձեւաւորումը ըստկըսած է սիփիւրքեան հայրենադարձութեան տարիներուն, երբ Արեւմտեան Հայաստանի հին բնակավայրերու անուններով նոր թաղամասեր ծնունդ առին, ինչպէս՝ Ատրպկիր, Մարաշ, Սեբաստիա, Զէյթուն եւայլն: Այս չարքին առաջինը եղած է Բուխանիան:

Քաղաքի գլխաւոր ճարտարապետ Գէորգ Մուշեղեան խօսելով նոր յատակագծին մասին, ըսած է թէ 15 հեկտար տարածքի վրայ բազմայարկ չէնքերու կառուցումը կը սկսի, եւ մինչեւ 2000 թուականը պէտք է լուծուի ամէն ընտանիքի առանձին բնակարանի հարցը. մինչեւ դարասկիզբ Երեւանցիները գրեթէ 1·5 միլիոն քառակուսի բնակելի տարածութիւն ստացած կ'ըլլան, ամբողջութեամբ աւարտած կ'ըլլայ քաղաքին կեդրոնի կառուցապատումը, բացուած կ'ըլլան վարուժի նոր կայարաններ:

***

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՑԹ ՍԻՓԻՒՐՔԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ

Լիբանահայ դործիչ — բանաստեղծ — հրապարակագիր Գ. Ադդարեանի նուիրած յուշի երեկոյթ մը տեղի ունեցած Երեւանի այն դպրոցին մէջ որ իր անունը կը կրէ: Ճարտարապետ Վահան Ազարեան կարդացած է բանաստեղծ Վ. Վահեանի խօսքը Ժ. Ադդարեանի մասին: Ռ. Դաւոյեանի խօսքերէն ետք յուշեր պատմած են Լ. Հախվերդեան, դոկտ. Գէորգ Յովրեան, վաստակաւոր արուեստագիտուհի Վ. Ցակոբեան, Գ. Սեւան, Ջարենց Թանգարանի սիփիւրքահայ բաժնի վարիչ Ս. Նազրեան: Գ. Ադդարեան վարժարանի սանները արտասանած են բանաստեղծին գործերէն:

***

ԳԻՐՔ ՄԱՇՏՈՑԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւան լոյս տեսած է հայագէտ, ակադեմական Եդուարդ Աղայեանի «Մեսրոպ Մաշտոց» դրքոյկը. հոն մատչելի ձեւով պատմուած է հայ գիրերու ստեղծիչին կեանքն ու գործունէութիւնը: Ճաշակով ձեւաւորուած հատորին մէջ հայերէն բացատրութիւնները զատ տեղ զրաւած են նաեւ ռուսերէն եւ անգլերէն թարգմանութիւններ:

***

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ալեքսանդր Թամանեան ճարտարապետներու տան մէջ բացուած է երիտասարդ նկարիչներու եւ ճարտարապետներու առաջին միասնական ցուցահանդէսը: Մօտ 200 գործեր – իւղաներկ, կրաֆիք, քանդակ, կիրառական արուեստի նմոյշներ – ցուցադրուած են հոն: Մասնակիցներու փափաքով նման ցուցահանդէսներ պիտի չարունակուին յետագային եւս:

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ԳԱՂԹԵԼ

Օտար մամուլը վերջերս աւելի ուշադրութիւն կը դարձնէ Խորհրդային Միութենէն արտադաղթել փափաքող Հայերու պարադային: Մինչեւ իսկ դրուեցաւ որ հարցը երկու մեծերու հանդիպումի օրակարդին կէտերէն մէկը պիտի ըլլար:

Կորբաչովեան յեղաշրջումներով ստեղծուած նպաստաւոր պայմաններ հրապարակայնութեան չունէ մը ծաւալեցին ու այսօր կարելի է զրեթէ ամէն հարցի մասին խօսիլ, դրել, թերութիւններ մատնանշել, դանդատիլ ու բողոքել. այս տեսանկիւնը արտադաղթի թեկնածուներուն չէրցան սակայն աւելի լաւ վաղորդայններու յոյսը ներշնչել, զանոնք քիչ մը լաւատես դարձնել, կամ անոնց մօտ դոնէ որոշ ժամանակ մը սպասելու, նորարարութեան չօչափելի արդիւնքները տեսնելու հետաքրքրութիւնը ստեղծել: Հեռուներու համայքը հազար խոստում ունի, ու մարդիկ որոշած են, կ'ուզեն մեկնիլ:

Թէեւ որոշ վիճակագրութիւններ չունինք թէ մեկնումի արտօնութիւն խնդրողներ ինչ համեմատութեամբ ներգաղթողներ, ներգաղթողներու չառաւիղներ են եւ որքա՛նը տեղացի, սակայն դժուար չէ ենթադրել որ մեծ մասով հոն ծնած մեծցած մարդիկ են: Նման դժուարին փորձ մը յանդգնութիւն կը պահանջէ. եւ մարդ եթէ Լիւսի կամ Ժան Տէը – Սարդիսեան չի կոչուիր, աւելի տրամաբանական է որ տարիքէ մը ետք վարանումներ ունենայ, որոնք կասեցնեն բոլորովին անծանօթ պայմաններու մէջ նոր կեանք մը կերտելու իր փափաքը: Մինչ երիտասարդութեան մօտ յանդգնութիւնը, նոյնիսկ արկածախնդրութեան սէրը հազուագիւտ յատկանիշներ չեն:

Ուրեմն այսպէս, հրապարակայնութեան ընդհանրապէս դրական տուեալներուն քով, այս հարցին մէջ բոլորովին հակառակը կը ստացուի ու ան քաջալերելով մարդիկ, կը մղէ ծանրագոյն որոշումներու կիրարկումին:

Ինչ որ ալ ըլլան անոնց դրդապատճառները, երեւոյթը թէ՛ տխուր է, թէ՛ վարկաբեկիչ եւ թէ որոշ չափով յուսահատեցնող: Այսօր, երբ ամէն առենէ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ունի Հայաստանի իրականութիւնը ու մանաւանդ ատակ կը նկատուի լաւատես յոյսեր ներչնչելու, փոխանակ նուազելու, կ'աւելնայ անկէ մեկնիլ ուզողներու թիւը: Ու այդ թիւը չի սահմանափակուիր միայն այսօր արտադաղթողներու համբանքով, այլեւ՝ Հայաստանի վաղուան բնակչութենէն ալ որոշ տոկոս մը կը տանի հետը. մինչ անդին, Հայաստանի սահմանակից պրբեջանական գիւղերը հետզհետէ աւելի բազմամարդ կը դառնան:

Անշուշտ կարելի չէ Սփիւռքի մէկ անկիւնը նստած Հայաստանի ապագային ամբողջ մտահոգութիւնը ամենայն հանդստութեամբ բեռցնել հայրենաբնակին ուսերուն ու պահանջողի դիրքերէ դատապարտել միայն երեւոյթները, որոնք ի վերջոյ ամէն անհատի անձնական հարցն են ու ամէն մարդ ազատ է որոշելու իր կեանքի ձեւն ու ճամբան:

Սակայն, Սփիւռքի Հայը որ ցաւով կը դիտէ կատարուածը, պիտի ուզէր, գիտնալ նաեւ թէ այս երեւոյթին ի՛նչ մօտեցում ունին, դայն ի՛նչպէս կը դնահատեն Հայաստանի իշխանութիւնները: Օտար մամուլին տուած թիւերը ո՞րքանով կը համապատասխանեն իրականութեան: Ի՞նչեր են գլխաւոր պատճառները ու ի՞նչ միջոցառումներ կը գործադրուին կամ կը ծրագրուին կացութիւնը բարելաւելու եւ արտադաղթը կասեցնելու համար:

Ի՞նչու մեր «երկիր դրախտավայր»ի հոդէն, ջուրէն, օդէն եռք, նաեւ բնակչութիւնը կը սկսի պակսիլ:

Արդեօք առնուելիք դաս մը չկա՞յ պարզուած կացութենէն, որու պատրաստութեան մէջ անպայման որոշ դեր ունեցան նաեւ մեր անփութութիւնը, սխալ վարուելակերպը ու արժէքներու թերի գնահատումը:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԲԱԿՈՒՆՑԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ակսել Բակունցին երբեմն անուանում են հայ արձակի Տէրեան: Ոմանք էլ նրան բնորոշում են որպէս թումանեանական լեզուի աւանդների չարունակող: Որքան էլ իրարամերժ թուան այս բնորոշումները, դրանք երկուսն էլ ճիշդ են:

Յայտնի է, որ հայ գրականութեան արեւելեան ճիւղը լեզուական 2 ուղղութեամբ է զարգացել: Մի ուղղութիւնը դուս գրականն, մասամբ գրաբարամէտ աշխարհաբարն էր, որը նաեւ արեւելահայոց մամուլի լեզուն էր, միւսը դէպի ժողովրդային լեզուն, դէպի բարբառները հակուած ուղղութիւնն էր: Առաջինի ակնառու ներկայացուցիչներն են եղել Ս. Նազարեանը, Մ. Նալբանդեանը, Ռ. Պատկանեանը, Ս. Շահազիզը, Րաֆֆին, Յ. Յովհաննիսեանը, Ա. Ծատուրեանը, Մուրացանը եւ մանաւանդ Վ. Տէրեանը:

Ժողովրդային ուղղութեան ներկայացուցիչներն էին Խ. Աբովեանը, Պ. Պռոշեանը, Գ. Սունդուկեանը, Ղ. Աղայեանը եւ մանաւանդ Յ. Թումանեանը:

Նախքան Զարենցը առաջին ուղղութիւնը կոչւում էր նոգրաբեանական – չահազիզեան, երկրորդը՝ աբովեանական: Զարենցը իր 1934–ի յայտնի զեկուցման մէջ այդ ուղղութիւնները կոչեց իւրաքանչիւրի ամենախոշոր ներկայացուցչի անուանով, առաջինը՝ ատրեանական, երկրորդը՝ թումանեանական: Զարենցն իրեն, իրաւամբ, առաջինի՝ ատրեանական ուղղութեան ներկայացուցիչ էր համարում:

Ի հարկէ, թուարկուած հեղինակների մէջ կան այնպիսիները, որոնք միաժամանակ երկու ուղղութիւնների ներկայացուցիչներ էին, բայց նրանց տեղը այդ ուղղութիւններից որեւէ մէկում որոշ – ւում է իւրաքանչիւր հեղինակի ստեղծագործութեան լեզուական բնոյթի դերակշռութեամբ: Օրինակ, Ռ. Պատկանեանը գրել է զուտ գրական լեզուով եւ բարբառով, բայց բացարձակօրէն գերիշխում է առաջինը որակը: Գ. Սունդուկեանն էլ է գրել եւ զուտ գրական արեւելահայե – րէնով, եւ բարբառով, բայց այս դէպքում էլ քանակով ու արժէքով գերակշռում են բարբառով գրուած երկերը: Յ. Յովհաննիսեանի եւ Ա. Ծատուրեանի ստեղծագործութիւնների 95 տոկոսը, դուցէ եւ աւելին գրուած է ժամանակի գրական լեզուի խիստ չափանիշներով, մի փոքր մասը՝ ժողովրդային, խօսքի առատ օգտագործմամբ: Ուրեմն, նրանք առաջին ուղղութեան ներկայացուցիչներ են:

Կարեւորն, ի հարկէ, առանձին հեղինակները չեն, այլ բուն ուղղութիւնները, այն, որ հայ գրականութեան արեւելեան մասում ամբողջ ԺԹ. դարում եւ Ի. դարի առաջին տասնամեակներում եղել են լեզուական յիշեալ երկու ուղղութիւնները:

Կարեւոր է նաեւ այն, որ Թումանեանը, լինելով ժողովրդային ուղղութեան հանճարեղ ներկայացուցիչը, այդ ուղղութեանը, գրական ժողովրդային հայերէնին նոր, չատ բարձր որակ հաղորդեց եւ այդ լեզուով գրական արուեստի անգերազանց գլուխ – գործոցներ ստեղծեց: Իսկ Տէրեանը եղաւ ոչ միայն զուտ գրական, գրաբարամէտ լեզուական ուղղութեան ամենախոշոր ներկայացուցիչը, այլեւ այդ ուղղութեան արհեստական դրքային հակումների, երբեմն անկեղծ բնոյթի խոչորագոյն յաղթահարողը: Նա զուտ գրական խօսքի ամենախիտ սահմաններում պահելով իր ստեղծագործութիւնների լեզուն՝ միաժամանակ այն դարձրեց խորապէս արտայայտիչ, իւրովի վառ պատկերաւորութեամբ յագեցուած, աննախադէպ զեղեցկութեամբ փայլող:

Ցիշենք նաեւ որ այս երկու ուղղութիւնների ներկայացուցիչների միջեւ չափազանց բանավէճ է եղել, իւրաքանչիւրն իր նախընտրած ուղղութիւնն է պաշտպանել:

Բակունցի լեզուի մի կարեւոր առանձնայատկութիւնն այն է, որ նրա ստեղծագործութեան մէջ հայ գրականութեան լեզուական այդ երկու ուղղութիւնները, ստեղծագործաբար միահիւսուեցին, այնպէս որ դոյացաւ նոր որակ, լեզուա – զեղազիտական նոր զգացողութիւն: Կարդալով գրողի 20–ական թուականների պատմուածքները, «Կարմրաքար» եւ «Որդի որոման» վէպերը, «Կէօրէս» վիպակը՝ զգում ենք մերթ թումանեանա – կան պայծառ ժողովրդայնութիւնը, մերթ ատրեանական ոսկեղնիկ հայերէնի չոզարձակումը, իսկ յաճախ երկուսը միաժամանակ:

Ցիշենք Բակունցի լեզուում տեղ գտած ժողովրդային խօսքի առատ պաշարից մի երկու նմոյշ (ընդգծուած են ժողովրդային լեզուատարրերը), «Դիլաի դայիկ վրայ վազեց», «Լոռեցին, տապ արիւն ծղօտների մէջ», «Ջահակը դէմ էր տալիս քարին, երբեմն կանգնում շունչ առնելու», «Հատ ընկած աչքը ծռում էր, բերանը ճգում, ուսերը վեր բաշում», «Ջմռան երկար գիշերներից բեզարած, գիւղացիք արեւկող էին անում», «Ծառի շուաքի տակ նստած հորթերը կիտ արին», «Հերիք էր յիշողութեան տուտը բացուէր, կծիկը վերջ չունէր: Ետ կը տար, ամէն մի հանդոյցին մի պատմութիւն կ'անէր» եւայլն:

Բակունցի խօսքը յագեցած է նաեւ ժողովրդական ասացուածքներով, առածներով, մի երկու օրինակ «Ջաղացդ էս է, թեհին ալիւրի հետ կէս է, կ'աղաս էլ էս է, չաղաս էլ էս է», «Ջրին ասին, թէ ինչի՞ ես խշշում, ասաց՝ տեղս քարոտ է», «Հարուստի տունը զոնաղ եկաւ, ազքատի ուլը մորթեցին»: «Փէչքէչ ձիու ատամին չէն նայի», «որտեղ սպաս տեսնես գդալը մէջն ես կոխում» եւայլն: Կան եւ բարբառից քաղուած բազմաթիւ բառեր՝ իրիկուն, լառ, պռոշ, ցօքեր, թուշ, ջաղաց, խլէզ, վռազ, շուաք, տեղաշոր, կռնատակ, կեցուղր, մուխ, օմմին, բոյ, հերսոտ, տալացուկ, պարկոտ, ճանճաչ, պաչեց, կոլոլուեց, շուլալուեց, ետսնալ, դադրած, շալկանց եւ այսպէս շարունակ:

Ժողովրդային խօսքի առատ չերտը Բակունցի լեզուում համաճուլուած է խիստ գրական զգացողութեամբ, հիւսուած խօսքային մի այնպիսի որակի մէջ, որին յարմար են գալիս Տէրեանի յայտնի տողերը. —

Եւ հնչում է որպէս աղօթք
Արեւայակաի ֆո լեզուն...

Բակունցեան խօսքի ընդհանուր ճաշակ առնելու համար յիշենք թեկուզ «Միրհաւ»ի բոլորիս լաւ ծանօթ սկիզբը. – «Աշունն էր, պայծառ աշուն ... Օդը մաքուր էր, արցունքի պէս ջինջ: Կապտաւուն սարերն այնքան մօտ, այնքան պարզ էին երեւում, որ հեռուից կարելի էր համարել նրանց մաքուր լանջերի բոլոր ճորակները, կարմրին տուող մասրենու թփերը: Աչուն էր տերեւաթափով, արեւի նուազ ջերմութեամբ, դառնաչունչ քամիով, որ ծառերի ճղներից պոկում էր դեղնած տերեւները, խմբերով քշում, տանում հեռու ձորերը: Նոյնիսկ քարափի հաստաբուն կաղնին խռնարհում էր քամու առաջ: Ամայի ձորերում, դեղնակարմիր անտառի եւ հնձած արտերի վրայ իջել էր մի պայծառ տխրութիւն»:

Հայ գրականութեան լեզուական երկու ուղղութիւնները արուեստագէտի վարպետութեամբ միաձուլելով՝ Բակունցը նաեւ բանաստեղծականացրեց հայերէն արձակ խօսքը, պատկերաւորութեան նոր որակով տոգորեց այն: Բակունցը հայ արձակի գեղարուեստական արժէքը բարձրացրեց, հասցնելով համաշխարհային խօսքարուեստի մակարդակին, հայ արձակի գեղարուեստական լեզուի ասպարէզում Րաֆֆուց յետոյ նա եղաւ ամենախոշոր վերափոխիչը:

1908 թուականը, երբ լոյս տեսաւ Տէրեանի «Մթնշաղի անուրջներ»ը, ընդարձակ եղաւ արեւելահայոց չափածոյի լեզուի համար, իսկ 1927–ը, երբ լոյս տեսաւ Բակունցի «Մթնաձոր»ը, նորոգիչ եղաւ հայ արձակի լեզուի համար: Ասում են, որ 1908–ից յետոյ գրականն ասպարէզում ոտք դրած արեւելահայ բոլոր բանաստեղծները դուրս են եկել ափրեանական մթնշաղից, կարելի է ասել նաեւ, որ 1927–ից յետոյ գրական ասպարէզ մտած արեւելահայ արձակագիրներն էլ դուրս են եկել բակունցեան Մթնաձորից:

Իրաւացի էր Զարենցը, երբ Բակունցի լեզուն բանաստեղծօրէն այսպէս էր բնորոշում. —

...Եւ բառերի համար ֆո մարմարեայ
Հնամենի, քուրեան, որպէս մեր հին
Քարաֆանդակ անդուռ մատուռների
Անջնջելի գրերն հնադարեան, –
Եւ միւռոնի նման սրբազնագոյն
Ֆո երգերի մաքուր սկիհներում
պահուած՝
Խորհուրդների համար մշտահմայ...

Լեզուագեղագիտական հարցերի վերաբերեալ Բակունցն ունէր իր ուրոյն տեսակէտները: Նա գործօն մասնակցութիւն ունեցաւ հայ գրականութեան լեզուի հարցերին նուիրուած 1934–ի բանավէճին: Զարենցը՝ գլխաւոր զեկուցողը, այն տեսակէտը յայտնեց, որ թէեւ լեզուի թումանեանական ուղղութիւնը չատ հարուստ է եւ իր՝ Թումանեանի լեզուն մեծապէս ճոխացած ժողովրդային բառ ու բանով, բայց հայ գրականութեան լեզուի զարգացման ուղին ատրեանականն է: Բակունցը հակառակ տեսակէտն էր պաշտպանում, Տէրեանի երկրպագուն լինելով՝ նա այն կարծիքին էր, որ հայ գրողներն աւելի չատ բան ունէին սովորելու Թումանեանի լեզուից: Եւ այս հարցում հակադրուելով Զարենցին բանավիճեց նրա հետ: Ինչ վերաբերում է իր ժամանակակից հեղինակների լեզուին, ապա Բակունցը Հայաստանի գրողների համագումարում յայտարարեց. «Ես, դժբախտաբար, մեր գրողների մէջ չեմ գտնում այնպիսին, որը լեզուի տեսակէտից օրինակելի լինի, բացի ընկ. Զարենցի լեզուից, եւ այդ պատիւը պատկանում է մեր մեծ գրող Զարենցին»:

Բակունցը նաեւ մի չարք ելոյթներ է ունեցել հայերէն մի քանի պարբերականների լեզուի վերաբերեալ, առանձին գրողների, օրինակ, Ալազանի լեզուի մասին, խիստ քննադատել է Ն. Զարեանի լեզուն եւայլն:

Բակունցի լեզուական գործունէութեան մի այլ կողմը վերաբերում է հայ գիւղատնտեսական անուանումների կերտման ասպարէզին: Լինելով Հայաստանի առաջատար գիւղատնտեսներից մէկը եւ «Գիւղատնտեսական կեանք» ամսագրի գործուն թղթակիցը, իր յօդուածներում, գրքերում նա չրջանառութեան մէջ դրեց գիւղատնտեսական մի չարք գիտական անուանումներ:

Վերջապէս, «Բակունցը եւ Հայոց լեզուն» հարցի չրջանակում կարեւոր տեղ ունի գրողի պայքարը յանուն Հայոց լեզուի պահպանման ու նրա վարկի բարձրացման: Դեռեւս Խարկովում ուսանող եղած տարիներին՝ 1919 – 23 թուականներին, ըստ ժամանակակիցների պատմածի, Բակունցն աչխատանք էր տանում տեղի Հայերի մէջ, որ նրանք խօսեն, գրեն հայերէն: Նա վերակազմում է Խարկովի հայկական գրադարանը, որը միաժամանակ հայկական ակումբի դեր է սկսում կատարել: Այդտեղ Բակունցը զեկուցումներ էր կարդում հայ գրողների մասին եւ տարբեր առիթներով բացատրում Հայոց լեզուի պահպանման, այսինքն՝ հայերէն խօսելու եւ գրելու առաջնահերթ կարեւորութիւնը:

1923–ին վերադառնալով Հայաստան եւ հաստատուելով հայրենի Գորիսում որպէս Զանգեզուրի գլխաւոր գիւղատնտես, Բակունցը չարունակում է իր գործունէութիւնը յանուն Հայոց լեզուի վարկը բարձր պահելուն: Օրինակ, Թիֆլիսի «Մարտակոչ» թերթին 1924 թ. իր ուղարկած թղթակցութիւններից մէկում նա քննադատում է իր մի համաքաղաքացուն՝ Հայոց լեզուի նկատմամբ ոչ չարդալիը վերաբերմունք ցոյց տուած լինելու համար. «Մարդիկ կան, – գրում էր Բակունցը, – որոնք հայերէնը համարում են գիւղացու լեզու՝ անվայել «իբենց» ըլնան համար: Գլուխը քարը, թող համարի, բայց զայրանում ես, երբ ժողովում է այդ ասում ... ձայն է խնդրում եւ խօսում ռուսերէն (երբ լողներից կէսից աւելին իրենց քաղաքից ուրիչ քաղաք չեն գնացել): Հայերէն խօսելիս էլ խառնում է այնքան ռուսերէն, որ չիլաճաչ է դուրս գալիս, անհամ, անհոտ»:

Ժամանակի գրողներից ոչ մէկն այնքան նախանձախնդիր չի եղել Հայոց լեզուի, հայկական գրերոցի պահպանման ու ամրացման հարցերում, որքան Բակունցը: Այդ խնդիրներն արծարծուած են նաեւ գրողի գեղարուեստական գործերում, յատկապէս «Կէօրէս» վիպակում եւ «Աբովեան» վէպում:

Բակունցը հայ գիւղի քնարերգուն էր, ջերմ սիրով լի այդ գիւղի, հայ գիւղացու, նրա գարաւոր աւանդոյթների նկատմամբ: Ինչ հակառակ էր աչխատասէր գիւղացու, խորթ էր Բակունցի հոգուն: «Կէօրէս»ում օրինակ, խիստ ծաղրուած են 1910–ական թուականների Գորիսի, այսպէս կոչուած, «պրոգրեսիստ» քաղքենիները, որոնց գիւղացիք պատուաւոր էին անուանում: Դրանք ապազգայնացող այն անձինք էին, որոնք արհամարհում էին հայ գիւղացուն, այսինքն՝ այն օրերի հայ ժողովրդին, նրա լեզուն եւ իրենց չրջապատից ամէն կերպ հեռացնում էին հայերէնը: Ինչպէս պատկերում է Բակունցը, նրանք առանձին ապդ էին ապդի մէջ: Երգիծուած են նաեւ նրանց զաւակները որոնց գիւղացիներն անուանում էին «բուրկի ուտող»: Նրանք չէին չտճախում Հայոց «խեզճ» ուսումնարանը, որտեղ մանկաւարների, բրուտների, հովիւների ու չուացարարուհիների երեխաներն էին սովորում, այլ գնում էին ռուսական գիմնազիա եւ «Թափաւորական ռուսաց չկոլ» իրենց «խաւ»ի համեմատ:

Գրողը մեծ կրքով էր մերժում քաղքենութիւնը, նրա ամէն տեսակ արատաւորութիւնը:

«Բակունցը եւ Հայոց լեզուն» հարցի պարզաբանման համար հետաքրքրական են նաեւ մի քանի յուչեր Բակունցի մասին: Ցիշենք դրանցից մէկը: Գրողի ընկերուհի Ժենեա Գիւզալեանի քոյրը՝ Նադիկ Գիւզալեանը, պատմում է. – «Ակսելը յաճախ էր լինում մեզ մօտ: Երբեմն կնոջ ու որդու հետ, երբեմն՝ մենակ: Ակսելին չիշում եմ աչխոյժ, կապոյտ աչքերով: Վերջին անգամ մեր տուն եկաւ երեսունվեց թուի Օգոստոսին: Նոր էր վերադարձել Մոսկուայից: Ամբողջ երեկոն մեզ մօտ էր: Ժենեան չկար: Ամուսինս ես ու աղջիկս էինք: Շատ զրուցեցինք: Տխուր էր: Հրաժեչտ տուեց, գնաց: Բայց անմիջապէս վերադարձաւ ու ասաց. – «Նադիկ, քեզ մի բան պիտի խնդրեմ», – ես հարցական նրան նայեցի: «Ազգկաղ կը տաս հայկական գպրոց»: Զարմացայ նման անսպասելի խնդրանքի եւ այն յայտնելու անսովոր եղանակի համար: Առանց խորանալու, ի միջի այլոց, համաձայնութեան թեթեւ նշան արեցի, մտածելով՝ Ակսելն է, էլի, ով գիտի մտքով ինչ անցաւ էս րոպէին:

Միւս օրը մեզ հասաւ մայր լուրը, մենք այլեւս չտեսանք Ակսելին: Ցիշեցի նրա խնդրանքը եւ իմ տուած կէս – կատակ պատասխանը: Ես ու եղբայրս՝ Ռուբէնը, գիմնազիա էինք աւարտել, Ժենեան Հայոց Գայեանեան, իսկ միւս եղբայրս՝ Ներսիսեան դպրոցը: Ներսէսը հայերէն լաւ գիտեն, իսկ ես՝ վատ: Ուստի, որեւէ մտադրութիւն չունէի ազգային կրթութիւն տալու, քանի որ չէի կարող նրա հետ պարապել: Երբ պարզուեց, որ մեր սիրելի Ակսէլի այն իրիկնային այցը վերջինն էր եւ խնդրանքն էլ էր վերջինը, ինքս ինձ հաստատ խոսք տուեցի աղջկան՝ Մերիին, հայկական դպրոց ուղարկել: Եւ այդպէս էլ արեցի ու հիմա գիտեմ, որ ճիշդ եմ արել եւ դրա համար չատ երախտապարտ եմ Ակսէլին» («Գր. Թերթ», 1979, թիւ՝ 27):

Գիտակցելով, որ Հայոց լեզուն հայ ժողովրդի ստացած մեծագոյն պարգեւն է, Բակունցը ոգեչունչ, մեծ սիրով իր խօսքեր ունի ասած Հայոց ժողովրդային լեզուի մասին, «Զուտէիր եւ չխմէիր» այլ միայն այդ լեզուով խօսէիր կամ լսէիր: Այդ լեզու չէր, այլ կարօտ, տըխրութիւն, զայրոյթ, այդպէս Ղաթրինի ձորում երգում էր կաքաւը, եւ մթնում կարկաչում էր Ցուրտ աղբիւրը»:

Բակունցը ոչ միայն բանաստեղծ, այլեւ ասպետ գրող էր, նաեւ Հայոց լեզուի, հայ գրոցի նուիրեալ ասպետը:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՑԵՐ ՓԱՐԻԶ - ՏԱՔԱՐ ԱՐՇԱԻԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՌՔԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Փարիզ — Տաքար ռալլին ճամբայ կ'ելլէ մայրաքաղաքէն Յունուար 1–ին: Ինքնաշարժներու այս արշաւը կը նկատուի աշխարհի ամենադժուարին եւ ամենավտանգաւորը, իր տեսակին մէջ: Նախորդ տարիներուն, պատճառ եղած է բազմաթիւ արկածներու, քանի մը մահերու:

«Յառաջ»ի ընթերցողները տեղեակ են արդէն առաջին անգամ ըլլալով հայ անձնակազմ մը, սեփական կառքով, պիտի մասնակցի այս մրցման: Դաղափարը ըրած է Արթիւր Յակոբեանի մտքին մէջ: Տէսնոցի երիտասարդը դաւած է համախոհ մը, ժաք Պօզեանը՝ որ ծանօթ է ռալիներու ջրջանակներուն մէջ, իբրեւ վարպետ կառք պատրաստող մը:

«Ֆրանս – Արմէնի» ամսաթերթը ըսանձնած է վարչական բոլոր պատասխանատուութիւնները: Գնուած է կառք մը, Տարոնական մը, «Միթցուպիշի»՝ որուն վրայ բազմազան բարեփոխումներ կատարուած են, զայն բոլորովին առակ դարձնելու համար այսպիսի յոդնեցուցիչ արշաւի մը: Շարժիչն ալ փոխուած է: Ունի 220 ձիու ուժ: Մեքենան ամբողջովին պատրաստ է ճամբայ ելլելու...

Մինչ այդ՝ «Ֆրանս – Արմէնի»ի վարիչները որոշած են ցուցադրել կառքը հանրութեան, Լիոնի, Տէսնի Մարսէյլի (Դեկտեմբեր 12), եւ Փարիզի մէջ (Դեկտեմբեր 19):

Լիոնի ելոյթը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ երեկոյ, Դեկտեմբեր 4–ին, Փրէսանէ կառատան մէջ: Եթէ նկատի առնենք ներկայ եղող բազմութիւնը, կրնանք հետեւցնել թէ ձեռնարկը կը հետաքրքրէ շատեր: Մօտ երեք հարիւր հոգի կար կառքին շուրջը: Մէկ երրորդէն աւելի կիներ:

Վահէ Մուրատեան, դլխաւոր վարիչը ամսաթերթին, ներկայացնելէ վերջ հրաւիրեալներուն իր գործակիցները, պատմականը ըրաւ ձեռնարկին, ըսաւ թէ նախատեսուած պիւտճէն՝ որ վեց հարիւր հազար Ֆրանք էր, բարձրացած է ութ հարիւր հազարի: «Ֆրանս – Արմէնի»ի բացած հանդանակութիւնը քաջալերական եղած է: Իրաւ է որ Փարիզ – Տաքարի մէջ հայկական ներկայութիւն մը ազդային խանդավառութեան աղբիւր է: Եղած են նաեւ ափոնսօրներ, որոնց անունները կ'երեւան կառքին վրայ: Պր. Մուրատեան լաւատես է գտնելու, մէկ – երկու չաբաթուան մէջ, երկու հարիւր հազար Ֆրանք եւս՝ ամբողջացնելու համար պիւտճէն: Տեղւոյն վրայ կազմակերպուած վիճակահանութիւնը օգնեց անկասկած առար, մասամբ: Տեղի ունեցաւ առատ ընդունելութիւն մը:

Անկէ առաջ, Խաչակ Եշկր. Քհնյ. Հէքիմեան, ի բացակայութեան Նորվան Եպիսկոպոսի, հրաւիրուեցաւ օրհնելու կառքը, ինչ որ ըրաւ կրկնակ Տէրունական աղօթքներով:

Վահէ Մուրատեան յայտարարեց նաեւ որ՝ ձեռնարկին չահը պիտի բաժնուի քաղցկեղի դէմ պայքարի Ֆրանսական կազմակերպութեան եւ հայ դպրոցներու միջեւ: Կը յուսացուի, արդարեւ, որ չհ պիտի մնայ, եթէ կառքը, ողջ առողջ, պիտի ըլլայ Տաքարէն Ֆրանսա բերել եւ ծախու հանել մրցումէն վերջ:

Ինչպէս որ ըսինք, Փարիզ — Տաքար չատ դժուար մրցում մըն է, երկար երթ մը անապատներու միջէն՝ ուր պէտք կ'ըլլայ երբեմն վարել կառքը կողմնացոյցի օգնութեամբը:

Բնականաբար, Արթիւր Յակոբեան եւ ժաք Պօզեան–ականակներ այս մակարդակի ռալիի մէջ – պատրանքը չունին յաղող կերպով պայքարելու արհեստավարժ մըրցորդներու դէմ՝ որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին թէքնիք, օժանդակ հսկայ միջոցներ՝ հայթայթուած լինքնաշարժերու գործարաններուն կողմէ:

Երկու հայ երիտասարդներուն նպատակը միայն հասնիլ է վերջագծին, հասնիլ ողջ առողջ Տաքար, իրենց կառքին մէջ: Եթէ յաղողին, այդ արդէն մեծ յաղթանակ մը (էքսփլոյթ) պիտի ըլլայ Տաքարէն Ֆրանսա բերել եւ ծախու հանել մրցումէն վերջ:

Կառքերու երկար կարաւան մը ճամբայ կ'ելլէ Փարիզէն, քիչեր կը հասնին Տաքար: Կան ալ նոյնիսկ՝ որոնք դուրս կը մնան մրցումէն Միջերկրականի ափին հասնելէ առաջ: Ինչ անդրադարձութիւն ալ պատահի հայ մրցորդներուն, կը կարծենք որ պէտք չէ ըսել՝ «Հայու գործ», ինչպէս որ մեզմէ ոմանք, այդպիսի պատրաստութիւններու, սովոր են, դժբախտաբար, դատել որեւէ ձեռնարկ, անարդար արդասհամարհանքով մը, երբ չյաղողի: Կարեւորը ձեռնարկելն է:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(*) «Լը Սփոր», մարզական նոր շաբաթաթերթը *DAKARMENIE* խորագրով եւ կառքին նկարն ալ հրատարակելով, անդրադարձած էր, այս նախաձեռնութեան Դեկտեմբեր 4–ի թիւով:

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԷՆ հայ երիտասարդ արուեստագէտ Ա. Բարաղամեան չհաց է Ֆիլմի միջազգային փառատօնին ուսանողներու մրցակցութեան Առաջին մրցանակը, իր «Զկան պատմութիւն» ժապաւէնին համար: Գործը կատակերգութիւն մըն է պոլսահայ ժողովրդական աւանդութիւններու վրայ հիւսուած:

***

ԳԻՄՊՐԻՃի (ԱՄՆ) մէջ Նոյեմբեր 17–ին դասախօսած է Հայաստանի Արդի արուեստի եւ Մանկական թանգարանի տնօրէն Հենրիկ Իգիտեան, Հայկական նկարչութեան մասին: Ան լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ չեչտած է արուեստի յատկանիշերը եւ կարեւորութիւնը մեր ծանօթ արուեստագէտներուն – Սարեան, Քոչար, Աւետիսեան, Կոթքի, Գառզու, Ժանոէմ – մօտ: Հենրիկ Իգիտեան Միացեալ — Նահանգներ կը գտնուի խորհ. արուեստի ցուցահանդէսի մը առիթով:

***

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ, խորհրդահայ քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպան յանձնախումբը Հոկտեմբեր 30–ին ցոյց մը կազմակերպած է Խորհրդային Միութեան հիւպատոսարանին առջեւ. հիւպատոսին յանձնուած է Ղարաբաղի կցումը խնդրող չորս հազար ստորագրութիւններով հանրագրութիւն մը: Ցուցարարներու դլխաւոր պահանջը եղած է Մեծամօրի հիւլէկայանին փակումը: Հիւպատոսարանէն ներկայացուցիչ մը 40 վայրկեանի հանդիպում մը ունեցած է կազմակերպիչներուն հետ:

***

ԹԵՀՐԱՆի հայ համալսարանականներու ընդհ. միութեան կեդրոնատեղին մէջ Նոյեմբեր 20–ին նչուած է Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90, իսկ նահատակութեան 50–ամեակը: Ներկայացուած են Չարենցի կեանքն ու գործը, եղած են արտասանութիւններ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Վարդանանց Եկեղեցիին մէջ սկսած է չարականներու եւ ընթերցուածներու դասընթացք մը: Դասընթացքներուն ձեռնարկած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրթաֆեան: Շարաթ կէսօրէ ետքերը հետեւող պատանիները պիտի սորվին եկեղեցական չարականներ ու ընթերցուածներ, որպէս պատրաստութիւն մօտակայ Ս. Ծննդեան տօնին:

ԳՐԱԽՕՍԿ

ԵԻԱ Ա.ՐՍ–ի

գործերը կը ներկայացուին Մարսէյլի Չ. Բ. Ը. Մ.–ի կեդրոնատեղին Դեկտեմբեր 11–էն 20, (33, fուռ Փիէռ Փիւժէ):
Աբուեստագիտուհիին պատասխանները տակ եւ քնքոյշ գոյներու ներդաշնակութիւն մը կը կազմեն, ուր չի բացակայիր իրապաշտութիւնը եւ գծագրութեան ճշդրտութիւնը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Անկասկած պարզ է, որ սովորութիւն դարձած այն հաստատումը թէ «Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի անբաժան մասնիկն է» թելադրուած է հոգեբանական ենթախորքէ. այն է՝ «դող, սիրտը դող»:

Հիմա Ադրբեջանի մէջ պատմութեան չարաղրանքը հասած է անբեւեւակայելի դեղձարարութեան, սկսած թուադրումներէ, վերջացած հայ համայնավարներու դէրին խեղաթիւրումով: Ադրբեջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի դեկավարները չատ մտահոգուած են որ յամառ Ղարաբաղցիները չեն ուզեր լսել կեղծ պատմութիւններ նման հունիսթով — Եամպոլսկիի պատմութեան եւ ոչ մէկ կերպով չեն ուզեր համաձայնիլ որ անոնք հայ չեն: Աւելին, անոնց կարծիքով յամառ Ղարաբաղցիները անբեւեւութիւն ունին պընդելու, թէ իրենք կ'ապրին իրենց հայրենի հողին վրա՝ Ղարաբաղ, դարերէ ի վեր, եւ նոր եկողներ չեն համարուիր, որոնց Ադրբեջանցիները մեծահոգաբար ապրելու տեղ տուին, ինչպէս կը դրեն ադրբեջանական թերթերը եւ կը կրկնեն տարբեր աստիճանի դեկավարներ: Ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի անշուշտ, որ Հայերը Ղարաբաղի մէջ կը կազմէին բնակչութեան 96%–ը, իսկ Ադրբեջանցիները՝ (Թուրքերը) ընդամէնը 3%–ը: Ո՛հ, ինչպէս կը ձգտին այդ դեկավարները աշխատանքը հասցնելու «պէտք եղած բարձրութեան» որպէսզի բարոյապէս ընկճեն, ստորնացնեն Ղարաբաղցիները, ստեղծեն պայմաններ՝ հոծ խումբերով զանոնք Խորհրդային Հայաստան, Ռուսաստան, Միջին Ասիա վերաբնակեցնելու համար: Ջիրենք կը մտահոգէ այն հարցը, որ եթէ Նախիջեւանի մէջ 70 տարուան ընթացքին հայ բնակչութեան տոկոսը 83–էն իջաւ մինչեւ 1·5–ի, ապա Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հայ բնակչութեան տոկոսի նուազումը կ'ընթանայ դանդաղ թափով: Ա՛հ, այս պահպանողական ղարաբաղցի Հայերը, այս ազգամոլները, որոնք ոչ մէկ կերպով չեն ուզեր լքել իրենց հողերը...:

Այս բոլորին հետ, ի պատիժ դեկավարութեան, դտնուեցաւ դրող մը՝ Բագրատ Ուլուբաբեան, որ կուսակցականներու մեծ խումբի մը հետ Մոսկուա տեղեկացուց ջրջանի ծանր կացութիւնը: Ուրիէ՞ պիտի Բագրատ Ուլուբաբեան՝ ջրջանային կուսակցական թերթի նախկին դլխաւոր խմբագիրը, ջրջ. սովետի նախագահը, դրողը, ջրջանի վիճակին մասին:

Մինչդեռ Մոսկուա հաստատուեց այդ «քաղաքականապէս ոչ հասուն եւ յետամընաց» մարդոց իրատեսութիւնը եւ միջոցները նչեց ջրջանի կացութեան բարելաւման մասին: Ջգենք որ այդ նչումները հիմնականին մէջ մնացին թուղթի վրայ, բայց մի՞թէ ատիկա կրնար առիթ դառնալ, որպէսզի Ղարաբաղի անչնոր – հակալ բանուորները եւ ծառայողները Մոսկուա ուղարկէին 50 հազար ստորագրութեամբ թուղթեր, պահանջելով միացումը Խորհրդային Հայաստանի հետ:

Ճիշդ է, ի մեծ ուրախութիւն դեկավարներու, այսպէս կոչուած «Ուլուբաբեանի եւ անոր բարեկամներուն դործը», ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի բանուորներուն եւ ծառայողներուն ազգայնամոլ ձգտումը դէպի Խորհրդային Հայաստան չուտով խեղդամահ եղան, չատեր չրջանէն արտաքսուեցան, բայց չէ՞ որ թուղթերը, թուղթերը, այդ անիծուած ստորագրութիւններով (50 հազար...) մնացին Մոսկուա տեղ մը: Ջէ՞ որ «ապագոյց» է ատիկա, «ոճրային տարրք», «ստորնութիւն»:

Այո՛, իրապէս ստորնութիւն, ուրիշ անունում չունի:

Եւ ահա, Ադրբեջանի այն ժամանակուան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Գ. Ա. Ալիեւ սկսաւ մտածել. «ինչպէ՞ս վարուիլ»: Պէտք է, կը մտածէր ան, այս կէնդանի ստորագրութիւններով «թուղթերը» հակադրել զանազան «ժողովնե–րու» եւ «խորհրդակցութիւններու որոչումներուն» պէտք է Մոսկուայի աչքին փոշի ցանել: Գլխաւոր դերը ստանձնեց չրջկոմի Ա. քարտուղար Գէորգով: 1975–ին, (այսինքն տասը տարի ետք այն օրէն, երբ 50 հազարնոց բողոքը ղրկուեցաւ Մոսկուա) որպէս հակակչիռ այս 50 հազար ստորագրութիւններու, յանկարծ երկրամասային եւ չրջանային կուսակցականներու, սովետական, արհմիութենական, կոմերիտական պլենումներ եւ ժողովներու որոչումներ, արձանագրութիւններ յայտնուեցան, որոնք քննարկեցին չրջանային կոմիտէի պլենումի որոչումները եւ միահամուռ արտայայտուեցան. «ամբողջովին եւ կատարելապէս համաձայն ենք»:

Իսկ հիմա, կը մտածէր Ալիեւ ձեռքերը չփելով, կան «թարմ» փաստաթուղթեր. ալիեւեան հանրաքուէն ուարտած է «աշխատաւորներու ինտերնացիոնալիստական դաստիարակութեան» համար մղուած պայքարը տուաւ իր «ցանկալի» արդիւնքը: Հիմա Բաքուի եւ Ադրբեջանի այլ չրջաններուն մէջ Հայերը կարելի է նկատել որպէս փոքրաթիւ ապստամբներ, որոնք ձեռք կը դնեն ոչ միայն Ղարաբաղի, այլ՝ ամբողջ Ադրբեջանի վրայ...:

Գրող Լէոնիտ Հուրունց՝ Ղարաբաղցին, ժողովուրդներու բարեկամութեան եւ իր երկրամասի ոգեշունչ երգիչը, իր դուր մէկ բարձրաստիճանի դուռնէն միսը կը նետուէր, Մոսկուա նամակներ կը գրէր, խնդրելով ու պահանջելով որ ուշադրութիւն դարձնեն Լեռնային Ղարաբաղի մէջ տիրող իրավիճակին, որ անտանելի դարձած էր:

Յատկապէս այն օրերուն, երբ կ'ընդունէին ալիեւեան ամօթալի «որոշումները» որոնք կը սպառնային «ոչընչացնել հայկական ազգամոլութիւնը», Հուրունց հայրենի Ղարաբաղէն նամակ մը եւս ստացաւ, ուր կը յայտնէին որ Հացի դիւղին մէջ ադրբեջանցի Համիդը առանց որեւէ պատճառի սպանած է ծեր հայ մը՝ Ալեքսանը. խարելով զայն տարած է, հրացանով սպանած ու կացինով դլուխը կտրած: Ան կ'ուզէր գաղտնի պահել յանցագործութեան հետքերը, բայց յայտնաբերուեցան:

Եւ ահա այսպէս Թրքական («ադրբեջանական») դրդումով եւ սպանութիւններով, ծայրայեղ դրօշակի ներքեւ, հայերը հեռացնել Ղարաբաղէն, ճնշել բարոյապէս, ոչնչացնել իրենց հողի, օջախի սէրը, ազգայնամոլութեան մատացածին մեղադրանքներով, ահա, այսպէս կը դրծէին ադրբեջանցի ազգայնամոլները, չովինիստները եւ ծայրայեղականները:

Ալիեւ առանձնայատուկ կործանարար դեր մը խաղաց Ղարաբաղի ճակատագրին մէջ. ան դիտէր որ 50 հազար Ղարաբաղցիներու նամակին կեդր. կոմիտէն զօրավիդ կանդնեցաւ, Ղարաբաղի հարցին մէջ Հայաստանի առաջարկը ընդունելու որոչումով:

Ան դիտէր, որ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի այն ժամանակուան Ա. քարտուղարներու՝ Քոչինեանի եւ Ախունդովի դբաւորութեամբ հանրապետական ատեաղոդ յանձնաժողովներ կազմակերպուած էին: Դիտէր որ կեդր. կոմիտէի որոչումը ջնջուած չէր, այլ պարզապէս յետաձդուած էր, չնորհիւ չափազանց եռանդուն գործունէութեան զոր ունեցած էր մասնաւորապէս Ռուշիդով: Բայց եւ այնպէս 50 հազար Ղարաբաղցիներու նամակը դանակի պէս խրուած էր իր կողերուն: Պէտք էր Մոսկուայի ցոյց տալ թէ Ղարաբաղցիները միայն ու միայն կ'երազեն Ադրբեջանցիներու գիրկը դտնուիլ ու ամէն տարի կը լքեն իրենց հայրենի տունը անոնց չափազանց «ջերմ» գրկախառնուելէն: Պէտք էր ամբողջովին օգտագործել Գէորգովի ծառայութիւնը, զոր արժանապատուութեան տէր ամէն թուրք կ'արհամարհէր, մի՞թէ նոյնիսկ թուրք կոչելու...:

ՍՈՒՐԻՆ ԱՃԿԱՃԵԱՆ

(Շար. 6)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ամանորի առթիւ, Շարթ 1000 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Շնորհիկ Գրմըզեան իր սիրելի ընկերուհիին Էլիզ Մեհտերեանի անակնկալ մահուան առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

**

Տիկին եւ Օր. Քարանֆիլեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի գլխաւոր բոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին Էլիզ Մեհտերեանի թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

*Կապոյտ Խաչի Լօլա Սասունի մանաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Հայկ Սարգիսեանի մահուան առիթով. – Տէր եւ Տիկին Գամպերեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Քեքեւեան ** Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տէր – Կարապետեան 100 Ֆ.:*

Յովսէփ Արզումանեանի մահուան առթիւ. – Արզումանեան ընտանիք 1000 Ֆ., Համայեակ Կիւլեան 50, Անդրանիկ Սարգիսեան եւ ընտանիքը 50 Ֆ., Պօղոսեան ընտանիք 100 Ֆ., Մատուրեան ընտանիք 50 Ֆ., Տէրտէրեան ընտանիք 50 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Խաեան Բարեկամական Միութիւնը Նոր Տարուայ առթիւ 1200 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

IRMA

fourrures

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌ Է

ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿ ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝

հայկական հաստատութեան մը

- ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻՆ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի ոճաձառը՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 20–ին, վարժարանի սրահին մէջ, ժամը 13–էն սկսեալ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

*

ՄԱՐՍԷԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան ընդհանուր ժողովի խաղը, 1988, Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15–ին:

**

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մանաճիւղը տեղական բոլոր կազմակերպութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ Մարտ 12 Թուականը:

Երեկոյթ Օփերայի մէջ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարախումբի:

ԿԱՅԾ — ԺԱՅԾ — ԻԽՓՃԱՅԾ — Հ·Բ·Ը·Մ·
կը կազմակերպեն

ԴՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՉԱՐԵՆՑ 90

Կը մասնակցին.–
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆ (Հայաստանէն)
JACQUES GAUCHERON
եւ
Ստեփան Ակերդ ■ Աստղիկ Տէտէեան ■ Աճի եւ էլիզապէթ Համել
Գրիգոր Համել ■ Լեմ Մատիկեան եւ երեակ դուդուկ ■ Մասիս փոթրիկն Արմէն Փաճոսեան ■ Էլիա Փեհլիվանեան
Անահիտ Սահաթճեան ■ Անահիտ Թոփչեան (*Հայաստանէն*)
Ցայտագիրը կը ներկայացնէ.– Նորա Պարսուքեան

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19, ԺԱՄԸ 20.30–ԻՆ
(*եւ ոչ Ուրբաթ 18, ինչպէս ծանուցուած է թուղթիկներուն վրայ*)
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna — 75016 Paris (M° Iéna)

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յօրինող – խմբավարին մահուան 40–ամեակին առիթով
Կը բանախօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
Յօրինող, խմբավար՝ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 21–ին

- *Գ. Ալէմշահի կենսագրական դիծերը եւ իր գործին վերլուծումը*
- *Յօրինողին կողմէ մեկնաբանուած գործերուն ունկնդրութիւն*
- *Հայկական երաժշտութեան դեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:*

UGAB — Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

- ՀԱՒԱՏՔՈՅԹ -

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, Եկեղեցւոյ պայծառութեան Տիկնանց Միութիւնը կը կազմակերպէ իր 3–րդ Հանդիսաւոր Ընդհանուր Ժողովը Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային սրահին մէջ, 6 Ավընիւ Պուտկէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 15·30–ին:

Զուայցուցիչ – կարկանդակ – դեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մուտքը ազատ է:

– ԼՕԹՕ –

Սէն – Ժէրմէնի Կապոյտ Խաչի Ջ. Շանթ մանաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակերպէ Թղթախաղ (լոթօ) Թաղիս Մ. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. –

Դեկտեմբեր 12–ին, Շաբաթ դիշեր ժամը 8½–ին:

Դեկտեմբեր 20–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին:

Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին:

CAROUN | **ԳԱՐՈՒՆ**

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձկով):

■ Մաճը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօֆթէ
■ Հերիսա (ապապրաճիոով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Ֆաճի մը տեսակ խորոված (ապապրաճիոով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աճուշեղէն

** ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ **

ԸՆԾԻՐ ԽՄԻԶՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ԴԻՄԴԵՐԸ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՕՆԱԾԱՌ

ARBRE DE NOEL

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12
Samedi 12 Décembre

De 16h à 17h
Opération portes ouvertes dans les classes

à 17 heures
Spectacle présenté par le jardin d'enfants du Collège
Chorale dirigée par STEPAN AKIAN

A partir de 19h30

DINER MUSICAL

avec
VICKEN
LEVON CLARIAN
L'ENSEMBLE DE DANSES AKHTAMAR
Tombola —— Bar —— Buffet
Présentation par Alex ALTOUNIAN

A partir de 23 heures
DISCO ARMENIEN
POUR LES JEUNES

Réservation au Collège :
TEL. : 45. 34. 68. 28

L'AGREABLE ET L'UTILE
seront à la

Vente - Kermesse

à la veille des fêtes
SAMEDI 12
DECEMBRE
DIMANCHE 13
de 10h à 20h sans interruption
au ,et au profit
du CENTRE CULTUREL
et ARTISTIQUE ARMENIEN
UCFAF - JAF
6, Cité Wauxhall - 75010 Paris
(M° République)
Entrée libre
Faites des affaires en étant éfficaces
DES PRIX .... DES PRIX .... DES PRIX
POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
ET
L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
organisent
Une rencontre autour des

"CONTES ARMENIENS"

de
Mme. Chaké DER-MELKONIAN - MINASSIAN
(présentation de l'ouvrage, projection de diapositives, lecture d'extraits).
avec la participation de
Séta Mouradian (Historienne)
Ara Krikorian (Editeur)
et de la *M.C.A. d'Alfortville*
Débat animé par *Hasmig Kévonian*
(*Directrice de la M.C.A. d'Alfortville*)
Le Samedi 12 Décembre de 17h à 19h
à la Médiathèque Municipale de Chaville
2, rue de Stalingrad — 92370 CHAVILLE
Entrée libre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇԸ
Երեքշաբթի, Յունուար 5, երեկոյեան:
Մանրամասնութիւնները յետագային:
Կապոյտ Խաչի Լիոնի մանաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը՝ Յունուար 17:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.639 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.639

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԱԼԵՄՇԱՀՆԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏՈՎ

Մահուան քառասնամեակ : Ծննդեան ութսնամեակ : Անոնք որոնք թախտն ունեցած են ճանչնալու Գուրգէն Ալէմշահը, դժուար թէ կարենան զինքը երեւակայել ութսունամեայ : Դառն է հաստատել թէ ան որ երիտասարդ վը մեռնի սխուր առանձնաշնորհն ունի միշտ երիտասարդ մնալու յիշողութիւններու մէջ :

Սփիւռքի եզակի մէկ երգահանը եղաւ Գուրգէն Ալէմշահ, որ փարիզեան բեմերէն մինչեւ Իտալիա, Եգիպտոս, հուսկ՝ Ամերիկա բազմաթիւններ խանդավառեց, ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ դեռ մեր գաղութներուն ճաշակը չէր խաթարուած «հայկական» մկրտուած անճոռնի երգացանկերով : Թերեւս ամենէ ռեթրօ խորհրդածութիւն նկատեն մեր ըսածը : Թող այդպէս ըլլայ, վասնզի եթէ այսօրուան իրերու հայկական մեզի հրամցուածը հաւնելով է, որ ժամանակին հետ քալած պիտի ըլլանք, նախընտրելի է մը նայ՝ ուր որ էինք : Այսինքն՝ հո՛ն ուր հարազատ կը մնայ Հայ Երգը :

Այդ հարազատութիւնը պահեց Գուրգէն Ալէմշահ, անոր միացնելով ինչ որ առած էր արեւմտեան երաժշտանոցներէն : Ու իր բնածին ձիրքը թոյլ տուաւ որ իտալական դպրոցէն ստացածը պատշաճեցնելով հայ երգի նկարագրին, մեզի տայ անոնման մեներգներ, որոնք բարեբախտաբար մնայուն արժէք ունին եւ կը դիմանան ժամանակին, մինչ օրուան մեր նորաձեւութիւնները՝ հովը կ'առնէ կը տանի :

«իմ երգը»էն «Աւարայր», «Նաղեր»էն «Արեւելեան դիւերները», Գուրգէն Ալէմշահ եղաւ Սփիւռքի մեր ամէնէն հարազատ երգահաններէն մին, ան որ գիտցաւ Կոմիտասէն «սորվիլ» հայ երգը :

Եթէ Սփիւռքի մէջ, մանաւանդ հոս, չնորհիւ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին, Ալէմշահի գործերը միշտ յայտագրերու վրայ են, տարբեր է, դժբախտաբար, Հայաստանի վերաբերումը, հակառակ անոր, որ ճիշդ տասը տարի առաջ մեր միջոցաւ հոն ղրկուեցան տարբախտ երաժիշտին բոլոր դիւանները, որոնք, ըստ երեւոյթին, կը հանդչէին խոր վիրապ :

Վերջերս, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը հրապարակ ալ հանեց ձայներիզ մը, որ վերջին վկայութիւնն է Ալէմշահի իսկ մեկնաբանութեանց : 1947–ի ամառն էր, Միացեալ – Նահանգներ մեկնումի նախօրեակին, որ Գուրգէն արձանագրեց նուագախմբային գործեր իր ղեկավարութեամբ եւ ութ մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի կողմէ, դաշնակի իր ընկերակցութեամբ : 78 ջրջանոց այդ սալերէն է որ կարելի եղաւ իրագործել այս ձայներիզը, տեսակ մը փաստաթուղթ, զոր Սիփան – Կոմիտաս մկրըտեց՝ «կարօտ» :

Ութսունամեակ ծննդեան, քառասնամեակ մահուան : Ինչ որ կը մնայ այսօր Ալէմշահէն իր գործն է : Անաւարտ համանուագը մեծ արուեստագէտի մը, որ գաղթարակուսեցաւ Վենետիկի Մխիթարեան հայրերու չունչին տակ, ու այսօր կը հանդչի անոնց կողքին, մեծ վաստակաւորներու փոքրիկ դերեզմանատան մէջ : Ու թերեւս, Հայոց այդ կղզիէն, հեռուէն, չատ հեռուէն, կը լսէ Իր Երգը, որ դեռ կը հնչէ : Թերեւս, հեռուէն, չատ հեռուէն, կը զգայ թէ մահը վերջակէտ մը չէ ստեղծագործ մտքին համար :

Բայց, մահը իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով : Այսօր, ոգեկոչելով Ալէմշահը, պէտք է դիտակցինք թէ անոր փոխը պէտք չէ ծառայէ միայն վաղահաս կորուստ մը ողբալու, այլ ըլլայ կոչ մը վաղուան համար : Որպէսզի, վաղն ալ, հայ երգը ապրի նոր Ալէմշահներով :

« Ց Ա Ռ Ա Ջ »

1907 - 1947

Եթէ արուեստը Հայրենիք չունի, նոյնը չէ արուեստագէտին համար, եւ հայ արուեստագէտին համար, Արարատի չուքէն անդին Հայրենիք չկայ : Հայ երաժշտին համար՝ հայրենի երգէն դուրս ներչընչում չկայ :

**

Հայ երաժշտութիւնը, իր ոգիով, դեղեցկութեամբ, գոյնով եւ պարզ արուեստով կը դասենք առաւելապէս դեղջուկ երաժշտութեան մէջ :

Այս տեսակէտէն, Կոմիտաս վարդապետի գործը անհուն է, անփոխարինելի, աննախընթաց եւ դուցէ անյաջորդ :

Վարդապետը տարիներ շրջելով, հաւաքած է բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, զանազան փոփոխակներով, ըստ իրենց կրած ազդեցութեան՝ արեւելեան, պարսկական, թրքական, քրտական եւայլն, եւ այս բոլորին մէջէն գտած, բիւրեղացուցած է հայկականը :

Կոմիտասի մեծագոյն արժէքը իր դաշնաւորման մէջ է. գտած է հայ երաժշտութեան երակը եւ հարազատ դեղեցկութեամբ տուած է զայն դեղջուկ երգերուն մէջ : Եւ տուած է հայ երգը իր պարզ դեղեցկութեամբ : Հակառակ երաժշտական իր մեծ զարգացումին, ու դիտութեան, անիկա չխճողեց եւ՝ ինչպէս ուրիշներ ըրած են ու կ'ընեն, եւրոպական խոշոր ղեւտներ չհագցուց հայ երգին :

Ոմանք, չարամիտներ կամ տգէտներ, փորձեցին նուազեցնել Կոմիտասի արժէքը, ըսելով թէ այդքան պարզութեամբ տուած է ան հայ երգը, որովհետեւ աւելին չէր կրնար հասնիլ : Իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է. մեծ արուեստագէտները միայն կրնան հասնիլ այդքան պարզ դեղեցկութեան, եւ Կոմիտաս վարդապետը հասած է :

**

Ես ալ իմ երաժշտութեանս հայեցի մասը Վարդապետին կը պարտիմ, անոր գործերուն ընթերցումով է որ հայ երաժշտութեան յայտնութիւնն ունեցայ :

Այդպէսով է որ՝ Մեծ Վարպետին անուղղակի միջամտութեամբ, ուղիս դրծուեցաւ եւ ես զարձայ հայ երաժշտագէտ. կ'ըսեմ հայ եւ ոչ թէ հայազգի երաժշտագէտ, որովհետեւ մեծ է տարբերութիւնը այս երկուքին մէջ :

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԿԱՆԻՉ ԱՏԵԱՆԸ որձեւեդ վճիռ մը տուաւ դատաւոր Կրըլիէի նկատմամբ, ջանալով երկու կողմերն ալ գոհացնել կամ, աւելի ճիշդ, երկու կողմերուն հետ ալ դէշ մարդ չըլլալ : Հարցը ծանօթ է, Հոկտեմբեր 27–ին դատաւոր Կրըլիէի մեղադրանքի տակ կ'առնէր ակադեմական Միշէլ Տուրան, անդամ Սէ–Էն–Սէ–Էվ–ի պաշտօնազանցութեան (փորֆէթիւր) համար : Միշէլ Տուրա հակայարձակման կ'անցնէր, եւ դատական նախաձեռնութիւն մը կ'առնէր դատաւորին դէմ, պահանջելով որ անոր ձեռքէն առնուի թղթածրարը : Երկար խորհրդակցութիւններէ ետք է, որ Դեկտեմբեր 10–ին Բեկանիչ Ատեանը տուաւ «սողոմոնեան» նկատուող վճիռ մը՝ մերժեց Միշէլ Տուրայի «օրինաւոր կասկածամտութեան» վրայ ներկայացուցած դատական բողոքը, բայց միւս կողմէ Կրըլիէի ձեռքէն առաւ թղթածրարը, անոր քննութեան շարունակութիւնը յանձնելով ուրիշին : Պարզ է որ եթէ Միշէլ Տուրա եւ իր շրջապատը գոհ են, տարբեր է դատաւոր Կրըլիէի եւ քաղաքական ձախ շրջանակներու հակազդեցութիւնը : Նախ Լառւէնի (դատի դիմող ձայնասփիւռի կայանը) փաստաբանը, որ տրուած վճիռը աննախընթաց կը գտնէ եւ կը չեշտէ. – «Ուղերձը զոր կը ղրկէ հարցաքննիչ դատաւորներուն յատակ է՝ համարձակեցէք մեղադրանքի տակ առնել աշխարհի մէկ մեծը եւ անմիջապէս ձեր ձեռքէն կ'առնուի թղթածրարը» : Ընկերվարականներն ալ վրդոված են ի տես «արդարութեան» : Ազգ. Ժողովին մէջ, Միշէլ Սափէն (Հայկական հարցերու խումբին նախագահը) անդրադառնալով Բեկանիչ Ատեանի վճիռին, պահանջած է Շալանտոնէ որ «տեղեկացնէ ազգ. ներկայացուցչութիւնը մեր ժողովրդավարութեան համար սպառնալիքներով լեցուն այս կացութեան շուրջ, նախարարը միայն «գայթակղեցուցիչ» գտած է այս խօսքերը :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ չատ փայլուն պատկեր մը չի պարզեր այլ ճակատներու վրայ ալ : Ազգ. Ժողովի մէջ, Հիւրաքեան երեսփոխան, հարցաքննիչ նախկին դատաւոր՝ Ժան – Լուի Տըպրէ չատ խիստ կերպով կը քննադատէր Շալանտոնի ծրագիրը (հարցաքննութեան փոփոխութիւն) զայն որակելով՝ «վտանգաւոր, կեղծաւոր եւ անգործադրելի» : Ըստ երեւոյթին, Շալանտոն դիւրին ազդուող մէկը չէ, քանի Շոմէէն Կրըլիէ ապա, իր իսկ մեծամասնութեան ընկերոջ քննադատութիւններն ու մեղադրանքները չատ հանդիստ սրտով կը տանի :

ԿՈՐՔԱՋՈՎ արեւելեան – Պերլին հանդիպեցաւ դէպի Մոսկուա վերադարձի ճամբուն վրայ : Նախքան մեկնումը, կառքէն իջնելով բազմութեան մէջ մտած է ու ձեռքեր սեղմած է Ուաշինկթըն, մտահոգելով իր թիկնապահները : Որքան ալ յաջողութիւն որակուի, կը թուի որ համաձայնագիրը կատարեալ բան մը չէ : Կորբաչով անորոշ մնացած է Աֆղանիս – տանէ խորհրդային զօրքերը քաշելու մասին, ինչպէս նաեւ մարդկային իրաւանց : Ի վերջոյ, ինչպէս չաճախ կը կրկնուի, օրուան լաւագոյն խմբագրականը կը հծէ Ֆէզան «Ֆիկառօ»ի մէջ : Ուրբաթ օր, կը ներկայացնէ երկու մեծերը հրաժեշտի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

(1907 - 1947)

ՀԱՄԱՌՕՏ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

Ծնած է Նիկոմիդիա 1907 Մայիս 22–ին: Հայրը Միքայէլ եւ մայրը Սիրանոյշ քնիկ Պարտիզակցի էին:

Նախնական ուսումը առած է Կ. Պոլիս, Վենետիկի Մխիթարեան հայրերու վարժարանը եւ դեռ մանուկ, հազիւ ութ տարեկան, ցոյց կուտայ երաժշտական մասնաւոր ընդունակութիւն եւ կը սկսի դաշնակ սորվիլ: 1919–ին կը մեկնի Վենետիկ, հոն Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին մէջ չարունակելու համար իր ազգային եւ եւրոպական դաստիարակութիւնը: Գրական եւ գիտական ուսմանը հետ կը չարունակէ մշակել դաշնակը եւ կը մերձենայ երաժշտութեան նախնական դիտելիքներուն: 1923–ին յաջողութեամբ կ'աւարտէ լիկէոնական չրջանը եւ մուտքի փայլուն քննութիւններ անցնելով կ'արձանագրուի Միլանոյի Ճուղերբէ Վերտի պետական երաժշտանոցը:

Եւ այս թուականէն սկսեալ ան կը նուիրուի այլեւս երաժշտական բազմակողմանի ուսման աշակերտելով օրուան համբաւաւոր վարպետներէն Իլէպրանտօ Բիցցեթթիի, Ճուլիօ Զեզարէ Բարիսենէի, Րենցօ Պոսսիի:

Իր եօթը տարուան ուսանողութեան ընթացքին Ալէմշահ իր բնածին տաղանդովն ու բացառիկ ընդունակութիւնովը կը դառնայ երաժշտանոցի ընտրելագոյն աշակերտներէն մին, իր համեստութեամբն ու անզուգական քանասիրութեամբը ոչ միայն անձը այլեւ իր հայ ազգը, հայ մշակոյթը եւ մասնաւորապէս հայ երաժշտութիւնը կը պարտադրէ իր վարպետներուն եւ ընկերներուն ուշադրութեանն ու համակրանքին:

1930–ի Նոյեմբեր ամսուն Ալէմշահ կ'աւարտէ երաժշտանոցի դասընթացքը իր չատ փայլուն քննութիւններու արդիւնքով կը ստանայ երգահանի եւ վարպետի գոյդ բարձրագոյն վկայականները:

Այնուհետեւ, եւ հակառակ իր երաժշտական կրթութեան գուտ արեւմտեան բնոյթին, Ալէմշահ տարուած իր մտքի եւ արտի հիմնականօրէն ու հարազատօրէն հայ խառնուածքէն, իր կեանքն ու գործը ի սպաս կը դնէ հայ երաժշտութեան: Մատչելի եւ գնահատելի կը դարձնէ հայ երաժշտութիւնը ազգային եւ օտար շրջանակներու: 1931–ի սկիզբը վերջնական նպատակ կը հաստատուի Ֆրանսայի հայաչատ մայրաքաղաքը Փարիզ հոս կեդրոնացնելով իր մեծ երազներուն եւ ծրագիրներուն իրականացման գործատեղին:

Ալէմշահի գեղարուեստական բազմակողմանի աշխատութեան դրական արդիւնքը կը սկսի Փարիզէն: Երաժշտութեան եւ երգի ուսուցիչ Սեւր – Փարիզի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին ան կ'աշխատի հասնող հայ սերունդին տալու երաժշտական անհրաժեշտ կրթութիւն զգալի, գնահատելի եւ սիրելի դարձնելու համար հայ երգը որպէս հիմնական տարրերէն մէկը ազգային դաստիարակութեան: Հոս դարձեալ կը հիմնէ, կը մարզէ Կիլիկիա երկսեռ երգչախումբը նախ եւ ապա ուրիշ կը զարգացնէ եւ իր գեկավարութեամբ նոր կեանք կուտայ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին: Մասնաւոր հոգատարութեամբ եւ խանդով կը մարզէ, կը պատրաստէ հայ մեներգողներ: Անթիւ զոհողութիւններով երեան կը բերէ օտար արուեստագէտներէ կազմուած արդիական եւ ամբողջական նուագախումբ մը եւ երբ հասած կը դատէ այս ուժերը, անխոնջ վստահութեամբ կը ձեռնարկէ իր հրապարակային գործունէութեան: Փարիզի Նոթր Տամ Եկեղեցիէն հայածէս պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնով, Սալ Կավոյի եւ ուրիշ փարիզեան սրահներէ իր գուտ հայ երգին նուիրուած երաժշտական հանդէսներով, բազմաթիւ ռատիօ – կայաններէ հայկական երաժշտութեան նուիրուած յայտագրերով, Ալէմշահ կը սկսի հայ անունին եւ հայ երաժշտութեան չուրջ արծարծել որոշ հետաքրքրութիւն, գնահատանք եւ համակրութիւն մասնաւորապէս երաժշտասէր օտար շրջանակներու մէջ:

Դաստիարակի եւ գեկավարի բազմազբաղ գործունէութիւնը զոլորովին արգելք չըլլար իր երգահանի թափին: Նոյն չրջանին իսկ լոյս կ'ընծայէ կարեւոր թիւով հեղինակութիւններ, որոնց չարքին մեծ գնահատութեամբ ընդունուած մեներգները, խմբերգները, բեմական եւ սենֆոնիք գործեր:

Երգահան – գեկավարի ճարտար ձպռան ի ձեռին, Ալէմշահ կը չրջի նոյն ատեն Եւրոպայի եւ Մերձաւոր – Արեւելքի հայաչատ կեդրոնները եւ գեղարուեստական օրէն անթերի նուագախանդէսներով կը ծանօթացնէ հայ վարպետներու եւ իր հեղինակութիւնները:

Տարուած միշտ իր հայ երգին տարածման երազէն, 1947 Օգոստոսին Ալէմշահ կ'այցելէ Հիւսիսային Ամերիկա: Հոկտեմբեր 3–ի օրը, Նիւ – Եորքի Թաուն Հոլի մէջ կը վարէ ամերիկեան իր անդրանիկ բայց աւա՛ղ վերջին նուագախանդէսը: Իր այս առաջին ձեռնարկով իսկ իր տաղանդին եւ անձին չուրջ կը հաւաքէ Ամերիկայի հայ գաղութին անվերապահ համակրութիւնը եւ գնահատանքը: Հրաւէր կը ստանայ իր նուագախանդէսը կրկնելու Տիթրոյթի մէջ, բայց ամերիկեան մամուլը միաբերան դեռ չէր դադրած իր գովքը հիւսելէ երբ սոսկալի ծանուցանելու համայն Հայութեան, որ յանկարծ եւ քոլորովին անըմպասելի մահուամբ, 1947 Դեկտեմբեր 14–ի օրը, Գուրգէն Ալէմշահի աղնիւ եւ տաղանդաւոր հոգին ցմիշտ բաժնուած էր իր գործէն:

Իր յանկարծական եւ վաղահաս մահը արդար յուզումով ցնցեց աշխարհիս բոլոր հայ գաղութները:

Մարդն էր սիրուն եւ կորովի. արտով վեհանձն եւ նկարագրով ազնուական. ընկերական ու միշտ լաւատես. կեանքի հիմնական արժէք կը դասանէր բարին ու դեղեցիկը:

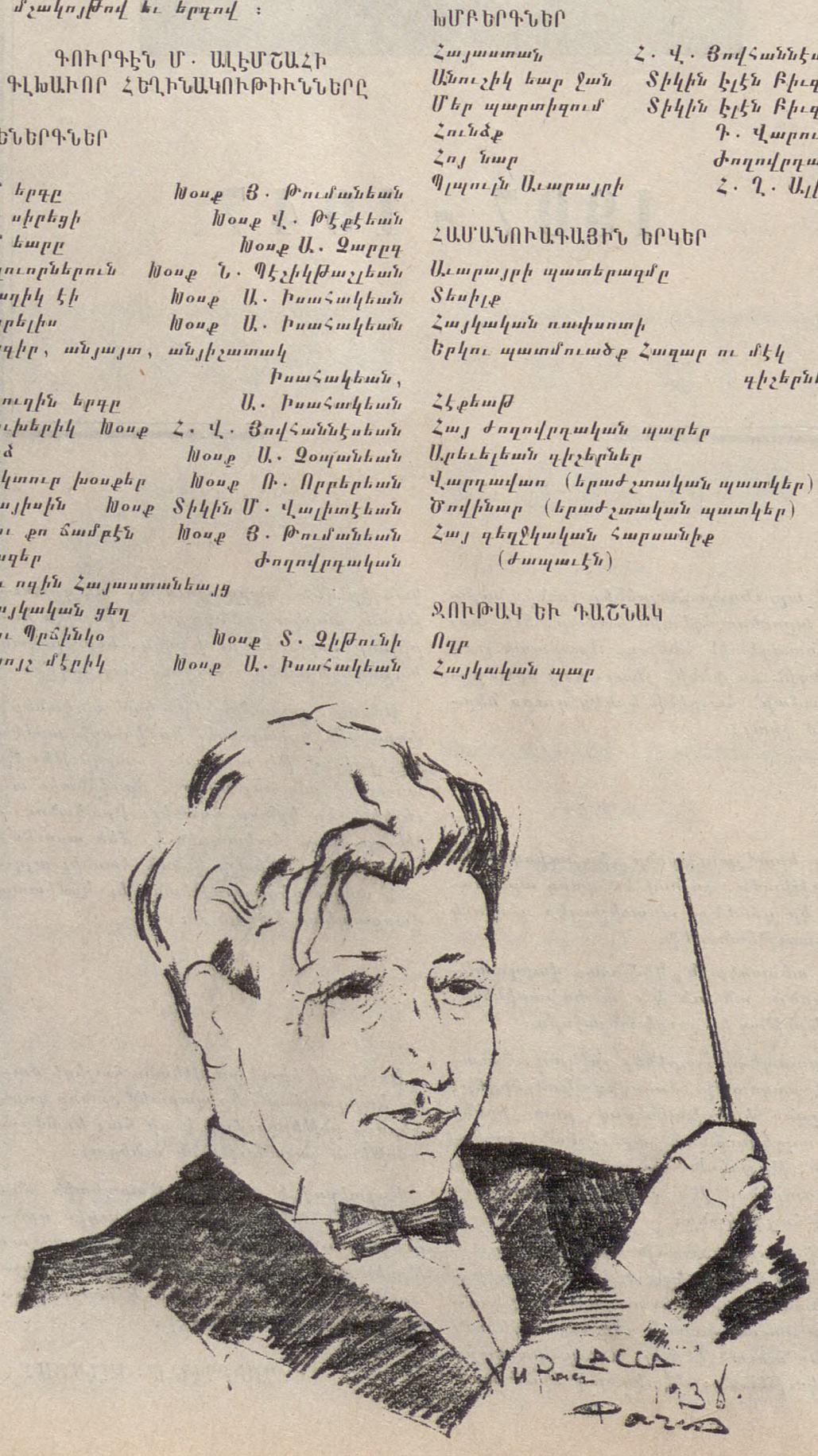
Արուեստագէտն էր կատարելագործըւած, ակրն իր արուեստին, խորապէս ուսեալ եւ լայնօրէն օժտուած: Խորապէս համոզուած հայ երգի անչափելի դոյութեանն ու անփոխարինելի դեղեցկութեանը, իր հեղինակութիւնները մնայուն կոթողներ են իր դաւանանքին եւ արտայայտութեան նուրբ, զգայուն եւ պայծառ ներչնչումին:

Գուրգէն Մ. Ալէմշահ չի մեռնիր: Իր գործը կապուած կը մնայ հայ մշակոյթին եւ հայ երգին եւ ան պիտի ապրի այնքան որքան մնայ եւ ապրի հայ ցեղը իր մշակոյթով եւ երգով:

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ

Իմ երգը	Խօսք Յ. Թումանեան
Ես սիրեցի	Խօսք Վ. Թէքէեան
Իմ եարը	Խօսք Ա. Զարըգ
Ազուորներուն	Խօսք Ն. Պէշիկթաշլեան
Ծաղիկ էի	Խօսք Ա. Խահակեան
Սիրելիս	Խօսք Ա. Խահակեան
Անգիր, անյայտ, անյիշատակ	Խահակեան,
Աչուդին երգը	Ա. Խահակեան
Բուխերիկ Խօսք	Հ. Վ. Յովհաննէսեան
Իդձ	Խօսք Ա. Զօպանեան
Կգկտուր խօսքեր	Խօսք Ռ. Որբերեան
Մայիսին	Խօսք Տիկին Մ. Վալիտէեան
Դու քո ճամբէն	Խօսք Յ. Թումանեան
Նագեր	Ժողովրդական
Ա՛ռ ոգին Հայաստանեայց	
Հայկական ցեղ	
Օու Պըճինկօ	Խօսք Տ. Զիթունի
Անոյշ մէրիկ	Խօսք Ա. Խահակեան

... Գուցագեղ ածականները չեն, որ պիտի բացատրեն ոեւէ արուեստագէտի արժէքը:

Ողջ ըլլան թէ մեռած, մտքի եւ արուեստի մշակները բազմութեանց սրտին կը խօսին իրենց ստեղծագործութիւններով: Իրենց երկունքով ու վաստակով:

Կարճ տեւեց Գ. Ալէմշահի կեանքը: Բայց, ինչ որ կրցաւ արտադրել արդէն ապահոված է իր տեղը՝ մեր երաժշտական պատմութեան մէջ:

Վաւերական տաղանդին եւ արժէքին հետ, հարկ է հանդիսաւորապէս արձանագրել նաեւ իր նուիրումը:

... Գուրգէններու յիշատակը անթառամ կը մնայ, երբ նոյն ճանդով չարունակուի աշխատանքը, հայկական երգը թնդացնելու համար ի լուր աշխարհի:

Ե.

19 – 2 – 50

■

... Մեր սերունդին հարստութեան ամէնէն բեզուն ժառանգաւորներէն մին՝ Ալէմշահ, որոնումներու մէջ, նոյնիսկ արդէն իր չափը գտած եւ ընտրած, կրնար մեզ անակնկալներու առջեւ դնել եթէ մահը չդաւաճանէր: Ականջը մեր ժողովրդական երգին տուած, կ'աչխատէր անոր մէջ գտնել կոմիտասեան գարկերակը: Երբեմն քիչ մը աւելի մօտեցած կովկասեան երանգին, որուն բաղադրութիւնը թէ չատ քիչ տարբեր կը պարունակէ հայկական՝ դժուար չէ հաստատել հակառակ Սայաթ Նովայի երգերուն ոչ – վաւերական եղանակաւորումին ստեղծած նոսաթալժիէ ճաշակին, երբեմն քիչ մը աւելի մօտեցած Մերձերկրականեան երանգին, (Փոքր – ասիականն ալ կոչուած՝ ըստ ոմանց), որուն բաղադրութիւնը եթէ ոչ իր բոլորիով, բայց անպայման իր վերպով՝ կը մատնէ ծագմանական (օրիժինէ) տարրեր եւ ցեղային ինքնատպութեան հէնքին գազանիքը:

Ալէմշահ, այս երկու երակներուն առջեւ, ուղեճշդութեան տաղնապ մը լուծելու համբ – բնախօսական չրջան մը կ'ապրէր, եւ ինծի կը թուի թէ, կենսա – դերանական ու պատմա – աչխարհագրական միջավայրին մղումով, կը հակէր արդէն դէպի միջերկրականեան երանգը, – ապացոյց իր երգերուն ժամանակագրական կարգը: Իսահակեանի քերթուածներուն հազցուցած իր երաժշտական չափիկէն մինչեւ Նագերը, գունաթափութիւնը չատ է ի վնաս կովկասեան երանգին: (Յիչեցի Նագերը, ու կ'ուզեմ արձանագրել իրողութիւն մը, – դերասան մը չի կրնար խաղալ ամէն դեր, ինչպէս երգիչ մը չի կրնար երգել ամէն երգ, ամէն երգ կամ դեր ունի իր արուեստագէտը, հարցուցէք արդի metteur en scèneներուն: Նագերը կը սիրեմ լսել Աստղիկ Աստքեչեանի հատպտէն):

. . . . . .

Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր երաժիշտը, Գուրգէն Ալէմշահ, ուրեմն ծաղիկ չէր միայն Պարտիզակի, այլեւ ծաղկառատ ածուն հայ երաժշտութեան, – իր վաղաժամ կորուստը ընդվզեցուցիչ կսկիծ մը պիտի մնայ մեր հոգիներուն մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

7 – 1 – 1948

■

Մխեւնյն սրտաբեկութեան տակ զըրուած այս հակիրճ տողերուն մէջ դժուար է ինձ պարզել արժէքը իր երաժշտական գործին որ իր որակով թէ քանակով ուչադրաւ է արդէն, համեմատած իր երիտասարդ տարիքին: Իտալացի վարպետներու մօտ իր երաժշտական ուսումը լրացնելէ ետք, օգտուած է նաեւ Ֆրանսական արդիական դպրոցի արուեստէն ու թեքնիքէն: Հաւատարիմ մնացած է իր արեւելքցիի խառնուածքին, պահելով յաճախ հայեցի չունչ մը իր ստեղծագործութեանց մէջ: Իր ներչնչման աղբիւրները մեծ մասամբ տոհմիկ են, ինչպէս «Աւարայրի պատերազմը», «Վարդավառ»ը, «Գեղջ. հարսնիք»ը, «Արեւելեան պիչերներ»ը, «Հէքեաթ»ը, եւայլն, գըրուած նուագախումբի համար: Նոյնպէս եւ իր մեղեդիներն ու խմբերգները որոնց մէկ նոր տպագրութիւնը լոյս տեսաւ քանի մը ամիս առաջ: Հայ երաժշտութեան խորունկ հաւատացող մըն էր եւ հիացող մը Կոմիտաս վարդապետի գործերուն ու հանճարին:

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

23 – 12 – 1947

■

... Համակ եռանդ, աւիւն եւ կեանքը մարմնացնող Գուրգէն Ալէմշահին համար անագորոյն մահը որպիսի հեղձանք ու ծաղր բախտի ... Անոր չնորհներուն եւ տաղանդի ծաղկման վերելքին, երբ հայ ժողովուրդը եւ Հայութիւնը դեռ չատ սպասելիքներ ունէր Գ. Ալէմշահէն, ու նա՝ իր մուրազն ու իղձերը իր սրտին մէջ քնկաւ անժամանակ, կէս ճամբուն վրայ...

Նիւ – Եորքի մէջ տրուած նրա հոյերգը մի մեծ յաղթանակ էր ողբացեալ Ալէմշահին համար: Նա իր տաղանդի արդիւնքները ցուցադրեց Նիւ – Եորքի ամէնէն յայտնի սրահներէն մէկուն մէջ, որ կը պարփակէր աւելի քան չորս հազար մարդ, եւ դահլիճը ոչ միայն օտար եւ հայ ընտիր հասարակութեամբ լի էր այդ օրն, այլ չատ չատերը տոմսակ չգտնելով դեռ էին դարձած: Թէ հայ եւ թէ օտար ունկնդիրները հեռացած էին չատ գոհ եւ գեղարուեստական մեծ հաճոյք ստացած: Հայ հասարակութիւնն իրեն հպարտ էր զգացած այդպիսի բարձր երաժշտական ոգով, ոճով եւ լրջօրէն պատրաստած համերգին ներկայ գտնուելով: Ամերիկեան ամէնէն յայտնի թերթերը բոլորն ալ լաւագոյն տողեր նուիրեցին ողբացեալին եւ հիացան անոր չնորհներուն վրայ...

Դժբախտաբար Նիւ – Եորքի այդ նշանաւոր նուագահանդէսը եղաւ Գ. Ալէմշահի կարապի երգը ... Վերջին անպատճառ էր, որ անոր տաղանդը ցուցադրեց ստեղծագործութիւնները Հայութեան եւ օտարներուն առջեւ, ու յաւիտեան լռեց...:

ԱՐՍԷՆ ԱՒ. ՔՀՆԾ. ՍԻՄԷՈՆԵԱՆԾ

1948, Յունուար

K. M. ALEMSHAH AUJOURD'HUI

K. M. Alemshah est mort il y a quarante ans. Il avait quarante ans. Il était aimé, son talent était reconnu et son œuvre pleine de promesses. Sa disparition, brutale, imprévisible, endeuillait la communauté arménienne. Je n'étais pas née -nous sommes de plus en plus nombreux dans ce cas- en décembre 1947. Mais un coup d'œil sur la presse de l'époque a vite fait de nous transformer en «sympathisant», au sens éthymologique du terme. Un exemple, pris dans Haratch. Il s'agit d'un long texte de N. Sarafian, très convainquant lorsqu'il déclare :

«Պէտք էր որ ապրէր այդ տղան, ապրողներուն ամէնէն արժանիներէն, ամէնէն պզտաոտներէն մէկը, ճոխ ու մանր, հեզ նաեւ, ապրէր ըլլալու համար փոթորիկ»:

On souscrit volontiers.

Mais voilà, on a aussi envie de connaître les fruits en question, d'y goûter. Or les métaphores employées par Sarafian dans son article pour décrire l'œuvre -qu'il écoute désormais en disque- ne peuvent combler notre attente. Parce que le problème, -les problèmes!- avec cette œuvre comme avec tant d'autres, c'est qu'on a envie de l'entendre, avant de lire des textes, fussent-ils poétiques ou géniaux, à son sujet. Et ça...

Alemshah est un musicien. Dans des propos rapportés dans Haratch, il revendique le titre de «musicien arménien». A ne pas confondre, dit-il, avec celui de «musicien (issu) du peuple arménien» : *«իմ երաժշտութեանս հայեցի մասը վարդապետին կը պարտիմ: Անոր գործերուն ընթերցումով է, որ հայ երաժշտութեան յատկութիւնն ունեցայ: Այդպէսով է որ մեծ վարպետին անուղղակի միջամտութեամբ ուղիս գծուեցաւ եւ ես դարձայ հայ երաժշտագէտ. կ'ըսեմ հայ եւ ոչ թէ հայ ազգի երաժշտագէտ, որովհետեւ մեծ է տարբերութիւնը այս երկուքին միջեւ»:*

Le grand maître dont on assume ici clairement l'héritage, c'est, bien sûr, Komitas. La vocation d'Alemshah est double: interprète- au piano, à la tête des chœurs d'orchestres- et compositeur. De nos jours, «musicien arménien», tout le monde vous le dira, ça n'est pas un métier. (Je parle bien sûr de la Diaspora et de Paris). Or, en feuilletant les programmes de concerts des années d'Alemshah, en parcourant les listes d'œuvres (écrites, rappelons le sur une courte période de dix ans environ), on se dit que, peut-être, en ce temps là, c'était vivable. Alemsheh compose et ce qu'il écrit est joué, bien joué même. Pourtant, il y a là des œuvres pour lesquelles il faut mobliiser et former des chœurs, des orchestres. Le public, lui, a l'air de suivre et les mélodies sont sur toutes les lèvres. Voilà un compositeur qui a toutes les raisons d'être -on me pardonnera la trivialité de l'expression- bien dans sa peau. Et qu'on invite un peu partout, car les communautés du Moyen Orient ou des U.S.A. s'organisent pour monter ses œuvres.

Alemshah fut donc écouté, fêté de son vivant, et pleuré à sa mort. Et depuis?

Des partitions perdues, incomplètes ou portées disparues : une œuvre dispersée dont il faut reconstituer les morceaux avec une patience infinie. Et que guette l'oubli. Il faut bien le reconnaître, nous autres, d'après 47, on a bien failli ne pas la rencontrer. (Je ne considère pas le «Im héravor hayrenik» si mal chanté par les enfants que nous fûmes comme une pièce majeure).

Pourtant, peu à peu quelques vides se comblent.

— En Mars 1984, à l'occasion de l'anniversaire des chœurs Sipan - Komitas, on a pu entendre la Légende pour orchestre et la bataille d'Avaraïr, pour solo, chœur et orchestre au Théâtre des Champs Elysées. Même s'il n'est pas dépourvu de défauts, (ceux du «direct», notemment) un enregistrement de ces œuvres est désormais disponible. Garbis Aprikian a dû pour cela reconstituer les parties de chaque musicien d'orchestre, corriger les dizaines d'erreurs de la version imparfaite mise à sa disposition, diriger un orchestre symphonique - payé au prix fort, comme c'est toujours le cas de nos jours, hélas-.

— Sonia Nigoghossian met régulièrement des mélodies d'Alemshah au programme de ses récitals. Ses fans adorent, mais il faut consommer sur place, car il n'y a pas d'enregistrement.

— En cette année anniversaire, il convient de saluer une réedition, présentée sous forme de cassette. Cela s'appelle Nostalgie -ceux qui n'en éprouvent point peuvent écouter quand même- et c'est un document. Voir Hrant Adjémian, dans le Haratch du 26 Novembre. Nous y reviendrons.

— Pour honorer la mémoire d'Alemshah, plusieurs organisations -maison de la culture arménienne d'Alfortville, U. G. A. B. de Paris- ont eu l'idée d'offrir des conférences au sujet de son œuvre. J'ai eu envie de rendre compte ici de l'une de ces soirées.

Ce n'est pas facile de parler autour de la musique. Cette fois, le choix du conférencier précisait la couleur : Garbis Aprikian est un professionnel de la musique. Ni profane à l'émerveillement facile, ni philosophe esthétisant, ni poète. Mais pas froid technicien pour autant, on s'en doute. Archalouïs Sarkissian qui le présentait avec simplicité et humour, à Alfortville, regrettait qu'il fût si souvent vu de dos par le public. Ne regrettons rien : le public a tout intérêt à voir souvent ce dos là! Mais, ayant moi même, comme tant d'autres, beaucoup appris d'Aprikian, je déplore comme elle qu'on ait l'air d'ignorer qu'il peut, vu de face, être aussi à l'occasion un guide très fiable, dans le labyrinthe de la musique arménienne. Il me semble qu'à Alfortville, le 4 décembre, il l'a prouvé.

Pourtant, ce n'était pas évident de s'adresser en musicien à un public qui... ne le parle pas. A moins de l'initier un peu. En fait la conférence n'avait rien de guindé, de figé ou de formel. C'était plutôt, pour le public, l'occasion de faire une promenade accompagnée dans l'univers musical d'Alemshah.

Très vite, la musique avait pris la première place. Aprikian présentait des extraits de la cassette «Nostalgie», qu'on écoutait tranquillement : on était entre amis. «Nos oreilles des années laser doivent d'abord choisir d'oublier les craquements du temps des vieilles cires. Savoir, aussi, que les conditions d'enregistrement ne laissaient alors qu'une infime marge de manœuvre : c'est presque du «direct»». Qui passait très bien, ce soir là. Nous étions sous le charme de la voix d'Astrig Arakélian. Aprikian rappela ce qu'elle avait été : une interprète sans aucune prétention, qui avait accepté de se mettre au service de la musique, en toute simplicité. Puis, tout au long de la soirée, il nous a aidés à découvrir les détails qui font la valeur d'une œuvre. On se régalait à réentendre (merci, la régie) le thème qui se promenait de la mélodie à l'accompagnement. C'était plus facile, après démontage de saisir la subtilité de ces passages qui sont justement l'une des caractéristiques de la manière d'Alemshah.

Pour parler architecture musicale, on fit quelques détours. De Bach à Debussy, en pasant par Wagner : afin de mieux approuver le choix judicieux de Komitas qui avait opté pour le contrepoint, au détriment de l'harmonie lourde, qui sied si mal à notre musique. Alemshah ne semble pas se faire prier pour le suivre sur cette voie de l'apparente simplicité. Les accords accompagnant les mélodies seront réduits à leur plus simple expression, deux sons. Bien sûr ... dit comme ça ... Avec Aprikian au piano ou au tableau, je vous assure, ça devient limpide. Vous devriez l'inviter...

Les mélodies d'Alemshah méritent bien d'être écoutées d'un peu près. «Im yare»: la subtilité des déplacements d'intervalles dans les ornements, avec altérations différentes à l'aller et au retour, c'est presque une signature, dit Aprikian. «Yes sirétsi» ou «Nazèr» : pour un autre trait caractéristique avec l'extrême sobriété de leur récitatif qui s'anime pour devenir mélodie, avant de se mettre à converser avec ce qu'il nous faut bien ici considérer comme une voix à part entière et qui chante au piano, l'accompagnement.

Un accompagnement sobre, sans signe extérieur de science mal digérée et pourtant... savant. C'est tout un art de plier la technique à son service et d'avoir l'air de l'avoir inventée... Ailleurs, Alemshah fait de la sixte napolitaine une sixte très arménienne. (Détournement de sixte réussi : bravo! Aprikian apprécie en gourmet...) Le chant lui même ne semble pas avoir été écrit : il coule de source chez ce «mélodiste» né. Vous avez l'impression de l'avoir toujours connu. De l'avoir eu en vous, là, au bout des lèvres. Et puis, écoutez comme il respecte le rythme de la langue arménienne : par exemple dans «Im yare», version Sonia Nigoghossian (dans les cassettes Sipan - Komitas en concert).

Le sens inné de la mélodie, la délicatesse et la subtilité des ornements intégrés à la vie intime de l'œuvre, une richesse rythmique imitée de la parole, la grande science musicale du technicien qui cache bien son jeu : ça fait une œuvre qui vaut le détour. Ce sont ces mêmes atouts que l'on nous montrera en œuvre dans les partitions orchestrales.

Celles là, Aprikian les a connues de près. Je suppose qu'il est le seul à pouvoir nous offrir cette vision : c'est simple, la Bataille d'Avaraïr s'écrivait sous nos yeux !

Les thèmes s'affrontaient : prière arménienne et fifres paiens. Se transformaient: prière en marche victorieuse. Se superposaient : marche et éléphants.

On admirait le travail sur les demi tons, les lignes mélodiques. Et on décidait d'être plus indulgent désormais pour ce que nous appelions peut-être, jusque là, des longueurs.

La soirée aussi avait été longue. Ara Krikorian se fit notre porte parole pour dire à quel point elle était passée vite. Il parla de «qualités pédagogiques» et il est vrai que la démonstration avait été éclatante... A l'écho que je voulais donner ici, il manque l'essentiel. L'enthousiasme communicatif, l'humour, dont la soirée fut éclairée et les exemples ! J'ai dû aussi écarter des analyses, faire l'impasse sur certaines œuvres, certaines considérations.

J'ai l'air d'avoir oublié aussi autre chose. Le spécialiste, lui, l'avait pourtant affirmé bien haut. A l'aide d'un mot qui ne me vient pas facilement sous la plume, il avait parlé de l'âme de cette musique.

Je l'aurais dit autrement, mais ce sera pour une autre fois. Là, je vais écouter «Nazèr». Pour mieux l'avoir dans la tête tout au long de la journée...

LISE NAZARIAN

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՓԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Ալեւ ճիշդ եւ նուրբ հաշիւներ ըրաւ. ազրբեջանական բռնակալութենէն տառապող 50 հազար անկազմակերպ Ղարաբաղցիներու կամքին պէտք է հակադրել կազմակերպուած «ժողով»ներու, «պլենում»ներու եւ «որոշում»ներու «կամքը» դաւանանքներու եւ քծնողներու այն հաւատարիմ բացագանչութիւններով, թէ անոնք ամբողջ իրենց կեանքի ընթացքին, պապերուն հետ, միայն երազած են Ղարաբաղ բնակող 3% հովիւ – «Ազրբեջանցիները» (Թուրքերը) իրենց վիզին նստեցընել եւ յաւերժ ապրիլ, «Մայր» Ազրբեջանի բնութեան գիրկը, հեռու «սատանայ» Հայաստանէն:

Ալեւի Ազրբեջան գալով Հայերու Ղարաբաղէն փախուստի տոկոսը հասաւ Նախիջեւանի չափերուն, ուր, ինչպէս ծանօթ է, ժամանակին կ'աշխատէր Ալեւ:

«Շատ զաւակներ ունեցէք, – կ'ըսէր Ալեւ, – յետոյ պիտի յիշէք զիս»: Որո՞ւ կ'ուղղէր խօսքը Ազրբեջանի կենտկոմի այս Ա. քարտուղարը, արդեօ՞ք ռուս կիներու կամ հայուհիներո՞ւն, քրտուհիներո՞ւն: Օ՛, ո՛չ, ի հարկէ ո՛չ: Ան կը դիմէր բացարձակապէս Ազրբեջանուհիներուն:

Ինչո՞ւ:

Մի՞թէ ասով կը բացայայտուէր Ալեւի «ինտերնացիոնալիստ» ըլլալը:

Եւ ո՞ւր անհետացան Շահումեանի ըլլալուորութեամբ Բաքուի կոմիսար – ինտերնացիոնալիստ – լենինեանները որոնք առեղծած էին Բաքուի Կոմունան՝ Կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն եղբայրութեան եւ միասնութեան նշանաբանը. Ռուսաստանի հետ միասնութեան նշանաբանը:

Հոս, կը մօտենանք գլխաւոր հարցին, ուր ինչպէս ջուրի կաթիլ կ'արտացոլա Ալիեւի, ինչպէս նաեւ անոր նախորդներու եւ յաջորդներու արարքները:

Մեր երկրի հարաւը, Թուրքիոյ սահմանին վրայ, մոնոլիտային «ազրբեջանական» (Թրքական) չրջան ստեղծելու նպատակասլաց ձգտումը, ինչպէս նաեւ ամէն միջոցներով Անդրկովկասի ժողովրդական վիճակագրական պատկերը փոխելը, կրնան հեռու զայրոյթ նպատակներ, եւ երկրին համար ողբերգական հետեւանքներ ունենալ: Այս բոլորը առանց պատճառի չեն... Այսօրուան անբանութիւնը եւ գոռոզ որամադրութիւնը վաղը կրնան բոլորին համար ողբերգական դառնալ, նաեւ անոնց համար ի հարկէ, որոնք մեզի համար դերեզման կը փորեն:

Երկիրը, որքան ալ ուժեղ եւ անխոցելի ըլլայ ան, չի կրնար չրջանցել դաւադրութիւնը: Եթէ թշնամին, նախկան թշնամին այսօր յաջողութիւնը կը կապէ ժողովրդական վիճակագրութեան փոփոխութեան հետ, ուրեմն բան մը կայ որ պէտք է զգոյշ պահէ խորհրդային ժողովուրդը: Ատիկա Լեռնային Ղարաբաղի կամ Նախիջեւանի խնդիրը չէ, ուրկէ դլխիկոր կը փախչին Հայերը իրենք զիրենք փրկելով Թրքական չարդէ· ատիկա չատ ու չատ հեռու տանող ապերի մեծ քան է:

Ատիկա Թրքական Թուրանն է, որ մշուշապատ կ'երեւի Թրքական ցնորամիտներու եւ Փաչխաններու, Բալհաչէն մինչեւ Վոսփոր: Ահա թէ ի՛նչ է ատիկա: Ան միլիոնաւոր մարդոց ոչնչացումն է ապագային, յանուն Թուրք յարձակողներու մոլեգին մտայնութեան:

Ան հայրենի մեր տուներուն վաղուան մոխիրներն են, մեր զաւակներու կործանումը· ոչնչացումն է այն բոլորին որ կը կոչուի մշակոյթ եւ քաղաքակրթութիւն· ոչնչացում, որ հաճոյք կը պատճառէ մոլեռանդութեան եւ միջնադարեան վայրենութեան:

Ստոյգ է որ մենք այդ մասին գրած ենք բազմաթիւ անգամներ, թէ Անդրկովկասի ազրբեջանական գիւղերը զինուած են: Ուրկէ՞ եւ ո՞վ կը զինէ զիրենք: Նախիջեւանի մէջ քանի մը անգամ Թուրքիայէն հասնող բուրդով ու միսով բեռնաւոր կառախումբեր յայտնաբերուեցան ուր զինամթերք պահուած էր: Ազրբեջանի քաղաքներու եւ գիւղական կեդրոններու չուկաներուն մէջ, երբ որ ուզես կարելի է որեւէ զէնք գնել: Հայաստանի հանգրուանավայր Ջերմուկ քաղաքին մէջ կարելի է ազրբեջանցի հովիւներ տեսնել, ինքնագործ զէնքերը ուսերուն· ուշադրութիւն· տ՛է թէ որսորդական հրացաններով եւ երկհարուածայիններով, այլ՝ ինքնաչինատ զէնքերով: Ի դէպ, Խորհրդային Միութեան մէջ «որսորդ»ներու համեմատութիւնը ամենաբարձր է Ազրբեջանի մէջ· որսորդներ, որոնք զէնք կրելու իրաւունք ունին «որս»ի համար:

«Ազրբեջանցիները» (Թուրքերը) որոնք առաւօտուընէ գիշեր դրացի Թուրքիոյ հակախորհրդային հաղորդումները մոիկ կ'ընեն, ուղղուած բանիսլամականներուն եւ բանթուրքերուն, գիմա՛ծ եմ:

ՍՈՒՐԻՆ ԱՃԿԱՃԵԱՆ

(Շար. 7)

(Շար. Ա. Էջէճ)

պահուն. – Կորքաջով կ'ըսէ. – «Salut l'acteur ! je te laisse à tes westerns» ու Ռեկըն կը պատասխանէ.. - «Salut comédien ! je te laisse à tes easterns» (առւինք բնագրին լեզուով, թարգմանութիւնը պիտի չկարենար նոյն համը տալ :

ՍԱՌԱԿՈՍԻ մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Ուրբաթ առաու պահակներու զօրանոցի մը դէմ թակարդ կառքի մը միջոցաւ : Առաջին լուրերու համաձայն հինգ մեռեալ կար (մէկը՝ 6 տարու աղջնակ մը) եւ չուրջ 30 վիրաւոր :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ բացը մրցանիւշը կոտրեց Հոկտեմբերին հասնելով 17·63 միլիառ տոլարի եւ երբ յայտարարուեցաւ սակարանները ցնցուեցան, մինչ տոլարը կ'իյնար : Ուրբաթ օր, Թոքիոյի մէջ, ճափոնական կեդրոնական դրամատունը պարտաւորուեցաւ միջամըտել, որպէսզի տոլարը քիչ մը ինքզինքը դտնէ :

L'AGREABLE ET L'UTILE
seront à la

Vente - Kermesse

à la veille des fêtes
SAMEDI 12
DECEMBRE
DIMANCHE 13
de 10h à 20h sans interruption
au ,et au profit
du CENTRE CULTUREL
et ARTISTIQUE ARMENIEN
UCFAF - JAF
6, Cité Wauxhall - 75010 Paris
(M° République)

Entrée libre

Faites des affaires en étant efficaces
DES PRIX .... DES PRIX .... DES PRIX
POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

NOUVEL AN EN ARMENIE

DU 26 DECEMBRE 87 AU 08 JANVIER 88
AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR
A MOSCOU
TRANSPORT PARIS / MOSCOU / PARIS
PAR LA COMPAGNIE AIR FRANCE

- PENSION COMPLETE
- EXCURSIONS QUOTIDIENNES
- REVEILLON DU JOUR DE L'AN

Prix : PARIS / PARIS PAR PERSONNE : 5795 Frs
MARSEILLE / MARSEILLE
du 26 DECEMBRE au 08 JANVIER 5 795 Frs. par personne

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière
13001 Marseille
Tél. 91 - 03 - 16 - 28
91 - 95 - 90 - 12

Lic. A 130

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղէ «Ծառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ա Ռ Ի Ց Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Երգչուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Եւ երգահան՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Սիփան – Կոմիտաս *երգչախումբը վերհրատարակած է՝*

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours սալերէն արտատրուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Յայտագիրը կը պարունակէ. –

FACE I —

8 *մեներգներ* Աստղիկ Առաքելեանի *մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝* Գ. Ալէմշահի :

FACE II —

Symphonique նուագախումբի համար պրուած 4 գործեր :

Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի :

Փնտռել. –

Սիփան — Կոմիտաս *երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ. –*

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr.. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. – Արամ Պալթայեանի մահուան առթիւ. – Մեսրոպ Գասքասեան 50, Հայկ Պալթաեան 100, Մկրտիչ Եղիազարեան 100 Ֆ. :

Կարապետ Մուրթաֆեանի մահուան առթիւ. – Ժագ Մուրթաֆեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Վարդանեան 100 Ֆ. :

Ժագ Ասատուրեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Դարբինեան 200, Մալխասեան եղբայրներ 400, Պալեան, Առաքելեան, Արթինեան ընտանիքները 100, Մկրտիչ Պալեան 100, Տէր և Տիկին Միշէլ Համամճեան 100, Գայեանէ Կիրակոսեան 50, Մուրատ Ասատուրեան 200 Ֆ. :

Մարի Նաճարեան (Ծնեալ՝ Սամուէլեան) ընտանիքին կողմէ 200, Օրթագաղէօզ 100, Իվ Գասպարեան 100, Տէր – Ստեփանեան ընտանիք 100, Տիկին եավէր եւ զաւակները 200 Ֆ. :

*

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. –

Թիւթիւնճեանի թաղման առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան 300, Կէօնճեան 300, Պէրպէրեան եւ Թահմազեան ընտանիքներ 100, Տիկին Սիւզան Թիւթիւնեան 100, Լեւոնեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Կարիպեան 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին :

Խազինէճեանի հոգ.ին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին տոքթ. Ալպէր Խազինէճեան 300 Ֆր. :

Շաղպալեանի հոգ.ին առթիւ. – Պր. Շաղպալեան 100 Ֆր. :

Գաբրիէլեանի մկրտութեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Բոժէ Գուլումճեան 300 Ֆ. :

Ճուլփաեանի հոգ.ին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին :

Միհայէլեանի թաղման առթիւ. – Պր. Հ. Կէօզիւրեան 500, Տէր – Գօղոսեան ընտանիք 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Ժան Գլոտ Կէօզիւրեան 250, Տէր եւ Տիկին Պիւթ 250, Պր. Ալպէր Միքայէլեան 100, Տոքթ. Ալէն Պապանեան 200 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տիկին Արաքսի Պապանեան 200 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին :

Օճինկ Արմանի թաղման առթիւ. – Ազատ Պասմաճեան 100 եւ 100 Համազգային վարժարանին, Պր. Վարդգէս Մալճը 250 Դպրեվանքին, Տէր եւ Տիկին Մազուտ Իշճի 200, Տիկին Աբրինէ Կարապետեան 50 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Պր. Սամուէլեան 100, Գուսան երգչախումբ 200 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Լօրէնճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մակաբեան 100, Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սրապեան 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Թօփսաքալ 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Խաքէնտէօղլու 200, ԺԱՄ 200, Տէր եւ Տիկին Գոնտոզօպուլոս 200, Տիկին Թագուհի Գոնտոզօպուլոս 50, Տէր եւ Տիկին Մարդ Գոհարեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Սէն – Ռաֆայէլ) 100, Ցամիկ Ալիքանեան ընտանիք 200, Տիկին Անիկ Օհանեան 100, Տիկին Միշէլ Եավէր 100, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խաչն 100, Օր. Տորամեան 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Բոժէ Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Հանլէթ 100, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 300, Մօրիս Տէրտէրեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Զըրօղլու 200 Ֆր. :

AVIS

Sur l'invitation des responsables religieux de la Cathédrale *Notre-Dame de Paris*, un Concert liturgique y sera donné par la Chorale de l'Eglise Arménienne de Paris,

le Dimanche 31 Janvier à 17 heures

Afin de donner à cette manifestation toute l'ampleur et la solennité qu'elle mérite, l'Ephorie de l'Eglise Arménienne de Paris cherche des Choristes (hommes et femmes) qui désireraient apporter leur concours aux répétitions et au Concert.
Téléphoner avant le 20 décembre 1987:
Eglise Arménienne de Paris 43-59-67-03
Monsieur K. Kevorkian 45-89-95-46

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.640
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16 640

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Իվ Մոնթան նախագահական թեկնածու պիտի չըլլայ: Մոնթան ինքզինքը այդքան լուրջի չառներ, որովհետեւ կը խոստովանի «ի վերջոյ, ո՞վ եմ՝ խեղկատակ մը»: Այս առաջնահերթ հարցը վերջնապէս լուծուեցաւ Շաբաթ գիշեր, երբ երգիչ – դերասանը կ'ընդունէր Ալեն Սէնքլէրն ու Ժ· Փ· Բոլմոպանին: Հարցում – ներու սկիզբին, Իվ Մոնթան անդրագարձաւ գաղթական խոալացիի իր մանկութեան, Մարսէյլի Քասթելլէ Թաղամասը, ուր իրրեւ ղրացի ունէր Սարգիս – եաններ, Վարդանեաններ, Մովսէսեան – ներ: Այդ օրերէն պատմեց նաեւ թէ չատ զարմանքով կը տեսնէին հայ կիներ որոնք կը լուային իրենց ամուսինը: Աւելի լուրջ հարցերու մասին, Մոնթան բաւական տրամաբանական պատասխաններ տուաւ: Շատ վերապահ եւ զգոյշ է Կորբաչովի քաղաքականութեան հանդէպ, որ վստահութիւն չի ներշնչեր: Կ'ուզէ սխալած ըլլալ: Ինք որո՞ւ պիտի քուէարկէ հարցումին, կը պատասխանէ· – «Դեմոկրատ եւ հանրապետական աջի թեկնածուին, այսինքն՝ Ֆրանսուա Միթերանի»: Ժոսփէն հակազդեց, քաչքչելով Մոնթանը:

Պելժիոց ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին երկուշաբթի առաւօտ, բայց յայտնի էր որ ընկերվարականները փայլուն յաղթանակ մը տարած էին (45%) մինչ հրաժարեալ կառավարութեան կեդրոն – աջ հոսանքը դժուարաւ ինքզինքը կը պահպանէր:

Ռումանիոց մէջ ձերբակալուած են երեք անձեր, որոնք էին վարանած պատասխանելու Ֆրանսական հեռատեսիլի Անթէն 2–ի լրագրողներու հարցումներուն: Ձերբակալութիւնը կատարուած է, երբ դեռ յայտագիրը չէր իսկ ներկայացուած:

Վրաստան պատահած երկաթուղիի արկածին հետեւանքով (Նոյեմբեր 29) 30 հոգի մեռած է եւ 66 հոգի ալ վիրաւորուած են, կը հաղորդէ «Պրաւդա»ի Կիբրակի օրուան Թիւը: Արկածը պատահած էր Թիֆլիսէն 40 քիլոմեթր հարաւ արեւելք: Երկաթուղիի տնօրէնը եւ ուրիշ պատասխանատու մը անմիջապէս հրաժարած էին:

Նաշա Հաւցիյէ, աշխարհահռչակ ջութակահարը, մեռաւ 86 տարեկան Լոս – Անճըլըս, ուր կ'ապրէր 1973–էն ի վեր: Եղակի տաղանդի տէր անձ մը, զուտակ նաեւ ջութակահարի:

Ֆրանսացին արտաքսուած Պարսիկներու եւ Թուրքերու (քիւրտ) ընտանիքները 6–րդ պիշեր մը անցուցին Նէօյիի զաղթականաց Շէնքին առջեւ, հակառակ ցուրտին: Կապոնի մէջ ալ, ուր ցրկուեցան ասոնցմէ 10–ը կը շարունակեն կամաւոր ծոմը եւ իրենց մէկ բանբերը յայտարարեց թէ ոչ մէկ տեղ կ'երթան Կապոնի մէջ, ոչ ալ ուրիշ երկիր, կամ Ֆրանսա կը վերադառնան կամ կը մեռնին:

«Լիպերասիոն» լոյս չտեսաւ Շաբաթ օր, գործադուլի հետեւանքով: Տնօրէն – նութեան եւ Թերթը պատրաստողներուն միջեւ բուռն վէճ կայ երկու նիւթերու չուրջ՝ գործազրկումներ եւ կամաւոր մեկնումները: Մինչ Թերթը պատրաստողները կ'ուզեն պահպանել գործազրկումներու Թիւնը սեւեռած է ժողովրդական երաժշտութեան զարգացման հարցերուն: Մասնակցած են արուեստագէտներ, երաժշտագէտներ, մանկավարժներ, պատմաբաններ եւայլն: Գիտական նստաշրջանի ընթացքին տեղի ունեցած են համերգներ, ուր ներկայացուած են ժողովրդական ստեղծագործութիւններու հաւաքումի, ուսումնասիրութեան, դասաւորման կամ դասաւանդութեան ընթացքին թե –

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԾ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Փարիզ քաղաքի տարեկան մեծ մրցանակներուն արժանացան հետեւեալները· –

- Պատմութիւն – *Ֆրանսուա Քրուզէ, 65 տարեկան, ծանօթ բրիտանական տնտեսութեան վերաբերող իր աշխատանքներուն համար:*
- Վէպ· – *Ֆրանսուա Նուբիսիէ, 60 տարեկան, կոնքուր կաճառի ընդհ· քարտուղար:*
- Բանաստեղծութիւն· – *Լօրան Կասպար, բժիշկ եւ բանաստեղծ, ծնած է Հունգարիա 1925ին:*
- Գրականութիւն· – *Ռոպի, 47 տարեկան, Արժանթինցի (մեռաւ Դեկ· 14–ին):*
- Մանկական գրականութիւն· – *Ֆիլիփ Տիւմա, 47 տարեկան:*
- Արուեստներ· – *Ալիկսոր Արիխա, հրեայ, 58 տարեկան, գծագրիչ:*
- Գիտութիւն· – *Տիկին Անտրէ Թիքսիէ – Վիտալ, 64 տարեկան:*
- Ժերար Ֆիլիփ մրցանակ· – *Ռոպէն Ռենուչի, 32 տարեկան, դերասան:*
- Երաժշտական· – *Եանիս Կզենաքիս:*
- Թեմենիֆ· – *Լիւսիէն Մալաւար, 86 տարեկան:*
- Լուսանկարչութիւն· – *Տընի Պրիհա, իւրայատուկ գործերու հեղինակ մը:*
- Սոլա – Քապիաթի մրցանակ· – *Անտրէ Քասթըլօ, 76 տարեկան:*

Հիշդ Թիւը, ինչպէս նաեւ լրագրողներու հետ նոյն պայմանները եթէ որոշեն մեկնիլ, տնօրէնութիւնը կը մերժէ որեւէ հղզրիտ Թիւ տալ, ցորչափ կամաւոր մեկնողներու Թիւը, ծանօթ չէ (մինչեւ Դեկտեմբեր 21, ժամանակ տրուած էր): Թերթին նիւթական վիճակը ծանր է, որով հետեւ ընթերցողներու Թիւը կը պակսի եւ Լիոնի հրատարակութիւնն ալ ձախողութիւն մըն է: «Մաթէն» ալ փայլուն վիճակի մէջ չէ եւ կոչ կ'ընէ ընթերցողներուն, որ բաժնեթուղթեր դնեն, ընթերցողներու ընկերութիւն մը կազմելու համար, դրամագլուխը բարձրացնելով:

Սան-Ռաոնի ոճրափորձի զոհերուն Թիւը չատ աւելի է, քան ինչ որ յայտարարուած էր առաջին առթիւ: 11 հոգի մեռած է (5 աղջնակ 4–էն 7 տարեկան) եւ չուրջ 40 վիրաւոր: Ժողովուրդը բողոքի ցոյց մը ըրած է Կիրակի օր (200–էն 400 հազար հոգի) հսկայ յուցատախտակով մը՝ «Սառակոս խաղաղութեան համար, ընդդէմ ահաբեկչութեան»: Գործածուած զինամթերքը եւ մեթոտները պինուորական էթԱ–ի ահաբեկչութեան կը համապատասխանեն:

Տոլարը, անկումի իր մրցանիշը կոտրած էր Երկուշաբթի առաւօտ (Դեկտեմբեր 14), Փարիզի մէջ՝ 5 Ֆր· 52 էր:

Օդանաւներէն եռք, ճամպրուկով ըզբաղողներն ալ գործադուլի ձեռնարկեցին Էօ – Ֆրանսի մէջ, ինչ որ միայն յապաղումներու կրնայ տեղի տալ: Աչխատավարձի յաւելում եւ աչխատանքի լաւագոյն պայմաններ կը պահանջեն:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

22–րդ հանդիպումն ալ վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքի համաձայնութեամբ եւ ախոյեանները 11 / 11 կէտ ունին, ամէն մէկը: Կը Թուի որ Գասպարով կ'ուզէ այս կացութեան պահպանումը, որ Թոյլ կուտայ իրեն տէր մնալ համաշխարհային ախոյեանի իր տիտղոսին: Այս պատճառով ալ մասնագէտ հետեւողները քիչ մը յուսախաբ են եւ միշտ կ'ակնկալեն որ երկու ախոյեանները իրենց վարպետութեան արժանի խաղ մը ներկայացնեն:

ԼՈՒԱԾՔ ՓՈՒՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ԿՐԱՑ

ՇԱՔԱՐԱՊԱՏ ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ

Արդիական ժամանակներու դռնապանուհիին այլեւս ոչ մէկ դուռ կը պահպանէ: Ներկայութիւն մըն է, նամակները տուփերուն մէջ դնող մը, վարձքերը գանձող մը, մանաւանդ երբ բազմայարկ է շէնքը, ամեհի:

Յարկաբաժինիս վարձքը վճարելու համար ես ալ շարքի մտած էի, երբ մեր երիտասարդ, գեղանի, խարտեաշ դռնապանուհիին խօսակցութիւն մը սկսաւ անմիջականօրէն առջեւս գտնուող կնոջ հետ: Ականջ լսուած բանի մը նախադասութիւններէ հասկցայ որ կը պատմէր իր հիւանդութեան մասին: Երբ խնդաց կինը, վիրաւորուեցաւ դռնապանուհիին ու վաւերական դժգոհութեամբ մը գոչեց·

– Բայց այս բաները չեմ պատմեր ձեզ *զուարճացնելու* համար, տի՛կին:

Փոքրիկ այս դէպքը տարաւ զիս ետ, բաւական ետ, մինչեւ Պէյրութ: Բազմակողմանի տաղանդով օժտուած պանդոկատէր մը կար Լիբանան, *Նաժիլ Հանքաշ* անունով կատակաբան մը, որ կը գրէր ֆերթուածներ ու յաճախ կ'երեւէր հեռատեսիլի պատառին վրայ: Մինչեւ այսօր ականջներուս մէջ է անոր բառերով երգուած աստեղային փէյրուզին մէկ երգը· –

«Տուր քնարը ինծի ու երգէ,
Երգն է գաղտնիքը գոյութեան»:

Հանճաշ կը գրէր նաեւ յօդուածներ: Հմայուած իր իսկ մէկ գրութեամբ երբ թախի մը կ'առնէր շուտով խմբագրատուն հասնելու համար, գոհունակութիւնը վարորդին հետ բաժնելու անապարանոյով կը հանէր յօդուածը, կը կարդար բարձրաձայն ու երբ այլեւս կը սպասէր վարորդին ապահով գնահատանքին, անսեթեւեթ նախադասութեամբ մը մարդը կը յարէր·

– Կը ներէք, բայց ես արաբերէն չե՞մ հասկնար, պարո՛ն:

Հայ եղած էր վարորդը:

Մեր թերթերը կը յորդին յօդուածներով, ակնարկներով, յուշագրութիւններով, տոմսերով, իսկ այս բոլոր գրութիւններուն հեղինակները կ'արտայայտուին, մտածում կը փոխանցեն, կարծիք կը յայտնեն, միշտ ալ ծածուկ այն ակնկալութեամբ որ պիտի նպաստեն գաղութի մը բարելաւումին, լուծում պիտի հայթայթեն որոշ հարցերու: Անոնք կը հաւատան, թէ իրենց միջամտութեամբ, Սփիւռքի մարդիկը պիտի ըլլան աւելի գիտակից, ինչ մը աւելի շրջահայեաց, ինչ մը աւելի պատասխանատու, ինչ մը նուագ անտարբեր:

Տարիներէ ի վեր ես ալ կը գրեմ, կը հրատարակեմ ու տարուան վերջը սպասելու կարիքը չկայ հաշուեկշիռ կատարելու, մուտք կամ ելք արձանագրելու, որովհետեւ ինծի կը թուի, ինչպէս բազմաթիւ այլ գրողներու, որ այնքան նման են մեր *դռնապանուհիին*, այնքան նման՝ *Նաժիլ Հանքաշին*:

– Ուժեղ հիւմուր ունիք···

Ու կարծէք ինչ որ կը գրեմ, ինչ որ կը պատմեմ, ինչ որ կը ներկայացնեմ, պարզապէս *զուարճացնելու* համար է: Մինչ կը խօսիմ ցաւերու, մտահոգութիւններու, հարցերու մասին, դռնապանուհիին դիմացը գտնուող կնոջ պէս, մարդիկ կամ կը *զուարճանան*, կամ ալ՝ խանդավառուած՝ երբ մէկ գրութիւնս կը կարդամ, կը թողուն որ վերանամ, թռիչք առնեմ, ընթերցումի աւարտին միայն էմպիթաղով մը ծանուցանելու, թէ հայերէն չե՛ն հասկնար:

Լրագրիս առաջին էջին խորագիր մը ու ահա կրկին խառնիխուռն խորհրդածութիւններ: Մինչեւ 2000 թուականը Ֆրանսան պէտք ունի չորս հարիւր հազար ուսուցիչի: Մտահոգութիւն: Ձկան բաւարար թիւով թեկնածուներ: Պէտք է ըզբաղիլ այս հարցով: Այո, աշխարհ գալիքին մասին կը մտածէ, տագնապներու լուծում կ'որոնէ, կը դիմէ միջոցներու, մինչ մենք՝ ինկած աւազախրամի մը մէջ, ամէն օր աւելի կը մխրճուինք, ամէն օր բիչ մը աւելի կը զիջինք մեր գիտակցութեան, մեր արժանապատուութեան, մեր էութեան:

Կար ժամանակ երբ ինքզինքս *պարտապահանջ* կը նկատէի ու ժամանակին հետ, ինծի կը թուի, որ ձայնս տակաւ կը նուաղի ու կը ստանայ *պարտատէրի* խեղճացած շեշտ:

Մահազդ, անօրինակ սարսուռ: Մահացած է *դռնապանուհին* Քաղցկեղէ, իսկ այս մահը բան մը կը մեռցնէ նաեւ իմ մէջս: Ցանկարծ կ'ուզեմ զգացումը, թէ մարդիկ լսելով այդ կնոջ դժբախտ պատմութիւնը, կը շարունակեն ծիծաղիլ ու անոր անդրշիրիմեան սաստերը ոչ մէկ լրջութիւն կը բերեն մնացողներու դէմքին:

Միայն ամիս մը անցած էր այդ մահէն ու գիշեր մը երբ առաւօտեան փոքրիկ ժամերուն տուն կը վերադառնայի, ծունկով ողողուած ճաշարանի մը մէջ նկատեցի *դռնապանուհիին* ամուսինը, կողքին՝ երկու կիներ, իսկ սեղանին՝ գինիի Քանի մը տապալած շիշ:

Այսպէս է: Մարդիկ հարցերու մասին հրամցուած *չաքարապատ դեղահատները* կը դնեն իրենց բերանը, կը ծծեն շաբարը ու փոխանակ զանոնք մինչեւ վերջ պահելու իրենց լեզուին վրայ, Թիւեղով մը կը շպրտեն մոխրամանի մը կամ աղբամանի մը մէջ:

Կրկին ամսավերջ: Երբ կը ներկայանամ տանս վարձքը վճարելու, կը տեսնեմ որ կապուտաչեայ *դռնապանուհին* փոխարինուած է կարճահասակ, գէր, ճաղատ անհատով մը ու ինծի կը թուի Քէ Ե՛ս ալ վերածուած եմ արդի ժամանակներու *դռնապանին*, չեմ պաշտպաներ ո՛չ մէկ դուռ, ներկայութիւն մըն եմ պարզապէս, նամակները տուփերուն մէջ դնող մը:

Ինծմէ խլուած է նոյնիսկ *վարձքերը* գանձելու պարտականութիւնը:

Մ· ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԵՐԵԻԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՑՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — 7 / 11)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի կոմպոզիտորներու միութեան հերթական պլենումին ուշադրու –

ՀԱՅԱԽՕՍ ՄՈԳԸ ԵՈՐԿԻ ԿԻՒՐՃԻՅԷՖ

(ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 110ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

«Սարգիս Պօղոսեան և ես այն եզրակացութեան եկան թէ կար խակապէս բան մը՝ որուն մարդիկ տեղեակ էին ժամանակին, բայց այդ հմտութիւնը ներկայիս քօղոտուին կորսուած էր: Ջունէինք յոյս մեր օրերու զիտութեան մէջ եւ ներկայի զիրքերուն մէջ գտնուելուն նշոյլ մը՝ որ կարենար մեզ առաջնորդել դէպի այդ հմտութիւնը. մեր բոլոր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցինք ուրեմն հին գրականութեան վրայ:

«Խոստը ունեցանք գտնելու չարք մը հայերէն հին զիրքեր ու հետաքրքրուե – ցանք անոնցմով: Տեղ մը փնտռեցինք առանձնանալու եւ ուսումնասիրելու զանոնք: Ընտրեցինք Անի–ն իր ամայի աւերակներով: Սրճիթ մը չինեցինք աւերակներուն մէջն իսկ եւ հոն ապրեցանք»:

Այս պատահած է հաւանաբար անցեալ դարու վերջաւորութեան: Պատմողը Եորկի Կիւրճիյէֆն է (1): Անուն մը, անձ մը՝ որ Համաչխարհային Առաջին պատերազմէն յետոյ խանգարեց, տարիներ ամբողջ, Եւրոպայի եւ Մէյցեալ — Նահանգներու քանի մը քաղաքներուն մէջ, մտաւորականներու արուեստագէտներու խոհականութիւնը, որամտանութիւնը: Առատ զրականութիւն մը կայ իր մասին, զրաղարաններու մէջ, քանականի թուականներու մամուլի հաւաքածոներուն մէջ: Թեր ու դէմ արտայայտութիւններ Հայաստանէն եկած այս մոգին հանդէպ: Այսօր ալ իր դաստանդած վարդապետութիւնը չէ մոռցուած: Ունի ժառանգորդներ, հետեւորդներ:

Լուի Փովէլս, «Փիկարօ Մակազին»ի հանրածանօթ անօրէն խմբագրապետը, որ իր երիտասարդութեան յաճախած է, Փարիզ, Կիւրճիյէֆի զպրոցը եւ հրատարակած է հաստափոր գիրք մը (2) լեցուն երկդիմի կշռադատութիւններով, կ'ըսէ իր յառաջաբանին մէջ՝ «իմ մտնելուս թիւնս այդ ուսուցման զանազան խմբակներուն՝ ուր կը կիւրարկուէր տեսակ մը աւանդական եոկա, մտային, զոր յօրինած էր Կիւրճիյէֆ, եղած է եւ կը մնայ կեանքիս զլխաւոր փորձառութիւնը...»: Ինչ որ ըսել չէ թէ Լուի Փովէլս կը նկատէ ճիշդ ու համոզիչ այն ամէնը՝ զոր Կիւրճիյէֆ կը ջանար պարտադրել իր հետեւորդներուն:

***

Եորկի Կիւրճիյէֆի եւ Սարգիս Պօղոսեանի ծանօթութիւնը կը սկսի էջմիածնի մէջ՝ ուր Սարգիս, կարսցի համեստ ընտանիքի մը զաւակը, կ'ուսանէր ճեմարանը եւ կը պատրաստուէր ձեռնադրուելու քահանայ: Կիւրճիյէֆ կը պատմէ թէ յետագային, Անգլիոյ մէջ, Սարգիս Պօղոսեան եղած է նաւապետ եւ նաւային սպասարկութեան մէջ հարուստ գործատէր մը: Անձնապէս ուրիշ որեւէ գրութեան մէջ, չենք հանդիպած այս Հայուն անուանը:

Բայց ի՞նչ կը փնտռէր Կիւրճիյէֆ էջմիածնի մէջ:

Եորկի Կիւրճիյէֆ ծնած է Ալեքսանդրապոլ, ներկայիս Լենինական, 1877 Դեկտեմբեր 28–ին յոյն ընտանիքի մը մէջ: Այդ է եղած իր անցագրին մէջ արձանագրուած թուականը: Ինքը կը պնդէր թէ աւելի ծեր է (3): Կրնայ ըլլալ: Ոչինչ ամբողջովին յստակ է եւ որոշ ինչ կը վերաբերի այս մարդուն կեանքին: Իր իսկ պատմածներուն եւ խօսքերուն մէջ կան յաճախ հակասութիւններ:

Իր հայրը, առաղձադործ արհեստով, աշուղ ալ էր: Եորկի իր մանկութիւնը կ'անցընէ իր հօր առասպելական պատմութիւններու հմայքին տակ: Դպրոց չերթար: Քաղաքին յոյն հոգեւորականներէն զլխաւորը իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ պատանին՝ որուն հետաքրքրութիւնը անսահման է, մանաւանդ սովորականէն դուրս գիտելիքներու մասին:

Կեանքի այն ամէն երեւոյթները զոր իր տրամաբանութիւնը չի կրնար բացատրել, զինք կ'անհանգստացնեն: Կը սորվի ռուսերէն եւ իր մայրենի լեզուին յունարէնին հետ, հայերէն, թրքերէն: Ապագային, ասոնց վրայ պիտի աւելնան կեդրոնական Ասիոյ բարբառներ եւ քիչ մըն ալ՝ Ֆրանսերէնն ու անգլերէնն:

Կը հակի բժշկական զիրքերու վրայ: Բայց ինչ որ զինքը կը յափշտակէ ու կը նեղէ արտասովորն է, անբացատրելին: Անձնապէս ականատես կ'ըլլայ թոքախտաւոր, բժիշկներու կողմէ դատապարտուած, երիտասարդ կնոջ մը ապաքինման, չնորհիւ վարդի թերթիկներով եփած ըմպելիի մը՝ որ հիւանդին յանձնարարուած էր իր երազին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ անդամալոյծի մը բժշկութեան հայկական ուխտատեղիի մը մէջ: Ինքն է որ կը պատմէ իր զիրքերուն մէկուն մէջ. կը տեսնէ որ եզիպտի մը եթէ իր չուրջը գծուի շրջանակ մը զետնին վրայ, իր սեփական ուժով անկարող է այդ շրջանակէն դուրս ելլելու: Եզիպտին կը պոռայ, կը չարչարուի, բայց չի կրնար դուրս ելլել, այնքան ատեն որ շրջանակը կը մընայ ամբողջական: Թէ որքան իրական է այս երեւոյթը, կը ձգենք այդ գատողութիւնը մեր ընթերցողներէն անոնց՝ որոնք յարաբերութիւն ունեցած են եզիպտի աղանդին հետ: Կ'ըսուի թէ Եզիպտիները կը պաշտեն սատանան: Հայաստան կան ներկայիս Եզիպտիներ:

Այս բոլոր անբացատրելի երեւոյթները կը մղեն պատանին նախ դէպի կրօնքները: Տղան կանուխէն «հասունցած է». կ'ըսէ թէ 11 տարեկանին գիտէր արդէն դինուիլ...

Եորկի կ'այցելէ Հայաստանի վանքերը: Կը մնայ պահ մը Սանահինի մէջ: Կ'երթայ քանի մը անգամներ Էջմիածին՝ ուր առաջին անգամ կը հանդիպի Պօղոսեանի՝ որ քանի մը տարի վերջ իրեն պիտի միանայ Թիֆլիսի մէջ: Միասին անվերջ վիճաբանութիւններ կ'ունենան անհասկնալի դէպքերու մասին:

Պահ մը կ'ապրի Անի–ի աւերակներուն մէջ. օր մը պատահմամբ կը հանդիպին փոսի մը՝ որուն հողը կակուղ կը թուի իրենց ոտքերուն տակ: Կը փորեն: Կը գտնեն մագաղաթեայ հայերէն զիրք մը՝ ուր խօսքը կայ Սարմունկ անուն միաբանութեան մը: Ուրիշ տեղ մը կարդացած են թէ Սարմունկի սկիզբը Քրիստոսէ առաջ է: Մագաղաթեայ զիրքին մէջ կ'ըսուի թէ միաբանութեան կեդրոնը կրնայ ըլլալ Մուսուլ: Կ'որոշեն գտնել Սարմունկի «Լուսաւորեալներուն» հետքերը՝ որոնց մասին ակնարկութիւն կայ ուրիշ հայերէն զիրքի մը, «Մշտհաւատ»ի մէջ: Պէտք է ճամբորդեն, անցնին Թուրքիա:

Առիթ մը կը ներկայանայ իրենց: Դարուն սկիզբը կամ անցեալ դարու վերջաւորութեան հայ ազատագրական շարժումը սկսած է: Հայ կոմիտէ մը պատգամ մը ունի զրկելիք Մուշի իր կազմակերպութեանը: Պօղոսեան կը առանձնէ այդ պաշտօնը: Եորկի եւ Սարգիս միասին ճամբայ կ'իյնան: Պիտի տանին պատգամը, բայց պիտի փնտռեն մանաւանդ Սարմունկի կեդրոնը:

***

Առաջին մեծ ճամբորդութիւն մը Կիւրճիյէֆի որ յետագային, մինչեւ համաշխարհային Առաջին պատերազմէն վերջ, անդադար պիտի շրջի Ասիա եւ Ափրիկէ ի խնդիր կեանքի գաղտնիքներուն: Ու նաեւ՝ զրամ չահելու համար. Կիւրճիյէֆ վարպետ է առեւտուրի մէջ:

Վստահ չենք թէ կոմիտէն լուրջ զործ մը տեսած է իրբեւ սուրհանդակ ընտրելով այս երկու չնաշխարհիկ տղաները: Կ'անցնին թրքական սահմանէն անդին: Կ'ունենան դժուար ճամբորդութիւն մը, յաճախ հետիոտն: Պօղոսեան կը տկարանայ: Հանդրուանի մը մէջ, օգտուելով հայ հոգեւորականի մը ասպնջականութենէն, Կիւրճիյէֆ կ'ընդօրինակէ անոր քով գտնուած մեծարժէք քարտէս մը՝ «Եզիպտոս նախ քան աշխարհները»: Իր խանդավառութիւնը անսահման է ի տես այդ քարտէսին որուն դոյութեանը մասին կարդացած էր տեղ մը:

Զանազան արկածալից դրուագներէ վերջ, երկու սուրհանդակները լրենք զիրենք կը գտնեն Իզմիր խարխափած անդրլիական նաւու մը մէջ: Կիւրճիյէֆ վար կ'իջնէ Աղեքսանդրիա: Պօղոսեան կը նախընտրէ մնալ նաւուն մէջ: Երկու երիտասարդները առիթ պիտի չունենան այլեւս զիրար տեսնելու:

***

Եզիպտոս, Կիւրճիյէֆի առաջին օտար հանգրուանն է իր փնտռտուքներուն համար: Աւելի քան երբեք այն համոզումը ունի թէ հինները տէր էին գիտութեան մը՝ որ մոռցուած է կամ որուն տեղեակ են շատ քիչ թիւով լուսաւորեալները Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Մինչեւ ռուսական յեղափոխութիւնը, պիտի թափառի չորչ քսան տարիներ երկրէ երկիր, մտնէ վանքերու մէջ, կեդրոնական Ասիոյ զաղտնի մենաստաններուն մէջ, պիտի չանայ հարցուփորձել հնդկական զանազան աղանդներուն պետերը, պիտի ապրի Թիպէթի մէջ:

Իրականութիւն է որ ոչ ոք, իր ամենամօտիկ հետեւորդներն իսկ յաջողած են լրիւ կազմել ցանկը այն երկիրներուն՝ ուր ապրած է կամ անցած է անոնցմէ: Իր գրութիւնները անկատար են, լեցուն չափազանցեալ դրուագներով, կիսկատար դէպքերով: Աւելի յաճախ չեշտը կը դնէ իր առեւտրական ճարպիկութիւններուն վրայ: Իր զրամ վաստկելու ձեւերը զարմանազան են: Հնութիւններու վաճառք, մեքենաներու նորոգութիւն, հագուստեղէնի, գորգի (մանաւանդ Փարիզ) առեւտուր: Կը պատմէ ալ որ յաջողած է նոյնիսկ ճնճղուկներ ներկել եւ ծախել զանոնք իբր դեղձանիկ Սմարղանտի հին չուկային մէջ ... կարծողներ ալ կան որ եղած է առեն մը ռուսական կառավարութեան գործիչ, Թիպէթի մէջ Անգլիոյ դէմ, Կրեմէի մէջ՝ Թուրքիոյ դէմ:

Գտա՞ծ է զաղտնիքները զոր կը փընտռէր: Գտա՞ծ է բանալին քիչերու ծանօթ հոգեկան գիտութիւն մը: Անկասկած իր զանազան չփումներու ընթացքին, մանաւանդ Ասիոյ մէջ, զարգացուցած է իր մէջ զանազան կարողութիւններ: Կարող էր համայնել իր խօսակիցները, զրկել զանոնք որեւէ դիմադրական փափաքէ. կը հնազանդէին իր հրամաններուն, բազձանքներուն, հակառակ որ երբեմն բիրտ կ'ըլլար իր վարմունքը իր աշակերտներուն հետ:

Ի՞նչ էր վարդապետութիւնը:

Անկարող ենք լրացնել մը սիւնակներուն մէջ – եւ անոնցմէ ալ դուրս ... — քանի մը տողով տալ իր վարդապետութեան էութիւնը:

Արտատպենք միայն հատուած մը իր ըսածներէն զոր կը յիշէ իր առաջին հանդիսահներէն, Ուզպէնսքի:

Կիւրճիյէֆ կ'ըսէ. –

«Մարդուն ամենամեծ պատրանքը այն համոզումն է թէ ինքը կրնայ ընել: Ամէն ոք կը խորհի թէ կրնայ ընել, ամէն ոք կ'ուզէ ընել: Ինծի հարց կուտան թէ ի՛նչ պիտի ընեն: Բայց իրականին մէջ ոչ ոք կրնայ բան մը ընել: Ամէն ինչ կուգայ: Ասիկա առաջին բանն է զոր պէտք է հասկրնալ: Ինչ որ կը պատահի մարդու մը կեանքին մէջ, ինչ որ կը կատարուի իր անձին միջոցաւ, այդ ամէնը կուգան ... Եւ ատիկա կը պատահի ինչպէս որ ձիւնը կը հալի արեւուն տակ, ինչպէս որ փոշին օդը կը բարձրանայ հովին պատճառաւ: Մարդ մեքենայ մըն է. ինչ որ կ'ըսէ, իր բոլոր գործերը, իր խօսքերը, իր մտածումները իր զգացումները, իր համոզումները, իր գաղափարները, իր սովորութիւնները արդիւնք են արտաքին ազդեցութիւններու»:

Ահա Կիւրճիյէֆի վարդապետութեան զանազան երեսներէն մէկը: Իր ուսուցման մէջ կը մտնեն նաեւ երաժշտութիւն, տէրվիշներու պարերուն նման մարզանքներ: Գիզիքական չարչարանքներ մաս կը կազմեն նաեւ իր ուսուցման:

Կիւրճիյէֆ կը ջանայ հիմնել դպրոց Ռուսիոյ մէջ: Գտած է արդէն յարմար մակդիր մը իր հաստատութեան՝ «Մարդու ներդաշնակ զարգացման հիմնարկ»: Վրայ կուգայ յեղափոխութիւնը: Պէտք է փախչիլ: Անցնելով Պոլսէն կուգայ, քանի մը հետեւորդներով, Գերմանիա...: Կ'ուզէ տեղաւորուիլ Անգլիա: Կառավարութիւնը դէմ կը հանդիսանայ վախնալով թերեւս որ դործ կ'ունենայ համայնավար լրտեսի մը հետ:

Ի վերջոյ, Ֆրանսան է որ ապաստան կուտայ իրեն: 1922–ին կը գնէ ապարանք մը, Աւտն, Ֆոնթէնպլոյի մօտ: Ժամանակի մտաւորականութեան մէկ մասը, անգլիացի, Ֆրանսացի, ամերիկացի, զբողներ, արուեստագէտներ եւ անզործ հարուստ տիկիններ կը յաճախեն «Մարդու ներդաշնակ զարգացման հիմնարկը»: Նոր – Զէլանտական ծնունդով անգլիացի հանրածանօթ զրպիտուհի Քաթի Մէնֆիլտ կը մահանայ հոն: Կեանքի պայմանները խիստ են հիմնարկին մէջ՝ ուր աշակերտները զիշերօթիկ են: Պարտաւորուած են ամէն տեսակ ձեռական աշխատանքներու:

Ըսինք թէ երաժշտութիւն եւ պար մաս կը կազմեն Կիւրճիյէֆի վարդապետութեան: Իր առաջին պարի փառատօնը կուտայ Փարիզի մէջ 1924–ին: Կը յաջողի հրաւիրուիլ Մէյցեալ – Նահանգներ իր պարախումբով: Նիւ – Եորք, Շիքակօ կը հիմնէ մասնաճիւղեր: Ամերիկայէ վերադարձին կ'ունենայ կառքի արկած մը: Կը ստիպուի վերջ տալ իր գործունէութեան եւ դոցել Աւտն:

Այդ միջոցներուն է որ կը սկսի գրել: Կը գրէր հայերէն, կ'ըսէ Կիւրճիյէֆի գործը ուսումնասիրողներէն Հուայթոլ Փէրըի: Հայերէնը իր հետեւորդներէն Հայեր կը թարգմանէին ռուսերէնի եւ ռուսերէնէ՝ ուրիշներ, անգլերէնի: Միեւնոյն ժամանակ կ'ընդունէր աշակերտներ իր բնակարանին կամ սրճարաններու մէջ: Կը կազմակերպէ խումբեր ուր իր լաւագոյն աշակերտները կը դասաւանդեն: Կիւրճիյէֆ կը մեռնի, Փարիզ, 1949–ին:

Իր անունը սակայն չէ մոռցուած: Կան միշտ իր վարդապետութիւնը տարածող կազմակերպութիւններ, Կիւրճիյէֆ – Ուսպէնսքի կեդրոններ՝ Փարիզ, Ժընեւ, Ֆրանքֆորթ, Ամստերտամ, Քոփընհակ, Նիւ – Եորք, Սան – Ֆրանսիսքօ, Շիքակօ, Լոս – Անճըլըս, Լոնտոն: Ասոնց հաստատութիւնները՝ որոնք կը ծառայեն հետաքրքիր թիւեր՝ որոնք կը ծառայեն ժամադրութիւն առնելու խմբակի մը պետին հետ:

Ասոնց զաղտնիքի չկայ զաղտնի գիտութիւն...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՄՔՃԵԱՆ

---

(1) Rencontres avec des hommes remarquables.
G. I. Gurdjieff, Stock - Monde ouvert.

(2) Monsieur Gurdjieff. *Louis Pauwels*, Albin Michel.

(3) Gurdjieff à la lumière de la tradition *Whitall N. Perry*, Les deux Océans - Guy Trédaniel.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅ ԴԱՍԱԿԱՆ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԻԻՆ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Անցեալ տարի «Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Հայ դասական քնարերգութիւն» հատաքածոյի Ա. հատորը, որ կը պարունակէր Գողթան եւ միջնադարեան ժողովրդական երգերը, Ե. – ԺԲ. զարերու հայ բանաստեղծներու գործերը: Հրատարակչականը լոյս ընծայած է հատաքածոյին Բ. հատորը, որ կը բովանդակէ ԺԳ.–ԺԸ. զարերու հայ քնարերգութիւնը:

ԺԳ. – ԺԴ. զարերը բաւական ծանօթ են հայ բանաստեղծութեան համար: Այդ շրջանին բուռն ծաղկում կ'ունենայ սիրոյ քնարերգութիւնը, կը սահեցուին հանրային հնչողութիւն ունեցող գործեր: Ընկերային անարդարութիւնը եւ օտար նուաճողներու լուծի ծանրութիւնը, հանրային կեանքի մէջ տեղի ունեցող յեղաբեկումները գաւալի կերպով կ'ընկալուէին մարդոց կողմէ եւ ատոր արտայայտիչը դարձան տաղերգուներն ու բանաստեղծները: Անոնցմէ էր Յովհաննէս Երզնկացի, տաղերգու մը՝ որ թողուցած է նաեւ իրատական արձակ գործեր: Ջերծ ըլլալով կրօնական սահմանափակումներէ, ան դրած է բանաստեղծութիւններ՝

որոնք աչքի կը զարնեն սիրոյ ազատութեամբ ու սիրող բարքերու քննադատութեամբ:

Հանրային կեանքի հակասութիւնները աւելի պիտի խորանային նոյն ժամանակաշրջանի բանաստեղծ Կոստանդին Երզնկացիի տաղերուն մէջ: Ան պիտի ապրէր նաեւ պիտուն մարդուն յաւուրց հալածանքը չարակամներու եւ տգէտներու կողմէ եւ պիտի թողուր իր ապրումները ցոլացնող տաղեր, որոնք հասարակութեան հետ ունեցած անհատի զբաղութեան արդիւնք են: Բայց ան երջանիկ չէ եղած նաեւ սիրոյ մէջ եւ այդ մասին գրած է քանի մը սիրային տաղ:

Ժ9. դարը հայ բանաստեղծութեան տուած է ըմբոստ հոգի մը՝ Ֆրիկ, որուն տաղերը ցաւագին ճիչ են՝ ուղղուած անարդար աշխարհին ու անոր հակասութիւններուն: Այդ գործերը հալածուած ու աշխարհի մէջ ամէն բան կորնչուցած մարդու անձնական բողոքն են: Աւելի լաւագոյնս արտայայտուած է Ֆրիկի «Գանգատ» տաղին մէջ, որ մեծ անհատի ողբերգութեան վայելուն օրինակ է: Ըմբոստ է Ֆրիկ բանաստեղծը եւ չի կրնար համակերպել ազգային ու ընկերային հալածանքներուն եւ անարդարութիւններուն ու բարձրեալին կը դիմէ իր աղաչանքով, որ օգնութեան կոչ է.

Եղեգն չեմ, կամ խոտ վայրի,
Որ խանձ արկեալ ես կրակի...

Ֆրիկ թողուցած է նաեւ խրատական բնոյթի տաղեր:

Հակառակ հայրենիքի մէջ սիրող զառն ու ծանր վիճակին, օտար նուաճողներու անլուր հալածանքներուն ու հարատահարութիւններուն՝ հայ բանաստեղծութեան ընթացքը կանգ չէր առներ, եւ նոր եկող դարերը կուտային նոր բանաստեղծներ՝ Ֆրիդրիս Աղթամարցի, Առաքել Բաղիշեցի, Առաքել Սիւնեցի, Յաչատուր Կեչառեցի, Յովհաննէս Թլկուրանցի, Մըկըրտիչ Նաղաշ եւ այլն, որոնց գործերուն մէջ եւս կար սիրոյ կրակը եւ ժամանի իրականութեան պատկերումը:

Միջնադարեան բանաստեղծութեան բացառիկ երեւոյթներէն են Նահապետ Քուչակի հայրէնները, որոնք իրենց արուեստով ու զեղեցկութեամբ, աշխարհիկ կեանքի զգացողութեամբ հայ բանաստեղծութեան գոհարներէն են: Այս հայրէններուն մէջ իր վերջնական ու ամբողջական յաղթանակը կը տանի վերածնունդը, իր յաղթանակը կը տօնէ իսկական մարդկային սէրը:

Ուշ միջնադարը եւս հայ բանաստեղծութեան տուաւ ծանօթ անուններ եւ, ի տարկէ, անոնց մէջ Նաղաշ Յովնաթան բանաստեղծը, որ ունի նաեւ սիրային չատ զեղեցիկ քառեակներ: Ուշ միջնադարու եւ հայ նոր գրականութեան սահմանագիծին կանգնած է Սայաթ Նովա մեծ բանաստեղծը իր ըմբոստ կերպարանքով, իր սիրող մեծ սրտով ու մարդկային հպարտութեամբ: Սայաթ Նովա նոր փառք բերաւ հայ քնարերգութեան իր հրաշալի տաղերով ու անմահ մնաց:

«Հայ դասական քնարերգութեան» այս Բ. հատորը, ինչպէս նախորդը, կազմած եւ ծանօթագրած է փրոֆ. Լեւոն Մկրտչեան, զայն օժտելով «Պոէզիայի հասկը» ընդարձակ յառաջաբանով: Գիրքը ձեւաւորած է նկարիչ Մ.Իշրան Սոսոյեան: Հատորը լոյս տեսած է 20 հազար տպաքանակով:

ԳԻՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

Գերմանահայ կեանքի

ՓԷՕԼՆԻ ՀԱՑ ՀԱՄԱՑՆՔԷՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԷՋ ՄԸ

Նոյեմբեր 21–ին Փէօլնի հայ եկեղեցական համայնքը ապրեցաւ յիշատակելի օր մը: Այդ օրը՝ զանազան պաղուքներէ, վարչութիւններու ներկայացուցիչներ հասած էին Փէօլն, մասնակցելու համար «Արեւմտեան Գերմանիոյ Հայ Եկեղեցական համայնքներու Գ. համագումար»ին, որ տեղի պիտի ունենար Կեդրոնական Եւրոպայի եւ Շուէյտի առաջնորդ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեանի նախագահութեամբ: Օրակարգի վրայ էին համայնքները յուզող, ազգային, եկեղեցական, մշակութային, կրթական եւ մարզական հարցեր: Համագումարի աւարտին ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը:

Իսկ նոյն գիշերը, «Վանտըլհալլէ» սրահին մէջ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Փէօլնի հայ համայնքի պաշտօնական հիմնադրութեան 16–րդ տարեդարձը: Ներկայ եղան նաեւ համագումարի մասնակցող վարչականները: Տօնակատարութեան պատուոյ հիւրն էր Մեսրոպ Եպիսկոպոս, որ իր զնահատական խօսքերով քաջալերեց տեղւոյն վարչութեան բեղուն գործունէութիւնը, մաղթելով յարատեւութիւն եւ նորանոր յաջողութիւններ: Ապա ան տասը երկար տարիներու համայնքի արդիւնաբեր իր աշխատանքներուն համար «Էջմիածին» չքանչանով պարգեւատրեց առենապետ Վաղարշակ Գունտուրաճեանը:

Այս առթիւ Վ. Գունտուրաճեան հետեւեալ ձեւով արտայայտուեցաւ «Մեզի բերկրանք պատճառեց Սրբազան Հօր դէնահատութիւնը: Ուրախ եմ նշելով թէ, Փէօլնի նորակազմ դաղութը, գերմանահայ դաղութներու մէջ ամենաարագաւաճն է: Այս օտարութեան մէջ, օր ըստ օրէ կը զգանք պահանջքը սեփական չէնքի մը, որպէսզի կարենանք լրջօրէն հակիլ մեր կրթական եւ մշակութային հարցերուն: Ընկերներով արդէն լծուած ենք աշխատանքի եւ ապահոված հարկ եղած դումարին որոշ մէկ մասը: Ուխտած ենք որ առնուազն երկու տարուան ընթացքին, յաղթահարելով դժուարութիւնները, իրագործենք մեր նպատակը»:

Ռօզին Թաշճեան եւ ժողովրդական նուագախումբը, որոնք հրաւիրուած էին Փարիզէն, հայկական տոհմիկ երգերով յաջողեցան ստեղծել զուարթ մթնոլորտ մը:

Երեկոյթին, իր ճոխ յայտագրով մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Փէօլնի «Իրեւունի» պարախումբը, զեկավարութեամբ՝ Օր. Մինու Նիքբէյի: Գեղեցիկ տարազներով եւ յաջողութեամբ ներկայացնելով ժողովրդային պարերը, անոնք խանդավառեցին հիւրերը, արժանանալով ջերմ ծափահարութիւններու:

Իսկ Նոյեմբեր 22–ին Փէօլնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ հատուածաեանեբրու խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեան պատարագեց եւ քարոզեց: Ճեմտոյ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը:

Ա. Գ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Մ. Ս. ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Նախիջեւան վիճակագրութեան տեսակէտէ կատարելապէս ազրբէջանական դարձաւ, հիմա կարգը Ղարաբաղինն է:

Խորհրդային Միութեան հարաւը նաթոյական Թուրքիան յարձակման համար պինակայանի վայր կը ստեղծէ:

Մինչեւ ե՞րբ անփութութեամբ պիտի նայինք այս թշնամական գործերու զարգացումին:

Ճիշդ 70 տարի առաջ, 1918–ին, Թուրքերը՝ «կովկասեան թաթարները» (այժմ «Ազրբէջանցիներ» կոչուածները) յայտնապէս ցոյց տուին թէ ինչու կը զինուին եւ ինչ բանի համար են զէնքերը: Երբ ռուսական բանակները որոնք Խորհրդային Ռուսիոյ որոշումով դուրս կը հանէին Արեւմտեան Հայաստանէն ու Շամխոր կը զանուէին, Թուրքերը՝ «Ազրբէջանցիները» թոյլ չտուին որ մարտագունդերը դուրս գան քաղաքէն, առանց որ զինուորները «չվաճառէին» զէնքերը, որոնք այլեւս իրենց իրը թէ պէտք չէին: Զինաթափեցին ռուս զինուորներն ու ըսպառները, իսկ յետոյ բոլորն ալ կոտորեցին մինչեւ վերջին մարդը: Շամխորեան ողբերգութիւնը մինչեւ այսօր ալ կը ցնցէ մարդկային երեւակայութիւնը:

Երկու տարի ետք, 1920 Մարտ 23–24–ին Թուրքերը «Ազրբէջանցիները» հայկական Ղարաբաղի – Արցախի մայրաքաղաք Շուշիի մէջ ջարդ կազմակերպեցին: Հարուստ մշակոյթի տէր երեսուն հազարնոց ծաղկուն քաղաքը փլատակներու վերածուեցաւ, որու մասին սարսափով կը յիշէր 1920–ին Շուշի այցելած Սերգօ Օրջոնիկիձէն:

Այսօր Շուշիի՝ Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանեանի հայրենիքին մէջ պղծուած եւ ոչընչացուած են հայկական մշակոյթի չատ յուշարձաններ, ներառեալ հազարամեայ պատմութիւն ունեցող եւ հայ ժողովուրդի քարարուեստի գլուխ – գործոց նկատուած խաչքարները:

Նշենք որ Թուրքերը՝ «Ազրբէջանցիները» Շամխորի մէջ կը կոտորէին ռուս զինուորները, կը ջարդէին հայ բնակչութիւնը 1918 — 1920 Թուականներուն իսկ, այն ժամանակ, երբ քաղաքացիական պատերազմի դաշտերուն վրայ կը կռուէին հազարաւոր Հայեր, պաշտպանելով երիտասարդ Խորհրդային Ռուսաստանը: Անոնց չարքերէն ծնան այնպիսի նշանաւոր հրամանատարներ, հերոսներ, ինչպէս՝ Ալ. Միասնիկեանը, Գասպար Ոսկանեանը, Գայը, Խախանեանը եւ ուրիշներ:

Եւ ահա խորհրդային իշխանութեան յաղթանակէն յետոյ, փոխանակ հայկական հողերը յանձնուելու հայ ժողովուրդին, այսինքն՝ ձեռնարկուելու ամենապարզ եւ բնական քայլին, 1915–էն, հայ ժողովուրդի ողբերգութենէն ետք, այն չըլլանէն՝ ուր ան կռուեցաւ Ռուսաստանի կողքին եւ Թուրքիոյ յարձակում – ներուն պատճառով կորնչուց իր աւանդական հայրենիքի 90%–ը, կը կրկնեմ, այսքան զրկանքներէ ետք Խորհրդային Միութեան սահմաններէն ներս գտնուող հայկական հողերը յայտնուեցան Հայաստանէն դուրս, եւ այն, ինչ որ նախապէս կը կոչուէր Արեւելեան Հայաստան, մասնաւորապէս Ազրբէջանի, Նախիջեւանի եւ Լեռնա – Ղարաբաղի ինքնավարներու մէջեւ, հակառակ ամէն տրամաբանութեան, հակառակ պատմական անհրաժեշտութեան եւ նոյնիսկ հակառակ Խորհրդային Սահմանադրութեան:

Ո՞ւր է հոս արդարադատութիւնը

Ցաւականչական է որ հայրենական մեծ պատերազմին հայ ժողովուրդը երկրին տուաւ աւելի հերոսներ, քան Անդրկովկասի բոլոր ժողովուրդները միասին, տըւաւ չորս մարշալ եւ բոլորը Լեռնային եւ Հարթավայր Ղարաբաղէն, իսկ Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանեան բնիկ չուշեցի էր, այն նոյն Շուշին, որ անանկացաւ մուսաֆաթականներու՝ «Ազրբէջանցի»ներու կողմէ:

Պայքարիլ եւ ճիշդ ձեւով ծառայել հայրենիքին. կը նշանակէ թէ հայ ժողովուրդը կարող է ասոր: Համբերելու եւ արտաքին քաղաքականութեան հարցերը հասկնալու կարողութիւն (նման այն բանին, թէ պէտք է Հայաստանը վերադարձնել Թուրքերուն, որպէսզի Թուրքերը սոցիալիզմին հասնին (?)), ան նոյնպէս ունի: Բայց ինչո՞ւ մեր երկրի մէջ չեն լուծուիր հայ ժողովուրդին ամենահասարակ եւ էական խնդիրները եւ ինչո՞ւ այսքան զոհաբերութիւններէ ետք սոցիալիստական հասարակարգի մէջ ան ստիպուած է լքել Արեւելեան – Հայաստանի հազարամեայ իր հայրենի օջախը. ահա այս բանը մոլորակին վրայ ոչ մէկ ազնիւ մարդ կրնայ հասկնալ: Ո՛չ հասկնալ, ո՛չ ալ արդարացնել, որովհետեւ ատիկա հակառակ է թէ առողջ մտքին, թէ՛ արդարութեան:

Վերջապէս, ժամանակն է հայկական պատճենական հողերը՝ Լեռնային եւ Հարթավայրի Ղարաբաղը, Նախիջեւանի երկրամասը վերադարձնելու Խորհրդային Հայաստանին:

1987, Մարտ 5

Ստորագրութիւն՝
ՍՈՒՐԻՆ ԱՃՎԱՋԵԱՆ

Կուսակցութեան անդամ,
երկրաբանա – հանքագիտ
գիտութիւններու թեկնածու,
աւագ գիտաշխատող:

Հասցէ՝ 375076, Երեւան — 76
Նորքի 4 զանգուած,
2 թաղամաս, տուն 18, բն. 39
Ավագեան Սուրէն Միքայէլի

Հեռաձայն. —

63 — 78 — 52 (բնակարան)
53 — 56 — 53 (ծառայողական)

(Շար. 8 եւ վերջ)

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ԿԻՆՏԻՇԼԻ Հայ Սքուլի սրահին մէջ Նոյեմբեր 15–ին Հ. Մ. Ը. Մ.–ի «Արարատ» մասնաճիւղը կազմակերպած է երեկոյթ մը, որու ընթացքին Մարի Ռոզ Աբուսեֆեան ներկայացուցած է «Մուսայ Լերան 40 օրեր»ու պատումը: Ձեռնարկին ներկայ եղած են աւելի քան 1000 հոգի:

***

ԹԵՀՐԱՆի «Սուքերեան» սրահին մէջ Նոյեմբեր 19 եւ 20–ին երգած է Հայ մշակութային «Նայիրի» միութեան երգչախումբը, Արփի Սիմրոյեանի զեկավարութեամբ: Ցայտագիրը բաղկացած է կոմիտասի, Մ. Եկմալեանի, Բ. Կանաչեանի եւ Կարա – Մուրզայի գործերէն: Նոյեմբեր 20–ի երգահանդէսին ներկայ եղած են խալամական Խորհրդարանի գոյդ հայ պատգամաւորները, Թեհրանի Թեմական Խորհուրդի ներկայացուցիչը, արուեստագէտներ: Վերջաւորութեան խօսք առած է երեսփոխան Վ. Վարդանեան:

***

ԳԱՀԻՐԷի Գալուստեան – Նուպարեան վարժարանի տարեկան «Մանուկներու Օր»ը տօնուած է Նոյեմբեր 19–ին: Մանկապարտէզի աշակերտներուն երգերէն ու արտասանութիւններէն ետք ներկայացուած է փոքր թատերգութիւն մը, եւ խամաճիկներու թատրոն:

***

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղը բանաստեղծ – արձակագիր Եդուարդ Պօյաճեանի նուիրուած հանդէս մը կազմակերպած է Նոյեմբեր 15–ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ: Տիգրան Ոսկունի ամփոփ դիծերով ներկայացուցած է դրագէտին կեանքն ու գործը. ապա գեղարուեստական քաժինէ մը եղած խօսք առած է օրուան դասախօսը՝ Ժ. Աթթարեան: Ան աւելի մանրամասն տուած է Պօյաճեանի կեանքը, գրական վաստակը, ուսուցչական պաշտօնավարութիւնը: Հանդէսին ներկայ գտնուած է նաեւ գրագէտին այրին: Երեկոյթին ընթացքին կատարուած է Պօյաճեանի գործերէն ընթերցումներ:

***

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹիի Հ. Օ. Մ.–ի Սեւան մասնաճիւղը Նոյեմբեր 7–ին ընտանեկան ճաշ մը կազմակերպած է անմիջական յայտագրերու հիմնադրամին հասոյթ ապահովելու նպատակով: «Սեւան»ի վարչութեան կողմէ բարի գալուստի խօսք ուղղած է Արշօ Սասունեան, որ կոչ ըրած է գաղութներու մէջ ձեռք ձեռքի տալով աշխատելու հայ գատի արդար լուծումին համար: Ճաշէն ետք մօտ 350 ներկաները ունկնդրած են Ժ. Գոճեանի դաշնակն ու Ճ. Պաղտոյեանի երգերը:

***

ԳԻՄԳՐԻՃի «Համազգայինը» Նոյեմբեր 1–ին դասախօսութիւն մը կազմակերպած է Նիկոլ Աղբալեանի մասին. դասախօսած է Թորոնթոյէն Ռուբէն Մնացականեան, ներկայացնելով զայն որպէս հանրային գործիչ, հայ մշակոյթին ծառայած մըտաւորական: Ան մէջբերումներ ըրած է նաեւ Աղբալեանի մասին Մուշեղ Իշխանի յուշերէն: Երեկոյթի աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

(Շար. Ա. Էջէն)

րութիւններ կան յաճախ, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ զեղարուեստական թերարժէք ըստեղծագործութիւններու եւ ապաշնորհ կատարողներու: Այս կացութիւնը բարելաւելու համար, անհրաժեշտ նկատուած է միասնական քանահիւսական կեդրոնի մը կամ հիմնարկի մը ստեղծումը:

***

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՒՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Դաշնակահարներու «Պախ – Հէնտել – Սքարլաթի» միջազգային երկրորդ մրցումին, որ տեղի ունեցաւ Եուկոսլաւիոյ Վարաժդին քաղաքը, երկրորդ մրցանակի արժանացաւ (առաջին մրցանակ չտրուեցաւ) երեւանցի Նայիրի Գրիգորեան: Մրցումին կը մասնակցէին գերմանացի, անգլիացի, աւստրիացի, հունգարացի, լեհ, ճափոն երաժիշտներ: Դաշնակահարուհի Ն. Գրիգորեան աւարտած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը:

***

ՀԱՅ ԳՐՈՂԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մոսկուայի «Սովետական պիսատել» («Սովետական գրող») հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած ն Համլետ Կարճիկեանի քերթուածներու եւ պոէմներու «Սիրտ – խարիսխ» ռուսերէն հատորը, ուր ամփոփուած են նախորդ երկու հատորներէն ծաղկաքաղ մը եւ անտիպներ: Համլետ Կարճիկեան հրապարակ իջած է 50-ական թուականներու վերջերուն եւ հրատարակած վեց գիրք: Ստեղծագործական աշխատանքէն զատ ան միշտ զբաղած է խմբագրական, գրական – կազմակերպչական գործերով: Ներկայիս վարիչն է «Սովետական գրող» հրատարակչութեան խմբագրութեան: Ունի նաեւ թարգմանութիւններ:

***

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԿԱՊ

Հայաստանի կապի աշխատողները հեռաձայնի գլխաւոր գիծերուն միացուցած են Լեռնային Թալինի շրջանի երկու գիւղերը եւս՝ Զովասարը եւ ներքին Սասնաշէնը: Օրէ օր կ'ընդլայնի Հայաստանի հեռաձայնի ինքնաշխատ կայաններու ցանցը. ներկայիս երկիրը կրնայ անմիջականօրէն կապուիլ հանրապետական 67 քաղաքներու հետ: Մինչեւ հնգամեակի վերջաւորութիւնը Հայաստան ինքնաշխատ կայաններով պիտի կապուի միութեան բոլոր քաղաքներուն հետ:

***

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄՐՑԱՊՏՈՑՏԸ

Արարատի խաղացողները զացած են Թոկօ, ուր մարզական հանդիպումներ ունեցած են տեղական խումբերու հետ: Երկրի մայրաքաղաք Լոմէի մէջ անոնք 3 – 1 յաղթած են 1986 – 87-ի ախոյեան «Ասկօ» խումբին, ապա Սոկոդէ քաղաքի «Սանուսի» խումբին (2 – 1): Վերջին հանդիպումով մըն ալ յաղթանակ տարած են Մանօ քաղաքի «Դումբէ» խումբին դէմ (2 – 1): Արարատի մարզիկները այցելած են նաեւ տեսարժան ու պատմական վայրեր:

***

ՀԱՑ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ուկրանիոյ մայրաքաղաքին օփերային մէջ ուկրանիացի երաժիշտներու հետ ստեղծագործական ընկերակցութեամբ բեմադրուած է երդահան է. Սաղոյեանի «Էյ, ով կայ այնտեղ» օփերան, որ յօրինուած է Սարոյեանի համանուն թատերգութեան վրայ: Ներկայացումին մեծ յաջողութիւն արձանագրած են Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերայի մենակատարներէն՝ Ն. Մելքումեան, եւ Ա. Կարապետեան, Ուկրանիոյ երգահաններու միութեան սենեկային նուագախումբին ընկերակցութեամբ: Սաղոյեանի օփերան ներկայացուած է Կիեւի հայ սենեկային երաժշտութեան փառատօնի շրջանակին մէջ:

Բաֆֆի Ուշագլեան
ցաւով կը ծանուցանէ իր մօրաքրոջ՝
ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 15 ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Բաֆֆի Ուշագլեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալբի Տիկին Անահիտ Հրաչեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գաբեգին Հրաչեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, կը նուիրեն.– Հազար Ֆրանք Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի դպրոցին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

SOIREE DANSANTE

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville

Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՏՕՆԱԾԱՌ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Տօնածառի աւանդական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20-ին, դպրոցի սրահին մէջ, 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը Ռէնսի:

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

– Համադամ ճաշեր, ժամը 13-էն սկսեալ:

– Աչակերտներուն ելոյթները՝ ժամը 15-էն սկսեալ:

– Կաղանդ պապայի ժամանում՝ ժամը 17-ին:

– Գեղարուեստական բաժին՝ ժամը 18-էն սկսեալ:

Կը մասնակցէին երգիչներ՝
ՄԱՍԻՍ
եւ
ՐԱՖՖԻ

– Ինչպէս նաեւ շարք մը անակնկալներ:
– Մուտքը ազատ է:

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

LA MAISON
DE LA CULTURE
ARMÉNIENNE
DE MARSEILLE
rue Saint Bazile

organise
le samedi 19 décembre de 14h. à 19h.
Une vente des publications les plus récentes, soit en langue arménienne soit en langue française,
—— cassettes,
—— disques,
—— Vidéo,
—— Posters,
—— Planches de miniatures
ETC...

PRIX COMPETITIFS

Faites plaisir à vos enfants, à vos amis tout en propageant notre culture

Գիրքերու վաճառք՝
Շաբաթ, Դեկ. 19-ին, ժամը 14-էն 19:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկ. 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, կը մատուցուի պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՇԱՐԺՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժէրմէնի Կաթ. Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Մարիամ Սաաք-ճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սվազլեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մանուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Անթուան Մանուկեան 100, Այբի Տիկին Փերուզ Շիրինեան 100: Այս առթիւ վարչութիւնս խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ նուիրատուներուն:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նոյ. 15-ին տեղի ունեցած հոգեճաշին առթիւ. – Տիկին Մարիամ Պետիկեան, Տիկին Երուան Բլուրեան 50ական Ֆր., Տիկին Սրբուհի Քէշիշեան 100 Ֆր. եւ 100 ալ Լիբանանի երախաներուն համար, Տէր եւ Տիկին Էտուար Մատիլեան, Տիկին Հռիփսիմէ Փափազեան, Տիկին Արեգնազ Քէպէնեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարգիսեան, Տիկին Սրբուհի Նշանեան, Պ. Աւետիս Սրապեան, Տիկին Նազիկ Ցակոբեան, Օր. Աստղիկ Տէր – Պարսումեան, Պ. Գէորգ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Խաչիկեան, Տիկին Վարդանոյշ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Տիկին Սիրարփի Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Բիշար Անանեան, Պ. Տիգրան Չէրչեան, Ոմն 100ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 150ական, Տիկին Աստղիկ Մութաֆեան, Տիկին Գեղանոյշ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Շահմիրեան, Պ. Բարգէն Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան, Օհանեան ընտանիք 200ական, Տէր եւ Տիկին Զապունեան 250, Պ. Ալէքս Գույումճեան 500 Ֆր., Պ. Ծնունդ Մաթաֆեան 1000 Ֆր.:

Վարչութիւնը ուրիշ առիթով մը, Ալֆորվիլէն դեղագործ Պ. Թայէպէն ստացած է 1250 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան լօթոյի խաղը, 1988, կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15-ին:

CAROUN | ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի միջք (մխսով թէ ձէթով):

■ Մանթը, ■ Սու-պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփթէ
■ Հէրիսա (ապսպրաւիոով), ■ Լուրիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Ֆաւի մը տեսակ խորոված (ապսպրաւիոով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ* *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԱԽՆԴԻՐ ՓԻՄՔԵՐԸ

ԿԱՑԻ — ԺԱՄ — ԻՐԻՆԱՅ — Հ.Բ.Ը.Մ.
կը կազմակերպեն
ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
ՁԱՐԵՆՑ 90

կը մասնակցին.–
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆ (Հայաստանէն)
JACQUES GAUCHERON
եւ
Ստեփան Ակերդ ■ Աստղիկ Տէտէեան ■ Անի եւ Էլիզապէթ Համել
Գրիգոր Համել ■ Թամ Մատիլեան եւ երբեակ դուդուկ ■ Մասիս
փոքրիկն Արմէն Փաճոսեան ■ Էլիա Փեհլիվանեան
Անահիտ Սահաք-ճեան ■ Անահիտ Թոփչեան (*Հայաստանէն*)
Ցայտագիրը կը ներկայացնէ.– Նորա Պարութ-ճեան

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19, ԺԱՄԸ 20.30-ԻՆ
(եւ ոչ Ուրբաթ 18, ինչպէս ծանուցուած է թուղթիկներուն վրայ)
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna — 75016 Paris (M° Iéna)

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
16
MERCREDI
16 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.641

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16 641

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ամէն Մաքմար, Թիւրկնժ կեղծ ամուսինը, Փարիզ փոխադրուեցաւ առողջական պատճառներով։ Ինչպէս – Ուարիըրի հարցը կը ծագէր 1985, Յուլիս 10–ին, երբ պալմում մը տեղի կ'ունենար կրիմիթիս հակահիւլէական միութեան պատկանող այս նաւուն վրայ։ Կը ձերբակալուէին Մաֆիար եւ Փրիէօր ու կը դատապարտուէին (1985, Նոյ· 22) տասը տարի արգելափակման։ Ֆրանսայի եւ Նոր Զելանտայի միջեւ համաձայնագիր մը թոյլ կու տար, որ ամոլը փոխադրուի Աղաղականի Հաօ եղբին, երեք տարի։ Թէեւ Նոր Զելանտայի պարտադրած մէկ բժիշկն ալ հաստատեց, Փարիզի մէջ, թէ Մաֆիարի քննութիւնները չէին կրնար կատարուիլ հոն, բայց եւ այնպէս Նոր Զելանտայի նախարարապետը զժգոհ է եւ կը բողոքէ, առարկելով թէ Ֆրանսա խախտած է համաձայնութիւնը։

«ՔՈՒՐԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ»ի խմբագրապետը՝ Տոմինիք Ժամէ պարտադրուեցաւ քաշուիլ իր պաշտօնէն քաղաքական իր վերջին դիրքորոշման պատճառաւ։ Ծանօթ է, որ Կոզ ամսաթերթին մէջ, բազմաթիւ անճնաւորութիւններ կոչ ըրած էին Միթերանի, ժաք Պրէլի երգէն ներչընչուած՝ «Ne nous quitte pas» խորագրով։ Ստորագրութիւնները միայն ընկերվարականներէն կամ ձախ հոսանքէն չէին գար, ինչպէս կը վատահ Տոմինիք ժամէի մը ներկայութիւնը։ Դեկ· 15–ին, Ֆիլիփ Թէսոն կը բացատրէ թէ քաղաքացին իր իրաւունքն է, բայց իբրեւ խմբագրապետ թերթի մը, պարտաւորութիւնն ունի յարգելու թերթին ուղղութիւնը։ Թէսոն կ'եզրակացնէ։– «Մեծ տագնապ մը կը կորանցնենք։ Կը չահինք յըստակութեան մարզին մէջ»։

ԿԱՋԱ ԵՒ ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆ մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ բախումներ կ'ըլլան Պաղեստինցիներու եւ իսրայէլեան ապահովութեան ուժերու միջեւ։ Վեց օր է կայուքիւնը ծանր է դրաւեալ չրջաններուն մէջ եւ իսրայէլեան ուժերու հակազդեցութիւնն ալ բիրտ եւ անխնայ։ Միակ լուծումը քաղաքական կրնայ ըլլալ, բայց այդ ալ չի գտնուիր։ Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՈՒՉՈՒԿ 1-Ը ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽ

Երեւանի Դեկտեմբեր 4–ի «Գրական Թերթ»էն եւ Զօրի Բալայեանի ստորագրութիւնը կրող յօդուածէ մը կ'իմանանք թէ Մորհրդային Միութեան Նախարարներու Մորհուրդը որոշում տուած է մինչեւ տարեգլուխ փակել տալ կաուչուկ – 1 գործատունը։ Մթնոլորտի մտահոգիչ ապականութեան հետ ուղղակի կապ ունեցող այս գործատան մասին, քանիցս գրած ենք անցեալին, արձագանգելով Հայաստանեան Մամուլին։ Այսօր, ուրախութեամբ կ'արձանագրենք այս որոշումը, այն յոյսով որ ան սկիզբ մըն է նմանօրինակ այլ կարգադրութիւններու։ Այս մասին, տես քիչ անդին՝ «Վերակառուցում՝ գործնական օրինակով»։

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓՈԼԻՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Շաղանակագեղձի չարչող գործողութենէ մը եաք, որ կատարուեցաւ Լոնտոն, Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքը իր Աթոռը վերադարձաւ Երկուշաբթի օր։ Նախքան մեկնումը, կիրակի, քարոզեց տեղւոյն Սուրբ Պետրոս Եկեղեցին։

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 14–ին, Գարրով առաւ դադարի իր 3–րդ եւ վերջին իրաւունքը։ Ուրեմն, մինչեւ Զորեքշաբթի, ոչ մէկ փոփոխութիւն, իւրաքանչիւրը 11 կէտ ունի։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. ԼԻՈՆ-ՏԷՍԻՆ ԴԻՒԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վալանսի Հ· Մ·–ը կը պաշտպանէ իր դիրքը Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի առաջնութեան մէջ։ Վերջին արդիւնքը՝ հաւասարութիւն մը (0 – 0) Շալոնի դէմ։ Հաւասար էր եղած նաեւ երթի մրցման ելքը, անցեալ Օգոստոսին Շալոնի մէջ։ Վալանս ութերորդ է ներկայիս 16 մրցակիցներու մէջեւ։

Լիկի առաջնութեան ի հաշիւ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին դժուարութեան մէջ է այս մրցաշրջանին։ Խոստմնալից հաւասարութենէ մը վերջ, առջի կիրակի, Մի–վերիէօյի մէջ (0 – 0), նոր պարտութիւն մը կրած է, իր դաշտին վրայ իսկ (0–2), Լիոնի արհեստավարժ ակումբին երրորդ կազմին առջեւ։ Ցառաջիկայ կիրակի կը մրցի Ռոմանի մէջ՝ որուն խումբը երկրորդ է դասաւորումին վրայ· Հ· Մ· Ը· Մ· վերջընթեր է Ռոն – Ալփի այս պատուոյ դասակարգին մէջ։ Անկումի վախը կը չատնայ։

Զախող կիրակի մը նաեւ Վալանսի Հ· Մ·–ին երկրորդ խումբին համար։ Ցաղթուած է Սէն Շամոնի մէջ (3 – 0)· անակընկալ մը չէ այս արդիւնքը։ Հ· Մ· 7–րդ է։ Ցառաջիկայ կիրակի իր մրցակիցը պիտի ըլլայ, Վալանսի մէջ, Շասըլէյի խումբը՝ որուն դէմ հաւասար արդիւնք մը դըժնահատելի կրնայ ըլլալ։

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, Լիոնի չրջան, միայն Սէն Շամոն յաղթած է· Քրուա Լորմի դէմ՝ 3 – 0· Վիէն պարտուած է Ֆէղէնի մէջ՝ 3 – 1 եւ Լիոն – Տէսին (Բ· խումբ) Լիւսընէյի մէջ՝ 2 – 1։

Վ· Մ·

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ՝ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

Գլխաւորաբար Զօրի Բալայեանի աղաղակով յօդուածները – որոնց ամէնէն կարեւորները հրատարակուեցան «Լիտերատուրնայա Գազետա»ի մէջ – մատնացոյց ըրին Երեւանի օդտլորտի ապականումի ծանրակչիռ պարագան ու քնապահական այլ հարցեր։ Վերոյիչեալ թերթին թղթակից լրագրող է Զօրի Բալայեան, որ չի բաւականանար միայն նման հարցեր հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելով, այլ նաեւ յամառօրէն կը հետապնդէ անոնց առընչուած ամէն զարգացումներ, մինչեւ վերջնական լուծումները։

Դեկտեմբեր 4–ի «Գրական Թերթ»ի առաջին էջին առաջին սիւնակները կը կրեն իր ստորագրութիւնը ու այս անգամ անոր տողերը ուրախալի լուր մը կուտան· Մորհրդային Միութեան Նախարարներու Մորհուրդը որոշում տուած է՝ «մինչեւ 1987 թուականի վերջը փակել հին տեխնոլոգիայով պոլիմերացման եւ ֆլորոպլըրեներային կաուչուկների ու լատեքսների արտադրամասը (կաուչուկ – 1)»։

Այս որոշումը հաղորդելէ առաջ Զ· Բալայեան համառօտ կերպով անգամ մը եւս կը ներկայացնէ խնդրին փուլերը· Թուական տուեալներով կը գծէ տխուր ու մտահոգիչ պատկերը, որ Երեւանի օդին գեր – ապականումը կը պարզէ։ Կը յիշէ «Լիտերատուրնայա Գազետա»ի եւ «Գրական Թերթ»ի հրապարակումներէն եաք Մոսկուայէն ժամանած յատուկ յանձնախումբին հարցը քննելու եւ այդ մասին զեկուցելու յանձնարարութիւնը ու Մորհրդային Միութեան քիմիական արդիւնաբերութեան տեղակալին դժկամութիւնը։ «Պարզուեց որ տեղակալը ամենեւին էլ մտադիր չէ հրաժարուել բաղաֆուտ արտադրող կաուչուկի թէկուզ եւ մէկ տոննայից», քանի որ «երկրին կաուչուկ է պէտք» կ'ըսէ Զ· Բալայեան ու կը չարունակէ· – «կարծէք Երեւանցիները չեն հասկանում ու չեն գիտակցում, որ երկրին կաուչուկ է պէտք։ Բայց երկրին առաջին հերթին պէտք են առողջ մարդիկ, որոնց համար էլ արտադրւում է կաուչուկը։ Ի դէպ, արդէն ահա յիսուն տարի է, ինչ երկրին ֆլորոպրեներային կաուչուկ են տալիս միայն ու միայն Երեւանցիները»։

Ու նախարարի տեղակալը առ ոչինչ համարելով քննիչ յանձնախումբի մինչեւ 1987–ի վերջ հին արտադրամասը փակելու առաջարկը, կը յայտնէ թէ կարելի է զայն փակել միայն 1992 թուականին։

Այս յայտարարութիւնը «անհեռանկար» ու «ձախողման դատապարտուած» կը դարձնէ լուծումի ամէն փորձ ու դիմում, ամէն կարգի պայքար, մէկն ըլլալով Հայաստանի Նախարարներու Մորհուրդի նախագահ Ֆ· Սարգսեանի ելոյթը, զոր ան ունեցած էր Մորհրդային Միութեան Գերագոյն սովետի նստաշրջանին։

Եւ ահա կը հասնի նոր որոշումը՝ կաուչուկ – 1–ը փակելու։ Կը նախատեսուի նաեւ չարք մը կարեւորագոյն եւ գործնական միջոցներ Երեւանի օդի ապակա – նումը նուազեցնելու, ինչպէս՝ կատարելագործել քաղաքի ջերմամատակարարման համակարգը, վերասարքաւորել կաթսաները, իսկ յետագային քաղաքի սահմաններէն դուրս բերել չատ մը ձեռնարկութիւններ ու կազմակերպութիւններ, ընդլայնել ելեկտրականութեամբ բանող փոխադրամիջոցներու ցանցը։

***

Ցաճախ հայաստանեան, երբեմն ալ օտար թերթերու արձագանգելով Սփիւռքի հայ մամուլն ալ իր կարգին բաւական լայն տեղ տուաւ Հայաստանի բնապահական հարցերուն, որոնց գլխաւորն է օդի ապականումը։ Ու գրեթէ միշտ չեչտուեցաւ այն պարագան, որ հրապարակայնութեան նորաթաց չրջանն էր նման վերադովեցնող հրապարակումներու ասպարէզ տուողը, եւ թէ կը սպասուէր որ վերակառուցումի գործնական քայլերը յայտնուէին նաեւ լուծումներ գտնելու եւ զանոնք կիրարկելու մարզին մէջ։

Զ· Բալայեանի այս յօդուած – լուրը կարեւոր է նաեւ այն իմաստով, որ չօչափելի փաստը կ'ունենանք վերակառուցումին բերած գործնական օրինակի մը։

Կը մնայ – ինչպէս կը գրէ Զ· Բալայեան – կարդալ, թէ «երեւանցիներ հերոսաստեսութեամբ սեփական աչքերով» տեսած են «այդքան աղէտներ բերած արտադրութեան վերացման, բուն արարողութիւնը»։

Ա· Թ·

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Տասնեւհինգ տարի առաջ, 1972 Դեկտեմբեր 16ին, Փարիզի Սէն – Թ'Անթուան հիւանդանոցին մէջ, իր մահկանացուն կնքեր Սփիւռքի մեր ամէնէն վաւերական դրագէտներէն՝ Նիկողոս Սարաֆեան։

Արձակի թէ չափածոյի մէջ, ան եղաւ եզակի գրիչ մը· – խստապահանջ, բծախնդիր, դժուարահաճ, միշտ սրբագրեց ու վերամշակեց, հետամուտ՝ կատարելին։

1982ին, լոյս տեսաւ Ցարութիւն Քիւրքճեանի խմբագրութեամբ (Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի հրատարակութիւն) Սարաֆեանի չափածոյ դարձերու ամբողջութիւնը – Չափածոյ երկեր – որու մասին արտայայտուեցաւ Մարկ· Նշանեան («Ցառաջ միտք եւ արուեստ» 1984 Մայիս)։ Կը յուսանք որ նոյն ճակատագիրն ունենան, ի մօտոյ, իր տրաճակները, որոնք առաւելաբար ցրուած կը մնան թերթերու մէջ («Հայրենիք ամսագիր», «Բազին», «Նայիրի», «Ցառաջ» եւայլն, եւայլն)։

Այսօր, իր յիշատակին, կը սկսինք հրատարակել որպէս թերթօն, իր մէկ վէպը՝ «Մարիսխէն հեռու», լոյս տեսած «Հայրենիք ամսագիր»ի մէջ, 1932–ին։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒԹԻՒ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — 7 / 11)

ՏԱԹԵՒԱՑԻ ԱԼՊՈՄԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուներով լոյս ընծայած է «Գ· Տաթեւացի եւ Անանուն Սիւնեցի» դիրք – ալպոմը։ Անոնց պատկերազարդ ձեռագիրները հատորները դրուած են Սիւնիքի ծանօթ Տաթեւի վանքին մէջ, որ ԺԱ· ԺԲ· դարերուն եղած է կրօնական – մշակութային կարեւոր կեդրոն։

Գրիգոր Տաթեւացի Միջնադարեան – Հայաստանի մտածողներէն մէկն է· Ծնած է մօտ 1346–ին, Վայոց ձոր։ Փիլիսոփայութիւն, աստուածաբանութիւն եւ քերականութիւն դասաւանդած է Տաթեւի, Ապրուկունիսի, Մեծոփի դպրոցներուն մէջ։ Ան իր գործունէութեան սկիզբը դրագած է նախ գրչութեամբ· սակայն որպէս ծագկող իր անունին կը հանդիպինք մէկ անգամ՝ 1378–ին, Տաթեւի վանքը նկարազարդուած աւետարանի մը մէջ։ Հրատարակուած դիրք – ալպոմին մէջ կան 53 մեծադիր գունաւոր նկարներ։

ԵՍ ԹԱՏՐՈՆ ԳՆՈՒՄ ԵՄ, ՔԱՅՑ...

ՎԱԼԵՐ ԱՐԱՄԵԱՆ

ԳՐՈՂԻ ԽՈՀԵՐ

Ուշացումով բացեց տան դուռը.

– Այդ դո՞ւ ես, մամի՛ր, մամի՛ր: Ինչ լաւ է, որ եկար, – ասաց:

Գրասեղանի վրայի թղթերի կոյտի մէջ կորած լուսամփոփը հազիւ էր լուսաւորում սեղանին դրուած դրքերից մէկի բաց էջը: Աբմանը նայեց լինճ ակնոցի վերեւից, ժպտաց, նստեց աթոռին, մատը դրեց դրքի բաց էջի վրայ.

– Նայիր, նայիր, դու աս լաւ գիտես, անշուշտ, դեռ տասնինը թուականին տես ինչ է գրել Եղիշէ Չարենցը Կարինէ Քոթանճեանի մասին.

«Թէ կարինէ Քոթանճեանին տեսնէք
Կարսի փողոցներում –
Ասէ՛ք նրան՝ Չարենցն ասաւ – մնաս
բարո՛վ, մնաս բարո՛վ»

Ես ուսում եմ քեզանից լսել, դու գիտես, ի հարկէ, թէ ե՞րբ է մեռել Կարինէ Քոթանճեանը եւ որտեղ:

Նա մատը վերցրեց դրքի բաց էջի վրայից եւ մանկան հետաքրքրութեամբ լայն բացած աչքերը յառեց լինճ վրայ:

– Այո, գիտեմ, – ասացի:

– Կարո՞ղ ես ասել լինճ, – նա նորից նստեց աթոռին, գրիչն էր փնտռում, որ ասածս գրի առնէր:

– Գրել հարկաւոր չէ, – ասացի ես նրան, – Կարինէ Քոթանճեանը կենդանի է, կայ:

Աբմանը նորից ոտքի կանգնեց.

– Էհ, կատակելու բան չկայ, – ասաց, – ես լիբրիկական մի բանաստեղծութիւն եմ գրել, ուզում եմ երկու տողը ճշդուած լինի: Առածդ հիմա ճշմարի՞տ է, թէ՞ ուրիշից լսածդ ես կրկնում:

–Այնքան է ճշմարիտ, Աբման, որ եթէ գանկութիւն ունենաս, ես քեզ կը տանեմ նրա տուն, եւ դու նրան կը տեսնես, հետ կը խօսես:

– Ո՛ւր պիտի տանես լինճի, կա՞րս, թէ՞ Թոխմախ կէօլ:

– Քեզ կը տանեմ Ազատութեան փողոցի թիւ չորս տունը:

Աբմանը դունատուեց, նա չէր սպասում իրեն անհանդստացնող այս հարցի այսքան պարզ լուծմանը:

Երեք օր յետոյ իմացայ, որ Աբմանն արդէն չատերին է ասել, թէ Կարինէ Քոթանճեանը ողջ է, թէ ինքը չուտով տեսնելու է նրան, հետը խօսելու:

Դերասանների մի մեծ խումբ հաւաքեց Աբմանը, նրանց հետ էր նաեւ Յաչիկ Դաշտենցը, ուսուցիչներ կային, կինոյի աշխատողներ: Գնացինք Ազատութեան փողոցի չորրորդ տունը: Մէկ յարկանի, դեռնի վրայ կառուցուած շատ հին տուն էր, որտեղ Կարինէ Քոթանճեանը ղեկավարում էր երկու սենեականոց մի բնակարան: Կարինէն ինքը դուրս եկաւ փողոց եւ ղեկավարեց մեզ փողոցում: Երբ տեսաւ հաւաքուած դերասաններին, չփոթուեց: Իոլորն էլ հերթով մօտեցան նրան, դրկեցին, համբուրեցին ճերմակ ծամերը եւ արդէն կնճռոտած ձեռքերը: Իոլորն էլ յուզուած էին անսպասելի հանդիպումից: Իսկ Աբման Կոթիկեանը, մի քանի քայլ հեռու կանգնած, նայում էր Կարինէ Քոթանճեանին անթարթ աչքերով ու տեղից չէր շարժւում: Կարինէն նրան եւ ինքը մօտեցաւ, գրկեց նրա վեր բարձրացած ուսերն ու մեղմ ձայնով ասաց.

– Չափէն աւելի ուրախ եմ, սիրելի Աբման Կոթիկեան, քեզ այնքան մօտիկից տեսնելու համար:

Աբմանի աչքերը թրջուեցին. ո՞վ գիտէր, ինչ էր մտածում նա այդ պահին:

Կարինէ Քոթանճեանն իր տարիքի համեմատ թարմ էր ու գեղեցիկ, առանձնապէս գեղեցիկ էին մնացել նրա կրակոտ աչքերը, ջերմ ու համայիչ: Գեղեցիկ էր նրա ձայնը, խօսում էր հանդարտ, ժըպտալիս էլ այտերի վրայ փոսիկներ էին գոյանում: Կանացիութիւնը դեռ չէր կորցրել Կարինէն: Նրանք համարեա դէմ–կախառնուած անցան տան շեմից:

Փոքրիկ հին տնակը լցուեց դերասանների ազմուկով: Իոլորն էլ միանգամից ուզում էին խօսել:

– Սպասէք, սպասէք, սիրելիներս, – ասաց Կարինէն, – ես հասկանում եմ, դուք հիմա Եղիշէին էք փնտռում, նա միշտ էլ այստեղ է, բայց ես նրանից համարեա ոչինչ չունեմ, բացի մի նուիրական բլուզից, որ տարիներ չարունակ հագնում էինք փոխիփոխ՝ մէկ ես, մէկ ինքը, կարեւոր այցելութիւնների ժամանակ, – ասաց, մատաւ վարագոյրի եռեւը եւ քիչ յետոյ դուրս եկաւ ուկրաինական թեք օճիքով բլուզը հագին:

Դերասանները երկար մնացին նրա տանը: Կարինէն հիւրասիրեց նրանց: Ներանք Չարենց արտասանեցին. Դաշտենցը յուշեր պատմեց: Ժան Էլոյեանը կարդաց «Խմբապետ Շաւարշը»: Կարինէն արտասւում էր, նրա լացն անդամ դեղեցիկ էր:

– Կարինէ՛, դու տեսած կո՞ս այդ խմբապետ Շաւարշը, – հարցրեց Աբման Կոթիկեանը, որ նստած տեղը մոմի նման վառւում էր:

– Ես ճանաչում էի խմբապետ Շաւարշի նախատիպ Շաւարշին: Լաւ է, որ հիմա կարող եմ մօտաւորապէս ներկայացնել ձեզ, – մի պահ լռեց Կարինէն եւ ապա չարունակեց, – մարդ – երեւոյթն առհասարակ անկրկնելի է· կը զարմանաք երեւի, եթէ ասեմ, որ խմբապետ Շաւարշի նախատիպը կիրթ մարդ էր, էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանն աւարտած: Նա եղիշէի մօտ մարդկանցից էր եւ ինքն իր մասին ասում էր· «Հաւերի հետ քուն եմ մտնում, աքաղաղների հետ արթնանում»: Ահա եւ նախատիպ Շաւարշի լուսանը – կարը:

Նա սեղանին դրեց ժամանակից դեղնած մի լուսանկար, որտեղից մեզ էր նայում հանդիսատես, խաղաղ ու երազկոտ դէմքով, մի տղամարդ:

– Բոլորովին նման չէ, – արտաբերեցին բոլորը միասին:

– Խմբապետ Շաւարշը եղիշէի բորբոքուած ուղեղի արդասիքն է, – չարունակեց Կարինէն, – խենթացած, խելքը տասնկորցրած, յախուռն ու ահաւոր դժբախտ մարդու կատաղութիւնն ու ցասումը թուրք դահիճների դէմ, որոնք Հայերի դէմ ունեցած իրենց անզօրութիւնից կատաղած՝ կանանց, երեխաներին ու ծերունիներին էին կոտորում:

Հրաժեշտի պահին Կարինէն յանկարծ սարսափած հչնչաց·

– Աստուած մի արասցէ, որ ձեզանից մէկին ու մէկը վաղը չլինի, – ես չեմ դիմանայ այդ ցաւին:

Աստղ, չատերը պակասեցին, զարմանալի արագութեամբ անցան – գնացին, եւ Կարինէ Քոթանճեանը իսկապէս չդիմացաւ այդ ցաւին:

Նրա թաղմանը Աբման Կոթիկեանը ընթերցի պէս լաց եղաւ:

Աբմանը հիւանդ էր, գնացինք տեսութեան, տունը ախլիկ ինտելիգենտ մարդու օճախ էր՝ գրքեր, լուսամփոփներ, նշանաւոր նկարիչների գործերը պատերից կախուած: Մի հին կոմոդ, կարծեմ նաեւ «Զինկեր» տեսակի կարի մեքենայ, խալի, մետաքսէ ծածկոցներ, բարձեր, մութաքաներ: Ժան Էլոյեանը, ձեռքերը խոժած գրպանները, քայլում էր սենեակներում եւ նայում պատերին ու առաստաղին: Ցանկարծ մի տեղ կանգ առաւ, մատը վեր ցցեց եւ զարմացած նայեց պատին:

– Ի՞նչ է, Ժան այդ ինչ ես տեսել պատի վրայ, – հարցրեց Աբմանը:

– Դատարկ տեղ եմ տեսնում, Աբման: Այդ ինչ նկար ես լինցրել պատից, որ տեղն այդպէս դատարկ է մնացել:

Աբմանը քթի տակ խնդաց, նայեց չուբջը, ապատեց, որ կինը դուրս գայ սենեակից, նոր միայն ասաց·

– Այստեղ երկար ժամանակ կախուած էր կնոջս ամուսնու լուսանկարը: Այդ կնիկ – արդէն ասել էի չատ անգամներ – այս մարդը մեղք է, ո՛ր մեղքի համար ենք սրան այսպէս պատժում: Տասը տարուց աւել է այս պատից կախուած՝ դիշեր – ցերեկ մեզ է նայում, հանէ պատից, ամօթ է: Կինս լսում էր լինճ, բայց լուսանկարը հանել չէր ուզում: Ես, վերջապէս, մի օր էլ հանեց: Ի՞նչ արեց՝ չգիտեմ, բայց պատի վրայ այդ լուսանկարի տեղը մնաց:

– Հանիր, այդ տեղն էլ հանիր, Աբման, տեղը թողնելը աղամարդու գործ չէ: Լենինականցիները եթէ տեսնեն, վրադ անեկդոտ կը կապեն:

– Դու չկապեցի՞ր հիմա, – ծիծաղեց Աբմանը:

Ժան Էլոյեանը չարունակում էր չրջել սենեակներում եւ նայել պատերին ու առաստաղին:

Այդ զուսպ, ասպետական խառնուածքի հասած՝ դերասան, բանաստեղծ, թարգմանիչ Աբման Կոթիկեանը կեանքից հեռացաւ իր հետ դերեզման տանելով իր չնորհքների, տաղանդի մեծագոյն մասը: Նա փաստօրէն բեմ չունեցաւ, – որտեղ կարող էր ցուցադրել իր տաղանդի մեծութիւնը, կինէոկրան չունեցաւ իր մեծութեան համեմատ: Նա կարծէք մէկ անգամ իջել էր Յակոբ Պարոնեանի, Երուանդ Օտեանի ովկիանոսային նաւերից, մնացել ցամաքի վրայ եւ նորից նաւ վերադառնալ չէր կարողանում՝ ովկիանոսային նաւերը դեռերին չէին մօտենում: Նա սպասում էր առափնեայ ուղղուտների վրայ, երազում էր Շանթի «Հին աստուածներ»ը, Հաւսրմանի «Զրասոյզ զանգը» եւ գիտէր, որ երազանքներին սահման չի լինում: Նրա համեստութիւնն ու բարոյական բարձր յատկանիշները թոյլ չէին տալիս սողալ, խնդրել կամ կաշառել որեւէ կաշառակերի: Նա փաստօրէն մնաց քուլիսների եռեւում, գնաց դէպի կինոն, յոյս ունենալով, որ այնտեղ կարող է պէտք լինել: Բայց այն – տեղ էլ տեղ չտուեցին, օգտագործեցին միայն փոքրիկ, էպիզոդիկ դերերում, չվստահեցին, չհասկացան այդ մեծ դերասանին, թէ՞ հասկացան, բայց չուզեցին: ԻՆՉՈ՞Ւ չուզեցին:

Այս ԻՆՉՈՒ–ն աղաղակելով պէտք է արտասանել հիմա, բարձր ձայնով: Այս հարցն անպատասխան չպէտք է մնայ, որովհետեւ վերաբերում է նաեւ մեր կոմեդիայի ժանրի չատ դերասանների, որոնք այդպէս էլ մնացին արուեստի կէս ճանապարհին եւ ստիպուած բաւարարուեցին եղածով: Նրանց մի մասն էլ, ճիշդ է, բեմերը ատացան, բայց խաղացին օրուայ չարիքները նչող բիէս – «յօդուածների»ում եւ զանազան բեմադրութիւններում, որտեղ նրանցից պահանջւում էր միայն արտասանել տափակ սրախօսութիւններ, բթացած անեկդոտներ, իրենց հոգուն անյարիր լեզուով:

Մեր աչքերի առաջ անցաւ – գնաց թատրոնի ոսկէ սերունդը, հայ բեմի վիթխարի մեծութիւնների ընտրանին, որ պատիւ կը բերէր աշխարհի մեծամեծ բեմերին, եթէ յատնուէին նրանց վրայ: Մի՞թէ կարելի է մոռանալ, երբ չէյքսփիրեան օրերին Անգլիա պէտք է մեկնէր հայ բեմի, սովետական բեմի Օթելլոն՝ նրան չուզարկեցին Անգլիա: Ի՞նչպիսի դառնութիւն ապրեց մեծ ողբերգակը: Մի՞թէ հնարաւոր է ներել, ներողամիտ լինել այն անճանչ նկատմամբ, որոնք նոյնիսկ արժանի չհամարեցին մի քանի մեթր կինոժապաւէն նուիրել եւ նոյն փափագանին նկարել ժապաւէնի վրայ, ձայնագրել կամ մի ամբողջական ֆիլմ նկարել նրա խաղացած դերերից: Այդ բանը կարող էր անել թատերական ինստիտուտը եւ պահել որպէս ոսկէ ֆոնտ իր ուսանողների համար: Զարեց: Նա խաղը կը տեսնէին, ձայնը կը լսէին: Այնքան հեշտ բան է հիմա մեր օրերին նման բան իրականացնել, բայց չարուեց: Փափագեանին, Հրաչեայիին, միւսներին, կարելի էր կենդանի պահել ոչ միայն ուսանողների, այլեւ դարերի համար, մարդկութեան համար: ԻՆՉՈ՞Ւ չարուեց, ո՞ւմ կարելի է ուղղել այս հարցը, որպէսզի պատասխան ստացուի:

Սրանից մի երկու ամիս առաջ երբ – տասարդ արձակագիրներից մէկը մի գաղտնիք յանձնեց ինձ եւ խնդրեց, որ պահպանեմ այն: Վահրամ Փափազեանը բարկութեան պահին ասել է նրան.– «Մանչս, մենք անհետ պէտք է կորչենք, եւ այդ մեղքը փաթաթուելու է Հայկինոյի վզին: Ի՞նչ բան է դարում կինոժապաւէնը, ամենատովորական մի ապրանք, որը վաճառքի է հանւում նոյնիսկ խանութներում: Ով կ'ուզի, նա էլ կ'առնի: Հայկինոն խնայում է, բայց այն ստեղծուած է նկարելու, եւ ոչ թէ խնայելու համար, չեն նկարում»:

Զայրոյթը՝ զայրոյթ, բայց փաստն անուերելի է: Ես հիմա չեմ ուզում թուել մեր մեծերին առանձին – առանձին, նրբանք կարծես բոլորն էլ միասին դնացին: Դերասաններ քիչ ունենք, բայց ունենք դերասաններ ուսուցանող ինստիտուտ: Եթէ դերասան էլ ունենք, ապա թատերդուբինն է իջել թերթային, կենցաղային յօդուածներ բեմականացը – նելու աստիճանին: Ռեժիսորներն աշխատում են կեղծ պաթոսով լցնել, ճիչերով ու աղմուկներով հարստացնել մեր մեծերի բեմերը, կարծելով, որ եթէ չատ աղմկեն, փոր պատռելու չափ բղաւեն, դրանով կը համոզեն, որ տաղանդաւոր են:

– Մեր վիճակն աւելի ծանր է, – ասաց մի լուրջ դերասան, – հանդիսատես չունենք, չեն գալիս: Ներկայացումները նայելու համար աւտոպուսներով բերում են չրջաններից՝ կոլտնտեսութիւնների, սովխոզների կամ փրոֆմիութիւնների նախօրօք գնած տոմսերի հաշուին: Եւ ահա մենք վարագոյրի եռեւից նայում ենք դահլիճին, յետոյ նաեւ բաց բեմից, եւ ով սարսափ, կարծէք դահլիճը դատարկ լինի: Երեւում է, որ նրանք չգիտեն ինչու են եկել, մենք էլ չգիտենք ինչու ենք խաղում: Ի հարկէ, մեր խաղը չի ատացւում, նրանք էլ ննջում են դահլիճում, կամ զրուցում իրար հետ:

Եւ ահա այս քաոսի մէջ կորչում է դերասանը, կորչում է նաեւ իսկական թատերական հասարակութիւնը, որ այնքան հարուստ եւ տաղանդաւոր է Երեւանում: Թատրոնն առանց իր մշտական հանդիսատեսի նոյնն է, թէ մանուկը զրկուի իր սնուցող մօրից: Թատրոն եւ հանդիսատես կապը զրեթէ կտրուած է մեզանում: Սոսկալի եւ վիրաւորական է, երբ զգում ես, որ հանդիսատեսն ինքը չի եկել թատրոն, այլ նրան բերել են: Եւ այդ հազարամեայ թատրոնի դռների, մուտքերի մօտ, քուլիսների եռեւում ծերանում եւ սպասում են դուցէ եւ տաղանդաւոր դերասանները, որոնք յանճնարարութիւններ չունեն, որոնք մի օր կարող էին մի նոր Հրաչեաններ ու Գուլազեաններ դառնալ:

Մենք նաեւ տաղանդաւոր ռեժիսորներ ունենք, բայց չենք ուզում տեսնել նրանց, դուցէ այդ նրանից է, որ սեղ է խրուած Թատրոնի եւ կինոյի ռեժոսորների միջեւ: Կարծէք արուեստի տարբեր, նոյնիսկ օտար ճիւղեր լինեն ղբանք, որ իրար հետ չեն առնչւում: Թատրոնի եւ կինոյի միջեւ մեծ վիհ է առաջանում եւ քանի գնում, այնքան աւելի վտանգաւոր է դառնում այդ վիհը հէնց իր՝ թատերական մշակոյթի համար: Կինոն մեքենայացուած է, նա կարող է առաջ անցնել, հնարքներն ու տեխնիկան չատ է նրանում, արագութիւնը մեծ է, բայց այն զրկուած է թատրոնի խորութիւնից, խօսքը տեղ հասցընելու թատրոնի հնարաւորութիւններից եւ ազդեցութեան չափից: Ինձ թւում է այս արուեստները իրարից չպէտք է չատ հեռանան: Հէնրիկ Մալեանը, Աբման Մանարեանը իրաւացի են, երբ փորձում են հասատատ կամուրջ գցել այդ անջատման վիհի վրայ: Բայց մի օր նրբանք էլ կարող են անուշադիր դառնալ մեր կորչող արժէքների փրկութեան գործում: Առայժմ մենք չատ ենք կորցրել եւ քիչ գտել:

PUBLICATIONS REÇUES

ANI
Cahiers arméniens
N° 3
2ème semestre 1987.
Revue du CRDA, 36, rue de Trévise
75009 PARIS

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ

— ՏԱՐԵԿԱՆ 14 ՄԻԼԻՈՆ —

Աշխարհի վրայ ամէն տարի հինգ տասնեակէն վար 14 միլիոն երախայ կը մեռնի. այս մահերու պատճառները կատարելապէս կարելի է մէկտեղէն վերցնել: ԻՒՆԻՍԵՖ–ի տուեալներով, հինգ ամէնէն մահացու պատճառները հետեւեալներն են. փորհարութիւնը, շնչառական սուր բարդութիւններ, կարմրախտը, ճահճախտը, թեթանոսը: Կան տակաւին զանազան այլ պատճառներ: Այս պատկերը կու տայ Գ. աշխարհի երկիրներէն. մինչ այլուր, պատուաստը եւ համաճարակներու դէմ այլ միջոցառումներ վիճակագրական բոլորովին տարբեր տուեալներ կը բերեն: Աֆղանիստանի մէջ ուր մանուկները կը տառապին նաեւ պատերազմին պատճառով, անոնց մահուան համեմատութիւնը հազարէն 329 է, մինչ Ֆրանսայի մէջ միայն 11, մինչ Մալիի մէջ այս թիւը 302 է, իսկ Շուէյտի մէջ 8: Աֆրիկէի եւ լատին Ամերիկայի մանուկները չատ սուղ կը վճարեն թերազօթեան դիմաց: Ութսունական թուականներուն ամէն քան 25 միլիոն երախայ մեռած է հիւանդութիւններու պատճառով որոնց կարելի էր արդէն ըլլալ պատուաստի միջոցով: Այսօր աշխարհի մանուկներուն միայն կէսին կեանքը ապահովութեան տակ է. անշուշտ կարելի չէ 100%ի բարձրացնել այս համեմատութիւնը, սակայն պէտք է 80%ի կը հասնի ինչպէս է աշխարհի մնացեալ շրջաններուն մէջ:

Նման ձեռնարկի մը համար պէտք եղած դոլարը կը գնահատուի 500 միլիոն տոլար, ինչ որ հաւասար է որսի արդիական տասը սաւառնակներու արժէքին: Իւրաքանչիւր երախայի համար հինգ տոլարի ծախք մը բաւական է այս հարցը լուծելու: Պատուաստները այլեւս մեծաքանակ կը պատրաստուին եւ համեմատաբար աժան են:

ԻՒՆԻՍԵՖ–ի հետազօտութիւնները ցոյց կու տան թէ նուազագոյն 30 երկրի մէջ, որոնք զարգանալու հոլովոյթին մէջ կը գտնուին, պատանիներու պայմանները կը վատթարանան. մինչդեռ այս վատթարացումը կարելի է հակակշռել:

Երբեք բաւարար պիտի չըլլայ կըրկնել, թէ մանուկ մը որ հարկաւոր անուշադրի ու խնամքը չի ստանար պիտի չկըրնայ երբեք հասնիլ իր մարմնական ու մտային կարողութիւնները իրագործելու:

Հակառակ ներկայի կացութեան կարելի է խօսիլ այսուհանդերձ յաջողութեան մասին եւս: 1950–ին 25 միլիոն էր հինգ տարեկանէն վար մահացող երախաներու թիւը: Երեսուն տարի եառ 16 միլիոնի իջած էր այս թիւը: Այսօր 14 միլիոն է, ու հակառակ ամէն բանի, այս տուեալը զարուս մեծագոյն յաջողութիւններէն մէկը կը նկատուի, եթէ նկատի ունենանք մարդկութեան պատմութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՔԵԶ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

Բազմութիւն եւ ուշադիր սրահի մը առջեւ էր որ Կարապետ Ափրիկեան կ'ողջունէր Ալէմշահն ու իր գործունէութիւնը, երաժիշտին մահուան 40ամեակին առթիւ, Ուրբաթ, Դեկտ. 4–ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Տան մէջ: Ներկայ էին նաեւ Գիւտ եպիսկ. Նազդաչեան եւ Հայր Վարդան Քէշիշեան:

Անշուշտ աւելորդ է ներկայացնել Կարապետ Ափրիկեանը, բայց քանի մը խօսքով Արշալոյս Սարգիսեան Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին կողմէ ամփոփեց անոր կենսագրականը եւ այն աշխատանքը զոր կը տանի մինչեւ այսօր, վերստին ապրեցնելու համար Գ. Ալէմշահի գործերը, որոնք, զժբախտաբար, մեծամասնու–թեամբ կորսուեցան: Ծիշեց թէ Կ. Ափրիկեան ծնած է Ադեքսանդրիա, 1926ին: 10 տարեկանին սկսած է դաշնակի, տատմոնիի դասեր առնել: 15 տարեկանին կը դառնայ իր դպրոցի երգչախումբին դեկավարը: 1949–ին կը կազմէ «Համազգային» երգչախումբը: Փարիզ հաստատուելէ յետոյ 1953–ին երաժշտութեան դպրոց կ'արձանագրուի: Նոյն տեսն կ'ընդունի դեկավարել Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, որ մինչեւ այսօր Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ կը տարածէ հայկ. երաժշտութիւնը:

Ո՞վ, Կ. Ափրիկեանէն զատ, կրնար այսքան անթերի կերպով ներկայացնել որպէս յօրինող, նուագախումբի ու Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբի դեկավար Գ. Ալէմշահը, որ յանկարծամահ եղաւ 40 տարեկանին:

Կ. Ափրիկեան՝ «մաէսթրօ»ն սկսաւ խօսիլ հայերէն, օգտուելով ձայնասպնակներու արձանագրութիւններէն: Դասախօսութիւնը բաժնուած էր երեք մասի. ա) մեներգներու ընկերակից Գ. Ալէմշահ, բ) դեկավարը, գ) «Աւարայրի պատերազմը» դործը:

Մօտաւորապէս երկու ու կէս ժամ ան լարուած պահեց մեր ուշադրութիւնը, երբեմն դաշնակ նուագելով, երբեմն դրատախտակի վրայ բացատրութիւններ տալով, իր խօսքերը կատակներով համեմելով:

Կ. Ափրիկեան իր խօսքերը աւարտեց, նշելով Ալէմշահի հետեւեալ յատկանիշերը. պարզութիւն, երաժշտական դիտութիւն, նրբութիւն, յեղաստեղծական ոգի:

Կը յուսանք որ այս դասախօսութիւնը առաջինը կ'ըլլայ երկար չարքի մը, ու անհամբեր կը սպասենք անոր չարունակութեան:

ԳԼԱՐԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՆ — ԹՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Գառուզեան — Զաքարեան նախակրթարանը այցելած է Նոյեմբեր 12–ին Վազգէն Ա. Կաթողիկոս: Ան իրեն ընկերացող հոգեւորականներու հետ ընդունուած է տնօրէնուհի Արսինէ Օշականի կողմէ, յետոյ այցելած դասարանները, ուր աշակերտները հայերէն արտասանութիւններ ըրած են: Վազգէն Ա. խօսք ուղղելով աշակերտութեան, չէշտած է ազգային մշակոյթի ու լեզուի կարեւորութիւնը եւ իր ուրախութիւնը յայտնած է դպրոցին մէջ տարուած աշխատանքին ի տես:

***

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, աւելի քան 600 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցած է Հայ Դատի տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որու ընթացքին ապահովուած է 50 հազար տոլարի գումար մը: Ցայտագրի սկիզբը ամփոփ տեղեկութիւն տրուած է հայ դատի յանձնախումբի աշխատանքներուն մասին, ապա բանախօսած է Ց. Սասունեան: Ան ըսած է թէ հայ դատի լուծումը կը կարօտի չարատեւ աշխատանքի: Իրմէ ետք խօսք առած է Ն. Քէշիշեան որ ներկայացուցած է 132 թիւ բանաձեւին վաւերացումին համար կատարուած աշխատանքները. իսկ արեւմտեան Ամերիկայի Հայ դատի դրասենեակի վարիչ տնօրէն Պ. Կարապետեան ներկայացուցած է սրահին մէջ դըտնուղ պետական անձնաւորութիւնները: Ներկայացումէն ետք բեմ հրաւիրած է Քալիֆորնիոյ էնէմպլիի անդամ՝ Զ. Քալտորընը, որ դլխաւոր դէմքն է նահանդային վարժարաններու ծրագրին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան մասին տեղեկութիւններ ներմուծող բանաձեւին:

***

ՕՐԼԻՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻի Հ. Օ. Մ.–ի «Սեւան» մանուճիւղի չաբաթօրեայ դպրոցը Թարգմանչաց տօնին նուիրուած հանդէս մը տուած է Հոկտեմբեր 24–ին: Ազգակերտական երգերէ ու արտասանութիւններէ ետք տեղւոյն Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ տեսուչը՝ Մուրեղ Ծ. Վրդ. դիւրահաղորդ ոճով մը բացատրած է գիրերու գիւտին խմաստը, կարեւորութիւնը եւ պատմականը: Ան թելադրած է պահել, պահպանել հայկական Այբուբենը: Հանդէսէն ետք ներկաները այցելած են յարակից Ղուկասեան սրահին մէջ տեղի ունեցած Հայ գիրքերու ցուցահանդէսը:

***

ԳՈՖԻՆԻՈՑ «Զաւարեան» սրահին մէջ Հ. Ց. Դ.–ի 97–րդ տարեդարձին առթիւ տեղի ունեցած է խնջոյք — խրախճանք մը, պատշաճ յայտագրով: Հանդիսա – վարութիւնը ըրած է Թ. Ծովակիմեան, դասախօսած՝ Կ. Մկրտիչեան: Եղած են արտասանութիւններ ու խանդավառ բաժակաճառեր:

***

ՍՈՖԻԱՑի մէջ Նոյեմբեր 20–ին բացուած է լուսանկարներով ու փաստաթուղթերու պատճէններով կազմուած ցուցահանդէս մը, որ կը ներկայացնէ Օսմանեան կայսրութեան վարած ազգայնամոլ քաղաքականութիւնը փոքրամասնութիւններու հանդէպ: Հոն ներկայացուած են Պուլկարներու, Յոյներու կոտորածները, իսկ յատուկ բաժինով մըն ալ 1915–ի Հայոց Եղեռնը: Տեղ տրուած է ժամանակակից դէպքերու օտարներու վը կայսրութիւններուն:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍի Կաթողիկոսարանին Գ. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ Նոյեմբեր 7, Շաբաթ օր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ուսանողներու միութիւնը կազմակերպած է հանդիպում – դասախօսութիւն մը. ներկայ եղած է նաեւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս: Միութեան առենապետին բացման խօսքէն ետք ան խօսած է նոյն միութեան հիմնումի դերդապատճառներուն մասին, ապա յետադարձ հայեացքով մը ներկայացուցած է պատմութեան ընթացքին հայ երիտասարդութեան ու եկեղեցիին կապը: Հանդիպումի աւարտին տեղի ունեցած է ընդոյց եւ հիւրասիրութիւն:

***

ՀՌՈՄի մէջ կայացած հայ կաթողիկէ Եպիսկոպոսներու սինոտը Հոկտեմբեր 28–ի նիստին վիէննական Մխիթարեան ուխտին եւ Հազմիէի վարժարանին տնօրէն հայր Վարդան Աչդարեանը ընտրած է օգնական եպիսկոպոս Ծովհ. Պետրոս ԺԲ. Կաթողիկոս պատրիարքին:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի աշխատաւորական համադաշնակցութեան նախագահ Անթուան Պշարայի հետ հանդիպում մը ունեցած են Հոկտեմբեր 29–ին, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Լիբանանի վարիչ մարմնի ներկայացուցիչները: Երկու կողմերը միասնաբար քննարկած են երկրին ներկայի տնտեսական տագնապն ու ընկերային հարցեր: Կուսակցական պատասխանատուութիւնը իր զօրակցութիւնը յայտնած է աշխատաւորական պահանջներուն:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

Կիրակոս ուրացած էր իր ազգը, եղած էր եաֆուպ եւ, հակառակ իր յեղափոխական անցեալին, զոր բանակին յետին պինուորը անգամ կը յիշէր չարունակ, պարմացուցած էր չուրջիններըը՝ ամէն մէկ ձակատամարտի մէջ: Սիրուած էր: Փրկուած էր մահէն՝ թուրք պինուորի մը չնորհիւ:

Ու անիկա եղած էր ներկայ, առանց հիչ մը արձակել կարենալու, իր ազգին ողբերգութեան: Աքսորեալներու քայքայուած ու մեռելային կարաւաններու մէջ հանդիպած էր ծանօթներու: Բայց կախած էր գլուխը՝ չկրնալով նայիլ ու չուզելով որ ճանչնան դինքը: Հանդիպած էր դիակներու եւ ոսկորներու, այրած, ամայի գիւղերու, փլած տուներու, որոնց ամէն մէկին մէջ մահ կար եւ հովերէն ծեծուած պատերէն կաթկթող արեան ձայն: Ցնդած էր անոր ուղեղը եւ հոգին այրած: Բայց ոչ մէկ բան զգացուցած էր իր ահաւոր յուզումէն: Ապրիլ կ'ուզէր: Եթէ ծնողք չունենար՝ կրնար ձգել ու փախիլ: Ըլլալով սպայ՝ չատ մը առիթներ ունեցած էր՝ անցնելու համար սահմանին միւս կողմը, ուր պիտի գրտնէր ընկերներ եւ ազգականներ:

Յոհեմ էր Կիրակոս եւ ուզեց, որ խոհեմ ըլլար ամբողջ ազգը: Ուզեց նոյնիսկ, պատերազմին սկիզբը, լաւ երեւալու համար Թուրքերու աչքին, կազմակերպել Թրքահայերու կամաւորական բանակ մը՝ ընդդէմ միւս կամաւորական բանակին, որ հաւաքուելով աշխարհի չորս ծայրերէն, եկած՝ կը քալէր ռուսական զօրքերու հետ, Կովկասի ճակատէն: Բայց նկատի առնելով որ այդպիսի քայլ մը կրնար ազգային զաւաճանի մը չափ այպանելի դարձնել զինքը՝ զոհացաւ ինքզինքը տրամադրելով միայն:

Շունչ առաւ Զինադադարին: Եւ ցոյց տալու համար իր աջակցութիւնը Թուրքին դէմ՝ անցաւ Երեւան: Մասնակցեցաւ զանազան կռիւներու: Վիրաւորուեցաւ երկու անգամ: Երեք տարի յետոյ սակայն ստիպուեցաւ ձգել այդ ճակատն ալ: Փախաւ բոլշեւիկներու առջեւէն: Անցաւ Պարսկաստանի վրայով Պոլիս, ուր հանդիպեցաւ Զարուհիին:

Անոր նպատակն եղաւ այնուհետեւ՝ հաներ զայն գաղթականներու կայանէն, որ ամփոփուած հին ապարանքի մը այրած պատերուն միջեւ՝ կ'ապրէր ու կը մեծնար օրէ օր, նոր գաղթականներով, որոնց չատերը կու գային ուրիշ կայաններէ, աւելի յարմար գտնելով ատիկա: Արդարեւ, Մօտայի ճամբուն վրայ, գիւղաքաղաքի մը ձեւ առած արդէն, հողէ ու փայտաշէն տուներով այս «Հայաստան»ը կը գրաւէր Գաառը Գիւղի ամէնէն գեղեցիկ թաղը: Անիկա թառած էր ծովուն դիմաց ու Սառայ Պուռնուլի դէմ, կղզիներուն ու Պոլսոյ միջեւ:

Կիրակոս կը ճանչնար Զարուհին՝ երգընկայէն: Հարուստ դրացիի մը աղջիկն էր ան, որ եկած էր հոդ, միս մինակ, խլեակի մը պէս: Ծուզուեցաւ Կիրակոս՝ զայն տեսնելով: Անոր նայելով յիշեց բոլոր անոնք, որոնց փրկութեան համար տարած էր այնքան տառապանք: Թուրքը չէր խնայած իր հայրն ու մայրը նոյնիսկ: Ու այդ օրէն փոխուեցաւ անիկա:

Զարուհի պատմեց անոր՝ իր տեսածներն ու քաշածները: Անիկա մտիկ կ'ընէր գլխիկոր, աչքերը անոր աղուոր մատներուն, որոնք հակառակ երէնց կեղտոտ վիճակին, թարմ ու գրաւիչ էին: Կիրակոս ըրաւ ինչ որ կարելի էր մխիթարելու համար աղջիկն ու ինքզինքը: Որոչեց ամուսնանալ հետը:

Ծոզնած էր արդէն՝ կռիւներէն ու կրակէն: Քայքայուած էին անոր ջիղերը թնդանօթներու եւ ռումբերու աղմուկէն: Խորտակուած էր անոր հայրենասիրութիւնը անապատելի անակնկալներով: Պէտք ունէր ընտանեկան հանդիստ յարկի մը: Ցայտնեց իր առաջարկը Զարուհիին, որ թէեւ չիկնելով, բայց ուրախութեամբ ընդունեց, ըլլալով, մինակ եւ զժբախտ վիճակի մը մէջ:

Դժոխք կ'երեւար գաղթականը՝ համառակ իր այդքան գեղեցկութեան: Զարուհի կ'ուզէր հեռանալ հոնկէ եւ ապրիլ լաւ տան մը մէջ: Լաւ էր ու վստահելի Կիրակոսի երեւոյթը: Ուժեղ եւ ուրախ զոտաւ զայն: Կոկիկ ու նոր հագուստներ ունէր ան:

Նշանուեցան:

Կիրակոս քիչ մը դրամ ու գոհար բերած էր հետը՝ Կովկասէն: Հագուեցուց նշանածը, տեղաւորեց զայն առժամապէս որքանոց մը ու անցաւ Փարիզ՝ առեղծելու համար յարմար ապագայ մը՝ կռիւէն ու թուրքէն հեռու:

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պոմանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միջոցաւ իրենց հօր՝ Յովակիմ Հէֆիմեանի մահուան առթիւ.— Ընտանիքները՝ Անտրէ Հէքիմեան եւ զաւակները, Տիգրան Հէքիմեան եւ աղջիկը, Ստեփանեան եւ զաւակները 500 Ֆր։

Ման՝ 100 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղազաճեանէ իրենց մօր Նուարդ Մաղազաճեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, եւ հօր Ռուբէն Մաղազաճեանի մահուան տասներորդ տարելիցին առթիւ։

***

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւրակոսեանէ 100 Ֆ. Լիւսի Կարապետեանի հոգեհանդիստին առթիւ։

***

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Օր. Ռ. Քիւրամեան, հօր յիշատակին 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հասար 10.000 Ֆ., Տիկին Ա. Պուտաքեան 500, նախկին կեդրոնականցիներու Սանուց Միութիւն (կրթաթոշակ) 6.000 Ֆ., Պր. Պ. Կառավարեան 100 Ֆր., Պր Ն. Դաւիթեան եւ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Պալեօզեան Ազատուհի Անտոնեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, յիշատակութեան կարգով 500 Ֆր. եւ 300 Ֆ., Պ. Արշաւիր Կլոբիկեան, Նոր տարուան առթիւ 1000, Տիկին Ա. Կուլֆեան, (Մարսէյլէն) ամուսնին յիշատակին 3000 Ֆր., Պր. Քեպէեան Ն. Պետիկեանի յիշատակին 500, Պ. Պ. Փամպուքճեան 200 Ֆ., Տիկին Աղաւնի Երամեան, ամուսնոյն յիշատակին 500 Ֆր.։

SOIREE DANSANTE

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville

Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան լօքոյի խաղը, 1988, Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15–ին։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՒՐԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ազաւնի Սիանի մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր Ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Ղամպերեանի (Միւլհաէլ)։

ՏՕՆԱԾԱՌ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէրը Տիկնանց Վարժարանի Տոնածառի աւանդական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20–ին, ղպրոցի սրահին մէջ, 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը Ռէնսի։

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

– Համադամ ճաշեր, ժամը 13–էն սկսեալ։

– Աչակերտներուն ելոյթները՝ ժամը 15–էն սկսեալ։

– Կաղանդ պապայի ժամանումը՝ ժամը 17–ին։

– Գեղարուեստական բաժինը՝ ժամը 18–էն սկսեալ։

Կը մասնակցէին երգիչներ՝
ՄԱՍԻՍ
եւ
ՐԱՖՖԻ

– Ինչպէս նաեւ չարք մը անակնկալներ։

– Մուտքը ազատ է։

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկ. 20, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, կը մատուցուի պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

— LYON —
RADIO FOURVIERE

L'Eglise Arménienne sur les ondes de Radio - Fourvière Région
FM 88.3 Lyon / 103.4 Région Rhône-Alpes
«RENCONTRES» magazine d'actualité de L'Eglise arménienne à Lyon.
Tous les lundis à 19 h 30.

***

«A LA DECOUVERTE
DE GREGOIRE DE NAREK»

2° Emission — 03 Janvier à 18h
07 Janvier à 19h45

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամանորի ոճ, մոմավառութեան հանդիսութիւնը կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան, Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Ալէք Մանուկեան սրահը։

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

LA MAISON DE LA CULTURE ARMÉNIENNE DE MARSEILLE

rue Saint Bazile

organise
le samedi 19 décembre de 14h. à 19h.
Une vente des publications les plus récentes, soit en langue arménienne soit en langue française,
—— cassettes,
—— disques,
—— Vidéo,
—— Posters,
—— Planches de miniatures
ETC...

PRIX COMPETITIFS

Faites plaisir à vos enfants, à vos amis tout en propageant notre culture

Դիրքերու վաճառք՝
Շաբաթ, Դեկ. 19–ին, ժամը 14–էն 19։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս պատիւն ու հաճոյքը ունի հաղորդելու Փարիզի եւ Շրջակայից Հայ հասարակութեան թէ՝ Ամանորի եւ Ս. Ծնունդի տօնախմբութեանց առթիւ, Կիրակի, 1988, Յունուար 31, երեկոյեան ժամը 5–ին Փարիզի Նօթրը – Տամ Մայր տաճարին մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան երգեցողութիւններու համերգով մը ելոյթ պիտի ունենայ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը։

Այս բարեբաստիկ առիթով՝ երգչախումբը անհրաժեշտաբար պէտք պիտի ունենայ զօրացնելու՝ արական թէ իգական ձայներէ բաղկացեալ իր կազմը, անհամեմատօրէն աւելի ընդարձակ սրբատեղիի մը մէջ երգելու համար։

Արդ, հոգաբարձութիւնս ներկայիս կոչ կ'ուղղէ՝ անխտիրաբար բոլոր անոնց, մէջն ըլլալով Հայց. Առաքելական, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու երգչախումբերու բոլոր անդամները, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ կրօնական այս Համերգին, Թող բարեհաճին հեռաձայնել՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 20, – 1987–ը, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին, Թիւ 15, ժան Կուժօն վոլտոյ – 75008, Փարիզ։ Հեռ. – 43 – 59 – 67 – 03 կամ՝ Պր. Կ. Գէորգեանի – Հեռաձայն. – 45 – 89 – 95 – 46, հաղորդելով իրենց անունը, հասցէն եւ հեռաձայնին թիւը։

Կը յուսանք որ՝ Ազգային նախանձախընդրութեամբ տոգորուած եւ քրիստոնէական կրօնքը ազգովին ընդունող առաջին ժողովուրդին հարազատ զաւակներն ու ժառանգորդները ըլլալու հպարտութեամբ պիտի ընդառաջեն խմբովին, գեղեցիկ ձայներով օժտուած Փարիզի հայ ժողովուրդին զաւակները, իրագործելու համար այլապէս պատուաբեր այս ձեռնարկը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 57–րդ տարեդարձի ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ։

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique, 75007 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

SPÉCIAL NOEL ARMENIEN

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

***

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

MARTEN YORGANTZ

informe ses amis et toutes les organisations arméniennes que pour tout contact avec lui, on peut téléphoner:

48. 93. 42. 69

– ԼՕԹՕ –

Սէն – Ժէրմէն Կապոյտ Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակերպէ թղթախաղ (լօթօ) թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը.–

Դեկտեմբեր 20–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին։

Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն մասնաճիւղին ճաշը Յունուար 9–ին։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ARMENIEN
LANGUE
VIVANTE

Adultes,
Vous voulez vous exprimer en arménien,
Vous le pourrez en suivant les
COURS DE CONVERSATION

tous les jeudis de 19h à 21h
donnés par :
MOVSES BITCHAKDJIAN

— *Inscrivez-vous sans attendre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը տեղական բոլոր կազմակերպութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ Մարտ 12 թուականը։

Երեկոյթ Օփերայի մէջ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ

պարախառնքի։

***

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը – ՄԱՐՏ — 19 –
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
17

JEUDI
17 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.642

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16 642

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ տեղի տուաւ Ուրնոյի հարցին առընչութեամբ եւ հրաժարեցաւ 49 – 3 յոդուածին դիմելէ, ժամ առաջ կարգադրելու համար ռեժիին ճակատագիրը: Մրազրուած է Ուրնօն վերածել տեսակ մը անանուն ընկերութեան եւ համայնավարները 3500 սրբագրուած–յօդուած պատրաստած էին խանգարելու համար օրինագիծին վաւերացումը: Ճնշումին տակ, Շիրաք որոշեց հարցը Ազգային Ժողովի օրակարգի արտակարգ նիստին յետաձգել (Ցունուարին կիսուն): Համայնավարները «յաղթանակ» կը պոռան, Ազգ· ճակատի համար, կառավարութիւնը կը նահանջէ, ԻԻ – ՏԻ – ԷՖ–ն ալ յուսախար է:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ 123–ի դէմ 130 ձայնով (2 ձեռնպահութիւն) հաստարիմ մնաց իր դիրոքորոշման Թուրքիոյ նկատմամբ եւ յանձնախումբին ղրկեց այն յաւելեալ բանաձեւը, որ ներկայացուած էր Թուրքիոյ եւ Հասարակաց Շուկայի միութեան շուրջ: Այս ձեւով, Խորհրդարանը հաստատեց թէ Անգարա ոչ մէկ քայլ առած է ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ, մանաւանդ Քուրտլի եւ Սարկընի ձերբակալութիւնով: Ֆրանսա ճնշումներ ըրած էր որպէսզի Թրքանպասա քուէարկութիւն մը կատարուի եւ ըստ «Իւմանիթէ»ի Շէօռն իսկ բաւական աշխատանք տարած է, մինչեւ իսկ փոխել տալով Տիկին Վէյլի որոշումը (յանուն ազատական խումբին, նախկով մը առաջարկած էր քուէարկութեան յետաձգումը): Համայնավար, կանանչ, ընկերվարական յայտնած են դէմ դնել, պարզելով Թուրքիոյ ներկայ պատկերը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կարգ մը որոշումներ տուաւ ընտանիքներու ի նպաստ, մանաւանդ տանտիկիններու: Այսպէս, ընտանեկան նպաստները 2·66% յաւելում պիտի կրեն Ցունուար 1–էն, առաւելութիւններ պիտի չնորհուին այն կիներուն, որոնք նախընտրաբար տունը կը մնան: Բազմաթիւ զաւակներու մայրերը, 45 տարեկանէն սկսեալ մնայուն իրաւունք պիտի վայելեն հիւանդութեան – ապահովութեան, եւայլն, եւայլն:

ՅՈՄԷՆԻ, որ ըստ Թայմզի մահաքունի մէջ էր, հեռատեսիլէն ներկայացած է Պարսիկներուն Երեքշաբթի իրիկուն: Ընդունած է նաեւ Պարսիկ ընտանիքներ, քովն ունենալով, ան որ իր յաջորդը կը նկատուի՝ Այաթոլա Մոնթազերի: 87 տարեկան, Խոմէյնի սրտի եւ թոքի բարդութիւններ ունի եւ չազանակագեղձի ալ խնդրէ կը տառապի:

ԿԱՋԱՑԻ մէջ, բախտմները չարունակած են Պաղեստինցիներու եւ իսրայէլեան ուժերու միջեւ: Ինը օրերու ընթացքին արդէն 11 մեռեալ կայ: Միջադէպեր պատահած են նաեւ արեւելեան – Երուսա – ղէմ, Ուաշինկթըն մտահոգ է ի տես Իսրայէլի բիրտ ուժին եւ մեթոտներուն:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախարարութեան կարգ մը ճիւղերը բաւական ծանր ամբաստանութիւններու տակ են եւ այս առընչութեամբ «Քանսո – Անչէնէն» ալ մանրամասնութիւններ կուտար Զորեքշաբթի օր: Ի– ԺԷ – Ա – ԷՍ–ը (ընկերային հարցերու ընդհանուր քննութիւն) չատ ծանր ամբաստանագիր մը պատրաստած է «առողջապահութեան դաստիարակութեան Ֆրանսական կոմիտէին» նկատմամբ (ենթակայ 1901–ի օրէնքին եւ նախարարութեան խնամակալութեան): Կը պարզուի որ չնորհիւ կեղծ հաշուեցոյցերու, կեղծ ապսպրանքներու, կեղծ ծախքերու բաւական դրամ ճամբայ փոխած է (սիտա–ի հանդամանութիւն եւայլն): Տիկին Պարզաք, առաջին առթիւ, ճամբու դրած է կոմիտէին ընդհ· պատուիրակը, խլիրդարան՝ փրոֆ· Պ· Սերու, անդամ Շիրաքի կուսակցութեան: Իր բարեկամները սակայն, կը յայտարարեն թէ պատճառ չկայ որ «մինակ ան վճարէ···»: Անմիջական կը նկատուի դատական բողոքի մը յանձնումը Հանրապետութեան դատախազին, դրամի չորթումի համար: Սերու, արդէն, կը պնդէ որ հաւաքաբար գործած է նախապարին հետ, որ կրնայ չյաջողիլ «դուրս մնալ»:

ՊԱՆԻՐՆԵՐՈՒ կռիւը կը չարունակուի Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ միջեւ: Ծանօթ է որ զուիցերական վաշխառէները մահացու հիւանդութեան մը պատճառ դարձած ըլլալով (կեղեւին մէջ մանրէի մը միջոցաւ), Ֆրանսա որոշ արգելքներ դրած էր: Բայց Զուիցերիա ալ սկսաւ Ֆրանսական պանիրներ «ամբաստանել» եւ հաշուեյարդարները կը չարունակուին: Ներկայիս 10 Ֆրանսական եւ ութ զուիցերական պանիր արգիլուած են, Զուիցերացիք ալ երկու պանիր (մէկ Ֆրանսական, մէկ իտալական) հրապարակէն քաշած են:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, ոճրագործութիւնը եւ զողութիւնները ընդհանրապէս տասը առ հարիւր նուազում կրած են 1987ին:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Մոնորի 25–էն 28 միլիառ յաւելեալ վարկ կ'ուզէ 5–էն 7 տարուան արդիականացման ծրագրի մը համար: Նոր ուսուցիչներու հարկ կայ եւ պէտք է վերարժեւորել պաշտօնը, օտար լեզուի մը գործածութիւնը նախնական դպրոցէն սկսիլ եւլն· եւլն·: Ծրագիրը դեռ վաւերացուած չէ կառավարութեան կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրի բացը միայն 700 միլիոն Ֆր· էր Նոյեմբերին, մինչ որ լաւագոյններէն մէկն է (2,4 միլիառ՝ Սեպտեմբերին, 4,9՝ Հոկտեմբերին):

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախաձեռնութեամբ, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում՝ խուռներամ ժողովրդի ներկայութեան, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին մատուցուեց Սուրբ Պատարագ եւ տեղի ունեցաւ հոգեհանդստեան հանդիսաւոր Աղօթք՝ վասն հոգւոյն խաղաղութեան եւ լուսաւորութեան Հայոց Հնչակեան Կուսակցութեան քաջարի մարտիկների, որոնք զոհուեցին Հայ Ազատագրութեան չարժման ճանապարհին՝ վերջին հարիւր տարիների ընթացքում, յիշատակութեան արժանի հերոսական սխրանքներ արձանագրելով հայ ժողովրդի պատմութեան դրքում, յատկապէս վերջին հարիւրամեակի առաջին երեք տասնամեակներին:

Փառք եւ լոյս հայ ժողովրդի հերոս պատւակներին:

Ծիշտ ակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի այժմ եւ յաւիտեան ամէն:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՑ
(կնիք)

Դեկտեմբեր 14, – 1987
Ս· Էջմիածին

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրէՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8 / 15)

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԼԱԶԱՐԵԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի նախկին Լազարեան ճեմարանի չէնքը այսօր կը գործածուի որպէս Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի մշտական ներկայացուցչութիւն· այս չէնքի սրահներուն մէջ Հայաստանի ազգագրութեան պետական թանգարանի կողմէ բացուած է ժամանակակից հայկական գեղանկարչութեան ցուցադրութիւն մը, չուրջ 40 աշխատանքով: Հոն տեղ գրաւած են Լ· Իսաբեկեանի, Կ· Իսաբեկեանի, Վ· Մարգարեանի, Ց· Պօյաճեանի, Ա· Ղանդաճեանի, Լ· Բաժբէուկ – Մելիքեանի, Ա· Զիլինկարեանի գործերը:

***

ԼԻԲԱՆԱՆ – ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ
«ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ»
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹ ԳԱՑԱԾ Է

Լիբանանի մէջ տեղի ունեցած են Լիբանան – Խորհ· Միութիւն բարեկամութեան օրեր, որոնց չընչազիծէն ներս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին տեղեկատուութեան նախարարութեան տնօրէն Ա· յուպ Չմայէտ խօսք առնելով նշած է, թէ «Օրեր»ը կը նպաստեն երկու երկիրներու ժողովուրդներու փոխըմբռնումին խորացման: Խորհ· Միութիւնը կը ներկայացնէ Հայաստան, որուն պատուիրակութեան ղեկավարը՝ ձայն – հեռատեսիլի պետական կոմիտէի նախագահ Ստեփան Պօղոսեան, խօսած է Հայաստանի նուաճումներուն մասին: Արաբ ժողովուրդներու հետ բարեկամութեան հայկական ընկերութեան նախագահ Նիկոլայ Ցուվհաննիսեան պարզած է խորհրդային հասարակութեան տպաւնաւոր Լիբանանի վիճակին առթիւ եւ յայտարարած՝ որ Խորհ· Միութիւնը զօրավիգ է Լիբանանի ժողովուրդի արդար դատին: Պէյրութ եւ կարգ մը այլ քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած են հանդիպումներ, որոնց ընթացքին հանդէս եկած է Երեւանի երկաթուղայիններու մշակոյթի պալատի «Հայաստան» պարի համոյթը, բացուած են ցուցահանդէսներ: Պատուիրակութեան մաս կազմող գիտնականներ եւ մշակոյթի դէմքեր դասախօսութիւններ տուած են:

***

ՆՈՐ ԹԱՂԱՄԱՍ

Տուֆագործներու Արթիկ քաղաքի մէջ կը կառուցուի նոր թաղամաս մը «Լըմբատ», որու առաջին հինգ բնակելի չէնքերը յանձնուած են նորաբնակներուն: Մօտակայ տարիներուն ծրագրուած է հոս 40 չէնք եւս կառուցանել, նաեւ դպրոց, մանկապարտէզ, առեւտուրի կեդրոն: Թաղամասը կ'ունենայ 2500 բնակիչ: Քաղաքին մէջ զարկ կը արուի նաեւ անձնական բնակարաններու շինութեան:

***

Ռ· ԲԱԼԱՑԵԱՆԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Երեւանի կինոյի Տան մէջ տեղի ունեցած է բեմադիր Ռ· Բալայեանի «Ուզարկուն» ժապաւէնին առաջին ցուցադրութիւնը: Գործը կը մշակէ անհատ – հանրութիւն փոխյարաբերութիւններու թեման: Ժապաւէնին գլխաւոր հերոսը կը մարմնաւորէ խորհ· հայազգի ծանօթ դերասան Օլէկ Եանկովսկի: Բեմադիրին նոյն չարքի նախորդ երկու ժապաւէններ՝ «Թռիչքներ երազում եւ արթմնի» եւ «Պահպանիր ինձ, իմ թալիսման» արժանացած են մեծ ճանաչումի: Անոնց առաջինը արժանացած է նաեւ պետական մրցանակի: «Ուզարկուն» ժապաւէնի ցուցադրութենէն եառ Ռ· Բալայեան պատրաստած է բազմաթիւ հարցումներու, իսկ անդրադառնալով յառաջիկայի ծրագիրներու ըսած է· «Կ'երազեմ «Հայկական» չարժարուեստին մասին, բոլորովին այլ արտայայտչամիջոցներով, որ իմ մէջ ամբարուած են ի ծնէ կամ մանկութենէ: Կ'երազեմ «իմ» ժապաւէնիս մասին եւ ամբողջ յոյս Հրանտ Մաթեւոսեանի «Գոմէշ»ն է»:

***

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՎՐԱՑԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչականը վրացերէն լոյս ընծայած է Պետրոս Դուրեանի բանաստեղծութիւններու հատոր– ծոն: Հայերէնէ թարգմանութիւնը կատարած է երիտասարդ բանաստեղծ Նուգզար Կոբերիձէ, որ գրած է նաեւ «Պետրոս Դուրեան» յօդուածը եւ ծանօթութիւնները: Թարգմանիչը ըսած է, թէ Դուրեանի քերթուածներու թարգմանութեան վրայ աշխատած է երկու տարի· ձգտած է հարազատ մնալ բանաստեղծին ոճին: Իր աշխատանքներուն մէջ իրեն օգնած է Թիֆլիս ապրող թարգմանիչ, հայագէտ եւ վրացագէտ Մամիկոն Թագուորեան: Գիրքը կարճ ժամանակուան մէջ սպառած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ
ԱԿԱԴ. ՍԱՀԱԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

—×—

Երեւանի մէջ, Դեկ· 6–ին, իր մահկանացուն կնքած է ակադ· Սահակ Կարապետի Կարապետեան: Մնած էր 1906ին՝ Հոկտեմբերեանի Արմաւիր գիւղը: 1933–ին աւարտելով Երեւանի անասնաբուժական – անասնաբուժական հիմնարկը, աշխատած է կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի մէջ իբրեւ երկրագործական բաժնի վարիչ: 1938–ին տոքթորայի աւարտաճառը պաշտպանելէ ետք նշանակուած է Խորհրդային Միութեան ակադեմիայի հայկական մասնաճիւղի նախագահի տեղակալ: 1940–ին ընտրուած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի քարտուղար: 1947 – 1952 թուականներուն եղած է վարչապետ:

Սահակ Կարապետեան հիմնադիրներէն էր Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային: 1943–ին ընտրուած է ակադեմիայի պրեզիտիումի անդամ: 1957–ին գլխաւորած է իր նախաձեռնութեամբ հիմնուած գիւղատնտեսական կենդանի – ներու բնախօսութեան տարբալուծարանը, ուր գիտնականին խաչասերման – ծագումնաբանական մշակումները պսակուեցան հաւերու նոր, բարձր մթերատու ցեղատեսակի բուծմամբ: Իր հետազօտութիւններու արդիւնքները առնուած են աւելի քան 300 գիտական աշխատութիւններու մէջ: Տարիներ վարած է Խ· Սբովեան մանկավարժական հիմնարկի մարզու եւ կենդանիներու բնախօսութեան ամպիոնը: Ակադեմականը գիտական գործունէութեան առընթեր նուիրուած է նաեւ հանրային աշխատանքներու: Ան նախագահն էր բնախօսներու հայկական ընկերութեան, անդամ՝ բնախօսներու համամիութենական ընկերութեան կեդր· խորհուրդի պրեզիտիումի, բնախօսական միջազգային ընկերութիւններու եւայլն:

ՊԱՊԻՆ ՔԱՐՈԶԸ ՀՌՈՄԻ ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

«... ԱՅՍՕՐ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԴՈՐԾԱԾՈՒԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՒՆ ԱՅՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԲՆԱԳԻՐԸ ՈՐ ՆՈՅՆՆ Է ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ՝ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԹԷ Ա-ՌԱՔԵԼԱԿԱՆ»

ՀՄԲ. – Դեկտեմբեր 5–ի մեր թիւով մաքրամասնօրէն նկարագրուած էր (Կդեմէս վրդ. Մալճեանի կողմէ) այն պատմական արարողութիւնը որ տեղի ունեցած էր Հռոմի Սանթա Մարիա ին Թրասթեվէռէ տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, Պապին նախագահութեամբ: Այսօր իր մասնաւոր նշանակութեան համար, թարգմանաբար լոյս կ'ընծայենք Յովհ. Պողոս Բ.ի քարոզը, որ ամբողջութեամբ հրատարակուեցաւ Վատիկանի կիսպաշտօնական օրգանին՝ *Օսսեւաթոռէ Ռոմանօ*–ի (Նոյեմբեր 23 / 24) մէջ:

***

Պապը այս արարողութեան առթիւ մասնանշեց հեռուներէն եկող հայ ուխտաւորները, ինչպէս, ըսաւ, Ֆրանսայէն եւ տառապեալ Լիբանանէն: Արդարեւ այդ պատմական օրուան երջանկութեան մասնակիցներու մեծամասնութիւնը, երեսունէ աւելի երիտասարդներ, եկած էին Լիբանանէն, եւ միանալով Հռոմի Լեւոնեան եւ Մխիթարեան վարժարաններու ուսանող – ներուն, կազմած էին պատկառելի երջանկախումբ մը զոր Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթմաղեան զեկավարեց, պերճաբան արտայայտելով Եկմալեան եւ Կոմիտասեան ազգանուններու ներդաշնակութիւնն ու նըրբութիւնը:

Կ. ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

1. – «Ցնծա՛, ուրախացի՛ր դուստր Սիոնի, որովհետեւ ահա ես կուգամ ու մէջդ: (Զաք. 2, 14)»:

«Այս խօսքերով Աստուած Զաքարիա մարգարէի բերնով կ'ուղղուէր հրեայ ժողովուրդին: Մենք գիտենք թէ Ան իր խոստումը կատարեց. Մարիամ, տապանակ ուխտի, ճշմարտապէս Աստուծոյ բնակարանը եղաւ իր ժողովուրդին մէջ: Երիտասարդ հարսի մարմինը՝ երկինքէն աւելի ընդարձակ դարձաւ. սա արդարեւ չկրցաւ Անսահմանելիին փառքը ընդունիլ. ընդհակառակն, անոր արգանդը՝ մօր մը դուրդուրանքի ջերմութեան մէջ պարփակեց Ան որ անպարագրելի էր:

«Սիրելի եղբայրնե՛ր եւ քոյրե՛ր Հայ եկեղեցւոյ, քանի անգամներ ձեր ծխականաարութիւնը յուզուած չեչտերով կ'երգէ այս սքանչելի խորհուրդը: Քանիներ ձեր սուրբ հայրերու մէջ, ղիւցան հոգեւոր հայեցողութեան բարձունքները հասնիլ, փորձելով նոյնիսկ մարդկային բարբառի անբաւարար բառերով՝ չողացընել Աստուածային անսահման խաութեան ճառագայթը, որ մարմին առաւ աստուածային մարդասիրութեամբ, ինչպէս կ'ըսէք, այսինքն Աստուծոյ մարդոց հանդէպ տածած անհուն սիրով: Սակայն սուրբ հայրապետներու այդ պսակեալ հոյլի մէջէն, այս իրիկուն, կը ցանկայի ունկնդրել ձեզի հետ յատկապէս այն գոհարը որ մատնանշեցի Փրկչին Մայրը վերստաւով հովուական վերջին թուղթիս մէջ. Գրիգոր Նարեկացին:

«Ան լաւ ըմբռնեց թէ որքան խորհրդաւոր էր երկինքի եւ երկրի փոխանակութիւնը, որով Մարիամ Ամենակալին բնակարանը հանդիսացաւ. ասոր առջեւ մեզի կը մնայ մեր գոհաբանական ցնծալի հիացումը յայտնել: Գովեալ ըլլաս ջինջ պայծառութիւն, կը գրէ Սուրբ վանականը, որովհետեւ մանուկը որ հայր չունեցաւ, դուն մայր, զայն մայրական գուրգուրանքով պատեցիր, եւ առնելով ու գրկելով զայն ձեռքերուդ եւ թեւերուդ մէջ՝ մարդ եղած անչրջապատելի էութիւնը՝ խանդաղատանքով մերձեցուցիր զայն քու չրթունքիդ համբոյրին: Քու միջոցովդ, մենք ալ հաղորդակից եղանք այս չնորհքին, Մայր Աստուծոյ, Հայր կոչելով մեր Աստուածը:

«Գրիգոր սուրբ վանականը խոնարհաբար ինքզինքը միշտ մեզաւորի հանգամանքի մէջ կը զգար մարդկային չքաւոր բնութեան տակ: Սակայն, Սուրբ Կոյս Մարիամի խորհուրդին մէջ, մեզաւորի այդ նոյն բնութիւնը՝ իր աչքին՝ սքանչելի արժանապատուութեամբ կը համակուի. «որովհետեւ, կ'ըսէ, այս խոնարհ երկիրը Տէրը կրելով՝ երկինքի նման կը դառնայ, որ Աստուած կը կրէ» (Ուղերձ Ս. Կոյսի, 3):

«Հոս է արմատը մարդու հանդէպ այդ խորունկ սիրոյ, ամէն բանի որ մարդկային է որ քրիստոնեան իր սրտին մէջ կը տանի իբր թանկագին գանձ մը: Անոր չանքերը կ'ուղղէ դէպի աւելի արդար եւ լաւագոյն աշխարհ մը եւ անոր յոյսը կը ներշնչէ դիմագրաւելու բոլոր տառապանքները: Աստուծոյ հաւատացողի ուժի զօրութեան ներքեւ՝ ընդդիմութիւնը կը չքանայ, որովհետեւ Ան մեր բնութիւնը առնելով, կերպարանափոխեց զայն. իրեն արժանի հանդիսացուց. ինք որ «իրեւ աստուածային ճարտարապետ՝ նոր ձեռակերտ մը կանգնելով՝ այս երկիրը դրախտ ըրաւ», ինչպէս կ'երգէ այս ծիսակատարութիւնը որուն կը մասնակցինք այժմ:

2.– Մարիամ նման է Զաքարիա Մարգարէի երուսաղէմին՝ Աստուծոյ ընտրեալն է. տապանակը՝ ուր այս աստուածային առաջադրութեան արտակարգ խորհուրդը կ'իրականանայ: Սուրբ վանականը կը դիտէ Մարիամ զմայլելի դեղեցկութիւնը որ «Հրեշտակ մըն է մարգոցմէ բխած, երկինքի թագուհին, ջինջ օդի նման, մաքուր լոյսի հանգոյն, անարատ պատկերը առաւօտեան աստղին»: Իսրայէլի կոյսէն աւելի, հոս կը պատկերացուի մարդկային էակի դեղեցկութիւնը, իր կատարեալ եւ ամբողջական արժանապատուութիւնը վերագտած էակին, որ կը ծնի աստուածային դեղարգոյն դեղեցկութեան պատկերի եւ նմանութեամբ:

«Գրիգոր Նարեկացի, աստուածաբան, բանաստեղծ, մարդու սրտին խօսող ղգայուն չեչտով՝ անկորնչելի երգ մը կը բարձրացնէ Ս. Կոյսին, կոթող արուեստի եւ հաւատքի, որ հարստութիւն մըն է նաեւ այլ ժողովուրդներու:

3.– «Մարիամ, կոյս անապական, Եկեղեցին քեզ Աստուածամայր կը հռչակէ. քեզմէ կը ստանանք անմահ հացը եւ ուրախութեան բաժակը»:

Այս ծիսական խօսքերը մեզի կը հասկըցնեն թէ ինչպէս Աստուծոյ Մայրը սերտօրէն միացած է սուրբ զոհի խորհուրդին որ կը մատուցանենք այժմ. իրմէ կը ստանան Ան որ իրրեւ կենաց հաց կը բաշխուի մեզի:

«Այսօրուան պատարագի մատուցումը յատուկ նշանակութիւն մը կը կրէ. քանի առաջին անգամ ըլլալով կը գործածուի արարողութեան այն աւանդական բնագիրը որ նոյնն է բոլոր Հայերուն, կաթողիկէ թէ առաքելական: Ասիկա նշան մըն է որ կը բացայայտէ թէ բաժնեկից ենք ոչ միայն միեւնոյն հաւատքի այլ նաեւ անոր արտայայտութեան կերպին մէջ ալ: Կը ցանկայի որ ասիկա առաքելական մեր Աթոռի հաստատ կեցուածքի խորհրդանիշը ըլլայ, որը տիեզերական ժողովին ալ արդիւնաւորապէս երկրորդեց թէ՝ արեւելեան եկեղեցիները որոնք ամբողջական հաղորդութեան մէջ են իր հետ, քաջութիւնն ունենան վերագտնելու իրենց սեփական ինքնութիւնը՝ հարազատ աւանդութեան մէջ, վերահաստատելով՝ հոն ուր կարիքը ըլլայ՝ սկզբնական հարազատութիւնը, զերծ դարերու ընթացքին յառաջ բերուած փոփոխութիւններէ:

«Ասիկա յատուկ կերպով կը վերաբերի ձեզի, Հայաստանի սիրելի զաւակներ. Ձեզի բարի գալուստ ողջոյնս կը յայտնեմ՝ Ս. Կոյս Մարիամի նուիրուած այս նշանաւոր տաճարին մէջ: Բարի եկած էք այս տարուան ընթացքին որը ուղեցի Աստուածածնի նուիրել, Գալիլիայի Նազարէթ գուստրին. ան այսօրուան Աւետարանի ընթերցումին մէջ, բարեբեր ուխտաւորի մը նման կը յայտնուի իր զարմուհիին՝ Եղիսաբեթին մօտ: Անոր նըմանութեամբ, ձեզմէ չատերը չատարակուսեցան երկար ճամբորդութիւն մը ղիմագրաւել, Ֆրանսայէն եւ նոյնիսկ տառապեալ Լիբանանէն գալով, որպէսզի կարենան հոս, այսօր, աղօթել ներկայ հաւատացեալներուն հետ՝ կեանքի պարզեւիչին, Մարիամի միջնորդութեամբ որ խաղաղութեան թագուհի կը կոչուի:

«Շնորհակալ եմ բոլոր սրտով, ձեր ցոյց տուած հաւատքի եւ միութեան արտայայտութեան: Ձեր պատմութիւնը տառապանքի եւ մարտիրոսութեան՝ թանկագին գոհար մըն է որմէ պէտք է հպարտ ըլլայ ընդհանրական եկեղեցին: Ձեր հաւատքը Քրիստոսի՝ մարդկային փրկչին հանդէպ ձեզի ներշնչած է սքանչելի քաջութիւն մը՝ ձեր կեանքի ուղիին վրայ, որ յաճախ այդքան նման եղած է Յաչի ճանապարհին որու վրայ վճռակամութեամբ յառաջացաք, ձեր ինքնութիւնը պահպանելու առաջադրութեամբ թէ՛ իբրեւ քրիստոնեայ եւ թէ՛ իբրեւ հայ: Քրիստոնեայ հաւաքականութիւնը չի կրնար հրաժարիլ այդ հարուստ նպաստէն՝ որ յառաջ եկած է Հայերու հաւատքէն: Ասոր համար, պիտցած եղէք որ Եկեղեցին միշտ ձեզ ըմբռնող եւ ձեզի թիկունք կանգնող պիտի ըլլայ, իբրեւ սիրազեղ եւ գուրգուրոտ մայր, որ կը ցանկայ թէ ձեր ձայնը անփոփոխ ուժգնութեամբ չարունակէ Սփիւռքի մէջ արձագանգել:

«Ձեր պատմութիւնը հաւատքով ընդելուզուած է. առանց Տիրոջ Քրիստոսի ներկայութեան՝ իբր յենարան՝ զժուարաւ ըմբռնելի կ'ըլլայ ձեր զրականութիւնն ու արուեստը, նաեւ ձեր ժողովրդային աւանդութիւնները ու մինչեւ իսկ ձեր այրուքները՝ որու ներշնչումը Սուրբ Մեսրոպին՝ ի վերուստ եկած ըլլալ կը կը նկատէք:

«Ձեր ծխական արարողութիւնները այդ բարձունքն են ուր ձեր հաւատքը՝ երկրպագութիւն եւ գոհաբանութիւն կը զառնայ: Ահա թէ ինչու այս միութեան եւ եղբայրութեան զօրը յատուկ կարեւորութիւն մը կը ստանձնէ. անոր մէջ կը յանգի հայու հոգին որ Աստուծոյ կ'աղերսէ ու կ'երգէ իր յոյսն ու մտահոգութիւնները, նա մանաւանդ, իր անխախտ հաւատքը մշտատեւ ապրելու՝ մահը խորտակելով: Ձեր հայրերն ու մարտիրոս – ները աղօթեցին այդ հոգեպարար արարողութիւններու ընթացքին եւ ասոնք իրենց քաջութեան եւ հաւատարմութեան աղբիւրը հանդիսացան:

«Եկեղեցին կը բաղձայ որ հայ կաթողիկէ հաւաքականութիւնը եւ բոլոր արեւելածէս հաւաքականութիւնները որ կը գտնուին Ս. Պետրոսի Աթոռի հետ համբողջական միութեան մէջ, չդանան միշտ առաւել հարազատութեան օրինակ հանդիսանալ, իրենց ինքնութեան յարգանքի եւ արժեւորումի մէջ, պահելով իրենց մէջ այդ ինքնութիւնը վերահաստատելու էական առաջադրութիւնը, այնտեղ ուր ան տկարացած կամ խեղաթիւրուած ըլլայ ժամանակի բերումով: Ասիկա արդիւնաւոր ձեւ մըն է պատրաստելու այն ուղին՝ որ կ'առաջնորդէ բոլոր քրիստոնեաները միութեան, նոյն հաւատքի դաւանանքով եւ նոյն բաժակի հաղորդութեամբ: Ձեր յարատեւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ չի սահմանափակեր ձեր Հայու ինքնութիւնը, այլ կը հաստատէ զայն եւ կը հայցէ ձեզմէ որ արտայայտէք զայն իր բոլոր ուշագրաւ հարստութիւններով ի չահ ընդհանուրին:

«Իմ յարգալիր եւ սիրալիր մտածումս կ'ուղղուի նաեւ հայ առաքելական եկեղեցւոյ եղբայրներուն. բոլոր սրտով կը մաղթեմ որ արդէն սկսուած քայլը՝ վերանորոգ եռանդով կարենայ չարունակուիլ, միշտ մերձեցումի եւ փոխանակութեան նորանոր առիթներ ստեղծելով, մեզ միացնող տարրերու յարաճուն դիտակցութեամբ եւ եղբայրական սիրոյ ու ծառայութեան փոխադարձ վկայութեամբ: Ինձի համար յատուկ կերպով ցանկալի է մաղթել որ ծիսակատարութեան համախորհուրդ ուսումնասիրութիւնը եւ անոր պատշաճ յարմարացումները՝ համագործակցութեան արդասաւոր դաշտ մը դառնայ հայ կաթողիկէ եւ առաքելական եղբայրներու միջեւ:

4.– «Հայ ժողովուրդի յոյժ սիրելի եղբայրներ եւ քոյրեր. Եկեղեցւոյ ուղին միութեան ուղին է. մենք կը դաւաճանենք Քրիստոսի պատուէրին եթէ չունենանք այդ միութեան եռանդը: Քրիստոս խրնդրեց իր աշակերտներէն որ մէկ ըլլան, ինչպէս որ ինքը եւ հայրը մէկ են: Փոխադարձ ներողութիւն խնդրենք եղբայրասիրութեան պակասին համար, որ անցեալի մէջ եւ դեռեւս այսօր ալ մեզ բաժնեց ու կը չարունակէ բաժնել. ունկրնդրենք զղջացեալ սրտով, ձեր եւ մեր Սուրբ Ներսէս Լամբրոնացի հայրապետին խօսքերը որ Ժ.Ի. դարուն արդէն այդքան այժմէական չեչտով կ'արտայայտուէր. «Լքեցինք եղբայրասիրութիւնը որ բարութեան գլխաւոր աղբիւրն է եւ կապուեցանք հակառակութեան որ ամէն չարիքի սկիզբն է»:

«Հոս, պատարագի զոհին մէջ է որ յայտնի կ'ըլլայ մեր մեղքը. հաղորդութեան հացը բաժանումի նշան կը դառնայ. «Սովորութիւն ունինք, կը չարունակէ Սուրբ Ներսէս, միշտ այս հացը օրհնելու Քրիստոսի յիշատակին, եւ Անոր փառքին համար. մէկ է օրհնութիւնը, մէկ է Քրիստոսի անունը, որ մենք ազգերս ամէն մէկը իր լեզուով կ'արտասանէ: Հացը որ նոյն աղօթքի եւ նոյն օրհնութեան չրնորհիւ Քրիստոսի մարմին կը կոչենք, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը միեւնոյն հոգիի չնորհիւ նուիրագործեց, ահա ասոնց եւ անոնց հացը որակելով կը նախատենք զայն (ձառ սիւնոդոսական): Ս. Հաղորդութեան խմաստէն կը բխի առաջադրութիւնը ղէպի ամբողջական միութիւնը ընթանալու եւ անով է նաեւ, վստահ ենք, որ միութիւնը պիտի կատարուի, վերադրանուած հաւատքի լրումին մէջ:

5.– «Սրբուհի Մարիամ, Մայր Աստուծոյ Դուն որ Պենտեկոստէի օրը վերնատան մէջ ընդունեցար Սուրբ Հոգիի հեղումը, Դու որ խոնարհները կը սիրես, քանի Աստուած Քու խոնարհութիւնդ նկատի առաւ եւ իր չնորհքով քեզ բարգացուց, օրհնէ հայ ժողովուրդը: Գրիգոր Նարեկացին քեզ կ'երգէ իբրեւ «որ չզոհարերուեցաւ դանակի հարուածի տակ. բայց ողջակիզուեցաւ կեանքի տաժանելի աշխատանքով». Դարձո՛ւր հայեացքդ Հայաստան երկրի վրայ. անոր լեռներուն վրայ ուր սուրբ եւ գիւտուն վանականներու անհամար բազմութիւնը ապրեցաւ: Եկեղեցիներու վրայ որոնք ապառաժներ են ժայռերու վրայ հաստատուած, խաչքարերու վրայ որոնք յուշարձաններն են քու Որդւոյդ չարչարանքը չարունակող ազգի մարտիրոսներուն:

«Դարձո՛ւր նայուածքդ իր որդիներուն եւ դուստրերուն վրայ, որոնք իրենց սրբութիւն մէջ միշտ կը պահեն Սուրբ Աստուածածնի երեքսրբեան երգն ու գոհութիւնը. Դուն որ իրենց համար գողար մայր ես, պահէ՛ զիրենք աչխարհի ուղեւորութեան մէջ. պահպանէ՛ տարեցները որոնց անցեալի յիշատակը յաճախ տառապալից եղած է. ներշնչէ՛ պարզեւէ՛ երիտասարդներու բազմանքներուն եւ յոյսերուն, որպէսզի հպարտ զգան իրենց ծագումով: Ըրէ՛ որ ամէն տեղ ուր երթան՝ Հայու սրտի կանչին մտիկ ընեն, որու խորքին միշտ աղօթք մը պիտի ժայթքի իրենց Տիրոջ ուղղուած եւ սրտառուչ աղերսանք մը քեզի հանդէպ, որպէսզի զիրենք քու մայրական հովանիիդ ներքեւ ընդունիս:

«Ո՛վ քաղցրագին Կոյս, ո՛վ Մայր Քրիստոսի եւ մեր Մայրը, ո՛վ Մարիամ»:

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹԻ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ազգային առաջնորդարանին մէջ Հոկտեմբեր 23–ին խորհրդակցական հանդիպում մը տեղի ունեցած է լիբանանահայ բարեսիրական միութիւններու եւ հաստատութիւններու միջեւ: Առաջնորդ Արամ Արքեպիսկ. իր բացման խօսքով մեծապէս գնահատած է այս միութիւններու կատարած դերը տնտեսական ներկայ տագնապի օրերուն. ապա Լիբանանի կեանքի ընդհ. գնահատումէն եւք քննուած են օգնութեան կարօտ ընտանիքներու առաւել օժանդակութիւն բերելու կարելիութիւնները: Հանդիպումի աւարտին Արամ Արքեպիսկ. անդամ մը եւս յայտնած է թէ ազգային իշխանութիւն եւ ինք կը չարունակեն զօրավիգ կանգնիլ բարեսիրական միութիւններու գործին:

***

ՔՈՒԻՆՑԻ հայ գաղութը հրաւիրած էր լիբանահայ երգչուհի Սօսի Մինասեանը, որ երգած է Հոկ. 30–ին «Մէրլիոնի» պանդոկի սրահին մէջ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լիպա Թիւթիւնճեանի: Յայտագրի ա. մասին մէջ Ս. Մինասեան երգած է հայկական երգեր, ինչպէս՝ Երեւան – Էրեբունի, Կռունկ, Քէյէ քէյէ, Պըճինկօ եւլն.: Իսկ բ. մասը բաղկացած է հայ եւ օտար երաժիշտներու գործերէն:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանին մէջ Նոյ. 2–ին բացումը կատարուած է «Ժաներ Գալուստեան» մանկավարժական կազ-

մասորամի կեդրոնին, որու վարիչն է Գ. Շահինեան: Մ. Գալուստեան հիմնադրամի յանձնախումբին առենապետը Ո. Արմանեան որպէս ազգ. պահանջ ներկայացուցած է հայ ուսուցիչներու պատրաստութիւնը: Ապա խօսք առած է Գարեգին Բ., չեչաելով հարցին կարեւորութիւնը: կեդրոնի ա. կիսամեակին համար նախատեսուած են երկու դասանիւթեր. Քրիստոնէական կրօնքի ուսուցումի կերպ եւ հայ եկեղեցւոյ աւանդութիւններու ծանօթացում եւ Շարադրական գործնական աշխատանք:

***

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԻՐԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ թեմի առաջնորդ Կորիւն արք. Պապեան Նոյ. 5 – 11ին, տարեկան այցելութիւնը տուած է Մուլիսանի հայ համայնքին եւ ռազմական զօրի մէջ գտնուող Հայերու: Անոր ընկերակցած են հարաւային իրանահայութեան պատգամաւոր Արտաւազդ Բազումեան եւ թեմական Խորհուրդի, պատերազմի նպաստաւորման չտապի ու Սպահանի պահակազօրքի ներկայացուցիչները: Կորիւն արք. հանդիպում ունեցած է Ահւազի վտքրաթիւ հայ գաղութին անձերու հետ, ո հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած պատերազմին զոհուած հայ զինուորներու յիշատակին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ (էշրէֆիէ) «Լա Սաժէս» սրահին մէջ Նոյեմբեր 12–ին սկսած են Համազգայինի պարախումբին ներկայացումները: Ինը ամսուան պատրաստութեան չրջանի մը ընթացքին խումբը մարզուած է Գարինա Ալեքսանտրեանի կողմէ: Տարազները պատրաստած է Կարինէ Ալեքսանտրեան: Պարախումբը ներկայացուցած է «Նուպար», «Մարալ», «Կարիճ Դաւն», «Մշոյ սարեր» ու այլ հայկական պարեր:

***

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ «Վասպուրական» սրահին մէջ Նոյեմբեր 13–ին դասախոսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան գործունէութեան մասին: Դասախօսած է Գեղամ Գեւոնեան: Ան պարզած է կազմակերպութեան նպատակը, որ «կապ մը ստեղծել է մեր եւ մեր զրաւեալ հողերուն միջեւ». ապա մանրամասնօրէն, սահիկներով ներկայացուցած է այս նպատակով կատարուած աշխատանքները, որոնք կը վերաբերին Ատրպատականի ու Քէսապի: երկու չրջաններն ալ հայկական պատմական վայրեր են, առաջինը հարուստ յուշակոթողներով, իսկ երկրորդը իր վրայ ներկայիս եւս ապրող հայ բնակչութեամբ:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍԻ Ֆերահեան վարժարանին աշակերտութեան եւ հոգաբարձութեան հանգանակած ութ հազար տոլարի գումարը, ի նպաստ Լիբանանի ազգային վարժարաններուն, Նոյեմբեր 20–ին յանձնուած է Ազգ. առաջնորդարան: Ֆերահեան վարժարանը իր բացումի չրջանին, 1965 թուականին, որոշ օժանդակութիւն ստացած է Պէյրութէն, ու այսօր պարագաներու բերումով օժանդակելու կարգը հասած է իրեն:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.եան հազարաւոր արիներու, արեւոյչներու եւ դայլիկներու տողանցքով նչուած է Նոյեմբեր 21–ին, Լիբանանի անկախութեան ու ազգային դրօշի օրը: Տողանցքը զուգադիպած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի հիմնադրութեան 69–րդ տարեդարձին: Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիսութիւն մը ուր ներկայ գտնուած են Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կեդր. եւ Շրջ. վարչութիւններու ներկայացուցիչները, Պուրճ Համուտի քաղաքապետը եւ Լիբանանի Արիներու դաշնակցութենէն ներկայացուցիչներ:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍԻ մէջ Նոյեմբեր 21, 24 եւ 25–ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պետական հեռատեսիլի աղդագրական «Ակունք» համոյթը:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի կազմակերպութեամբ Նոյեմբեր 23–ի երեկոյեան մայրավանքին Գ. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ բացումը կատարուած է «Մշակութային չաբաթ»ին (Գ. տարի): Շարաթը այս տարի նուիրուած է հայ ժողովրդային դիւցազնավէպին: Զարեհ Եպիսկոպոս Ազնաւուրեանի բացման խօսքէն ետք բժիչկ Բ. Փափազեան ներկայացուցած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը, որպէս ժողովրդական մտածողութիւն արտայայտող գործ. ապա անկէ ընթերցումներ կատարած է, մարմնացնելով «Սասնոյ Ծռեր»ու տիպարները:

***

ԳԱՆԱՏԱ. իր այցելութեան ընթացքին Վազգէն Ա. որպէս դնահատութիւն տեղւոյն Առաջնորդ Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեանի տարած աշխատանքին, արքութեան տիտղոս չնորհած է անոր, Նոյեմբեր 17–ին, Մոնրէալի մէջ: Վազգէն Արք. Քէշիշեան 1960 – 67 պաշտօնավարած է հարաւային Ֆրանսա:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Ծուսաբեր» սրահին մէջ Նոյեմբեր 28–ին Ա.ինթեպի նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Մեծ մասով Ա.ինթեպի կերակուրներով պատրաստուած սեղանի մը չուրջ բոլորուելով ներկաները նախ ճաշած են, ապա դիտած «Սարդարապատ» պարախումբը եւ ունկընդրած երիտասարդներու խմբերդները:

«ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՊՐԻՍԷԼԻ ԵՒ ՄԵՓՓԷՅԻ ՄԻՋԵՒ»

Այսպէս խորագրուած էր «Լը Փոթիտիէն ալ Փարի» օրաթերթին Դեկ. 11–ի էջը, որ յատկացուած էր Թուրքիոյ: Այս երկիրը ամէն չանչ առաջ որպէս հակասութիւններու թատերաբեմ մը կը ներկայանայ հետաքրքիրներու: Ծանօթ է որ Իօզալ կը չանայ Եւրոպականացած Թուրքիոյ մը պատկերը դծել ու ի դին ամէն բանի երկրին ապահովել Եւրոպայի Հասարակայ չուկային անդամակցութիւնը: Այս չանքը կրօնամոլ – յետադիմական խաւերու պարադլուխ էրպաքանի կողմէ կը թարգմանուի որպէս «քրիստոնեաներու ծառան դառնալ» ու փափաք մը: Էրպաքան կուսակցապետն է Թուրքիոյ յետադիմական օրինաւոր միակ կազմակերպութեան, որ Բարեկեցութեան կուսակցութիւնն է: Անոնք դէմ են այս անդամակցութեան, որով «Քրիստոնեայ Եւրոպան եւ իր խաթարուած բարքերը պիտի վարակեն «թուրք փառապանծ ժողովուրդը»: Միւս կողմէ վարչապետ Իօզալ չի հրաժարիր Եւրոպայի դուռը բախելէ. ան երեւութապէս ոչինչ ունի մոլլայի նմանող, հակառակ անոր որ չարախօսներ դինք կոչած են «փոքրիկ Խոմէյնի»: Ուրոլորովին անտեղի չէ այս որակումը. ան չի ծածկեր իր հիացումը իրանեան յեղափոխութեան հանդէպ: Սակայն նմանութեան եզրը այսքանով կը սահմանափակուի, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ Թուրքիա մեծ մասով սիւննի բնակչութիւն մը ունի եւ ոչ չիի, ինչպէս Պարսկաստան, ու Բարեկեցութեան կուսակցութիւնը օժանդակութիւն կը ստանայ ոչ թէ Թեհրանէն, այլ՝ Սաուտական Արաբիոյ էմիրաներէն:

Ճիշդ է որ Իրանի վարչակարգը փորձած է օգտուիլ յետադիմական չարժումէն, սակայն Թուրքիոյ համար հիմնականը վերադարձ մըն է դէպի աւելի պահպանողական Թուրք – իսլամական արժէքները: Արդարեւ այս իրողութեան կ'ակնարկէր էրպաքան ընտրական քարոզչութեան չրջանին, երբ անդրադառնալով Իօզալի եւրոպականացումի ջանքերուն, կ'ըսէր. «քաղքենի դասակարգին համար Ֆրանսայէն պանիր ներածելով հարցը չի լուծուիր: Մե՛նք պէտք է չինենք մեր սուտանակներն ու հրասայլերը: Շնորհիւ մեր հաւատքին եւ ուժին կարող ենք ատոր»:

Իօզալի եւ էրպաքանի հակասութիւնը կը չեչտուի նաեւ կրթական մարզին մէջ. առաջինին նպատակն է Թուրքիան վերածել «2000 Թուականին արեւմտեան Ասիոյ ձախընին», իսկ երկրորդը կը յայտարարէր. «երբ իչխանութեան դլուխ անցնիմ 300 կրօնական վարժարան պիտի բանամ ու փոխեմ բոլոր դասագիրքերը: Մեզի քուէարկել կը նչանակէ ընտրել Թրքական՝ հարազատ ինքնութիւնը ու իսկական անկախութիւնը»: Սակայն իր խօսքերը համոզիչ չնկատուեցան, քանի որ քուէներու միայն 7% համեմատութեամբ մը ան չկրցաւ նոյնիսկ Խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ մը ունենալ:

Հակառակ քաղաքական մարզին մէջ պարզուած այս պատկերին, կրօնական չերմեռանդութիւնը մեծաքայլ կը տարածուի երկրին մէջ. բնակարանի մեծ տաղնապը դիչերաթոյրներու դօտիներ ստեղծած է մեծ քաղաքներու չրջակայքը, ուր օրէ օր նոր մզկիթներ կը կառուցանուին: Ընկերաբաններու համաձայն կրօնքին վարումը աղատարար միակ դօտին է բնակչութեան մը որու նուազագոյն աչխատավարձքը ամսական 50 հազար Թրք. լիրայի չուրջ է (300 Ֆր.):

Բարձր քաղքենիութեան ու մտաւորական չրջանակներու մէջ մարդիկ խուսափելով խորտոնին պրպտումներէ, դրած են յետադիմութեան համար քուէութեան նոխազ մը. Թուրք աչխարհիկ Հանրապետութիւնը սարսելու չանքերն են անոնք, որոնց աղբիւրը Թեհրանն է:

Այս վարկածը հիմնաւորելու կը ծառայեն Խոմէյնիի վարչակարգէն խոյս տալով Թուրքիա ապաստանած Պարսիկներ, որոնց Թիւը կը կարծուի Թէ 600 հազարի չուրջ է:

Համալսարաններու մէջ իսլամ չարքայիններու եւ իսլամական մարտիկներու դաղտնի բջիջներ «ձիհատ»ի (սրբազան պատերազմ) կոչ կ'ուղղեն «Թուրքիան առաջնորդելու համար իսլամութեան փիրկը». սակայն ինչպէս կը յայտնէ անոնց մէկ ղեկավարը ձերբակալուելէ ետք, «անոնք չենչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն միայն. Թուրք երիտասարդներ, որոնք բախտը կ'ունենան քարձրագոյն ուսման հետեւելու, աւելի կ'ազդուին արեւմտեան մշակոյթէն կամ մարքսականութենէ»:

Թուրքիոյ մէջ իսլամական զարթօնքի մը երեւոյթը ներքին դասակարգի մը ուրախութիւն պատճառելէ զատ արտաքին չրջաններու ալ գործին կը ծառայէ: Անոնք միչտ նկատի ունին 51 միլիոններոց զանգուած մը, որ Հասարակաց չուկային անդամագրուելէ ետք պիտի ողողէ եւրոպական երկիրները: Սակայն կայ նաեւ այն տեսակէտը, որ չարունակել մերժել այդ անդամակցութիւնը, կրնայ պատճառ ըլլալ, որ Թուրքիա յարի այլ խմբաւորումներու, որոնք աւելի զօրաւոր դիրքի մը տիրանան Եւրոպայի դէմ:

Ներկայիս, Հասարակաց չուկային անդամակցելու խնդիրէն աւելի առաջնահերթ կը Թուի Թուրքիոյ վարիչներուն համար ժողովուրդին կեանքի մակարդակը որոչ աստիճանի մը հասցնել, քանի որ վերջին անակնկալ յաւելումները ժողովուրդին պոռթկումը տեղ տեղ հասցուցած են անիչխանութեան աստիճանին:

Ա. Թ. Թ.

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

Իրեւ զրամադլուխ ունէր իր անունը, որուն առջեւ իր կարծիքով, պիտի բացէին բոլոր դռները: Գնաց Փարիզի Հայ Հանրապետութեան հիւպատոսարանը, որ մերժեց իրեն՝ ոեւէ օգնութիւն, դէչ եւ անորոչ զրութեան մը մէջ գտնուելով ինքն ալ:

Դիմեց հարուստներու: Դիմեց զորդի վաճառականի մը, որ ժամանակին ծառայ եղած էր իրենց տան մէջ: Մերժուեցաւ զարձեալ: Սոխպուեցաւ զործատուն մը մտնել, ինչպէս ըրաւ ամէն զաղթական:

Ժամանակ մը կորնցուց ինքզինքը՝ ի տես այս նոր ու հսկայ քաղաքին: Շլմորեցաւ առեն մը անոր լոյսերով, մայթերով, կիներով, սինեմաներով: Հանդիպեցաւ չատ մը ծանօթներու, նախկին զինուորներու եւ ռուսահայ ապաներու:

Տարի մը անցուց, մինչեւ որ քիչ մը գտաւ ինքզինքը: Փոխ զրամ առաւ ընկերէ մը եւ չուկեց սենեակ մը: Դրամ ճամբեց (միչտ կը ճամբէր) ու բերել տուաւ նչանածը: Զարուհին եկաւ: Մեծ պատահար մը եղաւ անոր զալուստը: Օրեր առաջ կիրակոս մաքրած, չուկած էր տունը: Աւլել ու կարկտել գիտէր ան՝ տանտիկինի մը չափ:

Առաւօտ կանուխ ելած գացած էր կայարան: Մարսէյլէն բոլոր եկողները զբեթէ բարոյական աչակցութիւն մը զտան անոր մէջ, այնքա՜ն ուրախ էր ան ու բարի: Նոր էր որ կը ծնէր կարծէք, հակառակ իր երեսունէն աւելի տարիներուն:

Բայց ուրախութիւնը չբնաւեցաւ յանկարծ՝ յաջորդ օրն իսկ: Իր սիրտը նմանեցաւ մշուչներու մէջ խեղդուած արեւի մը: Զարուհիի անցեալը անցնելով լեզուէ լեզու՝ զարձեր էր ահաւոր բան մը: Անիկա ոչ միայն զործածուած էր քիւրտ աղաներու եւ արաբներու կողմէ, այլ նաեւ նաւաղներու: Անոր հետ ճամբորդողները կասկածած էին նոյնիսկ՝ նաւուն ածուխ նետողներէն:

Այնքա՜ն ահաւոր էին զրպարտութիւնները, որ աղջիկը իր ամուսնութեան զիչերը իր կուսութեամբն իսկ չկրցաւ համոզել ամուսինը, որուն ուզեղը կորնցուցած էր ամէն հաւատարակչռութիւն:

Իր մաքրութեան դէմ նետուած այդ անարգանքը պատճառ մը եղաւ, որ ան տեսնէ իսկոյն՝ իր եւ մարդուն միջեւ գտնուող անհուն տարածութիւնը:

Զարուհի զարմանալիօրէն առաջացած էր տարիներուն ու նախապաչարումնե – րուն վրայէն: Ան ունէր բոլոր ազատ ձեւերը: Ժառնուածքով հակառակ էր ամէն կեղծաւորութեան: Ու մանկունակ յանդգնութիւնով մը կ'արհամարհէր չատ մը բաներ:

Զարուհի համարձակութիւն առաւ մարդուն այդ իրարանցումէն, որ ճղճիմ էր ու ծիծաղելի, պոռթկալու՝ իր զղջումը՝ եղած ամուսնութեանը համար:

Զարուհիի առջեւ բացուած էր անդունդ մը: Անիկա կը խօսէր այնուհետեւ, չարունակ հակառակ կանդնելով Կիրակոսի ամէն ըսածին ու կը մտածէր բաժանումի մը մասին:

Կիրակոս ոչ միայն աղքատ էր, այլ նաեւ տկար եւ անճարակ: Զարուհի կը տեսնէր անհուն պարապ մը անոր մեծախօսիկութեան ետեւ: Ան չէր հաւներ այլեւս անոր խօսակցութեան, անոր զրած նամականերուն:

Զարուհի կը տեսնէր հասարակ, խըրտչեցուցիչ բան մը՝ անոր ամէն մէկ չարժումին մէջ: Ու այդ բոլորին հետ անոր վաղահաս ծերութեան տակ այլակերպուած մարմինը:

Կիրակոսի մետաքս մազերուն տեղ, որ իր երիտասարդութեան, ուսանողական օրերու փառքն էին եղած, կը փայլէր հիմա ճաղատ ճակատ մը: Ժոչոր փոր մը՝ անոր լայն կուրծքին տեղ: Կարճ կ'երեւային հիմա կնոջ աչքերուն՝ անոր թեւերը, վիզը, ոտքերը եւ կոպիտ՝ անոր ձեռքերը: Զարուհի կ'ամչնար:

Կիրակոս՝ հոգին ու արօրին կարօտ՝ կ'անգիտանար մանաւանդ քաղաքավարութեան մը կեղծաւոր նրբութիւնը: Անիկա, հացով ու խցիկով զոհացող մարդ, կը մեղադրէր բոլոր չռայլութիւնները: Փարիզի մէջ կ'ապրէր պարզ ու բարի, այնպէս, ինչպէս պիտի ապրէր հայ գիւղացիին հետ՝ գաւառի մը խորը: Պարզ ու մաքուր՝ գինիին չուրջ կ'ըլլար անոր ուրախութիւնը, կուսակցական ընկերներու եւ ազգային հանդէսներու մէջ: Անոր փառասիրութիւնը կը զոհանար տօնախմբութիւններ եւ հայրենակցական մխիթեան ժողովները կազմակերպելով: Անոր ամէնէն մեծ հաճոյքն էր խօսիլ իր սիրած կռիւներէն: Սահմանափակ էր անոր ցանկութիւնը:

(Շար. 2)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Եկեղեցւոյ պայծառութեան.–

Չիլկատեանի պսակին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ֆիլիպ Աւագեան 1000 Ֆ.:

Սերգիսի պսակին առթիւ.– Պ. Ալեքսանտր Աճէմեան 200 Ֆ.:

Գուրգէն Փիրաւեանի մահուան առթիւ.– Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 250 Ֆ.:

Սմոքթօ – Արզունիի պսակին առթիւ.– Պ. Ալէն Արզունի 1000 Ֆ.:

Մարի Տէր – Պօղոսեանի մահուան առթիւ.– Սահակ – Մեսրոպ երդչախումբի անդամները 200 եւ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանճնախումբին 200:

Հէճիմեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Հէճիմեան 600 Ֆ.:

Գազանճեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տիկին Կիւրճեան եւ զաւակները 100, Գազանճեան 100 Ֆ.:

Վարդանոյշ Թուզլաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Պ.Պ. Թուզլաճեան եւ Սողոմոնեան 1000 Ֆ.:

Տէր – Պօղոսեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տիկին Զաւրիկեան 100, Տիկին Լուբի 50, Տիկին Փափազեան 50, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Տէր – Պօղոսեան 100:

Սարաֆեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Պուրկազեան 100:

Լուսարարեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Պ. Ելքովանեան 250, Տիկին Լուսարարեան 500, 200 Սահակ – Մեսրոպ երգչին, 100 եկեղեցւոյ դպրոցին:

Թերզիպաշեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Էմմոն Շիմչիրեան 200, Պ. Թիւրի Լորենցինի 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Նիկողոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Զորուկեան 300, Տէր եւ Տիկին Զոլաքեան 100, Պ. Գարեգին Ժան Փիէռ Մարուքեան 50, Տէր եւ Տիկին Ճարուճիւնեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կիւզէլեան 200 Ֆ.:

Զիփքէեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տիկին Ամաան 50, Տէր եւ Տիկին Նուպար Զիփքէեան 200 Ֆ.:

Աքոյեանի մկրտութեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Րընէ Ալթոյեան 2500, Տէր եւ Տիկին Ֆրանք Ալթոյեան 200 Ֆ.:

Օհաննէսեանի պսակին առթիւ.– Պ. Օհաննէսեան 500:

Զէօմլէքճեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Զէօմլէքճեան 300:

Պօղոսեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահան Զէօմլէքճեան 200, Քէնտիրեան ընտանիք 200 Ֆ.:

Համբարձումեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 1600:

Գալայճեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Այրի Տիկին Մարի Մակարեան 100:

Ժամկոչեանի մահուան առթիւ.– Տէր– Մինասեան, Ալթունեան ընտանիքներ 100, Սարաֆեան ընտանիք 100, Արման ընտանիք 300:

Ադամեանի մահուան առթիւ.– Պատրիկ Ադամեան 200, Կրէկուար Ադամեան 200, Ժան Քլոտ Ադամեան 200, Այրի Տիկին Մարի Ադամեան 100, Տիկին Սիլվարդ Ալթէչեան 200, 200 Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Ցանճնախումբին:

Սրբուհի Պեճճեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Նչան Կիւզէլ 100, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Ազարեան 200 Սէն Բաֆայէլի Հայոց Ծերանոցին, Թաչճեան եւ Ռոզեան ընտանիքներ 100 Ֆրանք Այրի Տիկին Լուսինէ Թալասլեան 100 Ֆ.ր, Տէր եւ Տիկին Պապոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան 100 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ճարուճիւն Ալանօղլու 100, 100 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ա.րթօ Գարա – կէօզեան 200, Տէր եւ Տիկին Ճարուճիւն Մէրճմէճեի 200, Տէր եւ Տիկին Պէքարեան 300:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամանորի ոճն, մոմավառութեան հանդիսութիւնը կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան, Ցունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Ալեք Մանուկեան սրահը:

⁂

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաչանի Հ. Խահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը – ՄԱՐՏ — 19 –

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Տ Օ Ն Ա Ծ Ա Ռ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Ցանճնախումբի Միօրեայ Դպրոցի, Կիրակի Դեկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17–րդ

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դրսի դրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Հանդիպում Կաղանդ պապային հետ:

Մուտքը ազատ է:

Տ Օ Ն Ա Ծ Ա Ռ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Տօնածառի աւանդական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20–ին, Դպրոցի սրահին մէջ, 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը Ռէնսի:

Հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

– Համադամ ճաշեր, ժամը 13–էն սկսեալ:

– Աշակերտներուն ելոյթները՝ ժամը 15–էն սկսեալ:

– Կաղանդ պապայի ժամանում՝ ժամը 17–ին:

– Գեղարուեստական բաժին՝ ժամը 18–էն սկսեալ:

Կը մասնակցէին երգիչներ՝

ՄԱՄԻՍ

եւ

ՐԱՖՖԻ

– Ինչպէս նաեւ շարք մը անակնկալներ:

– Մուտքը ազատ է:

SOIREE DANSANTE

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville

Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

– ԼՕԹՕ –

Սէն – Ժէրմէն կապոյտ Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակերպէ Թղթախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը.–

Դեկտեմբեր 20–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին:

Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին:

— LYON —
RADIO FOURVIERE

L'Eglise Arménienne sur les ondes de Radio - Fourvière Région
FM 88.3 Lyon / 103.4 Région Rhône-Alpes
«RENCONTRES» magazine d'actualité de L'Eglise arménienne à Lyon.
Tous les lundis à 19 h 30.

⁂

«A LA DECOUVERTE DE GREGOIRE DE NAREK»

2° Emission — 03 Janvier à 18h — 07 Janvier à 19h45

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

■

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԻՍ – ՔՈՓ ՏԱԶԻՒՐԻ

Նիսի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը ներկայիս կը ծանուցանէ Ֆրանսահայ զաղութին, թէ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, յառաջիկայ 1988 – 89 դպրոցական տարեշրջանին, պիտի սկսի գործել:

Առ այդ, Վարչութիւնը առ այժմ կը փնտռէ լաւագոյն թեկնածու մը՝ տնօրէնի պաշտօնին համար:

Կը սպասուի, որ սոյն թեկնածուն օժտուած ըլլայ հետեւեալ կարողութիւններով՝

ա.– Քալածանօք թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն լեզուներուն.

բ.– «Տիփլոմէ» ֆրանսական ազգային – ուսումնական Համաժառութենէն. եւ ունենալ ֆրանսական քաղաքացիութիւն.

գ.– Որոշ տարիներու փորձառութիւն՝ պահանջուած պաշտօնին մէջ.

դ.– Որոշ դիտութիւն՝ Հայոց լեզուի, պատմութեան եւ գրականութեան մէջ.

Վարչութեան կը մնայ՝ թեկնածուներէն նախընտրելին հրաւիրելու իրաւունքը:

Անոնք, որոնք կը փափաքին ընդառաջել այս կոչին, կը խնդրուի անոնցմէ՝ գրաւոր կերպով միա՛յն, ներկայացնել իրենց խնդրագիրը՝ ուղղեալ հետեւեալ հասցէին, եւ ապա՝ տեղեակ դառնալու անհրաժեշտ մանրամասնութեանց:

Association Cultuelle des Arméniens
de Nice
281, bld. de la Madeleine — 06000 NICE

ԿՐՕՆ. ԸՆԿ. ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
կնիք

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վատպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Էլբիզ Հրաչեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Արշալոյս Փօլատեանի, Տիկին Անահիտ Հրաչեանի եւ զաւակներուն (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեանի եւ զաւակներուն, Պր. Վարդան Պանոիկեանի, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, անեւթաձին, աղգականին, բարեկամին եւ խնամիին՝ Յովհաննէս Հրաչեանի մահուան առթիւ:

⁂

Միութիւնս այս տխուր առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Տիկին Անահիտ Հրաչեանէ (Փարիզ) 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեանէ 200 Ֆր.:

AVIS

Sur l'invitation des responsables religieux de la Cathédrale *Notre-Dame de Paris*, un Concert liturgique y sera donné par la Chorale de l'Eglise Arménienne de Paris,

le Dimanche 31 Janvier à 17 heures

Afin de donner à cette manifestation toute l'ampleur et la solennité qu'elle mérite, l'Ephorie de l'Eglise Arménienne de Paris cherche des Choristes (hommes et femmes) qui désireraient apporter leur concours aux répétitions et au Concert.
Téléphoner avant le 20 décembre 1987:

Eglise Arménienne de Paris 43-59-67-03
Monsieur K. Kevorkian 45-89-95-46

ԿԱՅԾ — ԺԱՄ — ԽՈՓՍԱՆ — Հ.Բ.Ը.Մ.
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՉԱՐԵՆՑ 90

կը մասնակցին.–

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆ (Հայաստանէն)
JACQUES GAUCHERON
եւ
Ստեփան Ակերդ ■ Աստղիկ Տէտէեան ■ Անի եւ էլիզապէթ Համել
Գրիգոր Համել ■ Թամ Մատիլեան եւ երրեակ դուդուկ ■ Մասիս փոբրիկն Արմէն Փանոսեան ■ Էլիա Փեհլիվանեան
Անահիտ Սահաք-ճեան ■ Անահիտ Թոփչեան (Հայաստանէն)

Յայտագիրը կը ներկայացնէ.– Նորա Պարութ-ճեան

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19, ԺԱՄԸ 20.30–ԻՆ

(Եւ ոչ Ուրբաթ 18, ինչպէս ծանուցուած է Թռուցիկներուն վրայ)

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna — 75016 Paris (M° Iéna)

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

LA MAISON
DE LA CULTURE
ARMÉNIENNE
DE MARSEILLE
rue Saint Bazile

organise
le samedi 19 décembre de 14h. à 19h.
Une vente des publications les plus récentes, soit en langue arménienne soit en langue française,
—— cassettes,
—— disques,
—— Vidéo,
—— Posters,
—— Planches de miniatures
ETC...

PRIX COMPETITIFS

Faites plaisir à vos enfants, à vos amis tout en propageant notre culture

Գիրքերու վաճառք՝
Շաբաթ, Դեկ. 19–ին, ժամը 14–էն 19:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Դեկ. 20, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.ՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը տեղական բոլոր կազմակերպութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ Մարտ 12 Թուականը:

Երեկոյթ Օփերայի մէջ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարախումբի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Աբլնեբու Միութեան 57–րդ տարեդարձի ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ:

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique, 75007 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.643
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16 643

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8 / 15)

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ
ՌԱՅԻՍԱ ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
Հ· Բ· Ը· Մ·–Ի
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, Ռայիսա Կորբաջովի հանդիպում մը ունեցած է Հ· Բ· Ը· Մ·–ի ներկայացուցիչներուն հետ: Յանուն Միութեան, նախագահը՝ Ալեք Մանուկեան, մշակոյթի խորհրդային փոնտի վարչութեան պրեզիտիումի անդամուհի Ռայիսա Կորբաջովի յանձնած է ժ· դարու հին սլաւոներէն ձեռագիր մը (Սողոյեան գոյգի նուէրը), եւ Յովհ· Այվազովսկիէն պատառ մը (Շահինեան գոյգի նուէրը), որոնք պատմական եւ գեղարուեստական արժէք կը ներկայացնեն: Ռ· Կորբաջով յանուն խորհրդային փոնտի շնորհակալութիւն յայտնած է նուէրին համար, նշելով որ գեղարուեստական այդ գործերը ըստ արժանւոյն կը գնահատուին խորհրդային հասարակութեան կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին չեշտուած է նաեւ Հայաստանի հետ Սփիւռքի Հայերու կապերու մեծ նշանակութիւնը:

***

Ի դէպ, յիշենք որ անցեալ տարի Ապրիլ 23–ին, Մոսկուայի «Վիտերաուրնայա Գազետա» շաբաթաթերթը յօդուածով մը անդրադարձած էր «Ճենեալ մոթորզ» ձեռնարկութեան անօրէններէն Գալուստ Սողոյեանի (Տիմրօյթ) հաւաքածոյին մէջ գտնուող այս ձեռագրին, որ կը կրէ՝ «Ցայտնութիւն Յովհաննու եւ միւս Թուղթերը» խորագիրը: Գիրքը լոյս տեսած է 1666–ին եւ կը պարունակէ 162 նկարներ: Երկու տարի առաջ Գ· Սողոյեան մերժած է վաճառել այս արժէքաւոր ձեռագիրը, սակայն խոստացած է Միացեալ–Նահանգներու հայկական գաղութի անունով նուիրել զայն ռուս ժողովուրդին միայն այն ժամանակ, երբ Միխայիլ Կորբաջով այցելէ Միացեալ – Նահանգներ: Ահա այդ խոստումն է որ կատարուած է Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան մէջ:

«Վիտերաուրնայա Գազետա» խօսած էր նաեւ Նիւ – Եորք բնակող տպագրիչ Աղբանիկ Շահինեանի մասին, իբրեւ մասնագէտ Այվազովսկիի գործերու: Վանեցի այս Հայուն հաւաքածոյին մէջ կան Այվազովսկիէն 26 կտաւներ: Բազմիցս այցելած է Հայաստան, ուր՝ Սարդարապատի մէջ, թաղուած է իր հայրը: Ռայիսա Կորբաջով ընդունելով թանկագին այս մասունքները, դրուատանքով արտայայտուած է հայկական գաղութի, հայ ժողովուրդի մասին, նշելով որ ան իր մեծ նպաստը բերած է համաչխարհային քաղաքակրթութեան:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՀՐԱՆՏ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ
ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԶԱՄՊԻՒ ԳԱՅԱԾ Է

Զամպլոյ Խորհրդարանի հրաւէրով Լուսաբա գացած է Խորհրդային Միութեան դեսպան խորհուրդի պատուիրակութիւնը, պրեզիտիումի նախագահի տեղակալ եւ Հայաստանի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի գլխաւորութեամբ: Օդանաւակայանին մէջ պատուիրակութիւնը դիմաւորուած է երկրի փոխ – նախագահին եւ երեսփոխաններու կողմէ:

***

ՀԱՑ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ
ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ
ԱԻՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին տարիները Աւստրիոյ եւ Հայաստանի մարմնամարզիկներու միջեւ սերտ կապեր ստեղծուած են: Երկու կողմերու մարզական պատուիրակութիւնները փոխ – այցելութիւններ կատարած են, ցուցադրական մրցումներ ունեցած: Վերջերս Հայաստանի ներկայացուցիչները դարձեալ զացած են Աւստրիա եւ Պրեկենց քաղաքին մէջ հանդէս եկած «Մետիքոյի բաժակ» մրցաշարքին, որուն մասնակցած են 17 երկիրներէ մարմնամարզիկներ: Զափահասներու մէջ առաջին հանդիսացած է Եդուարդ Գեւորգեան, երիտասարդներու մէջ՝ Վ· Մովսիսեան եւ Զ· Խաչատրեան: Աղջիկներու մրցումներուն երկրորդ տեղը գրաւած է Մ· Գեւորգեան եւ վեցերորդ տեղը՝ Ս· Ղարիբեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի ֆրանսացի պատանդներէն երկուքին – Մարսէլ Քարթանի եւ Մարսէլ Ֆոնթէնի – առեւանգման հազարերորդ օրն է եւ այս առթիւ մամուլը, լրագրողները նոր դիմումներ եւ յոյսեր կը կատարեն, այն յոյսով որ ազատ կ'արձակուին: Պերնար Փիվոյի գլխաւորութեամբ, համախմբում մը եղաւ, առջի իրիկուն, Իրանեան դեսպանատան մօտ եւ յայտարարութիւն մը կարդացուեցաւ, ուր կը չեշտուի, յանուն բոլոր հոսանքներու լրագրողներուն, որ իրենց երիք հայրենակիցներու դայթակղեցուցիչ արգելափակումը չի կրնար յաւերժանալ:

ՀԱՐԱԻԱՑԻՆ ՔՈՐԻԱՑԻ նախագահական ընտրութիւններուն յաղթեց իշխող մեծամասնութեան թեկնածուն՝ Թակ Վու: Ընդդիմութեան համար խարդախութիւններ կատարուած են:

ԱԼԷՆ ԿԻՍՈՅԻ ի նպաստ կոչ – յօդուած մը տորպեդրած է Ժերար Շալեան «Մոնտ»ի Դեկտեմբեր 17–ի թիւին մէջ: Կիյօ, Ֆրանսացի այն լրագրողն է, որ ձերբակալուած է Սեպտեմբեր 12–ին Աֆղանիստան: Անկէ ի վեր, Ֆրանսական իշխանութեանց բոլոր դիմումները ի դերեւ ելած են եւ ոչ ոք կրցած է տեսնել զինքը: Ժերար Շալեան, որ քաջածանօթ է կեդրոնական Ասիոյ հարցերուն, կը գանէ նաեւ Աֆղանիստանի պարագան, կը բացատրէ թէ օրքան ծիծաղելի է «լրատուութեամբ» մը զաղրեցնել լրագրողները երբ ծանօթ է որ որեւէ նոթաատետր, նկար եւայլն լրտեսութիւն կը նկատուին: Կը յիշէ բժիշկ Օկոյարի եղած դառը (1984–ին) որ կը յիշեցընէր 1936 – 38–ի Մոսկուայի դատավարութիւնները զորս Կորբաջով դատապարտեց վերջերս: Ժերար Շալեան նախագահն է «Ալէն Կիյոյի բարեկամներու մարմնին»:

ՓԱԼԵՐՄԱՑԻ մէջ, 22 ամիս եղաք, վերջ դատ 456 մաֆիոզոներու դատավարութիւնը: Դատախազը պահանջած էր 28 ցկեանս դատապարտութիւն եւ ձեռք ձգեց 19 հատ, ինչ որ ծանր հարուած մըն է մաֆիային համար: Առաջին անգամն է որ իտալական արդարադատութիւնը այսքան խիստ կը վարուի, այսինքն՝ քաջալեր կը դործէ: 22 ամիսներու երկայնքին, 349 նիստ տեղի ունեցած է, 1840 ժամ՝ հարցաքննութիւն: Միայն ամբաստանաճառը 50 ժամ տեւած է: 28 մահավճիռէն զատ, դատախազը բանտարկութեան պատիժներ կը պահանջէր միւս 383 ամբաստանեալներուն համար (սկիզբէն ցայսօր բնական մահէ մեռնողներ կան), որոնց դումարը՝ 46 դար 75 տարի եւ 11 ամիսի կը հասնի:

յանին մէջ պատուիրակութիւնը դիմաւորուած է երկրի փոխ – նախագահին եւ երեսփոխաններու կողմէ:

***

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ՆԻՍՏ

Նոյեմբեր 29–ի ընտրութիւններէն ետք Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովը իր անդրանիկ նիստը գումարած է Դեկ· 14, երկուշաբթի օր· փոթորկալից նիստ մը, որ ազդանշանը կը թուի ըլլալ քաղաքական ղըժուարին շրջանի մը: Քուէներու մէյն 37% համեմատութիւն մը այն հանդըսութեամբ որ մեծամասնութեան վերածուեց էօզալ, պիտի չկարենայ ունենալ իշխանութեան երկրորդ շրջանին:

Նաստշրջանի բացման առաջին վայրկեաններէն իսկ նկատելի դարձած է ճզդուտուած կացութիւն մը, երբ նախկին վարչապետ Ս· Տէմիրէլի գլխաւորած կուսակցութեան չարքայիները եւ Ինէօնիւի հետեւորդներէն ոմանք չեն ծափահարած զօր· Էվրէնի գալուստը, ու անոր բացման ճառին տեւողութեամբ նախընտրած են սրահէն դուրս մնալ:

Էվրէնի ճառէն ետք լարուած կացութիւնը զազաթնակէտին հասած է, երբ ԱՆԱՓ–ի եւ ՍՀՓ–ի երեսփոխանները բռունցքներով կռուած են իրարու հետ:

Այս առաջին նիստին իրենց ուխտը կատարած են 450 երեսփոխանները· այս միջոցին ՍՀՓ–էն Թունճէլիի երեսփոխան Ֆ· Կէնչ խոովութիւնը ծայր աստիճանին հասցուցած է, երբ երդումի օրինաւոր բնագրին աւելցուցած է «... կ'երդնում պայքարիլ չարչարանքի կիրարկումին դէմ» խօսքերը:

***

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ Ա. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Մարդկային իրաւունք եւ Թուրքիա···: Բաւական տարօրինակ կը թուի, բայց եւ այնպէս իրարու հետ կապ ունեցող բաներ են, քանի որ նոյնիսկ թրքական կազմակերպութիւն մը կայ մարդկային իրաւանց, որու առաջին համագումարն ալ տեղի ունեցած է Անգարա, Թիւրք – Իշ անուանքայի կեդրոնատեղին: Նիստերուն նիւթ եղած են չարչարանքը եւ մահապատիժը: Հրաւիրուած կազմակերպութիւններէն միայն պատասխանած էր Էրտալ Ինէօնիւի Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը: Անցեալ չարթու, Պոլսոյ մէջ, քանի մը հազար հոգի ընկերացած էին այն պատուիրակութեան, որ դիմումնագիրը մը կը յանձնէր Ազգային Ժողովին, ուր մահապատիժի ջնջում եւ ընդհ· ներում կը պահանջուէր քաղաքական դատապարտեալներուն: 130 հազար հոգի ստորագրած էին դիմումը: Մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան նախագահը՝ փաստաբան Հէվլաճի կը ճշդէ որ «չարչարանքը բանտին մէջ չէ որ կը գործադրուի այլեւս, այլ ոստիկանական հարցաքննութեանց ընթացքին: Կը յիշուի մանաւանդ երկու համանչաւար պարագլուխներու պարագան: Ժողովէն դուրս, համագումարին մասնակցողներ չեն վարանած յայտնելէ թէ տեսակ մը ազդարարութիւն կը թուի այս մեթոտը: Այսինքն, ապահովութեան սպասարկութիւնները — իսկական Պետութիւն Պետութեան մէջ — կ'ազդարարեն կառավարութեան որ չատ տեղի չտայ, դիջում չընէ Եւրոպայի, այնպիսի ճիւղի մը մէջ, որ զինուորականներու կը պատկանի:

Համագումարին խօսք առնողները զգլխաւորաբար իրաւագէտներ եղած են, որոնք չեշտը դրած են անհատին իրաւունքին ըմբռնումին վրայ, ինչ որ դժուար է երկրի մը մէջ, ուր նախապատուութիւնը միշտ Պետութեան կը պատկանի:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1986 Մարտ մէկէն ի վեր, «*Ցառաջ*», հակառակ օրէ օր ծանրացող իր տնտեսական վիճակին, խուսափեցաւ յաւելումի դիմելու բաժանորդագրութեան իր սակերուն վրայ, մինչ տեղական թերթերը, նոյն շրջանին՝ ոչ միայն յաջորդական յաւելումներ կատարեցին, այլեւ՝ օգնութեան կոչեր ըրին ու կ'ընեն իրենց ընթերցողներուն («*Մաթէն*», եւայլն):

Դժբախտաբար, բացարձակ անկարելիութեան առջեւ ենք շարունակելու նոյն պայմաններուն տակ: 1986–էն ի վեր 5 յաւելում կրած ենք առաքման ընկերութեան կողմէ, ասոնց կողքին աշխատավարձը, ընկերային տուրբերը, էլեկտրականութիւնը, թղթատարը՝ Ֆրանսա եւ արտասահման, թուղթը, իրենց կարգին զգալի յաւելում կրեցին օրէ օր աւելի դժուարացնելով հայերէն օրաթերթի մը ծանր բեռը, մանաւանդ երբ ան զրկուած է տեղական մամուլի առեւտրական ծանուցումներէն, որոնք գլխաւոր հասոյթն են որեւէ թերթին: Իրաց այս կացութեան մէջ, անխափան կարենալ շարունակելու համար «*Ցառաջ*»ի կանոնաւոր հրատարակութիւնը, ստիպուած ենք բաժանորդագրութեան սակերու յաւելում մը նախատեսել 1988, Փետրուար 1–էն սկսեալ:

Նոր սակերը կը հրատարակենք յետագային, մինչ այդ մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ սակերէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները, կամ նորոգելու համար իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, իր ծննդեան օրէն ի վեր, «*Ցառաջ*»ի միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիները, ծանուցումները, ինչպէս նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած իմքնաբուխ նուէրները: Ուրեմն, կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն, որ իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան ծանր գործը:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՑԱՌԱՋ»Ի

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԷՋ ՄԸ

– «Գարուն» հանդէսը պարբերաբար կը հրատարակէ «Համարձակուիմ եմ ներկայանալ» խորագրուած էջեր, ուր տեղ կը գրաւեն ընթերցողներու տպաւորութիւնները, զանազան հարցեր, ցաւեր մատնա – նշող գրութիւնները: Ամսաթերթին Սեպտեմբերի թիւին այս բաժնին մէջ տրուած է Լիբանանէն եպարտարապետ Անդրանիկ Դաղլեանի գրութիւնը, ուր կը մատնա – նշուին Հայաստանի ներկային կապ – ուած կարգ մը թերութիւններ ու թելադրանքներ :

***

Հայրենիքի մէջ ուսում առած առաջին ափիւնքահայերէն եմ: 1965 թուականին աւարտեցի Երեւանի Փոլիթեքնիքական Ինստիտուտը: Վերջին անգամ հայրենիք գտնուած եմ 1975–ին եւ պէտք է ըսեմ, որ 12 տարուան բացակայութենէ ետք Երեւանը չատ զեղեցկացած գտայ, ժողո – վուրդը չատ լաւ հագուած, ուրախ, ա – ւելի կենցաղավար: Ուրեմն բարգաւաճ վիճակի մէջ է հայրենիքը: Երեւանի մէջ կանանչը աւելցած է, փողոցները մաքուր են, փոքր ճարտարապետական ձեւերը ակնահաճոյ: Անշուշտ, ասիկա ընդհանուր երեւոյթ է, որակին չեմ անդրա – դառնար, որովհետեւ չափազանց զէշ կերպով եղած է ամէն բան: Շինարարութեան ծախքը կը կրկնապատկուի, եւ կ'եզա – պատկուի, երբ չէնքը աւարտելէ, յանձ – նելէ յետոյ բնակարան մտնողը գարձեալ կը քանդէ ու կը շինէ: Եթէ ուղղակի չի ծախսուիր, կը ծախսուի անուղղակի՝ գարձեալ շինանիւթ եւ բանուորական ուժ կը պահանջուի:

Ինչ կը վերաբերի չէնքերու ճարտարապետական կերպարին, կան, որ հետա – քրքրական լուծում ունին, բայց ընդհանրապէս միապաղաղ են, միօրինակութիւնը աչքի կը զարնէ: Որոշ թաղամասերու տուները կը նմանին գինուորական չէնքերու: Իրենք եւս իրենց տեսակի մէջ, թերեւս, զեղեցիկ թուէին, եթէ խնամքով կառուցուած ըլլային: Իմ տպաւորութեամբ մեր ճարտարապետները կ'ընդօրինակեն այլ երկիրներու մէջ եղածը, առանց նկատի առնելու Հայաստանի պայմանները, նիստուկացը, ժողովուրդին բնաւորութիւնը: Սակայն հարցերու հարցը Երեւանի գերբնակեցման խնդիրն է: Երեւանի ահռելի կերպով մեծնալը տրամաբանութիւն չունի եւ ատոր պատասխանն ալ չի գտացուիր: Աչխարհի վրայ չկայ երկիր մը, որու բնակչութեան 40 – տոկոսը ապրի միակ քաղաքի մը, մնացած 30 տոկոսը սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Փաստօրէն մեր հանրապետութեան տարածքի 70 տոկոսը սահմանա – մերձ քաղաքներն են՝ Երեւան, Լենինական, Էջմիածին, Հոկտեմբերեան: Ըստ իս, սխալ եւ վտանգաւոր քայլ է կեդրոնացել ամբողջ հանրապետութեան բնակչութիւնը սահմանի վրայ: Ժամանակին Ալ. Թամանեան երբ քաղաքին նախագիծը կը կազմէր նկատի ունեցած էր քառորդ միլիոն բնակիչ, հիմա տեղեկացայ որ մէկուկէս միլիոնի նախագիծ կայ: Ի վերջոյ, Զուիցերիոյ մայրաքաղաքը ընդամէնը 200 հազար բնակիչ ունի: Պելժիա, Հոլանտա ուր ազգաբնակչութիւնը քիչ է, քաղաքները 200 – 300 հազարնոց են: Ժողովուրդը հոն չի փափաքիր իսկ քաղաքը մեծցնել: Քաղաքէն դուրս կ'ապրին, քաղաքին մէջ աչխատելով հանդերձ: Ժընեւ եւ Ցիւրիխ, որ համապատասխան կերպով 300 եւ 400 հազար բնակիչ ունին, չեն մրցիր Փարիզի հետ եւ ոչ իսկ կը փափաքին: Անցեալին Տաթեւի կողմերը գացի, Սիսիան, Եղեգնաձոր ... հրաչալի տեղեր կան, ուր կարելի է նոյնիսկ քառորդ միլիոնանոց քաղաքներ կառուցանել: Գուցէ վհատեցնողը տեղին բարձր դիրքն է կամ ցուրտը, բայց Մեքսիքա 2000 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող քաղաքներ կան, Ցիւրիխ չատ ցուրտ քաղաք է:

Երիտասարդութիւնը կը ձգտի քաղաք գալ, գիւղերը կը պարպուին, քանի որ աչխատանք չկայ, մատակարարումը գէշ է, նոյնիսկ երբեմն կպրուզի չկայ: Մինչդեռ գիւղը պահող պէտք է ունենայ, գոնէ ջրջաններու մէջ զարկ տրուի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն: Զուիցերիոյ նոյնիսկ փոքր գիւղերուն մէջ հասատատութիւններ կան եւ բնակչութիւնը չի մտածեր հեռանալու մասին: Կը նախընտրէի քառորդ, կէս միլիոնոյ լաւ կառուցուած երեւան տեսնել եւ մէկի տեղ 10 փոքրիկ քաղաք: Եթէ պէտք է կառուցապատել, նախ պէտք է սկսիլ հեռուէն, յետոյ գալ, մօտենալ երեւանին: Ընդհանուր առմամբ այս է քաղաքին դէմքին առընչուած մտահոգութիւնս: Հարց մը եւս կը յուզէ զիս՝ ճարտարապետական նչանակութիւն ունեցող շէնքերու պահպանումն է: Այնքան արժէքաւոր բան քանդուած է, որունք քաղաքի զարդն էին հիմա, նոյնիսկ ազիւսէ տուները, որ արեւելեան էին, լաւ է պահպանել, քան կառուցել հարաւ – արեւմտեան զանգուածի շէնքերուն նման անտէր շէնքեր: Գոնէ սերունդները ալ կ'իմանան, թէ ինչպէս եղած է քաղաքը եւ ինչ է զարձած: Իմ կարծիքով կ'արժէր քանդել Ակադեմիայի հին շէնքը միայն որպէսզի բացուէր բակը գանուող հին, գողարիկ զանգակատունը: Այս մէկ շաբթուան մէջ որ հոս եմ, գաւով իմացայ, որ Նորքը կը քանդուի: Զուիցերիա հին գիւղակի մը մէջ էի, որ կը պահպանուէր: Շինարարական ատանդոյթները, նիստուկացը, արհեստները ատանդաբար կը ծաղկին հոն եւ գրօսա – շրջական կեդրոն է: Ինչո՞ւ կարելի չէր Նորքը պահպանել եւ գարգացնել բրուտագործութիւնը, որով ծանօթ եղած է դարերով: Մեր ճարտարապետութիւնը սկիզբէն կրած է մեր մշակոյթի ամենակայուն գրոչմը:

Հայկական ճարտարապետութեան պահպանուած կոթողներով կը հպարտանանք եւ կը փաստենք որ երկրի տէրն ենք: Գիւղերու մէջ չատ հետաքրքրական տուներ, ցանկապատեր տեսայ, բայց կը վախնամ որ զանոնք եւս քանդեն:

Ահաւոր երեւոյթ է, որ գիւղերու մէջ կը կառուցանեն քաղաքատիպ բնակարաններ. աւանդոյթի, սովորոյթի ղէմ է: Գիւղացին եթէ իր սեփական տունը չուենայ, հողին կապուած չըլլայ, այլեւս ի՞նչ գիւղացի: Մենք կը սպիսենք իրեն լքել իր տունը: Գիւղացիին պէտք է հըներաւորութիւն տալ իր կենցաղով ապրելու: Մեր գիւղերու տեսքը փոխուած է, սխալ է այդ չէնքերը հոն զետեղել: Կարելի էր էջմիածինը թողուլ ինչպէս էջմիածին, միայն բարեկարգել եւ տարբեր տեղեր արդիական, ժամանակակից քաղաքներ կառուցանել: Ինչո՞ւ քանդել մեր քաղաքները, ուր կայ մեր պատմութիւնը, մեր աւանդները: Բաց տարածութեան մէջ, քաղաքէն հեռու, երկրին ներսի մասին մէջ նոր բնակավայրեր թող կառուցուին օրուան պահանջին համեմատ: Հին էջմիածինը չկայ այլեւս: Մինչդեռ Իտալիոյ մէջ միջնադարեան քաղաքներ կան, որ ձգտած են իրենց հին կերպարով: Սպանիա եւս զբօսաշրջիկներու հիացումի վայրերը ատոնք են, նեղ, ծուռտիկ – մուռտիկ փողոցները իրենց անուշութիւնը ունին: Իտալացի – ներն ու Սպանացիներն ալ կրնային քանդել, լայնցնել հին փողոցները, բայց Եւրոպացիները բարեհոգութեամբ չեն կատարեր՝ հինը զարձնելով ժամանակակից: Երեւանի մէջ ես տեսած եմ, որ հին որակաւոր փայտէ դուռները կը հանուին եւ տեղը կը դրուին ալիւմինէ, նորը որ անորակ է ու տգեղ: Ինչո՞ւ հանել պատանին եւ անորակը դնել:

Ինծի համար ցաւ է այս ամէնը տեսնել: Աբարատի շրջանին ականատես եղայ՝ մեքենաներով կը հատաքէին խաղողի որթերը: Ըսին՝ այդիները քանդած են, ուրիշ բան պիտի ցանեն: Մինչդեռ տարիներու աչխատանք թափուած է: Բանէ մը որ եկամուտ կայ, ինչո՞ւ թողուլ, անցնիլ այլ բոյսերու մշակութեան: Հիմա ալ կ'ըսեն թէ սխալած են, նորէն այդիներ պիտի անկեն: Սկսելէ առաջ կարելի չէ՞ր փոքրիկ հողամասով մը սկսիլ, փորձել, յետոյ ձեռնարկել:

Ըսեմ նաեւ, որ չենք կրնար պէտք եղածին պէս մատուցանել մեր հոյակապ յուշարձանները: Նախ, կը կարծեմ որ հարկ է որ աւելի պատրաստուած ըլլան առաջնորդողները եւ յետոյ՝ վճարովի դառնայ մուտքը: Եւ յուշարձանը կը չահի, նորոգութեան լրացուցիչ ծախք կը դոյանայ եւ ապա՝ վճարումը նաեւ յարգանք է յուշարձանին հանդէպ:

Լաւ չէ կազմակերպուած յուշանուէրները՝ գրքոյկները, ձայներիզները, ժապաւէնները, լուսապատկերները: Զբօսաշրջիկը միշտ կ'ուզէ յուշանուէրներ տանիլ: Միաժամանակ տուիկա չահու լաւագոյն աղբիւր է:

Նորավանքը, Գոչավանքը, Գլաձորը կարելի է չահութաբեր կեդրոններ դարձընել, ալ չեմ խօսիր Տաթեւի մասին: Այդպիսի գեղեցիկ բնութիւն Զուիցերիան իսկ չունի: Շուտով կը վերադառնամ Լիբանան, տանելով ուրախութիւնս հայրենիքի նուաճումներուն առիթով եւ մտահոգութիւնս հարցերու շուրջ, գուցէ ուզեցի բաժնել ձեզի հետ անկեղծ անհանգստութիւնները:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՆՇԱՆԱԳԻՐ

ՀԵՂ. – ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

Բանաստեղծուհին մօտ կապոյտ Ապրիլէն մինչեւ Կիզակէտ, Ոսկէ, ակընկայանի կը մնան ներաչխարհի մը զրոյմը կնքելու մտադրութիւնը: Եւ, անոր մօտ մտասեւեռումի չրջանակով կը պարփակուին ներքին – անձնական ապրումներու դրսեւորելու տենչը՝ խնքնայղացումներու ճամբով: Որոնում, ամէն բանէ առաջ եւ, ասոր հիման վրայ, հաստատումն ու հաստարուն արտաբերումներ: Ուղիներու փնտռտուք մարդոց եւ իրերու՝ տարածքներու սահմանումով: Ուրեմն, հասարակաց գիծ մը խոհերու, անչուչտ մտաւոր եւ հոգեւոր տարրալուծումներով ընդելուզուած: Անոր մօտ ներքին պահերն ու վիճակները չեչտուած կը մնան՝ յաճախ թրթռացումներով, միաժամանակ խոստովանանքով:

Անոնցմէ է, որունք կը ձգտին բնութագրել ոչ միայն չրջապատ, այլեւ անկէ բխող, հոսող ներքին ծիրը, էավիճակը, պայմանաւորելու համար հասուն կեանքը ներքնապէս: Նկարագրութիւնը առաւելարար հոգեվիճակի պայմանները կ'ընդգրկէ: Ան կ'անտեսէ լճացած, քարացած կերպարները: Կեանքը անոր համար թաւալուն, եռուն չրջադիծ կը ներկայացնէ: Այնքան տաեն, որ անոնք ներծոր ծալքեր ի յայտ կը բերեն: Մանաւանդ, ան կը սիրէ այդ չրջանակին մէջ իր ԵՍ–ը ցուցայայտել, զայն լուսաբանակի տակ դնել:

Բանաստեղծուհին կը պատկանի այն դասին, խումին, ժամանակակիցներէն անոնց, որունք ինքնութեան իրենց արտայայտութեան մէջ, ինչպէս նաեւ աչխարհի դէտորումներուն կը սիրեն պատեր քանդել, – խօսքը կը վերաբերի քերթութեան պարունակին, – արձակ – ազատ արտայայտութեան ձգտումով: Կ'անտեսէ պարզ զգայնութիւնները ընթացիկ խօսքերով ցուցադրելու միջոցը: Կ'ուզէ խոհուն մը – նալ՝ արտաբերելով մտածումի չիթեր, նչանադիրներ:

Աչիկա չի նչանակեր, բնականաբար, որ ան կը խուսափի զգացումներէն, չորս պատերու կամ չրջափակի մը առթած բնածին եւ բնատուր վիճակներէն: Կը նչանակէ, սակայն, թէ ան ատոնք հաւասարակչռութեան կ'ենթարկէ՝ սիրաը միտքին բովէն անցընելով: Տածումը արբատամօտ դարձնելով:

Այս գիծերը յատուկ նչանակութիւն կը ստանան, երբ կը կարդանք բանաստեղծուհիին էջերը յղուած Մուշեղ Գալչեանի Եղերերգին, Յակոբ Կարապենցի, Ժապ Յակոբեանի՝ Սիփւռքի բանաստեղծին, քանի ան ի վիճակի կը դառնայ ենթախառնութիւններ վերապրեցնել՝ ըսենք նչանակալից վրձնումներով: Մնացեալը անոր ենթաչխարհը կը մնայ, այլապէս ցոլտուն:

Անոր նայուածքը որթատունկի մը պէս կ'աճի հեռաւոր պատերուն վրայ եւ աչքն ալ ոսկեճոյլ, ոսկեզօղ ողկոյզներու հասունութիւնը կը պարզէ, ապա զինի կը դառնայ: Այլ, սակայն, հասունութենէն, ուռճացումէն առաջ որթատունկը կը լքուի, կը չորնայ եւ պիրկ տհաճութեամբ կը թեթեւնայ ծանրութիւնը բանաստեղծուհիին:

Պատկեր եւ մտածում՝ քաղցր եղբակցութեան մը հասնելու համար: Հիմնական տող մը ահաւասիկ՝ լման հոգեվիճակ մը պարզելու համար:

Ենթահողի մը լուսարձակում:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Ս. ՍԱՀԱԿ — ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԴՊՐԱՑ ԴԱՍ

ՄԱՐՍԷԼ. — («Յառաջ»). —

Մէյ մը իրարանցիկ եւ զօտեպնդիչ է մտնուէնեան լամբական թէ անհատական ելոյթներն ու արտայայտութիւնները, նամանաւանդ երբ անոնց չրթներուն վրայ կը թրթռայ եւ կ'ապրի բարբառը մեսրոպեան, երգն ու չարականը հայկական, չնայելով թէ երբեմն անկատար կամ թոթով, բայց մէյտ ըլլալով դրսեւորումը ներքին ապրումներու, արդիւնքը կամուր եւ խանդավառ ճիգերու:

Այսպէս, կարելի չէր չտպաւորուիլ, կիրակի, Դեկտեմբեր 6–ին, մանկանով Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ — Մեսրոպ եկեղեցին, ու տեսնելով Դասին մէջ համախմբուած մանուկներ, տղաքը չափիկ հազած ու աղջիկները գլուխնին քօղով ծածկած, որունք կ'երգէին «Հայր Մեր»ը իրենց դեկավարին առաջնորդութեամբ:

Եկեղեցիէն ներս, հանդիսաւոր օրերու արարողակարգը կը տիրէր: Խորանին վրայ պատարագիչը՝ Գարեգին Վարդապետ Պէքճեան, դասին մէջ տեղ առած այլ եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներ՝ եղիչէ Փանոսեան, Շահան Տէտէեան, Մակար Նահատեան քահանաները, թաղականութեանց ներկայացուցիչներ: Եւ այս հանդիսութեանց կը նախագահէր՝ Ցակոր Եպիսկոպոս Վարդանեան:

Արդարեւ, յատկանչական օր մը քանի այս Մանկանց Դպրաց Դասին անդրանիկ պատարագն էր, եկմալեան պատարագը երգուած միաձայն, երգէնի ընկերակցութեամբ՝ Փիլիպէ Եըլմազեանի: Ծանրը ամիսներու աչխատանքէ յետոյ ըրաք քաջալերական մեկնաբանութիւն մը, ուրախութիւն պատճառելով բոլոր – բոլորին եւ զոհունակութիւն տալով, անկասկած, իր դեկավարին՝ Ասչիկ Եըլմազեանին, որուն սպառած չունչն ու թափած ճիգերը պտան իրենց արդար վարձատրութիւնը:

Պատարագէն յետոյ, Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հացկերոյթ, որուն ընթացքին մասնակցողները չարունակեցին վայելել մանուկներու չնորհները:

Օրուան խօսնակն եղաւ փոքրիկն Արի Եըլմազեան որ չատ համարձակ եւ ինքնավստահ, իր բացման խօսքերուն մէջ, այո՛ ճաւ կարդաց, բսաւ. – «...Կ'երգենք որովհետեւ կ'ուզենք պահել մեր լեզուն, մեր մշակոյթը, մեր աւանդութիւնները. կ'ուզենք կապ պահել մեր եկեղեցւոյ հետ, սորվիլ մեր շարականները. օգնեցէ՛ք մեզի որպէսզի շարունակենք...»: Գեղարուեստական բաժինը ամբողջովին ապահովեցին մանուկները՝ արտասանութիւններով, մեներգներով, խմբական արտասանութեամբ, խմբերգներով:

Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը՝ Վարուժան Պօզաճեան զոհունակութիւն յայտնեց այս գեղեցիկ փրագործութիւնին համար, աւելցնելով թէ ան կուզայ իրականացնել տասը տարիներու ծրագիր մը: Գնահատեց Ասչիկ Եըլմազեանը եւ չերմօրէն կոչ ըրաւ մանուկներուն՝ հաւատարիմ մնալ իրենց հայրերուն հաւատքին:

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անօրէնն խորհուրդի նախագահ՝ Պերճ Կարապետեան բացատրեց օրուան խմաոը. – «Մենք, մասնաւոր, Մանկանց Դպրաց Դասով քացինք Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ եկեղեցւոյ Մշակութային կեդրոնին տասնամեակի տարին, որովհետեւ մանուկները ապագան կը ներկայացնեն եւ անոնցմով է որ մեր շարունակութիւնը պիտի ապահովուի»: Ցարգանքով եւ երախտագիտութեամբ յիչեց Արծրունի Ջրբաչեանը եւ Արչամ Պապայեանը, որոնք հիմը դրին ու զարգացուցին եւ՛ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը եւ՛ մշակութային կեդրոնը: Պերճ Կարապետեան քաջալերեց մանուկները եւ դրուատեց Ժ. եւ Ֆ. Եըլմազեանի գործը:

Ասչիկ Եըլմազեան յայտնեց երախտա –

ԿՈՐՈՒՍԱԾ ՀՈՂԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Շար. 3)

Ա.

ՄԱՅՐԸ ԱՂԱՋԱՄԸ

Ջրասէր ընտանիքի ձմեռային ճաշկերոյթն էր։ Ընտանեկան ժամադրութիւն։ Ամէն ոք ուրախ էր, որ կրկին հաւաքուած էին ընտանեկան ընդարձակ սեղանի շուրջ։ Ջրասէրն էր ամենաերջանիկը։ Ինքն էր ընտանիքի հիմնադիրը։ Ինքն էր ստեղծել այդ ընտանիքը։ Ինքն էր ամուսնացել այդ կնոջ հետ։ Ինքն էր ունեցել այդ զաւակները։ Ինքն էր կերտել իր երջանկութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչ։ Ինքն էր ամէն ինչի հիմքը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեշնչողը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորողը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորիչը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգին։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութեան ոգեշնչողական ոգեւորութիւնը։ Ինքն էր ամէն ինչի ոգեւորական ոգեշնչողական ոգեւորութեան

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Լիւսի Աչճեան առ ի դնահատութիւն 400 Ֆ.:

***

ԷՇԻՐՈՒ. – Կ. Խաչատուրեան 50 Ֆր.:

S.O.S.
ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises

Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.

Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon , un cahier, un livre : trop chers à acheter

Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler

Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises

Faut-il en dire plus?

Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS
ԶՄԵՌ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
• ԶԱՓԻ ՎՐԱՅ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ԱՌ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Երգչուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

եւ երգահան՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Սիփան – Կոմիտաս *երգչախումբը վերհրատարակած է՝*

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours սալերէն արտատըպուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Յայտագիրը կը պարունակէ.–

FACE I —
8 *մեներգներ* Աստղիկ Առաքելեանի *մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝* Գ. Ալէմշահի:

FACE II —
Symphonique նուագախումբի համար պրուած 4 գործեր:
Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի.

Փնտռել.–
Սիփան — Կոմիտաս *երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ.–*

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

ՏՕՆԱԾԱՌ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Տոնածառի աւանդական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20–ին, դպրոցի սրահին մէջ, 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը Ռէնսի :

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

– Համադամ ճաշեր, ժամը 13–էն սկսեալ:
– Աշակերտներուն ելոյթները՝ ժամը 15–էն սկսեալ:
– Կաղանդ պապայի ժամանումը՝ ժամը 17–ին:
– Գեղարուեստական բաժինը՝ ժամը 18–էն սկսեալ:
Կը մասնակցէին երգիչները՝
ՄԱՍԻՍ
եւ
ՐԱՖՖԻ
– Ինչպէս նաեւ շարք մը անակնկալներ:
– Մուտքը ազատ է:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Տիկնանց Ճանճանախումբի Միջօրեայ Դպրոցի, կիրակի Դեկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118 Ռուրսել փողոց, Փարիզ 17–րդ

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Հանդիսում կաղանդ պապային հետ:

Մուտքը ազատ է:

SOIREE DANSANTE

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

SPÉCIAL NOEL ARMENIEN

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

***

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

ԿԱՑՕ — ԺԱՖ — ԽԻՓՖԱՖ — Հ.Բ.Ը.Մ.
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
ՉԱՐԵՆՑ 90

կը մասնակցին.–
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆ (Հայաստանէն)
JACQUES GAUCHERON
եւ
Ստեփան Ակերդ ■ Աստղիկ Տէտէեան ■ Անի եւ Էլիզապէթ Համել
Գրիգոր Համել ■ Թաճ Մատիկեան եւ երրեակ դուդուկ ■ Մասիս փոքրիկն Արմէն Փանոսեան ■ Էլիա Փեհլիվանեան
Անահիտ Սահաք-եան ■ Անահիտ Թոփչեան (Հայաստանէն)
Յայտագիրը կը ներկայացնէ.– Նորա Պարութ-եան

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19, ԺԱՄԸ 20.30–ԻՆ
(եւ ոչ Ուրբաթ 18, ինչպէս յանուցուած է թուղթիկներուն վրայ)
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna — 75016 Paris (M° Iéna)

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN
25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով):

■ Մաւնքը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփքէ
■ Հերիսա (ապսպրաւիով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուք-էպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրաւիով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

POUR VOS CADEAUX
DE FIN D'ANNEE

LA MAISON DE LA CULTURE ARMÉNIENNE DE MARSEILLE

rue Saint Bazile

organise
le samedi 19 décembre de 14h. à 19h.
Une vente des publications les plus récentes, soit en langue arménienne soit en langue française,
—— cassettes,
—— disques,
—— Vidéo,
—— Posters,
—— Planches de miniatures
ETC...

PRIX COMPETITIFS

Faites plaisir à vos enfants, à vos amis tout en propageant notre culture

Գիրքերու վաճառք՝
Շաբաթ, Դեկ. 19–ին, ժամը 14–էն 19:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի Աբջալոյա Թաղէոսեան մասնաճիւղը ստացած է, ի նպաստ իր գպրոցին, Պարոյր Վարդանեան – Նաւաճեանի մահուան առիթով. – Ընկերուհի Մատլէն Վարդանեանէ 1000 Ֆր., նաեւ իրենց սիրելի բարեկամին յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Քէօլէյեանէ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեանէ 200, Օր. Սիլվա եւ Պր. Յակոբ Հարիպեանէ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արթօ Քիլիմլի 100, Տէր եւ Տիկին Ք. Հանիմեան 300 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթականի Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
19 - 20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.644
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.644

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՀ ՄԱՐԿՐԻԹ ԵՈՒՐՍԸՆԱՐԻ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 18–ին, կը հաղորդուէր թէ Մէյնի մէջ (Ամերիկա), ուր հաստատուած էր 1940–էն ի վեր, մեռած է Մարկրիթ Եուրսընար, Ֆրանսական ակադեմիայի առաջին կին անդամը: Ծագումով Պելճ, ծնած էր Պրիւսէլ 1903–ին: Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, գրական տարբեր ճիւղերու լինչպէս՝ բանաստեղծութիւն, պատմական վէպ, վէպ, թատերգութիւն, յուշ:

Իւն անունն է CRAYENCOUR եւ իր գրական ծածկանունը անգրաւաւորութիւն մըն է: 1979–ին, կրկին Ֆրանսահպատակ կը դառնար կարենալ անդամակցելու համար Ֆրանսական կամաւորին:

Պատմական օր մը եղած էր, արդարեւ, 1981, Յունուար 22–ի Հինգշաբթին երբ ժան տ'Օրմէսոն կ'ընդունէր Մարկրիթ Եուրսընարը, որ կը գրաւէր Ռոժէ Քայյուայի աթոռը: Ան առեն, ասպէս կը նկարագրէինք այս մեծ դրագիտուհիին մուտքը անմահներու կամարը.–

Հպարտ, աւելի ճիշդ իր արժէքին գիտակցութիւնն ունեցող անձի մը եղոյթն էր, Մարկրիթ Եուրսընարի արտաքնած ձառը: Քիչեր պիտի կարենային այդքան շատ բան ըսել, այդքան քիչ խօսքերու մէջ խտացած: Բաւեց իրեն կարճ որակումներ, սահմանելու համար մեծ դէմքեր կամ դէմքեր: Երբ, անդրադառնալով իր մուտքին այդ Մեծ Տունէն ներս, Մ. Եուրսընար կը խօսէր անցեալի կին դրագէտներու մասին, կը յաջողէր քանի մը խօսքով տալ անոնց ամբողջ դիմագիծը: «19–րդ դարու կէսերուն է, ի'ըսէր, որ գրականութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, դարձաւ բանի մը կիներու համար, թէ կոչում մը եւ թէ արհեստ մը, եւ իրաց այդ կացութիւնը, թերեւս դեռ շատ նոր էր, ուշադրութիւնը գրաւելու համար ընկերակցութեան ինչպէս ձերն է: Տիկին տը Սթալ, արդարեւ, աներեւոյթի պիտի ըլլար իր զուիցերական ծագումով եւ շուէտական ամուսնութեամբ, կը գոհանար ըլլալով դարուն լաւագոյն միտքերէն մէկը: Ժորժ Սանտ գայթակղութիւն պիտի ստեղծէր իր խառնակ կեանքով, ազնուութեամբն իսկ իր յուզումներուն, որուն զինքը կ'ընեն կին մը, այնճան հիանալիօրէն կին, անձը աւելի քան գրագէտը կը կանխէր իր ժամանակը: Քոլէթ անգամ, կը խորհէր, որ կին մը այցելութիւն չի տար այր մարդոց խնդրելու համար անոնց ձայները եւ կըրնամ միայն իրեն համակարծիք ըլլալ, քանի որ ես չըրի»:

Ապա, Մարկրիթ Եուրսընար նոյնքան բարձրորակ յառաջաբանով մը, կ'անցնէր իր նախորդին – Ռոժէ Քայյուայի – ղըրուսաքին: Հոս ալ ցոյց կուտար մտաւորական պատրաստութիւն մը եւ ոճ մը: Կը տիրէր այլեւս իր ունկնդիրներուն վրայ: Կարելի չէր գինքը չլսել, մանաւանդ՝ մոլի չըլնել:

Ապա իր պատասխանին մէջ, ժան տ'Օրմէսոն կը գծէր Եուրսընարի կեանքն ու գործը, ծանրանալով անոր ամէնէն ծանր գործերէն մէկուն՝ «Ադրիանոսի յուշերը»ուն վրայ, որ ամէնէն յատկանշականն ալ կը նկատուի: Ճամբորդած երկրէ-երկիր, սիրած մանաւանդ Յունաստանը, իր անցեալը ու իր լեզուն (զոր այնքան լաւ թարգմանած է), Մարկրիթ Եուրսընար, ինչպէս բոլոր գրագէտները, կը ճանչցուին կարդացուելով: «Վախազիր մը, կ'ըսէր ան Օրմէսոն, կենսագրականի պէտք չունի, իր գիրքերը կը վկայեն իրեն համար»: Կը յիշէր տողեր, այնքան յատկանշական Ադրիանոսէ երբ կ'երազէ մարդոց թշուառութեան վրայ.– «Երբ կարելիին չափ թեթեւցուցած ըլլանք աւելորդ գերութիւնները, խուսափած՝ ոչ անհրաժեշտ դժբախտութիւններէն, միշտ կը մնայ, մեզ շնչասպառ պահելու համար, մարդուն հերոսական առաքինութիւնները, անխուսափելի ցաւերուն երկար շարքը, մահը, ծերութիւնը, անբուժելի հիւանդութիւնները, չբաժնուած սէրը, դաւաճանուած կամ մերժուած բարեկամութիւնը, մեր ծրագիրներէն եւրազ մեծ եւ մեր ըրածներէն աւելի մոայլ կեանքի մը միջակութիւնը»...

Իր միւս ծանօթ գործերուն մէջ յիշենք՝ Souvenirs pieux, Denier du rêve, L'œuvre au noir, L'homme assis dans le couloir, Mishima ou la passion du vide, etc, etc.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Զեհովսլովաքիոց թիւ մէկը՝ կիւթաւ Հուսաք, որ կը մարմնաւորէր 68–ի Փրակայի գարնան «բնականոնացման» հերոսը քաշուեցաւ եւ տեղը տուաւ տնտեսական հարցերու ենթանախարարին՝ Միլոս Եաքէս, որ ծանօթ չէ իրրեւ մեծ յառաջդիմասէր մը, բայց մօտ է կորբաչովեան նոր դիրքերուն: Կը թուի որ Կորբաչով դուռին առջեւը աւելէ եաք, սկսած է դրացիներու դուռներուն առջեւն ալ մաքրել եւ Զեհոսլովաքիոյ պարագան դիւրին խորհրդիրներու ալ առիթ կուտար Ուրբաթ առաւօ, հիմ ունենալով Փրակայի նոր «գարուն մը», երբ ձմեռ է...:

Լիւճեի Ընկերութեան անօրէն – նախագահը՝ Տանիէլ Տըվալուէն մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Իրանի ծախսուած զէնքերու հարցին կապակցութեամբ:

Ժ. Մ. Լըփէն, Թրինիթէ–սիւր–Մէռի իր ծննդավայրին մէջ ընդունեցաւ Ալեն Սէնքլէրն ու Ժ. Մ. Քոլոմպանին: Հեռատեսիլի Ա. կայանի ծանօթ յայտարարին՝ «Հարցում՚ներ տունը» համար: Նոյեմբեր մը չկար, անշուշտ, ազգային ձակատի պարագլուխին յայտարարութիւններուն մէջ: Նախագահական ընտրապայքարը խարխուած է պարզ բանաձեւի մը վրայ՝ Ֆրանսական Ֆրանսա մը, ոչ՝ օտար Ֆրանսա մը: Կասկած չկայ, որ կարգ մը հարցերու շուրջ, ծայրայեղ–ազ այս ազգայնամոլը բազմաթիւ Ֆրանսացիներու «սրտէն կը խօսի», եթէ նոյնիսկ չեն համարձակիր արտայայտուիլ: Մարզը, ամէն պարագայի մէջ, համակրելի ըլլալէ շատ հեռու է: Կրկին անգամ երեսին տրուեցաւ նացիական կապի սենեակներու իր մէկ յայտարարութիւնը (պատմութեան մէկ մանրամասնութիւնը) եւ կրկին ալ ներկայացուեցաւ իր ելոյթին այդ մասը:

Իտալացի Մեծ Գիշնականը մը, պնդահասուած հետազօտող Փարիզի Սէն – Լուի հիւանդանոցը եւ Սէ – էն – էռ – էմ (զիտական հետազօտութեան ազգ. կեդրոն), ձերբակալուեցաւ որպէս ծայրայեղ –ձախ ահաբեկիչ, զարմանքի բերելով չըլլապատը: Տոքթ. Ճանֆրանքօ Փանլոյի, 70ական թուականներուն մաս կազմած է Միլանոյի «Փոթերկ օփերայօ» շարժումին եւ քանի մը տասնեակ մեզադրանքներու տակ է, իր երկրին մէջ:

Փարիզի մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին ջերմաչափը բարձրացած էր 16 աստիճանի, լինչ որ չէր պատահած 1873–էն ի վեր...:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄԸ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

—×—

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 17–ին կը կազմուէր Ֆրանսայի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Ազգային խորհուրդ մը, որու գլխաւոր նպատակն է թոյլ տալ զանազան եկեղեցիներուն, որպէսզի մէկ ձայնով արտայայտուին ընկերութեան մեծ հարցերուն շուրջ:

Ֆրանսա, այս առընչութեամբ, կաթոլիկ մեծամասնութեամբ առաջին երկիրն է, որ կ'ընդունի մաս կազմել նման խորհուրդի մը, որ կը համախմբէ քրիստոնեայ գլխաւոր եկեղեցիները (իմա՝ աւետարանական, առաքելական, օրթոտոքս եւայլն): Բողոքական մեծամասնութեամբ երկիրները աւելի մօտ են նման ձեռնարկներու: Ազգային խորհուրդներ կան 76 երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի մէջ, տեսակ մը էքիւմենիք խորհուրդ կազմելու հարց չկայ, այլ.– «Ջանալ հաղորդութիւնը աճեցնել Եկեղեցիներու միջեւ, յարգելով իրենց զանազանութիւնը»: Նոր կառոյց մը չէ որու իշխանութիւնը կը պարտադրուի անդամ եկեղեցիներուն: 108 քուէարկողի վրայ, միայն երկու կաթողիկէ եպիսկոպոս դէմ արտայայտուած էին այս ծրագրին, Նոյեմբեր 9–ին: Ֆրանսայի աւետարանական Դաշնակցութեան մէջ, որոշումը միաձայնութեամբ տրուած էր միակ ձեռնպահն եղած էր՝ ցիկան աւետարանական առաքելութիւնը:

Այս խորհուրդը աստուածաբանական պաշտօն չունի, բայց թոյլ պիտի տայ որ հաւաքական նախաձեռնութիւններ ըստանձնուին քրիստոնեայ ներկայութիւնը չէչտելու համար երբեմն մարզերու մէջ:

Այլ խօսքով, փոխանակ առանձին դիրքերը առնելու գործազրկութեան, ցեղապաշտութեան, նոր աղքատութեան, ՍԻՏՍ–ի վերաբերեալ, եկեղեցիները պիտի խորհրդակցին եւ, հաւանաբար չնորհիւ այս խորհուրդին, պիտի կարենան հասարակաց յայտարարութիւններ ընել, պայմանաւ անշուշտ որ ներքին համաձայնութիւն գոյանայ: Նախագահութիւնը հերթական պիտի ըլլայ: Տարեկան երկու լիակատար — 18 անդամներու — նիստ նախատեսուած է, երեք տարուան փորձառական շրջանի մը համար:

Այս խորհուրդին մէջ, Ֆրանսայի բողոքական եկեղեցին պիտի ներկայացուի իր նախագահին պատուելի Սթիւրթի եւ հինգ այլ պատասխանատու պատուելիներու կողմէ: Կաթողիկէ կողմը, Եպիսկոպոսապետութեան հերթական խորհուրդը նշանակած է Լիոնի արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Տըքուրթրէ, Փարիզի Արք·ը՝ կարդինալ Լիւսթիժէ, ինչպէս նաեւ դերպ· Տիւվալ, Ժան Վիլնէ, Հերմիլ եւ հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան: Օրթոտոքս եւ Հայ առաքելական միւս անդամները դեռ պիտի նշանակուին, կը գրէր «Լը Մոնտ» Հինգշաբթի իրիկուն:

***

ՈՒՂԵՐՁ՝
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի եպիսկոպոսապետութեան հերթական խորհուրդը ուղերձ մը ըրաւ կաթողիկէներուն, ուր առանց բացէ ի բաց դիրք բռնելու քաղաքական դեռնի վրայ, կը յիշեցնէ ընկերային համակարմութեան քրիստոնէական պահանջները, կեանքի յարգանքը եւայլն: Յատկանշական կէտը կը վերաբերի դաղթողներուն, ուր «քար» մը կը նետուի Լը Փէնի, որովհետեւ՝ «Դաղթողներն եւ իրենց ընտանիքները իրաւունքն ունին մեր համակամութեան»: Կողմնակից են մանաւանդ համարկումին: Երբ իրեն հարցում եղաւ այս մասին (հեռատեսիլ, Ա. կայան, «Հարցում՚ներ՝ տունը»), Լը Փէն ըսաւ որ եպիսկոպոսները քաղաքականութեան տեղ թող այլ հարցերով զբաղին, աւելի իրենց մարզին վերաբերեալ, այսինքն՝ ինչո՞ւ եկեղեցիները պարապ են եւ ժողովուրդը կը հեռանայ եկեղեցիէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ

ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Ընդմիջում, այս չաբաթ, ախոյեանական մրցաշարքերուն: Օրակարգի վրայ են բաժանախաղերը: Վալանսի Հ.Մ·–ը միակ հայանուն խումբն է որ չէ պարտուած տակաւին Ֆրանսայի բաժակին մէջ: Իր մրցակիցն է, ի հաշիւ 7–րդ հանդըրուանին, Կրընոպլի արհեստավարժ խումբը, որ կը պայքարի երկրին ախոյեանութեան երկրորդ բաժանումին մէջ: 12–րդ է ներկայիս:

Ախոյենական գծով, Կրընոպլը դասակարգ մը բարձր է, քան՝ Վալանս: Այդ պատճառ մը չէ սակայն որ Վալանսցիները անյոյս մրցում մը մղեն: Ամէն ինչ կարելի է բաժակախաղի մը ընթացքին:

Կրընոպլի կազմին մէջ կ'ըլլայ, ընդհանրապէս, Հայ մը, Միշէլ Թէրզեան: Ծնած է Երեւան, 24 տարեկան է: Կը խաղայ իրրեւ յառաջապահ:

Հաւանաբար, Շաբաթ իրիկուն, Միշէլ Թէրզեան ըլլայ միակ հայ խաղացողը, որ կը մարզադաշտին վրայ, 22 մարզիկներուն միջեւ: Քանի մը չաբաթ է արդէն, որեւէ «հան»ի մը չենք հանդիպիր Վալանսի կազմին մէջ...:

Այս դիտողութիւնը պէտք չէ նկատուի մեղադրանք մը Հ·Մ·–ի վարիչներուն դէմ, այլ միայն՝ հաստատում մը թէ՝ հայ երիտասարդները հակում չունին ընելու՝ արդի ֆութպոլին մէջ փայլելու համար անհրաժեշտ մարզումները ու զոհողութիւնները: Երկու ձեռքերու պէտք

(Շար·ը Դ· էջ)

ՃԱՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շորեքշաբթի օրուան յետաձգուած 23–րդ խաղին յաղթեց Գարբով, երբ Գասպարով ձգեց 57–րդ հարուածին:

Ուրբաթ առաւօտ, ուրեմն, վերջին հանդիպումէն առաջ, Գարբով կը յաղթէր 12 — 11: Գասպարով պէտք է անպայման յաղթէր վերջին խաղին, եթէ կ'ուզէր պահել համաշխարհային ախոյեանի իր տիտղոսը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«ՈՂՋ ԾՆՈՂՆԵՐԻ ՈՐԲԵՐԸ»

Ո՛չ միայն հրապարակայնութեան, վերակառուցումի բարերար ազդեցութեամբ, ու թերիներ, սխալներ մատնանշելու, պանդատելու, բողոքելու, նաեւ պահանջելո՛ւ ազատութեամբ, այլ՝ նոր ժամանակներու յոռի բարքերու լուրացումով եւս Հայաստան կ'ապրի ժամանակակից աշխարհին մէջ: Ի.Ա. դարու դրան առջեւ կանգնած աշխարհ մը, ուր օրէ օր նիւթը իր զերիչխանութիւնը կը տարածէ հոգիին վրայ եւ ուր բարոյական արժէքները հետզհետէ հին անտուկներու խորը մոռցուած ու զեղնած ժանեակներու կը նմանին. անոնք կրնան միայն ծիծաղ ու արհամարհանք առթել, կամ լաւագոյն պարագային՝ արդահատանք:

Ամէն բանէ առաջ իր հանդիսան ու հաճոյքը փնտռող Ի. դարու երիտասարդութեան տեարակէն հետզհետէ սրբուեցան ակնածանք, յարգանք, այլասիրութիւն, համեստութիւն որակուած արժէքներ. այսօր եթէ տակաւին կարելի է զոյութեանը մասին խօսիլ, ընդհանրապէս բաւական բնոյթ փոխած է նաեւ սիրոյ զգացումը. զժուար թէ անչահախնդիր ըլլայ ան. անձնազոհ՝ բնաւ. թերեւս կարգ մը պարագաներու կարելի ըլլայ հանդիպիլ «հարազատ»ութեան որոշ աստիճանի մը: Ու ասիկա՝ ծնողականէն որդիական, բարեկամականէն ընկերական, ամուսնական եւայլն:

Վարքերու եւ բարքերու նման վերիվայրումի մը դիմաւորը զոհերուն մասին կը խօսի Լիւդմիլա Մանուչարեան, Դեկտեմբեր 6-ի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի իր յօդուածին մէջ. այդ զոհերը ան կը կոչէ «Ողջ ծնողների որբերը», ինչպէս կը խորագրէ նաեւ գրութիւնը: Օրինական ամուսնութիւններէ կամ արտամուսնական կապերէ ծնած երախաներ են այդ զոհերը, որոնց ծնողքը ողջ առողջ է եւ սակայն իրենք որբի կեանք կ'ապրին:

Լ. Մանուչարեան զանոնք կը դիտէ մանկատան մը մէջ որ նախկին որբանոցներու նորօրեայ տարատեսակը կը թուի ըլլալ: «Ոմանց բերել են իրենց սեփական անուն – ազգանունով, մի մասն այստեղ է ստացել իր ազգանունը» կ'ըսէ յօդուածագիրը. «այստեղ»ը 20 հոգիի համար երկու «մայրիկ»ներով այն ընտանիքն է ուր «76 երեխայ է մեծանում»...:

Նման «ընտանիք»ներու մէջ պետութեան խնամքին ձգուած են անհայր, անմայր որբերէ զատ ու աւելի մեծ համեմատութեամբ, միայնակ մայրերու եւ անյաջող ամուսնութիւններէ ծնած զաւակներ:

Անշուշտ, ինչպէս կ'ըսէ Լ. Մանուչարեան, գժուար է երիտասարդ ու առանձին մօր մը համար թէ՛ աշխատիլ, թէ զաւակ մեծցնել: «Սակայն նման մայրերին պետութիւնը արտօնութիւն է տուել եւ հիմա այլեւս այն ժամանակները չեն, երբ միայնակ մայրերին այլ կերպ էին նայում...»: Ցեռոյ կայ ամենածանր այն պարագան, որու գժուար է արդարացում գտնել. նոյնիսկ եթէ հասկնալի դառնայ զաւակը մանկատուն յանձնելու արարքը, ի՞նչով կարելի է բացատրել վարմունքը այն ծնողքին, որ ոչ իսկ կ'այցելէ իր զաւկին:

Արտամուսնական կապերէ զատ, անյաջող ամուսնութիւններու եւս «պատիժը» կրողները կ'ըլլան մանուկները: Անոնք են որ կը վճարեն անխորհուրդ արարքի մը, մեծերու եսասիրութեան, սխալ որոշումներու սուղ գինը:

Այս երեւոյթը հատանաբար ընդհանրացին լուրջ հարց մըն է ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ, որ երկրին Համայնավար կուսակցութեան Կոմիտէն նոյնիսկ որոշում կայացուցած է այս մասին. այդ որոշումին մէջ կ'ըսուի. – «Հասարակութեան առանձնակի ուշադրութիւնն են պահանջում որբ երեխաները ու ծնողների խնամքից զրկուած երեխաները: Անհրաժեշտ է, որ նրանք շրջապատուած լինեն ժողովրդի մշտական սիրով ու հոգատարութեամբ, բոլոր պայմանները ունենան հոգեւոր ու ֆիզիկական զարգացման համար, մեծանան որպէս լիարժէք ու երջանիկ քաղաքացիներ»:

Լ. Մանուչարեան կացութիւնը պարզող առղերէ հետ կը պատմէ նաեւ այս երախաներու համար կատարուած պետական միջոցառումներու մասին. կը յիշէ, կամ կը յիշեցնէ տակաւին, թէ քաժնելու համար անոնց ցոյց տրուած հոգատարութիւնը կարելի է նուէրներ ընել «առանձին քաղաքացիների, աշխատաւորական կոլեկտիւների, հասարակական կազմակերպութիւնների եւ ստեղծագործական միութիւնների» կողմէ:

***

Վերջերս հոս, մեր չրջանակներուն մէջ յաճախ կը խօսուի անզաւակ զոյգերու երախաներ որդեգրելու փափաքին մասին. հայ զոյգեր կ'ըլլան անոնք, որոնք չատ բնականաբար կը նախընտրեն հայ պզտիկ մը որդեգրել: Երբեմն սակայն կարելի չըլլար ընթացք տալ իրենց նախընտրութեան ու կ'որդեգրեն ընդհանրապէս միջին կամ հեռաւոր արեւելքի ժողովուրդներու պզտիկներ: Արդեօք կարելի չըլլա՞ր ձեւ մը դտնել, որով այս զոյգերը որդեգրեն վերոյիչեալ յօդուածը ներչնչող մանուկներէն:

***

Այսքան բազօրէն իրապաչտ տողեր կարդալէ ետք հայաստանցի երիտասարդ մայրերու մասին, կարելի չէ չյիչել մեր հառաչօաններէն կամ քարոզիչներէն ոմանք, որոնք աչխարհի բոլոր բարեմասնութիւնները բացառիկ եռանդով մը կը սիրեն վերագրել հայ մօր: Անշո՛ւշտ, զոհողութեան բացառիկ օրինակներու հետ հանդիպացած է հայ մայրը, բացառիկ պարագաներու մէջ: Պարագաները, որոնց նոյն յաճախականութեամբ չենք հանդիպիր այլ ժողովուրդներու պատմութեան մէջ:

Անկէ անդին, կեանքը կը թաւալի իր բնական ընթացքով, ու մայրը մայր է ամէն տեղ, ինչպէս՝ Չինաստան, Արժանթին, Շուէտ կամ Հայաստան:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

«ՏԱՂԱՐԱՆ»Ը ՆԻՒԻ ՄԷՋ եւ քանի մը խոհիրդածութիւններ

«Տաղարան»ը լաւ չինք Երեւանի մէջ, սքանչացումով: Վերջերս լսեցինք Նիւի մէջ կրկին սքանչացումով, բայց քիչ մըն ալ ափսոսանքով: Ափսոսանք, որովհետեւ չես դիտեր որո՞ւ կարղադրութեամբ, այդ բացառիկ երաժչտախոմբը պէտք տեսած էր չեղիլ իր հիմնական կոչումէն – որ է հնօրեայ հոգեւոր երաժչտութեան մշակումն ու ծանօթացումը – դալ ներկայացնելու համար փոունջ մը ազգային – ժողովրդական հանրածանօթ երգերու, զորս ամէն առիթով կը լսենք արդէն:

Ձիշդ է թէ այդ հանրածանօթ երգերն ալ մեկնաբանուեցան հրաչալիօրէն, արտասուրիչ նրբութեամբ ու խոր երաժչտականութեամբ, բայց եւ այնպէս ո՛չինչ բերին իրը նորութիւն, քանի որ սփիւռքահայ բոլոր երգչախումբերուն երգացանկին մաս կը կազմեն անխախիր:

Մինչդեռ «Տաղարան»ը մասնագիտացած է յատկապէս միջնադարեան չարականներու եւ սրբազան երաժչտութեան դանձերու մեկնաբանութեան մէջ– ինչ որ օրիժինալ նորութիւն մըն է – ձդտելով վերարտադրել հնօրեայ տաղերու անխախտ դեղեցկութիւնը, զայն փնտռելով իր հարազատ ակունքներուն մէջ, բոլորովին տարբե՛ր տիրացուներու կողմէ իրը աւանդութիւն ներկայացուած մերօրեայ քարացած երգեցողութենէն:

Այդպէս է որ լսած էինք «Տաղարան»ը 1985 Սեպտեմբերին, Երեւանի Կամերային Համերգի Դահլիճին մէջ, ուր միաժամանակ կը նչուէր գերման – երգահան Հայնրիխ Շիւցի ծննդեան 400-ամեակը եւ Կոմիտաս Վարդապետի մահուան 50-ամեակը: Այդ օրերուն «Տաղարան»ը դեռ նոր փոխած էր իր անունը, որ սկիզբէն «Շարական» էր պարզապէս եւ իր հիմնադիր – դեկավարն ալ կը կոչուէր Գրիգոր Դանիէլեան, որուն անունը չի յիչատակուիր այլեւս: Այդ երաժչտահանդէսը մինչեւ այդ օր ամբողջովին սբբերգական երաժչտութեան, եւ դրուած էր բարձրորակ մակարդակի վրայ, ինչ որ մեծապէս գնահատուեցաւ օտարազգի ունկնդիրներէն ալ, որոնց մեծ մասը արուեստագէտներ էին, Հայ Արուեստի 4-րդ Սեմբոզիումին առթիւ Երեւան հաւաքուած:

Այդ երաժչտահանդէսը մինչանկեալ կը մատնանչեմ իրը ապացոյց այն իրողութեան որ «Տաղարան»ը որակի տեսակէտով ոչինչով եւս կը մնայ Եւրոպայի մէջ գտնուող հնօրեայ երաժչտութեան ամսամպներէն: Եւ Նիւի երգահանդէսը ամէն եղաւ հաստատելու որ «Տաղարան»ը իր նոր խմբավարին՝ Երուանդ Երկանեանի դեկավարութեան տակ, կը պահէ նոյն բարձր որակը, քանի որ չեղելով հանդերձ իր հիմնական ծրագրէն, գլուցաւ ամենապարզ ժողովրդական երգերն իսկ մեկնաբանել իրական արուեստով:

Հարց է թէ, Երեւանէն կամ Փարիզէն ո՞վ իրենց ըսեր էր որ Ֆրանսահայերը ոգեւորելու համար պայման է «Կիլիկիա», «Հայաստան», «Մայր Արաբսի» կամ նման հանրածանօթ երգեր երգել միայն: Եւ ինչո՞ւ արգեօք: Ժողովուրդին հաճելի դառնալու համար պէ՞տք է անպայման որակը զոհել: Եւ մի թէ՞ հնարաւոր չէ բարձրորակ արուեստի ճամբով ժողովուրդին ճաչակը զարգացնել: Անչուշտ թէ առաջին տեսակէտին ջատագովները լեգէոն կը կազմեն, և որովհետեւ անոնք է որ կ'իչխեն Սփիւռքահայ կեանքէն ներս, իրենց ճաչակը կը պարտադրեն ամէնուրեք, հրապարակը ողողելով ժողովրդական խրախճանութիւններով ու հացկերոյթներով, եւ թումբ կանդնելով ամէն իրական յառաջդիմութեան առջեւ:

Բայց այս բոլորը ոչի՛նչ, «Տաղարան»ի նման որակաւոր խումբի մը համար, որ դիտէ դեղարուեստական մեկնաբանութեամբ ու բարձր թեքնիքով փայլ տալ ամենահասարակ երգին իսկ: Չէ՞ որ մեկնաբանութիւնը արուեստ է, եւ «Տաղարան»ի անդամներն ալ, ըլլան երգիչ թէ նուագահար, իրական արուեստագէտներն են բոլորն ալ:

Երուանդ Երկանեան, որ տաղանդաւոր երաժիչտ – երգահան մըն է, եւ միայն 8 ամիսէ ի վեր ստանձնած է դեկավարութիւնը «Տաղարան»ի, ինք վերամչակած է մեկնաբանուած բոլոր երգերն ալ, անոնց ընկերացնելով գործիական խնամքաւալ բաժին մը, բաղկացած՝ 2 լութակէ, 1 թաւլութակէ, 2 սրինգէ, պասոնէ, երգեհոնէ եւ ուտէ, այս վերջինին տալով լիւթի կամ մանտոլինի դեր, քանի որ ուտը որեւէ կապ չունի հայ կամ արեւելեան երաժչտութեան հետ: Կարելի է ըսել թէ գործիական մասը թէեւ ամբողջովին եւրոպականացած, բայց եւ այնպէս լաւ կ'ընդելուզուի երգի բաժնին հետ, որուն կուտայ նոր երանգ ու խորք, եւ որուն մեկնաբաններն են լոկ երեք երգիչներ՝ Կրեդա Անտոնեան, Էլէոնորա Մելքումեան եւ Ռուբէն Թելունց:

Երեք հոյակա՛պ ձայներ, որոնք երբ միասին կ'արտասերուին, տպաւորութիւնը կը զործեն ամբողջ երգչախումբի մը, այնքան կատարեալ է ներդաչնակութիւնը:

Կրեդա Անտոնեան ունի սոփրանօ տրամադիթի պայծառ եւ թաւչային ձայն, որ հակամէտ է վերածուելու Մեծոյի: Միչտ նուագախումբին ընկերակցութեամբ մեներգեց «Երրոր Բացուին Դռներն Յուսոյ», «Ձինար ես», «Եկել է գարուն, Սոխակն է սիրուն» եւ «Մայր Արաբսի Ափերով», ստեղծելով խոր յուզում եւ տպրում:

Էլէոնորա Մելքումեան ունի Մեծոյի վճիտ ու արծաթահունչ ձայն: Ունի նաեւ բեմական թեքնիք, զոր կ'օգտագործէ ստեղծելու համար սանթիմանթալ ուժեղ տպաւորութիւններ: Իր մեներգները եղան՝ «Իմ Հայրենեաց Հոգի Վարդան», «Հիմի՞ Էլ Լռենք», «Ա՛յս Մարալ ջան» եւ «Կռուինք Հայաստանի»:

Իսկ Ռուբէն Թելունց օժտուած է պասի ծաւալուն եւ ուժեղ բացառիկ ձայնով մը, զոր կ'արտաբերէ մեղմօրօր զգուչութեամբ, մանաւանդ՝ տիւօներու եւ թռիօներու առեն: Իր ձայնին զեղեցիկ թեմպրը անփոփոխ կը մնայ ցած եւ բարձրը աստիճանաչափերու վրայ, ինչ որ բնաւորու բացառիկ առաւելութիւն մըն է: Ըլլալով չատ երիտասարդ, ձայնը դեռ կը յամենայ երբեմնի պառիթոնի սեմին վրայ, եւ արդէն երբ զինքը լսեցինք Երեւանի մէջ, աւելի պառիթոն էր քան՝ պաս, մինչդեռ Նիւի մէջ ի յայտ եկաւ, աւելի պաս, քան՝ Պառիթոն, Իր մեներգները եղան «Հայաստա՛ն, երկիր դրախտավայր» որուն մէջ ուղեց ցոյց տալ իր ձայնին իրական ուժգնութիւնը, փորձելով կարծես ետ մղել հին Նիսի թաղպէսական գաղտրիկ թատրոնին պատերը: Ցեռոյ երգեց Մ. Պէչիկթաչլեանի «Եղբայր եմ մենք» սանթիմանթալ քերթուածը, «Այգուն, Այգուն» եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք առանց ի վիճակ» ծանօթ երգը:

Իսկ միասնաբար իրը տիւօ եւ թռիօ երգեցին բազմաթիւ այլ երգեր, ինչպէս «Շողեր ջան», «Նուպար Նուպար», «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու», «Ոհ ի՛նչ բաղցր բան», «Զարթի՛ր Լաօ» եւայլն, տալով նաեւ փոքր նմոյչ մը հոգեւոր երգերէ, ինչպէս Գրիգոր Պահլաւունիի «Ո՛վ զարմանալի» եւ Ներսէս Շնորհալիի «Նոր Ծագիկ» ու «Յիշեսցուէ ի գիշերի» չարականները, որոնք թէեւ հազիւ մէկ տասնեակ րոպէ կազմեցին յայտագրին, եւ սակայն բաւեցին հաստատելու թէ այդ մարդին մէջ է որ իրը նորարար կը ներկայանայ «Տաղարան»ը:

Բոլոր երգերն ալ ներկանեուն կողմէ դիմաւորուեցան երկարատեւ ծափերով, ծափեր որոնց չնորհիւ կարելի եղաւ յայտարէ դուրս լսել երկու չատ խանդավառիչ երգեր ալ, «Հո՛յ իմ նազանի եարը» եւ Մուսատազդիներու երգը, որ կարծեմ իրենց cheval de bataille-ն է:

Խանդավառութիւն, որ իր արտայայտութիւնը գտաւ երգիչներուն, նուագահարներուն եւ խմբավարին նուիրուած ծաղկեփունջերով եւ յուչանուէրներով:

Հոս կ'արժէ ճչդել թէ իրր հնօրեայ ժողովրդական երգ նկատուած այս երգերէն չատեր թէեւ աւելի քան հարիւրամեայ են, բայց ժողովրդական ստեղծագործութիւն չեն, քանի որ ունին իրենց ուրոյն հեղինակները, որոնց անունները չեն յիչուիր յաճախ: Մնաց որ ամենահին ժողովրդական երգերն իսկ անպայման անհատի մը կողմէ չինուած են, եւ երբեք չէ պատահած որ մարդիկ խմբովին արուեստի գործ մը յղանան:

***

«Տաղարան»ի երգահանդէսը կազմակերպուած էր Նիսի եւ չրջանի բոլոր հայ միութիւններուն հաւաքական չանքով, դիւաւորութեամբ Հայ Մչակութային Միութեան:

Թէեւ Քոթ ա'Ազիւրի երկինքը դաւամանեց եւ Միջերկրականն ալ չուզեց իր կապտագեղ դէմքը ցոյց տալ, բայց եւ այնպէս կարելի եղաւ ամբողջ օր մը հիւրերը պտըցնել Քաննէն մինչեւ Մոնթէ-Քառլօ, իրենց ցոյց տալու համար չրջանին տեսարժան վայրերը, որքան որ անձրեւը թոյլատրեց:

Երեկոյեան, հիւրերը պատուասիրուեցան ղչերթի ընթրիքով մը, որուն ընթացքին խօսք առին Հոգեւոր Հովիւ Տարօն Ծ. վրդ. Ձէրէճեան, խմբավար Երուանդ Երկանեան եւ «Տաղարան»ի ընկերացող ակադեմիկոս – պատմաբան Հրաչիկ Սիմոնեան, որ խմաւաւիչ բացատրութիւններ տուաւ արուեստի եւ դիտութեան մարդերուն մէջ Խորհ. Հայաստանի արձանագրած յաղողութիւններուն մասին, ճչդելով թէ թէեւ հոն չունին Սփիւռքահայութեան նիւթական բարդաւաճութիւնը, եւ սակայն գերազանցապէս հարուստ են արուեստով ու դիտութեամբ, ինչ որ գրաւականն է հայութեան ապագային:

«Տաղարան»ի կ'ընկերանար նաեւ ըսփիւռքահայութեան հետ Մչակութային Կապի Կոմիտէի եւրոպական բաժնի վարիչ Տիկին Ինկա Նազարեան, որ հետաքրքրուեցաւ մեր Մչակութային Միութեան գործունէութեամբ, խոստանալով օժանդակել կարելի միջոցներով: Օժանդակութիւն, որուն պէտք ունինք այքա՞ն, եւ կը սպասենք ակնդէտ:

«Տաղարան»ին իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէր նաեւ Տիկին Սվետլանա Յանումեան, որուն արտասանութիւնները եղան իրական յայտնութիւն մը, բոլորովին տարբեր՝ հանրածանօթ ասմունքողներու դարձդարձիկ ու երգեցիկ արուեստական ոճէն:

Տիկին Յանումեան ամաքէօր արտասանող է և արդէն չի սիրեր «ասմունքող» բայ գործածել. ինք կը դանէ խորթ և խժալուր: Ինք թէև մասնագիտութեամբ պատմաբան է և դասախօս՝ Երեւանի Համալսարանին մէջ, բայց առաքելութիւնը բանաստեղծութեան ճամբով ստանձնած է հայ բանաստեղծութեան ճամբով: Եւ կ'արտասանէ յատակ ու մեկին առոդանութեամբ, բեմական տպաւորիչ չեչտով ու խոր ապրումով: Ի՞նչ մեղք որ չի համարձակիր մեկնաբանել արեւմտահայ քերթողութենէն ալ գործեր, դիտակից որ չունի վարժութիւնը արեւմտահայերէնի առոդանութեան:

Տիկին Յանումեան երգահանդէսին երկու բաժինները բացատրեց արտասանելով հայրենասիրական երեք հոգեխռով քերթուածներ. Ե. Չարենցի «Ես իմ Անոյշ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴԷՊԻ ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ...

Ակամայ փոխ կ'առնենք Վ. Մխքճեանի յօդուածին խորագիրը (տե՛ս «Ծառաջ» Դեկ. 10-ի թիւ, 3-րդ էջ), ճայնակցելու համար Մարսէյլէն, քանի Միջերկրականի այս ափերէն ալ Հայ Արիներու խումբ մը պիտի մեկնի Աւստրալիա Դեկ. 22ին, մասնակցելու համար սկաուտական միջազգային 17րդ ձամբարին, որ տեղի կ'ունենայ Դեկ. 30–էն Յունուար 10, Սիտնէյէն քառասուն քիլոմեթր անդին, «Քաթարաքթ Փարք»ի մէջ:

Մարսէյլի խումբը կը բաղկանայ ինը սկաուներէ, 15–էն 20 տարեկան, դիւրութեամբ Բաֆֆի Տէլանեանի որ իր սկաուտական դաստիարակութիւնը ըստացած է առաւելաբար Ֆրանսական սկաուտական չարժումներուն մէջ: Միւս մասնակիցները են՝ Մարք Շահպազեան, Տիտիէ Պօղոսեան, Սուրէն Պապիկեան, Յակոբ Պապիկեան, Դաւիթ Շամիրեան, Վազգէն Շամիրեան, Ալեքս Սիլոյեան եւ Նաթէ Նահապետեան: Մարսէյլի Հայ Արիները տարիէ մը ի վեր տենդագին կը պատրաստուին այս ճամբորդութեան, աւելի ճիշդ այս դէպքին: Արդարեւ, սկաուտի մը համար մասնակցիլ միջազգային ճամբարի մը ինքնին բացառիկ դէպք մըն է որ միւսներնական կեանքէն անդին ալ կը ձգէ դեղեցիկ ու անմոռանալի յիշատակներ:

Մեր յիշողութիւնը եթէ չի դաւաճաներ, Մարսէյլէն մեկնող եւ մասնակցող միջազգային ճամբարի մը, Հայ Արիներու վերջին խումբը 1963–ին էր, Օգոստոս 1–էն 11, Յունաստան Ա.Թէնքի մերձակայ պատմական Մարաթոնի հովիտին մէջ, 11–րդ համաչխարհային ճամբարին: Ինչո՞ւ այս երկար տարիներու պարապը: Մարսէյլի մէջ, Հայ Արիներու Միութեան պատմութիւնը ճանչցած է տագնապը: Հիմնադիրն է Զաւէն Միլտոնեան որ 1929–էն, հիմնադրութեան օրէն, մինչեւ 1947 եղած է Շրջանային պետը, տալով Միութեան սկաուտական հարատած դիմագիծ, հայկական իւրայատուկ նկարագիրը, ստեղծելով դործունէութեան բացառիկ եւ բեղուն չրջան մը: Միութիւնը հաչուած է մինչեւ 150 անդամ բաժնուած քաղաքին եւ գանագան արուարձաններուն մէջ: Յաճախ կը հանդիպինք այդ չրջանի նախկին Հայ Արիներու որոնք քան մը պահած են անցեալէն եւ միշտ ու միշտ յարգանքով եւ երախտապարտ զգացումներով կ'արտայայտուին Զաւէն Միլտոնեանի կատարած դերի մասին, ե՛ւ որպէս առաջնորդ, ե՛ւ որպէս դաստիարակ: 1947–էն յետոյ, Միութիւնը ճանչցած է երեւելիներ: Եկած ու անցած են խմբապետներ առանց լրիւ չրջան մը, առանց մասնաւոր դրօշմ մը դնելով կամ ձգելով Միութեան վրայ: Եկած ու անցած են սկաուտներ առանց յարատեւ եւ հետեւողական ընթացքի: Ու տագն ու պողը միշտ փչած է Միութեան վրայ, որ տակաւին միշտ հետքեր պահած է չբնորհիւ Հայ Արենոյչներու Միութեան ներկայութեան եւ հոգածութեան, որուն մէջ տիրական դեր ունեցած է եւ տակաւին ունի Մանոյչ Շամիրեան, ամէնուն քոյրիկը: Եւ այսպէս, անցեալ տարի, նոր կայծ մը, նոր չունչ մը վերստին կեանքի կոչեց Միութիւնը որ սկսաւ աչխատիլ, իր մէջ ունենալով յատկապէս նախկին Հայ Արիներու զաւակները: Բայց պէտք չէ որ այս միջազգային ճամբարը նպատակ մը ըլլայ, այլ միջոց մը Միութիւնը ամուր եւ առողջ դիծերու վրայ դնելու, չարունակութիւն մը ապահովելու, այսօրուան աչխատանքով, վաղուան առաղձը պատրաստելու:

Այո՛, տղաքը տարիէ մը ի վեր կ'աչխատին եւ կը պատրաստեն այս ճամբորդութիւնը: Համաճայն սկաուտական չարքաչ կեանքի սկզբունքներուն, անոնք իրենց ճիգերով, քրտինքով կը չանան ապահովել, աւելի ճիշդ թեթեւցնել ճանապարհածախքի եւ մասնակցութեան անհրաժեչտ նիւթականը, որ կը բարձրանայ 12–էն 13 հազար Ֆր. իւրաքանչիւրին համար: Այս ամառ Հայ Արիները ձեռնարկեցին զանազան աչխատանքներու՝ պարտիզպանական զործ, մառաններու մաքրութիւն, զործածուած հագուստներու վաճառք: Հայ Արենոյչներու աջակցութեամբ, պարահանդէսի մը կազմակերպութիւնը, Նոյեմբեր 14–ին, իրենց ապահովեց չիսուն հազար Ֆր.ի կտկիկ դումար մը: Եւ կը չարունակեն, քանի ամէն կիրակի, խմբակ առ խմբակ, հայ եկեղեցիներու բակերուն մէջ կը ծախեն տեսակ մը «պաթայ» եւ հարկ է ըսել թէ ժողովուրդը կը քաջալերէ:

Այս յօդուածի վերջին խօսքը կ'երթայ անոր, առանց որուն երկարամեայ նուիրումին, դիտակից աչխատանքին, ամուր կեցուածքին, վճռական կամքին նման ձեռնարկներ չեն կրնար կատարուիլ՝ Տօքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանին՝ հիմնադիրը եւ ընդհանուր Պետը Ֆրանսայի Հայ Արիներու Միութեան: Գուրգէն Մեծատուրեան Ֆրանսայի հայ զաղութի վաստակաչատ անձերէն է: Շնորհիւ իր յամառ ճիգերուն է որ Հայ Արիներու Միութիւնը կը յարատեւէ, եւ այսօր կը դտնուի իր հիմնադրութեան 60ամեակի սեմին: Միութիւն մը, որ հայկական միակ կազմակերպութիւնն է որ իր տեղն ու անունը ունի միջազգային սկաուտական բեմին վրայ: Միութիւն մը որ կը վայելէ միջազգային ճանաչում: Միութիւն մը որ յանուն հայութեան կը մասնակցի սկաուտական համաչխարհային հանդիպումներու, թէ անոնք ըլլան համազումար կամ ճամբար:

Ու ահաւասիկ, այլ ցամաքամասի մը վրայ, հեռաւոր Աւստրալիոյ Սիտնէյ քաղաքին մերձակայ զօտիին մէջ, նոր տարին պիտի բացուի հայկական ներկայացուցչական ներկայութեամբ մը, եւ «Քաթարաքթ Փարք»ի մէջ տասնեակ ու տասնեակ դրօչակներու չարքին պիտի ծածանի նաեւ հայկական եռագոյնը: Վստահաբար Սիտնէյի հայ զաղութը ներկայ պիտի ըլլայ պաչտօնական հանդիսութեանց ու ծափահարէ, քաջալերէ եւ հպարտանայ Հայ Արիներով, որոնք ծանր պարտականութիւնը ունին դիտակցօրէն, արժանավայել կերպով ներկայացնելու հայկական սկաուտական չարժումը համաչխարհային 17–րդ ճամբարին:

Բարի ճանապարհ Հայ Արիներու պատուիրակութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպութեամբ վաւերագրական ժապաւէն մը ցուցադրուած է Նոյեմբեր 22–ին, Ս. Յակոբ Ազգային Վարժարանի թատերասրահին մէջ: «Որպէս ծայրագոյն միջոց» ժապաւէնը նիւթ ունի ահաբեկչութիւնը. կը զրէ որ դիտողին մտքին մէջ այս ուղղութեամբ հարցեր արծարծուին: Հոն լայն տեղ տրուած է հայկական հարցին. ցոյց կը տրուին ցեղասպանութեան նկարներ, Ապրիլ 24–ի ցոյցեր, Թուրքիոյ դեսպանը, որ կը պնդէ թէ Հայերու ցեղասպանութիւն կատարուած չէ, եւլն.: Ժապաւէնի ցուցադրութեան ներկայ եղած է նաեւ հեղինակը Ժակ Կոտպու եւ աւարտին պատասխանած հանդիսականներու հարցումներուն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ, Նոյեմբեր 14–ին հայ կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ.–ի 97–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը: Ճ. Թիւթիւնճեանի երգած «Մչակ Բանուոր»էն եռք խօսք առած են Գանատայի Պատանեկան եւ երիտասարդական միութիւններու ներկայացուցիչները: Խօսած է նաեւ Ս. Թէհլիրեան կոմիտէութեան հերթապահը. ապա զործադրուած է զեղարուեստական յայտագրութիւն մը: Բանախօսած է Լոս – Անճըլըսէն Վ. Զազարեան. ան անդրադարձած է Դաչնակցութեան պայքարի այլազան մարզերուն: Ապա, չեչտած է ուժերը չցրուելու համախմբուելու կարեւորութիւնը: Երեկոյթը աւարտած է ժողովրդային խրախճանքով:

**

ՀԱՄԻԼԹՈՆԻ հայ կեդրոնին մէջ Նոյեմբեր 21–ին նչուած է Հ. Յ. Դ.ի օրը: Բանախօսած է Հայ կեդրոնի անօրէն Բաֆֆի Տէր – Պօղոսեան, անդրադառնալով մեր պատմութեան ազդային – յեղափոխական զարթօնքին, որ ծնունդ տուաւ Հ. Յ. Դ.–ին: Ապա խօսած է ներկայ աչխատանքներու մասին:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔի կիլիկեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին կազմակերպութեամբ ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 8–ին, եպիսկոպոսականներու Ս. Բարթողոմիոս եկեղեցիին մէջ, ոգեկոչելու համար Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակը: Բանախօսած է Վ. Գրիգորեան: Խօսք առած է նաեւ առաջնորդ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան: Ձեռնարկին, որու ներկայ գտնուած են հազար Հայեր, կարդացուած է նաեւ Գաբրիէլին Բ. Կաթողիկոսին կոնդակը:

**

ԷՍԼԻՆԿԻՆի (Գերմանիա) մէջ ուր փոքրաթիւ հայկական համայնք մը կայ վերջերս հիմնուած է միութիւն մը: Համայնքը ունի նաեւ մչակութային – մարզական կազմակերպութիւն մը, – Մարալ – որու առաջին երեկոյթը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 28–ին: Յատկապէս ուչադրութիւն դրաւած են 4 – 11 տարեկան թըրքախօս եւ գերմանախօս պատանիներու հայերէն երգերն ու արտասանութիւնները:

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ այցելած է (Նոյեմբեր 29–էն Դեկտեմբեր 6) Եւրոպական Խորհրդարանի անդամ Հանրի Սապլ, ընկերակցութեամբ Վիլէօրպանի Թաղապետութեան անդամ եւ Շառլ Էրնիւի խորհրդական Վարուժան Գրիգորեանի: Նոյեմբեր 29–ին հիւրերը ներկայ եղած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի լողաւազանի բացումին: Յաջորդ օր ընդունուած են Ֆրանսայի դեսպանին կողմէ: Իրիկունը Հանրի Սապլ ծաղկեպսակ մը դրած է Նահատակաց Ցուչարձանին, որմէ ետք «Ամենիա» չէնքին մէջ ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ իրեն: Ներկայ եղած են զաղութին բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Խօսք առած է յանուն հիւրընկալ՝ Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի Սեւիան Արսլանեան: Հանրի Սապլ ներկայացնելով եւրոպական Խորհրդարանի Ցունիս 18–ի պատմական որոչումը, նկատած է թէ արդարութեան արարք մըն էր ոչ միայն հայ ժողովուրդին, այլեւ համայն մարդկութեան համար: Դեկտեմբեր 1–ին, Հանրի Սապլ այցելած է Դաչնակցային Վճռարեկ Ատեան եւ ընդունուած է դատաւոր Լեւոն Արսլանեանի կողմէ: Իրիկունը, «Ամենիա» չէնքին մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը քաղաքական դէմքերու, դիւանագէտներու եւ մամլոյ ներկայացուցիչներու հետ: Խօսք առած են տոքթ. Ռիքարտօ Երկանեան, Վարուժան Գրիգորեան եւ Հանրի Սապլ: Դեկտեմբեր 2–ին հիւրերը ընդունուած են Արժանթինի փոխ – նախագահ եւ Ծերակոյտի նախագահ Վիքթոր Մարթինէսի կողմէ: Դեկտեմբեր 3–ին, նախագահ Ռաուլ Ալֆոնսին ընդունած է հիւրերը: Վարուժան Գրիգորեան նախագահին յանձնած է նախկին նախարար Շառլ Էրնիւի նամակը եւ Վիլէօրպան քաղաքի չքանչանը: Հանրի Սապլ խօսք առնելով յայտնած է, թէ նախագահ Ալֆոնսինի տարած աչխատանքները, մասնաւորաբար ժողովրդավարութեան հաստատումին եւ մարդկային իրաւանց պաչտպանութեան համար, տպաւորած է եւրոպական քաղաքական չրջանակները: Նախագահը նչելէ եռք, թէ ժողովրդավարութեան հաստատման համար կարեւոր տեղ վերապահուած է արդարութեան, չեչտած է դատաւոր Լեւոն Արսլանեանի դերը այդ ուղղութեամբ: Նոյնը օրը «Էլ Փերիոտիսթա» չաբաթաթերթը հարցազրոյց մը ունեցած է հիւրերուն հետ: Դեկտեմբեր 5–ին Հանրի Սապլ խօսք առած է Հ. Յ. Դ.ի 97–ամեակի հանդիսութեան:

**

ՏԻԹՐՕՑԹի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մչակութային սրահին մէջ, Նոյ. 22–ին, ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տրուած ճաչի ընթացքին, բարերար Սարգիս Սողանալեան մէկ միլիոն տոլար նուիրած է Հայաստանի հարաւային չրջանները գտնուող եւ հայկ. ճարտարապետութեան գոհար հանդիսացող Տաթեւի վանքի վերանորոգութեան համար: Բարերարը յայտնած է, թէ ինք պատրաստ է մինչեւ երեք միլիոն տոլար տրամադրելու՝ ծրագիրը ամբողջացնելու համար: Վազգէն Ա. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ չքանչանով պատուած է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սողանալեանը:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍի Արմենիա Մչակ. Ընկերակցութեան «Պ. Արզումանեան» սրահին մէջ, Նոյ. 23–ին, բացուած է հայկ. ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են աւելի քան հարիւր նկարներ: Խօսք առած են ճարտարապետներ Մարիօ Նալպանտեան եւ Սարգիս Թիւֆէնքճեան:

**

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍի Թէքէեան Մչակ. Մխութեան «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Նոյ. 22–ին, նչուած է «Նոր Օր»ի 65ամեակը եւ Անդրանիկ Անդրէասեանի զրական եւ հանրային գործունէութեան 50–ամեակը: Բացումը կատարած է Արա Ա–հարոնեան: Խօսք առած են Ասատուր Տէվլէթեան եւ Ալեքսանդր Գլըճեան: Բանախօսած է Մ. Հայկենց անդրադառնալով «Նոր Օր»ի առաքելութեան եւ Անդրանիկ Անդրէասեանի վաստակին: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

Հայաստանի»ն, Պ. Սեւակի «Անդռելի Զանգակատուն»ը եւ Ս. Կապուտիկեանի «Թուականը էր 1965, Ապրիլ 24»ը, որ նորութիւն մըն էր մեզի համար, քանի որ առաջին անգամ ըլլալով է որ կը լսէինք քերթուածանման պատմութիւնը 1965, Ապրիլ 24–ին, Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած մեծադղրոց գոյգերուն:

Ընդհանուր խնդրանքի վրայ Տիկին Խանումեան պարտադրուեցաւ կրկնել այս վերջին արտասանութիւնը, այս անգամ ողբերթի ընթերիքին ընթացքին, տալով նաեւ Ս. Կապուտիկեանի «Խօսք իմ Որդւոյն»ը: Իսկ Նիւ Եկեղեցիին Օչական սրահին մէջ կատարուած ընդունելութեան մը ընթացքին մեզ պարզապէս զարմացուց եւ զմայլեցուց, արտասանելով հատուած մը Նարեկէն, արեւելահայերէն թարգմանութեամբ Վազգէն Գէորգեանի:

Հատուած մըն էր «Մատեան Ողբերգութեան» բան Թ.էն, որուն մէջ Նարեկայ աղօթասացը կը փորձէ սահմանել իր անսահմանելի մեղքերը, բացատրելով թէ եթէ ծովուն ջուրերը ըլլային մելան, գաչերուն ասպարէզը՝ մագաղաթ, եւ եղէգներու անտառներն ալ՝ գրիչ, դարձեալ կարելի պիտի չըլլար նկարագրել զանոնք: Փոխաբերական անհատաարելի պատկեր, որ յաճախ կը գործածուի զբաղէտներու կողմէ, առանց աղբիւրի յիչատակութեան:

Տիկին Խանումեանէ լմացանք թէ Վազգէն Գէորգեան յաջողած է Նարեկի ամբողջութիւնը թարգմանել արեւելահայերէնի, եւ թէ ուրիչ զրագէտ մըն ալ ներկայիս կ'աչխատի Նարեկի չափածոյ թարգմանութեան վրայ:

Մաղթենք եւ յուսանք որ այս նոր թարգմանութիւնները ըլլան միանգամայն աւելի ճչգրիտ ու աւելի ճաչակաւոր, քան նախորդները:

Անչուշտ ուրախալի է որ Նարեկը վերջերս մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Հայաստանի մէջ, ուր երկու տարի առաջ վերհրատարակուեցաւ դիտական – համեմատական մեծածաւալ աչխատասիրութեան մը ճեւով, հեղինակութեամբ՝ Պ. Մ. Խաչատրեանի եւ Ա. Ա. Ղազինեանի: Կոթողային հրատարակութիւն մը, որուն մէջ օգտագործուած են Նարեկի. դրչագիր եւ տպագիր բոլոր յայտնի օրինակները, յարակից ընդարձակ ծանօթութիւններով, ընդամէնը 1120 էջ, 13000 տպաքանակով:

Լոկ այն իրողութիւնը թէ նման խրթին ու մասնագիտական դրաթար հատոր մը 13000 ընթերցող ունեցած է Հայաստանի մէջ, ինքնին յատկանչական ու յուսադրիչ երեւոյթ մըն է եւ ապացոյց՝ մչակութային զանձերու հանդէպ ժողովրդական լայն հետաքրքրութեան:

Տիկին Խանումեանէն տեղեկացանք նաեւ թէ Երեւանի էլբրոցներէն մէկուն տրուած է դրաթարեան թեքում, որպէսզի նախակրթարանի դասարաններէն սկսեալ հոն յաճախող տղաքը ծանօթանան դրաթար լեզուի հարստութեան, եւ դառնան ապագայ մասնագէտներ:

Աբեւմտահայերէնի թեքումով վարժարանէն վերջ, որ կը գործէ վեց տարիէ ի վեր («26 Կոմիսարներու Անուան Լիսէ») ուր ուսանողները կը ծանօթանան արեւմըտահայ դրական լեզուի նրբութիւններուն, դրաթարի թեքումով այս դպրոցը կ'ամբողջացնէ յոյսերը հայերէնի ապագային մասին:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

հկայ հաշուելու համար Ֆրանսայի ազգային ախոյեանութիւններուն մէջ տեղ ունեցող հայ մարզիկներուն թիւը...

***

ՋԱԽՈՂ ԿԻՐԱԿԻ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Անցեալ Կիրակի, Սէն – Քլանթուանի Հ.Մ.-ը եւ Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւը, երկուքն ալ, պարտուած են: Իրաւ է որ կը խաղային հակառակորդ դաշտի վրայ:

Սէն – Քլանթուան, Սալոնի մէջ, մէկ կիսախաղ միայն կրցած է դիմանալ տեղական խումբին յարձակողներուն դէմ: Ի վերջոյ յաղթուած է՝ 3 – 0 :

Արծիւ, Ափնեռնի մէջ, տեղի տուած է երկու կոլերու տարբերութեամբ (2 – 0): Երթ մրցումներու վերջաւորութեան նախորեակին, Հ.Մ.Ը.Մ. կը գտնուի դասաւորումին վարի աստիճանին վրայ: Սէն – Քլանթուան 7–րդ է:

Ափելի բախտաւոր չեն եղած պահեստի խումբերը: Սէն – Քլանթուան պարտուած է Մաքալիէ (1 – 0) եւ Արծիւ՝ Մարփասէի մէջ (5 – 1) :

Միջերկրականի լիկին ախոյեանութիւնները կ'ընդհատուին մինչեւ Յունուար 10:

***

ԼԱՒ ԱՐԴԻՒՆՔ ՄԸ ԱՐՄԵՆԻՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

Կը շարունակենք հետեւիլ Պուէնոս — Այրէսի Արմենիս ակումբին արդիւնքներուն, քանի որ այս խումբը, Սփիւռքի մէջ, միակ հայանուն կազմն է որ կը մասնակցի երկրի մը բարձրագոյն կարգի ախոյեանութեան:

Իր վերջին արդիւնքը՝ հաւասարութիւն մը՝ (0 – 0) Պօքա Ժունիօրի հետ, ակումբ մը, որ աշխարհահռչակ է Ֆութպոլի մէջ, թէեւ այս տարի իր ելոյթները չատ համոզիչ չեն թուիր: Ներկայիս կը զբաւէ դասաւորումին 16–րդ տեղը, մինչ Արմենիս 13–րդ է:

Գոնէ խումբեր կը մասնակցին Արժանթինի այս բարձրագոյն դասակարգի առաջնութեան: Իւրաքանչիւր խումբ խաղացած է արդէն 18 մրցումներ: Արմենիս ունեցած է չորս յաղթանակ, ինը հաւասարութիւն եւ հինգ պարտութիւն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Տօնածառի աւանդական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20–ին, ղպրոցի սրահին մէջ, 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը Ռէնսի :

Հովանաւորութեամբ՝

ԳԻԻՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵՆԱՆԻ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

– Համադամ ճաշերը, ժամը 13–էն սկսեալ:

– Աչակերտներուն ելոյթները՝ ժամը 15–էն սկսեալ:

– Կաղանդ պապայի ժամանումը՝ ժամը 17–ին:

– Գեղարուեստական բաժինը՝ ժամը 18–էն սկսեալ:

Կը մասնակցէին երգիչներ՝

ՄԱՍԻՍ

եւ

ՐԱՖՖԻ

– Ինչպէս նաեւ շարք մը անակնկալներ:

– Մուտքը ազատ է:

SOIREE DANSANTE

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Այրէն Տիկին Էլիզ Անկէկեան,
Պր. Սարգիս Անկէկեան,
Օր. Հռիփսիմէ Անկէկեան,
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մազմանեան,
Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Նաճարեան,
ինչպէս նաեւ Անկէկեան, Մազմանեան եւ Նաճարեան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԱՆԿԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 16–ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 21, ժամը 15·30–ին Իսիի Ս. Մարիամ – Ամենածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

***

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՎԱՀԱՆՆ

ԱՄԱՆՈՒՐԻ ՀԱՆԳԷՍ

Քաղաքիս Դաւիթեան վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, ժամը 15–ին Սալ – ակ Ֆէթի մէջ:

Օրուան բացման խօսքը պիտի ընէ հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Մանուկ Սահիպանեան:

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 *տարեշրջանի հարցազրոյցները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը:*

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ԿՈՉ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տառներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անդորձութեան անբեւեռակայելի բարձրացում մինչեւ ամսական՝ 10·000 լիբանանեան ոսկի:

Մէկ քիլօ միս՝ 1·000 լիբ. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիբ. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36·000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ չատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի ասպարէզ.

Հարիւր Ֆրանքը հազուագիւտ է 9·000 լիբ. ոսկիի.

Հարկ կ՚ոչ ուելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Զեր չէքերը ղրկեցէք. –

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՏՕՆԱԾԱՌ

Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբի Միջոցեայ Դպրոցի, Կիրակի Դեկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Ափէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118 Փուրսէլ փողոց, Փարիզ 17–րդ

Ազատասանութիւն, երգ եւ պար Դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Հանդիպում Կաղանդ պապային հետ:

Մուտքը ազատ է:

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կարապետ Թիւթէլեանի մահուան 11–րդ տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան 200 Ֆ.:

Թէրզիպաշեանի մահուան առթիւ՝ Շալճեան ընտանիք 100 Ֆ.:

Մկրտիչեանի մահուան առթիւ՝ Մանուկեան ընտանիք 500 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգային Միութեան կը նուիրեն. –

Անուանակոչութեան ոսկին առթիւ (Փարիզէն) Տիկին Մարի Յակոբեան, (Փարիզէն) Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան, (Փարիզէն) Տիկին Մարի Զարգավաճեան 3·000–ական Ֆրանք:

***

Լիոնէն Այրի Տիկին Եաղուպեան իր ամուսնոյն հոգեհանգստեան առթիւ՝ Դպրոցին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար 2500 Ֆրանք կը նուիրէ:

***

Սէն – Ժէռմէն Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է, հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Յակոբ Ամապիլեանի *մահուան առթիւ՝ Պր. Վարուժան Պօղոճեան 300, Պր. Մկրտիչ Մելիքեան եւ զաւակները 200 եւ 200 ղպրոցին, Տէր եւ Տիկին Տակառեան, Մարզարեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիկեան, Այրի Տիկին Արաքսի Քիւրտեան 200–ական Ֆր.: Օր. Ժօզէֆ Լիւսեանի, Տէր եւ Տիկին Գարամանօլիս, Տիկին Յովսէփեան 100–ական Ֆր., Այրի Տիկին Ժամկոչեան 100 եւ 100 ղպրոցին, Տէր եւ Տիկին Էմմաեան, Կալէազի, Պարոնեան 50–ական Ֆր.:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +
PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1988
ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL
ԹԻՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱԻԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԿՂ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

ԿԱՑԾ — ԹԱՆՁ — ԻՒՐՔԱՆՁ — Հ.Բ.Ը.Մ.
կը կազմակերպեն
ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
ՉԱՐԵՆՑ 90
կը մասնակցին.–
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆ (Հայաստանէն)
JACQUES GAUCHERON
եւ
Ստեփան Ակերդ ■ Աստղիկ Տէտէեան ■ Անի եւ Էլիզապէթ Համել
Գրիգոր Համել ■ Թամ Մատիլեան եւ երրեակ դուդուկ ■ Մասիս փոբրիկն Արմէն Փանոսեան ■ Էլիա Փեհլիվանեան
Անահիտ Սահաքեան ■ Անահիտ Թոփչեան (*Հայաստանէն*)
Յայտագիրը կը ներկայացնէ.– Նորա Պարուքեան
ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19, ԺԱՄԸ 20.30–ԻՆ
(*եւ ոչ Ուրբաթ 18, ինչպէս յանուցուած է թռուցիկներուն վրայ*)
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna — 75016 Paris (M° Iéna)

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
22
MARDI
22 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.645
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.645

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8 / 15)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ
ԿԻԵՒԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Կիեւ տեղի ունեցած «Երիտասարդութիւն – 87» համամիութենական չարժանավարի փառատօնին, ուր ներկայացուած էին շուրջ հարիւր գեղարուեստական ժապաւէնները, փաստանկարներ եւ տէէեն աւիմէները, «Հայֆիլմ» արուեստանոցէն նկարահանուած ժապաւէններէն երեքը պարգեւատրուած են մրցանակներով: Այսպէս, գլխաւոր մրցանակին արժանացած է «Կոնդ» փաստանկարը (բեմադիր Յ. Խաչատրեան, նկարահան՝ Ա. Միրաքեան): «Ապրիլ» կարճ ժապաւէնը չհասած է լաւագոյն ազգային ժապաւէնի համար սահմանուած մրցանակը: Հայկական ցեղասպանութեան մասին խօսող այս ժապաւէնին բեմադրութեան հեղինակն է Ռ. Յովսէփեան, բեմադիրը՝ Վ. Զալըրեանեան, նկարահանը՝ Վր. Պետրոսեան: Տէէեն աւիմէի մարզէն ներս մրցանակը չնորհուած է «Սմէն իրիկուն...» ժապաւէնին (բեմադրութիւնը՝ Ռ. Սաղաբալեանի, բեմադիր՝ Ա. Անդրանիկեան):

***

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
275ԱՄԵԱԿԸ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի պետական ակադեմական մեծ թատրոնին մէջ, Դեկ. 9–ին, նշուած է Սայաթ Նովայի ծննդեան 275ամեակը: Ներկայ եղած են Խորհ. Միութեան համամիութենական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէէն զեկավար դէմքեր, Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, բաղկացած՝ կարէն Դեմիրճեանէն, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանէ, մշակոյթի նախարար Եուրի Մելիք – Օհանջանեանէ, Վարդգէս Պետրոսեանէ եւ այլ ծանօթ դէմքերէ: Բացումը կատարած է Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան նախագահ Գ. Մարկով: Բանախօսած է Հայաստանի փոխվարչապետ Ս. Աւետիսեան: Խօսք առած են Ե. Խայեւ, Բելոռուսիոյ Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Ն. Գիլեւիչ, Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Գ. Ցիցիշվիլի, բանաստեղծ Մարիս Զակլայա եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Հայաստանի արուեստագէտներու համերգով:

***

ԵԻԳԵՆԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՀԱՆԴԷՍ ԵԿԱԾ Է ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի էստրադային թատրոնին մէջ երկու օր հանդէս եկած է Դաշնակցային Ռուսիոյ վաստակաւոր արուեստագէտ Եւգենի Պետրոսեան, արտասանութեամբ, ներկաներու հարցումներուն պատասխանելով, իր ծնողաց մասին խօսելով: Ըսած է, թէ հայրը՝ ուսուցիչ Վահան Պետրոսեան, եւ քիմիագէտ մայրը սկզբունքով դէմ եղած են, որ ինք պետական դառնայ: Երբ աւարտած է դպրոցը, Եւգենի Պետրոսեան Պաքուէն անցած է Մոսկուա եւ սկսած ինքնուրոյն ճամբայ փնտռել դէպի էստրադա: Ճաշոզած է եւ 25 տարի է, որ նուիրուած է իր արուեստին: Մոսկուայի երկօրեայ յայտագրին արուեստագէտը արտասանած է իր հին ու նոր գործերէն, հնչած են ձայնագրութիւններ, ցուցադրուած են իր երգերուն նուիրուած ժապաւէններ եւ այդ օր նաեւ առաջին անգամ ըլլալով երգած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՑԷԼ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Կացութիւնը չատ ծանր է եւ առաջին ցոյցերէն (գրաւեալ հողամասերու մէջ) 12 օր ետք, մթնոլորտը աւելի քան լարուած է: Իսրայէլի արաբ քաղաքացիները 24 ժամուան գործադուլի որոշում տուած են, մինչ Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի յարաբերութիւնները բնականաբար կը վատթարանան: Այդպարզանան եւ կազա բախումները կը չարունակուին եւ Գահիրէ յայտարարած է Իսրայէլի տասը օրուան ընթացքին: Եգիպտոսի համար այս դէպքերը չատ նեղացուցիչ են, մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ անոնք կը պատահին Եգիպտոսի եւ կարգ մը արաբական երկիրներու յարաբերութեանց վերահաստատման վաղորդայնին: Գահիրէ մերժած է նոյնիսկ Իսրայէլի արտաքին փոխնախարարին Գահիրէ երթալու առաջարկը: Եասըր Արաֆաթ կ'ուզէ օգտուիլ Իսրայէլի կառավարութեան ներքին տարակարծութիւններէն եւ աւելի հրահրել լարուածութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, 20 տարուան դինուորական զրաւումը չի կրնար օրհնութիւն նկատուիլ Պաղեստինցիներու համար: Իսրայէլ պէտք է նաեւ մտահոգուի այն իրողութեամբ, որ Պաղեստինցիներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ բիրտ ուժի գործածութիւնը չի կրնար հարցերը լուծել: Բացայայտ է որ իսրայէլեան ուժերը կոպտօրէն կը կրակեն ցուցարարներու վրայ, ինչ որ Ֆրանսական ճայնատիւռը պաւիւռ կ'որակէ: ՊԱԿ–ի համաձայն 53 մեռեալ կայ, իսրայէլեան աղբիւրներուն՝ 15: Եասըր Արաֆաթ, որ Պաղտատ է, յայտարարած է որ այս ապըստամբութիւնը պատասխանն է Իսրայէլի կառավարութեան որոշած «երկաթեայ ձեռքի քաղաքականութեան»: Իսրայէլի այս քաղաքականութիւնը իսկական պետական ահաբեկչութիւն է, որ կը գործուի Միացեալ – Նահանգներու համաղջական հաւանութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ բացը գրօսանաւու մը եւ քարիւղատար նաւու մը ծանր բախումէն ահաւոր արկած մը պատահած է: Գրօսանաւը, որ 1500 ճամբորդ կը փոխադրէր, պայթած է ընկղմելէ առաջ եւ ամբողջ կրակի ծով մըն է որ շրջապատած է գրօսանաւը: Հազիւ քանի մը տասնեակ ճամբորդ կարելի եղած է փրկել:

ՇԻՐԱՔ ծագազատին յետաձգեց Ռընոյի կառուցական փոփոխութեան հարցը, զոր նախապէս որոշած էր Ազգ. ժողովին ներկայացնել Ցունուարի արտակարգ նստաշրջանի ընթացքին: Երրորդ 1 ձայնատիւռի կայանին «Մամուլի ակումբ»էն է, որ նախարարապետը կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, աւելի ճիշդ ձեւով մը սկսաւ պարզել քաղաքականն իր ծրագրերը: Իր կառավարութեան հաչուեկշիռը, ընդհանուր առմամբ, դրական կը նկատէ: Առաջին շրջանին, եթէ 2րդ հասնի, ինքզինքը ամրողջութեամբ միւսին տրամադրութեան ներքեւ պիտի դնէ եւ ընէ ինչ որ ան ուզէ: Վատահ է

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌԸՆԷ ՄՈՆՈՒԻԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

—×—

Տարուան մը լռութենէ յետոյ, դեռ բոլորին յիշողութեան մէջ են, 1986, Դեկտեմբերի ուսանողական ցոյցերն ու անոնց հետեւանքները, Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ռընէ Մոնուռի կը դրաւէ դարձեալ քաղաքական այժմէականութեան նախաթեմը: Բայց, այս անգամ աւելի խոհեմ եւ զգոյշ է, չափաւոր: Կու տայ միայն յառաջիկայ տարիներու համար կրթական քաղաքականութեան մը ընդհանուր ուղղութիւնները, կը քնորոշէ առաջնահերթ հարցերը եւ կը ճշդէ նաեւ համապատասխան նիւթական միջոցները յայտարարելով 25–էն 28 միլիառ Ֆր.ի յաւելեալ պիւտճէ մը:

Թէպէտ, Լուսաւորութեան նախարարը կ'ըսէ որ իր ծրագիրը դեռ կառավարական ծրագիրը մը չէ, սակայն նախագահական ընտրութիւններէն հազիւ 4 ամիս առաջ ծրագիրէ մը աւելի կը նմանի յայտարրի մը, պատրաստուած մեծամասնութեան թեկնածուներուն համար:

Ի՞նչ կը նախատեսէ այս ծրագիրը:

Ծրագրին գլխաւոր նպատակն է պայքարիլ անգործութեան դէմ, այսինքն նուազացնել անգործութիւնը, որ այս ընթացքով 5 միլիոնի պիտի հասնի մինչեւ 2000 թուականը: Նուազեցնել ի՞նչպէս: Պատրաստելով մասնագիտութիւն մը, արհեստ մը տալով երիտասարդներուն որոնցմէ չատ չատեր այսօր լիսէն կը ձգեն պաքալօրէայի մակարդակին կամ պաքալօրէայով, ու կը մտնեն կեանքի մէջ առանց պատրաստութեան: Այսպէս, արհեստագիտական պաքալօրէաները պէտք է դառնան աւելի մեծ արձագանգ, որպէսզի թեկնածուներուն թիւը մինչեւ 2000 թուական հասնի 220 հազարի, մինչ այսօր հազիւ երեք հազար է:

Այլ հարց մը որուն Ռ. Մոնուռի կ'ուզէ լուծումներ բերել, առաջքն առնելու համար հաւանական ներքին բորբոքումի մը, ուսուցիչներու հարցն է: Այսօր, ազգային կրթութիւնը դէմ յանդիման կը գտնուի ծանր տագնապի մը: Ուսուցչական մասպարէզը ընդդիմդիմներու թիւը տարուէ տարի, մտահոգիչ համեմատութիւններով, կը նուազի: Վերջին տասը տարիներ ընթացքին երկրորդական ուսմանց վկայականի (ԲԱՓԷՄ) քննութեան ներկայացող թեկնածուներուն թիւը 40 հազարէն իջած է 20 հազարի: Ուսուցչական մասպարէզը դադրած է հրապուրիչ ըլլալէ: Պատճառը, աւելի ճիշդ պատճառները բացայայտ են՝ ուսուցչական պաշտօնի արժեզրկումը, բարոյապէս թէ նիւթապէս, եւ չատ յաճախ մէկը միւսին կապուած է: Այս ուղղութեամբ, նախարարը կը յայտնէ որ նախատեսուած յաւելեալ պիւտճէին մեծ մասը պիտի երթայ ուսուցչական պաշտօնի նիւթական վերարժեւորման, այսինքն աշխատավարձերու բարձրացման: Արդ, Ֆրանսան կարիքը ունի մինչեւ 2000 թուական, չուրջ 290 հազար նոր ուսուցիչներու որոնց 130 հազարը նախակրթարաններու իսկ 160 հազարը երկրորդական հաստատութեանց համար: Հոս, նախարարը կ'աւելցնէ թէ քանակը պէտք չէ ճեղք ձգուի ի վնաս որակին. ընդհակառակն մասնաւոր չեշտը կը դրուի ուսուցիչներու պատրաստութեան վրայ, ուսուցման զանազան մակարդակներուն համար:

Այս ծրագիրը նաեւ այլ հարցերու կարգին կ'անդրադառնայ պաքալօրէայի հարցին, ըսելով թէ մինչեւ 2000 թուական լիսէներու աւարտական դասարաններու աշակերտութեան հարիւրէն 74–ը պէտք է մեկնի վկայականով: Նոյնպէս, դարձեալ կը չեշտուի մաթեմաթիքներու դերակայութիւնը ուսումներուն մէջ, եւ այս խնդրին վերաւեսութիւնը:

Նկատելի կէտ մը նաեւ, Ռընէ Մոնուռի չի խօսիր բարձրագոյն ուսուցման վրայ. կը ձգէ զայն ժամք Վալատէ՝ հեռատեսութեան եւ բարձրագոյն ուսուցման նախարարին. անցեալ տարուան դէպքերը իրենց անդրադարձը ունին, անկասկած:

Ըստ աւանդութեան, ուսուցման աեներքերու հակազդեցութիւնները, թէ անոնք զտնուին մէկ կամ միւս կողմը, հակադիր են: «Ֆիէն»ը կը յայտարարէ իր յուսախաբութիւնը եւ զայթակղութիւն կը նկատէ գործադրուած եղանակը: Իսկ, «ՍՆԱԼՖ»ը կը յայտնէ իր ընդհանուր գոհունակութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, պիտի տեսնենք մինչեւ նախագահական ընտրութիւնները կրթական այլ ծրագիրներ: Ժամանակը որ Մ. Ռոքառ ըսաւ թէ նախարարապետը պէտք է ըլլայ նաեւ Լուսաւորութեան նախարարը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՏԻԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

Հինգշաբթի իրիկուն, Գարբովի անակընկալ յաղթանակը որոշ մտահոգութիւններ պատճառած էր, բայց Ուրբաթ եւ մանաւանդ Շաբաթ, ծայրը ծայրին յաղթանակը տանելով, կարի Գասպարով տէրը կը մնայ համաշխարհային ախոյեանի իր տիտղոսին:

Մանագէտները, որոնք այս 24 խաղերու ընթացքին, որոշ յուսախաբութիւն ցոյց կու տային, համաձայն են հաստատելու համար, որ վերջին հանդիպումը այնքան փառաւոր էր, որ ամէն ինչ մոռցնել տուած է, քանի որ նման փառաւոր վերջաբան չէր տեսնուած 1886, Ցունիս 11–էն ի վեր, երբ Շեթայնից եւ Ցուքըրթորթ կը սկսէին համաշխարհային ախոյենութեան առաջին խաղը, Նիւ – Եորքի մէջ:

ԲՈՒԹՊՈԼ

ՎԱՀԱՆՍ ՊԱՐՏՈՒԽՑԱՒ

Ֆրանսայի Բաժակի հանդիպումներու կարգին, Վալանսի Հայ Մարզականը պարտուեցաւ Կրընոպլի խումբին 1–ի դէմ 3 կէտով:

որ, նոյնը պիտի ընէ միւսը: Իրանցիներու արտաքսման առթիւ, ըսաւ թէ 3 պատճառներով համաձայն էր Փասքուայի հետ – քաղաքական ապաստանը որոշ վերապահ դիրք կը պարտադրէ, իրանցի ընդդիմադիրներու ներքին յաշուեյարդարները վտանգ մըն են հանրային կարգուկանոնին համար, հուսկ մուճահետիններու զործունէութիւնը կրնայ փոխ–վրէժի ահաբեկչութեան դուռ բանալ: Մոռոի ծրագրին մասին, ըսաւ թէ նպատակն է մեր երկրին տալ հարկ եղած միջոցները, հաւասցանելու համար անժըխտելի յապաղումը որ կայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Ծնունդը եգիպտոս պիտի անցընէ, Նեղոսն իջնելով Լուքսորէն Ասուան:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅ ՏԱՂԱՆԴԸ ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Իսկոյն տրամաբանական բայց դաժան մէկ օրէնքով ժողովուրդի տաղանդին այն բաժինը որ ծառայած է օտար գրականութեանց՝ այսօր գաղթած է, հազարավիւտ բացառութիւններով՝ կշիռ ներկայացնել այդ ժողովուրդին մօտ, մանաւանդ այն գրական արտադրութիւնը որուն նիւթը հայութեան հոգին ու տառապանքը եղած է: Պատճառը այն է որ գրական ճաշակի ու չափանիշերու փոփոխութիւնը, ու տաղանդի տակաւ որակը այդ գործերուն՝ այսօր գրականութեան պատմութեան փոշիներուն տակ նետած են այդ զգացական զեղումներու գրականութիւնը: Առկէ անկախ սակայն, հաւանաբար արժէք մը ունին այդ գործերը, վկայութեան արժէք մը ու փաստը կը բերեն մեր ժողովուրդի խմացական կորովին ու գեղարուեստական զգայարանքին:

Այս քանի մը խորհրդածութիւնները կ'ըլլան Իսկուհի Մինասին առիթով: Այս տիկինը 1913–էն մինչեւ 1933, 20 տարիներու ընթացքին 10 հատոր ֆրանսերէն դիրք հրատարակած է ու լաւագոյն ներկայացուցիչն է զգայապաշտ որոշ գրականութեան մը զոր փորձած են չատ մը հայ գրողներ երկու պատերազմներու միջեւ տարածուող ժամանակամիջոցին — Հերմինէ Հովհաննէս, Տիկին Եազըճեան, Մանուկ Պէրպէրեան, Կոստան Զարեան, Մերուժան Պարսամեան, Հրանդ Նազարեանց եւայլն: Ֆրանսական մշակոյթով հմայուած կարգ մը գրողներ են ասոնք, որոնք ուզած են Արեւելքի եւ Արեւմուտքի զգայնութիւններու համադրութիւն մը ստեղծել իրենց հայու խառնուածքին մէջ, ինչպէս այսօր չատ մը լիբանանցի գրողներ կը փորձեն. սակայն մնացած են լեզուական ու երեւակայական ապրումներու թունաւոր մշուշին ու մանկութեան յուշերու մէջ ու կորսուած...: Այսօր, պայքարի, անհեթեթի ու իմացական յուսահատ խոյանքներու գրականութեան դարուն մէջ ո՞վ այնքան պատրանք ու հիւանդ երազանք կրնայ ճարել որ կարդայ Իսկուհի Մինասի գործերը: Պատասխանը ժխտական է:

Ո՞վ էր սակայն Տիկին Իսկուհի Մինասեան: Կեանքի ամսին յետադայ քանի մը հակիրճ տեղեկութիւնները քաղուած են Թէոդիկի 1922–ի Տարեցոյցէն:

Ծնած է Պոլիս, 1884–ին: Պէյլ աղջիկ՝ յաճախած է Բերայի իտալական վարժարանը ու 15 տարեկանին հմաացած է Փրանսերէնին, իտալերէնին եւ անգլերէնին լեզուներուն ու մշակոյթներուն: Նկարչութիւնն ու երաժշտութիւնն նաեւ անպակաս եղած են ընտանիքին կեանքէն: Դասական պատկերն է, զրեթէ, հայ կաթոլիկ աւազանիի ընտանեկան կեանքին — պերճանք, նուրբ ու ջերմեռանդ զգայնոտութիւն. քիչ մը հեռու հայութենէն...: Նոյն 15 տարեկանին կը սկսի աշխատակցիլ պոլսական Ֆրանսերէնին մամուլին, քերթուած ու վիպակ տալով: Թէոդիկ կ'ըսէ թէ իր վիպակները այնքան փնտռուած էին որ արտատպուած էին Փարիզի, Պուքրէշի ու Սէն – Փեթերզպուրկի թերթերուն մէջ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ անգլիական ու ամերիկեան հանդէսներու մէջ: Մեր մօտ, աւելի ուշ է որ կը գնահատուի — 1907–ին է որ Պոլսոյ «Ծագիկ»ը ու յետոյ «Նաւթ»ը կը թարգմանէին ու կը հրատարակէին իր քերթուածները:

1913–ին, 30 տարեկանին, լոյս կը տեսնէ, Պոլիս, արձակ – բանաստեղծութիւններու իր առաջին հատորը, Ֆրանսերէն լեզուով եւ որ կը կոչուի Սանկլօ (Հեծեծանք): Ցաջորդ տարին՝ նոր հատոր մը էօր էնթաւս (Ներկուտ ժամեր), կրկին Պոլսոյ մէջ եւ որուն կը յաջորդէ Բէրլ Վէնիսիէն (Վենետիկեան Մարգրիտներ), բոլորն ալ յուզումի, տպաւորապաշտ ապրումներու ու մելամաղձոտ, սիրատոչոր պահերու արձագանգ:

Տիկին Մինաս Պոլսոյ մէջ զէմք է այլեւս, թէ՛ հայ թէ ալ միջազգային չափերով: 1914–ի Օշական գրական հանդէսին մէջ Յապէլ Եսայեան իրմէ քերթուած մը կը թարգմանէ: Նոյն տարին, Դանիէլ Վարուժան իր մէկ վիպակը կը թարգմանէ ու կը հրատարակէ «Նաւթ»ի մէջ, նորէն Պոլիս: Հայ մեծ գրողներու իր հանդէպ ցոյց տուած այս գնահատանքը հաւանաբար կուգայ անկէ որ այդ թուական – ներուն մեր պոլսական գրական ճաշակը կը անանձը նախաքրիստոնէական, հեթանոսական ժամանակներու եւ կիրքերու ապրումներով, ու Տիկին Մինասի գործերուն ամբողջ ներշնչարանը՝ նոյն այդ հին յունական ու իտալական դասականութիւնն իսկ է, կորսուած ու կարօտալի դեղեցկութիւններու տուած վեհութեան զգացումը ու հոգեբանական ներդաշնակութիւնը: Ահաւասիկ հատուած մը վարուժանի թարգմանութենէն: Պատմածքը կը կոչուի «Վասիլիքօ»:

... Մետաքսեայ երկնաճամուկ սրահակով մը ծածկուած լայնշէն անկողնին վրայ՝ չէրքէզուհիի գեղուղէշ հասակը կը հանգչէր, անշարժ, պարուրուած Պրուսայի նրբահիւս էնթարիի մը ձիւնափերփուր ծալքերուն մէջ: Խարտեաշ գանգուրները իմածին ծփանքներով կը հոսէին գլուխին շուրջ, երկայնքն ի վար հոլանի թեւերուն մինչեւ արմուկը՝ ուր ապարանջաններուն ոսկին, կաթնագոյն մորքին վրայ կը վառէր դեղնորակ փաղփիւններ: Իրրեւ հեշտաւէտ խոռոչ մը ականջ պարանոցը, ճկուն ու սլացիկ՝ դուրս կը ցայտէր թափանցիկ կերպասէն զոր կը վերացնէր իր թեթեւ շունչը: Այս շունչը, դաշն ու դանդաղ, կը հրահրէր իր գոգտրիկ ու տարփոտ բերնէն՝ մարգարտաշար ակռաներուն վրայ կիսաբաց...:

Միայն Վարուժանը չէր որ հաճոյք կ'առնէր Մինասի գրական տաղանդէն: Մի ոմն Սմբատ Դաւթեան, որ միջին մարդու ճաշակը կ'արձագանգէ, 1919–ի «Նաւթ»ին մէջ կը քննարկէ անոր առաջին երեք հատորները ու գովելէ վերջ զանոնք, կը յայտնէ թէ Ֆրանսացիք ալ կը գնահատէին զայն: Մեր օրերու Ֆրանսացի քննադատները կ'անտեսեն Մինասի գոյութիւնն իսկ, ասկայն հաւանաբար իր ժամանակակիցները որոշ արժէք մը կուտային իրեն, տրուած ըլլալով որ օրուան գրական ճաշակին հաղորդ էր անոր աշխարհը ու ճոխ, ճկուն լեզուն ու զգայապաշտ, խարուսիկ, հոգեվիճակներու թաւալուն այդ մշուշը անկասկած համելի էր 1920–ական զգայարանքներուն:

Կ'անցնի Փարիզ ու կը չարունակէ գրել ու հրատարակել: 1918–ին լոյս կը տեսնէ, Փարիզ, Նուվէլ է Քոնթ (Վիպակներ ու Հէքեաթներ) հատորը, 1925–ին՝ վուա տան լա Նիւի (Գիշերային Զայներ) քերթուածներու հաւաքածոն հին Բիւզանդիոնի կեանքէն ներշնչուած, նոյն տարին Ֆլէօր Անթիէ (Անթիք Ծաղիկներ) արձակ–բանաստեղծութիւնները, երեք տարի ետք 1928–ին՝ բանաստեղծական մատեան մը Բէլէր Օպսբիւր տ'Իթալի (Սոուեր ու լոյս իտալական): Նոյն տարին կը հրատարակէ, միշտ Փարիզ՝ Սը Քի Մէօր (Ինչ որ կը մահանայ) նամակագրային վէպը, 1930–ին Վիվրը (Ապրիլ) հատորը, ու վերջապէս, 1933–ին լէ Ռաս Ֆիէր (Հպարտ Ցեղերը): Քովն ի վեր այս տենդոտ գրական արտադրութեան, Տիկին Մինաս Ֆրանսերէնի կը թարգմանէ Լօրտ Պայրընի Զայլտ Հարըլտ երկարաշունչ քերթուածը, անգլերէն բնագրէն:

Իսկուհի Մինասի աշխարհը երեք հիմնական առանցքներ ունեցած է — իր հոգեկան աշխարհը, հայ ժողովուրդի ոգիսականը ու Պոլսոյ քոզմօփոլիթ միջավայրը՝ հայ յոյն Ֆրանսացի ու թուրք իրար խառնուած: Մինչեւ Զարգերը, Մինաս մելամաղձոտ, զգայուն ու ռոմանթիք ներաշխարհի մը բանաստեղծն է, զուտ քնարերգական ու ենթակայական: Սակայն 1918–էն ետք, իր վիպակները ու արձակ – բանաստեղծութիւնները կը տրոփեն իր ժողովուրդի ցաւով ու հերոսութեամբ: Ինքնարհ դասակարգն է գլխաւորաբար, հայ բեռնակիրը, հայ թշուառ պանդուխտ Սարգիսը, հայ մայրն ու որբը՝ որ ան կը ներկայացնէ Ֆրանսական հանրութեան: Ահա երկու վկայութիւն այդ մասին: Առաջինը կը քաղենք այն նախաբանէն զոր գրած է Ֆրէմէրիք Մաքլէր յայտնի մատուռական Մինասի 1913–ին հրատարակուած «Հեծեծանք» հատորին համար:

«Տիկին Մինասի բնաստեղծութիւնը, իր ներհակ ուժականութեամբ, կը ճոխացնէ թէ՛ հայ թէ ալ ֆրանսական գրականութիւնը: Այս գործը կը յայտնաբերէ, ոճային իր հմայքով ազնուական ու խոր ըզգացումներու նշգրիտ, նուրբ վերլուծում մը: Անձկութեան ու տրտմութեան պահեր շատ յաջող կերպով կ'արտայայտուին ու նկարագրութեան զգայնութիւնը հարազատօրէն կը վերարտադրէ հրճուանքի ու երջանկութեան պահերը»:

1913–ին լոյս տեսած վիպակներ ու Հէքեաթներ հատորին նախաբանին մէջ, ուրիշ Ֆրանսացի մատուռական մը, Տիկին Պէրթ – Ճորճ Կոլիս կը գրէ. –

«Հմայուած ու երազային, երեւակայութիւնը խենթեցնող Արեւելքի մը պատկերը կայ այս հատորին մէջ, ուր հայ ցեղը իր ամբողջ տառապանքով ու հերոսութեամբ, սիրատոչոր հայ կինը իր ողբերգական ճակատագրով ու անհուն ըրիւրումով երեւան կուգան: Կեանքէն բաղուած պատմութիւններ են բոլորն ալ ու վերջին վկայութիւնները անհետացման ճամբան բռնած իրականութեան մը որ հին Արեւելքն է: ... Հայուն սէրը մտքի կեանքին համար, Հայուն անքուժելի լաւատեսութիւնը զայն մղեցին որ իշխէ ճակատագրին վրայ իր խմացականութեամբ: Ոչինչ կրնայ ջնջել Հայուն անկորընչելի կամքը դիմանալու եւ տեւելու: ... Տիկին Մինաս շատ շնորհալի կերպով կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդի դատը, անոր ստեղծելու, երջանիկ ապրելու որոշումը ու այս հատորը անգամ մը եւս կը փաստէ թէ հայ հոգին ինչեան ազնիւ ու հազուագիւտ արժանիքներով օժտեալ է»:

Անկեղծ յուզումի ու արուեստի անչեղ չեշտը կայ այն վիպակին խորքը ուր կը նկարագրէ Սվազէն Պոլիս գաղթած բեռնակիր Սարգիսը, վայրագ, քիչ մը ապուշ դիւցազին որ երբ կ'իմանայ թէ ծնողքն ու միակ աղջիկը սպաննուած են Քիւրտերու կողմէն անձնասպան կ'ըլլայ, իր ամբողջ խնայողութիւնը յանձնելէ ետք եղբօրը որ տանի աղջկան գերեզմանին վրայ խաչ մը կանգնեցնէ:

«Վայրկեան մը դէմքս անդին դարձուցի չտեսնելու համար մարդը որ այդ ահաւոր անձնասպանութեան բաջութիւնը ունեցեր էր եւ որ հիմա թեւերը մեբեենապար կը վերցնէր իբրեւ թէ հեռաւոր մեռելը օրօրելու...: Սակայն ինծի կառչեցաւ աղմկոտ հոնդիւնով մը, տեսակ մը երկրաձիգ հեծեծանք՝ որ ինծի յիշեցուց իր հին խնդուքը: Ոտքէս մինչեւ գլուխս սարսռացի:

– Օժիտին համար էր, շշնչաց: Ու մեռաւ»:

Սակայն Տիկին Իսկուհի Մինասի տաղանդը ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնը կը գտնէ ուրիշ լարի մը վրայ: Այդ՝ պաշտամունքն է որ կը տածէ յունական ու իտալական դասական արուեստին: Հոն է իր ոճը, իր լեզուական արժանիքը, զերզդայուն ջիղերը ու բանաստեղծական երեւակայութիւնը: Ահա նըմոյշ մը դրութենէ մը ճօնուած յունական հաստատած Ամֆիտեատրոնին եւ որ տպուած է Թէոդիկի Տարեցոյցին մէջ, 1925–ի թիւով:

«Հպարտ արիւնս կը լռէ, ինչպէս այն բուռն կեանքը որ կը հոսի հրաւառ երակներուս մէջ: Ստուերի մը պէս կ'անցնիմ անցեալին հետքերուն վրայէն, եւ այն ձայնը որ կը լսեմ ձայնն է երազներուս: Ո՞ր ստեղծիչ ձեռքը պիտի չկարենայիր աստուածացնել դուն: Փիտիասն եղաւ այն ընտրելին որ ձու հողէդ կեանք առաւ: Ան ուզեց որ անզուգական ըլլաս դուն. ես սիգապանծ կ'երազեմ զքեզ, անմատչելի դիցուհի, անբծութեանդ վայրի վարդերովը պսակուած: Ժամանակներու բանաստեղծութիւնը իր ջահը սպառեց, վերջին կարապը լռեց իր գերագոյն երգէն յետոյ. բայց ամէն անցնող ձեռք կրկին կը վառէ լոյսդ, ամէն հոգի պարիսպներուդ մէջ կը վերագտնէ իր պերճախօսութիւնը: Ես այն ուշ մնացած էրմուհին եմ, սէրով եւ հպարտութեամբ հաւակնած՝ որ ձու աւուններդ համայքը կ'ըմպէ:

... Աէրոբոլի թագուհի, հերոսական օրերուդ պէս պիտի փառաբանեմ զքեզ: Կանգուն տեսնել կ'ուզեմ զքեզ Պանթէոնիդ մէջ, ձու ռազմիկի եակատովը ու հանդարտ ուժովը: Աչքերուդ մէջ պիտի փնտռէի ծովուն անհունութիւնը, ոտքերուդ առջեւ պիտի գտնէի առաւօտներու ճաղցրութիւնը: Աթենական տօներու թափօրը պիտի կազմուէր – էրմուհիներու մշտաբոյր եւ խուսափուկ զգեստներ, ոլորապտոյտ եւ մեղկ վայրէջքներով, խըմբերգներու նուրբ երաժշտութիւն, յամրօրէն նուաղկոտ...:

Ձու արհամարհուած պաշտամունիդ անհունութիւններուն մէջէն հոգիս կը վերածնի, ով Պալլաս, գահընկէց թագուհի...»:

ԲԱՐԵ'Ի ՔԱԹՐԱ

Անոնք որոնք նախկին մտերիմներ էին ու անոնք որոնք լուած կամ կարղացած էին միայն այս մասին, հաւաստարապէս հրճըւեցան արուեստի այս միութեան վերայայտնումը տեսնելով: «Քաթրա»ն իր գործունէութիւնը սկսած էր 1972–ին, ու 65 ձեռնարկ կազմակերպելէ ետք 1978–ին գաղրած էր կամքէ անկախ պատճառներով: Տասը տարուան ընդհատումէն ետք երաժշտական երեկոյթներու ութ յայտարիւրներու շարքով մը սկսաւ «Քաթրա»ի նոր շրջանը, Դեկտեմբեր 11, Ուրբաթ երեկոյ, Փարիզի «Կալօ» սրահին մէջ կազմակերպուած երաժշտահանդէսով մը:

Տասնըհինգերորդ տարեդարձի կալայի այս յայտագիրը կազմուած էր Հայոցլոնի, Ռավէլի, Ա. Յարութիւնեանի եւ Ա. Խաչատրեանի գործերով, որպէս մենակատար մասնակցեցան Թաւջութակահար Ժիլիի Միլլէր, տուգահար Սուսաննա Միլտոնեան, Ջութակահար Ա. Ժորի, փողահար Պէռնար Սուսթրօ, դաշնակահարներ՝ Նարինէ Յարութիւնեան եւ Րաֆֆի Պետրոսեան: Բոլորին կ'ընկերանար երիտասարդ ֆիլարմոնիք նուագախումբը, Ժան Ժաք Վէրնէրի դեկավարութեամբ:

Երեկոյթը դիտելով մխայն որպէս երաժշտական վայելք մը, պիտի ըսէինք որ մենակատարներու մէջ պիտի նախընտրէինք Պ. Սուսթրօն, Ս. Միլտոնեանն ու Բ. Պետրոսեանը աւելի լայն բաժիններով ունկնդրել, յատկապէս երկրորդը: Իսկ անվարան պէտք է նշել որ երեկոյթին ամէնէն աւելի գնահատուած արուեստագէտը եղաւ Պ. Սուսթրօ, Ա. Յարութիւնեանի փողի ու նուագախումբի քոնչերթոյով:

«Կալօ» սրահը այդ երեկոյ լեցնող բազմութեան ծափերն ու հրճուանքը երաժշտական որակաւոր յայտագիր մը ունկընդրած ըլլալով չէին սահմանափակուեր միայն. հոն կար նաեւ զոհունակութիւնը՝ ընդհատուած դեղեցիկ չարժումի մը չարունակութիւնը տեսնելուն: Շարժում մը, որ աւելի ամուր հիմերու վրայ, ուղղուած էր մեր արժէքները ճանչնալու, զնահատելու, սիրելու եւ նաեւ ծանօթացնելու:

Այսօր, բոլորիս յայտնի է թէ պզտիկ-ցած աշխարհի մը վրայ ուր կողք – կողքի, ուս – ուսի կ'ապրին բազմազան ժողովուրդներ, ամէն մէկը ի՛նչ հնարքներու կը դիմէ իր անունը լսելի դարձնելու, իր հարցերուն կարելի չափով չատ ակր ու զօրավիզ գտնելու համար: Ներկայի քաղաքակիրթ աշխարհի այս արշաւին մէջ ունինք անհրաժեշտը մենք ալ. հարցերու ակր ենք, քաղաքականէն մինչեւ մշակութային. քիչեր սակայն մեզ լուրջի կ'առնեն կամ մեզի հետ կը հետաքրքրուին, եթէ ատիկա իրենց չահ մը չապահովեր: Ձենք ալ կրնար ըսել թէ մենք միչտ գիտցած ենք ու պիտենք մեզ արժեցնել: Հակառակ որ այս վերջին պարագային հարկաւոր եւս անհրաժեշտ «զրամագլուխ»ը ունինք: Ցաճախ հպարտութեամբ կը կարդանք որ այսինչ մարզին մէջ փայլուն յաջողութիւն արձանագրած է այսինչ Հայը: Կը սիրենք նաեւ յոխորտալ համաշխարհային հռչակի տիրացած մեր արուեստագէտներով ... ու այդքան:

Ինչ որ իր նպատակներէն մէկը պիտի դարձնէր Սփիւռքի լուրջ ու գիտակից, կազմակերպուած հաւաքականութեան մը իշխանութիւնը այս մարզին մէջ, ընել կը փորձէ «Քաթրա»ն: «Հայ Սփիւռքը պէտք է ունենայ իր մեծ արուեստագէտները, պարտադրէ զանոնք, որպէսզի անալ իր կարգին կարենայ դեսպանի իր

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12–ի իրիկունը, Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ հանդիսասարահը լեցուն էր աշակերտներու ծնողքներով, բարեկամներով, որոնք եկած էին բաժնելու մանուկներու ուրախութիւնը եւ վարժարանին յաջողութիւնները, տօնածառի հանդիսութեան առիթով: Ներկայ էին Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Հաղորդակցութեան նախարարութեան Սեւրի քաղաքապետ Անդրէ Սանթինի, Սեւրի քաղաքապետը, Հանրի Վէրնէօյ եւ այլ հիւրեր:

Ժամը 18–ին կը սկսէր օրուան յայտագրի գործադրութիւնը: Հանդիսութիւնը կը վարէր Ալէքս Ալթունեան: Վարժարանին աշակերտական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեփան Ադեանի եւ ընկերակցութեամբ սիրուած երգչուհի Ռոզի Արմէնի, կը մեկնարանէր Ծնունդի երգեր, այնքան ներդաշնակ ու հաղորդական:

Ապա իրարու կը յաջորդէին նուագ, արտասանութիւն, երգ: Հաճելի էր կոմիտասեան մեղեդիներու փունջի մը ներկայացումը երգչախումբին կողմէ:

Սաեղծուած ջերմ մթնոլորտին մէջ բեմ բարձրանալով վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեան, շնորհակալութիւն յայտնելէ եւ ներկայ պաշտօնական հիւրերուն, Մնոզական Մարմնին եւ այն նուիրեալներուն՝ որոնց ջանքերուն արդիւնքն էր օրուան հանդիսութիւնը, կը նշէր թէ այդ օր մանուկներու տօնն է. եկած ենք բաժնելու անոնց ուրախութիւնը, եկած ենք հաղորդակից դառնալու հայկական վարժարանի մը մէջ տարուած աշխատանքներուն: Տեղ կայ, որ լուսթիւնը աւելի խօսուն է, քան բառերը, կ'ըսէր տեսուչը, աւելցնելով որ վարժարանը կ'աշխատի, կը ճգնի, կը զոհաբերի մանուկներուն համար լուսաւոր աշխարհ մը սաեղծելու, քանի որ մանուկը պէտք ունի հոգածութեան, չըր-ջապատուելու, իրմով զբաղելու, իր քայլերը առաջնորդելու ղէպի աղբիւրը լոյսի: Զկայ ապագինող այլ իրողութիւն մը, քան՝ մանուկի մը ժպիտը, կը շեշտէր Հ. Վարդան թելադրելով ներկաներուն զօրավիզ կենալ հայ մանուկներու դաստիարակութեան գործին:

Ապա բեմը կը գրաւէին մանկապարտէզի մանուկները ներկայացնելու համար իրենց ուսուցիչներու տարած աշխատանքին արդիւնքը: Այս տարի վարժարանին ներս հետաքրքրական էր նկատել աշակերտական նուագախումբերու կազմումը, շնորհիւ սանթուրահար Սեփան Ադեանի ջանքերուն: Ժողովրդական եւ ճազի այս նուագախումբերը մեկնաբանեցին հայկական մեղեդիներ եւ երգեր, արժանանալով ներկաներու գնահատանքին:

«Ախթամար» պարախումբը հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական քանի մը պարերով, Լեւոն Քլարեան Ֆրանսերէն քանի մը երգերով եւ Վիդէն՝ իր ծանօթ երգերու մեկնաբանութեամբ խանդավառ պահեր կը ստեղծէին սրահին մէջ:

Գեղարուեստական յայտագրի զուարճագրութիւնը կը հասնէր իր աւարտին ժամը 23–ի չուրջ եւ տօնածառի հանդիսութիւնը կը շարունակուէր տիսco–ով, որուն կը մասնակցէին մեծ թիւով երիտասարդներ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ՀԷՑՎԸՐԹԱՒՒՆԻ (Փենսիլվանիա) հայ աւետարանական Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, վերջերս, Հայ Աւետարանական Համաշխարհային Մորհուրդը (ՀԱՀՄ), որ ներկայացուցչական մարմինն է հայ աւետարանական եկեղեցիներու մխիթեանց, իր Բ. ժողովը գումարած է: Մորհուրդը զբաղած է հարցերով՝ որոնք սերտ աղերս ունին մասնակից եկեղեցական մխիթեանց եւ հայ աւետարանական ընկերակցութեան հասարակաց առաքելութեան հետ: ՀԱՀՄ–ի անդրանիկ ժողովին (1981 Փարիզ) ուր յանձնախումբեր նշանակուած էին եկեղեցական կեանքը յուզող հարցեր սերտելու եւ գործնական առաջարկներ ներկայացնելու համար: Պատուիրակները ներկայացուցած են իրենց ուսում – նասիրութիւնները: Մորհուրդը որոշած է աւետարանիչներ ղրկել այն վայրերը՝ ուր հոգեւոր ծառայութեան կարիք կայ եւ հոգեւոր գործիչներ չկան. պաշտօնի կոչել լման ժամանակով միսիոներ մը եւ աւետարանչական գործի համար լսատեսողական կազմածներ, ձայն – հեռատեսիլի միջոցներ գործածել, առաւել ուշադրութիւն դարձնել հոգեւոր գործիչ – ներու եւ առաջնորդներու պատրաստու – թեան, ցուցակագրել հայ աւետարանական հաստատութեանց եւ կազմակերպութիւններու տրամադրութեան տակ զըտնուղ պատմական արժէք ներկայացնող դիւանները, տոմարները եւ կարեւոր իրերը, գործակցութեան դռները լայն բանալ բոլոր հայ քոյր եկեղեցիներու առջեւ, ընդունիլ Նիկիական եւ Առաքելական հանգանակները որպէս խորհուրդի հասարակաց հաւատոյ հանգանակ եւայլն:

Մորհուրդը Հայ Դատի վերաբերեալ հետեւեալ բանաձեւը իւրացուցած է. – «Հայ Աւետարանական Եկեղեցին մի եւ անբաժան մասը ըլլալով հայ ազգին, հայ Աւետարանական Համաշխարհային Մորհուրդը որոշած է տէր կանգնիլ մեր ժողովուրդի արդար Դատին եւ անժամանցելի իրաւունքներուն եւ առ այդ նեցուկ կանգնիլ անոր՝ գործակցելով ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ Հայ Դատի Պաշտպանութեան նուիրուած հայ եւ օտար կազմակերպութիւններուն, ի գործ դնելով ամէն խաղաղ եւ քրիստոնէավայել միջոց»:

Ժողովի աւարտին կազմուած է Մոր – հուրդին նոր դիւանը (երկու տարուան համար), որուն նախագահ ընտրուած է Ֆրանսահայ աւետարանական եկեղեցիներու միութեան նախագահ վեր. Դանիէլ Սահակեան:

***

ՄՈՆԹԼՎԻՏԷՈՑԻ Ներսէսեան Կրթական հիմնարկութեան «Երուանդ Գրասճըքեան» վարժարանը բոլորած է իր հիմնադրութեան 15–ամեակը: Հոկտեմբեր 30 – 31ին, զոյգ հանդիսութիւններով նշուած է յոբելեանը: Առաջին ձեռնարկը եղած է գեղարուեստական հանդիսութիւն մը, երկրորդը՝ «Գասինօ Գառասքօ» պանդոկին մէջ, յոբելենական ճաշկերոյթ մը, որուն ընթացքին խօսք առած են տնօրէնուհին՝ Ալիսիա Պօյաճեան, տոքթ. Միսաք Արզումանեան (Պէյրութէն), Կարապետ Փիլաւճեան եւ առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան: Եղած նուէրներէն ղոյացած է 50 հազար տոլար:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

հայկական արուեստով Հայերու մասին

«Մաղընօ» հրատարակչականին կողմէ լոյս տեսած «Հայկական արուեստը» հատորը կը շարունակէ արձագանգները ունենալ Ֆրանսական մամուլին մէջ: Վերջին օրինակները կուգան «Ֆիկառօ»ի Դեկտեմբեր 4–ի գրական յաւելուածէն ու «Լ'Իօյ» ամսաթերթի Դեկտեմբերի թիւէն:

Առաջինին մէջ Տոմինիք Պոնա Հայաստանէն աւելի ընդարձակ տարածութեան մը վրայ — Թուրքիա, Իրան, Ռուսիա — ցրուած տաճարներով, խաչքարերով, բերդերով, վանքերով, մանրանկարներով կը սահմանէ հայկական արուեստը: «Խաչքարեր որոնք կը մնան ամայի չըրջաններու մէջ, ու մանրանկարներ որոնց պարզունակ գիծերն ու գոյները չէ յաջողած արբեցնել ժամանակը»:

Տոմինիք Պոնա կը շարունակէ. –

«Փոքր Ասիոյ եւ Կովկասի միջեւ տարածուած այս չրջանին մէջ հայ ժողովուրդին պատմութեան արշալոյսէն մինչեւ ԺԲ. — ԺԹ. դար, անոր հետ ճամբորդութեան մը կը հրաւիրէ այս հատորը: Անով կը վերահենդանանայ քաղաքակրթութիւն մը, որ քիչ ծանօթ է հակառակ իր անզուգական ու ինքնատիպ բնոյթին, որու զօրութիւնը կուգայ նահատակ ժողովուրդի մը հաւատքի մեծութենէն»:

Լ'Իօյ հանդէսն ալ Մ. Հ. տոորաքը – ուած սիւնակով մը կ'անդրադառնայ վերոյիշեալ հատորին, ու անով Հայաստանի, նաեւ անոր պատմութեան:

Հոն կ'ըսուի. – «Հայաստան ունի բաժան – բաժան եղած ժողովուրդ մը ու պատմութիւն, լեզուական միութիւն մը, ու ինքնուրոյն քաղաքակրթութիւն մը: Անոր արուեստը կը ցոլացնէ գեղեցկութեան ճգտող խորունկ միութիւն մը, ուրկէ կուգայ իր մեծութիւնը: Ե.–էն ԺԲ. դար կառուցուած բազմաթիւ եկեղեցիներով, հոյակապ ճեռագիր մատեաններով այս քաղաքակրթութիւնը կը հանդիսանայ Արեւելքի քրիստոնեայ քաղաքակրթութիւններու ամէնէն հինը»:

Ցետոյ յօդուածագիրը հատորէն մէջբերումներով կը խօսի հայկական ճարտարապետութեան, խաչքարերու, քանդակներու մասին:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

Առաջին հանդիպումին Զարուհիին հետ չէր կրցած զսպել իր ձեռքերը, որոնք ինկան գինով գիսաերուն վրայ, մինչ կառքը որ նեղ կուգար իրենց երեքին համար, ճամբայ կ'ելլէր: Տօքթոր Ալեմտաղեան չէրցաւ զսպել իր հիացումը:

– Ի՞նչ աչքեր, – կ'ըսէր ան՝ ինքնիրեն ամբողջ գիշերը, երբ տուն վերադարձը–նելէ վերջ զանոնք, կ'աշխատէր քնանալ, – ի՞նչ սրունքներ ... Ուրկէ՞ ալ ձեռք անցուցեր է զայն Կիրակոս, այդ կոպիտ եւ տխմար մարդը:

Ցաջորդ օրերուն անիկա մտածեց զայն դրաւելու բոլոր միջոցները: Մտեղուկօրէն մեղմօրէն կոխեց ան՝ գլուխը կիրակոսի տունէն ներս: Քանի մը խոշոր բառեր, քանի մը ճոխ ձեւեր ... Տեսած հաստատած էր արդէն կնոջ գժբախտութիւնը, անոր եղերական ձանձրոյթը:

Բայց Զարուհի ինկաւ չսպասուած հիւանդութեան մը մէջ, որ տեւեց երեք – չորս ամիս եւ որուն ընթացքին Տիկին Ադանի իր բնակարանը վոխեց եւ տոք – թոր Ալեմտաղեան տեխնուեցաւ մեկնիլ գաւառ: Բարելաւումը հազիւ սկսած, գարնան առաջին արեւին հետ, ու ծառերուն հետ որ կը բացուին բերկրալի ծլարձակումով մը Զարուհի աշխարհ բերաւ մանչ մը:

Մէկէն, սահման չունեցաւ անոր ուրախութիւնը: Մանչ մը, մանչ մը, որ պիտի մեծնար տղամարդ մը պիտի ըլլար: Որքա՜ն ընկճուած էր Զարուհի՝ իր կինն ըլլալուն համար: Կ'ուզէր այրի մը պէս ըլլալ ազատ եւ այրի մը պէս չափուիլ մեծ աշխատանքներու հետ:

Կիրակոս համբուրեց կինը իրեն տուած այդ «սրտի հատոր»ին համար, որուն մէջ յարութիւն կ'առնէր ինք՝ յանկարծ: Պզտիկը կը նմանէր իրեն: Ան ունէր հօրը բաց կանաչի զարնող խոշոր աչքերը, անոր երիտասարդութեան մետաքս մազերը, որոնք կ'երկարէին արդէն ճակտին ալ քովէն թռչունի իրենց պզտիկ թեւը: Տղան ունէր հօրը կարճլիկ ոտքերը: Անոր դունատ ու կլոր ճակատը: Ան կը նմանէր հօրը ամբողջութեամբ՝ բացի աղուէսութենէն, որով օժտուած էր Կիրակոս եւ որով կը հպարտանար ատեն – ատեն: Բնաւ հիւանդ չէր եղած Կիրակոս: Ցուրտին, խրամին ջուրին մէջ, ձիւնին ու մրրկին մէջ, մալարիայի մէջ անիկա հարբուխ առածի չափ անգամ չէր չարչարուած: Շատակեր էր ան, լաւ կը քընանար, առոյգ մկաններ ունէր:

Տղան հօր այս բոլոր առաւելութիւններուն քով՝ ճղճիմ՝ ընդօրինակութիւն մըն էր միայն եւ մտահոգութիւն: Գութի, զուրզուրանքի կարօտ: Ուրախութեան հետ պզտիկը բերաւ տունէն ներս կռիւ ու ոխակալութիւն: Չկրցան համաձայնիլ այր եւ կին՝ սկիզբի օրէն, անհունէն եկած այդ մսի կտորին վրայ, զոր կ'ուզէր առնել անոնցմէ ամէն մէկը իր տիրապետութեան տակ: Համաձայն չեղան անոնք սկսեալ անոր անունէն, որ պէտք էր, հօր կարծիքով, հայկական ըլլար անպայմանօրէն եւ վայել՝ յեղափոխական ընտանիքի մը: Համաձայն չեղան անոնք՝ պզտիկին հագուստին ու զպրոցին համար: Տղան բարձրացաւ անոնց երկուքին միջեւ, զատեց զանոնք՝ իրարմէ, վերջնականապէս, նկարագրի տեսակէտով: Պզտիկը կը միջամտէր նոյնիսկ խօսիլ եւլած տակաւին, կը պաշտպաներ մերթ մայրը՝ ձեռք վերցնելով հօր վրայ, երբ կը սպառնար ասիկա Զարուհիին եւ մերթ հօրը դէմ՝ «քրխ ... քրխ» ... ազատ բան մը հասկցնել ուզելով: Մարտիրոս – ութիւն մըն էր շատ անգամ պզտիկին մէջ ամատութիւնը: Մեծ կ'ուտէր հօր ուժեղ ձեռքերէն: Մեծ կ'ուտէր մօրմէն:

– Գնա՛ մամայիդ տղայ եղի՛ր, փիս աղտոտ, ապերախտ. հիմակուընէ անանկ ես, վաղը մեծնաս, հիչ պիտի չնայիս երեսիս ... պէլա՛, պէլա՛ ... եկուր տէ՝ որդի՛ ունեցիր:

Բարեբախտաբար, մէկուն մեծած միջոցին, միւսը կ'առնէր, կը պաշտպաներ, կը սեղմէր զայն կուրծքին վրայ ու կը չորցնէր անոր արցունքոտ, չուարած աչքերը, որոնց խելացի եւ խղճալի տեսքին առջեւ կ'ընկճուէր մէկուն կամ միւսին սիրտը: Այր ու կին կառչած անոր չուրջ՝ մէկը մէկ կողմ կը քաշէր զայն՝ միւսը՝ միւս կողմը, ինչպէս կ'ընեն նաւաբեկեալները՝ լաստի մը չուրջ: Նիհար, դուրզուրանքի արժանի այդ խեղճ մարմինը կը ծփար կեանքին վրայ՝ զմայլելի թեթեւութեամբ մը եւ կը տանէր խարխուլ ծնողք մը:

Սէրը եւ ապագայի երազները կը մղէին, ուրեմն, ծրագիրներ յղանալու: Բայց ոչ մէկ առեն, կրցան անոնք՝ էրիկ կնիկ, համաձայնիլ բանի մը չուրջ: Կիրակոս կ'ուզէր հայ մը: Շատ հեռուները եւ վայրուն ապագաներու նայելէ առաջ՝ կ'ուզէր ազգային հիմք մը տալ իր տղուն դաստիարակութեան: Մայրը կը խնդար, ականջ չէր կախեր:

(Շար. 4)

Ս· ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՌԱՐՈՂՈՒԵԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԽԱՓ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ

Հինգշաբթի, Դեկ· 24, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէի եւ Յակոբայ տեառընեղբայր Առաքելոյն:

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Շաբաթ, Դեկ· 26, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամը 10·15–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑՑԸ
Գինն՝ 60 Ֆրանք:
Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն:

17, rue Bleue 75009 PARIS

ՃՇՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՓՈՆՏԻՆ

Լիբանանի Փոքրիկներու Ֆոնտին հաստատ, Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ Լիոնի Ազգաբ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները· – Պր· Սլեքսան Մանուկեան 1000, Տէր եւ Տիկին Լէոն Խաչիկեան 1000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ազման Մկրտիչեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ասլանեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Ներկիզեան 500, Տէր եւ Տիկին Մալճեան 500 Ֆ·, Տիկին Իսկուհի Փափազեան 500 Ֆ·, Տիկին Սիւզան Տիւմէճեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւմէճեան 500 Ֆ·, Պր· Մխսաք Մխրէ 200, Տիկին Պերճուհի Թադէոսեան 100 Ֆ·, Տիկին Գազազեան 100 Ֆ·, Տիկին Երանուհի Նիկողոսեան 50 Ֆր·, Օրդ· Անահիտ Գասպարեան 50 Ֆր·:

(Ընդհանուր գումար՝ 6·000 Ֆր·):

***

Ֆր· Կապոյտ Խաչի Փարիզի Աբջալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը, Նոյեմբեր 29–ի, ի նպաստ իր զպրոցին կազմակերպած ճաշի առիթով ստացած է հետեւեալ նուէրները· – Պզտիկն Թօսունեան 500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Իքմէքճեան 200, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 500, Տիկին Տէրտէրեան 500, Տիկին Մեծատուրեան 100, Տիկին Բարսեղեան 100, Տիկին Պարոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Մկրտչեան 100, Տիկին Օսմանճեան 100, Ժիլէն 50 Ֆր·:

***

Տէր եւ Տիկին Համբարձում Մուրատեան և զաւակները 500 Ֆ·կը նուիրեն Իսիի եկեղեցւոյ Մխօրեայ զպրոցին փոխան ծաղիկի՝ Պարոյր Վարդանեան – Նազանեանի մահուան առիթով: Սէլիմճեան ընտանիք 200 Ֆրանք Յովակիմեանի մահուան առիթով, Պր· Նազար Տէրտէրեան 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրիմ 200 Ֆրանք փոխան ծաղիկի Տիկին Խսկուհի Օհանեանի մահուան առիթով:

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԸ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Դեկտ· 24, Ձրագալոյց Ս· Ծննդեան: Ժամը 17–ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն եւ ընթերցում մարգարէական Թղթոց:

Ժամը՝ 18–ին հանդիսաւոր պատարագ:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ Տ· Մ· Յ· Ք·: Ժամը 11–ին՝ Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ· ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին տօնական չնոր – հաւորութիւնները պիտի ընդունուին եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

***

ANTENNE 2
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՅԱՆԸՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, ժամը 9·30ին, պետական հեռատեսիլի երկրորդ կայանի վրայ – Անթէն 2–, կը սիրուի արարողութիւնը Քահանայական Ձեռնադրութեան՝ ՄԻՔԱՅԷԼ Վ· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 24–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ եկեղեցւոյն մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ· — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին:

ՎԱՂԱՆՍ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԳԷՍ

Քաղաքիս Դաւիթեան վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, ժամը 15–ին Սալ – ոէ Ֆէթի մէջ:

Օրուան բացման խօսքը պիտի ընէ հոգաբարձութեան տաճնապետ Պր· Մանուկ Ստեփանեան:

SPÉCIAL

NOEL ARMENIEN

avec

MARTEN YORGANTZ

et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

***

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

La Grande Famille du
CENTRE CULTUREL TEKEYAN
vous invite à son

REVEILLON

traditionnel du Nouvel An
sous la présidence de
M. ET MME H. AVAKIAN de Genève
Un programme exceptionnel animé par
Adiss HARMANDIAN
et l'Orchestre NAïRI
le 31 Décembre à partir de 20 heures
SALLE AGORA — GRANGES-LES-VALENCE

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

S.O.S. ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises
Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.

Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon, un cahier, un livre : trop chers à acheter

Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler

Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises

Faut-il en dire plus?

Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

– ԼՕՐԴ –

Սէն – Ժէրմէն Կապոյտ Խաչէ Ջ· Շանթ մասնաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակերպէ թղթախաղ (լօթօ) թաղիս Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին:

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ – Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով):

■ Մանթը, ■ Սու-պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփքէ
■ Հէրիսա (ապսպրաւճով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քաճի մը տեսակ խորոված (ապսպրաւճով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԱՂԱՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՑԿՈՒՄԻ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–Ի

Դեկտեմբեր 31, ժամը 21–էն սկսեալ

☆ *Ընտանեկան տաք եւ առողջ միջավայր*
☆ *Ճոխ ճաշացուցակ*
☆ *Նուագախումբ Ա Ն Ի*

Տեղերը սահմանափակ են՝ 200 հոգի
Տեղերը ակիզբէն ապահովելը պարտաւորիչ է:
Երիտասարդներու մուտքը թոյլատրուած է ժամը 1–էն սկսեալ:
Հեռ·– 45 – 34 – 68 – 28
26, rue Troyon, Sèvres

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
23
MERCREDI
23 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.646

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.646

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆ ՉԵՐԹԱՐ

Միջին Արեւելքի երկարատեւ, յաճախ անըմբռնելի բախումները, պայքարող կողմերու բազմազան կորուստներէն զատ, գրեթէ ամէնուր, կ'ունենան նաեւ հասարակաց զոհ մը· պատերազմող երկիրներու հայ գաղութները: Անոնք կը տուժեն թէ՛ մարդուժով, թէ անտեսապէս եւ թէ բարոյապէս: Ու այս երեւոյթը ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի Հայուն պատմութեան մէջ:

Քիչ չէ թիւը անոնց, որոնք միջազգային ներկայ քաոսը առեղծող զրգռապատճառներուն միջեւ դաւ մըն ալ կը նշմարեն, ուղղուած՝ ամէնէն կազմակերպ ու արմատաւորուած հայկ. գաղութներուն: Այսպէս կամ այնպէս, կրկին ու կրկին կ'անդրադառնանք մեր խոցուր ճակատագրին, երբ օրինակ պարսկական ճակատէն հայ երիտասարդի մը մահուան լուրը կը հասնի. երիտասարդ մը որ գացած էր ջախջախելու իր հայրենիքին նենգ թշնամին, որու բանակին մէջ նոյնպէս, իրեն հաւասակակից հայ զինուորներ կային:

Մեր ցաւը սակայն չի սահմանափակուիր այս կորուստներով: Ծաղիկ հասակի մահեր ողբալէ եւս, այսօր կ'ողբանք նաեւ յատկապէս պարսկահայ ու լիբանահայ գաղութներու քայքայումը, ծանր տագնապը: Անոնց երիտասարդ սերունդը երկար տարիներէ ի վեր բռնած է արտագաղթի ճամբան· ու որքա՜ն խոչընդոտներ պէտք է յաղթահարել, նախ այդ «ճամբան» դառնալու համար: Քանի՛ ոդիսականներ լսեցինք մինչեւ այսօր· սար ու ձոր հեռուն կարողներ հազար դժուարութիւններով անցեր էին Թրքական սահմանը, անկէ մեկնելու համար Եւրոպա, Ամերիկա, կամ վերջապէս հոգսմաս մը ուր ոտք դնելու կռուան ու ապատ օդի պատառ մը պիտի գտնէին:

Ու անդին, օրէ օր աւելի ու աւելի զրկուած իրենց երիտասարդութենէն, այս գաղութները կը ճգնին ոտքի մնալ ու տոկալ· տոկալ՝ պատերազմի արհաւիրքին, աննդեղէնի, բժշկական ինամքի, դեղի, ուժանիւթի չգոյութեան, ու տոկալ տակաւին, դնուած քիչին համար պահանջուած ահռելի գիներուն դէմ: Մինչեւ ո՞ւր· մինչեւ ե՞րբ: Ո՛չ Լիբանանի եւ ոչ ալ Պարսկաստանի կացութեան մէջ մօտիկ ապագային համար լաւատեսութիւն ներշնչելիք տուեալներ կան. ընդհակառակն: Հաշտութեան ամէն մի յոյսմութիւն արհամարհանքի կ'արժանանայ ու կիրքերը, որոնք հեռզհեռէ աւելի կը բորբոքին:

Այսօր, եթէ տակաւին տոկալու ուժ կը յաջողի ճարել պարսկահայութիւնը, նոյնը չէ Լիբանանի պարագան. դրամին տեւական անկումը անելի մատնած է երկրին անտեսութիւնը, ուր սրընթաց թափով կ'աւերնայ անդորձներու թիւը: Միջին աշխատավարձքը –չուրջ 100 Ֆֆ– հաւասար է 10 քգ. միսի կամ 100 քգ. հացի արժէքին: Եւ ըսել թէ այս պայմաններուն մէջ գործող ղպրոցներու ամբողջ ցանց մը ունինք հոն. անոնց մէջ կը գտնուին Սիփւոքի լաւագոյնները, որոնք յետպատերազմեան մեր մտաւորականութեան ամէնէն վաւերական անուններ տուին:

Իսկ մենք, հոս, մինչեւ այսօր յաւելէ, ծունկ ծռեցինք, «աւազ փառացս անցաւորի» կարգալէ զատ չատ բան չըրինք մեր տաքուկ անկիւններէն: Կապոյտ Խաչի Լիբանահայ ղպրոցականներու օժանդակութեան կոչը հրաւէր մըն է վերջապէս, որ պահ մը սթափինք Ամանորի խենթութիւններու յորձանքէն ու լրջօրէն մտածենք թէ ի՛նչ կրնանք ընել, ոգրալէ ուրիշ ի՛նչ կայ ընելիք հեռաւոր այս հարազատներուն համար· հարազատներ՝ ծնողք, ընկեր, բարեկամ, ծանօթ, անծանօթ, ղպրոց, ղպրոցական:

Երէկ, եթէ մերը նկատելով հպարտացանք այդ հարազատներու տուած արժէքներով, այսօր պիտանք հաւասարապէս տէր կանգնիլ անոնց նաեւ տագնապին ու դժբախտութեան:

Ու ասիկա՝ ամէն բանէ աւելի մեր չահուն համար:

Ա. Թ.

ԸՍՏ ՄԻԿՈՑԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ՑՈՒՇԵՐՈՒՆ

ՍՏԱԼԻՆ ՁԱՄԲՈՒ ՊԻՏԻ ԴՐՈՒԷՐ 1934-ԻՆ

1934–ին Ստալին դէմ յանդիմման ղրկուած է բաւական դժուարութեանց, քանիցս դէմ դրած է պաշտօնազրկման փորձերու: Այդ օրերուն, 17–րդ համագումարին մեծամասնութիւն մը կիրովի կողքին էր: Լենինգրադի այս շատ ժողովրդական դէմքը, տարի մը ետք պիտի սպաննուէր: Այս յայտնութիւնները լոյս տեսած են Օկոնիոք շարաթաթերթին մէջ և մաս կը կազմեն Անաստաս Միկոյեանի յուշերուն անտիպ հատուածներուն: Միկոյեան մեռաւ 1978–ին, բայց եղած էր այն հազուագիւտ բոլշեւիկ դեկավարը, որ դիմացած է ստալինեան մաքրագործումներուն:

Ըստ Միկոյեանի, պատգամաւորներէն շատեր արտայայտած էին իրենց դըժգոհութիւնը, երբ հեռացուցած էր Տրոցկի, Կամենեւ, Զինովիեւ եւ Բուխարին եւ ձեռք առած հողագործութեան բռնի հաւաքականացումը եւ ծայրայեղ ճարտարարուեստականացումը: Կեդրոնական Կոմիտէի ընտրութեան առեն, երեք պատգամաւոր դէմ քուէարկած են Կիրովի, մինչ 300ներ կազմնակից չէին Ստալինի, բայց Կիրով մերժած է Ստալինի տեղը առնել: Միշա ըստ Միկոյեանի, կուսակցութեան պատասխանատուները նախընտրած են պահել Ստալինը, քան ուժեղ անձնաւորութիւններ ընտրել, որոնք կրնային խնդրոյ առարկայ ընել ղեկավարութեան հաւաքական կառոյցը: Այդ անձնաւորութիւնները բոլորն ալ սպաննուած են Ստալինի հրահանգով:

Նոյն չարաթաթերթին մէջ, Մարք Տոլց, ժողովրդագէտը, կը գրէ թէ Ստալին խարպախած է բոլոր վիճակագրութիւնները 30ական թուականներուն, անհետացնելով միլիոնաւոր մեռելներ (սովէ եւ ծայրայեղ ճարտարարուեստականացումէ): Ցօդուածագիրը կ'ըսէ.– «Սովը նախ աւեր գործեց երկրին այն շրջանին մէջ, որ սովորաբար բնակչութեան անունդը կ'ապահովէր: Առաջին զոհերը մանուկներն եղած են: Ամբողջ ընտանիքներ մեռած են գիւղերուն մէջ»: Ստալին, 1937–ին, Խորհ. Միութեան բնակչութիւնը 170 միլիոն կը գնահատէր, մինչ նոյն շրջանին համար վիճակագրութեանց կեդրոնական գրասենեակը, 60ական թուականներուն, 163 միլիոն կը հաշուէր, այսինքն 6,2 միլիոն նուազ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԿՈՒԹ ԼՕԶԱՆ կազմեց իր կառավարութիւնը: Մշակոյթի եւ զբօսաշրջիկութեան նախկին նախարարը՝ Մէսութ Եըլմազ արտաքին նախարարի պաշտօնին կոչուեցաւ եւ Սաուտի Արաբիոյ նախկին դեսպանը՝ Էրճան Վուրալհան պաշտպանութեան նախարար դարձաւ: Երեսփոխանական հասարակաց Շուկայի մօտ նշանակուած պետական նախարարը՝ Ալի Պոզէր էլ փոխուիր, ինչպէս նաեւ փոխ – նախարարապետ՝ Քայա Էրթէմ: Նոր կառավարութիւնը 25 անդամներէ կազմուած է (2 աւելի նախորդէն):

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԶԲՕՍԱՆԱՒՈՒՆ 1500 ճամբորդներէն միայն 26 հոգի փրկուած է: Տօնական այս օրերուն, Տոնեա Փազ ըզբօսանաւը ծայրէ ծայր լեցուած էր, երբ ողբերգական արկածը պատահած է դիշերուան 10–ին մօտ Մինտորօ եւ Մարէն Տիւք կղզիներու միջեւ: Կրակը, ծովը եւ չանճուկ արտօրէն կատարած են իրենց չարաշուք դերը եւ օգնութեան միջոցները մեծ բանի չեն ծառայած: Անդամ մը եւս կը դատապարտուի փիլիպպեան նաւերու ապահովութեան պայմանները: Միշտ կը լեցուին աւելի քան կըրնան կրել եւ այս անգամ ալ անկողին գըլուխ 4 հոգի եղած է:

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ երկու պարագըլուխներու՝ Սարկընի եւ Քուէյլի փաստաբանները հարցաքննութեան համար ձերբակալուած են, երբ դուրս կ'ելլէին բանտէն: Ճոչկուն եւ իօզ ապատ արձակուած են, բայց յետպային մեղադրանքի տակ առնուած են Պետութեան Ապահովութեան տեսանին կողմէ: Օ – տը – Սէկնի փաստաբանական կաճառը մտահոգ է մարդկային իրաւանց այս նոր բռնաբարումէն եւ պատրաստ է միջամտելու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՍԱՏԱՓԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ժան – Պերնար Ռեմոն պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Ճունուար 11–ին եւ 12–ին Անգարա: Նախարարին առաջին այցելութիւնն է Թուրքիա, պաշտօնին գլուխ գալէն ի վեր:

ՊՈՐՏՈՑԻ մօտ ճզմուած է էս – Լիթորալ ընկերութեան զբօսաշրջիկային մէկ օգնանաւը, որ 16 հոգի կը փոխադրէր: Բոլորն ալ մեռած են օգնանաւին պայթումին առեն: Կը թուի թէ մշուշը պատճառ եղած է, բայց հարկ տեսնուած է քննութիւն բանալ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ծախուած զէնքերու հարցը օրէ օր աւելի կ'ընդարձակուի եւ Լիւչէո ընկերութեան պատասխանատուէն ետք, դատաւորը մեղադրանքի տակ առաւ երկու հոգի եւս, մէկը՝ Ժ. Ֆ. Տիւպուա Շ. Էմնիւի նախկին խորհրդատուն է, միւսն ալ ուրիշ պատասխանատու անդամ մը Լիւչէո ընկերութեան անօրէնութեան:

ՆՈՐ – ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՑ մէջ, ձերբակալուած է էֆ – էլ – էն – ՔՍ. – էմ–ի պատգուխ՝ Իուէնէ – Իուէնէ, այն ելոյթներուն համար զոր ունեցած է եւ որոնք, իշխանութեանց համար, դրդռութիւններ եւ ոճիրի կոչեր են: Ասիկա, քիչ մը աւելի լարուածութիւն պիտի բերէ:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

ԱԶԱՏ ԿԸ ԹՈՂՈՒ ԿՐՕՆՔԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ

Իրանի իսլամական Խորհրդարանը, Դեկ. 8–ի իր նիստին, վաւերացուցած է բանաձեւ մը, որուն համաձայն Իրանի պաշտօնական կրօնական փոքրամասնութիւնները ազատ են իրենց կրօնքի եւ աւանդութիւններու հիմամբ հրատարակել կրօնքի դասագիրքեր եւ դասաւանդել զանոնք իրենց դպրոցներուն մէջ՝ ուսումնա – դաստիարակութեան նախարարութեան հսկողութեամբ:

Ինչպէս կը պարզուի, բանաձեւը չի յստակացներ այդ դասագիրքերու լեզուի հարցը, որ տարիներէ ի վեր առանցքը եղած է հայ համայնքի ներկայացուցիչներու եւ պետական իշխանութեանց միջեւ տարուող բանակցութեանց:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ / ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16 – 18)

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի մէջ, «Սոֆիա – փրէս» գործակալութեան նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցած է «Ցեղասպանութիւն» լուսանկարչական ցուցահանդէսը: Դարեր շարունակ Թուրք իշխանութիւնները ցեղասպան քաղաքականութիւն գործադրած են Հայերու, Պուլկարներու, Յոյներու, Արաբներու, Ռումէններու, Քիւրտերու եւ այլ ժողովուրդներու նկատմամբ: Տասնըեակ փաստաթղթական լուսանկարներ եւ փաստաթուղթեր, զետեղուած յատուկ ցուցատախտակներու վրայ, ցոյց տուած են, թէ ինչպէս Թուրք կառավարութիւնները ձգտած են բնաջնջել տարբեր ժողովուրդներ, որոնք պայքարած են դաժան լուծը թօթափելու եւ ազատութիւն ու անկախութիւն ձեռք ձգելու համար: Բոլոր լուսանկարները եւ փաստաթուղթերը առնուած են Թրքական եւ օտար աղբիւրներէ: Ցուցադրուած են Վիքթոր Հիւկոյի, Ուիլեըմ Կլատսթոնի, Ճորճ Խրթընի, Սերգէյ Կիրովի, Անթոլ Ֆրանսի եւ այլ անուանի դէմքերու արտայայտութիւնները Հայերու, Պուլկարներու մասին՝ Թուրքերու կողմէ կատարուած վայրագութիւններու վերաբերեալ: Ցուցահանդէսը կազմակերպողներուն նպատակը եղած է մոռացութեան չմատնել ոճրագործութիւնը: Այս ցուցահանդէսը ներկայիս տեղի կ'ունենայ Կիպրոս, ապա նաեւ՝ Աթէնք: «Սոֆիա – փրէս» գործակալութիւնը պատրաստ է զայն տրամադրել իւրաքանչիւր կազմակերպութեան, որ կը փափաքի ցուցադրել տուեալ երկրի մէջ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Հ. ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ Է ԶԱՄՊԻԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութիւնը, որ Հայաստանի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի գլխաւորութեամբ Ջամայիա զացած էր, ընդունուած է երկրի նախագահ Քենեթ Քաունտայի կողմէ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու փոխ – յարաբերութիւնները: Պատուիրակութիւնը Մոսկուա վերադառնալէ առաջ Հրանտ Ոսկանեան մամլոյ ասուլիս մը տուած է:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Մորհրդային Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն Նոյեմբեր 18–ին քննութեան կ'առնէ երկիրին, այսինքն՝ բովանդակ Մորհ. Միութեան հողա – արդիւնաբերութեան ապագայի զարգացումին հարցը: Երբ կ'ըսենք հողա – արդիւնաբերութիւն, նկատի կ'ունենանք տարիներէ ի վեր հրապարակ ըլլացած շատ կարեւոր խնդիր մը, այն է, գիւղատնտեսական բնոյթի արտադրութիւնը ո՛չ միայն մեքենացնել, քանի աշխատանքը շատ կը մնայ, այլեւ զայն դարձնել բարդ մշակուած արտադրութիւն: Այլ խօսքով, հողէն եւ գիւղատնտեսական մարզերէն, – միս, հաւկիթ, կաթ եւայլն, – մշակուած արտադրութիւններ արդիւնահանել, զանոնք չուկայ հանել:

Տասնամեակներու առաջադրութիւնը կը մնայ ասոնց բարձրացումին հիման վրայ բովանդակ բնակչութեան ապահովումը կայուն, մնայուն պարէնով:

Այս նպատակը, յատկապէս, իրականութիւն կը դառնայ 1985–էն ցայսօր: Արդիւնքը ո՛չ – զոհացուցիչ, մասնաւորաբար բարձր որակ ունեցող անդամմթերքին ուղղութեամբ: Եւ, պատահական չէ, կ'ըսէ Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Քաղ. Բիւրոյի անդամ Լիկաչով, որ երբ գործնական դեռնի վրայ դիտենք հարցը, բարձրորակ անդամմթերքներ անհրաժեշտ զոհացումը չեն տար թէ՛ քանակով, թէ՛ որակով մարզոց: Այս այսպէս ըլլալուն համար, Մորհրդային Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն դեռ այս տարուան Ցունիսին, լիակատար նիստի մը ընթացքին, կ'որոշէ ընթացիկ հնգամեակին ժամանակաշրջանին արմատապէս եւ լրջօրէն փոխել անդամմթերքի պարենաւորումին վիճակը:

Անհրաժեշտ կը նկատենք ընդգծել, թէ հիմնական խնդիր կը մնայ փոխադրութիւն – պարենաւորում հարցը: Ո՛չ միայն արտադրել որակով բարձր անդամմթերքներ, այլեւ զանոնք կանոնաւոր կերպով բնակչութեան տրամադրութեան տակ դնել:

Մնաց որ շատ ու շատ ձեռնարկութիւններ, – կոլտնտեսութիւններ, սովխոզներ եւ արտադրութեան ամէնանուած ճիւղեր, – չեն յաջողիր իրագործել իրենց գլխաւոր առաջադրութիւնները: Ինչո՞ւ: Պատճառները կը մնան նոյնը: Պատասխանատուներ կը ձգտին իրականացնել իրենց ծրագիրները, սակայն որակի ապահովումին համար անհրաժեշտ կը նկատուին համապատասխան մասնագէտները: Հմտութիւն, ինչպէս կ'ըսեն Մորհրդային Միութեան, ուրեմն, նաեւ Հայաստանի մէջ: Տեղական մարմիններէն կը պահանջուի առաւել մեծ ակտիվութիւն գործերուն նկատմամբ: Մանաւանդ, հարկաւոր է կազմակերպել ղեկավարներու, մասնագէտներու, պարզ աշխատաւորներու դասախօսութիւնը, ուսուցումը, ինչպէս կ'ըսէ Լիկաչով:

Մորհրդային Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նիստէն մէկ օր առաջ, կը դումարուի Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Երեւան քաղաքի Կոմիտէին լիակատար նիստը, այսպէս կոչուած վերակառուցումի աշխատանքներուն ուղղութեամբ:

Առաջին քարտուղարը՝ Լ. Սահակեան նախ դրական հաստատումներ կը կատարէ: Կուսակցութեան շրջանի պատասխանատուները կը ձգտին այսպէս կոչուած վերակառուցումի հարցը դործնական դեռնի վրայ դնել՝ քննարկումներ, հրապարակութիւններ եւայլն:

Այսուհանդերձ, հակառակ հրապարակ դրուած ընդհանուր որոշումներուն, երեւան քաղաքի վերակառուցումի խնդիրը կ'ընթանայ ո՛չ այնքան եռանդագին: Հարկ նկատուած որոշումներուն գործադրութիւնը դանդաղ կ'ընթանայ թէ անտեսական, թէ դաղափարախօսութեան եւ թէ՛ աշխատանքին մէջ: Մեղադրանքի

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՅՍՐԸ

Մշակութային յեղափոխութեան ընթացքին Փէքինի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, լրիւ մնջիկ կը մահանար 61 տարեկան մարդ մը: Շուէյն – Լայի չնորհիւ ան վայելեց կարգ մը նպաստաւոր պայմաններ, մինչ կարմիր պահակները նոյնիսկ կը պահանջէին որ իր բժիշկները առանձին սենեակէն զայն փոխադրեն հասարակաց սրահ մը: Իր կինը չի կրնար նոյնիսկ վերջին անգամ մը այցելել իրեն, մայրաքաղաքին մէջ տիրող խռովութիւններու պատճառով: Մահամերձը, որ բուսաբանական պարտէզի մը մէջ օդնական մըն է, չի կրնար անգամ մը եւս տեսնել երկու սենեակնոց յարկաբաժինը ուր ապրած է իր վերջին տարիները: Կը մահանայ չրջանի մը ուր Չինաստան կըրկին կը խորասուզուի քաոսին մէջ: Անոր ամիւնը մինչեւ 1979 կը մնայ Շուէյն – Լայի մօտ. Մայրն ու իր Արտաքին նախարարին մահէն եօք միայն կը փոխադրուի Փէքինէն 8 քմ. հեռու գերեզմանատուն մը հողին յանձնուելու:

1967–ին մահացած այդ Չինացին Չինաստանի վերջին կայսրն էր, որ գահ բարձրացած էր երբ երեք տարու իսկ չէր. զայն պաշտած էին որպէս կենդանի աստուած մը: Ու այդ անձը կը մահանար որպէս օրինակելի համամյնավար մը:

Փու – Եի ծնած է 1906–ին, երբ Չինաստան կը ղեկավարուէր կնոջ մը կողմէ: Ցետոյ, երբ անոր յաջորդող գահակալն ալ երիտասարդ կը մահանար, Փու – Եի գահաժառանգ կը նշանակուէր անոր քեռորդին ըլլալով. տակաւին երեք տարեկան իսկ չէր, երբ Չոկատ մը եկաւ զինք առնելու իր տունէն ու առաջնորդելու կայսերական պալատը, ուր մեծարուեցաւ աստուծոյ մը պէս: Մինչ այդ, արդէն երկիրը ներքին պատերազմի մը սեմին հասած էր, ու Սուն Եաթսէնի յեղափոխական չարժումը բացէ ի բաց կը բողոքէր կայսերական հեղինակութեան դէմ: Բոլոր օտար դէտերը համաձայն էին, թէ Մանչուներու դերդաստանը, որ 1644–էն ի վեր իշխանութեան ղլուխ կը գտնուէր, մօտեցած էր իր վախճանին: Հանրապետութեան հռչակումը ստոյգ կը նկատուէր ու բազմաթիւ գաւառներ դրեթէ ապստամբած էին: Փու – Եի–ի հայրը կը հրաւիրէ զօր. Եուան Շէ – Քայը որ միակ զօրաւոր անձն է, որու կրնայ վստահիլ միապետութիւնը: 1911 Հոկտեմբեր 10–ին երիտասարդ սպաներու ըմբոստութիւն մը ծայր կուտայ. Եուան Շէ – Քայ այնպէս կը ձեւացնէ թէ պաշտպան է գահին, սակայն միւս կողմէն դաշնաւորէն կը բանակցի ապստամբներու հետ: Եւ վերջապէս 1912–ին ինք կ'ըլլայ Չինական Հանրապետութեան Ա. նախագահը: Ան որոշ թոյլտուութիւններ կը չնորհէ կայսրին. պիտի պահէ իր տիտղոսն ու անձնական հարստութիւնը, պիտի չարունակէ բնակիլ Արգիլեալ քաղաքին մէջ:

Փոքրիկ Փու – Եի–ի համար ոչ մէկ փոփոխութիւն իր առօրեային մէջ: Փակուած Արգիլեալ քաղաքին մէջ, ծառաներէ ու ներքինիներէ չրջապատուած, որոնք կը փութան իր ամէն մէկ փափաքը կատարել, ան ոչ մէկ դաղափար ունի դուրսի աշխարհին մասին: Ութ տարեկանին հինգ տարուան բաժանումէ մը եաք առաջին անգամ կը տեսնէ մայրը եւ կրտսեր եղբայրը որ իր դասընկերը կը դառնայ: Չինաստան կարեւոր վերիվայրումներու թատերաբեմ է, մինչ Արգիլեալ քաղաքին մէջ ամէն բան կը չարունակուի առաջուան պէս. պաշտօնական արարողութիւններ կը կատարուին, որոնց պէտք է ներկայ ըլլայ փոքր կայսրը, մերիկ ընդ անվերջանալի ճառեր, ու ենթարկուի ձեւակերպութիւններու որոնք այլեւս բոլորովին անիմաստ են:

Երբ Փու – Եի 13 տարեկան կ'ըլլայ, պէտքը կը զգացուի լուրջ դաստիարակութիւն մը տալու անոր, պէտք է յատկապէս անգլերէն սորվի. այս պարտականութիւնը կը յանձնուի չինարէնի մասնագէտ անգլիացիի մը՝ Ճոնսթընի: Ան կը հաստատուի կայսերական Արգիլեալ քաղաքին մէջ ու 1913 – 1924 մեծ ազդեցութիւն կ'ունենայ իր աշակերտին վրայ. ոչ միայն անգլերէն կը սորվեցնէ անոր, այլ նաեւ միաժամանակ կ'արեւմտականացնէ, ու ցոյց կուտայ դուրսի աշխարհը: Ուսուցիչը կ'ըսէ թէ Փու – Եի «չատ մարդամօտ, կենսունակ, մտացի ու երգիծանքի սուր կարողութեամբ օժտուած երիտասարդ մըն է. ոչ մէկ կարելիութիւն ունի իրեն տարեկիցներու հետ բարեկամութիւն ընելու, բացի այն տուիթներէն երբ եղբայրը կամ կայսերական ընտանիքէն ուրիշ պատանիներ արտօնութիւն կ'ունենան կարճատեւ այցելութիւններ տալու իրեն»:

Ճոնսթընն անոր կը սորվեցնէ Արեւմուտքցիներու պէս հաղուիլ ու ապրուելական անգլիացիի մը չարժուձեւերը: Այդ չրջանին Փու – Եի համայնած է բրիտանական դաստիարակին աղեղնութիւնը վտանգաւոր ըլլալու սահմանին չհասնի, կ'որոշեն զայն ամուսնացնել: Առանց իր կարծիքն իսկ հարցնելու կ'որոշեն թեկնածուն:

Ճիշդ այդ միջոցին Փու – Եի հետաքրքրութիւնը կը փախուստի ծրագիրի մը, անդին իր ամուսնութեան պատրաստութիւնները կը տեսնուին: Ան միտքը դրած է որ Ճոնսթընն կրնայ իրեն ապաստանեալի բրիտանական իրավիճակ մը ապահովել. կը փափաքի հրաժարիլ իր տիտղոսէն, տարեկան յատկացումէն ու Օքսֆորտ մեկնիլ ուսանելու համար:

Դաստիարակը կը չանայ սակայն տարհամոզել, ու ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենայ. ոչ ոք զայն պատրաստած է: Առաջին դիշերը ձախողութեամբ կ'աւարտի. կինը որ 16 տարեկան է միայն, նախ այնպէս կը թուի թէ պիտի համակերպի անկարող ամուսնի մը հետ ապրելու, սակայն քիչ ժամանակ եաք թմրամոլ կը դառնայ:

Փու – Եի ժամանակ չունենար Արգիլեալ քաղաքէն ներս տիրող անիշխանականութեան վերջ մը դնելու. Նոյեմբեր 1924–ին զօրավար Ֆոնկ Եուչիանկ իր զօրքին դիւրին անցած կը քալէ դէպի Փէքին: Ան վճռած է իշխանութիւնը ձեռք անցընել, որպէսզի ձախակողմեաններն ալ յարին իրեն, կ'որոշէ վերջ տալ կայսրին առանձնաշնորհումներուն, տարեկան յատկացումը կ'ինչեցնէ ութէն մէկի, ու կը տալիս որ երեք ժամուան մէջ պարպէ Արգիլեալ քաղաքը: Զօրավար Եուչիանկի արչաւանքը հաճելի չէ սակայն չրջանի հզօր մէկ այլ դէմքին՝ Ջանկ Ցօ – լինի, որ իր կարգին հաչիւներ ունի փէքինի համար: Ստեղծուած իրավիճակը չատ կը մտահոգէ Ճոնսթընը որ իր նախկին աշակերտին վտահած անձն է: Ան կը յորդորէ Փու – Եին որ ապաստանի օտար հովանաւորութեան մը. այս վերջինս անձնական համակրանք կը տածէ Ճափոնի հանդէպ: դոր կը նկատէ միակ կարգապահ ուժը տակնուվրայ չրջանի մը մէջ: Կ'ընդարձակուի Ճափոնական հովանաւորութիւնը: Ճափոն արդէն որոշ նախապատմութիւն ունի Մանչուրիոյ հետ: Ճափոն պիտի ստանձնէ Մանչուրիա, ուր կը դիտակցի իր դործած «ոճիր»ներուն, «սխալ»ներուն ու խոնարհաբար ներողութիւն կը խնդրէ յորդորվուրդէն: Ու տիպար այս բանտարկեալը ազատ կ'արձակուի 1959–ին իր 32 ընկերներուն հետ:

Բանտի լինը տարիները բաւական եղած են կայսր մը վտիտկերպելու հասարակ հայրենակիցի մը: Վերադառնալով Փէքին իր ընտանիքէն քանի մը անդամներ կը վերագտնէ հոն ու բուսաբանական հիմնարկի մը մէջ պաշտօնի կը կոչուի: Սակայն լրմէ ամէնէն աւելի սպասուածը իր խոստովանութիւններն են, որոնք կը հրատարակուին «Չինաստանի կայսրն էի» խորագրով, ուր Արգիլեալ քաղաքին նախկին բնակիչը յատկապէս կը ծանրանայ իր վերադաստիարակութեան վրայ, ջատագովելով համայնավար վարչաձեւի մը բարիքները:

Հիւանդագահուհիի մը հետ ամուսնանալով (էլիզապէթ Թմրեցուիչի դործակցութենէ մահացած է 1946–ին) նոր կեանք մը կը սկսի. կեանքի իր վերջին չրջանը ուր տարի եաք կ'աւարտի փէքինի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ:

Ա. Թ. Թ.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ՝

ԲԱՑՈՒՄ «ՍԵՐՈՎԲԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Դեկ. 13–ին, Լիոնի եկեղեցիին անուանակոչութեան ոօնն էր Մ. Յակոբին ոօնը: Բազդատմամբ ոավրական կիրակիներու, հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր արարողութիւններուն: Ներկայ էին Կրընոպլի, Փոն – ոը Շէրի Շարվիէօյի եւ Տէսինի ազգային միութիւններուն վարիչներէն ոմանք:

Փարիզէն հրաւիրուած էր Գիւտ եպիսկ. Նազարեան, Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական պատուիրակի փոխանորդ: Ան պատարագեց, շրջապատուած Խորհուրդ խչկր. քհնյ. Հէքիմեանէ եւ եկեղեցւոյն սարկաւագներէն եւ ուրարակիր ղեւիներէն: Յովհաննէս Պէրպէրեան կը ղեկավարէր կոմիտաս երգչախումբը՝ որուն ելոյթը սովորականէն աւելի խնամուած թուեցաւ շատերուն, ինչպէս որ յիշատակեց Ազգ. Միութեան նախագահը՝ Ռիչար Կազարեան, կէսօրուան ճաշին ընթացքին:

Իր քարոզին վերջաւորութեան Գիւտ եպիսկ. չեշտը դրաւ սիրոյ եւ իրերօգնութեան վրայ եւ յորդորեց հետեւիլ օրինակին մօր մը՝ որ իր զաւկին կը պատուիրէ, անձնական յաջողութիւններէ անդին, իր երջանկութիւնը փնտռել այն ուրախութեան մէջ՝ զոր կրնայ տալ ուրիշ մը:

Եղան հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն, ի յիշատակ եկեղեցւոյ եւ համայնքին ծառայած հանգուցեալներուն եւ նաեւ՝ բարերարներու ընտանեկան պատգաններուն: Մանաւորապէս նշուեցաւ Սերովբէ Արքեպիսկ. Մանուկեանի յիշատակը: Կաթողիկոսական պատուիրակ Արքեպիսկոպոսը կարեւոր դեր մը ունեցած էր Լիոնի եկեղեցւոյ հիմնութեան ընթացքին, 60ական թուականներուն:

Այդ է եղած պատճառը անկասկած որ Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը որոշէ իր մատենադարանը –«Արմէնաթէք»– մը կրծրել անոր անունով: Արարողութիւնը կատարեցին, միաժամանակ, Գիւտ եպիսկ. և Տիկին Մաղաքէն Պամմաճեան, վար առնելով վարագոյրը՝ որ կը ծածկէր արձանագրութիւնը կրող փլաքը:

Այս առիթիւ, Նորվան եպիսկ. Զաքարեան յիշեց Սերովբէ Արքեպիսկ.ի բերած օժանդակութիւնը Լիոնի եկեղեցիին եւ մաղթեց որ այս մատենադարանին բացումը «խթան մը հանդիսանայ մեզ բոլորիս որպէսզի Տիկնանց Միութեան այս կեդրոնին մէջ հայ գիրի եւ գրականութեան տարածման համար նոր շունչ մը փչէ, երիտասարդութիւնը հաղորդուի իր անցեալի արժէքներով եւ իր ապագային նայի վճռական համոզումով»:

***

Ամանդական ճաշը, հայ Տան սրահին մէջ, շուրջ 130 անդամակիցներու մասնակցութեամբ, անցաւ հաճելի մթնոլորտի մէջ: Կը սպասարկէին, միաժամանակ, Տիկնանց Միութեան, Կապոյտ Խաչի եւ Կարմիր Խաչի անդամուհիները, պատասխանատուներուն ղեկավարութեամբ իրենց նախագահուհիներուն, Տիկիններ՝ Պամմաճեան, Հարբէլեան եւ Տէր-Յիրմէնճեան:

Պատուոյ սեղանին շուրջ, երկու եպիսկոպոսներու կողքին, կը գտնուէին եկեղեցիին բարերարներէն Տէր եւ Տիկին Ճէպերայէլ Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկարեան եւ նաեւ՝ եկեղեցիին հինութեան պատասխանատուներ, հանգուցեալ Պ. Կ. Յակոբեանի հարազատները՝ Տէր եւ Տիկին Զարդատաճճեան. ներկայ էին նաեւ Ազգ. Միութեան նախագահ Ռիչար Կազարեան եւ պատուոյ նախագահ Սեպուհ Սարեան:

Յայտագրին մէջն էր կոնդակներու յանձնում, կատարուեցաւ Գիւտ եպիսկ.ի ձեռամբ: Ամենայն Հայոց Հայրապետը շնորհած էր գնահատական կոնդակ Լիոնէն երեք Հայերու՝ Տիկին Շնորհիկ Օհաննէսեանի, Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեանի եւ այս թղթակցութիւնը տարագրողին:

Շնորհիկ Օհաննէսեան հինուց եկեղեցական տիկին մըն է՝ որ բերած է եւ կը շարունակէ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մատակարարութեան արդիւնաւէտ օժանդակութիւն մը:

Գեղանոյշ Գայթանճեան ունի իր եւ տէր, իրրեւ հայերէնի ուսուցչուհի, 36 տարիներու ասպարէզ մը: Այս առթիւ, իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Տիկին Գայթանճեան ոգեկոչեց, յիշատակը Օր. Ընծայ Ստեփանեանի –մահացած 1977ին– որուն հետ գործակցած է երկար ժամանակ, Հայկազեան միջնակարգ վարժարանին մէջ եւ մեսրոպեան տառերը ճանչցուցած իրարու յաջորդող սերունդներու:

Ճաշին ընթացքին եղան երգեր, արտասանութիւններ: Կոմիտաս երգչախումբը, Զաւիկ վարդապետ, Տիկին Տէյիրմէնճեան, Գէորգ Գասպարեանճեան, երիտասարդ դպիր Պըյըդլը եւ վեթերան երգիչ Մրմեան ծափահարուեցան առանձին:

Հաւաքոյթին վերջաւորութեան մօտ, խօսք առին երկու եպիսկոպոսները: Նորվան եպիսկ. տուաւ ք անի մը տեղեկութիւններ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ վրայ կատարուելիք անյետաձգելի նորոգութիւններուն մասին՝ որոնց համար ժողովուրդին նիւթական օժանդակութիւնը անհրաժեշտ է: Ակնարկելով Ֆրանսայի թեմին կազմակերպութեան համար տարուած աշխատանքներուն, յայտնեց որ անձնապէս պատրաստ է աջակցելու Գիւտ եպիսկոպոսին, այդ ուղղութեամբ:

Գիւտ եպիսկ., քաջալերական խօսքերէ յետոյ Լիոնի հայ համայնքին հասցէին, յայտարարեց, թէ պիտի բերէ ի հարկին իր օժանդակութիւնը անոր դրծունէութեան: Ըսաւ՝ «Իմ սիրտս եւ ձեռքս ձեզի հետ են»:

Կաթողիկոսական պատուիրակի փոխանորդին այս առաջին պաշտօնական այցելութիւնը Լիոն, առիթ եղաւ որ անուանակոչութեան տարեկան ոօնը անցնի սովորականէն աւելի տպաւորիչ մթնոլորտի մը մէջ, ըլլայ կրօնական արարողութիւններու ընթացքին, ըլլայ անոնցմէ յետոյ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ «ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ»Ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, կէսօրուան, կեդրոնական Վարժարանի նախկին սաներու Միութիւնը կը ոօնէր «Բաժակի պահ»ը, ճեռնարկ մը՝ որ տարիներու աւանդութիւն մըն է ոչ միայն Պոլսոյ մէջ, այլեւ աշխարհացրիւ սաներու համար: Եան'ց ակումբին մէջ սեղաններու շուրջ հաւաքուած էին կեդրոնականցիներ եւ բարեկամներ:

Ժամը 13·30–ին բացումը կատարելով Միութեան նախագահը՝ Արթօ Մանուկեան, ուրախութեամբ տեղեկութիւնները կուտար կեդրոնական վարժարանի հմակարգիչներու ունեցած բարերար դերին մասին աշակերտութեան ուսումնական աշխատանքներուն մէջ, յայտնելով որ վարժարանը օժտուած է նաեւ նոր կազմածներով: Ապա յիշելով որ Փարիզեան շրջանի հայկական ամէնօրեայ ղոյդ վարժարաններուն օժանդակելու եւ հայ ուսանողներու համալսարանական կրթաթոշակ յատկացնելու համար Միութիւնը ամէն ջանք ի գործ կը դնէ, կոչ կ'ընէր ներկաներուն զօրավիդ կենալ այդ ջանքերուն, որպէսզի կարելիութիւն ըսուեղծուէր առաւելագոյն չափով օգտակար ըլլալու մայր վարժարանին: Իր խօսքի աւարտին նախագահը բաժակ կը բարձրացնէր «կեդրոնականի կենաց»ը...

Հանդիսութիւնը ճեռնհասօրէն կը վարէր ծանօթ բեմադիր եւ դերասան Միհրան Անտոնեան, մերթ ընդ մերթ խօսք տալով կեդրոնականցիներու:

Առաջին խօսք առնողն էր Վարդան Օղինեան, որ մասնակցած ըլլալով աշխարհացրիւ կեդրոնականցիներու՝ Հոկտեմբերին Տիթրօյթ տեղի ունեցած համահաւաքին, ներկաներուն կը փոխանցէր ողջոյնը կեդրոնականցի ընկերներու, աւելցնելով որ աշխարհացրիւ բոլոր կեդրոնականցիներու մտահոգութիւնը մէկ է՝ կանգուն պահել կեդրոնականը, որ այսօր եւս կը հասցնէ մտաւորական թէ առեւտրական սերունդներ, որոնք կը քալեն ճիշդ ուղիէն, հայկական դաստիարակութեամբ եւ չունչով առլցուն:

Միութեան նախկին նախագահ Ղազարոս Գուրեան իր խօսքին մէջ կը նշէր, թէ թէեւ Միութեան հիմնադրութեան առաջին շրջանը դժուար եղած է, սակայն կը նկատէր թէ յաջորդող վարչութիւններու դործն ալ եղած է դժուար ու բազմաբդիւն եւ կը մաղթէր առաւել եւս արդիւնաւորութիւն ի գործ դրուած ջանքերուն: Նորայր Տիլանեան թարմ լուրեր կը հաղորդէր վարժարանին ներկայ կեանքէն ու վիճակէն, նշելով որ Կեդրոնականի աշակերտութեան թիւը ներկայիս ղղալի յաւելում կրած է անցնելով 150–ը եւ թէ անցնող տարեշրջանին Կեդրոնականը Թուրքիոյ 2500 լիսէներուն մէջ 15–րդ տեղը գրաւած է իր ուսումնական արդիւնքներով:

«Բաժակի պահ»ի այս տարուան հաճելի անակնկալը եղաւ Սանուց Միութեան կողմէ պարզեւատրումը քանի մը անձերու՝ որոնք կեդրոնական վարժարանի հա-

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Խորհրդային 50–րդ ախոյենութեան 240 հանդիպումներուն նշանակուած են 510 կոլեր (1986–ին՝ 579 կոլ): 127 խաղ չահած են դաշտի տէրերը, 42՝ հիւրերը, իսկ 71 խաղ վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով:

Մրցումներուն ներկայ եղած են 6·376·030 մարզասէրներ (անցեալ տարի՝ 4·697·000):

Սեփական դաշտի վրայ ամէնէն յաջող արդիւնքը ձեռք ձգած են «Արարատ» եւ «Ժալգիրիս» (25–ական կէտ). Երեւանցիները արձանագրած են ամէնէն շատ յաղթանակ՝ 12:

Ախոյենութեան հանդիպումներուն մասնակցած են 367 մարզիկներ, որոնցմէ վեցը հանդէս եկած են երկու ակումբներու կազմերուն մէջ: 24 մարզիկներ մասնակցած են բոլոր՝ 30 հանդիպումներուն:

Հանդիպումներու ընթացքին կոլեր նշանակած են 156 մարզիկներ: Հինգ կոլ նշանակուած է սեփական բերդին:

Ախոյենութեան ընթացքին նշանակուած է 74 փենալթի (անցեալ տարի՝ 71), որուն 58–ը արդիւնաւորուած է:

Ծանօթ է, որ «Արարատ» 29 կէտերով եւ չորրորդ անդամ ըլլալով (նախորդները՝ 1961–ին, 1967–ին եւ 1980–ին) գրաւեց 8–րդ տեղը: Ասիկա կարելիութիւն ընծայեց Երեւանցիներուն կրելու մարզանքի վարպետի կրծքանշանը: Այս տարի Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած մրցումներուն ներկայ եղած են 645·410 մարդասէրներ (մէջին հաշուով՝ 43 հազար), անցեալ տարուան 557·070–ի դիմաց: Երկրորդ տարին անընդմէջ խումբին ամբարկուն դարձաւ յեսասպահը, այս անգամ՝ Աշոտ Խաչատրեան, 6 կոլեր, զոր նշանակեց երեք հանդիպումներու ընթացքին՝ իւրաքանչիւրին երկուքական կոլ: Այս տարուան ախոյենութեան «Արարատ»ի վարմէն հանդէս եկած են 23 մարզիկներ, որոնցմէ հինգը նորեկներ են:

բուրամեակի յոբելենական հանդիսութիւններու շրջագիծին մէջ կարեւոր ծառայութիւն մատուցած էին: Հարիւրամեակի զարդանչանով եւ վկայագրով պարգեւատրուեցան Յոբելենական Յանձնախումբի ատենապետ Փիէռ Թէրզեան, «Ցուշամատեան»ը խմբագրող Հրանդ Ազգմեան եւ հանդիսութիւններու յայտագիրներու եւ «Ցուշամատեան»ի տպագրական ծախքերը լայն չափով թեթեւցուցած Սեւան Ազեւեան:

Զայնասփռուող հայկական եւ օտար երաժշտութիւնը կը ստեղծէր ջերմ մթնոլորտ մը: Կեդրոնականցիներ կը յիշէին իրենց անցեալի անոյշ օրերը եւ կը հրճուէին վարժարանին ներկայ յաջողութեամբ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

– Ա՛ս երկրէն դուրս ելլելիք չունիս ալ. ա՛ս ա՛ս է: Տղաս, Ֆրանսերէն խօսի, Ֆրանսացի ըլլայ՝ աւելի լաւ, գոնէ չի չարչարուիր մեզի պէս: Աքսորին մէջ այն – քա՛ն տղաներ նետեցինք ճամբաներուն վրայ, եւ Թուրքերուն տունը ... ինչո՞վ կ'ուզես դաստիարակել տղադ, ո՞ւր է ղպրոց, ո՞ւր է ղրամ...

Կիրակոս գնած, բերած էր օր մը Այրինարան մը: Տղան ծունկերուն վրայ ածած՝ կը կարդար ու կը սորվեցնէր, երբ ներս մտաւ Զարուհի կատղած:

– Անոր առենը չէ դեռ ... պէտք չկայ յոդնեցնել տղուն ղլուխը, ես անիկա Ֆրանսական վարժարան պիտի դնեմ դալ տարի, ձրի վարժարան:

Երազներ ունէր մայրը, անսահման ճամբաներ՝ ապագայ Ֆրանսացի քաղաքացիի մը համար:

Հօրը առաջին մտածումը եղաւ, երբ ոտք կոխեց Ֆրանսայէն ներս՝ որ այս երկիրը իրեն չարմար չէ: Անիկա չանձն առաւ մնալ հոս, որովհետեւ ուրիշ ճար չկար, սպասելով վերադառնալ Հայաստան՝ անմիջապէս որ կարելի ըլլար: Այնպէս ալ կը չարունակէր ան՝ իր յոյսը, առանց որուն չատ դժնդակ պիտի դային իր առաջին տարիները, երբ թշուառութեան մէջ էր: Բայց քանի կը մեծնար տղան եւ քանի կը պղտորէր Հայաստանի պատկերը, քանի կը ծերանար ինքը՝ կիրակոս, այնքան աւելի կը թուչնար ան: Տկարութիւնը, որմէ բան չէին հասկը – ցած բժիշկները, պահած էր տղան՝ պըղտիկ, ճղճիմ հասակի մը մէջ, որուն նայելով կ'ընկճուէր Կիրակոս: Կինը բռնած անոր այս ամէնէն նուրբ տեղէն, երեսին կուտար չարունակ:

– Մարդ չես դուն, ահա չինած տը – ղաղ ... կախ մարդ ... Տղուդ ծախքերը հոգալու չափ իսկ չկաս: Պարապ – պարապ՝ մէկ սրճարանէն միւսը օրերդ անցուր, գիշեր ըլլայ նէ, միտդ կ'իյնայ տունը ... կ'ելլես կուգաս ձեռքերդ չարժելէն ... տքալէն հարիւր տարեկան մարդու պէս ... դուն ալ կռիւի ես գացեր, դինուոր ես եղեր ... սերսեմ ... կախ...

Եւ ան ուղղութեամբ կը լեցնէր պղտիկին ականջէն ներս չատ մը բաներ, որ կրնան արիւնել չքաւոր հօր մը սէրը:

– Ժանօ, – կ'ըսէր Ֆրանսերէն, – Ժանօ, հօ՞րդ պէս մարդ պիտի ըլլաս ... հօ՞րդ պէս պիտի նայիս ինծի ... Ժանօ, երբ պապադ ըսէ, որ այսինչ բանը պիտի առնեմ, այնինչ բանը պիտի բերեմ, մի՛ հաւատար ... դրամ չունի որ առնէ ... Ժանօ, երջանիկ պիտի ընե՞ս զիս ...

Ոտքին մատը կը ծծէր պղտիկը, կը նայէր, երբ լեզու չէր ելած դեռ: Պատասխան տուաւ օր մը:

– Ժամէ (երբեք):

– Ժամէ՞ ... Է պիէն դիւ վա վուտո...

Կը խնդար մայրը, կը դրկէր, կը սեղմէր պղտիկը կուրծքին: Բայց դուրս կը նետուէր Ժանօ անոր դիրկէն: Կամ թա – թիկները անոր այտերուն՝ կը հեռացնէր ան՝ կնոջ դլուխը, որ հակայական համեմատութիւն մը կ'առնէր հաւասարար: Կը փետէր անոր մազերը:

– Վո՛ւյ, վո՛ւյ, այս ի՞նչ չար տղայ է...

Ուժ կ'առնէր Ժանօ: Կը զարնէր: Կ'իյնար, կը փաթթուէր յետոյ մօրը վզին: Կը նախընտրէր աւելի ինքը համբուրել: Ծռիլ թեթեւ մը՝ չրթունքները երկարած՝ տալ պահ մը տաքուկ այտը կնոջ այտին եւ փախիլ: Մայրը խածնել, կրծել, ի-

(Շար. 5)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Օննիկ Թորոսեան իր Ծնողքին եւ եղբօր յիշատակին կը նուիրէ 300 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիբանահայ Տղոց (ատենալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

**
*

Տէր եւ Տիկին Զերկանեան 150 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին իրենց խնամիին՝ Վահրամ Թիրեաճեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Երեւան մահացած իրենց հօրաքրոջ աղջկան Թագուհի Շաթաֆեանի (Ծնեալ Ղարիպեան) յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Այանեան եւ Տէր եւ Տիկին Գ. Բալոյեան հետեւեալ նուէրները ըրած են.– 500 Ֆր. Հայ Դատին, 500 Ֆր. «Կամք»ին, 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցին կը նուիրեն.– Պ. Հայկազ Յակոբեան 500 Ֆր., Օրիորդները Մարի եւ Խամոնտ Թէրզիեաղուպեան 200 Ֆր., Նուրիճա Թօքթաչեան 150 Ֆր., Ալբուն Նաճարեան ամուսնոյն յիշատակին 100 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Սաթենիկ Տէր–Դաւթեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ժանէթ Պեհիկեանին, իր հօր՝ Յովհաննէս Գալայճեանի մահուան առթիւ, նոյնպէս իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Սաթենիկ Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան Ծաղիկի.– Տէր եւ Տիկին Քայմաքեան 500 Ֆր., Տիկին Եղիա Քիւլէկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլէկեան 200 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 100 Ֆ. Յակոբ եւ Յարութիւն Փափազեանի յիշատակին, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 100 Ֆր. իր ամուսնոյն յիշատակին, Պր. Տօնէլեան 300 Ֆր. իր զաւկին մահուան 17–րդ տարելիցին, Պր. Ժան Ալեքսանեան 500 Ֆր. Տիկին Թագուհի Ալեքսանեանի մահուան առթիւ, Օր. Մարի Պօյաճեան 200 Ֆր., Պր. Պալեան 1000 Ֆր. Օ. Ասլանեանի մահուան առթիւ, Պր. Շըմաւոնեան 100 Ֆր., Պր. Զիլինկիրեան 1000, Պօղոս Կառավարեան զոյգ մը։ Յովհաննէս Գալայճեանի մահուան առթիւ, փոխան Ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գազիմաքեան 300, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան, Յովհ. – Քիւլէկեան, Ժաքի Քոթէլէկեան 200–ական Ֆր.։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՓՐԻԿՆԵՐՈՒ ՓՈՆՏԻՆ

Պ. Գլակ Ղազարեան 2000 Ֆր., Պ. Տիգրան Շիրվանեան 500 Ֆր. (ատանալ «Յառաջ»էն)։

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԸ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Դեկտ. 24, Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։ Ժամը 17–ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն եւ ընթերցում մարգարէական Թղթոց։

Ժամը՝ 18–ին հանդիսաւոր պատարագ։

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ Տ. Մ. Ց. Ք.։ Ժամը 11–ին՝ Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

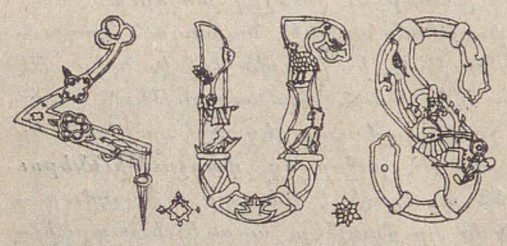
Պատարագի աւարտին ազգային ընդունելութիւնները պիտի ընդունուին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

**
*

ANTENNE 2

ՀԱՑԱԾԷՍ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՅԱՆԷՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, ժամը 9·30ին, պետական հեռատեսիլի երկրորդ կայանի վրայ – Անթէն 2–, կը սիրուի արարողութիւնը Քահանայական Ձեռնադրութեան՝ ՄԻՒՔԱՃԷԼ Վ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 24–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյն մէջ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Repas traditionnel de
NOËL ARMÉNIEN

Le Mercredi 6 Janvier
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
à partir de 19h30

Prix de participation :
35 F pour les adultes
20 F pour les moins de 12 ans

Renseignements et insriptions :
au 78. 49. 42. 97
avant le 25 Décembre.

Soirée de Réveillon
du Nouvel An

organisée par la Direction du Collège Arménien SAMUEL MOORAT
26, rue Troyon, SEVRES

Le Jeudi 31 Décembre
à partir de 21 heures

AMBIANCE FAMILIALE ET ARMENIENNE

animée par l'orchestre
☆ A N I ☆

— Places limitées à 200 personnes —
— *RESERVATION OBLIGATOIRE PAR AVANCE* —
45 - 34 - 68 - 28
(*Entrées jeunes consenties à partir de 1h.*)

ԿՕՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տասներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անդորրութեան անբեւեւակայելի բարձրացում մինչեւ ամսական՝ 10·000 լիբանանեան ոսկի։

Մէկ քիլօ միս՝ 1·000 լիր. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիր. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36·000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ շատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի աստպարէզ.

Հարիւր Ֆրանքը հազուագար է 9·000 լիր. ոսկիի.

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը ղրկեցէք.–

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տօնական Ձաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12–էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԱՐՏԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՒԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ

Հինգշաբթի, Դեկ· 24, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէի եւ Յակոբայ տեառնընկերքայր Առաքելոյն։

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Շաբաթ, Դեկ· 26, Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ժամը 10·15–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԳԻՐ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ակեղեցւոյ անուանակոչութեան եւ մատաղօրհնութեան տօնին առթիւ հետեւեալները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն.– Պ. Յակոբ Պալթաեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճնկըրեան 1000ական Ֆր., Պ. Վահան Պարտաքճեան 3·000 Ֆր., Պ. Անթուան Մազաքեան, Այրի Տիկին Գոհար Ոսկերիչեան, Պ. Յակոբ Փալանճեան 500ական Ֆր., Տիկին Մարի Թազէոսեան 250 Ֆր., Տիկին Արաքսի Թազէոսեան 300 Ֆր., Այրի Տիկին Ֆիլոր Պօղոսեան, Մամաս Ընտանիք 200ական Ֆր., Տիկին Հայրենիկ Մելմարեան, Տիկին Արտէմիս Ղազարեան, Պ. Ժան Տիւիկէրեան, Տէր եւ Տիկին Յովակիմեան, Տիկին Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Ասճէմեան, Սէրոսեան եւ Ազատ Պահատուրեան 100ական Ֆր., Պ. Վ. Միսքճեան, Տէր եւ Տիկին Գարբիէլ Փէքմէզեան 500ական Ֆր., Այրի Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեան 6 անուշ պատուզ, Փարիզէն Թիւթիւնճեան 4 ափսէ անուշեղէն։

ԼՕՅՍ ՏԵՍԱԾ

Առաջին անգամ ըլլալով,

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑՑԸ
Դին՝ 60 Ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել ձեր քնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն։

17, rue Bleue 75009 PARIS

ՎԱԼԱՆՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԳԻՍ

Քաղաքիս Դաւիթեան վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, ժամը 15–ին Սալտաէ Ֆէթի մէջ։

Օրուան բացման խօսքը պիտի ընէ հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Մանուկ Ստեփանեան։

– ԼՕԹՕ –

Սկն – Ժէրոմի կապոյտ Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը այս տարի եւս կը կազմակերպէ թղթախաղ (լոթօ) Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27–ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4–ին։

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +
PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1988
ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL
ԹԷՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս· ԾՆՈՒՆԴԸ

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
24
JEUDI
24 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.647

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.647

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

———×———

Իսրայէլ յոյս ունէր որ իր բարեկամը՝ Ամերիկա դինքը չի լքեր եւ իր վէթոյի իրաւունքը գործածելով արգելք կը հանդիսանայ որ Ապահովութեան Խորհուրդը դատապարտումի բանաձեւ մը քուէարկէ: Չեզաւ այդպէս եւ բանաձեւը քուէարկուեցաւ Ապահովութեան Խորհուրդի 15 անդամներուն 14 ձայներով, Միացեալ Նահանգները ձեռնպահ մնացին (24 Պատկեռնոցի ապանուած էր):

Տեղւոյն վրայ ալ, Իսրայէլ մտահոգ է իր արաբ քաղաքացիներու բռնած դիրքին: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռապին կը սպառնայ՝ «եթէ վերակին, մեր ամբողջ ուժով կը զսպենք»: Կազմի մէջ 17 տարու պաղեստինցի մը սպանուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔՈՆԿՐԷՍԸ (Խորհրդարան) ի վերջոյ քուէարկեց այն օրէնքին, որոնց նպատակն է նուազեցնել Միացեալ – Նահանգներու բացը: Այսպէս, դալ տարի բացը 30,2 միլիառ տոլար պիտի նուազի չնորհիւ կարգ մը խնայողութիւններու ընկերային պիւտճէներու մէջ եւ տուրքերու –9,1 միլիառ տոլար– յաւելումի:

ԻՐԱՆի վաճառուած զէնքերու հարցը նոր համեմատութիւններ առաւ Մոնտէ (երեքշաբթի իրիկուն) եւ Մաթէնի (Չորեքշաբթի առաւս) յայտնութիւններուն պատճառաւ: Ըստ այս թերթերուն, անուղղակի ճամբաներով, վաճառումը շարունակուած է 1986 Մարտէն եաք ալ: Նոր մեծամասնութեան իշխանութեան գլուխ անցնելէն յետոյ, 165 թոն վառօդ ծախուած է, 2 միլիոն 654 հազար տոլար արժողութեամբ: Անուղղակի ճամբուն անունը՝ Փորթուկալ է, որ կեղծ հասցէ ծառայած է: Այս մասին Մաթէն փաստաթուղթեր ալ կը հրատարակէր Չորեքշաբթի օր, մինչ կառավարութիւնը կրկին ու կրկին կը հերքէր:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ մամուլին համաձայն բախտի հեռուանքով ընկղմած գրօսանաւուն զոհերու թիւը 1500 չէ այլ՝ 3000–ի շուրջ, որովհետեւ միշտ այս նաւերը լիրնոց տարողութենէն շատ աւելի ճամբորդ կ'առնեն: Ամէն պարագայի մէջ, իր տեսակին մէջ, ծովային աննախընթաց պզէտ մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ձիպուտի էր երեքշաբթի օր եւ այդ առթիւ տեղւոյն դպրոցներն ալ փակ մնացին: Անկախութենէն ի վեր առաջին անգամն է, որ Պրանսայի պետական դեկավար մը ձիպուտի կ'այցելէր:

ԱՐԿԱԴԻ ՌԱՑԿԻՆ, խորհրդային ծանօթ դերասանը մեռած է 76 տարեկանին:

ԵՕԹԸ ճարտարարուեստականացած երկիրները կոչ մը ըրին որպէսզի տոլարը ալլեւս անկում չարձանագրէ: Չորեքշաբթի օր եղած է այս յայտարարութիւնը, որու կը սպասուէր երկար տաեն է: Եօթնեակը կը զգուշացնէն, չեչտելով թէ տոլարը չարունակէ անկում արձանագրել, տնտեսական կացութիւնը չատ աւելի ծանր կը դառնայ:

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆ չուրանար որ 800 հազար Ֆր. դանձած է հեռատեսիլի Ա. կայանէն «Հարցումներ տունը» յայտագրին համար: Դերասանը կ'արդարացնէ ինզքինքը ըսելով թէ ոչ – պետական կայան մըն է եւ որեւէ պատճառ չունի նուէրներ ընդունելու Պուիկին:

ՇԱՄՓԱՆԵԸ – ԱՌՏԷՆԻ չրջանային պիւտճէներու քուէարկութիւնը բաւական ազմուկ հանեց: Արդարեւ, չրջանային խորհուրդի 15 ընկերվարականներու ձեռնպահութիւնը թոյլ տուաւ որ նախագահ Սթազիի (դեմոկրատ կեդրոն, մեծամասնութիւն) առաջարկած պիւտճէն քուէարկուի: Դէմ քուէարկած էին համայնավարներն ու Ազգ. Ճակատը: Ասիկա ցոյց կու տայ թէ տարակարծութիւնները խոր կը մնան ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը: Սկզբունքով պէտք է միշտ դէմ քուէարկեն մեծամասնութեան, մինչ կարգ մը ընկերվարականներու տեսակէտն այն է, որ նկատի առնելով տեղական պայմանները, կարելի է տարբեր դիրք բռնել եթէ մեծամասնութեան մէկ անդամին ըրածը լաւ բան է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 — 22)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Այս տարի Ապրիլ 25–ին Հայաստանի մէջ ստեղծուած է Մշակոյթի Հայկական Հիմնադրամը, որ յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կատարած է յուշարձաններու եւ հայ արուեստի այլ գործերու վերականգման մեծ աշխատանք: Հայրենիք վերադարձուած են նկարչութեան, քանդակագործութեան, գծանկարչութեան բազմաթիւ գլուխգործոցներ: Հիմնադրամի նախագահի տեղակալ Ժաք Ցակորեան նշած է, թէ Հիմնադրամի գործունէութեան ծրագիրը բաղկացած է հիմնական հինգ ուղղութիւններէ՝ «Ցուշ», «Մշակութային – հայրենասիրական աշխատանքը արտասահմանի հայկական գաղութներու մէջ», «Մշակոյթներու փոխ – գործողութիւնը եւ արդիականութիւնը», «Ընկերային դատապահպանութիւնը եւ մշակոյթը» եւ «Եղիտասարդութիւնը եւ մշակոյթը»: Օրինակ, «Մշակութային – հայրենասիրական աշխատանքը արտասահմանի հայկական գաղութներու մէջ» ծրագիրը կ'ենթադրէ Հայաստանի մշակութային կապերու ընդլայնում եւ խորացում Պուէնոս Այրէս, Ռումանիոյ, Ցունաստանի, Կիպրոսի, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Միացեալ – Նահանգներու, Քանատայի, Արժանթինի, Աւստրալիոյ, Աւստրիոյ, Արեւմտեան Գերմանիոյ, Հնդկաստանի հայկական գաղութներու հետ, ինչպէս նաեւ թանկագին արխիւներու, ձեռագիրներու, նկարներու, հնաւաքածոներու «Հայրենադարձութիւն»: Այդ ծրագրի իրագործման համար Հիմնադրամը արտասահմանի մէջ կը կազմակերպէ համերգներ, ցուցահանդէսներ, աճուրդներ, դասախօսութիւններ եւայլն:

Հայաստանի գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներու մէջ ստեղծուած են Հիմնադրամին աջակցող հանրային յանձնախումբեր, որոնք կը կազմակերպուին գործատուներու, ուսումնական հաստատութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու մէջ: Հիմնադրամի հաչուոյն արդէն իսկ ստացուած է շուրջ 45 հազար ռուբլի, այդ կարգին՝ ալիւմինեեմի գործատունէն 5 հազար,

նպատրել, տնտեսական կացութիւնը չատ աւելի ծանր կը դառնայ:

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆ չուրանար որ 800 հազար Ֆր. դանձած է հեռատեսիլի Ա. կայանէն «Հարցումներ տունը» յայտագրին համար: Դերասանը կ'արդարացնէ ինզքինքը ըսելով թէ ոչ – պետական կայան մըն է եւ որեւէ պատճառ չունի նուէրներ ընդունելու Պուիկին:

ՇԱՄՓԱՆԵԸ – ԱՌՏԷՆԻ չրջանային պիւտճէներու քուէարկութիւնը բաւական ազմուկ հանեց: Արդարեւ, չրջանային խորհուրդի 15 ընկերվարականներու ձեռնպահութիւնը թոյլ տուաւ որ նախագահ Սթազիի (դեմոկրատ կեդրոն, մեծամասնութիւն) առաջարկած պիւտճէն քուէարկուի: Դէմ քուէարկած էին համայնավարներն ու Ազգ. Ճակատը: Ասիկա ցոյց կու տայ թէ տարակարծութիւնները խոր կը մնան ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը: Սկզբունքով պէտք է միշտ դէմ քուէարկեն մեծամասնութեան, մինչ կարգ մը ընկերվարականներու տեսակէտն այն է, որ նկատի առնելով տեղական պայմանները, կարելի է տարբեր դիրք բռնել եթէ մեծամասնութեան մէկ անդամին ըրածը լաւ բան է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

———

Պրիւսէլի մէջ տեղի ունեցած է «Թուրքիա – Հասարակաց չուկայ» հանդիպումը, որ կազմակերպուած էր «Եւրոպայի քաղաքական հետազօտութիւններու կեդրոն»ին եւ «Անդարայի արտաքին քաղաքականութեան Հիմնարկ»ին կողմէ: Մասնակցած են Հասարակաց չուկայի եւ ՕԹԱՆ–ի ներկայացուցիչներ. եւրոպացիներու կողմէ չեչտուած է այն պարագան որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ներկայ պայմաններու մէջ «անկարելի» է, եւ թէ «Թուրքիա պէտք է համբերութիւն ունենայ»:

Թուրքիոյ մասնագէտ գերման Հ. Քրամէր «յոռետես» չեչտով մը արտայայտուած եւ ըսած է թէ Թուրքիոյ ամբողջական անդամակցութիւնը ոչինչ կը չահեցնէ իրեն, ինչպէս եղած է Սալանիոյ եւ Փորթուկալի պարագաներուն: Իսկ «Եւրոպայի քաղաքական հետազօտութիւններու կեդրոն»ի նախագահը՝ Փ. Լուտլօ անդրադարձած է այն իրողութեան որ Թուրքիա կարեւոր դեր մը կը կատարէ Եւրոպայի պաշտպանութեան մէջ ու անդամակցութեան մերժումը հակասող եւրեւոյթ մըն է այս տուեալին: Թուրքիոյ ՕԹԱՆ–ի պատուիրակութենէն պաշտօնատար մըն ալ խօսք առնելով հասկցուցած է թէ եթէ Եւրոպա մերժէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, պէտք է իր պաշտպանութեան համար ալ նկատի չունենայ դայն:

Հանդիպումի փակման խօսքը արտասանած է կրկին Փ. Լուտլօ եւ հաչտարար չեչտով մը ըսած, թէ եթէ Եւրոպա կարենայ մեծ զօրութեան մը վերածուիլ, պիտի ընդունի Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, իսկ եթէ տկար մնայ չի կրնար նոր անդամներու տեղ տալ. մնաց որ Թուրքիա եւս կը փափաքի մզօր Եւրոպա մը տեսնել:

———

Հայդվլամերգէն՝ 3 հազար ռուբլի: Զեխոսլովաքիոյ «Լունա – Փարք»ը մէկ օրուան եկամուտը նուիրած է յիշեալ հիմնադրամին:

Ներկայիս հիմնադրամին օգնելու նպատակով կը պատրաստուի բարեգործական համերգ մը: Մօտ ատենէն կը կազմակերպուին նաեւ հայ կերպարուեստանեղրու գործերու ցուցահանդէս եւ աճուրդ:

*Մշակոյթի հայկական հիմնադրամի գործունէութիւնը արձագանգ գտած է նաեւ բազմաթիւ գաղութներու մէջ: Այսպէս, Համպուրկէն երանուհի Կեթինկ–Հայոսեթեան Հիմնադրամին յանձնած է հայկական ժողովրդական ձեռագործի եզակի հաւաքածոյ մը, որ կը ներկայացնի էջմիածնի ձեռագործի թանգարանը: Հիմնադրամի յանձնարարութեամբ Սերօ Խանզադեան բանակցութիւններ վարած է Ալեքսանդր Սարուխանի աղջկան՝ Եդիպատոս բնակող Անահիտ Սարուխանեանի հետ, որ նուիրած է իր հօրմէ 200 բնօրինակ ծաղրանկարներ, որոնք 1940–1950ական թուականներուն հրատարակուած են Մերձաւոր Արեւելքի թերթերուն մէջ: Անոնց մօտաւոր գինը կը հասնի 20 հազար ռուբլիի: Փարիզէն, Կորքի պատկերասրահի տէր Կարիկ Պասմաճեան հիմնադրամին յանձնած է զեղարուեստական մեծ արժէք ունեցող իր գործեր՝ Ա. Շապանեանի «Ծովային բնանկարը» եւ «Նաւակները»ը, Յ. Գիւրջեանի «Նաթիւր մոռթ»ը, Վ. Սարոյեանի «Ինքնանկար»ը եւայլն: Մուշեղ Զալոյեան, Փարիզի մէջ աճուրդի մը ընթացքին տեսնելով ռուս նկարիչ Պաւել Կուզնեցովի «Արարատը Երեւանէն» կտաւը, գնած է զայն եւ նուիրած հիմնադրամին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՇԱՐՔ ՄԸ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վալանսի Հ. Մ.–ը պիտի չչարունակէ պայքարը Ֆրանսայի բաժակին մէջ: Իր պարտութիւնը Կրընոպլի արհեստավարժ խումբին առջեւ (3 – 1) անակնկալ մը չէր, քանի որ խաղը տեղի ունեցած է Իզէրի մայրաքաղաքին մէջ եւ դատակարգի մը տարբերութիւն ալ կար երկու խումբերուն միջեւ:

Կրընոպլի կոլերէն մէկը նչանակած է Թէրզեան, որ ինչպէս նախատեսած էինք, միակ Հայը եղած է խաղադաշտին վրայ:

Վալանսի կը մնայ չանալ պահել իր տեղը Ֆրանսայի ախոյեանութեան 3–րդ դասակարգին մէջ, ինչ որ կը կարծենք թէ իր կարողութենէն դուրս չէ:

Շրջանային առաջնութիւններուն մէջ, կարելի չէր յուսալ որ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէհլին յաջող էլոյթ մը ունենար Ռոմանի մէջ: Պարտուած է՝ 2 – 0. պարտութիւն նաեւ Վալանսի (Բ. խումբ), իր դաշտին վրայ, Շասըլէյի առջեւ 2 – 1:

Մրցաշարքերը կ'ընդհատուին մինչեւ Փետրուար, ձմրան առթիւ: Խաղացուին թերեւս քանի մը յետաձգուած մրցումներ այդ ժամանակամիջոցին:

Վ. Մ.

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

———•———

1986 Մարտ մէկէն ի վեր, «Ցառաջ», հակառակ օրէ օր ծանրացող իր տնտեսական վիճակին, խուսափեցաւ յաւելումի դիմելու բաժանորդագրութեան իր սակերուն վրայ, մինչ տեղական թերթերը, նոյն շրջանին՝ ոչ միայն յաջորդական յաւելումներ կատարեցին, այլեւ՝ օգնութեան կոչեր ըրին ու կ'ընեն իրենց ընթերցողներուն («*Մաթէն*», եւայլն):

Դժբախտաբար, բացարձակ անկարելիութեան առջեւ ենք շարունակելու նոյն պայմաններուն տակ: 1986–էն ի վեր 5 յաւելում կրած ենք առաքման ընկերութեան կողմէ, ասոնց կողքին աշխատավարձը, ընկերային տուրքերը, էլեկտրականութիւնը, թղթատարը՝ Ֆրանսա եւ արտասահման, թուղթը, իրենց կարգին զգալի յաւելում կրեցին օր ըստ օրէ աւելի դժուարացնելով հայերէն օրաթերթի մը ծանր բեռը, մանաւանդ երբ ան զրկուած է տեղական մամուլի առեւտրական ծանուցումներէն, որոնք գլխաւոր հասոյթն են որեւէ թերթին: Իրաց այս կացութեան մէջ, անխափան կարենալ շարունակելու համար «Ցառաջ»ի կանոնաւոր հրատարակութիւնը, ստիպուած ենք բաժանորդագրութեան սակերու յաւելում մը նախատեսել 1988, Փետրուար 1–էն սկսեալ:

Նոր սակերը կը հրատարակենք յետագային, մինչ այդ մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ սակերէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները, կամ նորոգելու համար իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, իր ծննդեան օրէն ի վեր, «Ցառաջ»ի միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիները, ծանուցումները, ինչպէս նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած իմբնարուխ նուէրները: Ուրեմն, կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն, որ իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան ծանր գործը:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՑԱՌԱՋ»Ի

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ «ԳՈՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՄԻԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ տասը ամիսէ ի վեր ստեղծուած է «Գոյապահպանութիւն» միաւորումը: Այս ժամանակամիջոցին գումարուած է շուրջ հսաւ նիստ, որոնց ընթացքին երկրին բնապահական վիճակին մասին զեկուցումներով ու հաղորդումներով հանդէս եկած են պաշտօնատարներ, նախարարութիւններու եւ պետական կոմիտէներու ներկայացուցիչներ, գիտնականներ:

Թէ ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ այս կազմակերպութիւնը, ի՞նչ ծրագիր ունի յառաջիկայի, «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան ուղղած հարցումներն են միաւորի դեկավար Կարէն Սիմոնեանի, որուն պատասխան – գրութիւնը հրատարակուած է նոյն թերթին Դեկ. 4–ի թիւին մէջ:

– «Գոյապահպանութիւն» միաւորումը ստեղծուած է տարեակիզքին եւ կը գրաւնըւի Հայաստանի գրողներու, նկարիչներու եւ լրագրողներու միութիւններու հովանաւորութեան տակ: Մեր նպատակն է գիտնականներու հետ իրականացնել լուսաւորչական եւ քարոզչական գործունէութիւն գպրոցականներու, ուսանողութեան, աշխատաւորութեան ու ազգաբնակչութեան շրջաններուն մէջ եւ իրենց օգնութեամբ ալ իրականացնել հասարակական հակդակական աշխատանք, հիմնուելով համամիութեան 27րդ համագումարին ու յետագայ պլենումներու որոշումները, ինչպէս նաեւ Մխ. Միութեան Գերագոյն սովետի 1985 թուականի Յուլիս 3–ի յայտնի որոշումը: Հարցն այն է, որ ինչպէս նշուած է այդ որոշումին մէջ, «բնութեան նկատմամբ հոգատար վերաբերումը տակաւին չէ դարձած մեր երկրի իւրաքանչիւր քաղաքացիի վարքի պարտադիր չափանիշ», հետեւաբար յանձնարարուած է «մէկոյներ ձեռք առնել բնակչութեան գոյապահպանական դաստիարակութեան ու կրթութեան, գիտատեքնիքական քարոզչութեան բարելաւումին ու բնութեան պահպանութեան ներկայ օրէնսդրութեան մասին գիտելիքներու տարածումին համար», ինչպէս նաեւ «զօրացնել այս մարզին մէկ պետական մարմիններուն աշակցութիւն ցոյց տալու աշխատանքը»:

Ի դէպ, որոշումին մէկ մանաւորապէս նշուած են բոլոր այն նախարարութիւններն ու պետական կոմիտէները, որոնք պէտք է կանոնաւոր աշխատանք տանեն այս ուղղութեամբ: Բայց ախո՛ր, որ անոնք թերացած են, եւ որքան ծանօթ է ինծի, առ այժմ մէկն ալ ռատիօհեռատեսիլի պետական կոմիտէն է որ այս ուղղութեամբ որոշ գործ կ'ընէ եւ մէկ մըն ալ «Արեւիկ» հրատարակչութիւնը, որ հրատարակութեան նախապատրաստած է «Գոյաբանական բառարան» դիրքը:

Միաւորումին գործունէութեան յառաջիկայ ծրագիրները, որոնք կը հաստատուին ստեղծագործական կազմակերպութիւններու նախագահութիւններու կողմէ, հետաքրքրական են ու բազմազան: Մենք մտադիր ենք մրցանակաբաշխութիւն յայտարարելու, գոյապահպանական թեմաներով գրուած գրական եւ երաժշտական ստեղծագործութիւններու, հրապարակախօսական յօդուածներու համար, կազմակերպելու՝ ֆոթոլրագրողներու եւ նկարիչներու գործերու ցուցահանդէսներ Երեւան, այլ քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ, քննարկելու ժապաւէններ, որոնք նոյնպէս կը բարձրացնեն մեր երկրի հոգեւոր – բարոյական եւ անտեսական հզօրութիւնն ապահովող գոյապահպանական հարցադրումներ:

Գոյաբանական գիտելիքներն ու կրթութիւնը, ինչպէս վերջերս նշուեցաւ Մխ. Միութեան Գերագոյն խորհուրդի նստաշրջանին, անհրաժեշտ են բոլորին՝ «դպրոցականէն մինչեւ նախարար»: Ուստի միաւորումի նախագահութիւնն ու մանաւանդ խորհուրդը կը փորձեն իրենց նպաստը բերել այս գործին: Պէտք է նաեւ բացէ ի բաց ըսեմ որ մեր այս գործունէութիւնը այնքան ալ հաճելի չի թուիր արտադրութեան կարգ մը ղեկավարներու, հսկող կազմակերպութիւններու որոշ աշխատակիցներու, միակողմանի չահագրգռութիւն ցոյց տուող մարդոց, որոնք «լճացման տարիներ»ուն իրենց վարուելակերպով կ'ուզեն թաքցընել իրականութիւնը, կը ներկայացնեն «սրբագրուած» ցուցանիշներ, աւով իսկ մոլորութեան մէջ ձգելով վերադաս մարմինները:

Ամէն ամիս մէկ կամ երկու անգամ գոմարուող ընդհանուր նիստերէն զատ, միաւորումը գոյապահպանական գիտելիքներու տարածումի ու քարոզչական աշխատանք կը կատարէ գպրոցներու, բուհերու, հիմնարկ – ձեռնարկութիւններու մէջ: Միաւորումը ունի նաեւ կոլեկտիւ անդամներ, որոնցմէ են, օրինակ, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի փորձառական կենսարանութեան, կենսաքիմիայի, դրականութեան հիմնարկները, Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական ճիւղը եւն.: Գործունէութիւնը կազմակերպելու այս կերպը, մեր կարծիքով, օգտաչահ է, քանի որ այն ամէնը, ինչ որ չենք կրցած ընել անցեալի մէջ եւ կորսնցուցած ենք թանկագին ժամանակը, անհրաժեշտ է իրականացնել լայն ու համապարփակ ընդգրկումով:

Բերեմ երկու օրինակ միայն: Մեզի յայտնի է, որ ազգաբնակչութիւնը աղբահորերը ցամքեցնելու նպատակով կ'օգտագործէ անդիկը որ ամէնէն թունաւոր միացութիւնները կը ստեղծէ: Կէս քիլոկրամ անդիկը հողին տակ կը գտնէ իր, հետեւաբար նաեւ՝ կեդտաջուրերու համբան: Այսպիսի «հնարամտութիւն» կը բարկողները հազիւ թէ պատկերացնեն թէ ինչ «ճամբորդութիւն» կը կատարէ անդիկը հողի ընդերքէն եւ այն հնարաւորութիւնը, թէ ինչպէ՛ս կրնայ վտանգաւոր այդ նիւթը անցնիլ մարդու մարմնին մէջ: Մի՞թէ այս առիթով առանձին հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ այն հարցը, թէ ամանք ո՞րկէ կրնան անդիկի նման պաշարներ հայթայթել:

Կամ, ըսենք, այն պարագային, երբ այլեւս ոչ ոքի գաղտնիք չէ Հանրապետութեան մայրաքաղաքի գոյարանական ծանր վիճակը, ինչ–ինչ հարցեր վճռելու իրաւունք նուաճած որոշ ճարտարապետներ չեն իսկ մտածեր, որ անհրաժեշտ է օգտագործել վերակառուցման ընձեռած բացառիկ հնարաւորութիւնը եւ նոր հայեացքով ու սկզբունքով դիտել Երեւանի պատմական կեդրոնի հարցը: Անոնք կը չարունակեն պնդել թէ կեդրոնը որեւէ արժէք չունի եւ կը ծրագրեն ԿԱՌՈՒՑԱՊԱՏԵԼ զայն: Իսկ ատիկա անպայման ա՛լ աւելի կը սրէ գոյապահպանական իրադրութիւնը Երեւանի մէջ: Մեր վերջին նիստի ընթացքին, Նոյեմբեր 19–ին, ոնտեսագիտութեան տոքթ. փրոֆ. Ն. Մանասէրեան իր հաղորդումին մէջ բազմաթիւ խնդիրներու շարքին, առաջադրեց նաեւ քաղաքի կանաչապատման հարցը, որ նկատի չառնուելու ու կը խախտեն բոլոր համամասնութիւնները: Հետեւաբար, Երեւանի կեդրոնը նոր ու հսկայ չինութիւններով կառուցապատելու մօտակայ հեռանկարը ԿԱՆԱՉԱՊԱՏՄԱՆ ԾՐԱԳՐՈՎ փոխարինելու անհրաժեշտութիւնը կը ստանայ բառին բուն առումով կենսական հրատապութիւն: Մանաւանդ, որ այս պարագային կը պահպանուի պատմա – մշակութային ամբողջ չերտ մը, ազգային կեանսագրութեան ժթ. դարը:

Գրողներու, նկարիչներու, գիտնականներու եւ լրագրողներու քաղաքացիական այս նախաձեռնութիւնը, որ կրնար մարմնաւորուիլ միայն Համամիութեան 1985–ի ապրիլեան պլենումէն յետոյ, կարեւոր նշանակութիւն ունի յեղափոխական վերակառուցման ժամանակակից փուլին մէջ, քանի որ գոյապահպանութեան խնդիրները անմիջականօրէն կ'առընչուին մարդկային գործօնին տնտեսական յառաջդիմութեան, ինչպէս նաեւ մեր Հանրապետութեան գաղափարաբարոյական մթնոլորտի առողջացուման:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՉԱՐԵՆՑԻ

Շաբաթ, Դեկ 19–ին Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ կ'ոգեկոչուէր Չարենցի 90–ամեակը, նախաձեռնութեամբ չորս կազմակերպութիւններու՝ «Կայծ», «ԺԱՄ», «Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն» եւ «Հ. Բ. Ը. Մ.»:

Յայտագիրը սկսաւ դրեթէ յայտարարուած ժամուն, ինչ որ դնահատելի բացառութիւն մըն էր, որու ընդհանրացումը խիստ փափաքելի պիտի ըլլար:

Տէրտէրեանի «Կրակէ օղակ»ը օփերայի բացումը եւ բեմին խորը՝ պատառուին վրայ ներկայ Չարենցը կը ստեղծէին մթնոլորտը եւ Նորա Պարութճեան բեմ կը հրաւիրէր Ֆրանսայի բանաստեղծ եւ թարգմանիչ՝ Ժաք Կոչըրոն:

*Մթագիր Իօրոփ պարբերականի, Ժ. Կոչըրոն ծանօթ է հայ բանաստեղծութեան եւ թարգմանած է նաեւ Չարենցէն: Ան կը յիշէր թէ 1961–ին, փոքր աշխատանք մը չէր եղած Իօրոփի այն բացառիկ թիւը, որ ամբողջովին նուիրուած էր հայկ. դրականութեան եւ որ ընդհանուր համայնապատկեր մը կը ներկայացնէր այն առենուան Հայաստանին: Յատուկ սիրով է, ըսաւ բանաստեղծը, որ սկսած է աշխատիլ Չարենցի բանաստեղծութեանց թարգմանութեան վրայ եւ նոյն սիրով է որ չարունակած է թարգմանական այդ աշխատանքը, երբ Ռուբէն Մելիքի մեզակցութեամբ, պատրաստած են հայ բանաստեղծութեան ծաղկաքաղը, եւ ծանրացած է կրկին քերթուածներուն վրայ Չարենցի, որու համար Ազատան կ'ըսէր թէ գաղափար մը եղած էր խորհրդահայ բանաստեղծութեան: Նոյն Ազատանն է որ «La longue chanson d'Arménie» բնագրի մը մէջ, կը խօսէր Չարենցի մասին, 1955–ին, չորեքի մը մէջ, երբ ակաւաթիւ էին Ֆրանսայի գրագէտները, որոնք կը մտահոգուէին հայկ. բանաստեղծութեամբ: «Կ'ուզէի» կ'ըսէ Կոչըրոն, «կրկնել ինչ որ ըսած էի տասը տարի առաջ, տեսնել Ֆրանսերէն հատոր մը Չարենցի գործերէն, որ պիտի փաստէր անժխտելի կերպով, հայ բանաստեղծին մեծութիւնն ու ընդհանրականութիւնը: Պէտք է խորհիլ, թէ հարկ եղածին չափ ուժով չեմ պոռացած, քանի որ տասը տարիներ անցած են եւ այդ հատորը դեռ չկայ»: Ընդհանրականութիւնը, Չարենցի մէջ, կու գայ, նախ, իր տուած օրինակէն, զարմանալի ճուլում մը այն պիտակցութեան զոր ունի աւանդութեան եւ նորութեան, բանաստեղծութեան պահանջներուն եւ իրական կեանքի բարդղական պարտադրանքներուն: Օրինակելի ճանապարհ մըն է, զոր այնքան քիչ ժամանակի մէջ, կը կտրէ բանաստեղծը, որ կու տայ բանաստեղծութեան նոր ըմբռնում մը: Կարելի է խորհիլ թէ ինչ չափանիշի պիտի հասնէր իր բանաստեղծութիւնը, եթէ իր կեանքը չընդհատուէր այդքան եղերական կերպով: Երբ կը թարգմանէ, կը դիմէ ոչ միայն Պուշկինի, Լերմոնտովի, Էսէնինի, բայց նաեւ Ռիլքէի, Հիւկոյի, Վերհարընի, Նապրմ Հիքմէթի եւ Ումիմանի: Ուրիշ՛ Չարենց կը քաղէր քնարական ստեղծագործութեան այդ զօրութիւնը: «Կը խորհիմ թէ», կը չարունակէ Կոչըրոն, «ինքզինքը նոր մարդ մը կը զգար եւ կիրքն ունէր ապագային»: Կարելի է ըսել Չարենցի համար, որ բանաստեղծութիւնը գործիք մըն էր ապագան յայտնելու: Եւ միջոցը՝ ներկան կապելու ապագային՝ յեղափոխութիւնն է: Չարենց արբած է իր ժամանակի ուժգին չարժումներէն եւ կը մասնակցի անոնց: Ամբոխներու ուժը զինքը կը բռնկէ, բայց կայ նաեւ հանճարեղ իմաստութիւնը մարդու մը՝ Լենինի: Ան է իմաստը իր մէկ քերթուածին՝ Բալլադ Վլատիմիր Իլյիչէ: Նոյն դիրքն ունի քան Կորքի, երբ ան կ'ըսէ «Լենինն ներկային կը նայի ապագայի աչքերով»: Չարենցի Երգը չանչաւուիր ոչ իր երկրէն, ոչ ալ իր ժամանակէն: Եւ հակառակ ասոր, այս իսկ պատճառով, ան կը դասուի համաշխարհային բանաստեղծներու մեծագոյններու կարգին:

Կոչըրոն վերջացուց իր այս չահեկան վերլուծումը Չարենցի իսկ տողերու ընթերցումով:

Ֆրանսայի բանաստեղծին յաջորդեց Ալեքսանդր Թոփչեան, Հայաստանէն, դրադէտ, քնադատ, թարգմանիչ: «Չարենց այն բանաստեղծն եղաւ», ըսաւ Թոփչեան, «որ իր մէջ մարմնացուց ոչ միայն ամբողջ մեր հոդեւոր ժառանգութիւնը երկու հազար տարուայ, այլեւ մեր ժողովրդի համար ճակատագրական պահերին մարմնացումը եղաւ մեր խոհերի եւ մեր ապատումների: Պատահական չէ որ նրա կեանքը եւ գործը, բանաստեղծութիւնն ու իւրաքանչիւր տարբեր կերպով մեկնուած են իրար հետ: Եւ կը թուի որ ոչ մի բանաստեղծի մօտ կը լինի այդպիսի ներգրում: Կամաւորական գնդերի գինուոր լինելուց մինչեւ 21–ի եղբայրասպան կռիւները. եւ այնուհետեւ նա եղաւ նոր Հայաստանի կերտողներից մէկը: Դժուար է Չարենցին գնահատել, դա ժամանակի խնդիր է, եւ թէ մի սերունդ չի կարողանայ նրա ստեղծած ժառանգութիւնը իր արժանի գնահատութեան մէջ տեսնել»:

Թոփչեան, ապա, չարունակեց բնորոշել այն մեծ բանաստեղծը, որ եղաւ Չարենց ու պատահական չէ, ըսաւ ան, որ իր վերջին գրքին մէջ՝ Գիրք ճանապարհի, Չարենց փորձեց փիլիսոփայական իմաստաւորումի բերել մեր ամբողջ ժողովրդի պատմութիւնը: Յատկին գիրք է, յատկին ամէն տեսակէտով: Չարենց կը նմանի Փիքասոյի, արուեստի մէջ միշտ նոր փնտռտուքներով:

Չարենց եղաւ յեղափոխութեան երգիչ, բայց ի՞նչ կը նշանակէ լսել յեղափոխութեան երգիչ: Ինդիրը այն չէ միայն որ իր տաղանդը, իր հանճարը ի սպաս դրաւ յեղափոխութեան, խնդիրն այն է որ յեղափոխութիւնը բանաստեղծին համար հաւատամք է: Ստեղծագործութիւնը, բանաստեղծութիւնը ինքը յեղափոխութիւն է: Եւ կարելի չէ որ յեղափոխական չըլլայ, մանաւանդ 20–րդ դարու բանաստեղծը: Կը բաւէ նայիլ 20–րդ դարու բոլոր մեծ բանաստեղծներուն՝ Էլիւար, Ափոլինէր, Մայաքովսկի, Էսէնին, Պաստերնաք: Այս մարդիկը յեղափոխական էին ոչ միայն իրենց քաղաքական համոզումներով, այլեւ յեղափոխական էին իրենց ստեղծագործութեամբ: Ու բանաստեղծին համար յեղափոխութիւնը կը դառնայ կեանքի նպատակ: Ու այս կը նշանակէ որ եթէ յեղափոխութիւնը կը յաղթէ, կը յաղթէ բանաստեղծը: Իսկ երբ չի յաղթեր, կը վերջանայ ողբերգութեամբ, ինչպէս եղաւ Մայաքովսկիի կամ Էսէնինի պարագային: Չարենց իսկ իր մահուան տեսիլքի մէջ երբ կ'ըսէ «Թող ոչ մի գոհ ինձնից բացի չպահանջուի» կը գուշակէր արդէն իր ծանր վախճանը: Այս ապշեցուցիչ կանխատեսութիւն է:

Թոփչեան, անդրադառնալով այն նոր հոսանքին որ կայ Մխ. Միութեան եւ ուրեմն նաեւ Հայաստանի մէջ, չեշտեց թէ այս երեւոյթը թոյլ կու տայ պարզել ճշմարտութիւններ եւ այդ ճշմարտութիւններու լոյսին տակ նայիլ Չարենցի որ կուտեցաւ հակայեղափոխութեան դէմ: Հարկ է կարդալ լոյս տեսած իր վերջին հատորը, ուր ամփոփուած են անտիպներ, տեսնելու համար թէ ան մինչեւ վերջ մնաց նուիրեալը եւ հաւատացեալը լենինեան գաղափարներուն:

Չարենց մեր անցեալը կ'ոգեկոչէ «անանցեալ անցեալ» և սա բառախաղ չէ, այլ ան մեր ամբողջ ժողովուրդի ճակատագիրը կը կապէր գալիքի հետ: Կարդալով «Մահուան տեսիլ»ի վերջին տողերը, Ա. Թոփչեան ըսաւ թէ պէտք է խորը ըմբռնել այդ տողերը, որոնք դասաւանդային լենինեան թեմա չեն, որովհետեւ Չարենցի համար լենինեան գաղափարները կենսականօրէն կապուած էին հայ ժողովուրդի ապագային:

Չարենցի գործի մէջ, Թոփչեան գտած նացած տող չի գտներ, բայց կը գտնէ

յուսահատութիւն եւ ցաւ, ցաւ անոր համար որ չընդապատուած է գաճաճներով եւ չարք մը ոչնչութիւններով, որոնք կը մնօրինեն բանաստեղծի ճակատագիրը: Այդ ոչնչութիւնները կը խաղան ժողովրդի ապագային հետ: Եւ երբ այդ խամաճիկներն ու հապիները պիտի որոշեն որ գոյութիւն պիտի ունենայ Չարենց մը կամ Բակունց մը, այն ատեն կ'ոչնչանայ ոչ միայն հանճարը, այլեւ ժողովուրդի հոգին: Եւ այդ հոգիի կորուստը մեզի թանկ նստաւ: Երկար ատեն չկըրցանք ըմբռնել ճշմարտութիւնները ինչպէս պէտք էր:

Չարենց, այսօր, մեզմէ կը պահանջէ ճշդիւ վերադնահատումը մեր բոլոր սրբութիւններուն եւ եթէ չկատարուի այդ ճըշդիւ վերադնահատումը, սա կը նշանակէ, կ'ըսէ Թումէեան, որ մենք, վաղը, պիտի չպրունակենք նոյն սխալները, պիտի սպանենք մեր հոգին: Եւ Չարենցի ճակատագիրը կը թելադրէ մեզի այսօր, Հայաստանի Թէ Սփիւռքի մէջ, որ մենք ըլլանք աւելի խոհեմ եւ միասնական, աւելի կշռադատող մեր բոլոր տեսակի արժէքներու նկատմամբ:

Եզրափակելով իր ելոյթը, Ալեքսանդր Թումէեան ըսաւ թէ «չատ բան ենք կորցուցրել, եւ Սփիւռքում ենք կորցրել եւ Հայաստանում, մեր կորուստները ծանր են, բայց երեւի կորուստի ճշդիւ պահակութիւնը մեզ պէտք է ազատեցնի ճիշդ նախատեսել մեր վաղը եւ այսօրը: Եւ մեզ համար աննկարելի է նահանջական դիրքը որ մենք այսօր ունենք, լինի մտքի, լինի այլ ասպարէզներում: ... Չարենց մեզ տալիս է բազմաթիւ մտորումների առիթ եւ իսկապէս մեզնից պահանջում է այսօր լինել իսկապէս միասնական: Եւ մեր այս հակայինի, հայ հակային տալ իր արժանի տեղը, դրանում դուք չատ բան կարող էք անել, գուցէ նոյնքան որքան Հայաստանը»:

Թերեւս անտեղի չէ ըսել թէ Հայաստանէն եկած դրական քննադատ մը աւելին կ'ակնկալուէր քան այս քիչ մը չատ «ընթացիկ» ելոյթը:

***

Այս երկու բանախօսութիւններուն յաջորդեց գեղարուեստական դէպ – ազգ բաժին մը: Այս դէպ – ազգ որակումը պէտք չէ անշուշտ դրական նկատել: Բայց, չենք ուզեր մանրամասն ծանրանալ անախորժ բաներ չըսելու համար: Ըսել կ'ուզենք որ – թերեւս ճիպ թափուած էր «բաներ մը ընելու» մըտահոգութեամբ, որոնք դժբախտաբար ձախաւեր արդիւնքներ տուած էին միայն: Երաժշտական, արտասանութեան թէ երգի զանազան մարզերու մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերին – Թերաբ Մատիկեան, Էլիա Փեհլիվանեան, Ստեփան Ակերդ, Անի Համէլ, Գրիգոր Համէլ, Էլիզապէթ Համէլ, Անահիտ Սահաթճեան եւ Աստղիկ Տէտէեան: Առանձին յիշատակութեան արժանի է, անշուշտ, Տիկին Անահիտ Թումէեան, ծանօթ դերասանուհի, որու չնորհիւ, կրցանք առաւելաբար վայելել Չարենցը: Ճիշդ է որ Անահիտ Թումէեան արհեստավարժ է եւ կարելի չէ թերեւս նոյն «լմնցումը» ակնկալել սիրողներէ կամ նոյնքան դժուարահաճ ըլլալ անոնց նկատմամբ:

Հաւաքոյթը փակուեցաւ չատ իմքինատիպ ելոյթովը Մասիսի, որ երեկոյթին համար յօրինած էր «Կանչ» մը, զոր երգեց, աւելի ճիշդ ազաղակեց – երգել բայը չատ չի յարմարիր այս պարագային– կիթառի ընկերակցութեամբ: Լսենք՝ «ինքնատիպ» ու ... անցնինք: Նախընտրելի է:

Ցիշենք նաեւ թէ ներկայացումը իրագործած էր Լոռւարտա Բարունակեան, տիպափոխիչներու պատասխանատուն էր Նիլ Ակորճի, ձայներու՝ Արթօ փեհլիվանեան:

Մանաւոր դնահատանքի խօսք ուղղենք Նորա Պարութճեանի հասցէին, որ պարզ ներկայացնողի դերի մը մէջ, փրկեց նաեւ ափիւռքահայ բանախօսի մը ցաւալի բացակայութիւնը: Ան, այնքան խնամուած աշխատանք տարած էր, այնքան լաւ ուսումնասիրած իր նիւթը, որ իսկապէս չատ յաջող կերպով բնորոշեց յայտադրին զանազան բաժինները, մեկնելով, անշուշտ, Չարենցէն եւ լաւագոյնս հաստատելով կապը մէկ մասնակցողէն միւսը, վճիտ հայերէնով մը: Իր այդ դիպուկ չաղկապով կրցաւ նոյնիսկ արդարացնել այս ոչ – ղպրոցական յայտադրին մէջ, ներկայութիւնը փոքրիկին՝ Արմէն Փանոսեանի, զայն ներկայացնելով որպէս մեր «վաղուան յոյսը»:

***

Այս անգամ, չանդրադարձանք բազմութեան: Գլխաւոր պատճառն այն է, որ ուզեցինք խուսափիլ կրկնութիւններէ, նոյն – թերեւս դժումի համ տուող– դառն հաստատումներէ: Պարզ է, փարիզի մեր դաղութը չէ՝ ինչ որ էր: Եւ անոնք որոնք Լիբանանէն, Իրանէն թէ Պոլսէն հոս եկած են վերջին տարիներուն, յուսախարութեամբ կրնան բացագանչել՝ այս է Փարիզի հայութիւնը: Իրաւացի են: Իր երբեմն, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնը (2600 հոգի) կը լեցնէինք ծայրէ ծայր Կոմիտասի ոգեկոչումով, գրերու գիւտի տարեդարձով, կամ պարզապէս «Հայ Մշակոյթի Օր»ով, զոր ներշնչած էր Շաուարչ: Այսօր, տարբեր է պատկերը: Կիմէ թանգարանի սրահը հազիւ լեցուն կարելի էր նկատել (350 հոգի) Չարենցի 90ամեակին առթիւ: Հաւանարար պէտք է զոհ ըլլալ: Թող այդպէս ըլլայ:

Ա. Մ.

ՏՏԱՑԱՆՔ

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
1988–Ի
ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՑՑԸ

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՑԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ
ՀԱԻԱՔՈՑԹԸ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 13–ին, ժամը 15·30–ին Իսիի եկեղեցւոյ Նուրհան Փըրկչեան մշակութային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսութիւն մը հովանաւորութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ պայծառութեան Մարմնին:

Բացման խօսքը կատարեց Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Ն. Մխիթարեան, իր ճառին մէջ բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ չեչտեց թէ պայծառութեան Մարմինը գոյութիւն ունի եւ մնայուն կը դործէ եկեղեցւոյ հիմնադրութենէն ի վեր անդաժանելի մասը ըլլալով հոգաբարձութեան: Ապա, օրուան խօսնակը Տիկին Ն. Աթմաճեան հրաւիրեց ներկաները ճաչակելու պատրաստուած անուշեղէնները եւ զովացուցիչները: Կը տիրէր չատ հաճելի եւ բարեկամական մթնոլորտ մը եւ անդամ մը եւս կը փաստուի թէ սիրով ու մանուանդ նախօրօք պատրաստուած ու ծրագրուած նման հանդիսութիւններ միայն ու միայն յաջողութեամբ կը պսակուին:

Ըեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Ա. Սվաճեան՝ եկեղեցւոյս երգչախումբին՝ որ իսկապէս յաջողութեամբ երգեց ու նուագեց «Բարի Արագիլ» եւ «Փոքրիկ Տղան» ժողովրդական երգերը:

Եկեղեցւոյ երգչախումբի անդամներէն Պ. Արի Օհանեան արտասանեց «Նուռ»ը եւ յայտնաբերեց դերասանական իր ձիրքերը: Ապա ելոյթ ունեցաւ Օր. Ռոզին Թաշճեան, ընկերակցութեամբ Տէր եւ Տիկին Արթօ եւ Էլիա Փէհլիւանեանի – տըղոյ եւ քանոն– եւ Յակոբ Շէչէթեանի: Յաջորդաբար եւ գեղարուեստական բարձր կատարողութեամբ ներկայացուցին «Կիկօ», «Ծաղկած Բալենին», «Վայ լէ, լէ, լէ», «Վիբրաւոր եմ» եւ «Հայաստան» երգերը միշտ արժանանալով ջերմ ծափերու:

Տիկին Ն. Աթմաճեան եւս իր մասնակցութիւնը բերաւ «Զարթիր» եւ «Հայաստան» բանաստեղծութիւններով: Խանդավառուած տիրող մթնոլորտէն, Տիկին Շ. Մելգոնեան եւ Ա. Ճանիկեան դեղեցիկ երգերով իրենց մասնակցութիւնը բերին:

Ճանուն Մարմնի խօսք առաւ նաեւ քարտուղարուհին՝ Տիկին Ե. Մանուկեան, որ չեչտեց թէ հակառակ անոր որ Մարմնի հիմնական գործունէութիւնը եկեղեցւոյ պայծառութիւնն ու ուրբաթօրեայ ազօթքներու պահն է, որուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ հոգեւոր հովիւը, միւս բոլոր կարիքներուն ալ բաւարարութիւն տալու համար Տիկնանց Մարմինը վերանորոգեց իր ազօթատեղին որ միաժամանակ կը ծառայէ որպէս դասարան, օգնութեան կը հասնի հայ բանտարկեալներուն, հիւանդներուն ու կարօտեալներու այցելութեամբ կը զբաղի, չուտով պիտի չինուի ապակեայ դուռ մը եկեղեցւոյ մուտքին. նաեւ կատարեց յայտարարութիւն մը որ արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու՝ թէ Տիկնանց Մարմինը նիւթապէս իր օժանդակութիւնը պիտի բերէ Թրիփոլիի –Լիբանան– վարժարանին եւ եկեղեցիին նաեւ Պէյրութի Փալանճեան Ձեմարանին: Իսկապէս խիստ կարեւոր ու մանաւանդ օրինակելի արարք մըն է զոր կը կատարեն տիկիններըը, օրինակ մը որ կը մաղթենք թէ չարժէ նաեւ բոլոր Հայերու գուռին ու զոհոզութեան ոգին:

Ելոյթ ունեցաւ նաեւ Պ. Մ. Գարակէօզեան եւ չեչտեց թէ բախտաւոր ենք որ ունեցանք երջանկայիչատակ Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի նման, ղէխաւոր բարերար Պ. Ն. Ֆրէնկեանի նման, Նորվան վարդապետի –այժմ եպիսկոպոս– եւ Միւռոնն վարդապետի նման հոգեւոր հովիւներ, նուիրեալ ժողովուրդ մը. եւ այս բոլորին արդիւնքը եւ աչխատանքը այսօրուան Իսիի եկեղեցւոյ յաջողութիւններուն եւ գալիք իրագործումներուն հիմքը կը կազմեն:

Ապա կատարուեցան սրտաբուխ նուիրատուութիւններ, որպէսզի պայծառութեան Մարմինը չարունակէ իր գործունէութիւնը ի սէր ազգին եւ ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ:

Խօսք առնելով Միւռոն վրդ. Ղնորհատրեց պայծառութեան Մարմինը եւ հրաւիրեց նոր սերունդը գալ եւ լրացնել հիներուն չարքերը, միասին աչխատելու, նոր գաղափարներով ու նոր եռանդով փոխանցելու մեր ազգային եւ եկեղեցական սրբութիւններն ու աւանդութիւնները գալիք սերունդներուն: Միւռոն վրդ. վերջացուց իր խօսքը յայտարարելով թէ՝ հոգաբարձութիւնն ու պայծառութեան Մարմինը զատկական տօներու առիթով պիտի կազմակերպեն ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը դէպի ԵՐՈՒՍԱղԷՄ եւ մանրամասնութիւնները պիտի տրուին յետագային:

Փակման խօսքը արտասանեց Ժիրայր վրդ. չեչտեց կարեւորութիւնը Ս. Ցաղկոր Մօր Հայրապետին ու այն աւանդութեան որ կապուած է Նոյեան Տապանի եւ Արարատ Լերան հետ: Գովեց նաեւ Տիկնանց Մարմնի ձեռնարկը՝ Ս. Տեղեաց այցելութեան գաղափարը որ ամէն քրիստոնեայ անհատի համար երազ մըն է, նամանաւանդ Հայերուս համար պատիւ բերող սրբազնասուրբ եւ պատմական վայրեր են:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ Պահպանիչով եւ խմբային Հայր Մերով:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

– Սկարբէթը բերանդ՝ ոտքդ ոտքիդ ծնել գիտես, ուրիշ ոչինչ: Տուն դուռ վազել, բամբասել, ուրիշ ոչինչ: Սրճարանէ սրճարան աքերիքիփ առնել եւ նուագ լըսել, պարասրահ երթալ, երբ տունը ուտելու հաց չկայ:

– Ես քեզի պէս մարդ չէի տեսած: Ուտէ, խմէ, պառկի: Ուրիշ բանի պէտք չունի մարդը: Ցամաք հաց կ'ուտէ: Տախտակ մը գտնէ, տախտակին վրայ կը պառկի: Զըսեր որ դրամ չահիմ, մարդ ըլլամ ... Հէրկէյլ ... խախտ մարդ ... Գերի՞ ես առեր գլիս: Ես աչխատելէս վերջը, դուն բանի մը չես խառնուիր: Ես պիտի աչխատիմ, ֆիւրֆէ մանթօս ալ պիտի չինեմ, գլխարկս ալ, կօշիկներս ալ, տաս տանթիմ չեմ տար քեզի ... Տղուդ ծախքերն ալ դուն կը հոգաս տակէ վերջը ... Կնիկ առնել պառկիլ գիտես ... բայց անոր մասին մազի չափ հոգ տանիլ, չոյել, մխիթարել, հաղուստեղնել, մարդու մէջ հանել չես գիտեր: Ես ի՞նչ ընեմ ալ քեզի պէս մարդը: Աւելի լաւ է զատուինք, գլուխիս ճարը նայիմ ես ալ, քանի չեմ պառաւցած: Ես չեմ դիմանար: Ինծի բաղնիք պէտք է ամէն օր, մասաժ պէտք է ... Մասաժ–ին մէկ վիզիթը հարիւր ֆրանք է:

– Քեզի փայտ պէտք է:

– Նա՛, կրնաս նէ՝ փորձէ առանկ բան մը ձեռք վերցուր վրաս՝ եթէ կ'ուզես ... Նայէ որ գլխուդ բան մը չուտես ... առաջուան տիմարը չեմ ես:

– Զինուորները կը դողային ձեռքիս տակ ... դուն ե՞ս որ...

– Հա՛, ես չեմ վախնար քենէ: Մի՛ բառնար աչքերդ, չեմ վախնար. բան մըն ալ չես դուն, սերսեմ ... հերկէլէ ... հոտած մարդ:

– Համբերութիւն, համբերութիւն տուր ինձ՝ Աստուած:

– Ուզես չուզես՝ պիտի համբերես, ուրիշ բան չես կրնար ընել ... ձեռքէդ ուրիշ բան չի գար:

Մարդը կը գունատէր, կ'ուռէր, կը լեցուէր զարհուրելիօրէն, կը քննադատէր պղտիկին համար եղած չռայլութիւնը: Աւելորդ կը գտնէր այսինչ կամ այնինչ հագուստը: Աւելորդ կը գտնէր այդքան չքեղութիւն:

– Հայրս կարող էր հագուեցնել զիս, բայց չէր ըներ, երկաթ դամերով կօշիկներ կ'անցընէին ոտերիս եւ տանէից հիւսած բուրդէ գուլպաներ, երբ փոքր էի:

Ջարուհի միշտ կը գտնէր պատասխան մը: Կը թափէին անոր բերնէն՝ թուքերը: Կը կախուէին մազերը մինչեւ ըրթունք – ները: Ձեռքերը ոտքերը իրար կ'անցնէին, երբ կը խօսէր:

– Դուն համալ, բոլիկ մեծցար, տղաղ ալ քեզի պէս կ'ուզես ընել: Ես բերնիս պատառը կը զրկեմ եւ չիք կը հագուեցընեմ տղաս ... Փու խելքդ բանի մը կը հասնի՞ քի ... Ասիկա մեծ մարգանեաններուն վիթխինին մէջ դրուած է...

– Սուս, սուս, պէ կնիկ ... սո՛ւս ... չեղած տեղը առանկ ծախքեր հանելը խենթի գործ է: Աւելի լաւ է պարզ հագուեցնես տղաղ եւ անոր պէտք եղած խրնամքը տանիս, փոխանակ երեսի վրայ ձգելու, անօթի ծարաւ, աղտոտ, փեքրուշաճ...

– Տղուդ ծառայ մը բռնէ այն տունն, ես չեմ կրնար թէ՛ գործի երթալ եւ թէ՛ տունը նայիլ:

– Նստի՛ր տանը, կնիկ, կ'օգտէ. առած դրամդ ճամբու ծախք էլ չըլլար: Տղայ կ'ուզէիր՝ տէ՛ քաշիր հիմա: Թշուառութեան մէջ ընկանք քո տիմարութեան համար:

– Քու ցաւագարութեանդ:

– Ե՛ս ... ե՛ս ... ես մարդ եմ եղեր, տիկին, ես ... ես, – կը դոդար կիբա – կոս:

Կը լեցուէր բերանը այլեւս բառերով եւ կը կապուէր լեզուն հազարաւոր չատակներու առջեւ եւ ղչումներու:

– Լա՛ւ, տէ լա՛ւ, կտրէ ճայնդ, ճաթած ճայնդ: Ձեզի պէսներն էին որ յեղափոխութիւն, կուսակցութիւն ըսելով նետեցին մեզ անապատէ – անապատ, մինչեւ Տէր – Զօր, չարդ ու փշուր ընել տուին մեզ: Դու քու ընտանիքիդ հոգը տար նախ եւ ապա ուրիշին:

– Աղջի ի՞նչ կ'ըսես: Քու խելքդ կը հասնի՞ քաղաքականութիւնից:

– Ա՛յ, կը կարծե՞ս որ չատ բան գիտես դուն, աճեճախ սերսեմի պէս ասոր անոր մտիկ ընել, ժողովի վազել, աճուրդի մասնակցիլ ... բարիք ընել ուրիշին, երբ դուն ուտելու հաց չունիս:

– Նոր չէ, որ ես էդ գործին ետեւիցն եմ, նոր չէ: Դու չծնած տակաւին՝ ես կ'աչխատէի ձիւնոտ լեռների վրայ: Դու ո՞վ ես, աղջի, որ ելեր չես հասանիր ինձ:

(Շար. 6)

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՕԻՒ

ԻՍԻ՝– Արիս Գարապետեան 100 *ֆր.*:

ՎԻԼՆՈՒ՝– Սոնա Պարսամեան 300 *ֆր.*:

ԼՈՒ. ԿՈՎՈՒՕ՝– Մխիթար Նաճարեան 200 *ֆր.*:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝– Տիկին Սինանեան 400 *ֆր.*:

ՓԱՐԻԶ՝– Տիկին Ղազարեան 200 *ֆր.*:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրան. կապ. Խաչէ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղի վարչութիւնը յաւակցութիւն կը յայտնէ Օր. Մոնիք Լալայեանի իր մօր՝ Շահանդուխտ Լալայեանի մահուան առթիւ:

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
La Section des Dames de l'UGAB de Paris
vous invite au

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du *Noël Arménien*

le Mercredi 6 Janvier
à 19h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles—75017 PARIS

Participation aux frais : 250 Frs.
100 Frs. pour les moins de 15 ans

Pour réserver votre table téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18
avant le 31 Décembre

ՎԱԼԱՆՍ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԳԻՍ

Քաղաքիս Դաւիթեան վարժարանի Ամանորի հանդէսը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, ժամը 15–ին Սալ – տէ Ֆէթի մէջ:

Օրուան բացման խօսքը պիտի լսէ հոգաբարձութեան առենապետ Պր. Մանուկ Ստեփանեան:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ գաղթի Ամանորի հանդէսը Շաբաթ, Յունուար 2, ժամը 21–ին, գաղթին սրահը:

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–Ի:

Ղեկավարութեամբ ուսուցիչներ՝ Եղիշէ ատազ. քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի, Տիկին Վարդուհի Կիրակոսեան – Մակայեանի:

Երգ, պար, խմբական արտասանութիւններ եւ տրամախօսութիւն մը աշակերտներուն կողմէ:

Կազանդ Պապան մուտք կը գործէ բեռնաւորուած բաշխելու համար իր բերած նուէրները:

Հիւրասիրութիւն՝ Սէն – Ժերոմի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ շրջակայքի բոլոր Թաղեցիները եւ Ծնողքները, վայելելու եւ ապրելու համար հայկական երեկոյթ մը: Միեւնոյն առեն քաջալերելու մեր փոքրիկները:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԻԱԴ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ

Շաբաթ, Դեկ. 26, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամը 10·15–ին պատարագ կը մատուցուի:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման, Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանիչին: Բարեկենդան Ս. Ծննդեան Պահոց:

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Հայկանոյշ Թիւտարեանէ Տիկին Մարիամ Մեռոպեանի յիշատակին եւ Ծննդեան առթիւ 5000 Ֆր. Օր. Սիրարփի Ամիրայեանէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կազ. Խաչէ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի – Թանն Խաչատուրեանէ 300 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Իսկուհի Օհանեանի մահուան առթիւ: (Իսկ–Մուլինօ): Այլ առիթով, վարչութիւնը Տիկին Սրբուհի Քէչիչեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԿԱՂՈՑՑ ԽԱՉ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՓՐԻԿՆԵՐՈՒ ՓՈՆՏԻՆ

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբելեան 500 *Ֆր., Տիկին Ազապի Թօփալեան* 250 *Ֆր.* (*տոնակ «Ցառաջ»էն*):

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԸ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Դեկտ. 24, Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան: Ժամը 17–ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն եւ ընթերցում մարգարէական Թղթոց:

Ժամը՝ 18–ին հանդիսաւոր պատարագ:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ *Տ. Մ. Ց. Ք.:* *Ժամը 11–ին՝ Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝*

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին տօնական շնորհաւորութիւնները պիտի ընդունուին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

***

ANTENNE 2

ՀԱՑԱՇՆՉԻՒՆ Ա.ՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՅԱՆԻՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25, ժամը 9·30ին, պետական հեռատեսիլի երկրորդ կայանի վրայ – Անթէն 2–, կը սփռուի արարողութիւնը Քահանայական Ձեռնադրութեան՝ ՄԻՔԱՅԷԼ Վ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 24–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյն մէջ:

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տառներիս տարի՝ պատերազմական վիճակ անզօրծութեան անբեւեռակելի բարձրացում մինչեւ ամսական՝ 10·000 լիբանանեան ոսկի:

Մէկ քիլօ միս՝ 1·000 լիր. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիր. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36·000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ չատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի տապարէզ.

Հարիւր Ֆրանքը հաւասար է 9·000 լիր. ոսկիի.

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը գրկեցէք. –

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս պատիւն ու հաճոյքը ունի հաղորդելու Փարիզի եւ Շրջակայքից Հայ հաստատութեան թէ՝ Ամանորի եւ Ս. Ծնունդի տօնախմբութեանց առթիւ, Կիրակի, 1988, Յունուար 31, երեկոյեան ժամը 5–ին Փարիզի Նօթրը – Տամ Մայր տաճարին մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան երգեցողութիւններու համերգով մը ելոյթ պիտի ունենայ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը:

Այս բարեբաստիկ առիթով՝ երգչախումբը անհրաժեշտաբար պէտք պիտի ունենայ զօրացնելու՝ արական թէ իգական ձայներէ բաղկացեալ իր կազմը, անհամեմատօրէն աւելի ընդարձակ սրբատեղիի մը մէջ երգելու համար:

Սրդ, հոգաբարձութիւնս ներկայիս կոչ կ'ուղղէ՝ անխտիրաբար բոլոր անոնց, մէջն ըլլալով Հայց. Առաքելական, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու երգչախումբերու բոլոր անդամները, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ կրօնական այս Համերգին, Թող բարեհաճին հեռաձայնել՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 20, – 1987–ը, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին, Թիւ 15, Ժան Կուժօն փողոց – 75008, Փարիզ: Հեռ. – 43 – 59 – 67 – 03 կամ՝ Պր. Կ. Գէորգեանի – Հեռաձայն. – 45 – 89 – 95 – 46, հաղորդելով իրենց անունը, հասցէն եւ հեռաձայնին Թիւը:

Կը յուսանք որ՝ Ազգային նախանձախընդրութեամբ տոգորուած եւ բիսաստուիկական կրօնքը ազգովին ընդունող առաջին ժողովուրդին հարազատ զաւակներն ու ժառանգորդներն ըլլալու հպարտութեամբ պիտի ընդառաջեն խմբովին, գիղեցիկ ձայներով օժտուած Փարիզի հայ ժողովուրդին զաւակները, իրագործելու համար այլապէս պատուաբեր այս ձեռնարկը:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

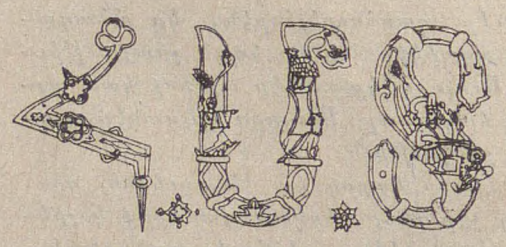
կազմակերպութեամբ՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–Ի

Դեկտեմբեր 31, ժամը 21–էն սկսեալ

☆ *Ընտանեկան տաք եւ առողջ միջավայր*
☆ *Ճոխ ճաշացուցակ*
☆ *Նուագախումբ Ա.Ն.Ի*

Տեղերը սահմանափակ են՝ 200 հոգի
Տեղերը սկիզբէն ապահովելը պարտաւորիչ է:
Երիտասարդներու մուտքը թոյլատրուած է ժամը 1–էն սկսեալ:
Հեռ.– 45 – 34 – 68 – 28
26, rue Troyon, Sèvres

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Repas traditionnel de NOËL ARMÉNIEN

Le Mercredi 6 Janvier
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
à partir de 19h30

Prix de participation :
35 F pour les adultes
20 F pour les moins de 12 ans

Renseignements et inscriptions :
au 78. 49. 42. 97
avant le 25 Décembre.

Տօնական Ձաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12–էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՈՒՐԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
25-27
VENDREDI - DIMANCHE
25-27 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.648

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.648

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԲԱԼԵՏՈՆԻՈՅ մէջ ձերբակալուած անկախապաշտներու պարագլուխ Իւէնհիւէնի պարագան ու նախագահ Միթերանի արտայայտութիւնը այս մասին, լրատումիջոցներու ղլխաւոր տեղը կը գրաւեն: Նախագահը քննադատած է այս ձերբակալութիւնը, որ երկխօսութիւններու ճամբան փակող երեւոյթ մը կը նկատէ: «Պէտք է յարգանք վայելեն բոլոր այն ժողովուրդները որոնք առընչուած են մեր պատմութեան. այս կարգին նաեւ Քանաքները» ըսած է Միթերան ու չարունակած. «եթէ թոյլատրենք բնակչութեան մէկ խումբին վերաբերեալ պատմութեան կամ մշակոյթի մը անտեսումը, ֆրանսա մեծ սխալ մը գործած կ'ըլլայ»: Նախագահ Միթերանի այս յայտարարութիւնը քննադատուած է արդարութեան նախարար Ա. Շալանսոնի կողմէ, որ «չատ հապճեպ» կը նկատէ զայն: Միւս կողմէ, է Ֆ– էվ – էն – ՔԱ. – էՍ չարժման անցնելու կոչ ուղղած է իր չարքայիններուն, որպէսզի ձեռք ձգուի Իւէնհէ – Իւէնհէի ազատ արձակումը:

ՁԻՊՈՒԹիի բացերը, «Քլէմանսօ»նաւուն վրայ նախագահ Միթերան յայտնած է թէ ֆրանսական նաւատորմը պիտի մընայ կոլֆի ծոցին մէջ այնքան ատեն, որքան կացութիւնը պահանջէ: Այն հարցումին, թէ այս որոշումը առընչուա՞ծ է ֆրանքեւիրանեան յարաբերութիւններու բարելաւումին, որ պատանդներու ազատ արձակումին հետեւեցաւ, նախագահը ժխտական պատասխան տուած է. ան ըսած է թէ ֆրանսական նաւատորմին ծոցին մէջ մնալու պարագան որեւէ կապ չունի երկկողմանի համաձայնութեան մը կամ փոխանակումի հարցի մը հետ:

ԵՐԹեԻԵԿի ԱՐԿԱԾՆԵՐ ու զործադուլը բաւական վրդովում պատճառեցին փարզիներու, Ծնունդի առաւօտը: Փարիզի ճեպընթաց երկու դիծերը (Ա. եւ Ա) զադրած են զործելէ, առաջինը՝ խանգարումներու, իսկ երկրորդը արկածի մը հետեւանքով: Արկածին պատճառով մէկ հոգի մահացած ու չիսուն հոգի վիրաւորուած են: Շոգեկառքի կառ ուի Նոռի դիծին երթեւեկն ալ կազացած է անակնկալ գործադուլի մը պատճառով:

ՁԱՐՏԱԲԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆԱՑԱԾ եօթը երկիրներու –Միացեալ Նահանգներ, Գերմանիա, Ճափոն, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Քանատա, Իտալիա– յայտարարութիւնը թէ պիտի զործակցին, արժիլելու համար տոլարին անկումը, «յապաղած» միջոցառում մը կը նկատուի Միջազգային դրամական չրջանակներու կողմէ: Ադարեւ, այս որոշումը բարերար մեծ արդիւնք մը ունեցած ըլլալ չի թըւիր ու ամերիկեան դրամանիշը զրեթէ կը մնայ իր նախկին արժէքին վրայ: Միւս կողմէ Սպիտակ Տան անտեսական խորհրդականները յայտնած են թէ Միացեալ Նահանգներ չեն խոստանար տոլարին արժէքը անփոփոխ պահել: Հինգշաբթի առաւօտ, Փարիզի մէջ տոլարը կ'արժէր 5,51 Ֆր., մէկ սանթիմի յաւելում մը արձանագրելով:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ու դրամական զրեթէ հաստատած տագնապի այս օրերուն, երբ մեծ պետութիւններ հնարքներ կը մտածեն ու կը փորձեն անելքէն դուրս զալ, թէեւ ոչ բազմաթիւ, բայց կան նաեւ երջանիկ երեւիրներ: Ատոնց զլխաւորն է մեր երկրագունդի «նոր հարուստը»՝ Ճափոն: Վեց տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ճափոնական պիւտճէին լայն ծախքեր կը նախատեսէ: Պիտի աւելնայ միջազգային տնտեսական օժանդակութիւնը, ինչպէս նաեւ զինուորական յատկացումները:

ԱՌԵԻԱՆԳՈՒՄի ձախող փորձ մը բարերախտաբար աւարտած է առանց ցաւալի հետեւանքներու: Ջորեքշաբթի յետմիջօրէին 17 տարեկան հոլանտացի պատանի մը առեւանգած ու Հոռմի օդակայանը պարտադիր էջք կատարել տուած է օդանաւի մը, որ Ամսթերտամէն Միլանօ կ'երթար: Ան պատանդ առած է 91 ճամբորդները եւ անձնակազմը, պահանջելով մէկ միլիոն տոլար, Նիւ Եորք մեկնելու տոմս ու պանդոկի սենեակ մը: Կը յայտնուի որ մատչին խանդարումներու տէր մէկն է երիտասարդ արկածախնդիրը:

ԱՌ ՈՉԻՆՉ ՀԱՄԱՐԵԼՈՎ ու մերժելով Ատահովութեան Խորհուրդի դատապարտումի բանաձեւը, Իսրայէլ կը մնայ իր դիրքորոշումին վրայ: Իսրայէլեան Խորհրդարանը վաւերացուցած է կառավարութեան գործընթացը ու պաշտպանութեան նախարարը հաստատած թէ իրենց ամբողջ ուժով պիտի պայքարին ամէն խոչընդոտի դէմ որ կ'արգիլէ իրենց տիրակալութիւնը Կազայի չրջանին մէջ:

ԿՈՐԲԱՋՈՎի վերակառուցումի ու հրապարակայնութեան քաղաքականութիւնը որ առհասարակ դրական տրամադրութիւններ ստեղծած էր, ծանր վէրք մը առացած է: Խոտնացի երիտասարդ մը ձերբակալուած է, Դեկ. 17–ին Ֆրանսական հեռատեսիլի Անթէն 2 կայանին «Դիմադրութիւն» յայտադրին մասնակցած ըլլալու «յանցանք»ով: Ան իր պատիժը պիտի քաւէ մասնակցելով Չէրնոբիլի հիւանդանոցին մէջ կատարուած տարապականումի աշխատանքներուն:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ աւարտած է իր աշխատանքը: Պատրաստուած տեղեկագիրը պիտի յղուի նախարարապետ Ժ. Շիրաքի: Տեղեկագրին զլխաւոր կէտերը կը հանդիսանան Ֆրանսա ծնած պատանիներու 16 տարեկանին հպատակութիւն ստանալու, օտարականներու հետ ամուսնութեան, զինուորական ծառայութեան պարագաները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ ԿԱՊՈՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ պարսիկներն ու Թուրքերը օժանդակութեան կոչ ուղղած են Յովհ. Պօղոս Բ. պապին: Անոնք պնդելով թէ զոհը զարձած են երկիրներու քաղաքական խաղերուն, խնդրած են որ արզելք հանդիսանայ իրենց դէմ զործուած անիրաւութիւններուն:

ՁԱՏՐԱԿԻ ԱՐՔԱՆ՝ Գասպարով, որ «զարուն հանճարը» կը կոչուի իր վերջին յաղթանակէն ետք, Զորեքշաբթի վերադարձած է Մոսկուա, ուր զինքը դիմաւորած է համակիրներու մեծ բազմութիւն մը, խանդավառ ցոյցերով: Վերջին ախոյենութիւնը զինքը տէր զարձուցած է 800 հազար տոլարի դումարի մը, զոր լրատուիւններու համաձայն, Գասպարով չի դիտեր ինչպէս զործածել, քանի որ արդէն ունի իր ինքնաչարժը, ամառանոցը եւլն.:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ օժանդակութեան անբաւարարութենէն, յունական եւ հայկական խմբակներու կատարած համակարծութիւնը զործունէութեան զատ քաղաքերութենէն ետք Ամերիկայի դէմ զժգոհութեան այլ պատճառ մըն ալ ունի: Ամերիկեան Քոնկրէսը վերջին չրջաններու պաշտօնական թղթակցութիւններու մէջ յայտնած է թէ «փոքրամասնութեան իրաւունքներու տէր» ազգաբնակչութիւն մը կը նկատէ Թուրքիոյ Քիւրտերը: «Երկրի արեւելեան չրջաններու քրտախօս ժողովուրդը կառավարութեան ուշադրութեան արժանացնելու համար ի՞նչ աշխատանք կը կատարուի» հարց տուած է Քոնկրէսը. իսկ Թուրքիոյ արտաքին նախարարութիւնը պատասխանած է թէ «կը չարունակէն զօրավիգ կանգնիլ կառավարութեան, որպէսզի յարգուին Հելսինքիի Մարդկային Իրաւանց համաձայնագրին տրամադրութիւնները»: Հելսինքիի համաձայնագիրը ստորագրուած է 1975–ին, 35 երկիրներու կողմէ, որոնց կարգին կը գտնուի Թուրքիա: Համաձայնագրի զլխաւոր մէկ յօդուածին համաձայն. «ստորագրող Պետութիւնները, որոնց սահմաններէն ներս ազգային փոքրամասնութիւններ կ'ապրին, օրէնքի առջեւ հաւասար կը նկատեն այդ փոքրամասնութեան անդամները»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 — 22)

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՄՍԱԳՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Մատենադիտարանի «Աղբիւր» ամսագրի» դիրքը, զոր հրատարակութեան պատրաստած է Մնկո Ապէր մանկական զրադարանը: 1881–ին Շուշի հիմնուած է հրատարակչական զրասենեակ մը, նախաձեռնութեամբ խմբագիր Տիգրան Նազարեանի: Հոն սկսած են հրատարակուիլ մանկական զիրքեր: Ապա փոխադրուելով Թիֆլիս Նազարեան չարունակած է այդ զործը: 1883–ի Յունուարէն սկսած է լոյս տեսնել անոր հիմնած մանկական «Աղբիւր» հանդէսը, որ իր տեսակին մէջ առաջին ամսագիրն էր ոչ միայն Արեւելեան Հայաստան, այլեւ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ: «Աղբիւր» հանդէսին աշխատակցած են Ղազարոս Աղայեան, Րաֆֆի, Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Ալեքսանդր Շատուրեան, Պերճ Պռոշեան, Լէօ, Յովհ. Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան եւ հայ զրականութեան այլ մեծեր:

***

ԵՐԵՒԱՆի ԿԱՄԵՐԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

Երեւանի պետական կամերային նուագախումբը վերջերս Սպանիա զացած էր նուագահանդէսներ տալու երկրի հինգ քաղաքներուն մէջ: Շրջագայութեան վերադարձին «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ հանդիպում մը ունենալով խումբին զեկավարը՝ Զաւէն Վարդանեան, խոսած է նուագախումբին ունեցած յաջողութեան եւ ժողովրդականութեան մասին: Ակնարկելով խումբի աշխատանքներուն եւ անոր նուագացանկին մէջ առնուած զործերուն, թղթակիցը հարցուցած է, թէ նուագախումբը ի՞նչ կ'ընէ Սփիւռքի հայ երաժշտութիւնը Հայաստանի ունկնդիրներուն ծանօթացնելու մարզին ներս, թէ արդեօք Սփիւռքի հայ ուժէ երգահանի հոգի հնչա՞ծ է Երեւանի կամերային նուագախումբի մեկնաբանութեամբ: Զաւէն Վարդանեան պատասխանած է. «Միանգամից ասեմ, որ ոչ, որքան էլ դա ցանկալի է: Սիրով կը կատարէինք Սփիւռքի մեր զործընկերներուն ստեղծագործութիւններից, եթէ պարտիտուրներ ունենայինք: Ընդհանրապէս, այնպիսի տպաւորութիւն ունեմ, որ ըստ Սփիւռք – Հայրենիք երաժշտական կապերի զարգացման ուղղութեամբ կատարուող աշխատանքը պիտի աւելի լաւ լինի: Ինչպէս հայ զրականութիւն կոչուող մօր հաւատարիմ զաւակներն են ամերիկահայ եւ սփիւռքահայ զրականութիւնները, այնպէս էլ, իմ խորին համոզմամբ, մեր երաժշտութեան անքակտելի մասն է կազմում սփիւռքահայ երաժշտութիւնը»:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆի «ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի ՄԷՋ

Հոկտեմբերեանի «Սարդարապատ» պարախումբը վերադարձած է Հնդկաստան կատարած չրջապտոյտէն: Խումբը մասնակցած է Հնդկաստան տեղի ունեցած խորհրդային փառատօնին: «Սարդարապատ» առանձին երեկոյթներ ալ տուած է Ճայփուր եւ Պոմպէյ քաղաքներու մէջ: Խումբին զեկավարը Սարգիս Մայիլեան, նշած է, թէ հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերը մեծ ընդունելութիւն զտած են հնդիկ արուեստասէրներու մօտ, մասնաւորաբար «Բերդ պար»ը, «Խոտհունձ»ը, «Շուրջպար»ը, «Իլիկներով պար»ը, «Հին Գումրիի տեսարաններ»ը, «Քոչարի»ն եւայլն:

«Սարդարապատ» պարախումբը հիմնուած է 20 տարի առաջ: 1970–ին, խումբը զարձած է Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած մրցումի զափնեկիր: Պարզեւատրուած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի ոսկէ մետալով: Մասնակցած է ազգագրական պարախումբերու միջազգային երկու մրցումներու՝ Լոնտոն եւ Զաղրեպ:

***

ՎՐԱՍՏԱՆի ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՑԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ քանի մը երեկոյթներ տուած է Վրաստանի պարի պետական ակադեմական համոյթը, որուն զեղարուեստական զեկավարներն են Նինօ Ռամիշվիլի եւ Թենգիզ Սուխիշվիլի: Համոյթը հանդէս եկած է Ստեփանաւան, Կիրովական, Լենինական եւ Աբովեան: Երեք երեկոյթներ տեղի ունեցած են «Արամ Խաչատրեան» մեծ սրահին մէջ:

***

ՊԵՄԶԱՇԷՆի ՏՕՆԸ

Արագածի արեւմտեան լանջին կը զտնուի Պեմզաշէն աւանը, որ հարուստ է չինաքարի ճոխ պաշարով: Ունի մի քանի ադարեան յուշարձաններ: Այսօրուան պեմզաշէնցիներու նախնիները եկած են Մուշէն, Էրզրումէն, Ալաշկերտէն, Խնուսէն: Վերջերս պեմզաշէնցիները նշած են իրենց բնակավայրի ոտնը, բնաչխարհիկ երգերով, պարերով ու խաղերով:

ԾՆՈՒՆԴի առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ– կիրակի Դեկ. 26 / 27–ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է: Մեր յաջորդ թիւը երկուշաբթի (երեքշաբթի Դեկ. 29–ի թիւ):

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այն ժամանակաշրջաններուն երբ անդիր մշակոյթը որոշ չափով կը նեմատցընէր գիրին կարեւորութիւնը եւ անոր դերը ներկայ քաղաքակրթութեան զարգացումին մէջ, օգտակար է խորհրդածութեան նիւթ դարձնել տակաւ զսպական դարձած գրքի մը սկզբնական էջերուն վրայ երեւցող զաղափարները:

Այդ գիրքը, Տավիտ Տիբինժէրի «Գրագիտութիւնը քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ» հատորն է:

Ան կը զբէ «գիրը չարունակ հակայ ազդեցութիւն գործած է, մասնաւորաբար անդրադէտ ժողովուրդներու վրայ: Գիրերը կը համարուէին մտքի եւ խօսքի խորհրդաւոր փոխադրիչները, կամ զաղափարի փորձառութիւնը եւ տեսողական պատկերը կամրջող ուժերը:

Հին ժամանակներու ժողովուրդները գիրերու նշաններուն նկատմամբ մեծ յարգանք կը տածէին, ու անոնց մէջ կը նշմարէին խորհրդաւոր ուժեր: Զանազան հին ժողովուրդներու մօտ, գիրերուն կը վերագրուէր աստուածային ծագում: Ցունարանական զարգացումի տէր չրջանակներու մօտ, ինչպէս նաեւ քրիստոնէական սկզբնական չրջանին ու նաեւ միջին դարուն, այրուբենը նրկատուած էր խորհրդաւոր երեւոյթ մը, ու նաեւ աստղաբաչխութեան հետ անոր ունեցած կապակցութիւնը չեչտուած»:

Երբ գրաւոր լեզուին տիրապետելու անճկութիւնը այնքան չեչտուած էր իրականչիւր քաղաքակրթութեան հոլովոյթին մէջ, այս երեւոյթին սակայն խստոր համեմատած էր ժողովրդային լայն խաւերուն կողմէ սպասուած ու ակնկալուած նոյնքան արագ նուաճումը գրագիտութեան մէջ:

Ցետադարձ արագ ակնարկ մը վերջին երկու դարերու պատմութեան վրայ կը բաւէ ցոյց տալու որ ճարտարարուեստական երկիրներու ժողովուրդներուն մեծ մասը զոհն էր զարհուրելի ազիտութեան մը: Եթէ կարգ մը սահմանափակ չրջաններու մէջ անգրագիտութիւնը գըրեթէ անհետացած էր, եթէ ընկերութեան բարձր դասը որոշ զարգացումի տէր դարձած, սակայն հասարակ ժողովուրդին լայն խաւը հազիւ գիտէր սորուելութիւն մը ունել ու այդ պատճառաւ առ հասարակ կը նկատուէր անգրագէտ:

Արնօլտ Թօյնպի այս երեւոյթը կը բացատրէ պարզ ու համոզիչ նկատողութեան ծիրին մէջ, ու կը գրէ «եթէ նոյնիսկ զարգացած փոբրամասնութեան մը բոլոր անդամները յաջողէին յաղթել իրենց մարդկային բնական անճնասիրութեան, եւ ամէն միջոց ի գործ դնելով կարենային բաժնեկցիլ իրենց մշակութային ժառանգութիւնը ոչ առանձնաշնորհեալ մեծամասնութեան հետ, կրնար պատահիլ որ ճարտարարուեստական յեղաշրջումէն իսկ առաջ, այդ զարգացած փոբրամասնութեան անդամները պարտուած համարուէին, բոլորին տրամադրելի եկամուտին անբաւարարութեան հետեւանքով, բնական կարիքներուն գոհացում տալէն ետք...»: Գիւղատնտեսութեան դրութեան մէջ, երբ մարդուն եւ անասուններուն մկանային ուժը չէր փոխարինուած մեքենական ուժով, բացառաբար փոքր դասակարգ մը, մարդկային ընկերութեան բոլոր անդամները զատապարտուած էին ապրիլ որպէս գեղչկական խմբաւորումներ, որոնց անբաւարար արտադրութիւնը հազիւ կը գոհացնէր փոքրամասնութեան մը նախնական համարուող սովորական կարիքները, ինչպէս անձնատան, հագուստ կապուտի եւ տարապայման կլիմային դէմ պաչտպանուելու միջոցները...:

Այս անարդարութիւնը որ ժամանակ մը ի վեր անհանդուրժելի համեմատութիւններու հասած էր, ճարտարարուեստական յեղաշրջումին հետեւանքով տակաւ կորնչուց սուր տագնապի իր բնոյթը, քանի որ այս յեղաշրջումը յառաջ բերաւ անհեսական զգալի ուժ ու բարօրութիւն, երաչխաւորելով մարդկային բոլոր խաւերուն համար դաստիարակութեան կարելիութիւնը:

Դաստիարակութեան պատմութեամբ զբաղող գրեթէ բոլոր անձերը կը հաստատեն այն զաղափարը թէ ճարտարարուեստական յեղաշրջումը երկար ճամբայ կըտրելէ ետք հասաւ այն հանդրուանին, երբ սկսաւ լայնօրէն նպաստել հասարակ ժողովուրդին ընդհանուր զարգացումին եւ գրագիտութեան մէջ արձանագրած նուաճումին:

Այսուհանդերձ ճարտարարուեստական յեղաշրջումը հրաչքի նմանող երեւոյթ մը չեղաւ, դաստիարակութեան տեսանկիւնէն գիտած, անիկա արմատ կապեց այնպիսի հողի մը մէջ, որ արդէն ժամանակէ ի վեր մչակուած էր:

Բաւական դժուար է ճչդել թուական մը երբ կարդալ գրելու կարողութիւնը կտրեց անցաւ ազնուապետութեան գծած նեղ սահմաններէն, հասնելու համար հասարակ ժողովուրդին:

Ըստ Բոլիսլիոյի՝ հռովմէացի զինուորները պարտաւոր էին կարդալ սորվիլ, որպէսզի զիւրութեամբ կարենային ճանչնալ պաչտօնական վաւերաթուղթերուն վրայ արձանագրուած օրուան նչանաբանը:

Շատ հաւանաբար գրագիտութեան առաջին վաւերական ու ցայտուն կեդրոնները հանդիսացան միջնադարեան քաղաքները: Առեւտրական կապերու ընդարձակումին ու զարգացումին հետ – ւանքով, պահանջքը կը զգացուէր կարդալ գրել գիտցող անհատներու: Անոնք ի վիճակի պէտք էին ըլլալ փոխադրական միջոցներու չարաճուն ու զօրեղ ցանցին կապակցութեամբ ստեղծուած գրաւոր աչխատանքները արձանագրել: Միչին դարուն, առեւտրական կեդրոններու մէջ, շատ մը ծնողքներ իրենց մանուկները կը չանճնէին մասնաւոր ուսուցիչներու հոգածութեան, որպէսզի քալվարժ դառնան ուսողութեան մէջ: Այդ ճամբով անոնք յետագային կը դառնային խոհեմ եւ կարող գործի մարդիկ:

Ըստ Պօնվեզին Տէ Լա Րիվալի, 1200 թուականի վերջաւորութեան, միայն Միլանօ քաղաքին մէջ կային մօտաւորապէս 70 մասնաւոր ուսուցիչներ: Նկատի առնելով Միլանոյի բնակչութեան թիւը այդ տարիներուն, կարելի է համարիլ որ ուսուցիչներու այս պատկառելի թիւը կը համապատասխանէր 1800ական թուականներուն բովանդակ Իտալիոյ մէջ գործող ուսուցիչներու տրամադրելի թիւին:

1338 թուին, Ֆլորէնցէ քաղաքին մէջ, համբաւաւոր քրոնիկագիր Ճօվաննի Վիլլանի կը պահէր վեց ուսողագիտութեան դպրոցներ, ուր ուսողութեան դասընթացքներու կը հետեւէին հազարէն աւելի մանուկներ:

Բնականաբար այս բոլորը առանձնաչընորհեալ կղզեակներ կը նկատուէին: Բաւարար էր քաղաքին պատերէն դուրս ելլել, սուղութեան համար անգրագէտներու ծովու մը մէջ:

Այս կացութեան մէջ զգալի բարեչրջում մը տեղի ունեցաւ, 1500–էն 1600–ական թուականներուն մէջեւ: Օրինակի համար, այդ թուականին Անգլիոյ մէջ ծայր կուտար կրթական հակայ յեղաշրջում մը, այն աստիճան որ Լօրանս Սթոն կը յիչատակէ թէ «1600 թուականին սկիզբը ապրող Անգլիացին, բոլոր մակարդակներու վրայ, կը նկատուէր ամէնէն զարգացած ընկերութեան անդամը, զոր Անգլիոյ պատմութիւնը երբեւիցէ արձանագրած ըլլար»: Շուէտի մէջ, կրօնական բարեկորոգումներու հետեւանքով, հակայ արչաւ մը կը չղթայազերծուէր, ժողովուրդին մէջ կարդալու փափաքը տարածելու միտումով, որու առաջնահերթ նպատակն էր ժողովուրդը Ս. Գրոց ընթերցման վարժել: Այդիւնքը այն կ'ըլլար, որ 17–րդ դարուն սկիզբը, Շուէտի մէջ, 10 անհատի վրայ միայն 1 անձ անգրագէտ կը համարուէր: Ֆրանսան, որ ցոյց կու տար տնտեսական ընկերվումի մեծագոյն նըչաններ, եւ հեռու մնացած էր կրօնական բարենորոգումներու ազդեցութենէն, կը հաչուէր իր մէջ անգրագէտներու աւելի բարձր տոկոս մը: 1600 թուականի վերջաւորութեան, Ֆրանսայի մէջ 4 անհատի վրայ միայն 1 անձ կրնար գրել եւ կարդալ:

Ճարտարարուեստական յեղաշրջումի առաջին տասնամեակները մասնաւորաբար նպաստաւոր չեղան գրագիտութեան տարածումին: Մեծ մեծամասնութեամբ ընտանիքներու մէջ տիրող տնտեսական դիմաւոր մտահոգութիւնը ընտանիքին հօր վաստակած վարձատրութիւնը կոկելու միջոցներ որոնելու մէջ կը կայանար: Այդ պատճառաւ բազմաթիւ ընտանիքներ կը նախընտրէին իրենց մանուկները գործարաններու աչխատանքի լծել, քան թէ դպրոց ղրկել:

Այդիւնքը այն եղաւ որ ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ, 1600 թուականի կէսէն սկսեալ մինչեւ 1800 թուականը, անգրագիտութեան մակարդակը նչանակալից փոփոխութիւններ չկրեց: Վիճակագրութեանց համաձայն, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ժողովուրդներուն կէսը տակաւին կը նկատուէր անգրագէտ, ինչպէս եւ Անգլիոյ ժողովուրդին մէկ երրորդը: Իսկ Եւրոպայի ծայրամասի երկիրներուն մէջ, ինչպէս Իտալիա, Ըսպանիա եւ Ռուսաստան, ուր տակաւին ճարտարարուեստը լայն թափով մուտք գործած չէր, կացութիւնը չատ աւելի դէչ էր: Սակայն այդ թուականներէն սկսեալ գրագիտութիւնը հսկայական ընկերատեսական յառաջանալ առանց ընդհատումի, այն աստիճան, որ մէկ դարու ժամանակամիջոցի ընթացքին, գրագիտութիւնը աւելի երկար ճամբայ կտրեց, քան ինչ որ կտրած էր անցեալի բովանդակ պատմութեան ընթացքին:

Ժողովրդային դաստիարակութեան մէջ այլազան անհատասարութիւնները վատահարար աչխարհագրական բնոյթ ունէին:

Իւրաքանչիւր երկիր ունէր իր պատմական, քաղաքական, կրօնական եւ տնտեսական ժառանգութիւնը, որ անպայման առաւել կամ նուազ չափով իր ազդեցութիւնը գործած էր դաստիարակչական կերպերուն եւ միջոցներուն վրայ: Սակայն կային նաեւ այլ կարգի անհատասարութիւններ, որոնք սուր հանգամանք կը պարզէին: Գրագիտութիւնը, օրինակի համար, հասասարապէս տարածուած չէր այրերու եւ կիներու միջեւ: Այր մարդիկ կիներէն չատ աւելի առաջ սկսան գրել կարդալ սորվիլ: 1800 թուականին միայն դարերու ընթացքին ստեղծուած այս զատորոչութիւնը սկսաւ տեղի տալ ու լուծուիլ համարուիլ, սպասելով վերջնականապէս 19րդ դարու վերջին տասնամեակներուն: Անհատասարութեան այլ ձեւ մը դաստիարակութեան տարբեր մակարդակին մէջ կը կայանար, որ սերտ աղերս ունէր ժողովուրդներու տնտեսական ու ընկերային կանոններուն հետ: Բացայայտ էր, որ հարուստ դասակարգը կրթական աւելի լայն կարելիութիւններ ու պատեհութիւններ ունէր քան թէ աղքատ դասակարգը: Սակայն հարցը չատ աւելի նուրբ էր: Այս զանազանութեան պատճառը պարզապէս նիւթական եկամուտին մակարդակը չէր, այլ դաստիարակութեան օգտակարութեան ըմբռնումը, տարբեր ու զանազան տպարէզներու պատչաճեցումի ճամբով:

Գիւղացիները, քանի որ քիչ անզամ թուանչաններու եւ գիրերու գործածութեան կարիքը կը զգային, անգրագիտութեան ատիճանին բարձրագոյն տոկոսահամասեռութիւնները կը գտնուէին միջին մասերուն մէջ, իսկ ազատ ասպարէզի ծառայողները ինչպէս նաեւ պետական եւ ընկերային ծառայութեանց կազմակերպները եւ առեւտրականները մեծամասնութեամբ զարգացած անձեր էին:

Այս հաւասարակչռեալ կացութիւնը – որ անցեալին կը ցոլացնէր տնտեսական փոփոխութիւններու գծով որոչ զանգուածութիւն մը, եւ նոյն ատեն արմատացած այն համոզումը թէ աղքատ դասակարգը պէտք էր ստանար դաստիարակութիւն մը որ պարզապէս անհրաժեչտ նկատուէր ընկերութեան մէկ ունենալիք իր պարտաւորութեանց նկատմամբ – կը սկսէր վիճելի դառնալ 19–րդ դարու երկրորդ կիսուն:

Օրինակ մը տալու համար, Իտալիոյ մէջ, երկու տարբեր ժամանակներուն (1848 եւ 1874 տարիներուն) մասնաւորապար երիտասարդներու մօտ կատարուած հետազօտական աչխատանքներու ուղիով, հետեքրքրական վիճակագրութիւններ լոյս կը սփռեն ընկերային ասպարէզներու բաժանմունքներու վրայ, որոնք առաւելապար նպաստաւորուած էին անգրագիտութեան դէմ տարուած արչաւանքին հետեւանքով:

Քաղաքական արդիւնքներ ի մասնաւորի նախակրթութեան բաժնին մէջ ի յայտ կու գային: Բարենչան մը որը ցոյց կու տար թէ գրագիտութեան նուաճումին ի նպաստ թափուած աչխատանքները լքուած չէին, եւ ոչ միայն նախակրթութեան ինքնակամ պահանջքին գոհացում կը տրուէր բոլոր անոնց համար որոնք պէտքը կը զգային, այլեւ դաստիարակութիւնը կը համարուէր իրաւունք մը բոլոր քաղաքացիներուն համար հաւասարապէս, եւ որ պարտաւորութեան տակ կը դնէր ընտանիքի անտարբեր հայրերը, մինչեւ իսկ զրկուելու իրենց զաւակներուն աչխատանքէն ու անոնց աչխատավարձքէն, որպէսզի այդ մանուկները զպրոց կարենային յաճախել, փոխանակ աչխատանքի երթալու:

Մինչեւ որոչ տարիներ, նախակրթարանի ընթացքը կը համարուէր կապէս զրագիտութեան դպրոցը եւ զժուար էր մտածել ու նախատեսել թէ մանուկները նախակրթարանի մը դրասեղաններուն վրայ կարենային սորվիլ գրել կարդալ ու հաչուելէ յաւելեալ գիտելիքներ:

Արդի ճարտարարուեստական ընկերութեան պահանջքները չատ աւելի մեծ ու ընդարձակ բնոյթ մը տուին դպրոցի դերին, ու այսպէսով նոր տեսակի անդրագիտութիւն մը յառաջ եկաւ, որը աղերս չունի գրել կարդալու անկարողութեան հետ, այլ կապ ունի մասնաւորաբար ներկայ ընկերային հիւսուածքին կատարելապէս յարմարելու ու անոր հետ չազուելու կարողութենէն, որը չատ աւելի բարդ ու կնճռոտ է քան անցեալինը:

Այս ուղղութեամբ որքան օգտակար է Թուլլիօ Տէ Մաուրօի լուսարձակումի աչխատանքը, ան նկատի կ'առնէ այն անբաւարար սահմանը որ կը տարածուի կրթեալ անհատներու եւ անգրագէտ անձերու միջեւ եւ որու տարածութեան չափերը խոչ կու տան մանրակրկիտ քննութեան մը ծիրէն:

Այս նոր տեսակի երեւոյթին լոյսին տակ, վրդովիչ հարցականը հետեւեալն է՝ արդեօ՞ք կրթական հաստատութիւնները պիտի կարենան քայլ պահել արդի ճարտարարուեստական ընկերութեան ըստեղծած թեքնիք յառաջդիմութեան հետ, կարենալ դարձեալ ընդունելու այս նոր կարգի «անգրագէտներու» հսկայ ամբոխը, զոր ընկերութիւնը կ'արտադրէ առանց կերպով:

Գաղեց՝
ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՈՎՆ Ի ՎԵՐ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ ՀԱՏՈՐԸ

«Լուսաց՝ Փուսած Տաճիի Վրայ»

Փարիզէն նոր ստացանք փոքրածաւալ գիրք մը, «ԼՈՒՍԱՑՔ ՓՈՒՍԱԾ ՏԱՃԻՔԻ ՎՐԱՅ»: Հեղինակ՝ Մովսէս Պզաքճեան: Ծնած է Հալէպ, 1940–ին: Ցաճախած է Քարէն Եփփէ ազգային ճեմարանն, որուն արտաքին պաքալորէաքի ընթացքը յաջողութեամբ աւարտելէ ետք յաճախած է Դամասկոսի պետական համալսարանը, ուր հետեւած է անգլիական գրականութեան եւ վկայուած:

Հայկականութեամբ օծուն ծննդավայրը Հալէպէն վերջ անցած է Պէյրութ, ապա «Լոյս Քաղաք»՝ Փարիզ, ուր կ'ապրի ներկայիս եւ կը զբաղի ուսուցչական եւ զբօսական – ստեղծագործական աչխատանքով:

Մ. Պզաքճեան իր ինքնակենսագրականին մէջ թէեւ կը զրէ որ «երեսուն տարիէն ետք միայն անդրադարձայ թէ վարակուած եմ գրելու տենդէն...», բայց մենք, իր պատանի օրերէն ծանօթ իրեն, իրրեւ ուսուցիչ, կրնանք հաստատել թէ այդ տենդը իր մէջ էր արդէն ուսանողական տարիներուն, երբ վարանոց քայլերով բայց մեծ սիրով կը կատարէր զբական իր նախասիրաները՝ ճեմարանի «Պարման» ու «Միլեր» պարբերաթերթերուն մէջ: 1960–էն սկսեալ աչխատակցած է Հալէպի «Արեւելք»ին, Պէյրութի «Այգ»ին եւ, աւելի ուչ, «Բագին» զբական ամսագրին:

Մովսէս Պզաքճեան այսօր ծանօթ է Սփիւռքի տարածքին, մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ. անչուչտ ծանօթ՝ այն հայ մին ի նպատս թափուած աչխատանքները լքուած չէին, եւ ոչ միայն նախակրթութեան ինքնակամ պահանջքին գոհացում կը տրուէր բոլոր անոնց համար որոնք պէտքը կը զգային, այլեւ դաստիարակութիւնը կը համարուէր իրաւունք մը բոլոր քաղաքացիներուն համար հաւասարապէս, եւ որ պարտաւորութեան տակ կը դնէր ընտանիքի անտարբեր հայրերը, մինչեւ իսկ զրկուելու իրենց զաւակներուն աչխատանքէն ու անոնց աչխատավարձքէն, որպէսզի այդ մանուկները զպրոց կարենային յաճախել, փոխանակ աչխատանքի երթալու:

Մինչեւ որոչ տարիներ, նախակրթարանի ընթացքը կը համարուէր կապէս զրագիտութեան դպրոցը եւ զժուար էր մտածել ու նախատեսել թէ մանուկները նախակրթարանի մը դրասեղաններուն վրայ կարենային սորվիլ գրել կարդալ ու հաչուելէ յաւելեալ գիտելիքներ:

Արդի ճարտարարուեստական ընկերութեան պահանջքները չատ աւելի մեծ ու ընդարձակ բնոյթ մը տուին դպրոցի դերին, ու այսպէսով նոր տեսակի անդրագիտութիւն մը յառաջ եկաւ, որը աղերս չունի գրել կարդալու անկարողութեան հետ, այլ կապ ունի մասնաւորաբար ներկայ ընկերային հիւսուածքին կատարելապէս յարմարելու ու անոր հետ չազուելու կարողութենէն, որը չատ աւելի բարդ ու կնճռոտ է քան անցեալինը:

Այս ուղղութեամբ որքան օգտակար է Թուլլիօ Տէ Մաուրօի լուսարձակումի աչխատանքը, ան նկատի կ'առնէ այն անբաւարար սահմանը որ կը տարածուի կրթեալ անհատներու եւ անգրագէտ անձերու միջեւ եւ որու տարածութեան չափերը խոչ կու տան մանրակրկիտ քննութեան մը ծիրէն:

Այս նոր տեսակի երեւոյթին լոյսին տակ, վրդովիչ հարցականը հետեւեալն է՝ արդեօ՞ք կրթական հաստատութիւնները պիտի կարենան քայլ պահել արդի ճարտարարուեստական ընկերութեան ըստեղծած թեքնիք յառաջդիմութեան հետ, կարենալ դարձեալ ընդունելու այս նոր կարգի «անգրագէտներու» հսկայ ամբոխը, զոր ընկերութիւնը կ'արտադրէ առանց կերպով:

Գաղեց՝
ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՎՈՐ ՊԱՀՎԱԾՔ

(Վ. Ի-ի)

ՂՈՒԿԱՍ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

Ա.

– Դո՞ւ ոչ ես: Ես կարդայու ամբողջ գիշեր: Ֆու՛ չաս: Ֆու՛ չաս: Ֆու՛ չաս: Ես ոչ կամ: Ես ոչ կամ

ՃՇԴՈՒՄ

«Ծառաչ»ի Դեկ. 24–ի թիւով յայտարարուած Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբելեանի նուիրատուութիւնը՝ կապոյտ Խաչի Լիբանանի փոքրիկներու Ճոնամին, ոչ թէ 500, այլ՝ 5000 Ֆր. է:

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
La Section des Dames de l'UGAB de Paris
vous invite au

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du *Noël Arménien*

le Mercredi 6 Janvier
à 19h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles—75017 PARIS

Participation aux frais : 250 Frs.
100 Frs. pour les moins de 15 ans

Pour réserver votre table téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18
avant le 31 Décembre

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS
ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական հաստատութեան մը
• ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻՔ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ
Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 ժամը 12–էն 15
45 – 84 – 57 – 18 իրիկունը

SOIREE DANSANTE

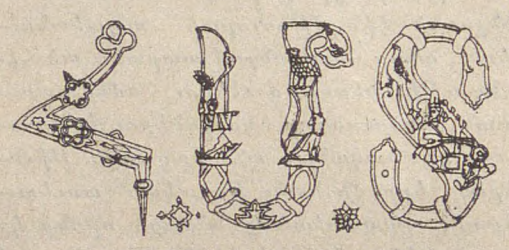
NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽՐԱԽՃԱՆՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ի
Դեկտեմբեր 31, ժամը 21–էն սկսեալ
☆ *Ընտանեկան տաք եւ առողջ միջավայր*
☆ *Ճոխ հաչացուցակ*
☆ *Նուագախումբ Ա Ն Ի*
Տեղերը սահմանափակ են՝ 200 հոգի
Տեղերը սկիզբէն ապահովելը պարտաւորիչ է:
Երիտասարդներու մուտքը թոյլատրուած է ժամը 1–էն սկսեալ:
Հեռ.– 45 – 34 – 68 – 28
26, rue Troyon, Sèvres

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

La Grande Famille du
CENTRE CULTUREL TEKEYAN
vous invite à son
REVEILLON
traditionnel du Nouvel An
sous la présidence de
M. ET MME H. AVAKIAN de Genève
Un programme exceptionnel animé par
Adiss HARMANDIAN
et l'Orchestre NAïRI
le 31 Décembre à partir de 20 heures
SALLE AGORA — GRANGES-LES-VALENCE

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Repas traditionnel de NOËL ARMÉNIEN

Le Mercredi 6 Janvier
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
à partir de 19h30

Prix de participation :
35 F pour les adultes
20 F pour les moins de 12 ans

Renseignements et insriptions :
au 78. 49. 42. 97
avant le 25 Décembre.

Ս· ԾՈՒՂԱՆՆԱԻ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՐԱՐՈՂՈՒԵԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԻԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման, Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանիչին: Բարեկենդան Ս· Ծննդեան Պահոց:

Առաւօտեան ժամը 9·30–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Սէն – Ժերոմի Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ· Բ· Ը· Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցի Ամանորի հանդէսը Շաբաթ, Յունուար 2, ժամը 21–ին, դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի:

Ղեկավարութեամբ ուսուցիչներ՝ Եղիշ աւագ քհնյ· Փանոսեանի, Պ· Խաչիկ Եըլմազեանի, Տիկին Վարդուհի Կիրակոսեան – Մակայեանի:

Երգ, պար, խմբական արտասանութիւններ եւ արամախօսութիւն մը աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ Պապան մուտք կը գործէ բեռնաւորուած բաշխելու համար իր բերած նուէրները:

Հիւրասիրութիւն՝ Սէն – Ժերոմի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ շրջակայքի բոլոր Թաղեցիները եւ Ծնողքները, վայելելու եւ ապրելու համար հայկական երեկոյթ մը: Միեւնոյն առեն քաջալերելու մեր փոքրիկները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑՑԸ
Գին՝ 60 Ֆրանք:
Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն:
17, rue Bleue 75009 PARIS

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN
25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77
SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ – Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով):
■ Մանթը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփթէ
■ Հէրիսա (ապսպրաւիոով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրաւիոով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ* *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՔՆՆԱԴԱՏ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԵՏ
Նիւթ՝
ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ
մասնակցութեամբ՝
Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ
Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17–ին
Հ· Բ· Ը· Միութեան Ա· Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
29
MARDI
29 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.649

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.649

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախարարապետը յայտարարութեամբ մը Մորհրդարանին առջեւ չհեցաւ թէ պիտի չարունակէ «տնտեսական եւ քաղաքական կայունութեան» քաղաքականութիւն մը, որպէսզի Թուրքիան ըլլայ ճարտարարուեստականացած միւս երկիրներու մակարդակին : Իօզալի համաձայն՝ «ազգը ձեռք ձգած է կարելիութիւնը աշխարհի առաջին երկիրներէն մէկը դառնալու» : Ցայտնած է այս առընչութեամբ որ ազատ պիտի թողու լումայափոխութեան սակը (ներկայիս, ամէն օր զայն կը նշանակէ կեդրոնական դրամատունը), փոփոխութիւններ պիտի կատարէ դրամատան մարզին մէջ, արագացնէ պետական կարգ մը ձեռնարկներու ապազգայնացումը : Իօզալ յիշեցուցած է թէ ազգային տնտեսութեան աճի սակը բարձրագոյններէն մէկն է Օ·Սէ·Տէ·Ը·ի (տնտեսական զարգացման եւ գործակցութեան կազմակերպութիւն) եւ միտք ունի կրկնապատկել արտածումները դարի 5 տարիներու ընթացքին (1987–ին 10 միլիառ տոլարի հասած են) : Լաւատես է, նաեւ Թուրքիոյ պարտքերը վճարելու կարելիութեանց չուրջ, հուսկ վստահ է որ իր վարած քաղաքականութիւնը պիտի դիւրացնէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի Հասարակապետութեան :

ԻՈՒՆԷ – ԻՈՒՆԷ ազատ արձակուեցաւ Նումէյրի ամբաստանութեան առ – ևանին կոմմէ եւ բանտէն հազիւ ելած, նոյնքան բուռն յայտարարութիւններ ըրաւ Ֆրանսայի դէմ, Ֆրանս – Էնթէռ ձայնասփիւռի կայանէն իսկ, որ ժամանակ չհորանցնելով, Երկուշաբթի առաւոտ կանուխ հեռաձայնային հարցազրոյց մը ըրաւ անկախապաշտներու պարագլուխին հետ : Քանի մը ժամ առաջ ազատ արձակուած, Իուէնէ – Իուէնէ Ֆրանսացիներու ներկայութիւնը Նոր – Քալետոնիա նը– մանցուց նպատակներու դրաւման եւ չհեցաւ թէ աւելի քան երբեք վճռած է պայքարիլ իր նպատակներու իրագործման ի խնդիր : Ծանօթ է որ ձերբակալուած էր «ոճիրի կոչեր» ըրած ըլլալու մեղադրանքով եւ թէ նախագահ Միթերան քննադատած էր այս ձերբակալութիւնը :

ԻԶՎԵՍՏԻԱ–ի չարաթական յաւելուածին մէջ՝ Նեդելիա (Շաբաթը) պատմական Անատոլի Լաւիչեւ խստօրէն կը քննադատէ Ստալինի վարած քաղաքականութիւնը : Ան կը դրէ թէ Ստալին թերագնահատած էր գերմանական յարձակման անմիջականութիւնը 1941–ին : «Քաղաքական եւ ռազմագիտական կոպիտ սխալ» կ'որակէ Լաւիչեւ Ստալինի մերժումը համախմբում մը կազմելու համայնավարներու եւ սոսիալ – դեմոկրատներու միջեւ պայքարելու համար նացիականութեան եւ Ֆաշիզմի դէմ : Աւոր հակառակ, պատմաբանը իրաւունք կու տայ Բուխարինի, որ զնդակահարուեցաւ 1938–ին, Ստալինի հրահանգով :

ԱԹԵՆՔի մօտ, Մալաքասայի մէջ, զինամթերանոց մը հրոյ ճարակ եղած է Գնունդի գիշերը : Ահաբեկչական արարքին տէր եղած է «Պայքար իշխանութեան դէմ» անունով կազմակերպութիւն մը :

ՊՈՊը աւելի խօսեցաւ Աստուծոյ եւ մարդուն յարաբերութեան մասին, ծննդեան իր պատգամին մէջ, քան խաղաղութեան, ապագինման թէ այլ հրատապ հարցերու : Աբձակ բանաստեղծութիւն մը կ'որակուի Յովհ. – Պօղոս Բ.ի այս աւանդական ելոյթը :

ԷՒ – Ը – ԷՒ–ի (Շրջանային Արագընթաց – Ցանց) արկածին քննութիւնը դեռ արդիւնք չտուաւ : Իսի – լէ – Մուլինոյի կայարանը պատահած երկու կառախումբերու (մէկը՝ պարապ) բախումին հետեւանքով կին մը մեռած էր եւ չուրջ 40 հոգի ալ վիրաւորուած : Այս վիրաւորներէն 15–ը ծանր վիճակի մէջ են, ինչպէս ուղեվարը որ մահաբունէ ելած է, բայց կը մնայ ազդու խնամքներու բաժանմունքը եւ ի վիճակի չէ հարցապընդուելու :

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ոստիկանութեան կատարած ձերբակալութիւնները դրաւեալ հողամասերու մէջ 1800–ի կը հասնին ըստ պաղեստինեան ազբիւրներու, նուազ են, անշուշտ, ըստ իսրայելեան իշխանութեանց : Հաւանական կը նկատուէր, որ արագ դատավարութիւններէ ետք, ասոնց մէկ կարեւոր մասը արտաքսուի, բայց ողբերգութիւնը հոն է, որ ուղղակի չկայ եւ Ցորդանանի իշխանութիւնները արդէն իսկ յայտարարեցին թէ պիտի չընդունին :

ՊՐԱԽԴԱ կիրակնօրեայ իր թիւին մէջ խիստ յարձակման անցած է 30 հազար ակումբներու եւ անորոշ խմբակներու բազմացման դէմ, կորբաչովի գալէն ի վեր : Ատոնք կը մեղադրուին «հակախորհրդային եւ հակահրէական» գործունէութեան համար եւ կ'ամբաստանուին մինչեւ իսկ, որ «հակընկերվարական գրական գործեր կը ցրուեն ազատ սենեակներ ստեղծելու հրաւէրներ կարդացող» :

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ վերստին կը սերտանայ : Միշէլ Նուատ Խթանպուլ կը գտնուի ստորագրելու համար համաձայնագիր մը, որով Ֆրանսան երկու ձեռնարկութիւններու կը յանձնուի այս քաղաքին համար բնական կազի ցանցի մը շինութիւնը : Աշխատանքը պիտի տեւէ հինգ տարի : Երկու երկիրներու միջեւ ճարտարարուեստի մարզի այս մերձեցումը հաւանաբար նախաքայլ մը ըլլայ նման այլ գործակցութիւններու :

ԱՃՂԱՆԻՍՏԱՆի վիճակը, խորհրդային ուժերու մուտքէն ութ տարի ետք, նոյն անել կացութիւնը կը պարզէ Մոսկուայի համար, որ չուզեր «իր Վիէթնամին» վերածել այս կնճռոտ հարցը : Չինուորական թէ դիւանագիտական ճակատի վրայ, Խորհ. Միութիւն ծանր ճախողութիւններ կրեց տարի մըն է : Մոսկուա թէեւ կ'ուզէ «ազատիլ» այս փորձանքէն, բայց հիմնական ոչինչ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ :

ՊԱՐԶԵԼՈՆԱՅԻ մէջ է, այս անգամ, որ հակամերիկեան ոճրափորձ մը գործուած է, ամերիկացի զինուորներու յաճախած մէկ ոչ–հանրային քլոպի մը դէմ : Մէկ մեռեալ եւ 4 վիրաւոր կայ : Վախ կայ որ այս արարքը սկիզբն ըլլայ հակամերիկեան միջազգային ահաբեկչութեան :

ԱՆԿՈՒԼԵՄի մէջ, դիպուածով ձերբակալուած Պասք մը, նոր ղեկավարն է եղեր ԷԹԱ–ի :

ՊԱՐՍԻԿ մը մահուան դատապարտուած իսլամական դատարանի մը կողմէ ահաբեկչութեան համար, հրապարակաւ գընդակահարուեցաւ :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 — 22)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԱՆԻԱԿԱՆ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մի քանի Նահանգներու դեղարուեստական գրականութեան դասականներու ցուցակը հարստացած է նոր անունով մը, յանձին բանաստեղծ Ուոլթ Ուիթմէնի, որուն ծանօթ «Խոտի տերեւները» գործը թարգմանած է Արտեմ Ցարութիւնեան : «Սովետական Գրող» հրատարակչականը մօտ աւելնէն լոյս կ'ընծայէ նաեւ Ուիլեըմ Ֆոլքնէրի «Աղմուկ եւ կատաղութիւն» վէպը եւ Օ'Հենրիի ընտիր պատմուածքներու հաւաքածոն :

Անգլիացի դասական Շաւլոթ Պրոնթէի «Ճէյն Էյր» վէպը կը հրատարակուի հայերէն, որմէ ետք «Սովետական Գրող» հրատարակչականը մտադիր է լոյս ընծայել անոր կրտսեր քրոջ՝ Էմիլիի «Ամպրոպի լեռնանցք» վէպին թարգմանութիւնը :

Հայաստանի մամուլի պետական կոմիտէի պատասխանատուները նշած են, թէ մօտ աւելնէն ընթերցողները կը ստանան անգլիական դասական եւ արդի գրականութեան երկերու քանի մը նոր հրատարակութիւններ՝ Տանիէլ Տէֆօ, Իվլին Վօ, Ուիլեըմ Հոլտինկ, Ճոզէֆ Քոնրատ, Պեռնար Շօ, Ճորճ Պայրըն :

Մարթին Ամտերսըն Նեթքէլ «Դիտողն մարդկային զաւակ է» վէպի հրատարակութեամբ ամրողջացած է դանիական գրականութեան մատենաշարը : Դանիացի գրողներու դիրքերու յեռպատերազմեան թարգմանութիւններու ընդհանուր տրպաքանակը անցած է մէկ միլիոնը : Մասնաւորաբար լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ Հանս Քրիսթիան Անտերսըն, որուն հաւաքածոները, ներառեալ «Հէքեաթներ ու պատմութիւններ» յոբելենական հրատարակութիւնը (1985), հայերէն լոյս տեսած են 25 անգամ :

Հայաստան հրատարկուող պուլկար գրականութեան մատենաշարը կ'ամբողջացնեն դասական բանաստեղծ Պէյօ Եաւորովի «Ընտիր բանաստեղծութիւններ»ը եւ արդի արձակագիր Սեւգա Սեւանի «Ռոտոսթօ» վէպը : Այդ հաւաքածոները տպագրութեան պատրաստած է «Սովետական Գրող» հրատարակչականը :

***

ՁԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց գրականութեան եւ արուեստի պետական թանգարանին մէջ բացուած է հայ գրականութեան պատմութեան մնայուն ցուցահանդէս մը : Թանգարանին աշխատակիցները ձեռագիրներու, անձնական իրերու, լուսանկարներու, նամակներու, ձօնագրերու եւ այլ նիւթերու միջոցով վերստեղծած են անցեալ հարիւրամեակի եւ խորհրդահայ գրականութեան ժամանակաշրջանի գրական մթնոլորտը, ցոյց տուած այս կամ այն գրողի ստեղծագործական ուղին : Թանգարանին նպատակն է պահպանել այն հեղինակներու ձեռագիրներն ու անձնական իրերը, որոնք չեն ներկայացուած Հայաստանի որեւէ թանգարանի մէջ, որոնք ապրած ու գրած են Հայաստանէն դուրս, բայց եղած են հայ գրականութեան հսկաները, հարթած անոր զարգացման ուղիները, ինչպէս՝ Մ. Նալբանդեան, Րաֆֆի, Ռ. Պատկանեան, Գ. Սունդուկեան, Ալ. Շիրվանզադէ : Առանձին բաժին մը նուիրուած է խորհրդահայ գրականութեան զարգացման պատմութեան, որ կը սկսի Զարենցի կեանքի ու ստեղծագործական ուղիի նկարագրութեամբ : Մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուած է հայ, ռուս եւ զինուած գերու գրական կապերուն : Կարեւոր տեղ յատկացուած է արեւմտահայ գրականութեան եւ անոր երախտաւորներուն : Ցուցադրուած են Զօհրապի, Վարուժանի, Սիամանթոյի, Ռ. Սեւակի եւ Մեծարենցի յիշատակին հետ կապուած մասունքներ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ գրողներէ ձեռագիրներ եւ անձնական իրեր :

***

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրովականի պատկերասրահին մէջ բացուած է լուսանկարչական համամիութենական եւ Հայաստանի մրցումներու դափնեկիր Աբրաւաղզ Սիրականեանի աշխատանքներու ցուցահանդէսը : Մասնաւորաբար աչքի զարկած են արուեստի, գրականութեան եւ առողջապահութեան անուանի գործիչներու դիմանկարները, ինչպէս նաեւ բնապատկերներ : Ցուցահանդէսը կը պատմէ Լոռուայ աշխարհի կեանքի ու անոր աշխատաւորներու մասին :

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՎԱՀՐԱՄ ՊՈՒՐՄԱԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մեր պաշտօնակից «Մարմարա»ի Դեկ. 17–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Դեկ. 16–ին իր մահկանացուն կնքած է կրթական վաստակաւոր մշակ, տնօրէն, ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Վահրամ Պուրմաեան : Ծնած էր 1893–ին՝ Առափազար : Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Արամեան վարժարանը, իսկ բարձրագոյն ուսումը՝ Առաւփազարի Կեդրոնական վարժարանին մէջ, զոր աւարտելէ ետք ուսուցչական պաշտօն վարած է հոն : Ա. Աշխարհամարտէն ետք անցած է Կ. Պոլիս, ուր յաջորդաբար պաշտօնի կոչուած է Արամեան, Պէզճեան եւ Վիէննական Մխիթարեան վարժարաններուն մէջ : 1933–ին տառաճնած է Սկիւտարի ճեմարանի տնօրէնութիւնը, զոր վարած է տասը տարի : ապա եղած է Գատըգիւղի Արամեան վարժարանի տնօրէն, պաշտօն մը՝ զոր վարած է 16 տարի : Իր ջանքերուն շնորհիւ վարժարանը դարձած է միջնակարգ : Այնուհետեւ հրաւիրուած է Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարանի տնօրէնի պաշտօնին, ուրկէ հանգստեան կոչուած է 1968–ին :

Վահրամ Պուրմաեան սկսած է գրել կանուխէն : 1913–ին իր առաջին գրութիւնը լոյս տեսած է Երկունք պարբերաթերթին մէջ, Կ. Պոլիս : Գրած է «Արամեան վարժարանի հարիւրամեայ պատմութիւն»ը : «Մարմարա»ի մէջ լոյս տեսած իր յօդուածներէն կարեւոր մաս մը ամփոփուած են «Դպրոցը իր հոգերով» գրքին մէջ, հրատարակուած 1983–ին :

Ծուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկ. 21–ին, Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցին :

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ
ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՊԱԼԹԻՄՈՐԻ ՄԷՋ

1909Ի ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՆԻՍՏ

ԹՄԲ.– Մէրիլէնտ նահանգի Պալթիմոր մայրաքաղաքի «Շերաթըն» պանդոկի կից «Քոնվէնշըն Սէնթըր»ի մէջ, Նոյ. 14 – 17, գումարուած է Միջին Արեւելեան Գիտութեանց Ընկերակցութեան 21–րդ տարեկան խորհրդաժողովը, որուն նիստերէն մին յատկացուած է 1909–ի Կիլիկիոյ հայկական ջարդերուն: Ստորեւ կու տանք Մոմճեանի բդբ-ակցութեան հիմնական մասերը, հաղելով «Հայրենիք» օրաթերթի Դեկ. 4–ի թիւէն:

**

Միջին Արեւելեան Գիտութեանց Ընկերակցութեան (Միսըլ Իսթ Սթաթիզ Էսոչիէյշըն) տարեկան 21–րդ խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ 14–էն 17 Նոյեմբեր 1987–ին, Մերիլէնտ նահանգի մայրաքաղաք Պալթիմորի «Շերաթըն» պանդոկի կից «Քոնվէնշըն Սէնթըր»ին մէջ: Խորհրդաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին Միացեալ Նահանգներու Միջին Արեւելեան բաժանմունքներով օժտուած հարիւրաւոր համալսարաններէ դասախօսներ եւ ուսանողներ: Խորհրդաժողովին ներկայ էին նաեւ եւրոպական, ինչպէս նաեւ միջին արեւելեան (Լիբանան եւ այլ արաբական երկիրներ) համալսարաններու դասախօսներ, որոնցմէ ոմանք յատուկ դասախօսութիւններով մասնակցեցան խորհրդաժողովի աւելի քան 120 նիստերէն ոմանց:

Խորհրդաժողովին առընթեր տեղի ունեցաւ քանի մը օրերու վրայ երկարող միջին արեւելեան պատմութեան, քաղաքականութեան, ընկերաբանութեան եւ արուեստի մասնագիտական դիքզերու ճոխ ցուցահանդէս մը, ուրկէ մասնակցողներէն չատեր իրենց գրադարանները ճոխացուցին մարզին յատուկ նորագոյն ուսումնասիրական աշխատանքներով:

Խորհրդաժողովին հայկական մասնակցութիւնը բաւական լաւ էր, սակայն ոչ սպասուածին չափ: Կիրակի, Նոյեմբեր 15–ի առաւօտուն, խորհրդաժողովին մասնակցող եւ Միջին Արեւելեան Գիտութեանց Ընկերակցութեան հովանին վայելող Հայագիտական Ընկերակցութեան (Արմինիըն Սթաթիզ Էսոսիէյշըն) անդամները զումարեցին իրենց տարեկան ընդհանուր հերթական նիստը, մօտ 25 անդամներու ներկայութեամբ եւ Ընկերակցութեան ընթացիկ աշխատանքները քննելէ ետք, Ընկերակցութեան վարչութեան անդամ ընտրեցին փրոֆեսէօրներ Աւետիս Սանճեանը, Ռոպըրթ Հիւսընը եւ Փիթըր Քուինը: Պալթիմոր կեցութեան ընթացքին, Ընկերակցութեան անդամներէն ոմանք կիրակի երեկոյեան ընդառաջեցին Հայաստանի Հայութեան համախմբումի հրաւէրին եւ ներկայ գտնուեցան ճոխ նօթացման նպատակով քաղաքի խոհանոցներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցած ընդունելութեան, որուն ընթացքին Ընկերակցութեան վարչութեան անդամ Հիւսընն ներկաներուն ծանօթացուց Ընկերակցութեան անդամները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ փոխանցեց հայագիտական մարզէն ներս անոր կատարած աշխատանքներէն ու հետագայնդամ նպատակներէն:

Խորհրդաժողովի ընթացքին կազմակերպուած մասնագիտական նիստերը հրաւոտ էին իրենց նիւթերու այլազանութեամբ եւ մասնագիտական հետաքրքրութեանց արդիւնքը հանդիսացող նորանոր յայտնաբերումներու բովանդակութեամբ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՋԱՐԴԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ

Ինչպէս զինք, խորհրդաժողովի ընթացքին զումարուած հայկական նիստը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 15ի յետմիջօրէին: Նիստը գլխաւորեց Եու. Սի. Էլ. Էյ.ի Արեւելեան Գիտութեանց կեդրոնի փոխ տնօրէն եւ Համալսարանի պատմութեան դասախօս փրոֆ. Բիչըրտ Յովհաննէսեան: Նիստին յատուկ ուսումնասիրութիւններով մասնակցեցան Եու. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանի Հայոց Պատմութեան տոքթորայի ուսանողներ Ստեփան Աստուրեան եւ Արամ Աբքուն: Իրենց երրորդ զեկուցարեր, նիստին մասնակցութիւն բերաւ նաեւ պարսիկ պատմաբան տոքթ. Խոսրով Շաքիրի, որ խօսեցաւ Պարսկաստանի 1905–ի յեղափոխութեան մէջ Հայերու խաղացած կարեւոր դերին մասին: (Այս ուսումնասիրութեան մասին պիտի խօսիմ յօդուածի վերջին բաժինին մէջ, նկատի ունենալով որ ան առանձին նիւթ է եւ յատուկ ուշադրութիւն կը պահանջէ):

Նիստի առաջին ուսումնասիրութիւնը ներկայացուց Ստեփան Աստուրեան, որ խօսեցաւ 1909–ին Ատանայի եւ առհասարակ Կիլիկիոյ զանազան այն շրջաններուն մէջ կատարուած հայկական ջարդերուն մասին, որոնք տեղի ունեցան նորաստեղծ իթթիհատական կառավարութեան քիթին տակ եւ օսմանեան կայսրութեան կառավարութեան պահպանողական շրջանակներու դրդումով:

Յատկապէս Թրքական, ինչպէս նաեւ դերմանական եւ անգլիական աղբիւրներու եւ կառավարական արխիւներու վրայ հիմնուած Աստուրեանի ներկայացուցած սոյն ուսումնասիրութիւնը ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւեց իր բծախնդրութեամբ եւ պատմագիտական հմուտ փաստարկումներով, որոնք արդիւնք էին ուսումնասիրութեան պատրաստութեան համար նուիրուած երկար եւ մանրակրկիտ պրպտումներու: Այս առթիւ, Աստուրեան պարզեց 1909–ի Ապրիլ 14–էն 17–ի եւ 25–էն 27 (երկրորդ արշաւ) միջեւ գործադրուած ջարդերը, չհշտը դնելով այն իրողութեան վրայ, որ Թրքական իսկ աղբիւրներու հիմամբ ջարդուած Հայերու թիւը 17 հազարով կը դնահատուի, մինչ Թուրքեր եւ անոնց նիւթական նեցուկը վայելող ծախուած պատմաբաններ կ'ուզեն հիմնովին անտեսել ջարդերու իրողութիւնը եւ մոռացութեան պատմ մը կանդնեցնել անոր ղիմաց: Աստուրեան մանրամասնութեամբ խօսեցաւ ալեքահեակ տարուան ընթացքին Ատանայի մէջ տեղի ունեցած կառավարիչներու (իմա՝ վալիներու) փոփոխութեանց, օսմանեան կառավարութեան ցուցմունքներով չրջանը ուղարկուած յանձնախումբին եւ անոր հայ անդամին՝ Պապիկեան էֆէնտիի գործունէութեան մասին, ինչպէս նաեւ զուսպ փաստարկումներով քանդեց Թրքական քարոզչութեան այն վարկածը, որ իբր թէ չրջանի հայ առաջնորդը՝ Մուշեղ Վարդապետ եւ հնչակեան Կուսակցութեան պարագլուխներէն ոմանք «ի'ուզէին տապալել տիրող իշխանութիւնը եւ անոր փոխարէն վերակերտել հայկական թագաւորութիւն մը»:

Աստուրեան գիտական վերլուծումով նաեւ մերկացուց օրուան իթթիհատական կառավարութեան քաղաքականութիւնը, ընդգծելով որ իթթիհատական քողի եաին կանգնած էին պահպանողականութեան մարմնացումը հանդիսացող մարդիկ, ինչպէս նաեւ չեշտեց, որ 1909–ի Կիլիկիոյ ջարդերը պէտք է դիտուին անտեսական եւ ընկերային պատճառներու լոյսին տակ, մանաւանդ որ նոյն չրջաններուն մեծ թիւով հայ աչխատաւորներ ու դիւզացիներ Կիլիկիա կը ժամանէին աչխատանքի համար, ինչ որ ծուռ աչքով կը դիտուէր Թուրք բնակչութեան կողմէ եւ տակաւին Թրքական մոլուցքը առ աւելի կը բազմապատկուէր, նկատի ունենալով որ Հայեր հողեր կը գնէին Կիլիկիոյ չրջաններուն մէջ: Իրականութեան մէջ Աստուրեան իր փաստարկումները կը հիմնաւորէր իր պրպտումներուն արդիւնքով յայտնաբերած Թրքական աղբիւրներու (ինչպէս օրինակ Տամատ Արիքօղլուի, Ֆէյրուզ Ահմէտի աչխատութիւնները այս ուղղութեամբ) վրայ եւ այս զայրոյթը կը պատճառէր նիստին ներկայ գտնուող Թուրքերուն եւ անոնց օժանդակութեան փութացող այսպէս կոչուած «պատմաբաններուն»:

Եզրափակելով իր ուսումնասիրութիւնը, Աստուրեան ընդգծեց թէ 1909–ի ջարդերու պատճառները պէտք է տեսնել Թուրք բռնակչութեան մօտ հայատեացութեան, վալիներու եւ ոստիկանութեան անչարադրութեան, ինչպէս նաեւ պահպանողական տարրերու դրդումին մէջ: Աստուրեան չեշտեց, որ Պապիկեան էֆէնտիի գնահատած 20 հազար Հայերու կորուստը կ'երկրորդուի ձեմալ Փաչայի (յետոյ իթթիհատական երրորդութեան անդամ) յուչագրութեան եւ անգլիական արխիւներուն մէջ: Ըստ Աստուրեանի, օրուան օսմանցի սուլթանը այնքան ալ անմեղ չի Թուրը ըլլալ, որովհետեւ իր պալատէն կը հետեւէր զէպքերուն եւ իր օրհնութիւնը կու տար Թուրք չարդարար խուժանին: Հետեւաբար, ընդունելով հանդերձ առաջնորդ Մուշեղի չատախօս (եւ ոչ թէ հրահրիչ) ըլլալը, Կիլիկիոյ չարդերու միակ բացատրութիւնը կը կայանայ անտեսական փոխ-յարաբերութեանց պարզած պատկերին մէջ: Կայ աչխոյժ եւ դիւզատնտեսական առումով հարուստ հայութիւն մը (բամպակի դիւզատնտեսութիւն), հազարաւոր հայ պանդուխտ աչխատաւորներու Կիլիկիոյ զանազան չրջանները աչխատելու համար ժամանելու իրողութիւնը, 1908 – 1909 տարիներու ցորենի գիներու բարձրացումը ու այս բոլորի դիմաց Հայերու հանդէպ Թուրք բնակչութեան եւ յատկապէս պահպանողական տարրին ատելութիւնը: Այս բոլորին դումարը՝ 1909–ի Կիլիկիոյ հայկական ջարդերը...

Նիստին երկրորդ ուսումնասիրութիւնը ներկայացուց Աբգար Աբքուն, որ իրանագիտութեան մէջ խօսելով Ատանայի ջարդերուն ընթացքին Հայ Ազգային Ժողովի գործունէութեան մասին, եկաւ յատկապէս եալ մանրամասնութիւններ տալու համար տակաւին առընչուող մէկ այլ երեսին մասին, որ ինքնին յատկապէս եալ փաստ մը եղաւ օրուան իթթիհատական կառավարութեան խաղացած երկդիմի քաղաքականութեան: Աբքուն նախ յատկացուց, որ 1908–ի Սահմանադրութեամբ Հայերու եւ այլ փոքրամասնութեանց մօտ ստեղծուած ուրախութիւնը չուտով կասկածանքի մըչուչով մը պատուեցաւ, երբ Հայութեան եւ իթթիհատական կառավարութեան եղբայրական յարաբերութեանց վրայ դրոչմուեցաւ Կիլիկիոյ Ջարդերու կեղտոտ բիծը: Հայութիւնը եւ Հայ Յեղափոխական Դաչնակցութիւնը տակաւին հաւատալով իթթիհատական Կուսակցութեան յառաջացուցած սահմանադրական կարգերուն, փորձեց ժողովրդավարական (իմա բողոքադրերու) միջոցներով կառավարութիւնը մղել չարդերուն հրահրիչները պատժելու, սակայն ստացաւ միայն Թուրք խուժանի կարգ մը անհատներու եւ նոյնչափ հայ անհատներու մահուան պատիժին ենթարկուիլը, մինչ անդին, չարդերու իրական կազմակերպիչները հանդիսացող անհատները ազատ ու անկաչկանդ նոյն իթթիհատական կառավարութեան պաչտպանութիւնը կը վայելէին: Աբքուն խօսեցաւ նաեւ նման կացութեան մէջ աչխատող Հայ Ազգային Ժողովի անդամներու ըլլալու իրողութեան մասին, ինչպէս նաեւ ընդգծեց Մարմինէն ներս կարծիքներու տարբերութիւններու եւ տարակարծութեանց կարեւորութիւնը:

Երկրորդ զեկուցարերը խօսեցաւ նաեւ համիտեան բացարձակատիրութեան մասին եւ պատճառաբանեց, որ օրինակի համար չարդերէն ետք հայութեան օժանդակութեան համար խոստացուած 30 հազար օսմանեան լիրայի դումարը ոչ մէկ տեն ուղարկուեցաւ Կիլիկիա: Աբքուն նաեւ չեշտեց պահպանողական տարրի խաղացած կարեւոր դերը Թուրք խուժանը հայութեան դէմ հրահրելու աչխատանքին մէջ:

Երրորդ զեկուցարերի խօսքէն ետք (որուն մասին պիտի անդրադառնամ քիչ ետք) փրոֆ. Յովհաննէսեան նիստը բաց համարեց ուսումնասիրութեանց դծով հարցումներու եւ հաստատումներու: Զարմանալի չէր թնաւ, որ ներկայ Թուրք եւ անոնց համախոհ ակադեմականներ (որոնք իրենց դասը լաւ սորված եւ ծայր աստիճան պատրաստուած եկած էին նիստին) հարցումներու հոլովով մը ողողեցին զեկուցարերները: Տեղին եղող օրինակ մը տալու համար յիչենք իր «օրապահիկը» Թրքական կառավարութեան ամսական՝ով ապահովող «Թրքագէտ» Հիթ Լաութրիի պարագան, որ փորձեց զեկուցարերը նեղը դնել, յառաջ քչելով առաջնորդ Մուշեղ Վարդապետի պարագան, որուն յուչագրութիւնը լաւ իւրացուցած ըլլալով փորձեց «կառուցել» այն վարկածը, որ Մուշեղ կ'ուզէր Հայերու թագաւորը ըլլալ եւ ատոր համար զէնք կը հայթայթէր հայութեան եւ զանազան ապստամբութեան կը մղէր, նեղ կացութեան մատնելով տեղական իչխանութիւնները: Աստուրեան չանգալից հմտութեամբ պատասխանեց Լաութրիի «հատատուփին», քանդելով անոր յառաջ մղած տեղական անմեղ Թուրք կառավարութեան պատկերը: Այս գծով, Աստուրեան ընդգծեց, որ եթէ Մուշեղ Վարդապետ իսկապէս վտանգ կը սպառնար կառավարութեան, ինչո՞ւ համար կառավարութիւնը չձերբակալեց զինք, եթէ ոչ դիտմամբ կերպով անոր չատախօսութիւնը օգտագործելով Թուրք խուժանին մօտ հակահայ դպացումներ արթնցնելու համար: Լաութրի, որ նախորդ տարիներէն աւելի յստակ կերպով կ'ապացուցանէր Թրքական դործակալ մը ըլլալու իրողութիւնը, այս սուր եւ տեղին համարուող պատասխանէն ետք ամբողջովին լռեց, հակառակ անոր որ խառնուածքով դիւրին լողլ անձ մը չէ: Իր կարգին, Աբքուն նմանապէս պատասխանեց Թուրք ակադեմականի մը յարուցած անտեղի եւ նոյնիսկ նիւթէն դուրս համարուող հարցումին, զոր ան մատնաւոր մէջտեղ նետած էր կացութիւն մը ստեղծելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ 1905Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս նիւթով ուսումնասիրութիւնը ներկայացուց Փրանսական ուսում ունեցող պարսիկ պատմաբան Խոսրով Շաքիրի, որ տարի մը առաջ Եու. Սի. Էլ. Էյ. այցելութեան ժամանակամիջոցին կարողացած էր կարգ մը յետ ուարատական կարգերու հայ ուսանողներու օժանդակութեամբ դարագրլխի հայկական մամուլի («Մշակ» եւ այլ Թերթեր) էջերէն քաղել իր ուսումնասիրութեան հարկաւոր յօդուածները, որուն վրայ աւելցնելով Փրանսական եւ անգլիական զանազան այլ աղբիւրներու փաստերը եւ իր մասնագիտի վայել վերլուծումով՝ ստեղծած էր խիստ կարեւոր եւ չահեկան ուսումնասիրութիւն մը:

Հայասէր պարսիկ պատմաբանը իր խօսքը սկսաւ վեր առնելով Հայերու դերը պարսկական պատմութեան մէջ, յատկապէս Սէֆեան (Սաֆավիտ) կայսրութեան չրջանին, ուր կարգ մը հայ վաճառականներ ստանձնած էին Պարսկաստանի եւ արեւմուտքի, ինչպէս նաեւ Ծայրագոյն Արեւելքի միջեւ կապեր ստեղծելու կարեւոր աչխատանքը: Ապա, Շաքիրի անցաւ իր բուն նիւթին եւ յատկացուց որ յառաջադէմ կարգ մը հայ երիտասարդ մտաւորականներու դերը մեծ եւ խիստ կարեւոր եղած է 1905–ի պարսկական յեղափոխութեան եւ անոր արդիւնքով ստեղծուած սահմանադրական կարգերուն վրայ, որոնք սակայն դժբախտաբար խորտակուեցան 1908–ին, երբ չահական իշխանութիւնը անդամ մը եւս իր յետադիմական եւ պահպանողական ճիրաններուն մէջ առաւ երկիրը:

Շաքիրի այս առթիւ ճշդեց Հայ Յեղափոխական Դաչնակցութեան եւ Հնչակեան կուսակցութեան վերապահուած կարեւոր դերին մանրամասնութիւնները, որմէ ետք խօսեցաւ կարգ մը հայ կարեւոր մտաւորականներու մասին, որոնք իր կարծիքով չեչտակի ազդեցութիւն ունեցած են ժամանակաչրջանի ընկերային մտածողութեան զարգացման, ինչպէս նաեւ իրենց չինիչ մասնակցութիւնը բերած՝ 1908–ի Թուրքիոյ պաչտպանութեան աչխատանքներուն: Շաքիրի այս գծով յիչեց անունները Աբչաւիր Զիլինկիրեանի, առաջին անունը տակաւին անյայտ փիլոսոփան, Սուլթան Զատէ պարսկական անունով ճանչցուած հայազգի Աւետիս Միքայէլեանի, Գրիգոր Եղիկեանի եւ անչուչտ դէպքերուն վրայ իր դրոչմը դնող Եփրեմ Խանի, որոնք իրենց մտաւորական գրութիւններով, մամուլին մէջ ունեցած յօդուածներով եւ ամենակարեւորը յեղափոխական աչխատանքներով չեչտած են սահմանադրական կարգերու կարեւորութեան հիմնական աղբիւրը յառաջ մղած Իրանի մէջ դաչնակցային կառավարական դրութիւն մը ստեղծելու անհրաժեչտութեան գաղափարը:

Շաքիրի իր խօսքը եզրափակեց անդամ մը եւս չեչտելով կարեւորութիւնը եւրոպական ուսումով օժտուած այս լուսաղէմ հայ երիտասարդութեան Իրանի արդի պատմութեան մէջ, որոնք հայրենասիրական զգացումներով կ'աչխատէին իրենց երկրորդ հայրենիքը հանդիսացող Իրանի համար: Ան վերջապէս

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՔՈԼՈՄՊՈՍԻ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Ժամանակի ընթացքին հէքեաթային հերոսի մը վերածուած է Քրիստափոր Քոլոմպոս. իրականութիւնները մնացած են քօղի մը տակ, ու իր մասին չրջած են ամէն տեսակ տարաձայնութիւններ: Ո– մանք ուզած են կասկածի ենթարկել ա– նոր մեծ յաջողութիւնը. ըսած են, թէ իր– մէ առաջ արդէն մարդիկ հասած էին Ա– մերիկա, ինչպէս՝ Վիքինկները, կամ Պասքեր ու Պրըթոններ, որոնք սա– ակի փոթորիկէ մը քշուելով ինկած էին այդ հողամասը:

Գալով իր ինքնակենսագրականին, ման– կան եւ երիտասարդական տարիներու մասին տեղեկութիւններու չգոյութիւնը, պատճառ եղած է որ կենսագիրները թափ տան իրենց երեւակայութեան, ստեղծելով իրարմէ տարբեր տիպարներ: Հասարակաց միակ կէտը այն է որ բոլորն ալ տխուր վերջաւորութիւն մը կը սահմանեն այս հերոսին, որ այնքան պանծալի էջ մը արձանագրած է մարդկութեան պատմու– թեան: Նոր աշխարհի մը ճամբան բանա– լէ, Սպանիոյ այնքան փառք ու հարստու– թիւն պարգեւելէ ետք Քոլոմպոս մատնը– ւած է խոր թշուառութեան ու լքուած, դառնացած անցուցած է իր կեանքին վեր– ջին օրերը: Այս պատկերը կը տեւէ նոյն– իսկ մինչեւ Քլոտէլ, որ կը նկարագրէ կի– սով անկար ծերունի մը, հիւանդկան, որ զրեթէ ստիպուած էր մուրալու, կարե– նալ ապրելու համար:

Այս նկարագրութիւնները սակայն ոչ մէկ հաստատ տուեալի վրայ կը հիմնուին. չատ բան չափազանցուած է ու սխալ մեկ– նաբանուած: Ճշմարտութիւնը այն է, որ ինչպէս կը ներկայացնէ Ժ. Հէբս նոր հր– րատարակուած իր կենսագրական հատո– րին մէջ, ծանօթ նաւորդը թշուառ վերջա– լոյս մը չէ ունեցած բնաւ. ընդհակառա– կըն. Վալատոլիտի իր բնակարանին մէջ բարեկամներով ու ծառաներով չրջա– պատուած է մինչեւ վերջը: Գրած է իր կտակը, որով փափաք կը յայտնէ որ իր տհմը եւ հռչակաւոր անունը չարունա– կելու խնամք տարուի: Արդարեւ երկու զաւակները՝ Տիէկօ եւ Ֆէրնանտօ միշտ արքունի հովանաւորութիւն վայելած են, ու դաստիարակուած են պալատին մէջ:

Անշուշտ աւելի հետաքրքրական կը դառնայ պատմութիւն մը, երբ ան խօսի թագաւորներու չկամութեան ու սխալնե– րուն մասին, որոնք օրինակ, կը մերժեն ընթացք տալ հանճարեղ ծովակալին ծը– րագիրին: Զափազանցութիւնները կ'եր– կարին մինչեւ ծիծաղելի ըլլալու աստի– ճանին. կը պատմուի նոյնիսկ, որ Իզա– պել թագուհի ծախած է իր գոհարեղէն– ներուն մէկ մասը...:

Քոլոմպոսի դիւրը դուռ բացած է ժո– ղովուրդներու պատակոումին, անհամա– ձայնութեան. Անգլիացիները ու Ֆրանսա– ցիները ուշ հասած են Ամերիկա ու ոտիպ– ուած են գոհանալ իրենց տրուած հո– ղերով: Մինչդեռ դէպի Արեւմուտք նա– ւարկելու արտօնութեան ամբողջ մենա– շնորհը կը պատկանի Սպանիոյ: Յատ– կապէս Անգլիա որ տէր է մեծ նաւատոր– մի մը, չի կրնար հանդուրժել որ Մատ– րիտ ձեռք երած ըլլայ այսքան հարստու– թեան վրայ: Ֆրանսացիներն ալ իրենց կարգին ունին որոշ երազներ:

Այսպէս, դիւանագիտական քաղաքական պատճառներով, դարերէ ի վեր անգլիա– ցի եւ ֆրանսացի դրողներ վարկաբե– կած են Սպանացիները, խօսելով յատ– կապէս անոնց այսպանելի արարքներուն մասին, ինչպէս՝ կարմրամորթերու ջար– դը, տեղահանութիւնները, դերութիւն, բարերեր հողերու չահագործում եւլն.:

Ու կիրքերու այս բախումին մէջ չատ անգամ կը մոռցուին իսկական խնդիր– ները: Քոլոմպոս իր դժուարին ճամբոր– դութեան ընթացքին պարտաւոր եղած է դիմագրաւելու դէշ դիպուածներ կամ դժուար յաղթելի կացութիւններ:

Այս կարող ծովայինը, որ անծայրա– ծիր ծովերու վրայ ճիշդ ուղղութիւնն ու ճամբան դանելու յատկութեան տէր էր, ու հիացումը կը վայելէր իր նաւաստինե– րուն, առնուազն երկու անգամ դէմ յան– դիման մնացած է բախտին դառն դարձը– ւածքներուն հետ: Առաջին ճամբորդու– թեան ընթացքին «Սանթա Մարիա» նա– ւը խրած է աւազուտի մը ու ան ստիպ– ուած 39 նաւաստիները լքած է, որոնք բո– լորն ալ ապաննուած են ու երկրորդ ճամ– բորդութեան դատած է միայն անոնց ըլ– դեսաներու կատորները: Յետոյ 1503 Յու– նիս 25–ին իր երկու նաւերը չեն կրցած խարիսխ առնել ու ժամանիքայի ափերուն վրայ 12 ամիս տեղացիներու կամքին են– թակայ մնացած են: Այս երկու պարա– գաներն ալ դինքը վարկաբեկելու հետա– մուտ անձերու կողմէ չահագործուելիք կէտեր են, դինքը անիւթութեամբ ամ– բաստանելու համար:

Յետոյ, լուրջ կասկածի տակ է նաեւ իր «գիւտարար»ի համբաւը: Քոլոմպոս միշտ ըսած է թէ հասած է Ասիոյ հե– ռաւոր ափերը եւ ոչ թէ նոր հողամաս մը: Ամերիկայի գիւտը դժգոհներու ամբողջ խումբ մը ստեղծած է. անոնք որ իրեն ընկերացած են ոսկի դանելու երազնե– րով, սաստիկ յուսախաբ վերադարձած են: Քոլոմպոս անոնց կողմէ նկատուած է հեղինակութեան տէր բռնակալ մը ու դանգատներ բարձրացած են իր դէմ, ա– պըստամբութեան փորձեր կատարուած: Այս բոլորը յաջողած են արատաւորել իր համբաւը ու իր զաւակները տառապած են Սեվիլլայի փողոցներուն մէջ անարգական խօսքեր լսելով:

Քոլոմպոսի դէմ դիրք բռնած են տակա– ւին նախանձողներ, որոնք չեն կրնար նե– րել յաջողութեան մը: Նաւապետներ կ'ու– զեն բաժին ունենալ կատարուածին մէջ. ուրիշներ չուտով հետեւած են իր ճամ – բուն. յայտնի չէ թէ անոնցմէ քանին ար– ժօնութիւն ստացած էին արքունիքէն. սկսած է վերջապէս բախտախնդիրներու, չահամոլներու չրջանը:

Հետզհետէ Սեվիլլայի եւ Պարչելոնայի մէջ հետաքրքրուողներու թիւը կ'աւելնայ ու արքունի նորանոր նաւատորմեր կը մեկնին իրենց հետ տանելով վարչական– ներ, որոնք ձեռք պիտի առնեն Նոր Աշ– խարհի իշխանութիւնը. անոնք հոն կը հասնին ամէն բան հակակշռելու փութ– կոտութեամբ մը:

Յետոյ, 1500 Օգոստոս 23–ին Ամերիկա ուղղ կը դնէ կառավարիչ Պոպատիլլա, որ անմիջապէս Քոլոմպոս եղբայրները կը պաշտօնազրկէ, կը բանտարկէ ու չղթա– յելով Սպանիա կը ղրկէ: 1502–ին 30 նա– ւերով 2500 հոգի կը հասնին: Անոնց հետ նաեւ Ովանտօ, որ Քոլոմպոսը կը նկատէ մակարոյծ արկածախնդիր մը ու ղրեթէ ոչինչ կ'ընէ զայն ժամանիքայի անել կա– ցութենէն փրկելու համար:

Քոլոմպոս լքուած է ու իրաւազրկուած. կը տառապի ու հազիւ կրնայ իր վարկը պահել արքունի դէմքերուն՝ թագաւորին ու կարգ մը խորհրդականներու մօտ: Շատ բան կը զոհէ ան ինքզինքը արդա– րացնելու համար: Մահէն ետք, որդին՝ Ֆէրնանտօ, հօրը կենսագրութիւնը գրի առնելով կը ջանայ լոյսին բերել անոր դէմ գործուած բոլոր մեքենայութիւննե– րը, նախանձը, դաւերը:

Քոլոմպոս երկար տարի կը պայքարի որպէսզի նաւապետեր, որոնք Փորթու – կալի թագաւորին կողմէ տրուած առանձ– նաշնորհներ կը վայելէին միշտ պահեն դանոնք. այսինքն՝ ունենան առեւտուրի մենաշնորհը նոր դտնուած հողամասերու վրայ: Սակայն ժամանակները եւ պայ– մանները փոխուած են ու Ալանտեանէն անդին իսկական կայսրութիւն մը մար– մին կ'առնէր. կարելի չէր ամէն բան ձգել մէկու մը ձեռքը, որ ձախողութեան էջեր ալ ունեցած էր իր անցեալին մէջ: Քոլոմպոս չի համոզուիր, չի միխիթար – ուիր ու ինք է հաւանաբար, որ պատճառ կ'ըլլայ որ զառնացումի պատմութիւն– ներ յօրինուին յետագային իր անունին չուրջ:

Ա. Թ. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՃԸՆ ԱՒԱՆԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

Իր գոյութիւնը, ապրելու իրաւունքը պաշտպանելու համար 1920–ին լեռնային Կլխկլխոյ Հաճընը քաղաքի բնակչութիւնը վեց ամիս չարունակ ինքնապաշտպանու– թեան մարտեր մղած է թրքական զօրքե– րու դէմ: Հաճընի հերոսամարտը թուրք չարզարարներու դէմ հայ ժողովուրդի մղած պայքարի վայրկեան էջերէն է:

Ի վերջոյ, ինքնապաշտպանութեան մասնակցողները արիւնաքամ եղան: Քե– մալական զօրքերը զրաւեցին անոնց դիր– քերը եւ 6·000 հայ բնակիչները՝ ներառ– եալ ծերեր ու մանուկներ, սուրի քաշե– ցին: Միայն 365 հոգի յաջողեցաւ ճեղքել ու դուրս ելլել պաշարումէն: Ցետագային Հաճընցիներու մէկ մասը ներգաղթեց Հայաստան: Միւսները, ապաստանելով տարբեր երկիրներ, հիմնեցին իրենց հայ– րենակցական միութիւնները, կրթական ու մշակութային օճախներ, հրատարա– կեցին իրենց թերթը, որ մինչեւ այսօր լոյս կը տեսնէ Պուէնոս – Այրէսի մէջ:

Շուրջ երեք տասնամեակ առաջ Հա– յաստանի կառավարութիւնը, ընդառաջե– լով Հաճընցիներու փափաքին, Աբով – եանի չրջանին մէջ հիմնեց Նոր Հաճըն քաղաքաձիւլ աւանը:

Այսօր աւանը ընդարձակուած է, գե– ղեցկացած, զարդարուած բազմաթիւ կառոյցներով: Արզնիի ջրելեկտրակայա– նի անչուք բանուորական աւանի փոխարէն Հրազդանի գեղատեսիլ ափին, ընդարձակ հարթութեան վրայ փռուած է Հայաս– տանի բարեեաս ու չէն բնակավայրերէն մին՝ Նոր Հաճընը: Բնակչութեան թիւը կը հասնի չուրջ 15 հազարի: Նոր Հաճըն– ցիներու տրամադրութեան տակ կը գըտ– նուին չորս միջնակարգ դպրոցներ, ե– րաժշտական դպրոց մը, մշակոյթի պա– լատ մը, դրադարան մը, դեղարան մը, հիւանդանոց մը, բուժարան մը, չարժա– նկարի սրահ մը, առեւտրական բազ– մաթիւ ձեռնարկութիւններ եւայլն:

Երիտասարդ աւանը ապահովուած է բնական կազով, ծառազարդուած ու կա– նաչապատուած են փողոցները, հրապա– րակները: Կլիմայի մեղմացման կը նը– պաստեն դեղազարդ ջրաւազանները: Ա– ւանին համայնապատկերը կ'ամբողջացնէ Հրազդանի կիրճին վրայ կառուցուող երկյարկանի կամուրջը: Հոնկէ կ'անցնի Մասիս – Նուռնուս երկաթուղին, ինչ– պէս նաեւ Եղվարդ ու Ազատաձոր տանող ճամբան:

Աւանին բնակչութեան սիրած վայ– րերէն է ընդարձակ զբօսայդին, ուր կը բարձրանայ Հաճընի հերոսամարտին նը– ւիրուած յուչարձանը, որ կառուցուած է 1972–ին՝ Հաճընի Հայրենակցական Ըն– հանուր Միութեան նախաձեռնութեամբ, ճարտ. Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի նախա– գիծով: Հոն կը գտնուի Հաճընի հերո– սամարտին նուիրուած թանգարանը:

Նոր Հաճընը Հայաստան թէ Ընտրը– դային Միութիւն ծանօթ է իր արդիւնա– բերութեամբ: Հոն կը բանի հռչակաւոր «Շափիւղայ» արտադրական ձեռնար – կութիւնը՝ ճշդրիտ քարերու, սարքա– չինութեան, ժամացոյցի: Նախատես – ուած են կառուցանել հանրակրթական եւ երաժշտական դպրոցի նոր չէնքեր, ընդլայնել առեւտրական եւ կենցաղային ձեռնարկութիւններու ցանցը: Մեծ չա– փով կ'աւելնան բնակարանային չինարա– րութեան յատկացուող միջոցները: Նը– պատակադրուած է մինչեւ 1995 աւանի բոլոր ընտանիքները ապահովել յարմա– րաւէտ բնակարաններով:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Լիոնի կից, էն նահանգին մէջ, Սէն – Մօրիս – ը – Պէյնօ ունի հայկական փոքր գաղութ մը: Փոքր, բայց եռան– դուն, չնորհիւ 1972–ին հիմնուած կա– պոյտ խաչի մասնաճիւղին՝ որուն չուրջ խմբուած են ժրաչան տիկիններ եւ օրիորդներ եւ որուն լայնօրէն կ'օժանդա– կեն, չրջանին մէջ քալ ծանօթ՝ ձեւոյեան երեք եղբայրները մանաւանդ:

Սէն – Մօրիս ունի իր միօրեայ հայե– րէնի վարժարանը, Շաբաթ օրերը: Ուսու– ցիչն է խանդավառ, հայկականութեամբ լեցուն, Սուրիայէն գաղթած երիտասարդ մը՝ Սարգիս Տօնապետեան:

Տարեկան տօնածառին առթիւ Դեկտեմ– բեր 20–ին կրցանք տեղեկանալ կատար – ւած աչխատանքին որակին՝ որ գնահատ– ուեցաւ ներկաներէն եւ, թերեւս ամէնէն աւելի՝ լիոնահայ բարերար Պր. Ձիլբրա– յէլ Պահատուրեանէ: Մոռնալով թէ յոգ– նած է եւ տկար, Պր. Պահատուրեան ու– զած էր իր ներկայութեամբ եւ նուէրնե– րով քաջալերել աչակերտները եւ իրենց ուսուցիչը: Եկած էին նաեւ Լիոնի Կ. Խաչի տեղեկատուէին՝ Տիկին Հարեթ– եան եւ քարտուղարուհին՝ Տիկին Գա– սապեան:

Բանալով հանդիսութիւնը, Սարգիս Տօնապետեան չեշտը դրաւ ծնողաց պար– տականութիւններուն վրայ: Ըսաւ թէ հայերէնի ուսուցումը չի սկսիր չաբա – թօրեայ դպրոցէն, այլ՝ օրօրոցէն իսկ:

Պատրաստուած էր ճոխ քազմազան յայ– տագիր մը որ սկսաւ «Ցառաջ նահա– տակ»ով՝ երգուած երկու տասնեակ աչա– կերտներուն կողմէ: Արտասանութիւն եւ երդ յաջորդեցին իրարու, աւելի քան ժամ մը, տաթելով գոհունակութիւն ծը– նողաց եւ ուրիշներու ալ՝ մանաւանդ որ արտասանութիւններէն ոմանք – դժուար ոտանաւորներ – որակաւոր էին: Տպաւո– րիչ էր Մարիլին Տէյիրմէնճեանի – չորս տարեկան – արտասանած «Հայր Մեր»ը, անթերի կերպով:

Լորանս Պէչիկթաչեան, վերջին եւ վերոնիչ ձեւոյեան գծագրած էին կա– պոյտ Խաչի խորհրդանչանին մէկ հակայ օրինակը՝ որ չատ ծափահարուեցաւ ներ– կաներուն կողմէ: Ունկնդրեցինք նաեւ, Լիոնի Կապոյտ Խաչի երգչախումբին, օրիորդներ՝ Գասապեանը եւ Աբրահամ– եանները: Նչենք որ Լիոնի «Մանուկներու Օրը» պիտի տօնուի Ցունուար 17–ին:

Սէն – Մօրիսի մէջ, Կապոյտ Խաչը եւ Սարգիս Տօնապետեան, օժանդակու– թեամբ օրիորդ Ձեփիւռի, կը չարունակեն արդիւնաւէտ աչխատանք տանիլ, ինչ որ ընդգծեց Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հէքիմեան, հանդիսութեան վերջին մա– սին մէջ:

Անկէ առաջ, կաղանդ պապան ամէնէն փոքրերուն երկչոտ նայուածքներուն տակ եկաւ ուրախացնել բոլորը, բաչխելով նուէրներ: Պ. Տօնապետեան ալ ստացաւ, իր աչակերտներուն կողմէ, Կապոյտ Խաչի ձեռամբ, օգտակար, արժէքաւոր նուէր մը: Խաչուհիները, իրենց նախագահու – հի Տիկին Հերբոյեանի գլխաւորութեամբ, պատրաստած էին հիւրասիրութիւն մը՝ որմէ օգտուեցան մեծ ու պզտիկ: Ընդ– հանուր գումար, Պ. Պահատուրեանի նա– խաձեռնութեամբ բացուած նուիրատո– ւութիւններու ցանկին՝ հինգ հազար Ֆր– անք:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Երկու ազարակապանները կը խօսակցէին իրենց հողամասերը բաժնող ցանկապա– տին մօտ: Ծանկարծ անոնցմէ մէկը չե– զելով խօսակցութեան թեմայէն, հար– ցուց միւսին:

– *Ըսէ՛, Քրիստիան, կովերդ երբեմն չե՞ն ծխեր:*

– *Ի՞նչ կ'ըսես, – տարակուսած հարցուց խօսակիցը:*

– *Է՛, նայէ՛, – չարունակեց միւսը, – եթէ չեն ծխեր, ուրեմն գոմդ կ'այրի:*

***

– *Սիրելիս, ճիշդ է որ, աչքերս երկնքի պէս կապոյտ են:*

– *Այո:*

– *Շուրթերս էլ՝ վարդի պէս կարմիր:*

– *Այո:*

– *Չես պատկերացնի, թէ որքա՞ն եմ սիրում, երբ ինձ քնքուչ խօսքեր ես ասում:*

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ

Ուրբաթ, Յունուար 1, Տօն Աստուածա-կոչուբեան *Տեառն*, *ժամը 11-ին՝ ճայնա-ւոր պատարագ*:

Կիրակի, Յունուար 3, Յայտնութիւն եւ Մկրտութիւն *Տեառն*, *ժամը 11-ին՝ հայրապետական պատարագ, զոր կը մա-տուցանէ՝*

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին, ժամը 13-ին՝ տեղի կ'ունենայ ընտանեկան հացկերոյթ, ժողովրդապետութեան սրահին մէջ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդ-րուի արձանագրուիլ նախապէս ժողովըր-դապետական դրասենեակը՝ հետաճայնե-լով 42. 78. 31. 93 թիւին:

U. G. A. B.

UNION GENERALE
ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

La Section des Dames de l'UGAB
de Paris
vous invite au

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion
du *Noël Arménien*

le Mercredi 6 Janvier
à 19h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles—75017 Paris

Participation aux frais : 250 Frs.
100 Frs. pour les moins de 15 ans

Pour réserver votre table
téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18
avant le 31 Décembre

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնա-ճիւղը կը տեղեկացնէ թէ կիրակի, Յուն-ուար 3-ին ժամը 15-ին, կը կազմակեր-պէ վիճակահանութեան խաղ մը «Լոթօ» տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Շրջանի հայութիւնը սիրով կը հրաւիր-ուի:

ԿՈՉ
ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տառներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անգործութեան անբեւեռակայելի բարձրացում մինչեւ ամսական՝ 10.000 լիբանանեան ոսկի:

Մէկ քիլօ միս՝ 1.000 լիր. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիր. ոսկի.

Մէկ քիլօ հայ՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36.000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ չատ սուղ են դնելու համար.

10 - 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի ասպարէզ.

Հարիւր ֆրանքը հաւասար է 9.000 լիր. ոսկիի.

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...
Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը ղրկեցէք. –
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 Paris

Soirée de Réveillon du Nouvel An

organisée par la Direction du Collège Arménien SAMUEL MOORAT
26, rue Troyon, Sevres

Le Jeudi 31 Décembre
à partir de 21 heures

——— *AMBIANCE FAMILIALE ET ARMENIENNE* ———

animée par l'orchestre
☆ A N I ☆

— Places limitées à 200 personnes —
— *RESERVATION OBLIGATOIRE PAR AVANCE* —
45 - 34 - 68 - 28
(*Entrées jeunes consenties à partir de 1h.*)

Տօնական Ճաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20.30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12-էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Repas traditionnel de NOËL ARMÉNIEN

Le Mercredi 6 Janvier
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
à partir de 19h30

Prix de participation :
35 F pour les adultes
20 F pour les moins de 12 ans

Renseignements et insriptions :
au 78. 49. 42. 97
avant le 25 Décembre.

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցի Ամանորի հանդէսը Շաբաթ, Յունուար 2, ժամը 21-ին, դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ-Ի:

Ղեկավարութեամբ ուսուցիչներ՝ եղիչ աւագ քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլ-մազեանի, Տիկին Վարդուհի Կիրակոս-եան – Մակայեանի:

Երգ, պար, խմբական արտասանութիւն-ներ եւ տրամախօսութիւն մը աշակերտնե-րուն կողմէ:

Կաղանդ Պապան մուտք կը գործէ բեռ-նաւորուած բաշխելու համար իր բերած նուէրները:

Հիւրասիրութիւն՝ Սէն – Ժերոմի կա-պոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուին թաղիս եւ չրջա-կայքի բոլոր թաղեցիները եւ ծնողքները, վայելելու եւ ապրելու համար հայկական երեկոյթ մը: *Միեւնոյն առեն քաջալերե-լու մեր փոքրիկները*:

ԼՈՅՍ ՏԵՍՍԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ 1988-Ի ՕՐԱՑՈՑԸ
Գինն՝ 60 Ֆրանք:
Ստանալու համար դիմել ձեր քնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն:
17, rue Bleue 75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մաս-նաճիւղը տեղական բոլոր կազմակերպու-թեանց ուշադրութեան կը յանձնէ Մարտ 12 թուականը:

Երեկոյթ Օփերայի մէջ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարախումբի:

***

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը
– ՄԱՐՏ — 19 –

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղ-թական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը *Մարտ 27-ին* :

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +

PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1988
ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL

ԹԻՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրտաձայն : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.650

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.650

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

*ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԷՆ կը պնդէ որ պիտի կա-
յուն դիրքի վրայ պահէ տոլարը, բայց
ոչինչ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ եւ Եօթնե-
րու յայտարարութիւնն ալ անարձագանգ
մնաց: Հակառակ կեդրոնական դրամա-
տուներու միջամտութեանց, տոլարը շա-
րունակեց իր անկումը Երկուշաբթի օր,
փարիզի մէջ, ուր 5 Ֆր. 43–ի իջած էր:*

*ԵՈՒՐի ՌՈՄԱՆԵՆԿՕ երկիր կը վե-
րագաւոնայ 326 օր անցընելէ ետք երկրի
ձգողութեան դաշտէն դուրս: Բժիշկները
կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, որով-
հետեւ խորհրդային այերանաւորդին կատ-
մը բաւական վտիտխութիւններ կրած է
եւ հարկ է լուրջ աշխատանք տանիլ դին-
քը կրկին սովորական մարդու պէս ապ-
րեցնելու համար: Եթէ հասակը 10 սան-
թիմեթր բարձրացած է, անդին չնչա-
ռութիւնը, սրտանօթային դրութիւնը
նոյնը չեն եւ ոսկորներն ալ չատ դիւրա-
բեկ դարձած են: Այս ամբողջ փորձերը
կը կատարուին, որպէսզի 2010–ին, կամ
2020–ին կարելի ըլլայ դէպի Հրատ եր-
թալ:*

*«ՕԿՈՆԻՈՓ» չարաթաթերթին խմբա-
գրապետը՝ Բիբիուկով պաշտօնազրկուած
է, որովհետեւ ձգեր է որ սխալ լուրեր
տպուին թերթին մէջ: Այս եզրակացու-
թեան յանգած են դէտեր, տեսնելով որ
անունը չկայ այլեւս խմբագրական կազ-
մին մէջ: Այս թերթին մէջ էր որ լոյս
տեսած էին Միկոյեանի անտիպ յուշե-
րը Ստալինի մասին («Ցառագ», Դեկ-
տեմբեր 23):*

*ՊԱՊ արար, ծագումով պաղեստինցի,
քահանայ մը նշանակեց Երուսաղէմի Լա-
տին եկեղեցւոյ գլուխը: Առաջին ան-
գամն է, որ ոչ–Իտալացի մը կը նշա-
նակուի այդ պաշտօնին: Ցուհ. – Պօղոս
Բ. ընտանած էր գերպ. Պելթրթի, 77
տարեկան, հրաժարականը: Երուսաղէմի
լատին եկեղեցւոյ պատրիարքութեան
վերականգնումէն (1847) ի վեր եօթը լա-
տալացի քահանաներ իրարու յաջորդած
են: Հայր Միշէլ Սապա, նոր պետը,
Նազարէթ ծնած է 1933–ին: Ներկայիս,
Իսրայէլի մէջ 140 հազար կաթողիկէ կայ,
բաժնուած հետեւեալ ձեւով՝ 65 հազար
լատին, մելքիթ – կաթողիկէ (բիւզանդա-
կան ծէս) 62·400: Միւս քրիստոնեաները՝
օրթոտոքս, դպտի, եթովպացի, հայ,
անկիքան դրեթէ նոյնքան են:*

*ԳԱՊՊԱՐՈՎ գոհ չէ ինքն իրմէ: Այս-
պէս խոստովանած է Պրաւդա–ի, բսելով.–
«Երբեւ ճատրակ խաղացող, կ'տեսնամ
առաջին 23 խաղերէն: 24–րդ խաղը քիչ մը
ընդհց այս անախորժ դառն համը»: Այս
վերջին հանդիպումին մասին, իր ըն-
հանուր կարծիքն այն է, որ անոր կըզ-
ոյթը չատ անկարդ եղած է եւ կը ցաւի
որ չատ խաղեր յետաձգուած են:*

*ՖՐԱՆՍԱՑԻԲ լաւ կերած խմած են Ծը-
նունդի առթիւ եւ կը հաստատուի որ հա-
կառակ հոլովուած «տարընապին», երբեք
այսքան ծախսած չեն լաւագոյն ապ-
րանքներուն համար ուտելիքի (ձկնկիթ,
յոգի (սօնոն), փուա–կոա եւլն. եւլն.),
ինչպէս նաեւ այլ ճիւղերու: Շարաթ,
Դեկ. 19–ին, այնքան պոչ եղած է Փառ-
ենթի (վանտոմ հրապարակ) խանութը,
որ վաճառորդուհիներ չամփաներ եւ չո-
քոլ հրամցուցած են անհամբեր յա-
ճախորդներուն եւլն. եւլն.:*

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

———×———

ԱՐՄԵՆԻՈ՝

ՀՍԿԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

*Տէվորթիվօ Արմենիօ՝ որ մաս կը կազ-
մէ Արժանթինի բարձրագոյն դասակար-
գի ֆութպոլի ախոյենութեան իր առա-
ջին կազմով, ունի բազմաթիւ ուրիշ
խումբեր: 250 խաղացողներ անդամ են
ակումբին՝ զոր կը վարեն հայ մարզա-
սէրներ, օժանդակելով նիւթապէս:*

*Այդպիսի հատաքականութիւն կը պա-
հանջէ բնականաբար լուրջ կազմակերպու-
թիւն: Չորս մարզիչներ ու տասնեակ մը
օժանդակ մարզիչներ կը զբաղին զանա-
զան խումբերով: Ակումբը իր տրամա-
դրութեան տակ ունի քանի մը բժիշկ-
ներ՝ որոնք կը հսկեն մարզիկներուն ա-
ռողջութեանը վրայ: Ակումբին նախա-
գահն է պ. Վահրամ Զիֆթօղլու:*

*Արմենիօ հիմնուած է 1962–ին: Ինչ-
պէս ծանօթ է, նոր մտած է բարձրագոյն
դասակարգին մէջ: Կր թուի թէ ըստ բա-
ւականի զինուած է, կարենալ պահելու
համար իր տեղը Արժանթինի քսան լաւա-
գոյն խումբերուն մէջեւ: Ցիշենք որ, 18
խաղերէ վերջ, այսինքն ախոյենութեան
դրեթէ կիսուն, 13–րդ էր:*

ՍԵՐԺ ԱԽԵՏԻՍԵԱՆ՝ ԵՐԿՐՈՐԴ

*Տարեվերջը հաշուեկշռի ժամանակ է:
Էֆիփ օրաթերթը հրատարակեց աթլե-
թիզմի մէջ 1987–ի Ֆրանսայի լաւագոյն
մարզիկներու ցանկը: Հայ մը, Սերժ
Ալեքսեան սկաւառակ նետելու մէջ կը
գրաւէ երկրորդ տեղը: Սկաւառակը ար-
ձակած է 59·96 մեթր հեռու: Առաջինը
երկրին մրցանիշատէրն է, ժուրնու՝
62·36 մեթր: Այսուհանդերձ, Ֆրանսայի
ախոյեանի տիտղոսը կը պատկանի հայ
մարզիկին՝ որ Երեւան ծնած է: Ալեքսե-
ան անդամ էր 1987–ին Փարիզի Թասինկ
ակումբին:*

«ԱՐԱՐԱՏ» ԹԵՐԵՒՍ ԻՐԱՒՔ ՄԸՆ

*Թոկոյէ վերադարձին, «Արարատ»ի
մարզիկները քանի մը չարաթ արձակուրդ
ունեցած են: Թոկոյի մէջ, երեւանեան
ակումբը խաղացած է երեք մրցումներ
ասիրիկեան խումբերու դէմ եւ չհաց-
երեքն ալ: Կոլերու հաշուեկշիռ՝ 7–ի դէմ
3· խաղացած են 35 աստիճան տաքութեան
տակ:*

*«Արարատ» կր պատրաստուի արդէն,
ներկայիս, 1988–ի մրցաշրջանին: Մար-
զումները վերսկսած են: Պիտի չարու-
նակուին Սեւ Ծովու ափին, Գագրայի
մէջ: Ախոյենական մրցաշարքը սկսելէ
առաջ, հաւանական է որ Հայաստանի
Թիւ մէկ խումբը հրաւիրուի Իրաք ե-
թալու, մասնակցելու համար միջազգա-
յին Թուրնուայի մը, Փետրուարին:*

ԿԱՐՈՂ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿ ՄԸ՝ ԱԼՖՐԻՏ ԱՃԿԱՃԵԱՆ

*Իրաք – Իրան պատերազմը կը խանգա-
րէ, բնականաբար, երկու երկիրներու
մարզական կեանքն ալ: Այսուհանդերձ
մրցումներ կր կազմակերպուին: Իրանի
մէջ, Հայերն ալ կը մասնակցին երկրին
մարզական չարժման:*

*Թեհրանի «Արարատ» Ֆութպոլի խում-
բը կը պայքարի Իրանի երկրորդ դասա-
կարգի ախոյենութեան մէջ: Ցիշենք որ
ժամանակին, «Արարատ» իր խօսքը ունէր
երկրին բարձրագոյն դասակարգի մրցա-
չարքին մէջ:*

*Վերջերս հայ մարզիկ մը լաւ համբաւ
հանած է: Անունն է Ալֆրէտ Այվազեան,
ազատ ոճի ըմբշամարտիկ մը: Ցաղթած
է Իրանի անուանի ըմբշամարտիկներէն
Մահմէն Քաւէի: Այվազեան կը պայքա-
րի 68 քգ· քաշային դասակարգին մէջ:*

ՊԻՐՆԱՐ ՓԱՐՏՕ ԿՐ ԴՆԱՀԱՏՈՒԻ

*Ֆրանսայի Ֆութպոլի բարձրագոյն դա-
սակարգի առաջնութեան մէջ, ո՛չ Տէր-
Զաքարեան (Նանթ) եւ ո՛չ ալ Աստուր-
եան (Թուլուզ) կրցան, ներկայ մրցաշար-
քին, կայուն տեղ մը ունենալ: Ուրիշ մը
սակայն, կիսովին Հայ, ինչպէս Աստ-
տուրեան, մեծ վերելք ունեցաւ: Անունն
է՝ Պիրնար Փարտօ: Ծնրատեան է Թուլոնի
կազմին: Արդէն քիչ չատ ծանօթ էր Ֆը-
րանսական Ֆութպոլին մէջ: Մաս կազ-
մած է ազգային ողիմպիական խումբին:*

*Այսուհանդերձ, 1987–ին է որ սկսաւ
իսկապէս փայլիլ իբրեւ պաշտպան մի-
նապահ եւ լաւ կազմակերպիչ դաշտին
վրայ: Փարտօ ծնած է Կարտանի մէջ
Դեկ· 19, 1960–ին: Իր հայրը եղած է ա-
տենին լաւ խաղացող մը, չրջանային մա-
կարդակի վրայ:*

*Քանի մը չարաթ առաջ, Պիրնար Փար-
տօ հրաւիրեալ «խմբագրապետ»ն էր Փրո-
վանսալ Թերթի մարզական բաժնին: Ի-
րեն հարցում ուղղուած էր թէ կը հետա-
քրքրուի՞ ինքնաչարժերու մրցումներով:
Պատասխան.*

*«Մանաւանդ փորմիւլ 1–ի մրցումներով:
Թերեւս ապդամօրութեամբ (շովինիզմ)
որովհետեւ Փրոսթ ալ կէս–կէս է: Ես ալ,
անոր նման, մօրս կողմէ Հայ եմ»:*

*Էֆիփ Թերթը, իր մասնագէտ խմբա-
գիրներուն քուէարկութեամբ, կազմած
եւ, իր Դեկ· 26–ի թիւին մէջ հրատարա-
կած է ախոյենութեան մասնակցող խա-
ղացողներէ խառն, լաւագոյն խումբը:
Մեծ ասղերու կողքին –ինչպէս Ֆրան-
չէսգոլի, Ալոֆս, Հոռոլ– Փարտօ կը գը-
րաւէ, այդ տիպար խումբին մէջ, ալ
միջնապահի տեղը: Խաղացող մը՝ որուն
արժէքը –վաճառականական արժէքը– չատ
պիտի բարձրանայ, անկասկած, մրցա-
չարքին վերջաւորութեան:*

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

«ՆՇՄԱՐ»Ի ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

———×———

«Հորիզոն» թերթի Նոյ· 23–ի թիւին
մէջ կարդացի «Նշմար» մը· «Եորկացոց
երեւոյթը» խորագրով, վիգէն ստորագը-
րութեամբ: Եորկացոցը հոն որպէս տիպար
առնուած էր մերօրեայ բոլոր այն երգիչ-
ներու խումբին, որոնք «հայ երգ» պիտա-
կին տակ արեւելեան ամէնէն աժանցոց
ծեփծեփուն մեղեդիներու եւ հայերէնա-
ցրման աննոռնի խօսքերու անմարսելի
խառնիճաղանճ մը կը ներկայացնեն հան-
րութեան· խառնիճաղանճ մը, որու ան-
փոփոխ հիմնաքարերն են ազգասիրական
անպէտ պոռթկումներ ու անպայման խը-
րատական – վերջաբան մը, երբ ամէնէն
աւելի զանոնք ուղղողները պէտք ունին
առնուազն խրատականի, որպէսզի հան-
գիստ թողուն Հայն ալ, անոր բազմաչար-
չար երգն ալ:

Սակայն այս երեւոյթին տակ, ինչպէս
հոն կը մատնանշուի, կայ հիմնական աե-
լի խոր ցաւ մը: Այո, այդ «երգիչ»ները
յաճախ երգելու կը հրաւիրուին մեր ա
կամ նա կազմակերպութեան կողմէ, որ
կը դասանի օտարութեան մէջ ստատրել
–կամ առնուազն պահապան կանգնիլ– մեր
արժէքներուն: Ու այդ արժէքներու աս-
տիճանաւորումը ինքնակոչ կ'երկարի
մինչեւ մշակութայինը:

Վերոյիշեալ Նշմարին մէջ կ'ըսուի թէ
անոնց դրդապատճառը ինքնականի կա-
րիքը կ'ըլլայ, կարենալ յառաջ տանելու
համար սերունդներ ու ժողովուրդ դաս-
տիարակելու գործը, ու իրաւամբ հարց
կը տրուի թէ «ո՞վ կը խաթարէ ճաշակ-
ները»: Արդարեւ, եթէ ընդունինք իսկ
թէ այդօրինակ երգիչներ հրաւիրելով գո-
յացած ինքնականը պիտի նպաստէ սե-
րունդ դաստիարակելու, թմրեցուցիչի
վաճառքով հայթայթուած գումարներով
թմրամոլութեան դէմ պայքար մղելու
չի՞ նմանիր իրենց ըրածը: Ի վերջոյ,
դրամ ճարելու միակ միջոցը թոյն ծա-
խելը չէ, եւ ոչ ալ մեզի –փառք Աստու-
ծոյ– այս իրականութեան աներեւակ հա-
ւաքականութիւն մը: Մեզ որ դժուար
է նաեւ նման նախաձեռնութիւններու մեծ
մասը արդարացնել օգտաւէտի պատճա-
ռաբանութեամբ: Ցետոյ չեմ յիշեր կար-
դացած ըլլալ նաեւ թէ այսինչին երգա-
հանդէսին հասոյթը յատկացուած ըլլայ
կրթական սա կամ նա ձեռնարկին: Եղած
բանի մը օրինակները չեն կրնար անըն-
դունելիին բնոյթը փոխել: Այսօր կան
նաեւ մեր բազմաթիւ ռատիոկայանները
հայաշատ գաղութներու մէջ· հասոյթի
ի՞նչ տեսակի մտահոգութեամբ բացատ-
րել անոնց հիւրընկալ կեցուածքը ձա-
խողած այս ասպարարներուն դէմ:

Մեզի պէտք եղածը կը կարծեմ թէ
այնպիսի կազմակերպութիւններ են, ո-
րոնք պիտի դաստիարակեն ժողովուրդը
դաստիարակելու կոչումով հրապարակ
իջածները, ի հարկին նիւթական հայ-
թայթելու կամ արդար դիտողութիւն-
ներու հանդուրժելու յատուկ դասըն-
թացքներ ալ բանալով անոնց համար:

Թ· ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏՈՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 — 22)

ՔԱՆԴԱԿԱԳՐԻ
ՀՈՐԷՆ ՏԷՐ–ՅԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

«Երեւան» արուեստանոցը պատրաստած
է փաստանկար մը, նուիրուած քանդա-
կագործ Հորէն Տէր–Յարութեանի կեան-
քին ու գործին: Լրագրող Պերճ Սահ-
փանեանի բեմանիւթով բեմադրիր Օլէգ
Բաղդասարեանի այս փաստանկարը ինք-
նատիպ սկիզբ մը ունի· Արեւմտեան Հա-
յաստանի Աչոտաւան գիւղը ծնած եւ
1915–ի եղեռնի ճամբաներով նախ արաբա-
կան անապատները, ապա Միացեալ Նա-
հանգներ, Ժամանակ, Եւրոպա անցած
արուեստագէտին երեւանեան բնակարա-
նին մէջ հաւաքուած են կինը՝ նկարչուհի
Եոլանտա, ընկերներն ու անոնց արուեստը
դնահատողները, որոնք կ'ունկնդրեն Ա-
լան Ցովհաննէսի «Հորէն քանդակագոր-
ծը» համանուագը՝ Հորէն Տէր–Ցարութ-
եանի մարդասիրական արուեստի՝ քա-
րի, փայտի, պրոնզի ու մարմարի իւրա-
յատուկ համանուագը, որ բազմալար է
ու բազմամեղեդի: Արուեստագէտը, ո-
րուն մանկագիտական դպրոցը եղած են
Ա· Աչխարհամարտի արհաւիրքները, աչ-
խարհի ու մարդու տառապանքները, ե-
դած է նախ դարուն ողբերգը· Չարդերն ու
սովամահութիւնը, ապա՝ Ժամանակի
ժողովուրդի կեանքն ու պայքարը, Հիրո-
չիմայի հիւլէական կործանումը, ցասու-
մով դատապարտելով թուրք Չարդա-
րարներու եւ հիւլէամոլներու ճիւաղային
նկրտումները: Ան քանդակի լեզուով աչ-
խարհին պատմած է Սասունցի Դաւիթի,
Վարդան Մամիկոնեանի, Նարեկացիի,
Անդրանիկ զօրավարի, Բաղրամեանի, Ս-
րատածի ու Արարատի հովանիին ներքեւ
վերածնած իր ժողովուրդի մասին:

ՀԱՆԴՈՒՐԺՈՂՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԹԻԿՆՈՑԸ

Դէպքը տեղի է ունեցել տարիներ առաջ: Եւ նման դէպքեր շատերս կարող ենք պատմել: Մտել եմ փոստի բաժանմունք: Փոստում երկուսս ենք՝ ես ու գիրուկ աշխատակցուհին, ում մօտ եկել եմ: Նա ինձ նկատել է, բայց իմ կողմը չի նայում: Աջազ – ձախազ ինչ-որ բաներ է տասնամբերում, կռանում-բարձրացնում: Ցետոյ փոստից դուրս է գալիս, հայեացքով հետեւում եմ իրեն: Փոստի առջեւ մեքենայ է կանգնում, որից իջնում են տղամարդիկ: Սրանց հետ է նաեւ մի գրկի երեխայ: Գիրուկ աշխատակցուհու եւ մեքենայով եկածների հանդիպումը հետաքրքրում է ինձ: Այստեղ էլ է նա արագ-արագ շարժւում, խօսում: Սպասում եմ: Վերջապէս տիկինը վերադառնում է, դարձեալ իմ կողմը չի նայում: Նորից ինչ որ գործեր է անում աճապարելով: Այս ընթացքում իմ համբերութիւնն անցնում է մի ճանապարհ, որ սկսում է վիրաւորանքի ընդվզումով, չարունակւում ինքնախաղեցման հունով եւ հասնում մի յայտնագործութեան, ինչը պիտի օգնի ինձ այս եւ գալիք նման բոլոր պարագաներին. այս հիմնարկը իմը չէ, նախ իրենն է: Դրութեան տէրն այստեղ ես չեմ, ինքն է: Ես այստեղ եկել եմ հինգ րոպէով, նա ամբողջ օրն է այստեղ: **Այս գիւտը** խաղաղեցնում է ինձ այն աստիճան, որ սկսում եմ մարդկայնօրէն խղճալ տիկնոջը: Փոստի հետ կապուած գործերս աւարտելուց յետոյ ինձ հետ տանում եմ որոշումս. նման պարագաներում չընդվզել, չյուզուել, խղճալ:

Մի օր էլ յայտնւում եմ հիւանդանոցում: Բորբոքւած է դէմքիս նեարդը: Հարկ է, որ էլեկտրական բուժում ընդունեմ: Ամառ է, չոգ, բայց ամենաչքնաչին միլիմանիկ քամին կարող է անդուժելի դարձնել դէմքիս նեարդը: Մրսում եմ բաժանմունք, ուր ինձ նման մեծ թուով հիւանդներ բուժւում են էլեկտրականութեան օգնութեամբ: Բուժքոյրը, որ տնօրինում է այս սարքաւորումները, ինձ հետ առընչւուղ իր գործն աւելուց յետոյ, քիչ հեռու նստում է միլիանգքի դուռը բաց է, բաց է եւ դիմացի պատուհանը: Պառկել ու սարսափով մտածում եմ՝ ո՞րն է աւելի զօրեղ լինելու՝ բուժո՞ւմը, թէ՞ միլիանգիկ քամին: Բուժքոյրն այստեղ կը մնայ ընդամէնը 10 – 15 րոպէ: Բուժքոյրն այստեղ է ամբողջ օրը: Նրան պէտք է միլիանգիկ քամի: Իմ յայտնագործած օրէնքն այստեղ էլ է օգնում ինձ: Դէմքիս նեարդն առայսօր անառողջ է, բայց առաջուայ համեմատ լաւ է:

Մի դէպք եւս պատմեմ. վերջերս Ա. Ոսկանեանի անուան համերգային մեծ դահլիճում սիմֆոնիկ երաժշտութեան համերգ էր: Նստած եմ դռնից ոչ հեռու: Դուռը կամացուկ բացւում է: Ներս է մտնում քիչ առաջ մեր տոմսերը ստուգող հսկիչը: Զգուշօրէն մի տոպրակ է դնում կողքիս աթոռին, չչուկով ինչ-որ բաներ է ասում մօտիկ նստած մի երիտասարդի, որ, թւում է, իրեն ծանօթ հարազատ է, որովհետեւ տոպրակն ըզբաղեցնում է երկուսն էլ: Դուրս է գալիս: Ցետոյ նորից դուռը բացւում է: Դարձեալ ներս է մտնում նոյն տիկինը: Դարձեալ չչուկով խօսում է երիտասարդի հետ: Այս անգամ վերցնում է տոպրակը եւ դուրս գալիս: Նուագախումբը նուագում է: Քիչ յետոյ տիկինը նորից է ներս մտնում: Կանգնում է դրան մօտ՝ մերթ ընդ մերթ երիտասարդի հետ ինչ-որ հարցեր պարզելով: Ծօսում են չչուկով: Ցիշում եմ իմ յայտնաբերած բանաձեւը եւ նորից մտքիս մէջ ասում՝ սա ի՛ր հիմնարկն է եւ ոչ թէ իմ: Եւ իմ մէջ ծնունդ է առնում մի զառն խղճահարութիւն՝ համերգը խանգարողներին կարգի հրաւիրելու կոչուած այս տիկնոջ, իր ենթադրեալ բարեկամի, իրենց արուեստի տաճարի մթնոլորտի մէջ զգացող նուագախումբի երաժիշտների, ունկնդիրների եւ ամէնից շատ ինքս իմ նկատմամբ:

Իսկ մի երկու օր առաջ կամերային երաժշտութեան տան բոլոր կայացած համերգը ձայնագրելու էր եկել հեռուստախումբը՝ իր հետ բերելով պատկառելի քանակութեամբ սարքաւորումներ, ելեկտրալարեր: Համերգի կէսին, երբ դահլիճին նախահարուհին դեռ նուագում էր, ինչպէս երեւում է, հեռուստատեսութեան աշխատողները հրաժարուել են համերգը ժապաւէնին յանձնելուց, եւ սկսում է սարքաւորումները դահլիճից դուրս հանելու արարողութիւնը: Գործ է, մարդիկ պիտի անեն: Ունկնդիրներին խանգարելն իրենց նպատակը չէ: Թող «ընկեր Պրոկոֆեւը» չվիրաւորուի, որի ստեղծագործութիւնն է այդ պահին հընչում, չվիրաւորուի դաշնակահարուհին, նաեւ՝ ոչ մէկս: Գործ է: Զէ՞ որ սարքաւորումները դուրս տանող տղաներից ամէն մէկին ծանօթ կարող էր լինել փոստի այն աշխատակցուհու եւ բազմաթիւ նրա նմանների, բուժքոյրերի, հսկիչի եւ բազում նման ծառայողների աշխատելու եղանակը: Տղաների արածը օրինազանցութիւն չէ: Մանաւանդ որ համերգասրբահում բոլոր նստածներս ընդվզելու, բողոքելու չնչին նշան անգամ ցոյց չտուինք: Տղաներն իրենց աշխատանքը վերջացրին ճիշդ այն ժամանակ, երբ դաշնակահարուհին աւարտեց իր համերգը: Ինձ կրկին օգնեց տարիներ առաջ իմ յայտնաբերած բանաձեւը:

Ու թէեւ այս էլ քանի տարի իմ օրէնքն է օգնում ինձ ապրել մեզ համար ընդունելի զարձած յարաբերութիւնների չընջանակում, բայց օգնում է միայն այնքան, որ բանն առանց պոռթկալու վերջանայ: Ամէնատես լինչ համերգ, երբ Պրահմսին փոխարինելու է գալիս տոպրակով մի տիկին, երբ միլիանգիկ քամուց փախչելու փոխարէն պիտի յայտնուես հէնց նրա մէջ... Զեմ հաւատում՝ ինչքան էլ փորձենք մեր վիրաւորանքը, մարդկային արժանապատուութեան ոտնահարումը փոխարինել լուրջ խղճահարութեամբ, վերջնականապէս հնարաւոր չէ անզգայանալ այն աստիճան, որ մեր միջից վերանայ բացայայտ զզուանքը տոպրակով հսկիչի, իր տունը փոստային բաժանմունք «տեղափոխած» կնոջ, հիւանդի նկատմամբ տարրական խնամքն արհամարհող բուժքրոջ ապրելաձեւի, աշխատելու եղանակի, պարզապէս այդպիսի մարդ տեսնելու իրողութեան հանդէպ: Ինչքան էլ ինքներս մեզ խրատենք դիմացկնի հանդէպ ներողամտութեան թիկնոց հագնելու ինքնապաշտպանական միջոցով, հազարամեակներով մեր մէջ մշակած ու մարդկային կեցութեան բնական արտայայտութիւն դարձած արժանապատուութիւնը մեր ներսում ճչալու է եւ իր իրաւունքն է պահանջելու: Անկարելի է, որ մեր մէջ կարողանանք խեղդել ու վերջնականապէս արմատախիլ անել այդ ընդվզումը: Ինչ լաւ է, որ դա այդպէս է:

Կարող ենք ասել՝ ինչո՞ւ այդքան աղմուկ բարձրացնել կարծես թէ չնչին թուացող այս երեւոյթների առթիւ: Ինչո՞ւ այսպիսի ծանր ընդհանրացում:

Բայց չէ՞ որ յիշածս դէպքերի «հերոսները» չատ լաւ գիտեն իրենցից պահանջուող տարրական վարուեցողութեան օրէնքները՝ երբ հարկ լինի դրանք ներկայացնել պատեհ – անհրաժեշտ առումով: Եթէ համերգային դահլիճում այն օրուայ գիրիժորը լինէր տոպրակով կնոջ զաւակը, նա կ'իմանար իրեն ինչպէս պահել: Եթէ բուժքրոջ եղբայրը լինէր իմ փոխարէն, նա միլիանգիկ քամու տակ չէր պառկեցնի հիւանդին:

Ժամանակը չէ՞ որ հանդուրժողութեան այս ծանր թիկնոցը վար նետենք մեր ուսերից: Մերժենք մեր իսկ յայտնագործած ինքնապաշտպանական ախտաւոր օրէնքը: Զէ՞ որ այն մեզ խանգարում է ե՛ւ շատ: Պահանջւում է որ փոստային բաժանմունքում ինձնից եւ գիրուկ աշխատակցուհուց ենթադրուող երեք րոպէանոց պաշտօնական պարզ յարաբերութիւնը ո՛չ խղճահարութիւն ծնի, ո՛չ նուաստացման հարց, ո՛չ էլ «օրէնք»: Պահանջւում է, որ բուժքրոջ ու հիւանդի 10 – 15 րոպէանոց պաշտօնական յարաբերութիւնը ծառայի իր նպատակին: Պահանջւում է, որ զեղագիտական բարձր հաճոյքի ակնկալիքով համերգային դահլիճ եկածների հանդիսատեսը ոտքահովելու կոչուած տոպրակաւոր տիկինն ամբողջ մի սրահ (նուագախումբով եւ ունկնդիրներով) հոգեւոր կեղտաջրի մէջ չընկղմի:

Հոմերոսից մինչեւ Ա. Ոսկանեան համալսարհային մշակոյթի անցած ճանապարհը մարդու արժանապատուութիւնը հաստատել – բարձրացնելու քայլ առ քայլ, դժուար նուաճուած ճանապարհ է: Եւ այս ճանապարհին մեր ժողովրդի կուտակածը եւ աշխարհին տուածը բոլորս ենք հպարտօրէն դիտակցում: Նաեւ մեր ժողովրդի պատմութիւնն է մեզ սովորեցրել ճանաչելու «մարդկային արժանապատուութիւն» երկու բառով արտայայտուած զգացումի իրական արժէքը: Կուսակցութեան՝ մեզ յղած վերակառուցման կոչը բոլորիս պահանջի վառ արտայայտութիւնն է: Ամէն մէկս նայենք ինքներս մեր ներսը: Արժանապատուութեան ի՞նչ բարձր դիտակցութիւն կայ մեր մէջ: Ապրենք ու աշխատենք արժանապատուութեան այդ դիտակցութեան չափանիշներով: Վերափոխուե՛նք:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՀԱԿԻՆ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Զինաստանի մշակութային յեղափոխութիւնը որ նկատելի դէպքերէն մէկն է Ի. դարու, երկու տասնամեակ եռք տակաւին գրել ու խօսիլ կու տայ իր մասին: «Հինթորամա»յի վերջին թիւին մէջ այս մասին կը խօսի յեղափոխութեան կարմիր պահակներէն մէկը, որ ներկայիս կ'ապրի Ֆրանսա, ու այդ շրջանի իր յուշերը ամփոփած է հատորի մը մէջ: Ան կը պատմէ՝–

«Յեղափոխութեան շրջանին 17 տարեկան էի. Քանթոնէն 400 քմ. հիւսիս-արեւելք, քաղաքի մը մէջ կ'ուսանէի: 1966–ին իմ բնակութեան մէջ փոփոխութեան չունէր կար, սակայն մարդ չէր պիտեր թէ ինչպէս պիտի զործադրէր ան: Մաօ տուաւ ազդանշանը: Մեզ մղեցին քննադատելու մեր ուսուցիչները, ինչ որ կը նշանակէ թէ շարժումը սկսաւ ուսանողական շրջանակներէ, ծաւալելու համար բանուորներու եւ գիւղացիներու մէջեւ:

Նախ մեզ պատրաստեցին որ մեր կարգին քննադատենք մտաւորականները, որոնք Փէքինի մէջ քննադատութիւններու ենթակայ էին արդէն: Սակայն այս ընթացքը տեղ չէր առաջնորդեր. կը կըրկնէինք թերթերու մէջ մեր կարդացածը: Հետզհետէ որոշ աշակերտներ դաղափարը ունեցան «նոր թիրախներ» ընտրելու: Մեր գժգոհութիւնը կ'արտայայտէինք մեծ որմադրներով: Նախաձեռնարկները սկիզբը միշտ «ընկերային լաւ ծագումով» աշակերտներ կ'ըլլային, որոնք գաղրօգան գէշ արդիւնքներ կ'ունենային: Պէտք է ըսել որ մենք մեզ չատ ճնշուած կը զգայինք մեր ուսուցիչներուն կողմէ որոնք կը պատրաստէին մեր թղթածրարները: Հոն ամէնէն աննշան անցքերն իսկ կ'արձանագրուէին ու այդ թղթածրարները մեզի կ'ընկերանային մեր ամբողջ կեանքի ընթացքին ու չաճախ կը գծէին մեր ապագայի ուղեգիծը:

Զինաստանի մէջ «ընկերային ծագում» բառածը կ'որոշուէր ծնողքներու նախքան 1949 ունեցած ասպարէզով: Գիւղացիներու, բանուորներու, դինուորներու գաւակները «ընկերային լաւ ծագում» ունեցող կը նկատուէին: Իսկ մտաւորականներու, նախկին հողատէրերու, կամ հարուստ գիւղացիներու կամ վաճառականներու զաւակները կը համարուէին ընկերային գէշ ծագումի տէրեր:

Ու քննադատութեան ենթարկուած ուրոյն պաշտօնական պարզ յարաբերութիւնը ո՛չ խղճահարութիւն ծնի, ո՛չ նուաստացման հարց, ո՛չ էլ «օրէնք»: Պահանջւում է, որ բուժքրոջ ու հիւանդի 10 – 15 րոպէանոց պաշտօնական յարաբերութիւնը ծառայի իր նպատակին: Պահանջւում է, որ զեղագիտական բարձր հաճոյքի ակնկալիքով համերգային դահլիճ եկածների հանդիսատեսը ոտքահովելու կոչուած տոպրակաւոր տիկինն ամբողջ մի սրահ (նուագախումբով եւ ունկնդիրներով) հոգեւոր կեղտաջրի մէջ չընկղմի:

Հոմերոսից մինչեւ Ա. Ոսկանեան համալսարհային մշակոյթի անցած ճանապարհը մարդու արժանապատուութիւնը հաստատել – բարձրացնելու քայլ առ քայլ, դժուար նուաճուած ճանապարհ է: Եւ այս ճանապարհին մեր ժողովրդի կուտակածը եւ աշխարհին տուածը բոլորս ենք հպարտօրէն դիտակցում: Նաեւ մեր ժողովրդի պատմութիւնն է մեզ սովորեցրել ճանաչելու «մարդկային արժանապատուութիւն» երկու բառով արտայայտուած զգացումի իրական արժէքը: Կուսակցութեան՝ մեզ յղած վերակառուցման կոչը բոլորիս պահանջի վառ արտայայտութիւնն է: Ամէն մէկս նայենք ինքներս մեր ներսը: Արժանապատուութեան ի՞նչ բարձր դիտակցութիւն կայ մեր մէջ: Ապրենք ու աշխատենք արժանապատուութեան այդ դիտակցութեան չափանիշներով: Վերափոխուե՛նք:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՈՒՐԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՆՍՏԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Նստակեցութիւնը կեանքին հակասական է, որովհետեւ կեանքը չարժում կը նշանակէ, իսկ հանգիստն ու քունը՝ վարձատրութիւն մը չարժումի կեանքին: Առանց չարժումի, մարմնի մկանները կը թմրին, անդամալուծութեան մատնելով յօդերը: Քանի մը ամիս անկողին մնացեալ սուցիչներու մեծ մասը կու գար ընկերային գէշ ծագումի տէր զանգուածէն:

Մեր գժգոհութիւնը հետզհետէ ուղղուեցաւ զպրոցի վարիչներուն, հեղինակութիւններուն եւ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն: Սակայն չէինք կրնար մեր չարժումին ձեւը ճշդել, ուրեմն պայքնք Փէքինի պահակներուն կարծիքը հարցնելու: Առաջին անդամն էր որ մայրաքաղաք կ'երթայի... սակայն չոգեկառքէն վտարուեցայ, որովհետեւ ընկերային լաւ ծագում մը չունէի:

Ետ դարձայ·գլխաւոր գործունէութիւնս քաղաքին գործատուներուն մէջ աշխատող բանուորները չարժման անցընել էր: Ցետոյ ցրուեցանք գաւառները:

Այդ շրջանին պարտաւոր էինք գործատուները մտնելու, որովհետեւ տեղական հեղինակութիւններ, որպէս հակադարձ մեր քննադատութիւններուն, կը հրահանգէին բանուորներուն, որպէսզի յարձակին մեր վրայ: Իսկ բանուորները չէին հասկնար թէ ինչ էր մեր ուզածը: Գոյինք ուրեմն լրենց բացատրելու, թէ մեր կարգախօսքերը իրենց եւս կը վերաբերէին. «Ընդլայնում ժողովրդավարութեան» «Ազատի ազատութիւն», «Ոչ՝ զանգուածներու ճնշումին»... վերջապէս կարեւոր թիւ մը միացաւ մեզի:

Հայրս նկարիչ էր, սակայն քաղաքական հարցերու պատճառով բանտարկուած էր: Այս պարագային հետեւանք մայրս վտարուած էր ուսուցչական իր պաշտօնէն: Ցեղափոխութեան շրջանին տասնմեակ երկիկ պատրաստող գործատան մը մէջ, ուր խոզի ազիքներ կը մաքրէր: Տաժանագին գործ մըն էր ատիկա:

Ինչպէս Զինաստանի բոլոր շրջանները, մեր ապրած քաղաքն ալ ամէն կողմ դինուարականներ զետեղուած էին. քաղաքացիական պատերազմ էր ուղղակի: Զէնքեր դղրդանք. երեք ամիս տեւեց այդ պատերազմը. մեծ թիւով մեռնողներ եղան, ատոյդ բան մը ըսել դժուար է: Նախ ատասիկ ճնշումներ կիրարկուեցան, մարդիկը կը ձերբակալուէին ու առանց դատավարութեան կը գնդակահարուէին:

Ցետոյ հետզհետէ սկսանք կասկածներ ունենալ. սկիզբը ամէն բան համապատասխան էր փոփոխութիւններու մեր փափաքին, ապա 1967–ին երբ Մաօ բռնեց թէ այս ընթացքը ճիշդ ուղղութիւնը չունէր, կասկածները չեչտուեցան: Սակայն կ'ուզէինք անդիտանալ զանոնք: 1968–ին երբ ան բանակը մեզի ու բանուորական կոմիտէներու դէմ հանեց ու Սեպտեմբերի մեծ ջարդերը կատարուեցան, առանց այլեւայլի հասկցանք թէ Մաօ երբեք նպատակ չունէր կիրարկելու իր հրահանգները:

Այդ միջոցին հօրս ծննդավայրը, Քանթոնի մէկ գաւառը կը գտնուէի: Ծովանքին հետու էր այդ վայրը: Փախչելու երկու ձախող փորձերէ եռք վերջապէս յաջողեցայ. նախ բարեկամացայ երկու երիտասարդներու հետ որոնք ծովափնեայ չրջաններ կը բնակէին. իրենց տուները Մաքաոյէն 20 քմ. հեռաւորութեան վրայ էին...երկու դիչեր լողացինք: Ցետոյ մտեն պահուըտեցանք ճամբուն կէսին գտնուող կղզեակի մը վրայ: Ցետոյ մինչեւ 1980 Հոնկ – Քոնկ ապրեցայ ու այդ թուականին եկայ Ֆրանսա:

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ե. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայ Արուեստի Ե. Միջազգային գիտաժողովը տեղի պիտի ունենայ Վենետիկ, Մայիս 30–էն Յունիս 3, 1988: Յետ 1975 եւ 1981–ի առաջին եւ երրորդ գիտաժողովներուն – երկրորդը եւ չորրորդը Երեւան տեղի ունեցան– այս երրորդ անգամն է որ Իտալիա ժամադրավայր կը հանդիսանայ հայ արուեստի մասին այս եզակի եւ բարձր մակարդակի հանդիպումին:

Գիտաժողովը կը կազմակերպուի Վենետիկի Համալսարանի Եւրասիական Ուսումներու բաժանմունքին կողմէ, որու ծիրին մէջ կը գործէ հայ լեզուի եւ գրականութեան ամպիոնը, գործակցութեամբ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի Ինստիտուտին:

Յարդ իրենց հովանաւորութիւնը ընձեռած են ձեռնարկին Իտալիոյ Կըրթական նախարարութիւնը, Վենետիոյ նահանգը, Վենետիկի քաղաքապետարանը, եւրոպական հասարակութիւններու մշակոյթի Ճանճախումբը:
Իր հաճութիւնը յայտնած է Մորհ. Միութեան մօտ Իտալիոյ դեսպանը: Այլ հաստատութիւններ եւ կազմակերպութիւններ ալ յատնած են իրենց կամքը թիկունք եւ զօրավիդ կանգնելու:

Գիտաժողովը նկատի կ'առնէ հայարուեստը, Դ.Ն ԺԸ. դար, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով Հայաստանի մշակութային–գեղարուեստական յարաբերութիւններուն եւ փոխառընչութիւններուն հարեւան եւ ոչ հարեւան երկիրներու եւ ժողովուրդներու հետ: «Հայաստան՝ քաղաքակրթութիւններու խաչմերուկ» կրնայ բնորոշել ընդհանուր բնութիւնը: Նկատառութեան գլխաւոր թնդասները պիտի ըլլան՝ ճարտարապետութիւն, քանդակագործութիւն, նկարչութիւն եւ մանր արուեստներ:

Իւրաքանչիւր նիստ պիտի ներմուծուի ընդհանրացնող զեկոյցէ մը –առաւելագոյն 45 վայրկեան–, որուն պիտի հետեւին 3–4 հաղորդումներ –առաւելագոյն 30 վայրկեան–: Իւրաքանչիւր նիստի վերջաւորութեան չուրջ մէկ ժամ պիտի յատկացուի կարծիքներու փոխանակութեան: Երկրորդ եւ երրորդ օրերուն նախատեսուած են երկու զուգընթաց նիստեր:

Հրաւիրուած են Հայաստանէն քանի, Մորհ. Միութեան այլ երկիրներէն հինգ, արեւելեան Եւրոպայէն տասը եւ ուրիշ երկիրներէ չուրջ երեսունհինգ մասնակիցներ: Ժողովի պաշտօնական լեզուներն են՝ իտալերէն, հայերէն, ռուսերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն: Եթէ հնարաւորութիւնները ներեն՝ պիտի հաստատուի ի հարկին համաժամանակեայ թարգմանութիւն:

Յունիս 1–ին տեղի պիտի ունենայ այցելութիւն մը Վենետիկի չուրջ տեսարժան վայրերու: Նախատեսուած են հաւանական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հանդիսներ և ընդունելութիւններ Միլանոյի, Պոլոնիայի եւ Ֆիրէնցէի մէջ:

Կարելի է մասնակցիլ գիտաժողովի նիստերուն վճարելով արձանագրութեան սակ մը՝ որ սահմանուած է իտալական 90·000 լիրէթ: Ընկերակցող կողակիցներու եւ ուսանողներու համար այս սակն է 50·000 լիրէթ:

Պանդոկներու մէջ տեղերու ապահովումը պէտք է կատարուի ուղղակի շահագրգռուողներուն կողմէ: Կազմակերպութիւնը չի մտներ մէջ է որոշ պանդոկներու հետ յարմարաւէտ գիներ ապահովելու համար: Փափաքողներուն պիտի ղրկուի այս պանդոկներուն ցանկը:

Ամէն պարագայի մէջ, նկատի առած գիտաժողովի սրահներուն սահմանափակ տարողութիւնը, անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրուիլ եւ յաճախել՝ պէտք է դիմեն կանխօրօք Գիտաժողովի կազմակերպիչ մարմնին հետեւեալ հասցէով՝

Secretariat of Ve International Symposium of Armenian Art
Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 — 30125 Venezia — ITALIA

Նկատի առած ձեռնարկին տարողութիւնը եւ կարեւորութիւնը բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին ստանալ անոր լուսաբան յաջողութեան՝ կրնան ուղարկել իրենց նպաստը հետեւեալ հաշիւին.

Associazione PADUS-ARAXES - c/c 216 - Banco di Roma - Agenzia B - Rialto Venezia - ITALIA

Նշելով թէ յատկացուած է Հայ արուեստի հինգերորդ Սիմպոզիումին:

Գիտաժողովի աւարտին հանրային հաշուետուարար պիտի կատարուի հատոյցներու եւ ծախքերու մասին:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԱՆ
ԱՄՊԻՈՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ «Ազեսխեան» սրահին մէջ, Դեկ. 5–ին, տեղի ունեցած է «Ֆերահեան» վարժարանի պարտամուրհակի հրկիզման առթիւ ճաշ – պարահանդէսը: Այս հրկիզումով հոգաբարձութիւնը վճարած ըլլալով վարժարանին պարտքը, ազդը տէր կը դարձնէր հսկայ կալուածի մը: Հանդիսութիւնը վարած է Ալիս Պետրոսեան: Խօսք առնելով օրուան պատուոյ հիւրը՝ Մայք Քանըրզլ – Գրիփըր Օհանեան (աշխարհածանօթ Մանիքսը), յայտնած է թէ «Ֆերահեան» վարժարանի դրացի ըլլալով, մօտէն հետեւած է կըրթարանին բարգաւաճման եւ չեշտելով դպրոցին ուսումնական ու կրթական դերը իր հիացումը յայտնած է բոլոր հայկական վարժարաններուն հանդէպ: Խօսք առած են տնօրէնն ու հոգաբարձութեան առենապետը, չրջանաւարտներ, առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 110 հազար տոլար:

***

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՑԻ «Հայաթ–Ռիճենսի» պանդոկին մէջ, Դեկ. 5–ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Ճանճախումբի տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են Միացեալ Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տան անդամներ Ճոզէֆ Քենեատի եւ Նանսի Փելոսի, ինչպէս նաեւ այլ պաշտօնատարներ: Խօսք առնելով Ճոզէֆ Քենեատի արծարծած է հայկ. ցեղասպանութեան՝ Միացեալ Նահանգներու Քոնկրէսին կողմէ ճանաչումի հարցը, լատեսութիւն յայտնելով այդ ուղղութեամբ: Խօսք առած են նաեւ Նանսի Փելոսի եւ Հրայր Պալեան:

***

ԳԱՀԻՐԷի հայկական Ընթերցասրահին մէջ, Դեկ. 10–ին, դասախօսութիւն մը տուած է տոքթ. Եղիկ Ճէրճէճեան (Պլոմինկթըն), Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան հաստատակի չրջագիծէն ներս: Բացուսմբ կատարած է Եղուարդ Ցակոբեան: Տոքթ. Ճէրճէճեան խօսած է «Մայր կուսակցութիւնը եւ Հայկ. Դատը» նիւթին չուրջ: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

***

ՈՒԱԹԹԱՈՒՆԻ Պայքար հաստատութեան սրահին մէջ, Դեկ. 11–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Կարլէն Թալլաքեանի գրած «Զօպանեան» հատորին: Բացումը կատարած է Անդրանիկ Ազատեան: Երուանդ Ազատեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Նուպար Ակիչեան (Լոս Անճըլըսէն): Բանախօսը բարձր դնահատած է Կարլէն Թալլաքեանի աշխատութիւնը:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Մէթրոփէն պանդոկին մէջ, Դեկ. 4 – 7, տեղի ունեցած է Զեփիւռ Սուրուճեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են աւելի քան 40 գործեր:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

Անպործ կը մնար ամուսինը չատ անգամ: Զարուհի ստիպուած կ'ըլլար յաճախ դրամ առնել ծանօթներէն: Անիկա դրած էր պզտիկը՝ ծերուկ կնոջ մը քով: Մախաղ: Եւ չարունակ դեղեր: Զարուհի ստիպուած էր առնել զայն ամէն չարաթ կանոնաւոր կերպով հիւանդանոց: Պզտիկը կը տատապէր, կը մարէր երբեմն: Մայրը թող եւած պատէ պատ կը զարնուէր: Վերջ ի վերջոյ խնդրեց Աստուածմէ, որ մեռնէր ծանօն կամ ապրէր չնորհքով, եթէ պիտի ապրէր: Զարուհի ձանձրացեր, յոգներ էր: Ու մարդը զուր տեղը կը փորձէր մխիթարել զայն: Ցամառ դարձեր էր կինը: Ցամառ դարձաւ եւ մարդը: Փոխած քայքայած էին անոնք մէկզմէկ:

***

Բ.

Կանանց հիւանդութեանց եւ վէներական ախտերու մասնագէտ տոքթոր Ալեմտաղեան վերադարձաւ Փարիզ: Եկած օրը Տիկնանցի դաշտահանդէս էր: Տոքթորը եկած էր հոն երիտասարդի մը հետ:

Հոն էր եւ Զարուհին: Ամուսինին հետ նստած էր սեղանի մը առջեւ, որուն ճերմակ սփռոցին ծայրերը կը ծփային հովէն: Անոր վրայ կը սրսփային ծառերուն տերեւները: Ճիւղերուն մէջէն արեւի դիծեր կը կախուէին անոր մազերէն վար: Տերեւներուն չուքերը կը ծփային անոր առջեւ պնակին մէջ: Անիկա դարձուցած էր գլուխը հովիտի մը վրայ, ուրկէ կու դար ամբոխի մը ազմուկը: Նաւ մը կը բերէր, կը թափէր դեռեզերքին վրայ անհատնում ժողովուրդ մը, որ կ'աճապարէր պարահանդէսին վայրը:

Զարուհին առաջին անգամ ըլլալով էր որ կը հաղուէր այդպէս: Արհամարհած էր բոլոր թեթեւ եւ աժան նորութիւնները, սպասուհիներուն եւ միխինէթներուն յատուկ արդուզարդը: Կը նախընտրէր չըհագուիլ, բայց հագուելէն վերջը լաւ ունենալ: Այնքան գեղեցիկ էր ան իր այդ կարմիր հագուստին մէջ, որ կը սեղմէր իր ամբողջ հասակը: Շուրջինները կը նայէին իրեն: Անոր դէմքը խաղալ ու վեհ բան մը ունէր: Կը ժպտէր վիրաւոր, բայց իր տառապանքէն դոհ մէկու մը պէս: Կը ժպտէր ու հեռաքրքրութեամբ կը քննէր հայ աղջիկներուն պօշիկները, դուլպանները, գլխարկները: Անոր նայուածքը կը հանդիպէր երբեմն ծանօթներու: Եւ անոր առջեւ կը պարզուէր այն մեծ ազդեցութիւնը, որ Փարիզի ապրելակերպէն կու գար:

Մուտքը ըրած էին 40 Ֆր. անձ գլուխ, որպէսզի կարելի եղածին չափ ընտրեալ դասակարգ մը գար: Բայց ամբողջ հաւաքութիւնը հոն էր գրեթէ: Հարուստ ընտանիքները հաւաքուած մէկ կողմ քաշուեր էին: Թաւիսա Ժորժը մէջերնին՝ անոնք կը զուարճանային իրենք իրենց մէջ խմելով, պարելով: Կօշկակարները մէկ կողմ, երիտասարդները մէկ կողմ, կուսակցական ընկերները անդին, պառաւները առջին:

Սեղանները բեռնաւորուած էին ապուխտով, ձուկերով, ռօլմաններով, օղիի, գինիի չիչերով եւ խոշոր, սեւ ձեռքերով: Երկու հայ լուսանկարիչներ կը նկարէին չարունակ: Պատրաստութիւնը կէս ժամ կը տեւէր: Որ մէկը առաջ կ'անցնէր, որ մէկը արհամարհանքով հեռուները կը կենար: Երկու օտար նուագախումբեր կը նուագէին անընդհատ: Ժողովուրդը կը պարէր, կը խնդար, կը պոռար: Որ մէկը կը քանար ծառի մը տակ, որ մէկը կը փորձէր ծառ մը մագլցիլ: Ճառեր, երգեր: «Կոմիտաս» խումբը, փարիզէն հեռու, այդ բլրակին վրայ, կ'որոտար դէպի երկինք: Ամպերը կը փախչէին փիղերու պէս: Արեւը իր թաթերը կը նետէր:

Հայ ժողովուրդը իր հայրենիքի կարօտը առաւ այդ օրը: Հայ արիները իրենց եռազոյն դրօշակները տնկեցին համբաւներուն վրայ: Երիտասարդ բանաստեղծ մը, վերջին ծայր գինով, արտասանութիւնները ըրաւ սխուր, լալագին չեչոտով մը՝ հայրենի երգիքներուն կարօտը ողբալով: Ատեն ատեն կը կորսուէր ան ու արցունքը աչքերուն՝ իր ձեռագիրները կը պատռէր իբրեւ նշան հեզութեան եւ ոչնչութեան, խոնարհութեան եւ հերոսութեան: Ժողովուրդը հեղնանքով դիտեց. բնական է: Ու բանաստեղծը վիրաւորուած՝ օղիէն ու արցունքէն կարմրած այտերը պրկելով, հռետորական ձեւերով, աչ ձեռքը օդին մէջ, կը հայհոյէր, կ'անիծէր իր ժողովուրդին տխմարութիւնը: Մարիամ Աստուածածնի աչքերուն պէս անոր աչքերը կը նայէին դէպի երկինք, կը զոդային անոր տենդոտ շրթունքները: Կը տարտապային անոր թեւերը, փախչիլ ուզող ճուկերու պէս, ընկերներու թեւերուն մէջէն, որոնք զուր ճիգեր կ'ընէին խաղաղեցնելու համար զինքը: Բանաստեղծը պոռթկաց այդ օրը: Ներեցին իրեն: Անիկա այդպէս էր եղած ամէն հաւաքոյթի մէջ: Ու ան կը կոչուէր Բարթող:

(Շար. 8)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաւիէն Վարդանեան – Նռանեան, Պ. Զարեհ Վարդանեան – Նռանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհացքատեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 3, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԱՐՈՅՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ – ՆՌԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ազգացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յունուար 3, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին Ծննդեան տօնի առիթով, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԹՈՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի «Ջրօրհնեաց» աւանդական արարողութիւն։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Յունուար 1–ին, Ուրբաթ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ՝ Կաղանդ – Տարեմուտ։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

SPÉCIAL

NOEL ARMENIEN

avec

MARTEN YORGANTZ

et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

***

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական Ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Միջոցեայ Վարժարանի աշակերտութեան, ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օրթոդոքսիի սրահին մէջ՝

11 – 13, ռիւ Տաճքոճ — Իսի
Վիճակահանութիւն
Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակումնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Յունուար 4, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՐԻՔ

ՓԱՐԻԶ – Տէր եւ Տիկին Ժաք Քարփանթիէ 400 Ֆր.։

ԼԻՒՍ – Տիկին Ալբաքի Տօնապետեան 100 Ֆր.։

***

ՊՕՄՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՋՈՑԻՆ

Տիկին Թոփճեանի *մահուան առթիւ, Տիկին Ճգնաւորեան 100 Ֆր.։*

Կարապետ Մուրատճեանի *մահուան առթիւ Գր. Գինտիրեան եւ զաւակները 500 Ֆր.։*

Պ. Հրաչեանի *մահուան առթիւ, Տիկին Ժոզէֆին Ստեփանեան 200 Ֆր., Արամ Շեխիկեան 200 Ֆր.։*

YAN'S CLUB

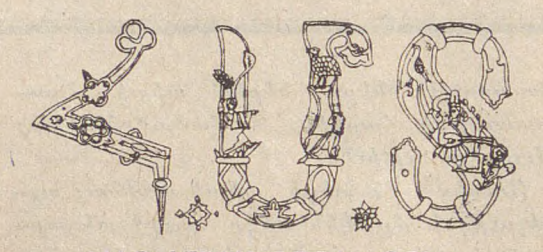
5, ave. Reille — 75014 Paris
Samedi 16 Janvier à 20 heures 30

Théâtre arménien
KISSANI présente

LE JOURNAL DE NORAYR

Spectacle suivi d'un dîner

Dîner - spectacle : 150 Frs.
Spectacle seul : 50 Frs.
Réservations : 45. 89. 20. 48

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Repas traditionnel de NOËL ARMÉNIEN

Le Mercredi 6 Janvier
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
à partir de 19h30

Prix de participation :
35 F pour les adultes
20 F pour les moins de 12 ans

Renseignements et insriptions :
au 78. 49. 42. 97
avant le 25 Décembre.

U. G. A. B.
UNION GENERALE
ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

La Section des Dames de l'UGAB
de Paris
vous invite au

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion
du *Noël Arménien*

le Mercredi 6 Janvier
à 19h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles—75017 PARIS

Participation aux frais : 250 Frs.
100 Frs. pour les moins de 15 ans

Pour réserver votre table
téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18
avant le 31 Décembre

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՆՈՒՆԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ

Ուրբաթ, Յունուար 1, Տօն Անուանակոչութեան *Տեառն, ժամը 11–ին՝ ձայնաւոր պատարագ։*

Կիրակի, Յունուար 3, Յայտնութիւն եւ Մկրտութիւն *Տեառն, ժամը 11–ին՝ հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝*

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին, ժամը 13–ին՝ տեղի կ'ունենայ ընտանեկան հացկերոյթ, ժողովրդապետութեան սրահին մէջ։

Մանանկիլ փափաքողները կը խնդրուի արձանագրուիլ նախապէս ժողովրդապետական գրասենեակը՝ հեռաձայնելով 42· 78· 31· 93 թիւին։

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՉ

ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Յունուար 3–ին ժամը 15·ին, կը կազմակերպէ վիճակահանութեան խաղ մը «Լօթօ» տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Շրջանի հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի։

ԱՌ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Երգչուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Եւ երգահան՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Սիփան – Կոմիտաս *երգչախումբը վերհրատարակած է՝*

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours սալերէն արտատրուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Ցայտագիրը կը պարունակէ. –

FACE I —

8 *մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի։*

FACE II —

Symphonique նուագախումբի համար պրուած 4 գործեր։

Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի։

Փնտռելէ. –

Սիփան — Կոմիտաս *երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ. –*

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr.. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը տեղւոյն բոլոր կազմակերպութիւններուն ուշադրութեան կը յանձնէ Մարտ 12 Թուականը։

Երեկոյթ Օփերայի մէջ
ՆՈՒԱՍԱՐԴ
պարախումբի։

***

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը

Տօնական Ձաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12–էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

SOIREE

DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

— ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ

ԵՐԱՓՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

SALLE CORTOT

Ղեկավարութեամբ՝
Ալէքսանդր Սիրանոսեան-ի
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 16·30ին

■

ԹԱՏՐՈՆ

Chapelle Saint-Louis de la Salpêtrière

Մասնակցութեամբ
Փարիզի չորս թատերախումբերու՝

- *Հայ Թատրոն «Գիսանի»*
- *Համազգային «Դիմակ»*
- *«Կատակ»*
- *«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւն»*

Բեմադրութիւն՝
Արբի Յովհաննիսեան
Ապրիլ 28–29–30 եւ Մայիս 1–2–3–4–5

■

Մշակութային Ձեռնարկներ
ՅՈՒՅՍ ԱՀԱՆԴԷՍ
F. I. A. P.
Foyer International d'Accueil Parisien
Մայիս 15–էն 30

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ գարնան Ամանորի հանդէսը Շաբաթ, Յունուար 2, ժամը 21–ին, դպրոցին սրահը։

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ-ի։

Ղեկավարութեամբ ուսուցիչներ՝ Եղիչ աւագ քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Թաչիկ Եըլմազեանի, Տիկին Վարդուհի Կիրակոսեան – Մակայեանի։

Երգ, պար, խմբական արտասանութիւններ եւ տրամախօսութիւն մը աշակերտներուն կողմէ։

Կաղանդ Պապան մուտք կը գործէ բեռնաւորուած բաշխելու համար իր բերած նուէրները։

Հիւրասիրութիւն՝ Սէն – Ժերոմի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։

Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ շրջակայքի բոլոր Թաղեցիները եւ ծնողքները, վայելելու եւ ապրելու համար հայկական երեկոյթ մը։ Միեւնոյն առեն քայլերիս մեր փոքրիկները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑՔ

Գինն՝ 60 Ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն։

17, rue Bleue 75009 PARIS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
31

JEUDI
31 DÉCEMBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.651
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.651

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 / 24)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ ընկերային ապահովութեան սովորական յատկացումները տեղի կ'ունենան, այս տարի եւս: Այսպէս ընկերային ապահովութեան նահմանափակ աշխատավարձը 9840 Ֆր.էն կ'անցնի 9950 Ֆր.ի ամսական, հիւանդանոցներու ճշդուած օրական յատկացում սակը 25 Ֆր.էն կը բարձրանայ 27 Ֆր.ի: Ասոնց դէմ, ընտանեկան նպաստները կը բարձրանան 2,66% եւ հանդուրժեան թոշակն ալ (ընկերային ապահովութեան ընդհանուր դրութիւն) 2,6%:

ՀԱՐՑԱԽՈՑՔԵՐԸ ՁԻՐԱՐ կը հմայեն եւ օրէ օր աւելի մեծ թափ պիտի առնեն, քանի կը մօտենայ նախագահական ընտրութեան ճակատագրական թուական – նը: Ֆրանսացին, արդէն չատոնց կորսնցուցած է անձնական կարծիք ունենալու իրաւունքը: Կը բաւէ որ ամէն առտու թերթը բանայ եւ տեղեկանայ թէ ի՞նչ է իր կարծիքը: Այսպէս, ըստ վերջին մէկ հարցախոյզի (Զորեքշաբթի՝ «Մաչ») Միթերան կ'ընտրուի 53,5%ով ոտի դէմ (46,5%) Ռ. չրջանին: Ընդհանուր ձեւով 4 մենամարտի վրայ, 3 հատի պարագային ճախի թեկնածուն – Միթերան կամ Ռոքար – կը յաղթէ: Ներքի դէմ, Միթերան 55%ով կ'ընտրուի, Ռոքար՝ 52%ով ,բայց այս վերջինը կը պարտուի ոտի դէմ: Նոյն օրը, Ֆիկարօ – Սոֆրէս ուրիշ հարցախոյզ մը կը հրատարակէ, որ տարբեր պատկեր կը պարզէ, թէեւ այլ հարցեր ալ կը չօչափուին: Մահապատիժի վերահաստատման կողմնակից են Ֆրանսացիներու 61%ը, 50%ը դրական կը դտնեն Փասքուայի դործունէութիւնը, 58%ը կը խորհին թէ անապահովութեան զգացումը կը նուազի, եւայլն, եւայլն:

ՉԻՒնի չդոյութիւնը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է Ֆրանսայի դահուկի դիւղաքաղաքներուն մէջ, ուր անտեսական տագնապ ծագած է պանդոկներու մէջ, այլ մանաւանդ դահուկի դպրոցներու, դասատուներու եւլն., եւլն.: Շատեր թեճիճ գործազրկութեան ենթարկուած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ 17 տարեկան երիտասարդ մը, որ զլուխէն վիրաւորուած էր իսրայէլեան ոստիկանութեան գնդակնետէն, մեռած է, ինչ որ 23–ի կը բարձրացնէ վերջին օրերու պաղեստինցի զոհերու թիւը:

ԻՈՒՆԷ– ԻՈՒՆԷ, որ ազատ արձակուած էր, բայց կը մնար դատական հսկողութեան տակ, Նումէայի բեկանիչ ատեանին դիմեց այս կարգադրութեան դէմ: Անկախապաշտներու թիւ 2–ը կոչ կ'ընէ նաեւ որ դէմ դիմաց նստին ու խօսին Քանաքներու հետ՝ «վերջնական կառոյց մը հաստատելու համար»: Ծանօթ է որ այդ վերջնական կառոյցը, պարզապէս՝ անկախութիւնն է:

ԻՍՐԱՅԷԼի հեռատեսիլը տարուան «ոչ – մարդը» (non-homme) ընտրեր է յանձին Ա.Տարիոյ նախագահին՝ Քուոթթ Վալտհայմի:

ԴԱԽԻԹ ԵՈՒՆԿ, անլիքան եպիսկոպոսը, որոշած է իր թեմէն վռնտել «դրծօն» միասեռական քահանաները, կը զբսի բրիտանական մամուլը: Եպիսկոպոսը արդելք մը չի տեսներ որ միասեռական պէս գծանկարիչ: Արուեստագէտին չը–նորհուած են կերպարուեստի խորհրդային եւ արտասահմանեան քանի մը մրցումներու մրցանակները:

***

ՀԱՅ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուայի ճարտարապետներու Տունը բացուած է ճարտարապետական լաւագոյն գործերու համամիութենական մրցումին յաղթած աշխատանքներու ցուցահանդէսը: Դատակամի կողմէ պարգեւներու արժանացած հեղինակներու կարգին են խումբ մը հայ ճարտարապետներ: Յորհ. Միութեան ճարտարապետներու Միութեան ոսկէ մետալներ եւ յատուկ վկայականներ չնորհուած են Ռաղմիկ Դաւթեանի՝ Սեւանայ լճի ափին դտնուող Այրիվանքի ճարտարապետական համադրոյթի վերահաստատման համար, Ա. Զուրաբեանի եւ Ա. Ազատեանի՝ Հայաստանի ժողովրդական անտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի հրապարակի կառուցապատման եւ 300 տեղնոց պանդոկի նախագիծի համար: Ձարտարապետ Օ. Շոկարեւ եւ չինարար Ի. Յակոբեան պարգեւատրուած են Երեւանի մէջ Գերագոյն դատարանի չէնքի նախագիծին համար: Յատուկ վկայականներով պարգեւատրուած են հայ ճարտարապետներու երկու աշխատանքներ, որոնց կարգին՝ «Նորաչէն» բնակելի չըրջանին մէջ 600 հոգիի համար նախատեսուած քաղաքաչինական համադրոյթը:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՄԻՆ ԿՈՉՈՒԱԾ Է ԱԼԵՔՍԷՅ ՀԵՔԻՄԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի թիւ 13 երաժշտական դպրոցը այսուհետեւ կը կրէ երգահան Ալեքսէյ Հէքիմեանի անունը: Հէքիմեանի (1927 – 1982) երգերը երջանիկ ճակատագիր ունին. անոնք չատ դիւրութեամբ կ'ընկալուին ժողովուրդին կողմէ եւ լայնօրէն կը տարածուին: Հեղինակին յատկապէս մեծ ժողովրդականութիւն բերած են «Իմ Հայաստան» եւ «Պահպանեցէք ընկերներին» երգաշարերը: Ի զուր չէ ըսուած, թէ իսկական երգը այն է՝ զոր ժողովուրդը ոչ միայն կ'ուզէ լսել, այլեւ երգել: Ալեքսէյ Հէքիմեանի երգերը ժողովուրդը կ'երգէ:

Երաժիշտին «երգապնակ»ը այլազան է: Ան երգեր գրած է հայ, ռուս, ուկրանացի, վրացի բանաստեղծներու բառերով: Հեղինակն է քնարական թաղմաթիւ երգերու, ինչպէս նաեւ պատերազմական թեմաներով, արդի մարդու խոհերու մասին կարգ մը գործերու: Աչօտ Գրաշիի հետ համագործակցութեան արդիւնք է «Իմ Հայաստան» երգաշարքը, բաղկացած 51 երգերէ: Ալեքսէյ Հէքիմեանի երգերը տարածուած են Յորհ. Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ արտասահման: Մասնաւորաբար իր «Բարի արագիլ» երգը, այնքան ծանօթ, տեսակ մը երաժշտական կամուրջ գարձած է հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:

***

ՇՆՉԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆԸ (ԱՍԹՄ) ՌՈՒԻԺՈՂ ԳՈՐԾԻՔ

Շնչարգելութիւն (ասթմ) ունեցող հիւանդը, փոքր՝ ելեկտրական լապտերի մեծութեամբ գործիքը մօտեցնելով շրթներուն, քանի մը խորունկ ներշնչում կատարելով կը փրկուի հիւծիչ հազէ: Գործիքը՝ որ կը կոչուի «Բրիզ», խորհրդային առաջին գերճշգրիտ ներշնչակն է (ինհալաթէօր). զայն յօրինած է բարձր յաճախականութեան հոսանքներու համամիութենական գիտա–հետազօտական հիմնարկի խումբը: Գործիքին արտադրութիւնը սկսած է Նովոզիբկովի «Ինդուկտոր» գործատունը:

***

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱԳՐԱՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԻՒԹԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Կրասնայա Զվեզդա» («Կարմիր աստղ») թերթը «Հրաչունչ հոգիներու մէջէն» վերնագրին տակ հրատարակած է Յովհաննէս Բաղրամեանի կեանքին ու գործին մասին նիւթեր՝ ուր ի մէջ այլոց ըսուած է. «...Յորհ. Միութեան մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանը իրենց զաւակը կը համարին Ռուսիոյ, Կովկասի եւ Մերձպալթիքի, Ուկրանիոյ եւ Բելոռուսիոյ մէջ, որովհետեւ Բաղրամեան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է դերման – ֆաշական զաւթիչներէն անոնց հողերու ազատագրութեան: Զարտախլու դիւղը ծնած զրեթէ բոլոր տղաքը կ'երթային զինուորական դառնալ: Եւ այս՝ հասկընալի է. Զարտախլու Յորհ. Միութեան տուած է երկու մառեշալ՝ Յովհաննէս Բաղրամեան եւ Համազասպ Բաբաջանեան»: Թերթը տեղ տուած է մառեշալ Բաղրամեանի մասին իր զինակիցներու կարծիքներուն:

Մամուլէն.–

«Գերման զինուորականներու խումբ մը Թանզանիոյ անտառներու մէջ պրպտումներ կատարած ու ճշդած է թէ նախամարդուն ու կապիկներու միջեւ մեծ նմանութիւններ կան: Այս յայտնութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ այժմէականութիւն չտան Դարուինի վարկածը: Նոյն խմբակը զինականօրէն փաստած է նաեւ թէ ժամանակակից մարդ արարածը եւս ի պահանջել հարկին կրնայ կապիկներու չափ արիւնարբու ըլլալ»:

Քաղաքական աշխարհագրութեան դասերէն սորված էինք թէ երկրագունտի բարեխոհ վրայ Բ. աշխարհամարտէն ի վեր երկու Գերմանիա գոյութիւն ունէր. արեւելեանն ու արեւմտեանը: Ոչ մէկ տեղ տող մը կարդացած էի մինչեւ հիմա երրորդ Գերմանիոյ մը մասին, որ մեր երկրագունտէն դուրս, տիեզերքի ո՛ր գիտէ որ անկիւնը ծնունդ առեր էր: Այսօր կարդալէ ետք վերի լուրը, դժուար չըլլար կռահել թէ անհունի ամենախուլ մէկ խորշին մէջ պէտք է գտնուի այդ երկիրը. բանի որ անոր գիտնականները պէտք կը զգան մինչեւ Թանզանիոյ անտառները գիտարշաւներու երթալու, փաստելու համար թէ ժամանակակից մարդ արարածը կրնայ կապիկներու չափ արիւնարբու ըլլալ...:

Թ. ԱՐՓԻ

«Հակում» ունեցողները քահանայ ձեռնադրուին:

ԹԱՄ, Յորհրդային գործակալութիւնը բոլորովին հերքեց որ Ա.Հոնէն, Խաոնայի այն երիտասարդը որ Ագոէն 2–ի «Դիմադրութիւն» յատագրին մասնակցած էր («Յառաջ», Դեկ. 25 – 27) ներկայիս հալածանքի ենթակայ ըլլայ: Ինք է որ հրաժարած է գործատունէն, ուր կ'աշխատէր եւ հանգիստ կ'ապրի Տալլին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 16-ՐԴ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

(1920 – 1987 / 88)

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. 14–ՐԴ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
1929–ԷՆ Ի ՎԵՐ

1920–ին, Ա. Աշխարհամարտին վերջանալէն հազիւ երկու տարի ետք սկաուտական շարժումը, հակառակ չտեսրու կարծիքին, կը վերածնէր: Երբ հիմնադիր Պէյտըն Փաուլ սկաուտական հաւաքոյթ մը կը կազմակերպէր Լոնտոնի Օլէմբիայի մեծ հաւաքավայրին մէջ կը հրաւիրէր նաեւ Եւրոպայէն եւ աւելի հեռաւոր ներկիրներէ եւս սկաուտական խումբեր: Հրաւէրը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ ու երեսուն երկիրներէ հազարաւոր սկաուտներ հաւաքուեցան Լոնտոն, իրենց հիմնադիրին չուրջ: Ստեղծուեցաւ եղբայրական ջերմ մթնոլորտ մը ու մասնակցող ազգերու ներկայացուցիչները մեծ խանդավառութեան մէջ Պ. Փաուլը հրաւիրեցին «Սկաուտական շարժումին համաշխարհային ընդհ. պետ». նոյն շրջանին կը հիմնուէին նաեւ սկաուտական ճէմպորիները (բանակում) որոնք տեղի պիտի ունենային 4 տարին անգամ մը երէցներու հրաւէրով. անկէ մինչեւ այսօր կանոնաւոր կերպով կը շարունակուին անոնք:

Ա. Միջազգային ճէմպորին Դանիոյ մէջ էր 1924–ին, աւելի քան 10 հազար մասնակցողներով: 1929–ին, տեղի կ'ունենար չափահասներու ճէմպորին, կրկին Անգլիոյ մէջ, ի պատիւ հիմնադրին: Անոր առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէր Հայ Արիներու Միութիւնը, որ հիմնուած էր 1928–ին եւ ճանաչում գտած միջազգային վարչութեան կողմէ: Յաջորդեցին 1933–ին Հունգարիոյ, 1937–ին Հոլանտայի ճէմպորինները:

Պատերազմը ընդհատեց ճէմպորիներու շարքը. իսկ Պ. Փաուլ 1938–ին վերջնականապէս կը մեկնէր Քենիա, ուր կը մահանար 1941–ի սկիզբը:

Պատերազմէն ետք (1947) Ֆրանսական սկաուտական միութեան կողմէ կազմակերպուեցաւ «Խաղաղութեան ճէմպորի»ն, Փարիզի մօտ, Մուասոն: Հայ Արիներու Միութիւնը մասնակցեցաւ 160 սկաուտով, Փարիզէն, Վալանսէն, Լիոնէն եւ Պէժիայէն: Ցետոյ 1951–ին տեղի ունեցան Աւստրալիոյ, 1955ին Քանատայի եւ 1957–ին սկաուտական շարժումին 50, իսկ Պ. Փաուլի ծննդեան 100ամեակին առթիւ Լոնտոնի ճէմպորինները: 1959–ին Փիլիպպեան կղզիներու մէջ էր ճէմպորին, բայց առողջապահական եւ նիւթական դժուարութիւններու պատճառով Հայ Արիներու Միութիւնը բացառապէս չմասնակցեցաւ:

ճէմպորինները չարունակուեցան. 1963–ին՝ Ցունաստան, 1967–ին՝ Միացեալ Նահանգներ, 1971–ին՝ ճափոն, 1975–ին՝ Նորվեկիա: 1979–ին Զուիցերիոյ մէջ տեղի ունեցաւ եւրոպական ճէմպորի մը: Իսկ 1983–ի Քանատայի ճէմպորիին առաջին անգամ ըլլալով մասնակցեցան նաեւ արենոյշները:

ԵՒ ՀԻՄԱ. ԱԻՍՏՐԱԼԻՍ

Ցառաջիկայ ճէմպորին, 16–րդը, տեղի կ'ունենայ Դեկ. 30–էն Ցունուար 9 Աւստրալիա. Սիտնէյի մօտ: Այս հեռաւոր հողամասը այսօր կը ծօնէ նաեւ իր 200ամեակը: 70 երկիրներէ 15 հազար բնակաւուններ պիտի մասնակցին այս ճէմպորիին, որոնց կարգին նաեւ Հայ Արիներու Միութիւնը, 24 հոգինոց պատուիրակութեամբ մը, Լիոնի, Փարիզի եւ Մարսէյլի շրջաններով, խմբապետական կազմով: Հակառակ բոլոր դժուարութեանց –ղպրոց, կլիմայ, հեռաւորութիւն եւ ծախք– հայ արիները ամէն շրջանի մէջ հանդէսներով, հաւաքոյթներով կը ջանան թեթեւցնել իրենց ծախքերը. բոլորն ալ կը ջանան օգտուիլ այս առիթէն ու աւելի մօտէն ճանչնալ այս հեռաւոր երկրին սկաուտները որոնց շատ անգամներ հանդիպած են ճէմպորիներու մէջ:

ճէմպորինները սկաուտական շարժման մեծագոյն ձեռնարկներն են եւ ապացոյցը՝ անոր եղբայրական ու բարեկամական ոգին:

Հայ արիները մեծ հպարտութեամբ կը մասնակցին Աւստրալիոյ ճէմպորիին. նորերը մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասեն անոր, իսկ անոնք որոնք արդէն մասնակցած են ուրիշ ճէմպորիներու, դիտեն անոնց հմայքն ու զուարթ մթնոլորտը:

Մեր տղաքը միեւնոյն ժամանակ պիտի ծանօթացնեն հայկական սկաուտական շարժումը, հաստատեն շատ մը բարեկամութիւններ ու մանաւանդ տասը օր ապրին եղբայրական միջավայրի մը մէջ:

ճէմպորինները պարզ բանակումներ չեն, այլ հաւաքոյթներ ուր տղաքը կը ծանօթանան, կը խաղան, ամէն երկիր կը ներկայացնէ իր պարերը, երգերը կամ նկարներով ու ձեռական աշխատանքներով զործունէութեան ցուցահանդէս կը կազմակերպէ:

Հրաւիրող երկիրը ամէն ջանք կը զործադրէ լաւ տպաւորութիւն մը ձգելու համար հիւրերու վրայ. իսկ տեղացիները ճէմպորիէն առաջ կամ հետ զանազան շարաթ մը կը հիւրասիրեն իրենց տուներուն մէջ:

Իսկ մեր, Հայերուս մասնակցութեամբ շատ մը երկիրներ առաջին անգամ կը տեսնեն Հայեր, անոնց պատանիները եւ արժանիքները:

Շատեր հարց կու տան, թէ կ'արժէ այդքան ամիսներու աշխատանք, նիւթական ծախք եւ յոգնութիւն ճէմպորիի մը համար, ներկայ պայմաններու մէջ: Կ'արժէ, քանի որ 57 տարիէ ի վեր Հայ Արիներու միութեան բոլոր սերունդները վայելած են միջազգային եղբայրութիւն եւ ներկայացուցած են հայ պատանիներու արժէքը, սկաուտական աշխարհին մէջ: Անոնք մեծ գիտակցութեամբ նկատի ունեցած են միջազգային յարաբերութիւններու կարեւորութիւնը, պատասխանատուութեան զգացումը եւ մանաւանդ մեր հաւաքը միջազգային եղբայրութեան եւ բարեկամութեան հանդէպ, չնորհիւ Պէյսըն Փաուլի ստեղծած չարժումին:

Գովելի են մեր տղաքն ու իրենց ծնողքը որոնք ամէն զոհողութիւն կ'ընեն, որպէսզի հայ արիներու չարժումը մնայ միշտ կենդանի եւ զործէ բարձր մակարդակի մը վրայ, ի նպաստ յաջորդ սերունդներու:

ճէմպորի մը եւս, որու ընթացքին վրատահ ենք որ հայ արիները պիտի յարդուին ու սիրուին հեռաւոր Աւստրալիոյ մէջ, իրենց աշխոյժ ու սիրալիր ներկայութեամբ:

**

Հայ Արիներու Միութեան 24 հոգինոց խումբը –Փարիզէն, Մարսէյլէն, Լիոնէն– մեկնեցաւ Դեկ. 23–ին: ճէմպորիին բացումը տեղի կ'ունենար Դեկ. 30–ին: Հայ արիները հանդիսատ այլ երկարատեւ համբորդութենէ մը ետք Դեկ. 25–ին հասան Սիտնէյ. հեռաձայնով մեր ստացած տեղեկութիւններու համաձայն, սիրալիր ընդունելութիւն գտան տեղւոյն հայ գաղութէն: Մեր տղաքն ու աղջիկները իրր հիւր պիտի մնան հայ ընտանիքներու քով: Հայ արիները դիմաւորելու եկած էին նաեւ տեղական սկաուտական միութեան ներկայացուցիչները:

Բացի տասնեակ մը «մեծ» ազգերէ որոնք հարիւրէ աւելի մասնակիցներով ներկայ են, Հայերու թիւը կարեւոր կը նկատուի: ճէմպորիին մաս կը կազմեն մեծ մասամբ տեղական եւ ասիական երկիրներէ, ինչպէս նաեւ Միացեալ Նահանգներէն արիներ ու արինոյշներ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿՈՒՐ ԳԵՏԻ ՁԱԽԱՓՆԵԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼԵՔՍԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կուր գետի միջին հոսանքի ձախափնեայ շրջաններում կամ պատմական Բուն Աղուանք երկրամասի սահմաններում Հայերն ապրել են վաղնջական ժամանակներից: Միաժամանակ, ինչպէս վկայում են գրաւոր աղբիւրները, նրանք գրաղում էին երկրագործութեամբ, հետեւաբար նոտակեաց էին, ունէին իրենց մշտական բնակավայրերը, դիւղերը:

Քրիստոնէութեան տարածումը, Հայոց գրերի ստեղծումը առաւելագոյն չափով նպաստեցին ողջ երկրամասի Հայ բնակչութեան շրջանում ազգային ինքնադիտակցութեան ամրապնդմանը:

Ը.–Ժ. դարերում երկրամասի տարածքի մի զգալի մասում Շաքի կենտրոնով առաջացաւ համանուն հայկական հզոր իշխանութիւնը, որի գոյութեան ընթացքում (յետագայում եւս) նկատելիօրէն աշխուժացաւ մշակութային կեանքը: Զարգացան քաղաքները, կառուցուեցին բերդեր, վանքեր, եկեղեցիներ եւայլն:

Յետագայ դարերում, չնայած օտար տիրապետողների ծանր լծին, երկրամասի բազմաթիւ բնակավայրեր եւ առաջին հերթին քաղաքները (Շաքի, Արաշ, Շամախի) զարձան վաճառաշահ յայտնի կեդրոններ, ուր մետաքս, կաշուեղէն ու այլ արտադրանք գնելու համար զալիս էին Եւրոպայի ու Ասիայի երկրների բազմաթիւ վաճառականներ: Այդ վաճառականները – ճանապարհորդներից շատերը թողել են գրաւոր յիշատակութիւններ: Վերջիններս առանձնապէս արժէքաւոր են իրրեւ ականատեսի վկայութիւն: Օրինակ, Շամախիում մետաքսի առեւտրով զրաղուած Իտալացի վաճառական Ճոզեֆա Պարպարոն (Ժե. դար) եւ անգլիացի վաճառական Անթոնի Ճենքինսըն (Ժ2. դար) հաղորդում են, որ իրենց այցելութեան ժամանակ քաղաքի ու շրջանակների բնակչութեան հիմնական մասը Հայեր էին:

Պակաս մարզաշատ ու ծաղկուն չէին նաեւ երկրամասի բազմաթիւ դիւղերը: Դրանցից մի քանիսը նշանաւորուեցին իրեւ գրչօջախներ (Մատրաստա, Ճալէթ, Սաղիան, Մէյսարի, Սոկութլու, Քանդակ եւայլն), ուր ստեղծուած ձեռագրերից մի քանիսը հասել են մեզ (ամենահինը 1403 թ. Մատրաստա դիւղում գրուած աւետարանն է) եւ պահւում են Մատենադարանում:

Ժ2. – ԺԸ. դարերում երկրամասը պարբերաբար անցել է մերթ Օսմանցիների, մերթ Պարսիկների լծի տակ: Ինչպէս այլուր, այստեղ եւս զրանցից եւ ոչ մէկը չէր կարող ծանր չվնասել տեղի քրիստոնեայ բնակչութեան համար: Մահմետական իշխողների բռնութիւնները, կրօնական հալածանքները, սարսափելի մահապատիժները առանձնապէս ասատկացան ԺԸ. դարի սկզբներին: Ծանր հարկերից, կրօնափոխութիւնից, կողոպուտից, ի վերջոյ նաեւ բնաջնջումից խուսափելու յոյսով արտագաղթի ճամբան բռնեցին հազարաւոր Հայեր: Դրանց մի մասը ապաստանեց կենտրոնական Հայաստանում (օրինակ՝ Հաղբատ գիւղի գերեզմանոցում կան Շաքիի Պաշնճաղ գիւղից տեղափոխուած Հայերի արձանագիր տապանաքարեր): Այդ տարիներին Հայերի վիճակը իրենց իսկ նկարագրութեամբ արուած էր հետեւեալ կերպ, թէ՝ մահմետականների բռնութիւններից ստիպուած «ցերեկը Թրքութիւն ենք անում, գիշերն Հայութիւն»: Ի վերջոյ մահմետականներին, որոնք համագործակցում էին երկրամաս ներխուժած օսմանեան Թուրքերի հետ, յաջողւում է Հայ բնակչութեանը կամ քշել, կամ կոտորել, իսկ որոշ մասին դաւանափոխ անել: Միաժամանակ աւերւում են բազմաթիւ եկեղեցիներ, վանքեր, սրբատեղիներ, ոչնչացւում են բազմաթիւ պատմամշակութային արժէքաւոր յուշարձաններ: Ամայանում են տասնեակ գիւղեր: Միայն սակաւաթիւ հայաբնակ գիւղերի բնիկ բնակչութիւնը գիմադրաբելով պատմութեան ասէզ փորձութիւններին, արեան գնով ու սրբութեամբ պահպանեց հաւատքը, մայրենի լեզուն, չկորցրեց ազգային դէմքն ու նկարագիրը (ճալէթ, Նիժ, Թռսիկ, Վանք, Գիլբ, Զարզարան, Հնդար, Գիլբդաշէն, Մէյսարի, Մատրաստա եւլն.):

ԺԹ. դարի երկրորդ կէսից սկսած երկրամասի տարածքում պահպանուած բոլոր հայկական գիւղերը կամաց – կամաց բռնեցին համընդհանուր զարգացման բարգաւաճ ուղին: Կառուցեցին նոր բաղմաթիւ չէնքեր, եկեղեցիներ, զպրոցներ, ուսումնարաններ: Քաղաքներում երեսունական հայ ձեռնարկատէրերին պատկանող առանձին գործարանները, ուր պատրաստուում էր զանազան բարձրորակ արտադրանք (գլխաւորապէս մետաքս, կաշի): Սակայն այս համընդհանուր վերելքը եւս երկար չտեւեց: 1918 թ. ամրանը երկրամաս ներխուժած օսմանեան բանակը, համագործակցելով մուսաւաթ կառավարութեան հետ, միաժամանակ օգտագործելով տեղի մահմետական բնակչութեանը, իրագործեցին ծրագրուած ցեղասպանութիւնը, ոչնչացնելով տասնեակ հազարաւոր մարդկանց: Երկրամասի աւելի քան 100 հազար հայ բնակչութիւն ունեցող չուրջ 110 բնակավայրերը ենթարկուեցին ջարդի ու թալանի: Հրաչքով փրկուածները տարագրուեցին դէպի Միջին Ասիա, Հիւսիսային Կովկաս եւ այլուր: Ադրբեջանում խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ նշուած տարածքում մնացել էին միայն 12716 հայ բնակիչ: Յայտնի է, որ որոշ բնակավայրեր այդ եղերական օրերին (1918 Օգոստոս) նշանաւորուեցին որպէս կազմակերպուած ինքնապաշտպանութեան կենտրոններ: Օրինակ, Վանքաշէն գիւղը, ուր հաւաքուել էին չրջակայ 10 գիւղերի հայ բնակիչներ (մօտ 12 հազար մարդ), 4օրեայ հերոսամարտով գիմագրեց թշնամուն: Նմանապէս Մատրաստա գիւղում տեղի ունեցան եռօրեայ, Ղալակայում մէկօրեայ ինքնապաշտպանական օրհասական մարտեր: Գիրք գիւղում եւ մի քանի այլ տեղերում եւս այդպիսի մարտերը աւարտուել են Հայերի յաղթանակով:

Ներկայումս երկրամասի հայկական հինգ ուսումնասիրութիւնը գիւղերում: Դրանց ուսումնասիրութիւնը սկզբունքային նշանակութիւն ունի, ինչպէս բուն երկրամասի, այնպէս էլ պատմական Հայաստանի Արեւելից կողմանց, Բաքուի, Դերբէնդի ու նրանց էլ հիւսիսընկած Ղզլարի, Մոզդոկի, մինչեւ անգամ Աւստրախանի հայկական գաղթավայրերի պատմութեան ուսումնասիրութեան առումով: Դրանց հետազօտմամբ մասնաւորապէս զբաղուել են Հ. Թ. դէտները սկսել են զբաղուել դեռեւս Ժ. դարի կէսերից (Հ. Շահխաթունեանց, Ս. Ջալալեանց, Դանիէլ արքեպիսկոպոս, Մ. Բարխուտարեանց, Մ. Սմբատեանց):

նչուած տարածքի մշակոյթի յուշարձանների ուսումնասիրութեամբ զբաղուած վերջին հետազօտողը Քալջեբուհին էր, որը 1920 թ. լրջելով ամայացած հայկական բնակավայրերով՝ նկատրագրել է յուշարձանները, գրի առել արձանագրութիւնները: Այդ աշխատանքը, սակայն, մնացել է անաւարտ: Այդ օրերից անցել է շուրջ հօթը տասնամեակ: Պէտք է խոստովանել, որ երկրամասի հայ մշակոյթի յուշարձանների ուսումնասիրութիւնը անցած ժամանակահատուածում զգալի չափով է մնացել մասնագէտների տեսադաշտից (չհաշուած վերջերս հրատարակուած 4–5 յօդուածները եւ հայկ. հանրագիտարանի արդէն լոյս տեսած 11 հատորներում «մատնութեան» միայն 4 գիւղերի մասին կարճ բառյօդուածները): Այսինչ տեղում պահպանուած շուրջ 3400 միաւոր հայկական (ոչ լրիւ ցանկը) յուշարձանների ուսումնասիրութիւնը կարող է հայ ժողովրդի պատմութեան, մշակոյթի հետ առընչուող զանազան հարցերին տալ հիմնաւոր պատասխան: Մանաւանդ որ մշակութային այդ մեծաքանակ ժառանգութիւնը 3–4 տասնամեակ առաջ պահպանուած էր նոյն տարածքում պահպանուած այլ արուեստի յուշարձաններին եւ հետեւաբար առաւել մեծ չափով ու ամբողջական է ներկայացնում երկրամասի պատմութիւնը:

Պատմաճարտարապետական յուշարձանների չարքում առանձնայատուկ տեղ են գրաւում պաշտամունքային կառուցուածքները՝ վանքերը, եկեղեցիները, մատուռներ եւն.: Դրանց լուսադոյն նմոյշներից են Ձալեթի, Մէյսարի, Քիլչ, Քունդուտ գիւղերի Սբ. Աստուածածին վանքերը, Զայետ եւ Պարպէդ գիւղերի Սբ. Գէորգ վանքերը, Սապհանի Սբ.Ստեփանոս, Խոշկաշէնի եւ Վարդաշէնի Սբ. Եղիշէ առաքեալ վանքերը, Պարտէզի Սբ. Գեղարդ վանքը, Շաքիի Սբ. Աստուածածին, Սբ. Մինաս, Սբ. Հռիփսիմէ եկեղեցիները, Ղալակալի, Գիրքի, Մատրասայի, Քալախանի, Նիժի, Սուլթան–Նուխիի, Վարդաշէնի Սբ. Աստուածածին եկեղեցիները: Ուշագրաւ է, որ դրանցում մեծ չափով են տարածում գտել հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան մէջ խորապէս արմատացած գրեթէ բոլոր յօրինուածքները, սկսած միանաւ թաղածածկ պզտիկ կառոյցներից, աւարտած եռանաւ գմբէթաւոր, գմբէթաւոր սրահ ու խաչաձեւ կեդրոնագմբէթ եկեղեցիներով ու դրանց ենթատարբերակներով: Տասնեակ բարձրարժէք ու դասական յուշարձաններով հարուստ երկրամասի ողջ տարածքը այս իմաստով կազմել է Հայաստանին յարակից ամենակենսունակ ու միաձոյլ մասերից մէկը: Բնական է նշել, որ պահպանուած թուով չորս զուարթնոցատիպ եկեղեցիներից մէկը, որը գտնւում է Մեծ Հայքի սահմաններից դուրս, յայտնաբերուել է հէնց այս տարածքում՝ Շաքէ գաւառի Հիւսիսային սահմանագլխին՝ Լեքիտ գիւղի մօտ (գիւղի բնակիչների նախնիները մահմետականացած Հայեր էին, ներկայումս համաբուսում են ադրբեջանցիներ): Ինչպէս յայտնի է, նոյնատիպ մնացած հրեք եկեղեցիները՝ Զուարթնոցի, Գաղկաշէնի եւ Բանակի, համապատասխանաբար գրաւնելում են պատմական Հայաստանի Արագածոտն, Շիրակ եւ Տայքի բերդպատիպ գաւառներում: Երեւոյթն ինքնին խօսուն է ու կարեւոր, ինչպէս Հայաստանի ու յարակից տուեալ երկրամասի մշակութային համընդհանուր ամբողջութեան, այնպէս էլ վերջինս հետ ուղղակիօրէն կապուած անհետեւական ու քաղաքական բազմաթիւ պատմական անցքերի լուսաբանման առումով:

Երկրամասը հարուստ է նաեւ ճարտարապետական փոքր ձեւերի ու մեմորիալ յուշարձաններով: Բազմաթիւ խաչքարերով ու տապանաքարերով (այդ թուում արձանագիր) հարուստ են չատ հին գիւղերի գերեզմանոցները՝ Ամուրաւան, Վանք, Ռուշան, Բահլիան, Հնդար, Սադիան, Մատրասա եւն.: Դրանց բազմաթիւ օրինակները բաւական ինքնատիպ են եւ վառ կերպով ներկայացնում են խաչքարային արուեստում տեղական մատծողութիւնը, պատկերացումներն ու կարողութիւնները: Այստեղ, իբրեւ բուն Հայաստանի հեռաւոր անկիւն, ծայրագաւառ, խաչքարն իր մէջ պարունակում է համապատասխանը յօրինուածքային, դեղարուեստական պարզութիւնը, յաճախ խորհրդանիշների արտայայտման անզուգական ամենապարզունակ լուծումներով: Խաչքարերի մեծ մասում բացակայում են այնքան տարածուած հիւսածոյ բուսական կամ երկրաչափական մոտիւներով քանդակները: Հիմնախաչերը հանդէս են գալիս պարզ, յաճախ հաւասարաթեւ, առանց ոճաւորումների ու զեղարուեստական առանձնայատկութիւնների: Միւս կողմից զրանցում առկայ են ու յատկանշական խաչքարային արուեստում արմատաւորուած բոլոր դասական, միաժամանակ էական մանրիկները, բազազրիչ մասերը. հիմնախաչ, կենաց ծառ, պրտղաբերութեան ու յաւերժութեան խորհրդանշաններ եւայլն: Ի դէպ, խաչքարերից երբեմն ոճաւորման ու զեղարուեստական ձեւաւորման բնութագրով զրեթէ չեն տարբերուում նաեւ չատ հնավայրերում պահպանուած բազմաթիւ տապանաքարերը:

Քաղաքներում եւ խոշոր գիւղերում պահպանուել են հասարակական բնոյթի ամրակուռ չէնքեր (իջեւանատներ, կամուրջներ, ձիթհաններ, ջրաղացներ, աղբիւրներ, դպրոցներ) մեծ մասամբ չինութեան մասին տեղեկացնող հակիրճ հայերէն արձանագրութիւններով: Բնակելի, տնտեսական ու հասարակական բնոյթի կառուցուածքներից առաւել արժէքաւոր են Շաքիի Սբ. Մարիամեան, Զաքաթալայի Սբ. Վարդանեան, Նիժի Սբ. Մեսրոպեան ուսումնարանների մխայարկ քարակերտ զեղեցիկ չէնքերը (ԺԹ. դար), Աւանաչէն, Մատրասա եւ Ազայի չէն գիւղերի դպրոցական չէնքերը (ԺԹ. – Ի. դար): Ուշագրաւ նմոյշ է Ազայի չէն գիւղի դպրոցի չինարարական արձանագրութիւնը՝ փորագրուած չէնքի ճակատում ազդուցուած սրբատաշ քարին. «Այիր, բեն Ազայ չէն, 1907»:

Ազգիւրաշխութեան բնագաւառում զեղարուեստական բացառիկ արժէք ունի Մատրասա գիւղի «Մեծ» կոչուած բազմակն, կամարաշարով զարդարուած ու համակ սրբատաշ քարերով կառուցուած աղբիւրը (1867): Արժէքաւոր են նաեւ Շամախու «Մուսա» (1863) եւ Գիւրջեւան գիւղի «Ղազրութ» կոչուած (1908) աղբիւր – համալիրները, որոնք ունեն նաեւ ճարտարապետական հնարամիտ լուծումներ:

Պատմական բացառիկ արժէք ունեն քաղաքներում ու գիւղերում գտնուող մի քանի գերեզմանոցներ, ուր ամփոփուած են հայ զօրավարներ, հարիւրապետներ, իշխաններ: Այդպիսին են Շաքի քաղաքի, Սուլթան – Նուխիի եւ Վանք գիւղերի գերեզմանոցները:

Երկրամասի տասնեակ հնավայրերում պահպանուել են հարիւրաւոր հայերէն արձանագրութիւններ, հնադրոյները վերաբերում են 4. դարին (Սուրբ գիւղերից պեղումներից յայտնաբերուած եկեղեցու չինարարական արձանագրութիւնը Մինդեզաւրի մօտ՝ 640), իսկ վերջինները հասնում են մինչեւ մեր օրերը:

Կուր գետը վարչական առումով դարեր չարունակ ունեցել է սահմանային դեմի նշանակութիւն, սակայն նոյնը ոչ երբեք էթնիկական եւ մշակոյթի առումով: Ընդհակառակը, երկրամասի տարածքի հայկական յուշարձանները չարունակում եւ փոխադարձաբար լրացնում են դարերի ընթացքում հայ ժողովրդի կողմից մշակոյթի առումով ձեռք բերած նուաճումները՝ կազմելով նրա անբաժան մասը: Եւ, հետեւաբար, վերահաստատում է այն պատմական իրողութիւնը, որ մշակոյթի տարածուածութեան առումով Կուր գետը սահման չէր, այլ Հայոց ներքին գետ էր, ինչպէս Եփրատը՝ Մեծ եւ Փոքր Հայքերի համար:

MONTPELLIER : UNE CELEBRATION D'ESPRIT ŒCUMENIQUE

Le dimanche 20 décembre la Paroisse Notre-Dame de la Paix, en la personne du Père Raymond Girard et de nombreux paroissiens, et en la présence de Monseigneur Louis Boffet, évêque de Montpellier, accueillait la petite communauté arménienne de Montpellier pour la messe annuelle de celle-ci.

Cette messe était célébrée par Monseigneur Hagop Vartanian, évêque arménien apostolique de Marseille et Vicaire Général des Arméniens du Midi de la France, secondé par le Père Magar Nadjarian (dont c'était le vingt cinquième anniversaire de l'ordination sacerdotale) et un diacre de la cathédrale arménienne de Marseille. Les chants liturgiques étaient interprétés par des membres de la Chorale Sahak - Mesrop, dirigée par le maître Khatchig Yilmazian(madame Eva Artinian, monsieur Vram Sidonian et madame Juliette Yilmazian à l'orgue) et manifestant une fois de plus son souci de spiritualité tout autant que de perfection technique.

La composition même de l'assistance mettait tout de suite dans l'ambiance de cette célébration : environ deux cent cinquante fidèles, dont presque la moitié étaient des catholiques de rite latin, appartenant aux paroisses voisines : les fidèles du rite arménien étaient venus, quant à eux, de Montpellier, Nîmes, Le Grau du Roi et même de Perpignan. Le député - maire Georges Frêche s'était fait représenter par Monsieur Maurice Reboah, conseillier municipal.

La distribution d'un missel en français et l'indication sommaire des grandes phases de la cérémonie (célébrée en langue arménienne ancienne) devaient en faciliter la compréhension.

Mgr. Boffet, toujours présent, quand il le peut, à la messe arménienne de Montpellier prononça les paroles d'accueil, simples et chaleureuses.

Monseigneur Vartanian, situant son homélie dans la double perspective de Noël et de l'œcuménisme, rappelait l'usage ancien dans la chrétienté, et conservé par les Arméniens, de célébrer en même temps Noël et l'Epiphanie le 6 janvier. Il concluait, faisant allusion au message du Christ : «Chers fidèles, croyons à cette vérité, allumons nos lumières dans les lieux saints de nos âmes, pour que Christ soit né dans la grotte mystérieuse de l'œcuménisme et nous donne à tous son message de Paix, d'Amour et de Bonheur». Soulignons ici que la célébration même de la messe arménienne à Montpellier est une sorte de miracle résultant de l'esprit d'accueil de la Paroisse Notre-Dame de la Paix, confortée par son évêque, de la volonté des chrétiens arméniens de la région, et de la sollicitude de l'évêque arménien de Marseille qui a à cœur d'encourager le témoignage du christianisme arménien en Langudoc-Roussillon et d'y présenter le visage d'une Eglise à la fois fidèle à ses traditions presque bi-millénaires et ouverte aux autres Eglises Chrétiennes.

Le soir même avait lieu, en présence de diverses personnalités, un repas amical dans le cadre de l'élégant restaurant de l'aéroport de Fréjorgues, repas animé par les chants de la Chorale Sahak-Mesrop et la sympathique contribution de divers participants.

CORRESPONDANCE «HARATCH»

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Աւելի լուրջ միջադէպ մը տեղի ունեցաւ պարի մրցումներու ընթացքին: Առաջնութիւնը տրուած էր հարուստի մը տղուն: Իսկ գործաւոր մը, որ մրցանակներ չահած էր Ֆրանսական բարձր պարահանդէսներու մէջ, կը բողոքէր գործուած անարդարութեան դէմ: Անոր ուժ ու թիկունք կու տային քանի մը ընկերներ, որոնք կը պոռային չարունակ:

– Աբչամինն է իրաւունքը, Աբչամինն է մրցանակը:

Բայց հարուստները եկան քաչեցին իրենց յաղթականը, սուտ ու անվայել խօսքեր ընելով գործաւորներուն հասցէին: Ասոնք ձեռքով ու ոտքով յարձակեցան: Կռիւը կրնար մեծ համեմատութիւններ առնել, եթէ համակրելի անձնաւորութիւններ չմիջամտէին: Անոնց մէջ էր նաեւ կիրակոս իր հին յեղափոխականի եւ մեծահարուստի մականունովը: Հոն էր ան՝ իր ուռած փորովը զաւեշտ համար տղաքը: Հոն, ներկայ էր ան՝ իր կէս խիստ, կէս կատակախօս լեզուովը: Անիկա խմած էր ամէնուն պէս: Կը զբրկէր, կը չոյէր տղաքը, կը խրատէր, կը պոռար:

– Աղբրտիք, ի՞նչ էք անում.. չանըմ...

Ու քրտինքը կր վազէր անոր չարլոյկան պեխերուն քովէն կախուած ակօսներէն վար, գիրուկ այտերէն ու չողիացած, ճազատ գլուխէն մինչեւ ծոծրակը, թրջելով ճերմակ օձիքը, որ կիրակնօրեայ տպաւորութիւն մը կու տար իրեն եւ կ'անհանգստացնէր պինքը:

Կիրակոս չատ ուրախ էր այդ օրը: Երկու օր է ան մտած էր մեծ դերձակի մը քով: Արհեստ մը վերջապէս: Կիրակոսին համար արհեստ մը սորվիլը փրկութիւն էր, ազատիլ Ֆապրիքայէն, ուրիշին գլուխ ծռելէն: Հպարտ էր Կիրակոս: Տըղու մը պէս դիւրազգած: Պարկեշտ: Չատ աւելի ուրախ պիտի ըլլար, եթէ հանդիպած չըլլար, կուսակցական հակառակորդի մը՝ ընկեր Պատարեանին: Այս երիտասարդը ոչ միայն իր ըմբռնումներով է որ աւելութիւն կ'արթնցնէր անոր մէջ, այլ նաեւ փիլիսականով: Զարհուրելի, չար, նախանձոտ բան մը կ'արատայտէր անոր ամբողջ մարմինը: Անոր հագուելակերպը կը մատնէր քաղքենի ձգտումներ, որոնք չէին համապատասխաններ իր մեծամասնականի խօսքերուն: Կարճահասակ, քիչ մը ծուռ սրունքներով, լայն ուսերով մէկն էր, որ ոչ միայն Կիրակոսին, այլ նաեւ չատերու ծաղրին, հեգնանքին ու աւելութեան առարկայ էր դարձած: Կռիւ մը կը հանէր ու դացած տեղը, հակառակ որ չատ վախկոտ էր եւ չատ չուտ կը նահանջէր: Այլանդակ, ժժգոյն դէմք մը ունէր՝ խոշոր քիթով մը, որ կատուի կը նմանէր աւելի: Երկարած մազեր, որոնք կտրուած էին յանկարծ՝ ծոծրակին վրայ, ուր կային չարունակ ածելիի մը արիւնոտ հետքը: Ունէր խոշոր, կոպիտ թաթեր, որոնք ծածկուած կ'ըլլային առհասարակ նոյնքան կոպիտ կաշիէ ձեռնոցներով: Ունէր փայտի պէս քալուածք մը եւ համապատասխան դլուխը բարձր բռնելու եւ մարդիկ անտեսելու գոռոզութիւն մը:

Կիրակոս վաղուց է չէր հանդիպած անոր: Ոչ մէկ կապ ունէր անոր հետ, բայց չէք գիտեր ինչո՞ւ կը խրտչէր անկէ՝ զայն ամէն անգամ տեսնելուն:

– Նա մի ոճրագործ սիրտ ունի, – կ'ըսէր ան, – նա անհաւատարիմ մարդ է նոյնիսկ իր կուսակցութեան համար:

Բայց չուտով Կիրակոս կորսնցուց զայն: Ընկեր մը խօսեցաւ, զարկաւ իր ուսին.

– Ընկեր Կիրակոս:

Այս «ընկեր»ը չատ կ'ուրախացնէր զինքը: Աւելի արժէք կ'առնէր ան, երբ երիտասարդ մըն էր զայն իրեն ուղղողը: Զափահաս երկսեռ որբերու Միութեան քարտուղարը անգամ մըն ալ կրկնեց զայն, դիտնալով բարի փառասիրութիւնը Կիրակոսին:

– Բարեւ, ընկեր Կիրակոս:

– Օ՛, բարեւ, Լաճն, բարեւ, անց ա քէֆդ ... աօ, տղա, ո՞ւր էիր մնացել էսքան տարի է:

– Գաւառն էի, ազարակի մը մէջ:

– Ի՞նչ կ'անէիր, ձիու ա՞ղբ կը մաքրէիր. ի՞նչ կ'անէիր պատմիր տեսնենք:

– Դժուար էր, ձգեցի փախայ, – մըրմնջաց միւսը ու լռեց:

– Ուրիշներ էլ կա՞ն, – հարցուփորձ ըրաւ Կիրակոս, – ի՞նչ կ'անեն, ի՞նչպէս կ'ապրին: Երկմի նամակ առացանք, կ'ըսեն չատ դէշ է դրութիւնը, կը գաղտպարտեն մեզ, որ հոս հանգիստ նստեր ենք եւ չենք մտածեր մեր որբերու մասին: Յունաստանէն ալ նոյն բողոքը. երեսուն որբ լեռներն են ինկած, հացի կարօտ, փող կ'ուզեն, ո՞ւստից տանք: Բարեգործականի էն սրիկաները որ մարդ ըլլային, էս էսանկ չէր ըլլար...

(Շար. 9)

Այրի Տիկին Արթենիկ Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միսաք Փափազեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սիրվարդ Պարսումեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Փապուճեան եւ զաւակը,
Պ. Գէորգ Պապիկեան,
Ալեքսանդրեան, Փիլիկեան, Օհաննէսեան, Ժոմար եւ Փափազեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱՐԹԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկ. 29–ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկ. 31, ժամը 13·45–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»– Մեր ցաւակցութիւնները փափազեան ընտանիքներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղային խորհուրդը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղկեպզտակի հետեւեալ նուէրները։–

Յովհաննէս Հրաչեանի մահուան առթիւ։– Տէր եւ Տիկին Սուրէն Էքսէրժան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տավուտեան 100 Ֆր., Փափազեան եղբարք Ֆիլիփ եւ Նուպար 500 Ֆր., Ենովքեան ընտանիք, Խաչատուրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարապետեան, Մանասեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ֆէրմի Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Անթառամեան, Տէր եւ Տիկին Սիլոյեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ճանտիքեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէրմինասեան 100ական Ֆր., Տիկին Սիրվարդ Աթէչեան 200 Ֆր., Պ. Աւետիս Աթէչեան 50 Ֆր.։

Մարտիրոս Մարգարեանի մահուան առթիւ։– Տէր եւ Տիկին Տէր–Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Ճղնաւորեան, Պ. Փօլ Գասպեան, Հալէպլեան ընտանիք 100ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գօգօ Տէյիրմէնճեան 150 Ֆր.։

Պօղոս Ահարոնեանի մահուան առթիւ։– Տիկին Ահարոնեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պալեան, Տիկին Ազատուհի Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէրիքլեան, Տիկին Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Կիւլճեան 100ական Ֆր., Յասմիկ եւ Գարեգին Թաշճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Գազազեան 300ական Ֆր.։

Ֆրնտըճ Շահինեանի (ծնեալ՝ Նահապետեան) մահուան առթիւ։– Տէր եւ Տիկին Սահակ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Մէքճեան 300ական Ֆր., Տիկին Ազատուհի եւ Ասպիկ Տէրտէրեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թրիվէլի, Սէմէրճեան եղբարք, Տիկին Զապէլ Տրիկեան եւ զաւակները, Ճինեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ասւազեան, Տէր եւ Տիկին Մէքճեան, Պ. Յակոբ Մայիկեան 100ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր–Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրքէլեան 200ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիլիճեան, Տէր եւ Տիկին Մէքիքեան, Տիկին Նազիկ Մէքճեան 50ական Ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍՍԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,

ԿԱՊՈՑ ԽԱՋԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑՑԸ

Գինն՝ 60 Ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել ձեր քնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն։

17, rue Bleue 75009 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՒԹԻՒ

ՊՐԼԼ.– Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան 500 Ֆր.։

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յունուար 3, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին Ծննդեան մօնի ատիթով, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի «Զբօրհնեաց» աւանդական արարողութիւն։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Յունուար 1–ին, Ուրբաթ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ՝ կաղանդ – Տարեմուտ։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

La Section des Dames de l'UGAB de Paris
vous invite au

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du *Noël Arménien*

le Mercredi 6 Janvier
à 19h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles—75017 PARIS

Participation aux frais : 250 Frs.
100 Frs. pour les moins de 15 ans

Pour réserver votre table téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18
avant le 31 Décembre

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier

pour le Dîner - Dansant du Noël arménien organisé par la Section d'Alfortville de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻԻՆ
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻԻՆ
ՏԵԱՌՆ

Ուրբաթ, Յունուար 1, Տօն Անուանակոչութեան Տեառն, ժամը 11–ին՝ ճայնաւոր պատարագ։

Կիրակի, Յունուար 3, Յայտնութիւն եւ Մկրտութիւն Տեառն, ժամը 11–ին՝ հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին, ժամը 13–ին՝ տեղի կ'ունենայ ընտանեկան հացկերոյթ, ժողովրդապետութեան սրահին մէջ։

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի արձանագրուիլ նախապէս ժողովրդապետական գրասենեակը՝ հեռաձայնելով 42· 78· 31· 93 թիւին։

Տօնական Ճաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 ժամը 12–էն 15
45 – 84 – 57 – 18 իրիկունը

S.O.S. ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises

Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.

Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon , un cahier, un livre : trop chers à acheter

Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler

Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises

Faut-il en dire plus?

Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ամանոր հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական Ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15–ին Իսիի Օրիթորիամի սրահին մէջ՝

11 – 13, ռիւ Տանիթոն — Իսի
վ իճ ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն
Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՋԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Ալժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Յունուար 4, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

—— LYON ——
RADIO FOURVIERE
——03 Janvier à 9h30
Homélie
par Mgr. Norvan Zakarian
——05 Janvier à 16h30
A la découverte de Grégoire de Narek I.
——08 Janvier à 19h45 et 22h45
A la découverte de Grégoire de Narek II.

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՋ

ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Յունուար 3–ին ժամը 15·ին, կը կազմակերպէ վիճակահանութեան խաղ մը «Լոթօ» տեղւոյն եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ։

Շրջանի հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի։

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ գալրոցի Ամանորի հանդէսը Շաբաթ, Յունուար 2, ժամը 21–ին, գալրոցին սրահը։

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի։

Ղեկավարութեամբ ուսուցիչներ՝ Եղիշէ աւագ քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի, Տիկին Վարդուհի Կիրակոսեան – Մակայեանի։

Երգ, պար, խմբական արտասանութիւններ եւ տրամախօսութիւն մը աշակերտներուն կողմէ։

Կաղանդ Պապան մուտք կը գործէ բեռնաւորուած բաշխելու համար իր բերած նուէրները։

Հիւրասիրութիւն՝ Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։

Սիրով կը հրաւիրուին թաղիս եւ շրջակայքի բոլոր թաղեցիները եւ ծնողքները, վայելելու եւ ապրելու համար հայկական երեկոյթ մը։ Միեւնոյն ատեն քաջալերելու մեր փոքրիկները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի ոճնակատարութիւնը Մարտ 27–ին։

***

Ամանորի ոճն, մոմավառութեան հանդիսութիւնը կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան, Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Ալեք Մանուկեան սրահը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։